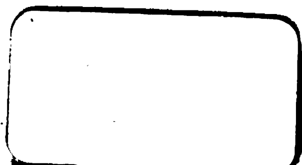

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

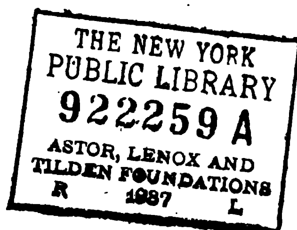
Voor JULIJ 1843.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLIII.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

JOANNIS FREDERICI VAN OORDT, J. G. fil. *Oratio de* perfecta institutoris specie, in JESU CHRISTO conspicua, *habita* 4. *d.* VIII *Febr.* CIↃIↃCCCXLII. *Quum Magistratu Academico abiret. Lugd. Bat. apud* P. H. van den Heuvell, 1842.

Heeft de belangrijke redevoering, hier met regt zoo hoog geroemd, van den Heer VAN DER HOEVEN een paar jaren vroeger, *de institutione Academica* gehouden, den Hoogleeraar VAN OORDT uit zijne verlegenheid in de keuze eener geschikte stof ter behandeling voor zijne aftreding als Rector M. gered, het is ons aangenaam, dat hij dit onderwerp gekozen heeft, als bijzonder geschikt niet *alleen* voor deze gelegenheid, maar ook en vooral om de wijze van behandeling. Het is waar, hetzelve is geheel niet nieuw, niet vreemd, niet moeijelijk, maar het is evenwel altoos gewigtig, altijd belangrijk, immer ieder christens ernstige beschouwing overwaardig, en hoe nuttig vooral voor dezulken, die geroepen worden om anderen te leeren en het dierbaar Evangelie van CHRISTUS te verkondigen!

Deze rede kan dus, dunkt ons, door hen, die ze verstonden, niet anders dan met groot genoegen en veel goedkeuring zijn aangehoord, en hare

lezing moet elk Christen stichten, die weet wat en wien hij gelooft. De nog weinig geoefende kan er veel uit leeren, en de verder gevorderde verstandige beoordeelaar ziet er zijn wel gegrond gevoelen aangenaam in bevestigd. Ja wie op JEZUS ziet en zijn onderwijs vergelijkend weet te beoordeelen, zegt: *meer dan Socrates is hier.*

Zeer juist is de opmerking, dat de kunstenaar in zijne schilderijen zich weet te verheffen boven het gewone en zigtbare, om een schooner geheel voor te stellen, en op zijne wijze het ideaal b. v. eener schoonheid, eenes redenaars enz. te schetsen; — dat het jeugdig vuur zich verheft, wanneer hij iemand meent te hebben aangetroffen, die aan zijn gevormd ideaal leven en wezenlijkheid verschaft, en dat het dus voor elken vriend van het ware, goede en schoone een uitstekend genoegen moet veroorzaken in JEZUS CHRISTUS het licht der wereld, den volmaakten Leeraar te leeren kennen, met wien geen ander mensch te vergelijken is, die denkbeelden en zaken, beschouwing en beoefening, zoo volkomen wist te vereenigen, en zich niet alleen in zijne leer zelve en de wijze van voordragt den onvergelijkelijke betoonde, maar ook door zijne daden en geheele levenswijze zich zoodanig onderscheidde, dat alle andere onderwijzers, ook de grootste leeraars en volksleiders, zeer verre achter Hem blijven en beneden Hem staan. Ja, wanneer wij wel onderrigt zijn en gezond hebben leeren oordeelen, dan zien wij met VAN OORDT in

den

den persoon van CHRISTUS niet slechts de *perfectam hominis speciem*, maar ook den volkomen Leeraar, in quo summam quisque agnoscere debet hominis praestantiam, vel hac de causa hominum institutoris perfectam speciem in se conspicuam praebentem, quippe qui non tantum possideat omnes, quae in optimo institutore postulantur dotes atque virtutes, sed et ad sui similitudinem, id est ad ipsum perfectionis humanae exemplar, instituat alios, non tantum discipulos eximie ita dictos sed etiam totum, in quo versabatur populum, omnesque qui illum audiebant.

Over de bijzondere bekwaamheid van JEZUS in het onderwijzen, en de wijsheid doorstralende in alles wat en vooral ook hoe Hij het leerde, heeft de Hoogleeraar zich hier, zooveel het korte tijdsbestek toeliet, overtuigend uitgelaten en eenige voorbeelden ter staving regt ter snede bijgebragt, waarbij natuurlijk die van zijne hartelijke liefde voor de zijnen zoo min vergeten is, als van zijn hoogen ernst en getrouwheid.

Wij kunnen niet nalaten, omdat het ons als uit het hart gezegd is, en het gezonde oordeel van den Orator treffend doet uitkomen, dit slot af te schrijven: »Adspiciamus sublimem imaginem, ideam illam, non ingenii figmentum, sed reapse in summi persona conspicuam. Intueamur autem, ut ejus capiamur amore ad ejusque imitationem incitemur."

»Ad institutionem igitur Academicam id referendum esse putemus? Sane nil ab hoc magis

alienum esse potest iis, qui Academias nostras officinas esse putant, in quibus Jureconsulti, Medici, Theologi, aliique ut fabri artem discant. At aliter videbitur iis, qui institutionem Academicam cogitant, qualem nobis pinxit, *Hoeve nius* noster; iis inquam, qui Academias instituta habent, in quibus formantur homines vere humani, hoc inprimis quaerentes ut prodeant inde eruditi omnino in vario scientiarum genere viri, sed iidem ingenii animique cultu commendabiles, qui sic aliis praeluceant, aliis vita quoque sua et exemplo duces existant atque adeo vere patriae prosint atque humanitati. Sic sentientibus nobis non frustra monstratur perfecta illa institutoris species, qua hominum ingenia excolere, ad humanitatem eos formare, qua inprimis amandi disciplinam, unde omnis institutio procedit, discamus. Disputatum est nostris inprimis diebus, quatenus ad omnem institutionem religionis christianae doctrina sit referenda; varii varie sententiam suam pronunciarunt. Quidquid vero statuendum sit, hoc certissimum, censeo, omnem institutionem, Academicam quoque etiam, eo praestantiorem fore, quo magis in ea dominetur, in institutoribus adeo vigeat Spiritus Christi."

Deze, om den inhoud vooral belangrijke Akademische rede, is op eene gepaste wijze, met vermelding van eenige bijzonderheden — als van midden op den dag de sterren aan den Hemel den Koning te vertoonen, — zegenbiddend geëindigd.

ISA-

ISAAK DA COSTA, *Voorlezingen over de verscheidenheid en de overeenstemming der vier Evangeliën, of proeve van de middelen, welke de Bijbel ook den niet wetenschappelijken onderzoeker aanbiedt tegen de aanvallen van het ongeloof, bepaaldelijk tegen het* Leben Jesu *van* Dr. D. F. STRAUSS. *Eerste Deel vierde Stuk, van bladz.* 337—389. *Behelzende aanhalingen en bijvoegsels. Te* Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans, 1841. *De prijs is f* 0,60.

Het is reeds minder aangenaam, de noten onder den tekst zeer vermenigvuldigd te zien, — uitweidingen als bijlagen achteraan geplaatst gedurig te moeten opslaan, om aan het verlangen des Schrijvers te voldoen, is dikwerf lastig, — maar een geheel aantal bladzijden met aanmerkingen en toevoegsels te moeten vergelijken, na dat het werk zelve uitgekomen is, afzonderlijk gedrukt, valt dubbel moeijelijk en neemt, voor iemand, die meer te doen heeft, al te veel tijds weg.

Daar dit ons gevoelen is, begrijpt de lezer, dat wij op zich zelve niet zeer ingenomen kunnen zijn met dit toevoegsel van den Heer DA COSTA, wiens werk wij anders over het algemeen met groot genoegen gelezen en daarom ook aangeprezen hebben. Wij willen hiermede echter geenszins den christelijken Schrijver schijnen te misprijzen,

dat hij voor zich zelven voortgaat met, ook na de uitgave, aan deszelfs verbetering nog te arbeiden: integendeel rekenen wij hem zulks tot eere; kunnende hij zich alzoo, wanneer er eene nieuwe uitgave noodig mogt worden, zich daarvan met vrucht bedienen.

Maar nu de hier geleverde aanhalingen en toevoegsels zelve beschouwd, dan kunnen wij er van getuigen, dat er verscheidene onder zijn, die ter zake dienen, terwijl er ook niet weinige onder gevonden worden, die men wel kan ontberen en weinig ter zake dienen. Men moet in één werk niet alles willen leveren, maar behoort voor het Publiek liever alle onnoodige uitweidingen te vermijden. Die toevoegsels zien nu ondertusschen op deze wijze het licht; wie er dus tijd, lust en gelegenheid toe heeft, make er gebruik van, naar het doel van den Schrijver. Er komt toch ook hier veel goeds, tot herhaling of bevestiging of uitbreiding voor, en de gemoedelijke, maar ook kundige Schrijver blijft zich zelven gelijk. Wie zou b. v. niet met genoegen hier deze, zijn verstand en hart vereerende, aanmerking lezen:

»De *Oordeelkunde* of *Critica*, dat is, de wetenschap, die het echte van het onechte leert onderscheiden, den oorspronkelijken tekst van alle ingeslopen of ingedrongen afschrijversfeilen zuiveren en herstellen, kan uit haren aart wel geene vijandin, maar integendeel eene regt trouwe en gewenschte dienares der van God gegevene Heilige Schrift

Schrift zijn. Evenzeer als men getrouwe Overzettingen uit het oorspronkelijk Hebreeuwsch of Grieksch behoeft, en tot die Overzettingen de wetenschap der talen moet dienstbaar zijn, zoo is de kritische wetenschap eene behoefte voor elk, die erkent, dat afschriften en afdrukken door geene onmiddelijke ingeving, maar in den gewonen weg der middelen zijn gemaakt geworden. Doch, ook in dien gewonen en middelijken weg, is de goddelijke Voorzienigheid wederom aanbiddelijk in wijsheid en bewarende zorg. Men vreeze dan de door die Wijsheid verordende hulp der *Oordeelkunde* niet! Zij behoort onder de gaven, welke de Heer der Gemeente gebruikt of bestiert tot bevordering en ontwikkeling van waarheid en kennis tot opbouw. Maar om die even vaak misbruikte als miskende *Critica* regt aan te wenden, is, op het grondgebied der Heilige Schrift *geestelijke onderscheiding*, ja, *de zin des Heeren* noodig, niet minder dan op het gebied der ongewijde letteren; een *dichterlijke* geest, b. v. bij het kritisch behandelen van een *dichter*. — Te regt zeide een der erkend-grootste Critici des Nieuwen Testaments, (die ook in dit vak door innerlijke worsteling met allerlei twijfel, en een wezenlijken geloofsstrijd was geoefend geworden,) de even godvruchtige als genialische BENGEL: *Spiritualis homo κριτικώτατος* (*de geestelijke mensch is de regt bevoegde Criticus.*) — Maar het is ook waar van *alle* wetenschap. Ten halve gekend, gebrek-

lig of kwaadwillig toegepast, brengt zij van de zekerheid der *Openbaring* af. Wèl aangewend, en dieper opgevat, dient zij tot hare verheerlijking, en tot versterking des geloofs. — De wetenschap moet den Bijbellezer denzelfde dienst doen, die de telescoop of microscoop aan het bloote oog bewijst. Maar zoo iemand nu het werktuig plaatst voor een blind of gesloten oog, is het dan te bevreemden, dat men aan het ongewapende, maar ziende de voorkeur geeft? — Wij besluiten deze opheldering aangaande het wettig gebruik der *Kritiek* met een schoone plaats uit een veelzins belangrijk (dezer dagen verschenen) werk: »Il faut qu'on nous comprenne. Loin de nous la pensée d'attacher aux travaux de cette utile science (la critique sacrée) la moindre défaveur! Nous les honorons, au contraire; nous les disons necessaires; nous les étudions; nous pensons que tous les ministres de l'Évangile sont tenus de les connaître, et nous croyons que l'église chrétienne leur doit la plus haute reconnaissance. — C'est une noble science que la critique sacrée. Elle l'est par son objet: étudier les destinées du texte sacré, son canon, ses manuscrits, ses versions, ses témoins et ses innombrables citateurs; — elle l'est par ses services: que de triomphes remportés sur l'incrédulité; que d'objections réduites au silence, que de mauvais doutes dissipés pour toujours! — elle l'est par son histoire: que d'hommes éminents lui ont consacré ou le dévouement d'une vie pi-

en-

esse, ou la puissance du plus beau génie! — elle l'est enfin par ses immenses travaux, dont personne peut-être n'aura jamais la mesure, s'il ne l'a pas étudiée. Dieu nous garde donc d'opposer jamais la foi à la science; la foi, qui vit de la vérité, à la science, qui la cherche! la foi qui s'en va la saisir directement dans la main de son Dieu, à la science qui la cherche ailleurs plus indirectement, et qui souvent la trouve! Tout ce qui est vrai dans un lieu est en harmonie préétablie avec ce qui est vrai dans un autre lieu plus élevé. La foi fait donc dès l'abord, et avant d'avoir rien vu, que toute vérité lui rendra témoignage. Si donc toute science vraie, quelle qu'elle soit, est amie de la foi, la critique sacrée est plus que son amie: elle est presque de sa parenté. Mais si elle est honorable, utile, nécessaire, elle n'est tout cela qu'aussi longtemps qu'elle demeure vraie, et qu'elle reste à sa place. Tant qu'elle ne sort pas du champ qui lui appartient, elle est digne de nos respects; mais dès qu'elle en sort, il faut la réprimer, ce n'est plus alors une science, c'est une folle divination." GAUSSEN, sur *la Théopneustie.*"

Niet allen zijn bekend met de prijsverhandeling van wijlen Prof. HERINGA, *over het gebruik en niet gebruik der kritiek.* (Haagsch. Gen. 1790). Maar men moet niet overal alles willen zeggen.

Dat het hier niet ontbreekt aan aanmerkingen, welke nieuwe blijken opleveren van des Schrijvers scherp-

scherpzinnigheid, ijver en moed, zullen wij wel niet behoeven te bevestigen, maar even min dat men hier meermalen gelegenheid vindt tot tegenaanmerkingen. Men denke b. v. aan het hier voorkomende, omtrent de nog onbesliste vraag, of PAULUS tot tweemaal toe te *Rome* gevangen gezeten heeft? En aan het hier bladz. 363 aangemerkte, omtrent de genealogie bij LUCAS en bij MATTHEUS, om niets meer op te noemen.

Ten gelijken tijde ontvingen wij:

Tot slot van het tweede Deel dezes belangrijken werks:

De Aanhalingen en Bijvoegsels, loopende ten vervolge van pag. 449 tot 557. *De prijs is f*

Waarvan wij in het algemeen hetzelfde getuigenis geven kunnen en moeten.

Men ontmoet hier denzelfden ijver, dezelfde zorgvuldigheid, dezelfde scherpzinnigheid, dezelfde uitgestrekte belezenheid, dezelfde zucht, om zijne wijze van zien te verdedigen, hetzelfde christelijk doel, en tevens dezelfde vrijmoedigheid in het wederleggen van zulke Schrijvers, ook Landgenooten, die naar zijn oordeel voor de heilige waarheid schadelijke gevoelens hebben en zoeken te verdedigen. De Polemiek is hier dus ook geenszins achterwege gebleven. Het afschrijven van het slot zal zulks bevestigen en welligt dezen en genen tot opwekking verstrekken tot verdere toetsing:

»Tot hiertoe dan deze *Bijvoegsels* en *Aanhalin-*

lingen, ter nadere toelichting van een en ander hoofdpunt of bijzonderheid, waarvan eene wijdere uiteenzetting in de *Voorlezingen* zelve den zamenhang hinderlijk had kunnen zijn. Dat die toelichting of uiteenzetting der *historische* vastigheden der Openbaring, zich meer dan eens uitstrekte tot hetgeen men onder den naam van *leerstellige begrippen* gewoon is te verstaan, werd *met opzet* niet vermeden. Het lag integendeel in onzen wensch en voornemen, het bij elke gelegenheid te doen uitkomen, dat *de leer*, dat *de waarheden* der christelijke godsdienst in *hare historie* liggen, en daarvan onafscheidelijk zijn. Evenzeer als een zuiver geschiedkundig onderzoek tot resultaat heeft, dat werkelijk en wezenlijk God zich aan menschen onmiddelijk geopenbaard heeft, even zeker blijkt het uit dat zelfde voortgezet, of liever regt aangevat onderzoek; dat die Openbaring *zoo* en *niet anders* is geweest, — dat zij *deze* en *deze* bestemde waarheden leert, en de daarmede strijdige dwalingen verwerpt, aangaande God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, aangaande den mensch, zijnen val, zijne onmagt, zijne aangeborene en aanklevende zonde, zondigheid en ellende, aangaande JEZUS CHRISTUS den Godmensch, aangaande plaatsbekleedende verzoening door voldoening, geregtigheid door het geloof, behoudenis uit volle en vrije genade, aangaande voorbestemming en verkiezing, aangaande een hemelsch, maar ook eenmaal zigtbaar en heel deze aarde

om-

omvattend koningrijk van CHRISTUS, en wat verder, meerder, en dieper onverdeelbaar aan deze hoofdpunten vast is."

»Voorts, geen ander standpunt altijd begeerende, dan dat van den God- en waarheidzoekenden Bijbellezer, mogten wij ons evenwel, in deze Aanteekeningen vooral, niet geheel buiten alle aanraking houden met de Godgeleerde *Wetenschap*. Wij hebben getracht, zoo dikwerf wij ook op dat gebied den blik moesten laten gaan, onze lezers, voor wie het noodig mogt zijn, door voorbeelden te doen beseffen, dat *de* resultaten der Wetenschap voor het meest niet dan schijnbaar en voor eenen tijd met de volle waarheid der goddelijke Openbaring des Ouden en des Nieuwen Testaments, maar ook niet anders dan alzoo met de grondwaarheden der Hervormde belijdenis, in strijd kunnen zijn. Wij hebben getracht, het te doen inzien, *ter eener zijde*, hoe bedriegelijk ook hier vaak de roep van vooruitgang en verlichting is, waarmede de dierbaarste waarheden, door de Vaderen beleden, niet zouden bestaanbaar zijn; doch ook *ter andere*, hoe geheel tegen de wegen en bedeelingen Gods het zoude zijn, *Onderzoek*, *Wetenschap* en *Beweging* als werkelijke vijandinnen van het geloof Zijner waarheid, van het geloof ter zaligheid, van het geloof in den levenden CHRISTUS te beschouwen. Alleenlijk dat men de roeping der Wetenschap, de roeping dier *kennis* regt versta, voor welker toeneming onder de

Chris-

Christenen de Apostel PAULUS reeds in zijne dagen dankte (1 *Cor.* I: 4, 5), en waartegen hij tevens waarschuwde (ald. VIII: 1). De Wetenschap, die zich niet als beheerscheresse van Kerk en Schrift, maar als dienares van God, van het geloof, van de Gemeente des Heeren erkent en gedraagt, die zal gezegend zijn. De Kerk van CHRISTUS, de Gemeenten der Hervorming, de Hervormde kerkgemeenschap in het bijzonder, heeft van God eene tweederlei roeping: bewaring en ontwikkeling van het reeds verkregene, onderzoek en streving naar het nog omhulde in de schatten der geopenbaarde Waarheid. In beide heeft te allen tijde de Wetenschap, hetzij gewillig en nederig, hetzij ook zelfs wederstrevig en hoogmoedig, der Waarheid gediend en moeten dienen."

»Aan de voeten van Hem, die mij bekrachtigd heeft, om in deze deelen de uitkomst te verantwoorden van een onderzoek dat jaren lang de verkwikking van mijn hart was, leg ik de pen neder, aanbiddend en dankzeggend, zoo het mij gegeven werd in Zijn Woord eenig licht te ontvangen en mede te deelen; en met de zielsbede, dat elke lichtstraal met de levenwekkende warmte voor het hart, ieder onderzoek met eene vrucht des geloofs, Hem welbehagelijk en Hem verheerlijkend, verbonden mogte gaan. Zoo zij het!"

Ver-

Verhaal van de verrigtingen der Jezuieten in Friesland, *door Pater* WILLEBRORDUS VAN DER HEIJDEN, *Lid van de Orde der Jezuieten. Uit het Latijn vertaald en met aanteekeningen voorzien, door* Dr. H. AMERSFOORDT *en* Mr. U. A. EVERTSZ, *Leden van het Provinciaal Friesch Genootschap tot beoefening der Friesche Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, en van andere Letterkundige Vereenigingen. Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1842. *XXIV en* 342 *bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 3,60.

Wij lazen dit, oorspronkelijk in het Latijn geschreven en door de zorg van de Heeren AMERSFOORDT en EVERTSZ in onze moedertaal overgebragte handschrift met wezenlijke belangstelling, en hoewel hetzelve, als bijzonder betrekking hebbende op eene bijzondere Provincie, geene algemeene historische waarde heeft, verspreidt het echter een nieuw licht over de woelingen en middelen door de Jezuieten gebezigd, om hun doel te bereiken, en getrouw te blijven aan hunne spreuk: »Het doel wettigt de middelen."

Wij betuigen den Vertalers onzen dank, dat zij zich onthouden hebben van alle aanmerkingen, die eenigen zweem konden hebben van partijdigheid of onderscheid van religie, zoodat wij hier alleen voor ons hebben een verhaal, gevloeid uit

de

de pen van een Lid der Societeit van JEZUS, geheel vrij van willekeurige bijvoegselen of door vooringenomenheid veroorzaakte veranderingen, terwijl de achteraan gevoegde ophelderende aanteekeningen, even vrij van die bijvoegselen, een beter licht over verscheidene punten van het verhaal verspreiden.

Voor ons, die met de uitgave van dit belangrijk boek niets gemeens hebben gehad, staat het vrij daarop andere aanmerkingen te maken, en wij verklaren, dat hetzelve, onbevooroordeeld gelezen, ieder meer moet versterken in de overtuiging, dat er, voor waar en verlicht Christendom, geene ergere vijanden bestaan, dan juist *zij*, die zich naar den naam van onzen Heiland noemen, Jezuieten of Broeders van de Societeit van JEZUS. Wij ontkennen geenszins, dat er onder de leden derzelven mede verdienstelijke mannen gevonden worden, *die* anderen ten voorbeelde kunnen strekken, maar wij gelooven met grond er, volgens overtuiging, bij te kunnen herhalen, hetgeen wij hier boven gezegd hebben, en waarvan ook het tegenwoordige werk nieuwe bewijzen oplevert.

Mogt de zucht tot onderzoek van oude gedenkstukken bij onze geleerde landgenooten meer en meer worden opgewekt, en daardoor veel belangrijks, dat tot nog toe niet algemeen bekend is, openbaar worden, dan zouden er zeker voor velen, uit dien arbeid, nog schoone vruchten te plukken zijn.

Beroep van den Roomsch-Katholieken Priester DICK ADDISON, *op het onbevangen oordeel van alle weldenkende Katholieken. Vrij vertaald uit het Engelsch, door eenen Katholiek. Te* Amsterdam, *bij* Johannes van der Hey en Zoon, 1843. 62 *blads. In gr. 8vo. De prijs is f* 0,60.

Het stukje, dat wij hier voor ons hebben, en waarover wij, naar het doel van den inzender, onzen lezer eenigzins behooren in te lichten en hetzelve te beoordeelen, is een boekje van een Katholiek, in het Engelsch geschreven, en door eenen Katholiek vertaald, met het doel, om het door Katholieken in ons Vaderland te doen lezen en tot hun nut te gebruiken. Het laat zich gemakkelijk lezen, en men zal bevinden, dat er veel uit te leeren valt.

De Eerw. Heer ADDISON was Roomsch Priester, werd meer en meer met den Bijbel bekend, en — hoe kan dit ook anders, daar hij een regtschapen en waarheidlievend man was? — ingenomen. Hij toetste aan den heerlijken inhoud daarvan een aantal stellingen en bepalingen, waarop de Roomschgezinden doorgaans zooveel prijs stellen, en waarin zij zich van de andere christelijke kerkgenootschappen tot hier toe onderscheiden. Natuurlijk begon dit hoe langer zoo meer invloed op zijne denkwijze, op zijn geloof, maar ook op zijne leerwijze

als

als Priester uit te oefenen. Zijne manier van onderwijzen werd door velen in de Gemeente hoog geacht, en daar zijne levenswijze er zoo zeer het stempel der waarheid op drukte, gezocht, geroemd en had eene aanmerkelijke uitwerking ten goede op niet weinigen. Hij werd echter vervolgens door sommigen, eerst meer in het geheim, en vervolgens meer openlijk, in verdenking gebragt, tot dat men eindelijk hem, die alleen uit de H. Schrift wederlegd wilde worden, van zijne kerkelijke bediening, tegen het einde van het laatst verledene jaar, ontzette en alzoo nutteloos poogde te maken; waarop hij begreep zich, in weerwil van veler tranen en beden, naar *Holland* te moeten begeven en aldaar als een stil burger te leven.

Alvorens evenwel wilde hij zich openlijk op het onbevangen oordeel van alle weldenkende Katholieken beroepen en tevens hiermede de hulde zijner achting aan zijne Gemeente aanbieden, en alzoo zond hij dit stukje in het licht, hetwelk door den Vertaler, met den Auteur allergunstigst bekend geworden, in onze moedersprake hier ter lezing wordt aanbevolen, om zijne Katholieke landgenooten de oogen te openen.

Hetzelve is zeer bedaard, hoog ernstig en christelijk ingerigt en afgeperkt in deze afdeelingen: I. Mijn beroep op het onbevangen oordeel van alle weldenkende Roomsch-Katholieken. II. De zedelijke toestand mijner Gemeente. III. Eerste aanleiding tot aanklagte. IV. Eene andere aanleiding

tot aanklagte. V. Derde aanleiding tot aanklagte. VI. Vierde aanleiding tot aanklagte. VII. Mijn vonnis.

Men meene echter niet, dat dit werkje enkel historisch is en persoonlijk, daar de Eerw. Schrijver ja wel den lezer in staat stelt, om over zijne bijzondere denkwijze, en in zeker opzigte over zijne lotgevallen naar waarheid te oordeelen, maar ook tevens, en vooral gemoedelijk ernstig, den lezer opleidt tot nadenken, en hen op eene wijze tot de waarheid, welke in CHRISTUS JEZUS is, tracht in te nemen, welke bij velen waarschijnlijk meer zal afdoen, dan een uitvoerig en wederleggend betoog.

Wij voor ons verklaren dus gaarne, dat het stukje de vertaling wel waardig is, dat wij hetzelve over het algemeen met groot genoegen gelezen hebben, en dat wij vuriglijk wenschen, dat het door vele brave Roomsch-Katholijken zal gelezen en herlezen worden, vermits wij ons daarvan, bij waarlijk heilbegeerigen, veel goeds meenen te kunnen beloven.

Men zij dus niet nalatig of karig, met het zijnen landgenooten in handen te geven, opdat het goede zaad, hier uitgestrooid, onder den goddelijken zegen veel vrucht voortbrenge!

Om 's mans edele denkwijze eenigzins nader te leeren kennen, schrijven wij gaarne dit slot van zijne Voorrede hier af:

»De hoogste magt in Kerk of Staat kan mij niet

niet verpligten, om mijne naasten, te meer mijne Geloofsgenooten, in de diepste onkunde te laten, en hen met uiterlijkheden zóó bezig te houden, dat zij de veredeling en de heiliging hunner harten, waarop het toch vooral aankomt, uit het oog verliezen."

»Hoewel ik deze schoone taak: menschen te verlichten en te verbeteren; mijne geliefde Geloofsgenooten en Gemeenteleden op te leiden tot de kennis eener goddelijke leer; mijne godsdienst nader te brengen aan het gezond verstand en de H. Schrift, niet heb mogen vervullen tot aan het einde mijner dagen; — zoo verblijde ik mij nogtans dankbaar in het velerlei goed, dat ik heb mogen stichten! En niet alleen om mij in het oog mijner Katholieke broeders te regtvaardigen, maar vooral om mijne Gemeente, die ik niet ligtelijk zal vergeten, in den eenmaal opgevatten eerbied voor den *Bijbel te bevestigen*, wordt met de uitgave van dit geschrift bedoeld! Mogt zij daarbij blijven, leven en sterven! Mogten anderen dit haar voorbeeld volgen, zoo zeuden wij, Katholieken, terwijl wij onze godsdienst waarnemen, minder aan den Priester en zijne gevreesde magt, maar des te meer aan God en zijne liefde denken; zoo zonde de bladzijde, waarop de Priester alles is, worden omgekeerd, en God zou weder worden, wat hij was ten dage van JEZUS en zijne Apostelen — alles voor allen!"

Nederlandsch Archief voor Kerkelijke Geschiedenis. *Door* N. C. KIST *en* H. J. ROYAARDS, *Hoogleeraren te* Leiden *en* Utrecht. *Tweede Deel. Te* Leiden; *bij* S. en J. Luchtmans, 1842. *VIII en* 224 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 5,60.

Wij verblijden ons zeer, dat dit Repertorium zooveel bijval blijkt te vinden, dat de Hoogleeraren verzamelaren kunnen voortgaan, met hunnen nuttigen arbeid te vervolgen. Aangenaam was het ons derhalve dit deel daarvan ter beschouwing te ontvangen, hetwelk reeds het *dertiende* uitmaakt, en dubbel aangenaam, wegens den daarin vervatten voorraad van grootere en kleinere stukken, welke alle in het Archief eene meerdere of mindere voorname plaats verdienen, en betrekking hebben, of tot de algemeene kerkgeschiedenis, of tot die van *Nederland*, of tot de geschiedenis der christelijke leer.

Tot de onderscheidene rubrieken — opdat wij dus aan den lezer den belangrijken inhoud met de eigene aanwijzing van de verzamelaars opgeven — behooren:

Het Proselytisme, (Losse omtrekken eener Verhandeling). Door C. E. VAN KOETSVELD. bl. 191—201.

De beproeving van BUDDHA. (Eene Legende uit het Japaansch). Door J. HOFFMANN, te Leiden. . . . . bl. 310.

Ans-

Met de bijdrage tot de inwendige geschiedenis der Nederlandsche Kerkhervorming, wordt dit deel zeer gepast aangevangen. De Hoogleeraar KIST vestigt daarin 1.) de aandacht op het genoemde geschrift zelve, 2.) op den wel onbekenden, maar des niet te min zeer belangrijken schrijver, en 3.) op den inhoud en den geest van zijn boek, inzonderheid voor zoo verre die in betrek-

king

king staan tot de Nederlandsche Kerkhervorming.

Met veel zorg, naauwkeurigheid, inspanning en oordeelkundig is deze geheele gewigtige bijdrage opgesteld. Men is den Hoogleeraar KIST waarlijk grooten dank voor dezelve, om meer dan eene rede, schuldig, en zij is juist ook voor onzen tijd bijzonder geschikt.

In de hierop volgende beschouwing, van den gang, dien de christelijke Godgeleerdheid in het algemeen dus verre in *Nederland* heeft gehouden, heeft de Groninger Hoogleeraar HOFSTEDE DE GROOT zijn oordeel medegedeeld, en zijn oogmerk duidelijker doen kennen, door te schrijven:

»Onze eeuw zoekt, gelijk die van LUTHER, een vast en deugdzaam gebouw op den goddelijken grondslag te bezitten; zij onderzoekt daarom het overgeërfde huis, beproeft de sterkte van muur en gevelspits, en ziet vooral, of alles regtstandig is opgetrokken boven het onwankelbare fundament en hierop rust. Dit onderzoek wordt dan eerst volledig, als zij ook weet, *vanwaar* de voorouders, die het huis aldus bouwden, de bouwstoffen hebben genomen, en *hoe* zij ze, en *waarom* zij ze aldus, bijeenvoegden. Als zij ook dit eenmaal weet, kan zij het huis regt beoordeelen en door het goede te behouden en het gebrekkige te verbeteren, een veel beter gebouw daarstellen.!"

»Aan de Nederlandsche Christenheid wensch ik

eene proeve van zulk een onderzoek aan te bieden, opdat zij misschien te beter zie, *vanwaar* de denkbeelden, die in haar midden heerschen, hunnen oorsprong hebben, *hoe* deze denkbeelden dooreen zijn gewerkt, en *waarom* juist op deze wijze. Gelukt mij dit eenigzins, dan zal ik niet alleen eene bijdrage leveren, om het godgeleerd gebouw, waarin wij leven, te beter te beoordeelen, maar ook deze of die aanwijzing kunnen geven, hoe het hier onveranderd moet blijven, ginds eenige verbetering noodig heeft."

Niet gewoon voorzeker noch afgehandeld, maar echter ook niet vreemd van onzen tijd, noch ook geheel onverwacht, is dit gekozen onderwerp van den vrijmoedigen en waarheidlievenden Schrijver, noch ook vreemd aan de strekking van dit Archief. Het is waar, dat hij, die met de Buitenlandsche Theologische letterkunde niet onbekend is, weet, dat er veel en verschillend over hetzelve geschreven is, in het algemeen namelijk genomen: ook ontbreekt het niet sints eenigen tijd aan verscheidene wenken en verklaringen, ten aanzien van en bij ons Nederlanders, maar eene opzettelijke behandeling van dezen aard, als die wij hier voor ons hebben, was er nog, voor zooveel wij weten, niet in het licht gegeven.

De Hoogleeraar, dien men door zijne schriften gelegenheid gehad heeft, van eene zeer gunstige zijde te leeren kennen, en als de man, om daarover op eene nuttige wijze zijne gedachten me-

mede te deelen, noemt dan ook zelf deze zijne behandeling eene *proeve*.

Te regt vangt de Hoogleeraar aan met eene korte oordeelkundig historische beschouwing der zaken, tot in het midden der zestiende eeuw; aan het slot waarvan men, om gaaf toe te stemmen, — dat *Erasmus ook een mysticus was*, *gelijk Thomas*, — wel het door onzen schrijver in het Tijdschrift *Waarheid in Liefde* gegeven uittreksel uit zijn *Enchiridion militis christiani* nog eens mag nalezen.

Hierop stelt hij voor, wat naar zijn oordeel *Nederland* op zich zelve bij dezen voortgang had kunnen worden, en vestigt dan de aandacht geschiedkundig op den invloed van vreemden, ten deze, en bepaaldelijk op hetgeen te *Dordrecht* is geschied, en op LUTHER en KALVIJN.

Hieruit wordt aanleiding genomen, om wat langer stil te staan bij de oude openlijke geschriften der Nederduitsche Hervormde Kerk, te weten de Liturgische formulieren van Doop, Avondmaal, enz., — den Heidelbergschen Catechismus, — de Nederlandsche Geloofsbelijdenis en de Dordsche Canones.

Het door de Dordsche Synode voor de regtzinnige leer verklaarde, brengt den Schrijver op de verschillende meeningen daaromtrent, en doet hem spreken over de Jansenisten, Doopsgezinden, Lutherschen en Remonstranten, om daarop te overwegen, hoe het er in de heerschende Kerk zelve uitzag, en te herinneren, hoe in het tweede gedeel-

deelte der XVIIIde eeuw dat gestrengelijk bepaalde en gevolgde, eerst langzaam ondermijnd, en ten slotte op eens omver geworpen werd, door de omwenteling van 1795.

Hier, zegt de Schrijver, wenschte ik nu wel te eindigen, want ik weet waarlijk niet, wat ik van den algemeenen gang der christelijke Godgeleerdheid in *Nederland*, na dit jaar, in het midden zal brengen, vermits dezelve sints dien tijd bij ons, of in een' zeer ongunstigen, of in een zeer gunstigen toestand bevindt, naardat men het standpunt neemt, waaruit men haar beschouwt.

Na zich hierover nader verklaard te hebben, eindigt de Hoogleeraar meer bemoedigend, en betuigt:

»Nu moeten alle Protestantsche, (kon het ook, alle Roomsche) Godgeleerden gaarne elkander willen helpen, om *al* wat goed en waar is van elkander over te nemen en met elkander te bevorderen."

»Wat THOMAS, wat WESSEL, wat ERASMUS hebben geleerd is oneindig voller, ronder, veelzijdiger en daardoor geestvoller dan het meeste, dat de twee latere eeuwen hebben gegeven. Hunnen geest moeten wij kennen, gelijk nu zoo velen zoeken te doen; wat zij aanvingen, voortzetten: dit met al den schat van wijsheid, dien de latere eeuwen voor vele bijzonderheden aanbragten, verrijken, zoo wij eene *voor Nederland* geschikte opvatting des Christendoms willen bevorderen. Zonder

der hen regt te kennen, maar met denzelfden Nederlandschen geest bezield, poogden dit reeds vele groote mannen, die wij zoo even noemden, en vele anderen. Wij moeten dit, ook met hen te kennen. Zoo bevelen wij het eeuwig Evangelie aan, en leggen het uit en passen het toe; ja het *eeuwige*, altijd en overal *hetzelfde* Evangelie, maar op die wijze, waarop het Nederlandsche volk deszelfs hemelschen rijkdom en goddelijke kracht het beste in zich kan opnemen. Zoo worden wij medearbeiders van God en CHRISTUS, om eene heerlijke vernieuwing der Kerk te bevorderen!"

Uit deze korte opgave ziet dus de lezer wat hier geleverd is, en dat hier veel voorkomt, dat bijzonder de aandacht trekken moet, maar ook het een en andere, dat spoediger gezegd dan bewezen kan worden.

De Schrijver komt cordaat voor zijne wijze van *zien en gevoelens* uit, en doet hoofdzakelijk zien, *dat er*, bij al het goede, dat stand gegrepen heeft en in ons Vaderland bewerkt werd en wordt, evenwel nog veel te wenschen en te hervormen overig blijft. Hartelijk wenschen wij, dat deze kleine proeve ter bevestiging van het goede en ter bevordering van het betere moge medewerken. Hoe gaarne hadden wij deze korte beschouwing nog meer in de bijzonderheden uitgewerkt gezien, waardoor welligt ook aanmerkelijke veranderingen zouden zijn ontstaan.

Na de opmerkzame lezing en beschouwing van

het

het hier geleverde, namen wij vervolgens ook de drie brieven in de hand, door den Hoogleeraar H. J. ROYAARDS over dit stuk aan zijn Hoog Eerw. gerigt, en later in dit Archief geplaatst. Wij lazen dezelve met genoegen, niet alleen wegens de bescheidenheid en vriendelijkheid, welke in dezelve doorstraalt, en den goeden toon, waardoor ze gekenmerkt worden, maar ook tevens om de eerlijkheid, waarheidsliefde en goede bedoelingen, welke er zoo kennelijk in doorstralen.

Waarlijk zulk wederleggen en tegenspreken, om het zoo te noemen, verdient allen lof en kan niet anders dan, in het openbaar geschiedende, tot groot nut verstrekken.

Beide deze Hoogleeraren, welke hunnen stand eere aandoen en door hunne schriften zoo roemrijk bekend zijn, komen even cordaat voor hunne gevoelens uit; beiden blijken met een edel doel geschreven te hebben, en gelijk HOFSTEDE DE GROOT met vrijmoedigheid zijn gevoelen ter neder stelde, zoo kan het hem ook niet dan aangenaam wezen, deze en geene gewigtige bedenking hier te vinden medegedeeld, door zijnen Ambtgenoot ROYAARDS, die overigens zeer gepaste hulde toebrengt aan zijne verdiensten. Het geve hem aanleiding, om zijn belangrijk onderwerp nog eens nader, ook in de bijzonderheden, te bewerken, met het oog ook gevestigd op de gemaakte bedenkingen, welke zoowel wezenlijke kunde als vaderlandsliefde ademen en bij een nader onderzoek althans wel in ernstige over-

overweging komen mogen. Zonder ons, voor als nog althans, over de punten van verschil opzettelijk verder uit te laten, of aan te wijzen hetgeen ons hier meer of minder eenzijdig en partijdig voorkwam, vereenigen wij ons ten besluite, geheel met dezen wensch van den geleerden briefschrijver:

»Hiermede genoeg, mijn Vriend! om U even rondborstig, als gij gedaan hebt, mijne wijze van beschouwing mede te deelen over een onderwerp, door U besproken. Zulke mededeeling moet, dunkt mij, strekken, om de waarheid na te vorschen. Onze wijze van zien verschilde soms, maar welligt ontmoeten wij elkander op gemeenschappelijk grondgebied, en de plaatsing van beide de opstellen in ons Archief, hetwelk aan *historische* onderzoekingen gewijd is, moge bewijzen, hoezeer het ons om onpartijdigheid te doen is; maar, daar ik weet, dat zulk eene wetenschappelijke tegenspraak U niet onaangenaam is, en gij mij nog onlangs verklaardet, dat dezelve U, die alleen de waarheid zoekt, hoogst welkom is en door U verlangd wordt, moge zij tevens dienstbaar zijn, om onder beoefenaars derzelfde wetenschappen, aan de heiligste zaak gewijd, de waarheid in liefde te betrachten."

Als een verdediger van het Proselytisme in eenen goeden, of liever in den besten zin, treedt de Eerw. VAN HOEVEN op, in het hierop volgend stukje, en onderzoekt bij het licht der geschiedenis, *hoe het zijn moet?* Hierdoor wordt het in den

den eersten opslag wel eenigzins paradoxe weggenomen, en men ziet, hoe het Proselytisme ook zijne goede zijde heeft en als verdedigbaar kan worden aangemerkt. Edoch dit stukje is, als behelzende slechts losse omtrekken eener verhandeling, veel te kort, om het als behoorlijk uitgewerkt te kunnen beschouwen, en er hier langer bij stil te staan. Vreemd klonk in ons oor de verklaring: *Ongelukkig, dat de meer en meer ontwaakte geloofskracht, ook in de reeds christelijke wereld, het* partijdig *proselytisme doet ontwaken*, en, *dat de zeeziekte den sektengeest geneest, als de ziekte nog geneeslijk is.*

Het door den Eerw. STOLLÉ, omtrent de Protestantsche Gemeente in het Hertogdom *Limburg*, medegedeelde, hopen wij zal niet te vergeefs, niet zonder een gewenscht gevolg, hier zijn opgenomen.

Het Curieusch stukje, omtrent de zoogenaamde *Quaterniteitsleer in de christelijke Kerk*, door den Hoogleeraar ROYAARDS met zooveel naauwkeurigheid uit het hem bekend gewordene bewerkt, dat men 'er een goed denkbeeld van leert vormen, noopt ons, er dit slot van hier over te nemen, waarmede wij ons geheel vereenigen:

»Zoo levert ons ook deze Dogmenhistorische voorstelling een voorbeeld, hoe men door heillooze en vaak hersdelooze twisten getracht heeft de diepten Gods te peilen en de goddelijke natuur menschelijker wijze te verklaren. — Aan die geschiedenis spiegele zich het nageslacht, en de christelij-

lijke Kerk worde bewaard voor dergelijke spitsvindige twisten, gedachtig, dat *de verborgene dingen voor den Heer, maar de geopenbaarde voor ons en onze kinderen zijn!*"

Het speet ons, dat de Heer KIST verklaren moest, zich buiten de gelegenheid gesteld te zien, om het Publiek, nopens het derde eeuwfeest der Jezuiten-orde, naar zijn verlangen, nader in te lichten.

De zoo dikwijls vermelde en verschillend beoordeelde legende omtrent den eeuwig wandelenden Jood, zal men, nu dezelve hier door den Heer ROYAARDS is medegedeeld, met genoegen lezen en beoordeeld vinden.

Van de overige hier voorkomende, meer of min belangrijke stukjes, kunnen wij, wegens de beperktheid onzer ruimte, niet opzettelijk hier gewagen.

De afbeeldingen der Abdij van *Egmond*, in *West-Friesland*, van de ruïne derzelve en van den platten grond der oude Kerk van *Zeyst*, met de afbeelding der munt en der doodkisten aldaar gevonden, versieren dit deel, hetwelk wij ten gebruike verder aanbevelen.

De Landverhuizers naar Texas. *Historisch-Romantisch verhaal uit den jongsten tijd. Door* H. E. R. BELANI. *In twee Deelen.* *Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, Jr., 1842. *Eerste Deel* 327 *en tweede Deel* 371 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 6,50.

Het landverhuizen is in sommige Staten aan de orde van den dag: voorzeker geen bewijs van tevredenheid en bloeijenden toestand. Van *Mexico* en *Texas* hebben de nieuwspapieren in de laatste jaren veelvuldige melding gemaakt en allerlei berigten, nu ten voor- dan ten nadeele, medegedeeld; waardoor veroorzaakt werd, dat deze verafgelegene landen menigwerf het onderwerp dèr gesprekken uitmaakten.

Dit blijkt duidelijk den Heer BELANI aanleiding gegeven te hebben, tot het schrijven van dit romanesk verhaal, en den Nederlandsche Overzetter tot het vertalen dezer beide Deelen.

Het ontbreekt hier geenszins aan verbeeldingskracht, en er straalt overal bekwaamheid door, om den leeslust gaande te houden, de nieuwsgierigheid op te wekken en naar de ontknooping te doen blijven verlangen. BELANI heeft aan het geheel een historisch aanzien gegeven, blijkens den inhoud, dien wij hier daarom den lezer mededeelen:

Eer-

Eerste deel: De Salon. Op Zee. De Bahama-Eilanden. *Cuba*. De West-Indische orkaan.

Tweede Deel: De Riviervaart. De Prairie. San Felipe de Austin. Verovering van *Bexar*. *Travis*. De moordnacht op de vlakte van *Golias*. De slag aan den *San Jacyntho*. De Volkplanting.

Het verhuizend gezelschap is met deszelfs inzigten, toerusting en kenmerkende eigenschappen levendig geschetst, en de verschillende karakters zijn op eene wijze geteekend, die veel stof geven, tot een aantal aanmerkingen, en niet zelden ook tot lagchen. Het reizen en trekken, de verschillende ontmoetingen, teleurstellingen, wederwaardigheden, zijn zoodanig voorgesteld, dat men ze niet zonder verschillende aandoeningen lezen kan, wanneer men namelijk uit het oog verliest, dat men een Roman leest.

Van hetgeen den Schrijver van tot tijd bekend was geworden, aangaande de geschiedenis van *Amerika*, deszelfs oorspronkelijke bewoners, derzelver zeden, gebruiken, lotgevallen enz., maar ook van de derwaarts vertrokkene Spanjaarden en andere natiën, niet slechts van vroegeren dagen, maar ook en wel voornamelijk van lateren tijd, is overvloedig partij door hem getrokken, terwijl hij zich ook niet weinig bevlijtigd heeft, om den lezer bekend te maken met, of te herinneren aan den grond, de voortbrengsels, de rivieren, bosschen, gehuchten, plaatsen, steden, gemeenschapsmiddelen, enz.

Eenige hier geschetste tooneelen, — en derzelver getal is zeer groot, — zijn roerend en amusant, maar somwijlen ook zoo schrikbarend en akelig, dat de gevoelige lezer er naar van wordt. Menigvuldige voorbeelden van ontmenschte wreedheid en van het toomeloos woeden der hartstogten, doen het hart terug beven en de haren te berge rijzen, terwijl op eenen anderen tijd de liefde zich weder in hare volle werking op beide seksen vertoont.

Onder verscheidene goede stellingen, hier uitgestrooid, ontmoet men er ook andere, die of den toets niet kunnen doorstaan, of met voorzigtigheid vooral moeten gewijzigd worden.

Al te zeer, heeft BELANI er zich op toegelegd, om den lezer te verbazen, op te winden en warm te maken, dan dat niet gedurig de illusie moet verloren gaan.

Veel is zeer overdreven voorgesteld, en het krioelt hier zoo zeer van toevalligheden, onwaarschijnlijkheden en ongeloofelijke voorvallen, dat men niet nalaten kan er over ontevreden te worden, en dat niet de geheele bedoelde indruk verloren zou gaan.

Aan de bevallige sekse is niet vergeten hulde toe te brengen en de jonge Dames vooral zullen wel tevreden mogen zijn, dat hare invloed ten goede hier zoo voordeelig uitblinkt.

Of de Schrijver bedoeld heeft de landverhuizingen tegen te werken en die, naar het schijnt, zoo aantrekkelijke manier in een bespottelijk licht voor te stellen, kunnen wij, bij het gemis aan

eenig

eenig voorberigt, niet met zekerheid zeggen; maar wel verzekeren, dat deze lectuur niet geschikt is, om de menschen aan te moedigen, tot het dwaselijk verlaten van hun land, goed en betrekkingen, en hunne meestal opgewondene uitzigten en hersenschimmen te trachten te verwezenlijken.

Ten dezen opzigte kan dus de lezing dezer beide boekdeelen ook voordeelig werken. Anders moet men deze lettervrucht meer beschouwen als eene uitspanning in ledige oogenblikken, dan geschikt om er wezenlijk nut uit te trekken.

De Vertaler, die anders zijn werk niet slecht verrigt heeft, had hier en daar wel, door eene kleine aanteekening, den Schrijver mogen te regt wijzen en den eenvoudigen lezer voor verkeerde gevolgtrekkingen kunnen waarschuwen.

Hoe fraai de eindelijke afloop geteekend is en de geschetste geschiedenis besloten wordt, kan de lezer uit dit slot opmaken:

»Volgens de jongste brieven uit *Texas*, welke van Augustus van dit jaar (1840) dagteekenen, is het land op den weg van bloeijenden vooruitgang. Door *Frankrijk* en de Noord-Amerikaansche vrijstaten erkend, neemt *Texas* met verwonderlijke snelheid in bevolking, bebouwing, handel en welvaart toe. Steden op steden verheffen zich aan de boorden van den *Brazos*, *Colorado*, *Trinidad*, *Buffalo-Bayou*, *San Antonio* en op het eiland *Galvestone*, en reeds bewondert men hoog in het westen de witte marmerzuilen van het Ka-

 pi-

pitool in de nieuwe stad *Austin*. — De eerste volkplanters, die zich daar na den vrijheer neerzetteden, waren de Duitschers van den *San Jacyntho*, welke de vrijheer door den ons bekenden zendeling derwaarts liet uitnoodigen, terwijl hij, grootmoedig vergevende, hen rijkelijk met al het noodige ondersteunde. Onder de goederen, die zij medebragten en berouwvol aan de voeten der Barones nederlegden, bevond zich nog haar groote fauteuil van palissanderhout. De goede vrouw was daarover van vreugde opgetogen en bood het fraaije meubel den jongen president MIRABEAU HAMAR ten geschenke aan, die hetzelve nogtans, als te kostbaar voor het bijzonder gebruik van een echt republikein, aan de voorzitterstafel in het nieuwe Kapitool liet plaatsen, zoodat de Barones zich thans met trotschheid mag beroemen, dat haar kostbare, lang betreurde armstoel voortaan, in den letterlijken zin, tot den zetel der Texaansche regering is verheven."

»In de bewegingen des levens had de missionaris zijne schijnvroomheid en huichelarij afgelegd en was een waardig en wezenlijk vroom geestelijke geworden, die door de nieuwe Gemeente van *Austin* tot haren Predikant benoemd werd. Op den dag van het leggen van den grondsteen tot het nieuwe Kapitool, hield hij zijne eerste Leerrede en de tweede den dag daarop, om drie paren te trouwen, namelijk, den president MIRABEAU BONAPARTE HAMAR en ANGEROSE VON ADLER; ver-

vol-

volgens den staatssecretaris ROBERT ADLER met CORA-MARIA HOUSTON; en eindelijk — men verwondere zich slechts niet te zeer! — had de kleine Doctor (*) het geluk, met behoorlijken eerbied de hand der genadige Tante Barones te ontvangen, die thans echter, door ondervinding geleerd, eene zeer huisselijke, bedaarde vrouw was geworden en hare voormalige behaagzucht en trotsche inbeelding geheel had afgelegd."

»De vrijheer VON ADLER zelf had echter in het stille, aartsvaderlijke plantersleven het onmisbaarst vereischte om gelukkig te zijn, gevonden, hetwelk hem vroeger in de schitterendste dagen van zijn leven ontbrak: — te weten, die diepe, vrolijke gemoedelijkheid, welke alleen vatbaar maakt voor de genietingen van het huisselijk en familieleven."

»Nadat de regering van *Texas* hem zijne aangekochte landerijen wettig had toegekend, stond hij daarvan, zooveel hij voor zich zelven en zijne familie niet noodig had, aan de bewoners der nieuwe stad af; en bouwde hooger op, in eene uitnemend schilderachtige en vruchtbare streek, een vrolijk landhuis van wit marmer en in den zuiversten bouwtrant. Hij vindt er thans vermaak in, aldaar eene nieuwe plantaadje aan te leggen. Aan zijne slaven heeft hij de vrijheid geschonken; doch niemand wil hem verlaten. — Op hoogen ouderdom geniet hij nog eene bloeijende en, zoo

God

(*) NB. Alle personen in dit verhaal voorgekomen.
De Rev.

God wil, duurzame gezondheid. De oude HOUSTON is zijn naaste buurman geworden. ROBERT woont in zijne nabijheid. De oude pelsjager houdt het opzigt over akker en bosch, doch verzekert altijd, dat hij, zoo de vrijheer vóór hem overlijden mogt, nog dieper westwaarts de wouden in zal trekken."

»Er ligt poëzij in dit verlangen van den ouden man naar wildernis en eenzaamheid. De te zijner huidige woonstede aanvangende beschaving is hem een last en een ergernis, gelijk zij zulks ook den Indianen is, die haren voortgang al verder ontvlugten."

»De vrijheer sloot zijnen laatsten brief aan zijn eenigen, in *Duitschland* achtergelaten vriend met de volgende opmerking:

»En wat vind ik aan 't eind van een lang, werkzaam en onrustig leven? De ruwe natuur gaat te gronde, — de meer veredelde legt hare veroordeelen af, wint daardoor meer aan echte humaniteit, dan zij misschien aan uiterlijke geluksgoederen verliest, en voelt zich in eenen beperkten kring gelukkiger, dan vroeger te midden van aanzien, rijkdom en weelde."

»De jonge president HAMAR is in het openbare leven zoo ernstig en stil geworden, een man van weinig woorden, maar rasch en krachtig in al zijn doen, dat de bewoners van *Texas* hem, in tegenoverstelling met den gaarne en veel sprekenden HOUSTON, den stommen president (*the dumb president*) noemen. Die doorgaande stilzwijgendheid sproit echter uit zijn denkend, overleggend

we-

wezen voort, daar hij het gansche gewigt der zware verantwoordelijkheid zijner hooge betrekking gevoelt. — Slechts eene zaak is er, die leven en vuur in hem opwekt — de oorlog met *Mexiko*. Zijn eerste bemoeijing is, *Texas* van de beschuldigingen zijner vijanden te zuiveren. Zijne verwonderlijke vastheid van karakter en vroeg gerijpte ervaring verleenen hem die standvastigheid in het doorzetten van welberaamde plannen en ontwerpen, welke voor eenen jeugdigen staat zoo boven alles noodzakelijk is. Alle theorie van staatkundige dweeperij en revolutionaire geestvervoering is van hem geweken. Het leven zelf is zijn groote leermeester geworden en *Texas* ondervindt de vruchten van deszelfs heerlijke lessen. Onder zijne krachtige hand is *Texas* een der Amerikaansche Staten geworden, waar voor eigendom, vrijheid en leven der burgers het trouwst gewaakt wordt. De geregtigheid is er voor allen toegankelijk; de vreemdeling vindt er onbeperkte gastvrijheid, met eenvoudigheid en ongedwongenheid gepaard, en schoon men nog al van tijd tot tijd de Indianen te bestrijden hebbe, inzonderheid sedert de Zwarte Valk gestorven is, en schoon ook SANTA ANNA, in zijn Vaderland teruggekeerd, op nieuwe ondernemingen tegen *Texas* bedacht zij, zoo is toch de marine en de nationale militie van dit gezegend land onder LAMAR's krachtige leiding sterk genoeg geworden, om elken vijand het hoofd te bieden."

»Ook landbouw en handel — die kern van een

degelijk volksbestaan — hebben zich, onder het schild der ware vrijheid, tot eene glansrijke hoogte opgebeurd; de *rafts* in de rivieren worden doorgebroken, alle verdere belemmeringen in de vaart verdwijnen, talrijke stoombooten dringen tot diep in het binnenste des lands door; de vruchtbare bodem wordt meer en meer door gelukkige menschen bevolkt, maar de gelukkigsten van allen zijn ANGEROSE en CORA-MARIA in hare steeds toenemende overtuiging van de liefde en de hooge zedelijke waarde harer echtgenooten."

»Van de Tante Barones en den kleinen natuuronderzoeker zwijgt de geschiedenis."

ANTJE, *of de gevolgen van onverschilligheid en onkunde in de Godsdienst. Een volksleesboek. Door den Schrijver van* HENDRIK *en* MARIA, de Protestantsche en Roomsch-Catholieke jonge lieden. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1843. *VIII en* 88 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,90.

Men waakt tegen indringers, en is op zijne hoede, en met reden, tegen gaauwdieven, die ons van een deel onzer aardsche goederen zouden willen berooven; en men zou onverschillig of onachtzaam zijn tegen zulke verleiders, die ons of de onzen den edelsten schat pogen te ontnemen, welke ons boven alles in de wereld dierbaar zijn moet? wel-

ken

ken naam zoude men dan verdienen te dragen? In het hier aangekondigde boekje nu worden de onverschilligen en slapenden gemoedelijk opgewekt, door eenen Landgenoot, die blijkt het gevaar levendig in te zien. Men leze het dan en doe het door velen kennen, van welke men vreezen zou, dat zij zich door onkunde en onbedachtzaamheid zoude kunnen laten misleiden.

De uitgever heeft, ter bevordering hiervan, ook het zijne gedaan, door dit werkje bij getallen van 10 stuks voor 50 Cents te willen leveren.

Het is eenvoudig ingerigt, met een zeer edel christelijk doel geschreven en geschikt, om eenvoudigen de oogen te openen. Het verdient dus alle aanprijzing.

Mengelingen voor de Jeugd. Een leesboekje voor de tweede klasse eener latere school, door W. J. VAN DER VEGT, *Onderwijzer der Jeugd. Te* Kampen, *bij* K. van Hulst, 1842. 77 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,30.

De onderwijzer VAN DER VEGT heeft geoordeeld, het aantal kinderboekjes met deze zijne lettervracht te moeten vergrooten, en hij heeft dit niet kwalijk gedaan. Dit zijn werkje toch mag onder de aangename en nuttige mede geteld worden. Er is voor eene afwisselende verscheidenheid wel in ge-

gezorgd, en de afwisseling in onderwerpen niet alleen, maar ook in letter en schrift, bevordert voor de jeugd het goede gebruik. De verhalen hebben alle eene heilzame voor kinderen geschikte strekking, en de stijl is voor hunne vatbaarheid berekend. Geest en toon zijn beide loffelijk. De brieven onderrigten door inhoud en uitvoering. De zedespreuken zijn niet kwaad, en zoo min als de fabelen en de raadsels, welke laatste men hier echter het best zou hebben kunnen missen. De versjes zullen de kinderen gemakkelijk van buiten leeren. N°. 33 willen wij hier afschrijven, om over den inhoud verder te doen oordeelen: *Klaag niet over het weder, hetwelk de goede God ons geeft:*

»Ach, moeder! wat is het brandend heet!" zeide WILLEMINA, terwijl zij zich het zweet van haar voorhoofd veegde, »naauwlijks kan ik adem halen! Waarom laat de goede God het toch zoo heet worden?"

»Dat zal ik u over eenige weken beter kunnen zeggen dan nu, mijn kind!" zeide de moeder. »Thans wil ik u alleen maar zeggen, dat al, wat God doet, wijs en goed is."

»WILLEMINA zweeg stil; zij geloofde hare moeder, hoewel zij dit nog niet begrijpen kon. Ook trachtte zij in het vervolg de hitte met meer geduld te dragen."

»De warmte hield nog eenigen tijd aan; maar eindelijk verliep de maand Augustus, en met dezelve ook de brandende zomerhitte. De maand Sep-

tem-

tember bragt eene meer frissche lucht aan, en het gematigde weder lokte WILLEMINA alle dagen in den tuin. De vruchten werden rijp en men begon dezelve reeds in te zamelen."

»WILLEMINA bewonderde de schoone appelen en peren, en vooral de heerlijke perziken, wier lekkere smaak door weinige andere vruchten overtroffen wordt."

»O, moeder!" zeide WILLEMINA, »welke heerlijke vruchten, waarmede de boomen beladen zijn! — Hoe goed is God voor ons, daar Hij ons zulke lekkere vruchten schenkt!"

»Ja, mijn kind!" antwoordde de moeder, »maar gij waart bijna onvergenoegd op Hem geworden, toen Hij u dezelve wilde geven. Weet, mijn kind! dat het door de zomerhitte is, die u voor eenige weken zoo hinderde, en waarover gij toen zoo klaagdet, dat deze vruchten die heerlijke kleur en dien lekkeren smaak hebben gekregen. Gewen u dan, lieve WILLEMINA! steeds vergenoegd te zijn, over alles, wat God doet; want gij zult vroeg of laat ondervinden, dat al wat Hij doet, in het eene of andere opzigt, nuttig voor ons is."

Ge-

Gedichtjes voor Kinderen, *door* J. SCHEFFELAAR KLOTS, *geb.* ROORDA VAN EIJSINGA. *Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp, van de Grampel en Bakker, 1842. *VIII en* 67 *bladz. In kl.* 8*vo.* *De prijs is f* 0,27½.

»Opgemerkt hebbende," zegt Mejufvrouw KLOTS, »dat kinderen niet gaarne steeds versjes lezen, die alleen lessen bevatten, maar deze liefst ook nu en dan door vertellingen zien afgewisseld, heb ik getracht hunnen smaak in dezen te gemoet te komen, en somtijds door kleine verhalen, waarin zich echter het onderrigtende aan het aangename paarde, hunne aandacht te boeijen; waardoor het doel om nuttig te zijn, immers het best bereikt wordt."

»Mogt ik zoo gelukkig zijn, niet zonder vrucht, hiertoe de behulpzame hand geboden te hebben, dan zou ik mijn werk als niet overtollig beschouwen, en mijne moeite ruim beloond achten."

Een aantal van ruim dertig stukjes worden hier voor kinderen, in gebonden rede, aangeboden, over geenszins vreemde onderwerpen met een heilzaam oogmerk, het hart der Schrijfster vereerende. Naar de regelen der schoone dichtkunst beoordeele men het hier geleverde echter niet, maar neme het welgemeende voor lief en worde gesticht door het goede! Jegens eene zoo ijverige als welgezinde Huisvrouw, willen wij niet streng schijnen.

MEN-

MENGELWERK.

ONDERZOEK

ONTRENT

DE SLEUTELEN DES HEMELRIJKS.

ONTLEEND EN VERTAALD UIT DE IN HET ENGELSCH UITGEGEVEN XXI LEERREDENEN VAN E. MILLER, PREDIKANT BIJ DE ENGELSCH PRESBYTERIAANSCHE GEMEENTE TE ROTTERDAM.

DOOR

A. VAN DEINSE,

Emeritus Predikant van *Ostende.*

(*Vervolg en slot van bladz.* 749.)

Aangetoond hebbende, wie de *volmagt* hebben, om de waarheden des Evangelies aan alle menschen te prediken, gaan wij over tot de

II^de^ overweging, aan wie de *handhaving* van de *goede orde* in de Kerk is toevertrouwd.

»*Zoo* wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en zoo wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn.'' Welke beteekenis nu wij aan deze woor-

woorden geven, het is zeker, dat de in dezelve verleende volmagt *niet* aan PETRUS alleen, maar ook aan *de andere Apostelen* behoorde; want bijna dezelfde taal werd door CHRISTUS gevoerd bij eene andere gelegenheid, toen hij de discipelen in het algemeen aansprak. (Zie *Matth.* XVIII: 18 en *Joh.* XX: 23). In het eerste geval leerde Hij hen, hoe zij zich jegens een' zondigenden broeder moesten gedragen; en in het andere sprak Hij hen aan na zijne opstanding, toen Hij op hen blies en zeide: »ontvangt den Heiligen Geest."

Wat dan kon onze Heer verstaan door den last, welken Hij aan PETRUS gaf? Was het, waarop de Paus van *Rome* aanspraak maakt? — eene magt, om de menschen van hunne zonden vrij te spreken, of hen onder de heerschappij der zonde te houden naar zijn welgevallen? — eene magt, om zulken, die hem weigeren de gehoorzaamheid aan zijne eischen, te straffen, of zulken, die zich aan zijn gezag onderwerpen, te beloonen? — eene magt, om Koningen en Vorsten aan te stellen of af te zetten, naarmate zij al of niet getrouwheid aan zijne heiligheid zweren, en goede of slechte (dat is, gehoorzame of weerbarstige) zonen der Kerk zijn? Was het dit wat onze Heer bedoelde? Zekerlijk niet. Welke is dan de regte verklaring van deze plaats? Eenvoudig deze — dat aan allen, die de waarheden van het Evangelie aannemen en overeenkomstig deszelfs voorschriften, door de Apostelen geleerd, leven, het Koningrijk der He-

Hemelen moet geopend worden, vergeving van zonden aangekondigd en ware vrijheid of vrijdom van de slavernij des bederfs en der dwingelandij des Satans verleend worden, — maar dat allen, die weigeren zich in opregtheid aan de waarheid des Evangelies te onderwerpen en naar den smaak dezer wereld blijven voortleven, buiten het Koningrijk der Hemelen moeten gesloten en aan het ongenoegen van God en de eeuwige rampzaligheid onderworpen moet en verklaard worden.

Dit is hetgeen den Aposten bevolen was, den menschen te verklaren; en dit is hetgeen hunnen opvolgeren of allen getrouwe Evangeliedienaars ook bevolen wordt te doen. En dit verklarende in gehoorzaamheid aan den wil van hunnen Heer, zullen hunne handelingen op aarde bekrachtigd worden in den hemel, hun gedrag zal zoodanig zijn, dat zij zich van de gunst en den zegen van God kunnen verzekerd houden, welke behandeling zij ook van de zijde der menschen mogen ontvangen. Het is de *waarheid*, en niet degenen, die dezelve prediken, welke den zondaar *bindt* of *ontbindt*. »Gij zult de waarheid verstaan, en *de waarheid* zal u vrij maken," zegt CHRISTUS. En wederom: »Indien de Zoon u zal vrij gemaakt hebben, zult gij waarlijk vrij zijn." Geen mensch kan de ziel van zonde bevrijden, tenzij dit *middelijk* geschiedde; en geene geestelijke bestraffingen, zelfs van de Kerk, kunnen iets, hetzij ten goede, hetzij ten kwade, op de ziel uitwerken,

bijaldien dezelve niet overeenkomstig het woord en den wil des Heeren, en met het eenvoudig doel om zijne verheerlijking te bevorderen, gedaan worden.

De *magt der sleutels*, in de plaats onder onze behandeling, heeft betrekking tot de tucht, welke CHRISTUS vorderde, dat zijne leerlingen zouden oefenen voor degenen, die slechts in naam Christenen zijnde, zich toonden nog van CHRISTUS vreemd te zijn. Naar welken regel de zoodanigen moeten behandeld worden, vinden wij *Matth.* XVIII:15—20. De broeder, die gezondigd heeft, moet afzonderlijk vermaand en opgewekt worden, om van zijne ongeregtigheid afstand te doen: indien hij weigert naar zulk eene afzonderlijke vermaning, ofschoon in de tegenwoordigheid van twee of drie getuigen gedaan, te hooren, moet zijn geval voor de Gemeente gebragt worden; en indien hij weigert naar de Gemeente te hooren, moet hij, als de *heiden* en de *tollenaar*, behandeld — plegtiglijk uit de gemeenschap en de vergadering der geloovigen uitgesloten worden. Zulk eene daad, enkel beschouwd als eene daad van medeschepselen, moge ons van weinig belang toeschijnen en zou ligtelijk voor onbeduidend kunnen geacht worden. Maar dezelve verkrijgt een geheel ander aanzien, wanneer wij de volgende woorden van onzen Heer in aanmerking nemen, (vs. 18). »*Voorwaar zeg ik u: al wat gij op de aarde binden zult, zal in den hemel gebonden* *we-*

wezen; en al wat gij op de aarde ontbinden zult, zal in den hemel ontbonden wezen." Hier wordt de bekrachtiging van 's hemels hoog gezag verleend aan de beslissingen van 's Heeren leerlingen, wanneer zij zamen in zijnen naam vergaderd zijn. Zelfs twee of drie, aldus vergaderd, zullen vermogen door den zegen van den Heer. Zich op Hem als den hoogsten beslisser in al hunne handelingen beroepende, mogen zij met verzekerdheid zijnen Geest bij dezelve verwachten, en dat zijne kracht aan hunne beslissingen uitwerking zal verleenen.

De voornaamste moeijelijkheid, betrekkelijk dit onderwerp, is geweest te bepalen, *wie* de magt heeft om de tucht, welke CHRISTUS in zijne Kerk vordert, uit te oefenen; en dit heeft wederom aanleiding gegeven tot het onderzoek: *Welke is de ware Kerk van Christus op aarde?* Het is u bekend, dat verschillende gevoelens hieromtrent bestaan; niet weinig twist heeft hetzelve gedurende de laatste eeuwen, bijzonder sedert het tijdvak, dat der Hervorming genoemd, veroorzaakt.

De Kerk van *Rome* maakt aanspraak de eenige ware Kerk te zijn; en de Paus, haar hoofd, wordt CHRISTUS plaatsbekleeder op aarde genoemd. Hij geeft zich den naam van opvolger van PETRUS, ofschoon wij niet weten op welken grond; of het moet zijn op dezen, dat hij verondersteld wordt de magt te bezitten, als waren hem de sleutelen des Hemelrijks toevertrouwd. PETRUS wordt door

de Roomsch-Katholieken gewoonlijk de *eerste Bisschop van Rome* genoemd; en dienvolgens beroemen zij zich op hunne betrekking met hem. Maar het wordt met regt betwijfeld, of PETRUS ooit te *Rome* is geweest, tenzij alleen om dáár gevonnisd, veroordeeld en gekruisigd te worden. (*) Voorondersteld dat hij te *Rome* is geweest en daar het Evangelie heeft gepredikt, — verondersteld, dat hij zelfs de Herder of Bisschop van de eerste christelijke Kerk aldaar is geweest, — hoe kan dit dienen voor des Pausen aanspraak, dat hij het opperhoofd is der Kerk, niet enkel te *Rome*, maar door de geheele wereld? Hoe kan dit hem regt geven, om zich de magt der sleutels toe te eigenen? Wij hebben reeds aangetoond, dat dezelfde magt aan al de Apostelen toebehoorde, krachtens hunne bediening, of liever krachtens de waarheid, welke zij geroepen waren te prediken, en omdat zij de eersten waren, die der wereld den wil van hunnen Heer bekend moesten maken, almede de eerste, die Joden en Heidenen tot één ligchaam als de schapen zijner kudde, zouden bijéénvergaderen. PETRUS, ofschoon welligt de ijverigste der Apostelen, ten gevolge niet zoo zeer van de vurigheid van zijn natuurlijk gestel, als wel van de bijzondere omstandigheden, in welke hij geplaatst was, heeft zich echter nimmer aan-

ge-

(*) Onder de regering van NERO, in het jaar onzes Heeren 65.

gematigd boven zijne broederen meer in waardigheid of heerschappijvoering te zijn, naardien CHRISTUS tot hen allen gezegd had: »*Eén* is uw *Meester*, namelijk CHRISTUS; maar gij zijt alle *broeders*." Het is waar, dat PETRUS de gunst van zijn' goddelijken Meester in eene bijzondere mate genoten heeft, en dat verscheidene opmerkenswaardige voorvallen, zoo in de Evangeliën als in de Handelingen der Apostelen, van hem vermeld worden. Zijn huis te *Kapernaüm* wordt gehouden van tijd tot tijd de verblijfplaats van onzen Heer te zijn geweest, nadat deze zijn openbaar werk had aanvaard; van hier dat men zich bij hem om den schattingpenning vervoegde. Hij werd te gelijk met JAKOBUS en JOHANNES bevoorregt, om zijnen Heer te verzellen bij de opwekking uit de dooden van JAÏRUS dochter, bij deszelfs gedaante verwisseling op den berg *Tabor*, en bij het zielelijden in den hof. PETRUS was een van de vier Apostelen, voor welke onze Zaligmaker zijne voorspelling, betrekkelijk de verwoesting van *Jeruzalem*, hield. Het was PETRUS en JOHANNES, die uitgezonden werden om gereedheid te maken tot de viering van het laatste Pascha. De Engel bij het graf beval, dat den leerlingen, en PETRUS in het bijzonder, 's Heeren opstanding moest worden bekend gemaakt; en PETRUS was de eerste man, gelijk MARIA MAGDALENA de eerste vrouw was, aan wie onze Heer, nadat Hij uit de dooden was opgestaan, verscheen. Als CHRISTUS den Apostelen eene vraag deed, was

het doorgaans PETRUS, die het antwoord gaf; en hij sprak den Heiland dikwijls aan, wanneer de andere leerlingen zwegen: zoo als toen hij Hem bestrafte wegens het spreken van zijn aanstaande lijden; — toen hij Hem vroeg hoe menigmaal een broeder mogt zondigen en men dien moest vergeven; — en toen hij zich verzette om zich de voeten te laten wasschen. Het was PETRUS, die voorstelde, dat een ander Apostel in de plaats van JUDAS ISKARIOTH moest verkozen worden; die, bij gelegenheid van de uitstorting des Heiligen Geestes op den dag des Pinksterfeests, het vergaderde volk toesprak, zoodat hetzelve met verbaasdheid vervuld wierd. Het was PETRUS, die ANANIAS en SAFFIRA ondervroeg aangaande den prijs huns lands, en hun bedrog op eene wonderdadige wijze met een' plotselingen dood strafte. Het was PETRUS, die in den naam der Apostelen sprak, toen zij in de gevangenis gezet en door den Raad beschuldigd werden. Door PETRUS en JOHANNES ontvingen de Samaritaansche geloovigen den Heiligen Geest; en door PETRUS prediking werden de Heidenen het eerst met het Evangelie bekend gemaakt. Door PETRUS schijnen meer wonderwerken gewrocht te zijn, dan door een' ander' der Apostelen, »want de lieden droegen hunne kranken uit, opdat PETRUS schaduw hen beschaduwen mogt." En toen hij door HERODES AGRIPPA gevangen was gezet, werd er voor hem door de Gemeente een gedurig gebed gedaan; en hij werd wonderdadiglijk uit de ge-

gevangenis verlost door een' Engel, ofschoon HERODES JAKOBUS den jongere had laten ter dood brengen. Niettegenstaande dit alles, maakte PETRUS nooit aanspraak op eenige meerderheid boven zijne broederen, en zoo ver wij weten, stelde hij nooit een' opvolger in zijne plaats, hetzij te *Rome* of elders, aan.

Terwijl PAULUS de Apostel der *Heidenen* was, was aan »PETRUS," zoo als PAULUS zelf zegt, »het Evangelie der *Besnijdenis* toevertrouwd." (*) Hij was derhalve de Apostel der *Joden*. Wáár is dan het bewijs, dat hij de Bisschop der Gemeente te *Rome* was? En wat beteekent de aanspraak van den Paus, om als zijn opvolger beschouwd te worden, en als de sleutels van het Koningrijk der Hemelen in handen te hebben. Mijne Broeders! het is eene valsche, ongegronde en goddelooze aanmatiging. De Paus heeft geen meerder regt op het gezag, hetwelk hij zich vermeet in de Kerk van CHRISTUS te oefenen, dan de eenvoudigste Evangeliedienaar in de *Nederlanden* of *Groot-Brittannië*, of wáár ook in de wereld. Hij moge een tijdelijk Vorst zijn en het hoofd van eene afvallige Kerk, welke de waarheid, zoo als die in JEZUS is, heeft verminkt en bedorven! Maar dat hij het Hoofd van de ware Katholieke of Algemeene Kerk is, hebbende het regt om wetten aan het zigtbare ligchaam van CHRISTUS te geven, en de

(*) *Gal.* II:7.

de magt om het Koningrijk der Hemelen te openen of te sluiten, zoo als hem goeddunkt, kunnen wij nimmer gelooven, zoo lang de Bijbel in onze handen is en wij het vermogen hebben denzelven te lezen, én zoo lang ook, als wij de vruchten van het stelsel des Pausdoms, zoo strijdig tegen hetgeen de Heer van zijne belijders eischt, vinden. Onkunde, bijgeloof en eigendunkelijke godsdienst zijn de vruchten van dit stelsel. Hetzelve onthoudt het volk den Bijbel en ontrooft alzoo de menschen van alle redelijke vrijheid en vrij onderzoek. Hetzelve sluit voor hen de ware deur van het Koningrijk der Hemelen, leert hen, dat die deur alleenlijk door hunne goede werken, hunne biechten, hunne boetedoeningen, hunne gebeden tot de Maagd, hunne aanroeping van de Heiligen en dergelijke dingen kan geopend worden, in plaats van hen te leeren eenvoudig in JEZUS te gelooven en op zijne verdiensten alleen ter zaligheid te vertrouwen. Hetzelve leert hen de Kerk als onfeilbaar, — den Paus als onfeilbaar, — en de Kerkvergaderingen als onfeilbaar te beschouwen; in plaats van hunne aandacht te bepalen bij het onfeilbare getuigenis van Gods beschreven woord, hetwelk de eenige regel des geloofs en des wandels is voor hen, die verlangen in het Koningrijk der Hemelen in te gaan.

Waar zulk een stelsel heerschende is, moet hetzelve de grootste ellende veroorzaken, als zijnde volgens het Woord van God strijdig met zijnen

wil-

wil. Wat zou er van de wereld worden, indien het Pausdom. zegevierde? Maar hiervoor hebben wij niet te vreezen, naardien het als op valsche gronden steunende van God veroordeeld is; en ofschoon hetzelve naar de opperheerschappij blijft streven, het zal eenmaal, als een molensteen in de grootere wateren, verzinken, en deszelfs duisternis moet wegvlieden als de mist vóór de opgaande zon.

Wie dan hebben de magt der sleutels? Wij antwoorden: ongetwijfeld de opvolgers van PETRUS en de andere Apostelen. Maar wederom zal men vragen: wie zijn deze? Wij antwoorden: zij, die de leerstellingen, welke de Apostelen predikten, hebben aangenomen en met naauwgezetheid voorstaan, gelijk boven is aangetoond.

EEN PAAR BLADZIJDEN UIT HET DAGBOEK VAN EEN' PREDIKANT.

Toen ik in eene mijner vorige Gemeenten als Predikant werkzaam was, woonde aldaar iemand, die met eene groote mate van eigenwaan vervuld was, en, gelijk zeer velen ter dier plaatse, in den dwazen waan verkeerde, dat hij geen godsdienstig onderwijs behoefde en niet noodig had de openbare godsdienstoefeningen bij te wonen., waarbij nog kwam een heerschend vooroordeel, wel niet tegen mijn' persoon of werkzaamheden, maar te-

gen de wijze, waarop ik, tot mijne bediening daar ter plaatse, beroepen was. Met dien man had het volgende voorval plaats, hetwelk mij altijd zoo opmerkelijk is voorgekomen, dat ik het nooit van mij heb kunnen verkrijgen, hetzelve anders te beschouwen dan als waardig, om ook door anderen onzer medechristenen te worden gekend: dewijl ik meende iets meer daarin te zien, dan den gewonen loop der menschelijke lotgevallen, onder het bestuur der goddelijke Voorzienigheid.

Eens dat ADRIAAN ....., zoo toch was de naam des mans, — met eenigen zijner bekenden in gesprek was, verklaarde hij zijnen afkeer van de bijwoning der openbare godsdienst in deze woorden: »voor mijn part mag men de Kerk wel toespijkeren, ik mag lijden, dat ik er nooit weêr inkom."

Aan deze betuiging getrouw, bleef hij dan ook geregeld uit de Kerk, ongeacht de onderscheidene opwekkingen, ernstige vermaningen en noodigende waarschuwingen, die ik herhaalde malen zoo welmeenend als overeenkomstig mijnen pligt, hem had op het gemoed gedrukt.

Doch wat gebeurde er? Na verloop van nagenoeg drie jaren werd de vrouw van ADRIAAN ..... zwanger en beviel van eene dochter. Ik zelf en ieder met mij, die zijne denkwijze kende, twijfelde er aan, of hij dat kind wel zou laten doopen, ja, wij verwachtteden zelfs, dat dit althans

eer-

eerder bij de afgescheidenen dan bij ons zoude geschieden. Alleen wij waren overtuigd van den tegenzin zijner vrouw hieraan, en achtteden de mogelijkheid nog niet verloren, dat deze tegen zijnen moedwil zoude kunnen opwegen en dien buigen.

Er verliepen echter werkelijk zes weken, dat niemand hieromtrent iets naders bleek. Eindelijk op zekeren Donderdag-avond, dat juist een mijner Ouderlingen bij mij zat, meldde ADRIAAN ..... zich aan en werd binnengelaten, nadat ik vooraf den broeder Ouderling verzocht had bij ons gesprek te blijven, dat hoogstwaarschijnlijk met christelijken ernst zou gevoerd worden. Ik gaf den man pijp en tabak, en ontving hem met gepaste beleefdheid.

In het eerst scheen hij eenigermate verlegen, hoe mij het eigenlijke doel zijner komst bekend te maken, doch het hooge woord, gelijk men zegt, moest er uit, en hij zeide tot mij: »Dominé, ik wilde eens komen vragen, of het u gelegen komt, op aanstaanden Zondag mijn kind te doopen?"

Ik. Ja wel, wij mogen niet weigeren de doopplegtigheid aan een kind te verrigten, maar gij zult het mij immers niet kwalijk nemen, dat ik, in mijne betrekking, u als vader van hetzelve vrage, of gij waarlijk belang stelt in den doop?

Hij. Ja, het moet toch gedoopt worden.

Ik. Het is zoo, maar uw antwoord bewijst niet,

niet, dat gij in den doop eenig belang stelt, en alzoo met christelijke gemoedelijkheid uw kind aan God en den Zaligmaker wenscht op te dragen, terwijl uwe handelwijze met uwe overige vijf kinderen, die gij noch ter kerke, noch naar de katechisatie zendt, en uw eigen gedrag het tegendeel veeleer ten duidelijkste verraden, en gij zelf daarenboven de openbare bijeenkomsten in het huis des gebeds zoo roekeloos en onverantwoordelijk verwaarloost, zoodat gij geenszins beantwoordt aan de plegtige belofte die gij, bij den doop uwer andere kinderen, hebt afgelegd voor het oog des alwetenden Gods en in tegenwoordigheid der Gemeente zijns Zoons op aarde.

Hij. Ik blijf niet uit de Kerk om uwen wille; ik heb niets tegen u, maar omdat ik er geen lust in heb: ik kom ook niet in de oefening der afgescheidenen; ook doe ik niet, zoo als anderen, die naar andere Dominé's loopen.

Ik. Dat weet ik, maar ik zou uw gedrag minder berispelijk oordeelen, als gij zulks wel deedt. Dan ten minste zou ik nog denken mogen, ADRIAAN ..... zoekt elders troost voor zijn gemoed of voedsel voor zijnen geest, die hij meent, onder mijne Evangelieprediking niet te kunnen vinden. Ofschoon het u dan, in allen gevalle, nog betamen zoude, zulks vooraf, door getrouwe opkomst onder mijn gehoor, gedurende eenigen tijd, te beproeven. Nu daarentegen is uwe handelwijze ten eenemale onchristelijk, en kunt gij u voor uw

ei-

eigen geweten, voor uw huisgezin, en vooral voor God niet verantwoorden. — En wij bezitten geene andere drangredenen, om u in de vergaderingen der Christenen te doen komen, dan die uit zedelijke overtuiging van noodzakelijkheid en pligt ontspruiten. Door te zeggen: »ik heb geen lust daaraan," zijt ge voor de menschen ontslagen, en hebt van ons geene straf te vreezen. Maar zal dat zeggen u altijd verschoonen kunnen, ook voor den eeuwigen en regtvaardigen beoordeelaar aller menschelijke daden? En, *bedenk eens, zult gij dan, wanneer de dood u wenkt, om hem grafwaarts te volgen, insgelijks volstaan kunnen met te verklaren: »ik heb geen lust? Zal deze u alsdan vrijlaten?* O, ADRIAAN! mogt het den Algoeden Vader in de hemelen behagen, u tot andere gedachten te doen komen en door het geloof in JEZUS CHRISTUS u heiligen tot zijne dienst, opdat gij in het vervolg uwen vaderpligt aan uwe kinderen naauwgezetter vervult, en nog eenmaal een waardig lid der Gemeente onzes Heeren op aarde meugt worden!

Na hierover nog een weinig gesproken te hebben, alles in tegenwoordigheid van gezegden Broeder Onderling, scheidden wij met de afspraak, dat de doop des kinds den volgenden Zondag, des namiddags, zoude plaats hebben.

Des Zondags morgens was ADRIAAN volmaakt gezond, en omstreeks twaalf ure zeide hij tot zijne VROUW: »Ik zal mij nu maar aankleeden,

dan

daar heb ik straks voor kerktijd zooveel niet te doen en ben dan spoedig klaar."

Let wel, Lezer! Dit alles geschiedde, terwijl de man zich nog volmaakt wel gevoelde. Hij begint zich te kleeden, doch toen hij nog maar alleen zijn' overrok behoefde aan te trekken, wordt hij eensklaps een weinig onpasselijk; deze onpasselijkheid neemt echter zoo schielijk toe, en wordt terstond zoo hevig, dat hij zich niet verder aankleeden kan. Nu zegt hij: »Vrouw! laat aan den Dominé zeggen, dat het kind van middag niet gedoopt kan worden." En ziedaar de laatste woorden, die deze ongelukkige gesproken heeft.

Na den kerktijd ging ik den zieke bezoeken, met oogmerk, om met hem te spreken; maar te laat! Van den eigen oogenblik, dat hij gezegd had, mij gemelde boodschap te laten doen, was hij buiten kennis geraakt. Eene koorts verwoestte zijn leven, zoodat hij den eerst volgenden dag, 's ochtends om zes uren reeds, overleed, in den anders krachtvollen leeftijd van 42 jaren.

Dit voorval maakte eenen zeer sterken indruk op de gemoederen mijner Gemeenteleden, eenen indruk, die onwillekeurig voorbereid was, doordien ik in de voormiddag-godsdienstoefening van denzelfden dag gesproken had, over *Ps.* XXXIX vs. 5—8. »*Heere, maak mij bekend mijn einde, en welke de mate mijner dagen zij, dat ik wete, hoe vergankelijk ik zij. Zie, gij hebt mijne dagen een handbreed gesteld, en mijn leef-*

tijd

tijd is als niets voor u; immers is een ieder mensch, hoe vast hij staat, enkel ijdelheid! Sela! Immers wandelt de mensch als in een beeld, immers woelen zij ijdelijk, men brengt bijeen, en men weet niet, wie het na zich nemen zal. En nu wat verwacht ik, o Heer!? mijne hope, die is op u."

Eene sombere en zeer droefgeestige stemming, die in mij verwekt was, door de toen hoogstgevaarlijke, maar later gelukkig, en dank zij Gods liefdezorg voor mij en mijne kinderen! gewekene ongesteldheid mijner dierbare Gade, benevens door mijne, op dien dag, onder zoo bange uitzigten, invallende verjaring, had veroorzaakt, dat ik mij van de behandeling der aangewezene woorden niet konde ontslaan.

Mogt het hier medegedeelde voorval tot waarschuwing verstrekken voor ieder, die tot dus verre onverschillig omtrent de godsdienst verkeert, en aldus tot zegen voor hen zijn, dat zij leeren uit de schade van anderen: hoe misdadig het is, in ligtvaardigheid, uitdrukkingen te doen, die men welligt later zou willen herroepen, maar niet meer zal kunnen.

O. V. H.

UIT-

UITTREKSELS

UIT HET

DAGBOEK EENS CHRISTENS,

GEHOUDEN OP ZIJNE REIZE NAAR HET HEMELSCH VADERLAND.

DOOR

P. DE V....

(*Vervolg van bladz.* 481).

Bepeins en overweeg dikwijls de naauwe betrekking, waarin gij tot eene andere wereld staat, en welke verantwoording gij dáár van uwe ongeoorloofde gedachten, woorden en daden zult geven: — leef dus steeds zóó, dat de Engel des doods u een Bode des heils zij!

De Christelijke Godsdienst is de keten, welke de Aarde aan den Hemel verbindt.

Wilt gij een beeld van den dood eens vromen Christens? Stel u dan voor eene moeder, die haar kind in den zoeten slaap wiegt.

Alles, wat de Heiland der wereld gezegd heeft, is

is *waar*: dit te gelooven en zijne leer, die ons uit den Hemel geschonken is, te gehoorzamen, baart ware vergenoegdheid en zielekalmte, hoe de storm van onspoed op de levensreize ook rondom ons loeije, en stort balsem in onze harten, dan vooral, wanneer ons aardsche hulsel de ontbinding nadert en deszelfs onsterfelijke geest tot hooger genot in die gewesten, waar het *geloof* zich in *aanschouwen* zal verwisselen, staat overgeplaatst te worden.

De Algenoegzaamheid van onzen Heer kent geene grenzen: zij kan in al onze behoeften, zoo ligchamelijke als geestelijke, in volle mate voorzien, zoo wij maar, naar den eisch Gods, door een opregt geloof, werkzaam in de liefde, tot den troon der genade naderen en al ons vertrouwen in Hem, zijnen geliefden Zoon, als onzen Borg, Hoogepriester en Koning, stellen.

Wie door zijne vermaningen en lessen wil verbeteren, moet dezelve door zijn eigen navolgenswaardig voorbeeld bevestigen.

Vergeet de beleedigingen, nimmer de weldaden!

Wees niet nalatig in de betaling van hetgeen gij schuldig zijt; want geeft gij aan deze verfoeijelijke handelwijze toe, dan is door de waarschuwende stem van uwen inwendigen regter, *uw geweten*,

de zielerust voor u verloren: immers noch wel-voorziene disch, noch prachtig huisraad, noch eenig ander genot, ten koste van den vaak zoo zuren arbeid uwer medemenschen verkregen, zijn, wanneer uw godsdienstig en zedelijk gevoel nog niet geheel verdoofd is, in staat u reine levensvreugde, het deel des deugdzamen, te schenken.

Wie geen genoegen in het genot van het oogenblik vindt, verliest eenen schat van onberekenbare waarde: *den Tijd.*

Door de doelmatige orde en hoogstbewonderenswaardige opeenvolging, die van het kleinste tot het grootste, van het geringste tot het meest verhevene in de Schepping doorstraalt, kan men dezelve vergelijken bij eene keten, waarvan de mensch, uithoofde zijner gewigtige bestemming, zoo voor de zigtbare als onzigtbare wereld, mits *goed doende* en *niet vertragende*, een' gouden schakel uitmaakt.

Ons geloof en vertrouwen op God verkrijgen de meeste vastheid en sterkte, wanneer de toekomst voor ons in een akelig duister gehuld is, en alle door ons in het werk gestelde middelen hun doel missen; want zoo het alsdan den Heere behaagt, ons uit onzen nood te redden, langs eenen weg, dien wij niet konden voorzien, noch met al onze schranderheid zouden hebben kunnen kiezen, zoo als

als van achteren blijkt; dan schrijven wij, en te regt, deze onverwachte uitredding niet aan eigen doorzigt, — eene gewone manier van spreken van hen, die niet beseffen, dat bij den Heer al onze paden zijn — maar alleen aan zijne vaderlijke goedheid toe. Ons voorheen geschokt gemoed ontlast zich nu in dankbare tranen jegens onzen besten Leidsman en Verzorger, die alleen het juiste tijdstip weet, wanneer smart of blijdschap voor ons nuttig en noodzakelijk is; en ons geloof vermeerdert, verhoogt zich, onder iedere beproeving, daar wij ons overtuigd houden, dat alles, onder zijn Alwijs Bestuur, ons zal medewerken ten goede.

Ootmoed is het grootste sieraad van den Christen.

Gij herinnert u niet levendig genoeg het lot, dat den Heiland op aarde wedervoer, zoo gij meent, dat gij door uwe, uit een welgeplaatst gemoed voortspruitende weldaden, steeds dankbare harten zult gewinnen.

Nimmer is men verder van de volmaaktheid verwijderd, dan wanneer men in ijdel zelfvertrouwen denkt, dat men haar zoo nabij is, dat geene misstappen of struikelingen ons kunnen doen vallen en afdwalen.

Een stap buiten den weg van *pligt*, geleidt

 ons,

ons, zoo wij niet dadelijk op onze schreden terugkeeren, tot vele zonden.

Het Woord van God bevat de meest geschikte en onfeilbare aanwijzingen, om op het pad van Godsvrucht en deugd steeds naar volmaking voort te streven; en loopen wij gevaar om door zinnelijke neigingen en gezindheden van hetzelve af te dwalen, dan is het gewis het krachtigste wapen, waarmede wij in de ure der verzoeking met vrucht kunnen strijden, en door den bijstand des Heiligen Geestes voorzeker zullen overwinnen.

Dat in al uwe ondernemingen, in alles wat gij verrigt, u steeds deze gedachte bijblijve: welke voor- of nadeelen heb ik te verwachten?

Wanneer gij aan eenen braven behoeftige iets beloofd hebt, kom getrouwelijk uwe belofte na; want het is u onbekend, of gij, bij de onzekerheid van het voortdurend genot uwer bezittingen, hem niet eenmaal wederkeerig noodig kunt hebben; en ware dit zoo niet, dan toch hebt gij de aangename zelfvoldoening van door uwe gift zijnen toestand verzacht, en door zijne opregte dankbaarheid uwe levensvreugde verhoogd te hebben.

Wacht u voor de eerste schrede op het pad der ondeugd.

Uit

Uit den opschik van het hoofd, kan men veeltijds tot het ledige brein van hetzelve besluiten.

Schijnvrienden zijn gelijk aan die vogels, welke in het schoone jaargetijde tot ons komen; doch in het barre ons weder verlaten.

Hij, die de ondeugd niet bestraft, geeft stilzwijgend zijne toestemming aan het kwaad, en is voor God even schuldig als zij, die hetzelve bedrijven.

Dat wij den dag onzes doods niet weten, is wijsheid en goedheid van onzen Schepper, opdat wij ieder oogenblik tot de afreize uit dit land der vreemdelingschap gereed zouden zijn, voorzien van al het noodige, dat aan de andere zijde des grafs alleen geldend zal zijn, en hetwelk het eeuwig Evangelie ons niet alleen ruimschoots aanbiedt, maar ons ook den eenigen en zekeren weg aanwijst, om hetzelve te verkrijgen.

Klimt uwe mismoedigheid, wegens eenig smartelijk verlies of onvoorziene teleurstelling, wel eens tot die hoogte, dat dezelve tot ongeduld en morren tegen de wijze beschikkingen der Voorzienigheid dreigt over te slaan, zoek dan dadelijk afleiding uwer gedachten, door het lezen van eenig stuk uit den dierbaren Bijbel, overeenkomende met den droevigen toestand, waarin gij verkeert;

 niet

niet te vergeefs zult gij dit doen, wijl de ware troost en bemoediging alleen in denzelven — het eeuwige Woord Gods — te vinden is: uwe ziel zal weder kalmte genieten, en gij zult u in staat bevinden, om meer ordelijk na te denken over de middelen, welke uwen toestand kunnen verbeteren; en al mogt het wel slagen derzelve zich slechts in een flaauw verschiet voor u vertoonen, dan nog hebt gij, door den boven gegevenen proefhoudenden raad op te volgen, veel gewonnen, daar gij, na eene opmerkzame lezing, u innig overtuigd zult houden, dat de Heer regeert, uw lot voor tijd en eeuwigheid, met liefde, u ten nutte bestuurd wordt, en dat, zoo gij biddende en werkende blijft hopen, uit het donkere licht zal aanbreken, want zijne oogen zijn op de regtvaardigen en zijne ooren tot hun geroep, en Hij redt hen uit alle benaauwdheden.

Bij wereldsgezinde Echtgenooten geven de wederwaardigheden dezes levens wel eens aanleiding tot huisselijke twisten en verwijdering; bij zulke echter, die God als het eenigste voorwerp hunner dankbaarheid, hunne opregte hulde toebrengen, zijn zij meesttijds de bron eener nog meer innige genegenheid en ongeveinsde liefde, welke weerklank vinden in de harten hunner kinderen, ook zelfs in den donkersten nacht van tegenspoed. — In zulk een godvruchtig huisgezin ademt alles één gevoel, één zin, en stemt men in met den gewij-

den

den Dichter, dat, waar liefde woont, de Heer zijn zegen gebiedt, en het leven tot in eeuwigheid verkregen wordt.

Het is blijkens de ervaring maar al te waar, dat de geloovige nog dagelijks voor overtredingen van de goddelijke wetten blootstaat, en maar al te dikwijls de kracht van het bederf, dat in hem woelt, met diepe smart betreuren moet; — hij zondigt als Christen echter niet opzettelijk, maar wenscht niets vuriger dan van den gedurigen strijd tegen alles, wat hem van zijnen dierbaren Heiland mogt verwijderen, ontslagen te zijn, en bij Hem te wezen, dewijl ook hij weet, dat dit hem verre het beste is. Deze bede wordt echter niet aanstonds verhoord, daar het de wil zijns Hemelschen Vaders is, hem, langs den weg van strijd, door de meest doelmatige middelen tot het verhevenste doel te leiden, opdat hij der zelfkennis, zelfverloochening en heiliging deelachtig worde; en daarom blijft hij blootgesteld aan den noodlottigen invloed der zonde, ten einde hij gedurig waakzaam blijve, niet in zich zelven roeme, steeds met ootmoed Gods bijstand in CHRISTUS afsmeeke, en hij alzoo moge vorderen in het dagelijksch kruisigen en dooden zijner bedorvene natuur, opdat hij aan den avond zijns aardschen aanzijns, wanneer alle zijne struikelingen en overtredingen in het bloed des Lams uitgedelgd zullen worden, deele in

die zaligheid, welke den getrouwen strijder genadiglijk is toegezegd geworden.

De opregte doet zijne daden met het grondbestaan van zijn hart overeenstemmen.

Bedenk, dat uw ligchaam een Tempel des Heiligen Geestes is! — Welk eene aansporing voor u, om hetzelve *rein* te bewaren! Deze gedachte, o dringe zij diep in uw gemoed! Tegen hoeveel zondige neigingen, overdenkingen en handelingen zult gij dan niet behoed worden!

De geloovige houdt zich op onwrikbare gronden des Evangeliums overtuigd, dat de onzigtbare dingen, welke hij met zijne grovere zintuigen, zoo lang hij in zijne leemen hut wandelt, niet kan waarnemen, werkelijk bestaan: ja, hij is zoo verzekerd van derzelver aanwezen, als of hij ze met zijne ligchamelijke oogen zag; want zijn geloof is een vaste grond der dingen, die men hoopt, en een bewijs der zaken, die men niet ziet.

Christelijke nederigheid vernedert niet, integendeel, zij *veradelt* en *verhoogt* de waarde van den mensch, daar zij hem bij aanvang geschikt maakt, om een burger van dat Rijk — hetwelk trouwens van deze wereld niet is — te worden.

Hoe velen hebben hun ongeluk niet te wijten

aan

aan het nalaten van deze gewigtige les in beoefening te brengen: »gebruik, maar misbruik niet!"

Nimmer smaakt men reiner genoegen zijns geluks, dan wanneer ook anderen daarin deelen.

GEDACHTEN BIJ EEN' BOUWVAL.

Is dit dat praalgebouw, dat ieders oogen trok?
Die afgeknaagde romp, die ingezonken nok?
Die waggelende muur, die uitstort brok bij brok,
En ras zal zinken?

Waar zijn de spitsen van die torens hecht gebouwd,
Die boven 't hoogst geboomt' zich hieven uit het woud?
Waar is de wijzerplaat, wiens nummertal van goud
Zoo hel mogt blinken?

Is dit diezelfde burgt, waar eertijds weelde en glans,
Met pracht gezeteld was? wiens bosch zoo menig lans
Zag breken in den strijd, met ongewisse kans
Op wreede wolven?

Waar is die zalenrei, met kunst en pracht getooid?
En waar ontdek ik 't glas met kostbre zij' omplooid?
Ach! niets hervind' ik weêr, 't is alles wijd verstrooid,
In 't stof bedolven!

Gij, eertijds trotsch paleis! hervormd in woestenij,
Wiens welvaart menigeen op 't naauwst aan 't harte lei,
Niets bleef, u grootsch gesticht! van vroegre glorie bij,
Gij zonkt in 't duister!

'k Blijf stom en roerloos staan bij 't zien der scherpe tand,
Hier door den tijd gezet in d' afgeknotten wand,
En 't uitgestrekte bosch weleer zoo schoon beplant,
Ontbloot van luister.

Zoo sloopt ook eens de tijd en schoonheid, jeugd en kracht;
Zoo werpt hij éer en roem eens in der graven nacht;
Voor zijn verslindend woên bezwijkt de grootste magt,
Moet alles zwichten!

O Godlijk schoone deugd! hoe groot is uw waardij!
Wat ons ontzinken moog', gij blijft ons eeuwig bij!
En leidt ons aan uw' hand zelf door de doodsvallei,
Naar 't rijk der Lichten!

Amsterdam, G. SCHOUMAN.

ALLES OP ZIJN TIJD.

Wie aan een vrolijk vriendenmaal den zedemeester speelt,
Hoe nut zijn les ook wezen mag, maakt dat hij elk verveelt.

Amsterdam, G. SCHOUMAN.

DE PELGRIM.

Als Pelgrim reis ik heinde en veer,
Dan over 't land, dan over 't meer,

Naar

Naar 't oord van mijn vertrouwen;
Tot ik, nabij de heilge stad,
De plaats, waar JEZUS leed en bad,
En stierf, eens moog aanschouwen.

O! Hadde ik vleuglen — mijne schreên,
Zij voerden mij door 't luchtruim heen .....
Doch — 'k tel reeds maanden, jaren!
En, op het ver verwijderd oord,
Dat mijne ziel zoo zeer bekoort,
Mag nog mijn blik niet staren.

Och! boog 'k reeds aan die plaats mijn kniën,
Hoe zou ik dan dat rustpunt zien,
Hoe zou die plek mij boeijen:
Als mijne ziel daar opwaarts klom,
Mijn oog verrukt in tranen zwom,
En 't zaligend mogt gloeijen!

U, heilge, Godgewijde stad!
Die JEZUS voet eenmaal betrad!
Mogt ik u eens begroeten! —
Ofschoon ontdaan van pracht en praal,
Omglanst u nog een heilge straal,
Die aanspoort u te ontmoeten.

Geen Koning, neen geen Keizer streed,
Wat gij, Verlosser! daar volstreed,
Bij 't lijden, dat u griefde!
Gethsemané en Golgotha,
Getuigen luid van Gods genâ,
In 't werk van uwe liefde!

Hem, die in onzen nood voorzag;
Zij nacht aan nacht, en dag aan dag,
  Lof, eer en prijs gezongen!
Hem na! Hem na! op de ed'le baan,
O volken! u wenkt CHRISTUS vaân:
  Zijn strijd heeft 't pleit voldongen!

Maar, heerscht hier in dit dal nog nacht,
Mijn ziel, die naar het heiloord smacht,
  Blijft hopende vertrouwen;
Eens zie ik Hem, die op mij ziet,
En .... in volzaliger gebied,
  Zal 'k eeuwig Hem aanschouwen!

Haarlem, A. VAN DER ELST, Jr.
April 1843.

AKA.

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

Den 6 Junij 1843. Na openbare verdediging zijner *Dissertatio Theologica inauguralis de Philippo a Limborch Theologo*, werd heden tot *Doctor der Godgeleerdheid* bevorderd, de Heer ABR. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, ABR. FIL, *Roterodamensis*, kweekeling van het Remonstrantsch-Gereformeerd Seminarium te *Amsterdam*; nadat dezelfde even te voren, insgelijks na openlijke verdediging zijner *Dissertatio literaria inauguralis de Joanne Clerico Literarum humaniorum et Philosophiae culture*, ook de waardigheid van *Doctor der Bespiegelende Wijsbegeerte en Fraaije Letteren* verkregen had.

Den 17 Junij 1843. De Wel Ed. Hoog. Gel. Heer G. C. B. SURINGAR, aanvaardde heden zijne betrekking van gewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Geneeskunde aan deze Hoogeschool, door het houden eener plegtige Redevoering: *de perficiendo Pharmacologiae studio*, d. i.: *over de noodzakelijkheid eener meer doelmatige beoefening der Geneesmiddel leer.*

Den 20 Junij 1843. Na verdediging van zijn *Specimen academicum inaugurale, continens quaestionum Paulinorum caput unum*, werd de Wel Eerw. Heer JOHANNES VAN VLOTEN, *Campensis*, vroeger kweekeling dezer Hoogeschool, thans *S. Min. Cand.* en Leeraar aan het stedelijk Gymnasium te *Rotterdam*, tot *Doctor der Godgeleerdheid* bevorderd.

Den 1 Julij 1843. Naar men verneemt, is de

Heer

Hoog Eerw. Hoog Gel. Heer J. H. SCHOLTEN, Hoogleeraar aan het opgeheven Rijks-Athenaeum te *Franeker*, bij besluit van Z. M., als zoodanig eervol ontslagen en benoemd tot *Buitengewoon Hoogleeraar bij de Faculteit der Godgeleerdheid*, en tevens tot *Akademie-prediker* aan deze Hoogeschool.

SCHOOL-NIEUWS.

HAARLEM.

Den 20 Junij 1843. Heden werd hier de gewone halfjarige bevordering der leerlingen van het stedelijk Gymnasium naar hoogere ordes en klassen, en prijsuitdeeling aan boven hunne medeleerlingen uitmuntende jongelingen gehouden. Drie uitstekende jongelingen hielden door hen zelven opgestelde redevoeringen: L. J. EGELING: *de Patrum bello contra Hispanos cum Graecorum contra Persas comparato*; d. i.: *over den oorlog onzer voorvaders tegen de Spanjaarden, vergeleken met dien der Grieken tegen de Perzen*; J. SANDER: *de Q. Horatii Flacii vita et Laudibus*; d. i.: *over het leven en de loffelijke eigenschappen van Q. Horatius Flaccus*; H. SCHALLIG: *de Caesare Germanico Perfecto Imperatore et Homine integerrimo*; d. i.: *over Caesar Germanicus als een volmaakt veldheer en zeer regtschapen mensch*; en werden van de eerste orde van de eerste klasse naar de Akademie bevorderd en met prijzen begiftigd. Van de tweede orde ging

met

met een prijs over naar de eerste orde: M. A. MEERBOOM; van de derde orde werden bevorderd naar de tweede, C. SANDENBERGH MATTHIESSEN en W. B. WESTERMAN; van de vierde orde werden bevorderd naar de derde: A. KUENEN, met een prijs, en H. DE BREUK. Van de eerste orde van de tweede klasse ging over met een prijs naar de vierde orde van de eerste klasse: N. W. P. RAUWENHOFF; van de tweede orde werden bevorderd naar de eerste orde: C. J. F. MIRANDOLLE, met een prijs, P. S. GERLINGS met een vereerend getuigschrift, J. B. WIJNHOFF, J. A. VAN WIJCK en A. C. KRUSEMAN; van de derde orde werden bevorderd naar de tweede: J. M. BOOM, met een prijs, A. J. VAN HEECKEREN en W. VAN HEECKEREN. Uit de eerste orde van de derde klasse gingen over naar de derde orde van de tweede klasse: L. W. E. RAUWENHOFF, met een prijs, A. LOOSJES, met een vereerend getuigschrift, J. G. K. ADELEIN DE VOGEL, J. H. VERKES en E. N. SIEBURG; van de tweede orde gingen over naar de eerste: J. D. A. SCHUTTER, met een prijs, J. C. GERLINGS en C. J. SCHOLTEN VAN ASCHAT; van de derde orde werden bevorderd naar de tweede: J. VAN WALRÉ, met een prijs, en H. F. LEMPERS. Op het aan de Latijnsche scholen verbonden Instituut van nieuwere Talen en Wetenschappen, ontvingen: H. SCHALLIG en L. J. EGELING ieder een prijs, welke gewoonlijk aan leerlingen, die van het Gymnasium naar de Akademie bevorderd worden, wegens aanhoudend goed gedrag en betoonde vlijt gegeven worden. Verder werden uit dat getal der leerlingen, die, behalve de oude Talen en Wetenschappen, ook op de Nieuwere zich hebben toegelegd, met prijzen begiftigd; N. W. P. RAUWENHOFF met een prijs wegens gemaakte vorderingen in de Fransche en Hoog-

Hoogduitsche talen, in de Geschiedenis, in de Aardrijkskunde, en Wiskunde eerste klasse en in de Natuurkunde; en met een vereerend getuigschrift wegens vlijt in de Engelsche taal, tweede klasse; W. B. WESTERMAN met een prijs wegens vorderingen in de Engelsche taal eerste klasse, met een vereerend getuigschrift wegens betoonde vlijt in de Hoogduitsche taal eerste klasse, in de Engelsche taal tweede klasse; A. KUENEN wegens gemaakte vorderingen in de Fransche taal tweede klasse, in de Engelsche taal tweede klasse, in de Hoogduitsche taal tweede orde van de tweede klasse, in de Geschiedenis en Aardrijkskunde eerste klasse, in de Wiskunde eerste klasse en in de Natuurkunde; A. LOOSJES met een prijs wegens gemaakte vorderingen in de Hoogduitsche taal eerste orde van de tweede klasse, en met een vereerend getuigschrift wegens vlijt in de Wiskunde derde klasse; P. S. GERLINGS met een prijs wegens gemaakte vorderingen in de Wiskunde derde klasse en met een vereerend getuigschrift wegens vlijt in de Hoogduitsche taal tweede orde van de tweede klasse; J. M. BOOM met een prijs wegens vorderingen in de Fransche taal eerste orde van de derde klasse, in de Engelsche taal tweede orde van de derde klasse, met een vereerend getuigschrift wegens betoonde vlijt in het leeren van de Hoogduitsche taal tweede klasse, in de Geschiedenis en Aardrijkskunde tweede klasse; J. G. K. ADELEIN DE VOGEL met een prijs wegens gemaakte vorderingen in de Engelsche taal eerste orde van de derde klasse, in de Rekenkunde vierde klasse met een getuigschrift wegens betoonde vlijt in het leeren van de Fransche taal eerste orde van de derde klasse; J. VAN WALRÉ met een prijs wegens gemaakte vorderingen in de Rekenkunde vierde

klas-

klasse, in de Geschiedenis en Aardrijkskunde tweede klasse; J. H. VERKES met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Fransche taal tweede orde van de derde klasse, in de Hoogduitsche taal derde klasse, in de Wiskunde derde klasse, met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in het leeren van de Engelsche taal tweede orde van de derde klasse; B. BOOM, wegens goed gedrag en vlijt; H. DE BREUK met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in het leeren van de Geschiedenis en Aardrijkskunde eerste klasse, van de Wiskunde tweede klasse; L. W. E. RAUWENHOFF met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in het leeren van de Fransche taal tweede klasse, van de Wiskunde derde klasse, en van de Natuurkunde; E. N. SIEBURG met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in het leeren van de Engelsche taal eerste orde van de derde klasse van de Wiskunde, derde klasse; J. D. A. SCHUYTER, met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in de Fransche taal, tweede orde van de derde klasse; in de Engelsche taal, eerste orde van de derde klasse; in de Hoogduitsche taal, derde klasse; in de Rekenkunde, vierde klasse; W. VAN HEECKEREN, met een vereerend getuigschrift, wegens betoonte vlijt in het leeren van de Engelsche taal, tweede orde van de derde klasse; van de Rekenkunde, vierde klasse. Uit het getal van die leerlingen, welke alleen op de nieuwe Talen en Wetenschappen zich hebben toegelegd, werden begiftigd: A. L. DE BRUYN KOPS, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Fransche taal, eerste klasse, en in de Engelsche, Hoogduitsche en Nederlandsche talen, eerste klasse; in de Wiskunde, eerste klasse; en in de Natuurkunde, en met een vereerend getuigschrift, wegens be-

 toon-

toonde vlijt in de Geschiedenis en Aardrijkskunde, eerste klasse; H. H. BEELS, met een prijs, wegens gemaakte vordering in de Fransche, Hoogduitsche en Nederlandsche talen, eerste klasse; in de Geschiedenis en Aardrijkskunde, eerste klasse; met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in de Engelsche taal, eerste klasse; in de Wiskunde, tweede klasse; C. VAN LENNEP, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Engelsche taal, eerste klasse; met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in de Fransche taal, eerste klasse; in de Hoogduitsche taal, eerste klasse; in de Rekenkunde en Algebra, derde klasse; T. POSTHUMUS, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Engelsche taal, tweede klasse; in de Nederlandsche taal, eerste klasse; in de Fransche taal, eerste klasse; in de Wiskunde, tweede klasse; J. A. SCHALLIG, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Rekenkunde, vierde klasse; met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in de Engelsche taal, tweede klasse; C. J. DE BRUYN KOPS, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Fransche taal, eerste orde van de tweede klasse; in de Wiskunde, tweede klasse; met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in de Nederlandsche taal, tweede klasse; A. G. DE GEUS, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Wiskunde, tweede klasse; met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt, in de Hoogduitsche taal, tweede klasse; C. VAN JEVER, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Hoogduitsche taal, tweede klasse; in de Nederlandsche taal, tweede klasse; met een vereerend getuigschrift, wegens vlijt in de Fransche taal, eerste orde van de tweede klasse; in de Engelsche

sche taal, tweede klasse; in de Rekenkunde, derde klasse; in de Geschiedenis-en Aardrijkskunde, tweede klasse; G. L. VAN LANSCHOT HUBRECHT, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Wiskunde, tweede klasse; met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt, in de Nederlandsche taal, tweede klasse; en in de Hoogduitsche taal, tweede klasse; L. VAN WILLIGE, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Engelsche taal, tweede klasse; in de Aardrijkskunde en Geschiedenis, tweede klasse; in de Algebra en Rekenkunde, tweede klasse; W. VAN WALRÉ, met een prijs in de Fransche taal, tweede orde van de tweede klasse; in de Algebra en Rekenkunde, tweede klasse; en met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in de Aardrijkskunde en Geschiedenis, tweede klasse; F. W. VAN EEDEN, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Hoogduitsche taal, derde klasse; in de Algebra en Rekenkunde, tweede klasse, met een vereerend getuigschrift, wegens betoonde vlijt in de Fransche taal, tweede orde van de tweede klasse; F. VAN VARELEN, met een prijs, wegens gemaakte vorderingen in de Hoogduitsche taal, derde klasse; in de Rekenkunde, derde klasse; D. VEEN, met een prijs, wegens vorderingen in de Fransche taal, eerste orde van de derde klasse; in de Nederlandsche taal, tweede klasse; in de Rekenkunde, vierde klasse; J. A. N. TRAVAGLINO, met een prijs, wegens vorderingen in de Fransche taal, tweede orde van de derde klasse; in de Rekenkunde, vierde klasse. Verder werden met vereerende getuigschriften begiftigd: F. TAUNAY, wegens betoonde vlijt in de Hoogduitsche taal, derde klasse; in de Rekenkunde, derde klasse; C. J. TAUNAY, wegens betoonde vlijt in de Fran-

sche taal, tweede orde van de tweede klasse; in de Algebra en Rekenkunde, derde klasse; B. C. J. MOSSELMANS, wegens betoonde vlijt in de Fransche taal, eerste orde van de eerste klasse; in de Hoogduitsche taal, tweede klasse; in de Algebra en Rekenkunde, derde klasse; A. H. J. VOS, wegens betoonde vlijt in de Nederlandsche taal, tweede klasse; in de Fransche taal, eerste orde van de derde klasse; in de Hoogduitsche taal, derde klasse; in de Algebra en Rekenkunde, derde klasse. De met prijzen begiftigde Discipelen der Latijnsche Scholen, bedankten op de gewone wijze, met een gratiarum actio, in Latijnsche dichtregels: H. SCHALLIG en L. J. EGELING, die, tot de Academische studiën bevorderd wordende, het Instituut zouden verlaten, betuigden voor het genoten onderwijs en de ontvangen prijzen, van wege het Instituut, hunnen dank, de eerste in het Hoogduitsch, de ander in het Fransch. De dankzegging voor de overige, van wege het Instituut geschonken prijzen, aan de Discipelen der Latijnsche Scholen, geschiedde, zoo voor zich zelven, als uit aller naam, door W. B. WESTERMAN, in het Engelsch; terwijl van de Discipelen, die alleen de lessen van het Instituut bijwoonden, door A. L. DE BRUYN KOPS, als het Gymnasium verlatende, voor het ontvangen onderrigt en den geschonken prijs, en door A. H. BEELS, voor de aan hem en zijne medeleerlingen vereerde prijzen, uit aller naam, de verschuldigde dankbetuigingen werden gedaan, beide in de Fransche taal.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HALL, 9 Julij 1843. Heden werd onze beroepen Leeraar, I. J. DOEDES, Th. Dr. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, bij afstand van den Consulent Ds. D. UITTENBOOGAART, Pred. te *Loenen op de Veluwe*, in de H. bediening ingezegend, door zijnen Vader, Ds. G. DOEDES, Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Medemblik*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV:5*a*. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heer.* De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger en tweeden Consulent, Ds. J. WILDSCHUT, Pred. te *Brummen*, (zijnde Ds. UITTENBOOGAART door wettige redenen verhinderd deze plegtigheid bij te wonen) door de Wel Eerw. H.H. Ds. HATTINK, VAN DE VELDE, DE WILDE, ERDBRINK en VAN DEN HAM, Pred. te *Rijssen*, *Zutphen*, *Doetinchem*, *Zutphen* en *Venendaal*.

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Efez.* I:16–20. *Ik houde niet op voor u te danken — in den hemel.*

BENNEKOM. Nadat onze hooggeschatte Leer-

aar, de Wel Eerw. Heer JOHANNES VAN GORKOM meer dan 42 jaren het Evangelie der zaligheid onder ons verkondigd had, werd hij, op den 29 Junij l.l. nog geheel onverwacht weggenomen, en overgebragt in die ruste, welke overblijft voor het volk Gods.

De Gemeente verliest in hem eenen Herder en voorganger, die met ijver en getrouwheid, zoo lang zijne krachten zulks toelieten, al de deelen van zijne dienst vervulde, en niet minder door zijnen voorbeeldigen christelijken wandel, dan door zijn onderwijs en prediking, haar stichtte, en aan hare opbouwing in het geloof, aan hare bekeering en volmaking voor den hemel arbeidde.

Zijne nagebleverne Weduwe en bloedverwanten, benevens zijne overige betrekkingen en talrijke vrienden, betreuren het gemis van eenen man, die hun wegens zijne goedhartigheid, nederigheid en godsvrucht, lief en dierbaar was, algemeen geacht en geëerd werd, en onvergetelijk blijven zal bij allen, die hem gekend hebben.

Zijn stoffelijk overschot werd op den 4 Julij ter aarde besteld; bij welke gelegenheid zijn nabuurige ambtgenoot en vriend, Ds. J. A. SMITS, Pred. van *Renkum* en *Heelsum*, aan den Ontslapene eene welverdiende hulde toebragt, terwijl zijn Wel Eerw. als Consulent dezer Gemeente, ons, op den daarop volgenden Zondag, naar aanleiding van *Gen.* V:24: *Henoch — weg!* bepaalde bij het leven van den waardigen Afgestorvene en bij deszelfs henen gaan van de aarde, en ons opwekte, om dezen onzen voorganger te gedenken, en zijn geloof na te volgen, aanschouwende de uitkomst zijner wandeling, opdat ook ons einde eens zijn moge gelijk het zijne, en onze overslap in de eeuwigheid zalig.

God

God sterke de bedroefde Weduwe op haren eenzamen levensweg! Hij trooste haar en allen, die met haar treuren, met zijne vertroostende genade, en zegene de woorden, met zooveel ernst en hartelijkheid van den predikstoel en bij het graf gesproken, tot heil van veler zielen!

Daar er aan het verzoek van Heeren Kandidaten, ter bekoming van eene predikbeurt, niet kan voldaan worden, wordt hun Eerw. vriendelijk verzocht, om zich deswegens niet verder aan te melden.

WAGENINGEN. Zie Mei 1843.

NIJMEGEN.

NEÊRBOSCH vakant. Zie Jan. 1843.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOUT. Zie April 1843.

ZUTPHEN.

DREMPT staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

TIEL.

TRICHT. Uit eene nominatie door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden en waarop geplaatst waren de volgende Kandidaten: J. NIEMEIJER, W. H. HIRSCHIG, Litt. Doct., T. H. VAN DEN HONERT, Theol. Doct, en D. SLOTHOUWER, heeft Zijne Majesteit, als Collator, den Heere J. NIEMEIJER benoemd tot Predikant te *Tricht*, die aldaar dan ook, naar kerkorde, zal worden beroepen.

RIJSWIJK, den 21 Junij. Onze waardige Leeraar, Ds. C. HERMSEN, door Z. M. onzen Koning gunstig Emeritus verklaard, is van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Klassis van

Tiel, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. SPECHT GRIJP, Pred. te *Tiel*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, eervol ontslagen. Hoe zeer hij verlangde van den leerstoel afscheid van zijne Gemeente te nemen, zoo is hem dit, door aanhoudende zwakheid en ongesteldheid, niet vergund. Gedurende eene reeks van vijftig jaren mogten wij ons in hem als onzen getrouwen en ijverigen Leeraar verheugen. Wij en allen, die hem kennen, gunnen hem deze zoo welverdiende rust, hij blijve tot aan het einde zijner dagen een sieraad van zijnen stand en ga eenmaal over in de eeuwige rust.

TRICHT, den 25 Junij 1843. Nadat onze Leeraar, Ds. M. P. VAN DOESBURGH, wegens voortdurende ligchaamsongesteldheid, bij besluit van Z. M. dato 11 Maart l.l. N°. 62, eervol en met pensioen zijn ontslag, in te gaan 1 Julij dezes jaars, had bekomen en den 21 dezer door J. CORELL, Pred. te *Avezathen*, als daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Tiel* gemagtigd, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. D. J. VAN KEMPEN, Pred. te *Buurmalsen*, van zijne betrekkingen tot deze Gemeente en de Klassis van *Tiel* was ontslagen, heeft zijn Wel Eerw. heden zijn dienstwerk nedergelegd, predikende over 1 *Petr.* I:25. *Het woord des Heeren blijft in eeuwigheid, en dit is het woord, dat onder u verkondigd is.*

RIJSWIJK, den 1 Julij. Ter vervulling der vakature, door het Emeritaat van Ds. C. HERMSEN veroorzaakt, heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, P. SOETERS, Pred. te *Ravenswaaij*, na verkregene handopening, met eenparige stemmen tot Leeraar beroepen, den Wel Eerw. Heer J. A. VAN KRIEKEN, Kandidaat tot de

H.

H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, in afwachting der kerkelijke en koninklijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

BOMMEL.

BEEST, den 9 Julij. Deze dag werd onze beroepenen Leeraar, den Wel Eerw. Heer A. J. MOLENAAR, van *Zoutelande* tot ons overgekomen, in de Heilige Dienst bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. Heer D. MOLENAAR, Pred. te *'s Gravenhage*, aan wiende Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. Heer D. J. H. VAN TUSSENBROEK, Pred. te *Rumpt*, dit werk, op verzoek, bereidvaardig had afgestaan. De Bevestiger bepaalde des morgens de Gemeente bij *Joh.* XV: 16*b*. *Ik heb u gesteld, dat gij zoudt henen gaan en vrucht dragen, en dat uwe vrucht blijve.* De Bevestigde deed des namiddags zijne Intreê-Leerrede, naar aanleiding van *Hand.* VIII: 5*b*, 6*a*. *En predikte haar Christus en de schare hield zich eendrachtelijk aan hetgeen van Philippus gezegd werd.*

AALST staat vakant te worden. Zie Mei 1843.

HARDERWIJK.

WAPENVELDE, 18 Junij 1843. Heden werd in deze nieuwe Gemeente de Wel Eerw. en zeer Gel. Heer H. T. VAN MEURS, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, als Herder en Leeraar bevestigd, door den Consulent A. VAN MARLE, Pred. te *Heerde*. De Bevestiger sprak bij die gelegenheid over *Hebr.* XIII: 17. *Zijt uwen voorgangeren gehoorzaam, en zijt ze onderdanig, want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen: opdat*

zij dat doen mogen met vreugde en niet al zuchtende, want dat is u niet nuttig. De oplegging der handen geschiedde, nevens den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren LOHSE en LINSE, Predd. te *Vorgten* en *Veessen*, en door den Wel Eerw. Heer VAN ALLEN, rustend Pred. te *Veessen*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Rom.* I: 15, 16. *Alzoo hetgene in mij is, dat is volvaardig om u het Evangelie te verkondigen, want ik schame mij het Evangelie van Christus niet, want het is eene kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft.* Zoo zag dan deze nieuwe Gemeente, op dezen dag, haar vurig verlangen naar wensch vervuld en mogt, bij het bezit van een eigen Bedehuis, thans haren eersten Leeraar ontvangen. God geve dat wij onze godsdienstige voorregten steeds op hoogen prijs stellen, en de Evangeliebediening nimmer ophoude onder ons de schoonste vruchten voort te brengen!

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

SCHEVENINGEN. Deze Gemeente voor eene predikantsplaats met Julij vacerende, veroorzaakt door het Emeritaat van Ds. A. ROOIMAN, *salvo honore et stipendio*, heeft de Kerkeraad, ten einde in deze vakature behoorlijk te voorzien, door de aanbieding eener nominatie van Predikanten, aan zijne Excellentie den Minister van Eeredienst, ter electie van eenen Predikant, op den 4 Julij ll. geformeerd en alphabetisch gesteld dit twaalftal van Predikanten:

F. F. J. BOONACKER, te *Leersum*. G. J. BRANDT WIJSMULLER, te *Moerdijk*. H. GANN DUN, te *Veenendaal*. H. HAESEBROECK, te *Eijerland op Texel*. C. P. KAAKEBEEN, te *Lier*. D. MIDDELKOOP, te *Monster*. W. MOLL, te *Vuursche*. W. L. F. MOLTZER, te *Waalwijk*. A. J. SCHILT, te *Nootdorp*. S. H. SYPKENS, te *'s Greveelduin Kapelle*. R. VERLOREN, te *Dalfsen*. A. VAN WITSENBURG, te *Boskoop*.

Voorts wordt berigt, dat de losmaking van Ds. ZOOIMAN, van zijne betrekking op de Klassis van *'s Gravenhage* en de Gemeente van *Scheveningen*, heeft plaats gehad, 27 Junij l.l., in tegenwoordigheid van den Consulent der Gemeente, Ds. J. A. MEULEMANS, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer F. DE WILLIGEN, Pred. te *'s Gravenhage*.

NOOTDORP, den 27 Julij 1843. Heden maakte onze Leeraar, Ds. A. J. SCHILT, ons bekend, dat hij, na ernstig beraad, bedankt had voor de beroeping naar *Kolderveen* en *Dingsterveen*, (onder de Klassis van *Meppel*,) terwijl hij zijne verdere bediening in ons midden, aan de behartiging der Gemeente en aan den zegen des Allerhoogsten aanbeval, predikende over 1 *Thess.* III:8. *Nu leven wij, indien gij vast staat in den Heere.*

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, 16 Junij. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het Emeritaat aan den Wel Eerw. Heer M. A. DE JONGH, verleend, is heden, door den Breeden Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, het volgende twaalftal van Predd. geformeerd:

DD. L. PROES, Th. Dr. te *Leeuwarden*. C. KRABBE, te *Zutphen*. W. P. R. BOUMAN, te *West-Zaandam*. D. PIJZEL, te *Dordrecht*. H. L. OORT, te

te *Hoorn*. W. R. VEDER, Th. Dr. te *Dordrecht*. J. A. D. MOLTZER, te *Utrecht*. W. STORM, te *Delft*. A. M. BERKHOUT, te *Vlaardingen*, P. DE GORJE, te *Heerenveen*. J. F. KUYPER, te *Middelburg*, en A. C. C. DE JONGH, Th. Dr. te *Waardenburg* en *Neerrijnen*.

En op den 23 Junij, is daaruit dit zestal gemaakt:

DD. W. P. R. BOUMAN, A. M. BERKHOUT, D. PIJZEL, C. KRABBE, W. STORM en J. A. D. MOLSTER.

Terwijl op den 30sten, een drietal is gemaakt, bestaande uit:

DD. W. P. R. BOUMAN, A. M. BERKHOUT en J. A. D. MOLSTER.

Waaruit, op den 5 Julij, beroepen is, Ds. W. P. R. BOUMAN, Pred. te *West-Zaandam*.

ROTTERDAM, 23 Junij. Heden werd in eene Vergadering van den Breeden Kerkeraad, der Nederd. Herv. Gemeente alhier, waarin ook Ds. J. OVERMAN, Pred. te *Schiedam*, tegenwoordig was als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, onze waardige Leeraar, Ds. M. A. DE JONGH, losgemaakt van zijne betrekking als Herder en Leeraar der Gemeente, en als Lid der Klassis van *Rotterdam*. Sedert den 6 Mei 1810, Pred. alhier, vond zijn Wel Eerw. zich in het laatst des vorigen jaars, verpligt, wegens wankelende gezondheid en toenemende verzwakking des ligchaams, zijn Emeritaat te vragen, hetwelk hem, bij Z. M. Besluit van 11 Maart 1843, N°. 62, *salvo honore et stipendio*, verleend werd, om in te gaan met 1°. Julij e. k. Allen roerde het plegtig en treffend woord van afscheid, in ons midden, door den Man gesproken, die ruim 33 jaren zijne beste krachten tot heil der Gemeente van onzen Heer JEZUS CHRISTUS besteedde, en haar gaarne lan-

langer gediend had, indien hij daartoe genoegzaam ware in staat geweest. Allen namen hartelijk deel aan den dank en de zegenbeden, hem, door den Voorzitter der Vergadering, als door den Gecomitteerden, met broederlijke liefde toegesproken. De Heer zij verder ten goede met dezen onzen Vriend en Leeraar; geve nog milden wasdom aan het goede zaad des woords, door hem uitgestrooid; en doe hem de vergunde ruste, tot verkwikking en waarachtigen zegen zijn!

VLAARDINGEN, Julij 1843. Onze waardige oudste Leeraar, Ds. A. TEN BOSCH, sedert 1803, Pred. bij onze Gemeente, had zich, door afneming van krachten, genoodzaakt gezien, om te staan naar het verkrijgen van zijn Emeritaat; hetwelk door Z. M. den Koning verleend zijnde, om in te gaan met 1°. Julij dezes jaars, zoo had, op den 29 Junij l. l., de losmaking plaats, waartoe gecommitteerd was, door het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. J. E. BURGERHOUDT, Pred. te *Schiedam*.

Moge de rust na veeljarige dienst, door onzen bedaagden Leeraar, nog in redelijken welstand genoten worden! God zij de steun van zijnen ouderdom! Het aanschouwen van den bloei der Gemeente, aan wier welzijn hij zoo vele jaren arbeidde, zij hem verkwikkelijk, en mag hij niet meer voor haar optreden, om het Woord der Zaligheid te verkondigen, bij zijn voortdurend verkeer in ons midden; het moge onze van de dienst eervol ontslagen Leeraar en Herder gegund zijn, steeds winst te doen voor het Koningrijk van God!

De Kerkeraad, na verkregene handopening, had in den loop der maand, ter vervulling der aanstaande vakature, reeds geformeerd een twaalftal van Predikanten, alphabetisch dus gesteld:

DD.

DD. BERKHOUT, te *Sint Pancras*. TEN BOSCH, te *Sluipwijk*. BRUMUND, te *Nieuwendam*. LE PÈVRE DE MONTIGNY, te *Nieuwe Tonge*. HORST, te *Wehl*. KNOTTENBELT, te *Mijnsheerenland*. MATTHES, te *Valkenburg*, met het lot tegen DE VOOGD, te *Wijchen* en *Leur*. MIDDELKOOP, te *Monster*. HOLTZER, te *Waalwijk*. VAN ROGGEN, te *Ketkel*. SCHERMBEEK, te *Elst* bij *Arnhem*, en VAN VOORST, te *Wormer*.

Uit welk twaalftal vervolgens op het zestal gebragt zijn:

DD. BERKHOUT, TEN BOSCH, BRUMUND, MATTHES, MIDDELKOOP, VAN ROGGEN.

En hieruit op het drietal:

DD. BERKHOUT, BRUMUND en MIDDELKOOP.

En is uit dit drietal, op den 14 dezer, tot Herder en Leeraar bij deze Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. A. G. BRUMUND, Pred. te *Nieuwendam*.

CAPELLE OP D'IJSSEL vakant. Zie Maart 1843.

LEIDEN.

LEIDEN staat vakant te worden. Zie Maart 1843.

BODEGRAVEN vakant. Zie April 1843.

AARLANDERVEEN. Zie Junij 1843.

DORDRECHT.

ARKEL, den 14 Mei. Heden maakte ons de Wel Eerw. Heer P. H. J. ROOS SCHREGARDUS, (onze Leeraar, P. J. VAN SCHERMBEEK, door ziekte afwezig zijnde) bekend met het onverwacht overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer K. DE KONING, in leven Pred. te *Zaandam*. Zijn Eerw. bepaalde ons op eene treffende wijze, bij het onzekere van 's menschen leven, ons tevens

met

met klem en nadruk opwekkende, om waardig dat Evangelie te wandelen, hetwelk de Overledene ons al den tijd zijner bediening onder ons, door woord en voorbeeld predikte, opdat ook ons het sterven een gewin zijn.

ARKEL, den 18 Junij. Onze Leeraar, Ds. P. J. VAN SCHERMBEEK, maakte ons heden bekend met het beroep naar de Gemeente van *Wageningen*, in de vorige week op hem uitgebragt. Hij heeft het in ernstig beraad genomen, en hoopt ons spoedig zijn besluit mede te deelen.

ARKEL, den 9 Julij. Gaf onze Leeraar, Ds. P. J. VAN SCHERMBEEK, ons in de vorige maand kennis van eene ontvangene beroeping, naar de Gemeente van *Wageningen*, wij moesten heden vernemen, dat hij zich had verpligt gezien, deze beroeping te volgen.

GOUDA.

ZUIDERVELD, 18 Junij 1843. Heden vernamen wij, in de voormiddag-godsdienstoefening, van onzen Leeraar, A. A. VAN DE KASTEELE, het overlijden op den 4 Junij l.l. van den Wel Eerw. Heer JACOBUS DAALVOS, JAC.Z., laatstelijk Pred. te *Kruiningen*, op het Eiland *ter Goes*. Van den 14den Mei 1797, tot den 11den Julij 1802, was hij in deze Gemeente als Leeraar met ijver werkzaam geweest. Zoo velen den Ontslapene in deze betrekking alhier gekend hebben, hoorden dit berigt dan ook met aandoening aan; welke nog vermeerderd werd bij het vernemen, dat de brief, bij den Kerkeraad ontvangen, door zijn Eerw. zelven zoodanig was geschreven, dat men slechts den dag van zijn overlijden had in te vullen; welke brief dan ook met dankzegging voor het goede van deze Gemeente genoten en met ze-

zegenbede over dezelve eindigde. Wij werden hierbij opgewekt, om ook aan onzen dood te gedenken en ons voor te bereiden voor de eeuwigheid.

OUDERKERK, KRIMPEN AAN DEN IJSSEL EN STORMPOLDER. Onze geachte Leeraar, Ds. W. SPIERING, HZ., Emeritus verklaard zijnde, werd den 15 Junij 1843, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, Ds. H. BRON, Pred. te *Gouderak*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. J. WOLVEKAMP, Pred. te *Berkenwoude*, onder hartelijke toespraak en zegebede, van zijne betrekking op de Klassis van *Gouda* en op deze Gemeente eervol ontslagen.

Zijn Eerw. scheidde heden den 18 Junij van ons, voor het laatst tot zijne Gemeente, eene overgroote toegevloeide menigte en velen zijner Ambtsbroeders, sprekende, naar aanleiding van *Pred.* XII: 13, 14. *Van alles dat gehoord is, is het einde van de zaak, vreest God en houdt zijne geboden, want dit betaamt alle menschen, want. God zal een ieders werk in 't gerigte brengen, met al wat verborgen is, 't zij goed, of 't zij kwaad;* aantoonende, dat de vreeze Gods, onder al het nietige en te leur stellende der wereld, alleen het al, het wezenlijke goed des menschen was, en drong het gewigt dezer waarheid nader ons op het harte, door eene verwijzing op het toekomstig gerigt.

Hartelijk, indrukmakend en zegenend waren zijne laatste woorden; zijn afscheid nemen van eene Gemeente, tot welke zijn Eerw. 21 jaren, in de heiligste betrekking stond, gaf de diepste aandoening voor Leeraar en Gemeente, welke algemeen zigtbaar was; terwijl zijn Eerw. van sommigen nog blijken ontvangen mogt van belang-

stel-

stelling en verkleefdheid, bij zijn henengaan, in het vereeren van geschenken, tot blijvende herinnering.

De Heere sterke hem, en stelle de dagen hem toegelegd tot een tijdperk van werkzame rust en bevorderlijk aan de uitbreiding van het Rijk der Hemelen, en geve de Gemeente eenen anderen Leeraar, om in alle hare wezentlijke belangen te voorzien.

WAARDER EN LANGE-RUIGE WEIDE. Zie Junij 1842.

BRIELLE.

NIEUWE TONGE, 4 Junij. In de morgengodsdienst van heden, maakte onze Leeraar ons bekend, met het overlijden van Ds. J. L. COX, Pred. te *Veen*, die vroeger ook in deze Gemeente, drie jaren achtereen het Evangelie verkondigd had. Deze kennisgeving werd met zigtbare aandoening vernomen, en het dienstwerk van den waardige Overledene, door zoo velen als hem gekend hadden, met dankbaarheid herdacht.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, 9 Julij 1843. Onze *Amstel Kerk*, voor een paar jaren inwendig verbeterd en verfraaid, prijkt thans ook met een Orgel, hetwelk, uit milde bijdragen van Leden der Gemeente gesticht, door deszelfs eenvoudig, maar smaakvol voorkomen, het oog bekoort, en door deszelfs wellnidenden toon, het oor streelt, en aan de makers, de Heeren BÄTZ en COMP., te *Utrecht*, ook naar de getuigenis van deskundigen, de groot-

 ste

ste eer aandoet. Heden had de plegtige inwijding van hetzelve, in de voormiddag godsdienstoefening plaats. Ds. I. PRINS, bestuurde dezelve, en sprak vooraf over *Colos.* III : 16, laatste gedeelte: *Zingende den Heere met aangenaamheid in uw hart.* Zijn Eerw. gaf der Gemeente gelegenheid, om den zuiveren en krachtigen toon van het speeltuig, onder het ook bij beurten zingen van onderscheiden zangverzen, te hooren. De kundige Organist van onze Oude Kerk, VAN DEN BROEK, die verzocht was bij deze gelegenheid te spelen, gaf, *en* door het laten hooren eener aangename fantasie, *en* door het gepast en doelmatig begeleiden van het gezang, nieuwe proeven zijner bekwaamheid. Door het een en ander, is deze plegtigheid met stichting en tot algemeen genoegen afgeloopen.

AMSTERDAM. De bevestiging van Ds. TER HAAR, is bepaald op den 30 Julij, en de intrede op 2 Augustus.

HAARLEM.

SPAARNWOUDE EN SPAARNDAM, 2 Julij. Heden hadden wij het genoegen, onzen beroepenen Leeraar, den Wel-Eerw. Heer J. B. NIJHOFF, onder ons te hooren bevestigen, door Ds. A. BIBEN, Pred. te *Edam*, aan wien onze Consulent, Ds. N. DE GRAAFF, deze beurt had afgestaan. De Bevestiger predikte over *Coloss.* I : 18*a*. *En Hij is het hoofd des ligchaams, namelijk der Gemeente.* Des namiddags aanvaardde onze nieuwe Leeraar zijn Heilig dienstwerk alhier, met I *Cor.* II : 2. *Ik heb niet voorgenomen, iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruist.* Zoodat de vakature weder vervuld is.

Te dezer gelegenheid wordt tevens door den Kerkeraad vermeld, dat het der Gemeente tot genoe-

gen

gen verstrekte, dat de Leeraar is kunnen ontvangen worden in eene woning, aan welke in de zoo hoog noodige en belangrijke herstellingen is voorzien. De kosten daartoe, nagenoeg *f* 1500 zullende bedragen, worden bestreden, door eene gunstig verleende Provinciale subsidie van *f* 500, de vrijwillige bijdragen der Gemeenteleden, tot eene som van ruim *f* 450, *voor welk een en ander als nog de innigste dank wordt toegebragt*, en het als dan nog ontbrekende, door eene geldleening.

De Gemeente wenscht al verder hartelijk, dat ook de aanhangige verzoeken, tot herstelling der onderscheidene belangrijke gebreken, aan de Kerk te *Spaarndam*, mogen worden ingewilligd, en daardoor ook in die groote behoefte zal kunnen worden voorzien.

WEST-ZAANDAM, 9 Julij. Heden morgen maakte onzen jongste Pred., de Wel Eerw. Heer W. P. R. BOUMAN, van den predikstoel openlijk de Gemeente bekend, dat hij eene beroeping naar *Rotterdam*, ontvangen had, omtrent welke hij zijn besluit later hoopte mede te deelen.

HAARLEM, 15 Julij 1843. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. S. VAN STAVEREN, zijn door den Grooten Kerkeraad der Nederd. Herv. Gemeente van *Haarlem*, de volgende nominatien gemaakt:

Den 23 Mei, het twaalftal:

DD. A. SLOTEMAKER, te *Middelburg*, J. J. SLUITER, te *Voorschoten*. A. VAN WITZENBURG, te *Boskoop*. E. H. CATS, te *Almelo*. J. L. KOTTING, te *Alkmaar*. W. STORM, te *Delft*. C. L. JUNGIUS, te *Rijswijk*. R. B. SWALUE, Th. Dr. te *Goës*. A. C. DE MEIJIER, Th. Dr. te *Arnhem*. P. PARSON,

te *Steenwijk*. N. J. A. BOLDANUS, Th. Dr. te *Schiedam*. H. M. G. KOOLHAAS, te *Doetichem*, met het lot tegen B. RIEMSTRA, Th. Dr. te *'s Gravendeel*.

Den 30 Mei, het zestal:

DD. W. STORM, te *Delft*. A. SLOTEMAKER, te *Middelburg*. J. L. KOTTING, te *Alkmaar*. E. H. CATS, te *Almelo*. A. VAN WITZENBURG, te *Boskoop*. A. C. DE MEIJIER, Th. Dr. te *Arnhem*.

Den 13 Junij, het drietal:

DD. A. VAN WITZENBURG, te *Boskoop*. E. H. CATS, te *Almelo*. A. C. DE MEIJIER, Th. Dr. te *Arnhem*.

Den 22 Junij, is daaruit beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer E. H. CATS, Pred. te *Almelo*, die, volgens het op den 7 Julij, ontvangene berigt, die beroeping heeft aangenomen.

ZAANDAM, (OOSTZIJDE) vakant. Zie Mei 1843.

ALKMAAR.

HEILO. Zie April 1843.

SCHOORL, c. a., staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

ALKMAAR. Zie Junij 1843.

HOORN.

SCHELLINKHOUT vakant. Zie Nov. 1842.

EDAM.

KWADIJK, 25 Junij 1843. Nadat onze Leeraar, J. B. NIJHOFF, van zijne betrekking op Klassis en Gemeente was losgemaakt, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Edam*, Ds. A. DE KOO, Pred. te *Middelie*, c. a., nam zijn Eerw. heden van ons afscheid met *Hand.* XX: 31, 32. *Daarom waakt* enz.

KWA-

KWADIJK, 3 Julij 1843. Uit het bevorens gemelde viertal van Kandidaten, werden heden op het tweetal geplaatst de Heeren: W. A. WANROOIJ en A. J. VAN DER LEE, waaruit terstond daarna beroepen is de Wel Eerw. Heer W. A. WANROOIJ, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. Deze beroeping, geagreëerd door Heeren Burgemeester en Wethouderen der stad *Edam*, als Ambachtsheeren van *Kwadijk*, is reeds door zijn Wel Eerw. aangenomen, met kennisgeving van zijn voornemen om, na de vereischte goedkeuringen, spoedig tot ons te zullen overkomen.

BROEK IN WATERLAND, 4 Julij 1843. Ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. RITTER, werden, na verkregene handopening door den Kerkeraad dezer Gemeente, naar alphabetische orde, de navolgende nominatiën geformeerd:

Twaalftal:

DD. A. BEGEMANN, Predd. te *Koog* en *Waal*. J. P. BRIËT, aan *de Meern*. D. BROEDELET. DZ., te *Durgerdam*. H. A. G. BRUMUND, te *Nieuwendam*. C. CLANT, JH.Z., te *Warder*. D. G. ESCHER, Th. Dr. te *Abbekerk*, C. A. D. HUPKENS, te *Hoogkarspel*. H. JONKER, te *Midwoud*, met het lot tegen K. BOON, te *Berkhout*. H. A. MATTHES, te *Valkenburg*. H. SCHOGT, te *Holijsloot*, C. A. W. H. VAN DEN STEEN, te *Cillaarshoek*. C. SWALUË, te *Zandvoort*.

Zestal:

DD. A. BEGEMANN, D. BROEDELET, C. CLANT, D. HUPKENS, H. SCHOGT, C. SWALUË.

Den 11 Julij dit drietal:

DD. D. HUPKENS, H. SCHOGT en C. SWALUË.

Waaruit beroepen is de Wel Eerw. zeer Gel.

 Heer

Heer D. HUPKENS, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

BEEMSTER, 9 Julij 1843. Voor onzen Leeraar, L. J. VAN DAM, was het heden een blijde gedenkdag. Hij mogt gedachtenis vieren van zijne vervulde Evangeliedienst in deze Gemeente, gedurende 25 jaren, naar aanleiding van *Jos.* XXIV vs. 26*b* en 27*a*. *En (Josuā) nam eenen grooten steen, en hij regtede dien daar op onder de eijcke, die bij het heiligdom des Heeren was. En Josua seide tot den ganschen volke: ziet, deze steen zal ons tot eene getuigenisse zijn, want hij heeft gehoord alle de redenen des Heeren, die Hij tot ons gesproken heeft.* Dat de godsdienstoefening op dezen dag als tot een opgerigt gedenkteeken en getuigenis mogt strekken van hetgeen de Heer, zoo tot hem onzen Leeraar, als tot ons zijner Gemeente, gesproken had, en wij gezamelijk de herinnering dier menigvuldige stemmen van God, welke in zulk een belangrijk tijdvak tot ons kwamen, tot onderlinge opwekking en bemoediging ons voor den geest mogten brengen, was het hoofddoel des sprekers met de keuze en bewerking van dezen tekst, eenigermate in verband gebragt met het woord van God aan JOSUA, Hoofdst. I:9*a*: *Heb ik 't u niet bevolen?* waarmede onze voorganger en vriend op den 5den Julij 1818 de Evangeliebediening onder ons aanvaard had. Groot was de belangstelling en deelneming der Gemeente, welke daarvan op onderscheidene wijze, vooral door eene zeer talrijke opkomst, de hartelijkste verzekering gaf.

EILAND MARKEN, den 9den Julij. Heden werd de Wel Eerw. en zeer Gel. Heer J. D. B. BROUWER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, in de H. Bediening onder

ons

ens bevestigd, door den Consulent, Ds. J. J. VINCKERS, Pred. te *Zuiderwoude*. De Bevestiger, door wien ook de plegtige handoplegging geschiedde, had tot tekst 2 *Tim.* IV: 5. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijne dienst, met eene Leerrede over *Efez.* III: 8.

EDAM. Zie Junij 1843.

PURMERENDE. Zie Junij 1843.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

WESTKAPELLE, 28 Mei 1843. Hadden velen in deze Gemeente reeds lang behoefte gevoeld aan een Orgel, tot geleide en verbetering van het openbaar godsdienstig gezang, onze Leeraar, Ds. J. BIJNEWEG, ondersteund door eene Commissie uit H. H. Kerkvoogden en Notabelen, beproefde, om door het aanbieden eener lijst van inteekening in dezelve te voorzien. Deze poging werd met een gunstigen uitslag bekroond. De aanzienlijke bijdrage van den Hoog-Welgeb. Heer Mr. H. J. Baron VAN DOORN VAN WESTKAPELLE, en Hoogstdeszelfs Echtgenoot, de edelmoedige giften van verschillende godsdienstvrienden, uit *Middelburg* en van elders, alsmede van een groot aantal uit deze Gemeente, benevens een renteloos voorschot, van genoemde Commissie en eenige Notabelen Ingezetenen alhier, die vervolgens met haar gemeenschappelijk werkzaam zijn geweest, stelden haar in staat, om een Orgel aan te koopen, hetwelk door de H. H. G. L. BEUSINGER en J. A. MENNES, Orgelmakers te *Middelburg*, zoodanig is verbe-

terd en verfraaid, dat, volgens het bevoegd oordeel van de H. H. C. J. VAN UIJE en J. J. DE KANTER, Organisten der Waalsche en Doopsgezinde Kerk, te *Middelburg*, die het den 28 April l.l. naauwkeurig onderzocht hebben, het geheele werk, in volheid, kracht en zuiverheid van toon, boven vele anderen van gelijke gehalte, uitmunt, en bij doelmatige combinatie, vele liefdelijke en schoone geluiden bevat. En zoo naderde, na een tijdverloop van omtrent 8 jaren, toen de eerste grondslagen tot dezen arbeid zijn gelegd, de lang gewenschte dag van heden, tot deszelfs godsdienstige inwijding bestemd. Eene groote schare, zoo van hier en *Middelburg*, als van rondom, vervulde het Bedehuis. Nadat de Gemeente *Ps.* CXVIII : 12 zonder Orgel gezongen, en onze Leeraar het heugelijke en gewigtige van dit feestuur aangewezen had, werd het Orgel, door dankzeggingen en gebeden, Gode en zijne dienst opgedragen, waarna het zich voor eenige oogenblikken verrassend liet hooren, en terstond daarop *Ps.* CL : 1, 2, onder de leiding van hetzelve, aangeheven werd. Zijn Eerw. sprak nu, naar aanleiding van *Ps.* CXLVII : 7, over de verheerlijking van God, door zang en muzijk, en toonde 1.) aan, dat zij, op eenen Bijbelschen oorsprong rust; waarop *Ps.* CXXXVI : 1, door de mannen, vs. 3 door de vrouwen, en vs. 36 door de geheele Gemeente gezongen is geworden; 2.) dat zij eenen weldadigen invloed op onze godsdienstige stemming uitoefent; als proeven daarvan werden aangeheven: *Gez.* CLXIII : 1, reg. 1 en 2 door de mannen, reg. 3 en 4 door de vrouwen, reg. 5 tot 7 door allen, *Gez.* CXXX : 1 door de vrouwen, *Gez.* CXLVI : 2 door de gansche Gemeente, en *Gez.* CLXXXI : 1 reg. 1 tot 3 door de vrouwen,

wen, reg. 4 tot 6 door de mannen, en het overige door allen; 3.) dat zij ons tot dankbaarheid verpligt aan allen, die daaraan bevorderlijk zijn, waarbij hartelijke dankbetuigingen vergezeld gingen, aan den Hoog Welgeb. Ambachtsheer en Ambachtsvrouw, voor hunne aanzienlijke bijdragen, aan de weldadige ingezetenen van *Middelburg* en elders, die met raad en daad daartoe hadden medegewerkt, aan allen in de Gemeente, die daartoe hunne giften hadden uitgereikt, aan H. H. Kerkvoogden en Notabelen, voor hunne goedkeuring tot dit plan, aan de Commissie, die zich zoo welwillend, zoo onvermoeid en volhardend met deze taak had belast, en onder den goddelijken zegen, daarin zoo gelukkig was geslaagd, aan de H. H. BRUININGER en MEERES, die zich zoo loffelijk van hunnen arbeid gekweten hebben, dat zij alle aanbeveling verdienen, en aan H. H. Examinatoren, die het Orgel, op dit feest, geheel belangeloos, in deszelfs sterkte en welluidendheid deden hooren, waarvan ze door het spelen van *Ps.* XCVIII : 3, vergezeld door het gezang der *Gemeente*, eene nieuwe proeve gaven, en 4.) dat zij ons opwekt, om daarin op de regte wijze te verkeeren, waarna *Ps.* XXI : 13 gezongen werd, terwijl deze plegtigheid, na het gebed en het uitspreken van den zegen, met het staande zingen van *Ps.* CXXXIV : 3, door de geheele Gemeente, besloten is geworden.

Deze blijde dag is tot algemeen genoegen en onderlinge stichting geëindigd. De Gemeente ondervindt reeds den heilzamen invloed van het Orgel, tot verbetering van haar kerkgezang. De God en Vader van onzen Heer JEZUS CHRISTUS wone met zijnen H. Geest in haar midden, en make hare Psalmen en Lofzangen, gepaard met

een welingerigt Orgelmuzijk, bevorderlijk, aan de verheerlijking van Zijnen grooten en onvolprezen naam.

ARNEMUIDEN, den 11 Junij 1843. Heden hadden wij het genoegen, den Wel Eerw. Heer H. HAESEBROECK, Kandidaat tot de H. Dienst, tot onzen Herder en Leeraar te zien bevestigen, door zijnen Broeder, den Wel Eerw. Heer P. HAESEBROECK, Pred. op *Eijerland*, met eene Leerrede naar aanleiding van *Gal.* I:7*a*. *Daar er geen ander is.* De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren: VAN STRIEN, Consulent dezer Gemeente, VAN DEN HOFAKKER HOUTZAGERS en GUTTELING, Predd. te *Kleverskerke*, *Nieuw-* en *St. Joostland*, en *Gapinge*. De Bevestigde ving des namiddags zijne bediening aan, met eene Leerrede over *Neh.* II:20*a*.

ZOUTELANDE, 2 Julij. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. J. MOLENAAR, van hier naar *Beest*, onder de Klassis van *Bommel*, beroepen zijnde, heeft op heden, na vooraf, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. N. OSTI, Pred. te *Bekerke*, van zijne betrekking op deze Gemeente en op de Klassis van *Middelburg*, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. M. BOUVIN, Pred. te *Koudekerke*, te zijn losgemaakt, zegenend afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over *Joh* IV:37. *Want hierin is die spreuk waarachtig: Een ander is het, die zaait, en een ander die maait.*

VLISSINGEN. Zie April 1843.

ZIERIKZEE.

OUWERKERK, den 11 Junij 1843. Heden maak-

maakte onze Leeraar, Ds. H. J. VAN TEGEN, ons het overlijden bekend van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer JACOBUS DAENEVOS, laatst Pred. te *Kruiningen*. Zijn Wel Eerw. had ook alhier, van den jare 1812—1816, met ijver en getrouwheid het Evangelie verkondigd. Zij, die zich nog herinnerden, hoe de waardige Ontslapene hen gedurende dien tijd, door leer en voorbeeld, tot opleiding, nut en zegen geweest was, vernamen dit sterfgeval met aandoening, en allen werden wij opgewekt tot eenen regt christelijken wandel.

THOLEN vakant. Zie Nov. 1842.

GOES.

KRUININGEN vakant. Zie Junij 1843.

UTRECHT.

AMERSFOORT.

OUD LOOSDRECHT, 3 Julij 1843. Onze Leeraar, Ds. W. F. OVERHOFF, vierde heden gedachtenis van zijne vijf en twintig jarige Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Bunschoten*, *Uitgeest*, en gedurende de laatste dertien en een half jaren onder ons. Zijn Eerw. hield daartoe eene doelmatige Leerrede, over *Col.* I:27*b*, 28*a*. *Welke is Christus onder u, de hoop der heerlijkheid; welken wij verkondigen.* Met hartelijke deelneming in het voorregt, haren geliefden Herder en Leeraar te beurt gevallen, vereenigden zich de Gemeente met hem in dankbare lofzangen en gebeden, bij den wensch, dat zijn Eerw. nog lang met lust en kracht in haar midden moge arbeiden, en de vurige begeerte van Leeraar en Gemeen-

meente, op den bepaalden tijd vervuld worden, om in openbare godsdienstoefeningen, in het nieuw Kerkgebouw, waarvan de muren zich reeds hoog verheffen, te mogen aanvangen; terwijl de Gemeente hare liefde en achting voor haren Leeraar, door dadelijke proeven tot aandenken, op eene vereerende wijze heeft aan den dag gelegd.

AMERSFOORT, 9 Julij 1843. Heden avond had onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. BREIJL, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, het voorregt, om bij de nabetrachting van het gehouden Avondmaal, tevens gedachtenis te vieren van zijne vervulde veertigjarige Evangeliedienst in de Gemeenten van *Westbroek* en *Achttienhoven*, *Ouderkerk* aan *den Amstel*, en onder ons. Naar aanleiding van *Ps.* CIII:2: *Loof den Heer, mijne ziel! en vergeet geene van zijne weldaden*, sprak hij met dankbare blijdschap over de weldaden Gods, hem in zijne lange dienst zoo overvloedig geschonken, ons verzoekende, om de ondersteuning onzer liefde, in het verheerlijken van den God zijner goedertierenheid. Na den afloop dezer aangename feestviering, werd zijn Eerw. door eene Commissie uit den Breeden Kerkeraad, geluk gewenscht met het beleven van dezen voor hem en de Gemeente zoo gedenkwaardigen dag, en hem toegebeden, dat God, die hem zulk een reeks van jaren in de bediening van het Evangelie gespaard, — in prediking en wandel bij zich bewaard, — zoo ruime hulp en ondersteuning geschonken, — en zooveel blijdschap en zegen verleend had, zijn Eerw. bij het klimmen zijner jaren, sterken moge, om met lust en ijver werkzaam te blijven in het Evangelie, tot stichting der Gemeente, in welker achting hij een zoo ruim aandeel geniet, en hij nog lang onder haar de eer

en

en roem bevordere van den eeuwig gezegenden Verlosser, wien te verkondigen als de eenige oorzaak van genade en zaligheid, steeds zijn lust en blijdschap was.

EEMNES BINNENDIJK staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

HUIZUM vakant. Zie Oct. 1842.

MARSSUM. Zie Junij 1843.

HARLINGEN.

YTENS, den 3 Julij 1843. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer N. A. TELLER, werd, bij gunstig besluit van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, d. d. 17 Maart dezes jaars, eervol Emeritus verklaard. Bijkans 56 jaren is zijn Wel Eerw. in deze Gemeente volijverig werkzaam geweest, en werd den 21 Junij l. l., als zoodanig door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Harlingen*, den Wel Eerw. Heer G. C. DUVAL SLOTHOUWER, Pred. te *Burgwerd*, c. a., in tegenwoordigheid van den eersten Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer A. HINGST, Pred. te *Oosterend*, van zijne betrekking op zijne Gemeente en de Klassis van *Harlingen*, ontslagen.

Op den 25 Junij daaraanvolgende, hield zijn Wel Eerw. zijne afscheidsrede, predikende bij die gelegenheid, over 1 *Petr.* I : 25. *Maar het Woord des Heeren blijft in der eeuwigheid, en dit is het Woord, dat onder u verkondigd is.*

Wij

Wij hoorden ons genoegelijk en welgevallig toespreken, en de beste zegeningen toewenschen, met wederkerige bede, dat de aftredenden Leeraar nog lange genot moge hebben van zijne hem toegekende rust.

HENNAARD, den 3 Julij 1843. Deze Gemeente, reeds meer dan twintig jaren bestemd, om met de naburige Gemeente van *Ytens*, gecombineerd te worden, werd, na meer dan eene volle eeuw, met de Gemeente van *Oosterend*, verbonden te zijn geweest, op gisteren den 2 Julij, door derzelver vorigen Leeraar, Ds. A. HINGST, plegtig overgedragen aan de Gemeente van *Ytens*, met eene Leerrede over *Hand.* II : 42. *En zij waren volhardende in de leer der Apostelen, in de gemeenschap, in de breking des broods en in de gebeden.* Wij wenschen, dat deze nieuwe vereeniging, moge strekken tot nut en heil der thans gecombineerde belangen.

YTENS, den 3 Julij 1843. Heden werd, onder voorzitting van den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer A. HINGST, Pred. te *Oosterend*, en diens Secundus, den Wel Eerw. Heer G. ELIBRINGA, Pred. te *Wommels*, c. a., alhier met algemeene stemmen, tot Pred. van *Ytens* en *Hennaard*, beroepen de Wel Eerw. Heer L. A. OFFERHAUS, Pred. te *Oosterwierum*, onder de Klassis van *Sneek*, in hope, dat de beroepene aan onze wenschen moge voldoen.

MINNERTSGA. Zie Mei 1843.

SNEEK.

DEERZUM, c. a., 11 Junij. Heden mogt onze Leeraar, Ds. L. LOLCAMA, het voorregt hebben, om gedachtenis te vieren van zijne vijf en twintig jarige Evangeliedienst in de Gemeente

Tjerk-

Tjerkgaast, c. a., *Oosterbierum* en zijne tegenwoordige standplaats *Deersum* en *Poppingawier*, met eene Leerrede over *Joh.* VII: 16, 17.

BALK. Op den 22 Junij 1843, is Ds. J. R. DE BRUINE, Pred. te *Balk*, van hier naar *Vlissingen* beroepen, van zijne betrekking op de Klassis van *Sneek*, en den Kerkeraad van *Balk*, door Ds. H. MUNTINGH, Pred. te *Harich*, en Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, in tegenwoordigheid van den Secundus, Consulent, Ds. L. VAN GIFFEN, Pred. te *Wijckel*, ontslagen, en heeft den 25 Junij, des Zondags daaraanvolgende, zijn afscheid van de Gemeente genomen, met eene Leerrede over *Num.* XXVII: 15—17.

GOINGA, c. a., 9 Julij. Heden maakte onze Leeraar, Ds. W. A. RECHING, ons bekend, eene beroeping naar de Gemeente van *Paesens* te hebben ontvangen, welke door hem in ernstig beraad zou genomen worden.

GAASTMEER, c. a., 9 Julij. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. D. SCHELTEMA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, onder ons bevestigd, door zijnen Vriend, Ds. L. W. DE GRIENT DREUX, Pred. te *Franeker*, aan wien de Consulent, Ds. C. SCHUUR, Pred. te *Oudega*, dit werk wel had willen afstaan. De Bevestiger had tot tekst, *Hand.* XX: 24. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door Ds. DREUX, Pred. te *Witmarsum*. Des namiddags deed de bevestigde Leeraar zijne intrede, met eene Leerrede over *Coloss.* I: 27*b*, 28, 29*a*.

IJLST vakant. Zie Mei 1843.

DOKKUM.

HANTUM EN HANTUMHUIZEN, den 29 Junij 1843.

1843. Na gunstig verkregene handopening, is alhier ter vervulling der vakature, ontstaan door het overlijden van Ds. J. MANGEL, onder voorzitting der Consulent, Ds. D. CANNEGIETER, Pred. te *Hiaure*, en L. A. C. REIGERSBERG, Pred. te *Nijkerk*, door de Hervormde Floreenpligtigen dezer Gemeente, met eenparige stemmen tot Pred. verkoren, SIJPKE MAIJO SIJPKENS, Pred. te *'s Greveldui*n *Capelle* en de *Vrijhoeve*.

PAESENS, den 6 Julij, is alhier ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. J. H. G. DEUSSEN, naar *Oostermeer*, c. a., onder het bestuur van DD. S. VAN KLEFFENS en L. A. C. REIGERSBERG, Predd. te *Nes* en *Nijkerk*, als Consulenten, door Hervormde Floreenpligtigen, tot Pred. dezer Gemeente benoemd, en daarop door den Kerkeraad beroepen, Ds. W. A. BECKING, Pred. te *Goinga*, c. a., onder de Klassis van *Sneek*.

HEERENVEEN.

HEERENVEEN. Op den 2 Junij 1843, overleed, na langdurige sukkeling aan het water in de borst, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer DAVID FLUD VAN GIFFEN, Emeritus Pred. te *Heerenveen*.

Onder zijn Eerw. schriftelijke nalatenschap, vonden zijne Kinderen de uitdrukkelijke wensch: »dat in de *Boekzaal* kennis van zijn overlijden mogt worden gegeven, met vermelding der Gemeenten, waar hij als Herder en Leeraar, het Evangelie had verkondigd, en dat zulks op eene eenvoudige wijze gedaan werd, zonder daarvan eene levensbeschrijving te maken."

Ter voldoening aan deze uiterste wilsbeschikking, zij dan alleen berigt, dat bovengenoemde, den 18 Aug. 1784, beroepen werd te *Blankenham* in *Over-*

Overijssel, en den 4 Nov. van dat zelfde jaar, zijne intrede gehouden heeft.

Op den 15 Junij 1791, werd hij beroepen te *Nieuwveen*, onder *Meppel*, welke beroeping zijn Eerw. aannam, houdende zijne intrede in Aug. van dat jaar.

Op den 30 Julij 1797, beroepen naar *Heerenveen*, nam hij dit beroep aan, en hield zijne intrede in dat zelfde jaar.

Den 1 Julij 1839, aanvaardde zijn Eerw. de rust van het Emeritaat, zijnde alzoo in werkelijke bediening geweest, gedurende een tijdperk van 54 jaren en 8 maanden.

OUDE EN NIEUWE HORNE. De beroeping, alhier uitgebragt op den Kandidaat R. J. ENUMA, is door zijn Eerw., onder inwachting der vereischte approbatiën, aangenomen.

SINT-JANSGA, c. a. vakant. Zie Junij 1842.

AKKRUM, c. a., vakant. Zie April 1843.

LIPPENHUIZEN, c. a., staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

HEEMSE. Zie Junij 1843.

DEVENTER.

ALMELO, 16 Junij 1843. Bij uiterste wilsbeschikking van wijlen Mevr. A. M. G. KOCK, Wed. H. H. TEN CATE, is aan de Diakonie der Hervormde Gemeente alhier, een legaat toegekend van *f* 1000, vrij van belasting, en zes maanden na het overlijden van Haar Ed., uit te keeren.

Tevens hebben wij het genoegen te berigten, dat

dat door wijlen Mevr. Douairiere Baronesse VAN BOSE, geboren BRUYNS, aan onze Diakonie, een legaat is gemaakt van *f* 200, vrij van successieregt, en voorts eene som van *f* 300, tot aankoop van een Zilveren Doopbekken, aan welke laatste bepalingen door de erfgenamen, op eene, voor deze Gemeente, allezins verblijdende wijze voldaan is geworden.

Wij maken hiervan openlijk melding, uit dankbare erkentenis aan wijlen de geëerde Geefsters, en met den wensch, dat deze liefdadigheid hier en elders, gereede navolging moge vinden.

ALMELO, 9 Julij 1843. Op den 25sten der vorige maand, maakte onze jongste Leeraar, Ds. B. H. CATS, ons bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen tot Pred. bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Haarlem*, welke door hem in ernstig beraad was genomen. Heden deelde zijn Wel Eerw. aan de Gemeente mede, dat hij zich verpligt had gevonden, de beroeping aan te nemen.

COLMSCHATE. Zie Junij 1843.

HENGELO vakant. Zie Junij 1843.

KAMPEN.

GIETHOORN. Zie Junij 1843.

GENEMUIDEN staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN, 14 Junij 1843. Uit het vroeger vermelde twaalftal, is heden door den Breeden Kerkeraad, het volgende zestal gemaakt:

N.

H. J. A. ROLDANUS, Th. Dr. te *Schiedam*. C. KRABBE, te *Zutphen*. E. J. DIEST LORGION, Th. Dr. te *Stiens*. W. VERWEY, te *Winschoten*. F. J. A. JUNIUS, Th. Dr. te *Geervliet*. H. HUYSERS, Th. Dr. te *Pieterburen*.

Den 21 Junij 1843 zijn uit het bovenstaande zestal, op het drietal gebragt:

C. KRABBE, E. J. DIEST LORGION en W. VERWEY.

GRONINGEN, 29 Junij 1843. Onze oudste Leeraar, Ds. J. P. A. WINTGENS, had, in 1841, op het Kersfeest gepredikt, toen hij, naar huis gaande, een' val deed, waarvan een moeijelijke beenbreuk het gevolg was. Sedert dien tijd was hij buiten staat gebleven om zijn predikwerk te verrigten. In het laatste half jaar hadden de Kandidaten, A. BROUWER, E. TONKES, J. H. SERMERINK, H. NIEMEIJER en G. HORREÜS DE HAAS, als Ministerieel aangestelde Hulppredikers, zijne dienst waargenomen. Op den 6 Mei 1842, was het 50 jaren geleden, dat hij de Evangeliebediening had aanvaard, maar het mogt hem niet gebeuren daarvan openlijk gedachtenis te vieren. Door aanhoudende belemmering in het gaan, zag hij zich genoodzaakt, om het Emeritaat te vragen, en werd hem dit gunstig verleend, om *salvo honore et stipendio* in te gaan, op den eersten Julij 1843. Heden werd hij, in eene buitengewone Vergadering van den Breeden Kerkeraad, ten overstaan van zijnen Ambtgenoot, Ds. H. T. ROSKES, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, van zijne betrekking op de Gemeente en Klassis van *Groningen*, eervol ontslagen.

GRONINGEN, 1 Julij 1843. Uit het opgegevene drietal, werd heden, in de plaats van Ds. J. P. A. WINTGENS, tot Herder en Leeraar alhier, beroepen, Ds. C. KRABBE, Pred. te *Zutphen*,

aan wien de beroepsbrief onverwijld is toegezonden.

GRONINGEN, 5 Julij 1843. Heden is berigt ontvangen, dat Ds. KRABBE, de ontvangene beroeping, in ernstig beraad heeft genomen.

GROOTEGAST EN DOEZUM staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

WAGENBORGEN vakant. Zie Mei 1843.

ONSTWEDDE. Zie Junij 1843.

WILDERVANK. Zie Junij 1843.

MIDDELSTUM.

BEDUM vakant. Zie Jan. 1842.

MIDDELSTUM EN TOORNWERT vakant. Zie Maart 1843.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

OISTERWIJK, c. a., den 9 Julij 1843. Heden hadden wij het genoegen, de vakature, ontstaan door het overlijden van den waardigen R. A. VAN HEUSDEN, vervuld te zien. Onze beroepen Leeraar, Ds. H. G. VAN NOUHUYS, werd onder ons bevestigd, door zijnen Vriend, Ds. J. WESTHOFF, Pred. te *Dussen*, bij vrijwilligen afstand van onzen Consulent, Ds. G. J. DUIJZER, Pred. te *Helvoirt*, met eene Leerrede, over 2 *Cor.* IV: 1. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne bediening, met 1 *Joh.* IV: 7, 8, 9. God bevordere door zijnen arbeid, de aanprijzing van *de waardij der onderlinge, Christelijke liefde!*

HEL-

HELVOIRT EN HAREN. Onze Leeraar, Ds. G. J. DUIJZER, mogt, den 18 Junij l. l., het voorregt genieten, van zijne, den 14den dier maand, vervulde vijf en twintig jarige Evangeliedienst, met ons te herdenken. Hij deelde ons eenige herinneringen mede, omtrent het aangename en onaangename, in dien tijd ondervonden, zich zelven en ons tevens tot betamelijke gezindheden en werkzaamheden opwekkende. Hij nam daartoe ten tekst, *Ezra* VI : 2*b*. *Gedachtenis*. Een hem aangenaam geschenk, waartoe de gansche Gemeente had bijgedragen, getuigde van onze genegenheid.

HEUSDEN.

VEEN, den 1 Junij l. l. Heden werd deze Gemeente in rouw gedompeld, door het overlijden van haren hooggeschatten Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. L. F. COX. Na een korte maar hevige ongesteldheid, bezweek hij, in den ouderdom van ruim 58 jaren. Te *Geul*, bij *Maastricht* geboren, den 20 Maart 1785, waar zijn Wel Eerws. Vader destijds het Leeraarsambt bekleedde, werd zijn Eerw., na zijne studiën volbragt te hebben, in 1805 tot de predikdienst toegelaten. Zijn eerste standplaats was *Lommel*, waar hij den 1 Junij 1806, bevestigd werd, en voorts een tijdvak van 37 jaren en 5 maanden, ijverig en getrouw werkzaam is geweest in de H. dienst des Heeren, in onderscheidene Gemeenten, b. v., te *Schijndel*, *Wapperveen*, (Prov. *Drenthe*), *Moerdijk*, *Nieuwe Tonge*, *Almkerk*, *Veen*, *Loon op Zand*, en laatstelijk weder alhier, alwaar hij de laatste zeven jaren het Evangelie verkondigd heeft. De Overledene is in den echt getreden, den 4 Aug. 1812, met Mejufvrouw

M. C. VAN DEN HOUTEN, welke als eene diep bedroefde Weduwe, in haren zwakken toestand, het gemis van haren dierbaren Echtgenoot beweent. Wij hopen en vertrouwen, dat hij in de zalige ruste is ingegaan, zijne nagedachtenis zal gewis bij ons in zegenrijk aandenken blijven. Na dat de Consulent onzer Gemeente, Ds. B. VAN VEEN, Pred. te *Aalburg*, onder ons, drie dagen na het overlijden van onzen Leeraar, de dienst vervulde, sprak zijn Eerw. in zijne voorafrede, onder wederzijdsche aandoening van spreker en hoorders, doelmatig over het afsterven onzes Leeraars; doch geschiedde zulks later, meer bijzonder, door den Wel Eerw. Heer J. LEYDS, Pred. te *Babyloniënbroek*, den 11 daaraanvolgenden, in eene Leerrede, naar aanleiding van *Jac.* IV:13—16, welke rede met veel genoegen werd gehoord, en ons de hoop deed voeden, dat zij tot eenen rijken zegen strekken mogt. Het *annus gratiae* zal door den Ring van *Heusden*, worden vervuld.

NB. Daar de Kerkeraad van *Veen* nog niet is bepaald, of men tot vervulling der vakature, een Pred. of Kandidaat zal beroepen, wil men op het aanzoek van Kandidaten, die een predikbeurt begeeren, hen daartoe wel in de gelegenheid stellen, zonder zich bepaaldelijk te verbinden tot het beroepen van een' Kandidaat.

MEEUWEN EN HAAGOORT, den 23 Junij. Heden werd onze Leeraar, Ds. P. C. EVERAARS, door Z. M. gunstiglijk, Emeritus, *salvo honore et stipendio* verklaard zijnde, door Ds. C. W. PAPE, Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van en Pred. te *Heusden*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. WESTHOFF, Pred. te *Dussen*, van zijne betrekking tot de Gemeente, en de Klassis van *Heusden*, ontslagen.

De

De Algoede zij met den waardigen Grijsaard, die eene reeks van jaren het Evangelie der zaligheid, met getrouwen ernst verkondigde, en doe hem nog een' geruimen tijd, de welverdiende rust van het Emeritaat genieten. De Gemeente worde spoedig verblijd, door eene gezegende Kerkeraadskeuze, en de opvolger van den hooggeschatten EVERAARS, predike even gelijk deze, het Evangelie, rein en onbekrompen, en bevestige het met zijnen wandel.

BABYLONIENBROEK EN DEN HILL, den 23 Junij. Onze naar *Hogeloon*, c. a., beroepen Leeraar, Ds. J. LEYDS, werd heden, in bijzijn van den Consulent, Ds. WESTHOFF, te *Dussen*, door Ds. C. W. PAPE, Lid van het Klassikaal Bestuur van *Heusden*, van zijne betrekking tot deze Gemeente, en het Klassikaal Ressort, ontslagen. De Heer voorzie spoedig in de behoeften dezer Gemeente, en de keuze des Kerkeraads, die weldra zal plaats grijpen, drage zijne hooge goedkeuring weg!

UITWIJK, c. a., den 30 Junij 1843. Onze waardige Leeraar, Ds. B. STEVENS, na gedurende drie en vijftig jaren alhier in de dienst des Evangelies werkzaam te zijn geweest, en tegen den 1 Julij 1843, door Z. M. Emeritus verklaard, *salvo honore et stipendio*, werd in eene Kerkeraads-vergadering, van zijne betrekking tot deze Gemeente en tot de Klassis van *Heusden*, losgemaakt, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. J. VAN DUUREN, Pred. te *Sleeuwijk*, in tegenwoordigheid van den Consulent der Gemeente, Ds. P. B. A. BOESER, Pred. te *Op- en Neder-Andel*. Op den 25 heeft zijn Eerw. zijne Evangeliebediening onder ons geëindigd, met eene Leerrede uit den Brief van *Jud.* vs. 21.

Onze beste wenschen en hartelijke zegenbeden, volgen den waardigen Grijsaard bij zijne eervolle ruste. Dat hij in zijnen hoogen ouderdom, Gods gunstvolle nabijheid steeds ervare, en bij het eindigen zijner aardsche loopbaan, moge ingaan in de vreugde zijns Heeren!

EETHEN, c. a., den 2 Julij. Heden werd onder ons, als Herder en Leeraar, in zijne dienst bevestigd, W. VAN VEEN, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. Het werk der bevestiging werd verrigt door den Vader van den Beroepene, Ds. B. VAN VEEN, Pred. te *Aalburg*, c. a., aan wien de Consulent, Ds. K. F. VAN SETTEN, Pred. te *Doeveren*, c. a., dit wel had willen afstaan. De Bevestiger had tot tekst gekozen, 1 *Tim.* III: 1. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, predikende over 1 *Thess.* V: 25.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door DD. C. W. PAPE, J. LEYDS, S. H. GERRITZEN, J. WESTHOFF, Jz., J. A. TEN BOKKEL HUININCK, J. A. BARBAS, J. L. J. HALLO en J. A. H. MENSINGA, respective Predd. van *Heusden*, *Babyloniënbroek*, *Vlijmen*, *Dussen*, *Sprang*, *Bezoijen*, *Neder-Hemert* en *Sijbecarspel*.

God doe den arbeid van onzen nieuwen Leeraar onder ons strekken, tot eenen ruimen zegen, voor het koningrijk der Hemelen!

EINDHOVEN.

BLADEL, den 2 Julij. Onze geachte Leeraar, Ds. H. G. VAN NOUHUIS, op den 28sten der vorige maand, van zijne betrekking op de Klassis en onze Gemeente, behoorlijk losgemaakt zijnde, nam heden van ons een zegenend afscheid, tot tekst

ne-

nemende, 1 *Joh.* II: 18*a*. *Kinderkens! het is de laatste ure.*

HOOGELOON EN EERSEL. Zie Jan. 1843.

DRENTHE.

ASSEN.

GIETEN vakant. Zie Junij 1843.

MEPPEL.

WAPSERVEEN, den 11 Junij. Heden werd ons, door onzen Leeraar, J. H. DOORNBOS, bekend gemaakt het overlijden van eenen onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. Heer J. L. T. COX, laatst Predikant te *Veen*, bij *Heusden*. Dat overlijden van dien waardigen man en eenmaal zoo zeer geliefden Leeraar dezer Gemeente, werd met hartelijke belangstelling en deelneming vernomen. Zijne ijverige en getrouwe verkondiging van het Evangelie der zaligheid onder ons, van den jare 1811 tot 1815, werd ons, naar aanleiding van *Mal.* II: 6, herinnerd. Tevens werden wij opgewekt gedurig zijner gedachtig te zijn, opdat ook na zijn verscheiden zijne Evangelieverkondiging voor ons heilrijk moge zijn. Moge zijne nagedachtenis, den Overledene zoo zeer waardig, dien invloed uitoefenen, als dan zal zijne bedroefde Weduwe vertroost, en allen, aan wie zijn Eerw. eenmaal het Evangelie verkondigde, zullen gewis na zijn heengaan van deze aarde, daarvan de heerlijkste vruchten inoogsten.

KOLDERVEEN, den 29 Junij 1843. Heden ontving de Kerkeraad berigt, dat de Wel Eerw. Heer A. J. SCHILT, Pred. te *Nootdorp*, voor de

beroeping naar deze Gemeente bedankte; en dus blijft

KOLDERVEEN vakant.

NIJEVEEN. Zie Junij 1843.

KOEVERDEN.

BORGER, den 25 Junij. Heden hadden wij het genoegen onzen beroepen Leeraar, den Kandidaat P. MULDER, in de H. Bediening te zien bevestigen, (bij vriendelijken afstand van den Consulent, Ds. J. W. LIEFTINCK, Pred. te *Odoorn*,) door deszelfs Behuwdbroeder, Ds. F. KOPPIUS, Pred. te *Ham* en *Fransum* (Provincie *Groningen*), die, naar aanleiding van *Tit.* III : 8, sprak, *over de heilrijke werkzaamheden der Evangeliebediening*. De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Consulent, die ook het eigenlijke werk der plegtige inzegening verrigtte, door Ds. P. A. KOPPIUS, Pred. te *Rottevalle*, en Ds. A. TEN OEVER, Pred. te *Oosterwytwert*, die beide, met korte doch gepaste en hartelijke toespraken, de plegtigheid zeer verhoogden. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne bediening, met eene Leerrede over *Joh.* XXI : 15—19, die tot opschrift had: *'s Heeren woord tot de herders zijner Gemeente, tot de Gemeente zelve, en tot allen.*

WESTERBORK, 25 Junij. De dag van heden was voor ons een ware vreugdedag. Nadat *Westerbork* een half jaar vakant geweest was, werd de door ons beroepene Leeraar heden onder ons bevestigd, en mogt zijn Eerw. des namiddags intrede bij ons doen.

De bevestiging geschiedde, bij vrijwilligen afstand van den Consulent, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer L. LOLCAMA, Pred. te *Deersum*, Provincie *Vriesland*, Oom van den nieuwen Leeraar, predikende over *Mark.* XII : 37*b*. *En*

de

de menigte der schare hoorde hem gaarne. De handoplegging geschiedde, door den Bevestiger, den Consulent der Gemeente, R. H. REDDINGIUS, Pred. te *Zweeloo*, en den Emeritus Pred. te *Westerbork*, J. KARSTEN. Des namiddags deed de Bevestigde onder ons zijne intrede, sprekende tot ons naar aanleiding van *Mark.* XVI: 15. *Predikt het Evangelie aan alle creaturen.*

OOSTERHESSELEN, 3 Julij. Aan de Heeren Kandidaten, welke eene predikbeurt alhier verzocht en nog geen antwoord op hunne brieven ontvangen hebben, wordt door dezen te kennen gegeven, dat reeds een genoegzaam aantal Kandidaten hunne predikgaven voor de Gemeente hebben laten hooren, zoodat de Collator, de Hoog Welgeb. Heer Baron D. VAN DER WIJCK, geene meerdere keuze verlangt.

LIMBURG.

MAASTRICHT.

MEERSSEN EN SCHIMMERT. Uit eene nominatie, door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden en waarop geplaatst waren de volgende Predikanten: L. C. VAN DER MEULEN, Pred. in de *Bedijkte Schermer*, C. PETERS, Pred. te *Stavenisse*, en A. A. DE ROOIJ, Pred. te *Oud* en *Nieuw Gastel*, heeft Zijne Majesteit, als Collator, den Heere L. C. VAN DER MEULEN benoemd tot Predikant van *Meerssen* en *Schimmert*, die aldaar dan ook, naar kerkorde, zal worden beroepen.

RE-

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

AMSTERDAM, den 21 Junij 1843. In de vergadering van het Collegie van Professor en Curatoren van het Seminarium der Remonstranten, is op heden, na afgelegd peremtoir Examen, tot de Evangeliedienst bevorderd, de Heer A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Jr., *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. et Theol. Doct.*

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1842.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 15 Mei 1843. In onze gewone Coetus-Vergadering, op den 2den dezer maand, zijn pro licentia concionandi geëxamineerd de Heeren: PETER ULRICH VAN HETEREN en CHRISTOPH GEORG SIGISMUND BEGEMANN, beide Studenten in de Godgeleerdheid, het laatst te *Utrecht*, met dat gevolg, dat zij onder de Oost-Vriesche Kandidaten zijn opgenomen.

In diezelfde vergadering is de Wel Eerw. Heer H. H. KOSTER, Pred. te *Campen*, als lid van den Coetus opgenomen.

Op heden was eene buitengewone vergadering belegd, tot afneming van het Examen pro ministerio van den Heer Kandidaat L. L. WIJCHGRAM, beroepen in de jongste Leeraarsbediening te *Older-*

dersum. Het Examen was van dien aard, dat de Kandidaat met volle ruimte aan de roepende Gemeente kon toegewezen worden.

De Heer Kandidaat PLEINES, tijdelijke Hulpprediker te *Canum*, en voor weinige dagen beroepen tot Predikant bij de Fransche Gemeente in deze stad, stond binnen en gaf zich aan tot het Examen pro ministerio.

EMDEN (Waalsche Gemeente) in Mei 1843. De Kerkeraad der Fransch-Gereformeerde Gemeente op nieuw eén drietal geformeerd hebbende, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren: G. HAIJUNGA, Pred. te *Canhuizen*, H. VALK, Pred. te *Kerkborgum*, en U. H. J. N. PLEINES, Kandidaat bij den Coetus en Hulpprediker te *Canum*, is daaruit, in presentie van twee Heeren Commissarissen van den Hoog Achtb. Magistraat dezer stad, de Wel Eerw. Heer U. H. J. N. PLEINES, als Predikant bij deze Gemeente, beroepen; welk beroep zijn Wel Eerw., onder afwachting van de koninklijke approbatie, heeft gelieven aan te nemen.

EMDEN, den 20 Mei 1843. Den 11 dezer had onze Gemeente het verlies te betreuren van een' harer geliefde Leeraren, den Heer HEINRICH JOHANN HITJER. Hij werd ons en zijner talrijke familie in den bloei zijner levensjaren, ruim vijf en veertig jaren oud zijnde, ontrukt.

Voor de Weduwe wordt het *annus gratiae* waargenomen.

Een nader levensberigt van den Ontslapene zal volgen.

EMDEN, den 6 Junij 1843. De Hoog Eerw. Heer THOLENS, Superintendent en Pred. te *Hinte*, heeft aan den Kerkeraad onzer Gemeente te kennen gegeven, dat hij bij de vervulling der thans vakante Leeraarsbediening, niet verder wenschte

in

in aanmerking te komen. Daardoor, alsmede door het vroeger gemelde bedanken van den Wel Eerw. Heer WIARDA, Pred. te *Zuiderhuizen*, (zie *Boekzaal* voor April d. j.), was de Kerkeraad genoodzaakt het drietal weder met twee Predikanten aan te vullen. Zulks is geschied, na voorafgegane aanvulling van het bestaande zestal, door nominering van de Wel Eerw. Heeren DIRKSEN, Pred. te *Loga*, en RÖSINGH, Pred. te *Norden* en *Bargerboer*. Beide hebben zich bereid verklaard om op nominatie te komen prediken.

OLDERSUM, den 10 Mei 1843. Nadat, op den 10 November des verleden jaars, de Wel Ed. Groot Achtb. Magistraat der stad *Emden*, als patroon dezer heerlijkheid, onzen jongsten Leeraar, den Wel Eerw. Heer D. B. PIEPERSBERG, in de plaats van wijlen de Hoog Eerw. Heer Superintendent en oudsten Predikant dezer Gemeente, A. R. AIZONIUS, die den 8 October overleden was, tot oudsten Predikant had benoemd en de jongste Leeraarsbediening was vakant geworden, werd naderhand door denzelven op de nominatie geplaatst het navolgende drietal Kandidaten, de Heeren:

L. L. WIJCHGRAM, L. PANNENBORG VIËTOR, Hulpprediker te *Wijmeer*, en PLEINES, Hulpprediker te *Canum*.

Deze hebben op de nominatie gepredikt en den 9 Maart dezes jaars is daaruit de Heer L. L. WIJCHGRAM tot jongsten Predikant van *Oldersum* benoemd.

Dezelve heeft de beroeping aangenomen.

EMDEN, in Julij 1843. Uit het te voren gemelde drietal, is in eene groote Kerkeraadsvergadering op den 29 Junij tot Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer DIRKSEN, Pred. te *Loga*. Zijn Eerw.

Eerw. heeft zich intusschen bewogen gevonden, om voor deze beroeping te bedanken.

OLDERSUM, den 2 Julij 1843. Op Zondag den 25 Junij werden onze beide Leeraren, de Hoog Eerw. Heer Superintendent D. B. PIEPERSBERG en de Wel Eerw. Heer L. L. WIJCHGRAM, Kandidaat bij den Coetus, in hunne bedieningen, als oudste en jongste Predikanten, alhier bevestigd. De Wel Eerw. Heer J. WIJCHGRAM, Pred. te *Landschapspolder* en Broeder van onzen jongsten Leeraar, sprak de Bevestigingsrede uit over 1 *Cor.* III:7, 8, terwijl de Hoog Eerw. Heer Generaal-Superintendent en Consistoriaalraad EBELING, van *Aurich*, dit werk aan hem had afgestaan. Na gehoudene Leerrede werd door genoemde Heer Generaal-Superintendent eerst de Heer PIEPERSBERG in de oudste, en daarna de Heer WIJCHGRAM in de jongste dienst bevestigd en ingezegend. De oplegging der handen geschiedde, bij den laatsten, behalve door den Heer Bevestiger en onzen oudsten Leeraar, door de Wel Eerw. Heeren: J. WIJCHGRAM, G. W. A. JANSSEN, H. T. HOUTROUW en J. C. HEMKES, respective Predikanten te *Landschapspolder*, *Rorichum*, *Gandersum* en *Tergast*. Daarna vond de politieke bevestiging plaats, door den koninklijken Commissarius, den Hoog Geb. Heer Ambtman TELTING, uit *Emden*. En nadat onze oudste Leeraar hierop eene korte aanspraak aan de Gemeente gedaan had, beklom de jongste Leeraar terstond den predikstoel en sprak zijne rede uit over *Rom.* I:16, 17, terwijl onze oudste Leeraar zich op den dag van heden in de voormiddag-godsdienstoefening op nieuw aan de Gemeente in zijne tegenwoordige betrekking verbond, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III:11.

WEENER, de oudste Leeraarsplaats vakant.

JEM-

JEMGUM, de eerste Leeraarsbediening vakant.

KREITS SYNODE DUISBURG.

GARTROP. Zie Oct. 1842.
DUISBURG. Zie Oct. 1842.
HUNXE. Zie Aug. 1842.
DUISBURG. (Groote Evang. Gemeente). Zie Aug. 1842.

KREITS SYNODE WESEL.

SCHERMBEEK. Eene predikantsplaats vakant. Zie April 1842.
WEZEL. Zie Oct. 1842.
DIERSFORT vakant. Zie Maart 1843.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

Heden, den 25 Junij dezes jaars, vierde de Gemeente van *Wilsum* met haren Leeraar, den Hoog Eerw. zeer Gel. Heer W. F. VISCH, Lid van den koninklijken Overkerkeraad van het Graafschap *Bentheim*, plegtig gedachtenis van zijne 50 jarige vervulde predikdienst.

Zijn Hoog Eerw. werd den 25 Augustus 1773 te *Ohne* geboren en in de H. Dienst te *Wilsum* bevestigd, den 23 Junij 1793.

Onderscheidene beroepingen naar andere plaatsen, had hij uit liefde tot zijne Gemeente telkens

van

van de hand gewezen, zoodat hij alle zijne krachten aan deze, hem beminnende, Gemeente had toegewijd.

Zijn Hoog Eerw. predikte bij die gelegenheid, naar aanleiding van *Hand.* XXVI : 22. *Dan hulpe van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag*, enz., en toonde daarbij aan, hoe hij alle redenen had, om met dankbaarheid jegens God deze woorden van den Apostel op zich zelven toe te passen, en besloot zijne rede met toepasselijke aanspraken en met een schoon gedicht, waarin hij gedachtig was aan alle die Medebroeders, die weleer met hem in de Klassis waren, doch nu reeds door den dood van hunnen post waren opgeroepen.

Na geëindigde Leerrede begroette hem de Wel Ed. Gestr. Heer Ambtman HOOGKLIMMER, Directeur van den koninklijken Overkerkeraad en Lid van de Guelphen-Orde, in naam des Konings, en, terwijl deze hem eenen vereerenden, door onzen Koning eigenhandig geteekenden brief, alsmede eenen van het Ministerie van Geestelijke aangelegenheden overhandigde, maakte hij hem bekend, dat het Z. M. onzen Koning behaagd had, hem uit aanmerking van zijne 50 jarige vervulde getrouwe Evangeliedienst, als Lid der Guelphen-Orde, 4de klasse, te benoemen, en terwijl hij hem de decoratie dier Orde overgaf, voegde hij er bij, dat het de wensch van Z. M. was, dat hij dit Ordeteeken als een bewijs van zijne hooge gunst zoude dragen.

In naam der door de Klassis dezer Graafschap, tot de bijwoning van dit feest benoemde Commissie, zoowel als in naam van alle Klassis-Broeders, wendde zich daarna tot hem de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. SLINGENBERG, Pred. te *Nienhuis* en

Secretaris der Klassis, begroette zijn Hoog Eerw. op dit feest en schonk hem een sierlijk bewerkte Zilveren Beker met gepaste inscriptiën, verzoekende dien van de gezamentlijke Klassis-Broeders te willen aannemen, als een bewijs van hunne achting en deelneming, maar ook tevens als een blijk van hunne dankbare erkentenis voor zijne menigvuldige diensten, met betrekking tot het bestuur der Kerk in ons Graafschap.

De Heer Schout van *Wilsum*, schonk hem verder als Ouderling, in tegenwoordigheid van den Kerkenraad en in naam der Gemeente, eenen zeer schoonen Zilveren Tabakspot met een Zilveren Komfoor, betuigde bij de overgave van dit geschenk, dat hij de tolk was van de dankbare gezindheid der Gemeente jegens hem, en vergezelde zijne gepaste toespraak met de hartelijkste zegenwenschen.

Des namiddags betrad de Wel Eerw. Heer J. G. SLUIJTER, Pred. te *Lage* en schoonzoon van den feestvierenden Leeraar, den kansel, en sprak, naar aanleiding van *Ps.* C:4: *Gaat in tot zijne poorten met lof* enz., van de aangenomene verpligting van den Christen, om ten allen tijde bij blijde herinneringen Gode te loven, en zulks te doen in den voorhof des Heeren, terwijl hij vervolgens dit op den feestvierenden Leeraar, op de Gemeente en alle de aanwezenden toepasselijk maakte en met gepaste aanspraken eindigde.

Groot was de blijdschap en deelneming bij deze feestviering betoond, schoone eerebogen, door de Gemeente opgerigt, stonden voor den ingang der Kerk, als ook voor de woning van den Leeraar. Eene talrijke schare van menschen, waaronder ook onderscheidene Predikanten, was uit de naburige Gemeenten herwaarts gestroomd, zoodat het

het kerkgebouw niet in staat was allen te kunnen bevatten. Bijzonder daartoe vervaardigde Gezangen werden beurtelings door de kinderen en door de Gemeente gezongen, en alles vereenigde zich, om dezen dag tot eenen waren feestdag te doen worden.

Zoo mogt dan de Gemeente van *Wilsum* eenen dag vieren, die bij dezelve steeds in gedachtenis zal blijven, en zich verheugen in het bezit van eenen Leeraar, die, ofschoon oud van dagen, thans nog gezond en sterk is; van eenen Leeraar, die slechts éénmaal in die 50 jaren van zijne Evangeliedienst door eene ligte ongesteldheid verhinderd was zijne predikdienst waar te nemen, en ook nu nog met mannelijke kracht en voorbeeldigen ijver alle werkzaamheden, aan zijne bediening verbonden, waarneemt. Lang, bidden wij, moge hij nog hulpe van God verkrijgen, en der Gemeente tot licht, tot troost en teregtwijzing zijn op den weg naar de Eeuwigheid! Lang zij hij der Kerk van ons Graafschap nog tot stut en tot steun, en den zijnen tot blijdschap! En moge zijn Hemelsche Vader hem eens van zijnen post oproepen, zoo bidden wij, zijn einde zij vrede en het loon, den getrouwen dienstknecht toegezegd, worde in zaliger gewesten hem geschonken!

BELGIE.

GENT, den 6 julij. Heden had onze Pred. A. GOEDKOOP, de zeldzame gelegenheid, uit hoofde van de kleinheid dezer Gemeente, aan het graf Hem te verkondigen, die de opstanding en het le-

leven is; en stelde hem dit eenigzins schadeloos, voor dat hij de Overledene niet op het ziekbed had kunnen bezoeken, daar deze geheel onkundig was gebleven van het bestaan eener Pretestantsche Gemeente te *Gent*. Kapitein MOERLOOSE, namelijk verloor den vorigen dag zijne Echtgenoote, geboren BUYTENHUYS, afkomstig van *Harderwijk*, en wier Dochters, ofschoon volgens huwelijks-contract, in de Protestantsche Kerk gedoopt, voor 2 jaren reeds te *Yperen*, in de Roomsche Kerk herdoopt zijn. Allen echter welke der Overledene de laatste eere toebragten, betoonden zich voldaan over het woord van ernst en liefde, dat zij uit den mond eens Protestantschen Leeraars hoorden. In drie dagen was de Overledene gezond en dood, nalatende zes Kinderen, waarvan het jongste een zuigeling van tien maanden.

DENDERMONDE. De Pred. A. GOEDKOOP, door eene borstkwaal verhinderd te *Gent* te prediken, en zich latende vervangen door den Wel Eerw. Heer KONINGSBERGER, Pred. te *Maria Hoorebeke*, kwam tot ons over, om onze kleine Gemeente te stichten, predikte over *Jes.* LV: 6. en las ons het maandberigt des Nederlandschen Zendelinggenootschaps, N°. 7, voor, en wij vereenigden ons in plegtige gebeden, voor de uitbreiding van JEZUS koningrijk op de wereld, en inzonderheid dat de beraadslagingen en besluiten, van het Nederlandseh Zendelinggenootschap, in deszelfs jaarlijksche en buitengewone Vergadering; in den loop dezer week te houden, door den Heer der Gemeente geleid en gezegend mogen worden, en bijgeloof en ongeloof wijken voor het zuivere licht des Evangelies.

Des namiddags werd catechisatie gehouden met de Geloofsleerlingen.

COR-

CORRESPONDENTIE.

Het stuk van J. D., over *opvoeding*, is der Redactie te gelijk met dat *over menschelijke bepalingen in de Godsdienst* geworden. Beide zullen geplaatst worden.

Ook dat van PHALAKROPETOS, en het opstel ter beantwoording der vraag: *hoe zamelt de Christen zijn oogst in?*

De stukjes van K. W. kunnen niet worden opgenomen.

De ontvangen dichtregels *op het overlijden van* Ds. COX en van Ds. VAN GORKOM, op het afscheid van Ds. TER HAAR, en op het *Jubilé* van Ds. VISCH, te *Wilsum*, kunnen wij alle niet plaatsen, en moeten wij, ten einde niemand te kwetsen, alle laten liggen.

Het stukje getiteld: *Eerzucht*, heeft ons niet zóó bevallen, dat wij het plaatsen.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

C. A. Moot.
P. N. Ham.
J. Rijsdijk Takens Lambrechts, Hulpprediker te *Amsterdam*.
J. Troste.
A. van Zuuk Wagenaar.
J. C. Römer.
J. W. A. Boers.
A. Brouwer.
E. van Bolhuis.
J. H. ter Meulen.
B. J. Westerbeek van Eerten.
J. A. K. F. Revel.
A. J. van der Lee.
B. W. Scholten.
P. Jentink.
H. J. Bruins.
L. van Dijk.
F. J. W. Zimmerman.
V. van der Willigen.
G. J. Renk.
A. E. van Steeden.
W. A. van Diest.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij, Hulpprediker te *Amsterdam*.
A. C. Hanegraaf.
IJ. Loots, J. Z.
H. Hiebink, Directeur van het Zendelings-Instituut te *Rotterdam*.

B.

B. Elferink.
D. van der Hoff.
W. F. Menzel, Th. Dr.
T. J. van Griethuijsen.
T. J. van der Riet.
A. Machperson.
W. Jelgersma, Gz., Th. Dr.
W. A. Sylvester Verburg.
P. Meerburg Snarenberg.

NOORD-HOLLAND.

A. R. Hoetink.
J. C. Smissaert.
M. Hoogvliet, Adjutor interpretis Legati Warneriani aan de Hoogeschool te *Leiden*.
A. J. Clinge Liebert.
G. Drost.
H. S. J. van Rijsoort.
J. P. van der Meer de Wijs, Th. Dr.
G. H. Dwars.
P. Engelen.
G. Kroeze.
P. G. te Winkel.
G. Rebel.

ZEELAND.

H. W. C. Ilcken.
A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.
A. Meursinge, Adjutor interpretis Legati Warneriani aan de Hoogeschool te *Leiden*.
D. van den Berg.
E. C. Groeneveld.
P. H. Pottum.
A. C. Bredius.
P. E. van Driest.
C. van Heusden.
S. W. la Lau.

T. H. van den Honert, Th. Dr.
P. Hofman.
G. P. Kits van Heyningen.
P. T. van den Berg.
L. Rietberg.
G. Wetsels.
P. Kiel.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
H. D. Bonebakker.
A. C. Stucki.
A. van den Ham van Heijst.
J. van Kesteren.
J. Boele.
F. van der Vliet.
C. H. van Dam.
A. de Nooij, Hulpprediker te *Dordrecht*.
A. Pitlo.
D. Slothouwer.
H. Ruijs.
D. C. Pleijte, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Rector te *Zalt-Bommel*.
D. J. van Haeften.
P. C. Farret.
R. A. E. Snethlage.
P. A. Hajenius.
J. W. Nijenhuis.
A. C. Montijn.
C. L. Klein.
P. D. Schouw Santvoort.
W. A. van Beusekom.
J. D. Holsteijn.
F. Smeer, Jr.
A. D. Husson.
J. A. van Tricht.

VRIES-

VRIESLAND.

H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Rector te *Zevenaar*.
J. ter Horst.
G. de Bruin.
A. R. Holwerda.*
R. Ens.
P. H. B. Romer.
J. C. Fischer.
J. J. E. Wilmers.
A. C. van Maarseveen.
J. A. Gratama.
G. D. Steringa Kuijper.
A. L. Lesturgeon.
H. Niemeijer.
W. Hoffmann.
A. G. Rijkens.
A. N. Brouwer Huisinga.
J. H. Dinckgreve.
B. Bolleman van der Veen.
P. Boeles, Jr.
R. M. J. Wijbeling.
J. Santée Nieweg.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
C. Ribbius.
J. E. G. Landré.
A. L. van Woerden.
P. J. J. Roos Schregardus.
M. D. de Bruyn.
J. C. Verloren.
H. J. Janssen.
K. H. Kraamwinkel.
F. M. Caspers.
J. J. Bos.

A. J. Boeser.
F. P. Florison.
W. A. van der Linden.
L. de Visser.
F. W. J. Kaakebeen.
A. H. Mouw.
J. P. de Keijzer.
J. J. Gobius du Sart.
E. W. Petersen.
E. H. Tenckinck.
J. P. Hazeu.
B. ter Haar Romeny.

GRONINGEN.

F. J. Stroman de Grave.
G. Holwerda.
E. H. Groenman.
H. Dijkema.
S. Kruisinga.
J. Doorenbos.
A. A. van Riesen Scholtens.
C. J. Abresch.
E. van der Pers.
E. P. J. Jongsma.
S. Nicolai.
J. M. Doorenbos, Hz.
J. P. Bruinewold Riedel.
W. F. Paehlig.
J. Engelsma Mebius.
O. U. Okken.
J. Cromhout.
U. W. Thoden van Velzen.
F. J. Wichers.
J. U. H. Sypkens.
T. F. Stuivinga.
H. W. Bruins.

NOORD-

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. J. Boele.
J. H. Coenraadts.
E. C. van der Zaag.
D. C. Thomkins, Adjunct-prediker te *Amersfoort*.
F. H. Fynje.
R. R. Hirschig.
W. A. Hirschig.
E. Enklaar, Hulpprediker te *Slijk-Ewijk*.
J. Wassenaar.
G. C. Prillevitz.
H. van Dorsser.
J. W. Lem.
J. Wigeri François.
M. J. van Visvliet.
J. M. Loois.
J. Suringar.
Z. H. Poppe.
H. M. H. Stroes.
P. A. M. Faassen de Heer.
W. B. H. van Tright.
G. Kruijs.
J. van Vloten.
G. Horreus de Haas.
T. de Blaauw.
C. J. van Ketwich.

DRENTHE.

G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
J. Eemten.
A. J. Schey, Petr. fil. P. G. Fr.
A. Brouwer.
Æ. W. Begemann, S. H. A. fil.

J.

J. Taapkens, P. fil.
W. van der Tuuk, G. W. G. fil.
J. H. Seemerink.
E. Tonkes, P. E. cogn.
E. Lasonder.
J. Boeles, P. fil. Litt. et Th. Dr.
L. Mettevier Lofvers, A. fil.
W. van Borssum Waalkes, P. V. B. fil.
W. Driesman.
K. Hofkamp.
P. Cremer.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

N. J. Franchimont.
J. A. Hoorn.
P. H. E. Schusler.
F. C. van der Meer van Kuffeler.
M. Spruit.
J. H. Gerlach, Abr. fil.
L. P. Trautmann.
J. G. E. Schusler, Litt. Dr.
H. G. Koster Henke.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het tweede vierdedeel van het jaar 1843, *tot Predikanten beroepen zijn.*

J. P. ESCHER, Th. Dr., te *Wijnaldum.*
D. SCHELTEMA, te *Gaastmeer.*
A. VAN HERWAARDEN, te *Waarder* en *Lange-Ruige Weide.*
H. J. ZILVERGIETER HOOGSTAD, te *Marssum.*
R. J. ENUMA, te *Oude-* en *Nijëhorne.*
B. W. J. KRONENBERG, Adj. te *Oldenzaal.*

L.

L. H. VAN DER VEEN, te *Colmschate.*
J. HOEK, te *Giethoorn.*
J. A. KRIEKEN, te *Rijswijk* in de *Betuwe.*
J. HIRMEIJER, te *Tricht.*
W. R. WAMROOIJ, te *Kwadijk.*
W. VAN VEEN, te *Eethen* en *Drongelen.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch Luthersche Kerk.

A. G. A. Gebing.
J. H. M. Zimmerman.
A. H. Broens.
W. F. Barbiers.
J. Wilms.
J. B. Roll.
J. J. H. Bange.
B. N. Matthes.
S. M. Siebrasse.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche. Kerk.

H. Joosten.
F. Braakman.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Remonstrantsche Broederschap.

A. des Amorie van der Hoeven, Abr. Fil. Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. et Theol. Doct.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk.

OOST-VRIESLAND.

G. O. Dreesman.
P. Buisman.

A.

A. W. Driemeijer.
M. Boelman.
F. Diddens.
H. A. Hesse.
L. Pannenborg Viëtor.
K. C. K. Klaassen.
P. U. van Heteren.
C. G. S. Begemann.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, die in het tweede vierdedeel van het jaar 1843 tot Predikanten beroepen zijn.

U. H. J. N. PLEINES, te *Emden*, (Waalsch).
L. L. WIJCHGRAM, te *Oldersum*.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.
G. W. Drees.

NB. *Zoo er in deze Naamlijst der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te doen, bij de Uitgevers dezes.*

BERIGT.

Tot aanbouw van Kerk en Pastorij, voor de Hervormden te *Hooge Smilde*, is bij den Ondergeteekende, met dankzegging, ook namens deze allezins hulpbehoevende Gemeente, ontvangen:

Van Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau* . . . . ƒ100,00.

Van

Van V. H. B., te *Amsterdam*, p. p. een Coupon . . . . *f* 4,95.
» J. V. R., te *Amsterdam*, in specie » 2,00.
» Z. B., postmerk *Arnhem*, een Coupon » 24,75.

Protestantsche Medechristenen! wist ge hoe arm deze Gemeente en hoe vurig hare wensch is, om in het bezit te zijn gesteld van een eigen Predikant; gij zoudt, gedachtig aan het woord onzes Heeren: »*Hebt uwe naasten lief als u zelven!*" niet achterwege blijven, om iets af te zonderen voor diegenen, die verlangen een tempel der *waarheid, gelijk ze in Christus is*, in haar midden te zien oprijzen. *Als of God door ons bade, hoort.*

Dwingeloo,
Junij 1843.

V. SCHAICK.

LE-

LEVENSBERIGT.

NOORD-HOLLAND.

Op den 12 Junij 1843 overleed te *Hoorn* zacht, en, gelijk op Evangelische gronden geloofd mag worden, om zalig te ontwaken, ALBERTUS JOHANNES COSTERUS, Emeritus Predikant van *Rottum*, in *Groningerland*. Hij was geboren in dezelfde Provincie te *Winsum*, den 6 Augustus 1757, uit geachte Ouders, WILHELMUS COSTERUS, Predikant aldaar, en JACOBA DIJK. Al vroeg tot de studie opgeleid, werd hij in Februarij 1775 als Student aan de Akademie te *Groningen* toegelaten, en genoot in de voorbereidende wetenschappen, gedurende drie jaren, het onderwijs van de Hoogleeraren L. A. OFFERHAUS, F. A. WIDDER, J. DE RHOER en N. G. SCHROEDER. Daarop woonde hij ruim drie jaren de lessen bij van de Hoogleeraren in de Godgeleerdheid G. KUIPERS, TH. LUBBERS, P. CHEVALLIER, en ontving van alle zijne leermeesters de loffelijkste getuigenissen. Den 9 April 1782 werd hij met eenpatige stemmen onder het getal der Proponenten, door de Klassis van *Middelstum*, aangenomen, en na het onverwacht overlijden van zijn Vader, laatst Predikant te *Rottum*, werd hij tot diens opvolger aldaar benoemd en beroepen, en den 17 November 1782 bevestigd, waarop hij zijne dienst aldaar begon, predikende over *Col.* IV : 3, 4. Na het overlijden van zijne Moeder, die bij haar eenig kind in de bekende pastorij was blijven wonen, van raad en hulp in het huishoudelijke verstoken, begaf hij zich nog ten zelfden jare, den 21 September

1785,

1785, in den echt met Mejufvrouw ELIZABETH BLANKSTEIN, dochter van HENRIKUS BLANKSTEIN, Predikant te HUIZINGA, en MARIA VAN DER CRAB. Hij mogt haar echter geen jaar behouden, daar zij in 't kraambed van een dood dochtertje, den 19 Augustus 1786, overleed. Hoe kort echter deze huwelijksverbindtenis duurde, was hij altijd gedachtig aan en sprak met dankbaarheid van de liefde en hulp hem ten deel gevallen van den vader en zuster der Overledene, en achtte en behandelde hij dezelve daarom ook als of zij zijne ouders waren, terwijl hij hunne liefde en achting, alsmede die van den broeder der Overledene, Ds. H. BLANKSTEIN, laatst Predikant te *Huizinga*, onafgebroken tot aan hunnen dood toe mogt ondervinden. Zijne overledene en teeder beminde echtgenoot niet spoedig kunnende vergeten, huwde hij den 18 Januarij 1791 ten tweedenmale met Mejufvrouw BARTHA MAAGH, uit geachte Drenthsche ouders gesproten, LUBBERTUS MAAGH en JOHANNA OLFEN, bij welke hij zeven kinderen verwekte, waarvan nog drie in leven zijn, een zoon, die wegens ligchaamszwakte, als Predikant te *Noordscharwoude* zijn dienstwerk moest nederleggen, eene dochter, gehuwd aan den Predikant P. N. CRAMER, te *Warfum*, met een kind, eene andere gehuwd aan den Predikant D. A. DE GROOT, te *Sneek*, met vijf kinderen, terwijl er van nog eene, maar reeds overledene, dochter, gehuwd met den Emeritus Predikant J. C. VAN DOORNE, een zoon in leven is.

De Overledene, schoon meer dan eens in de gelegenheid gesteld, om zijne standplaats te verlaten, was echter zoo gehecht aan de Gemeente en de oude kloosterlijke woning, en had over het algemeen zulk een regt tevreden bestaan, dat hij

 naar

naar geene verandering haakte, noch verhooging begeerde. Hij verkondigde, uit volle overtuiging het Evangelie van onzen Heer en Zaligmaker JEZUS CHRISTUS, den geheelen raad Gods, en beoefende dat, wat hij zijne kinderen en Gemeente inscherpte, zelfs, terwijl het zijn stelregel was, dat alle kennis, hoe ook verkregen, ons wijzer en beter voor God en menschen moet maken. Van zijn echt dankbaar en nederig bestaan getuigde de viering van zijne vijf en twintig jarige Evangeliedienst, den 15 November 1807, met *Ps.* LVI:13 en 14.

Hij genoot, schoon veel in Kerk en Staat beleefd hebbende, de achting en liefde zijner Gemeente, voor welke hij in den ruimsten zin Herder en Leeraar was, van Ringbroeders en allen, die hem kenden. Hij was wars van twisten, achtte gewoonlijk den broeder uitnemender dan zich zelven, en onderhield met onderscheidene, zelfs met zulken, die eene andere theologische rigting volgden, eene onafgebrokene vertrouwelijke vriendschap.

Dewijl hij zijne Gemeente in den herfsttijd, gelijk in *Groningerland* geschieden moet, wanneer men er vrucht van zien wil, niet meer konde bezoeken, verzocht hij zijn ontslag en verkreeg het, en nam den 20 Mei 1832 afscheid van de Gemeente met I *Thess.* II:10, 11, 12, vertrekkende naar zijnen zoon, L. HAAGH COSTERUS, Predikant te *Noordscharwoude*, bij wien hij sedert dien tijd inwoonde en zijne jaren van rust genoegelijk doorbragt, schoon hij nog altijd grootelijks deelde in hetgeen in Kerk en Staat voorviel, en zijne kinderen en allen, die met hem in betrekking kwamen, niet ophield met mond en pen te vermanen en te besturen, terwijl hij zelf

in

in zijn bescheiden en regt tevreden leven het beste voorbeeld was ter navolging. Toen zijn zoon wegens ligchaamszwakte zijn eervol ontslag moest verzoeken en daarop naar *Hoorn* met de woning vertrok, bragt hij hier zijne laatste jaren in den kring van geachte en geliefde betrekkingen genoegelijk door, en deelde ook hier in de achting en liefde van velen. Hij stierf aan een langzaam verval van krachten met bijkomende koortsen, wordt beweend door zijne eigène kinderen, behuwdkinderen en kleinkinderen; en, dit vertrouwen wij, de nagedachtenis van hem zal in de Gemeente, voor welke hij zoo veel was en op zoo vele plaatsen, waar hij bekend was, in gezegend aandenken blijven. Zijn leven was Gode en CHRISTUS gewijd, zijn sterven gewin.

LETTER-NIEUWS.

Handboek der Bijbelsche Geschiedenis, door H. VAN HEYNINGEN, Pred. te *Meppel*. Met een' brief als *Voorberigt*, van den Hoogleeraar J. H. VAN DER PALM. In gr. kwarto formaat, op velin papier, en versierd met vijf en vijftig platen.

Elk die den Bijbel hoogschat, en de kennis aan de Bijbelsche Geschiedenis nuttig en noodzakelijk acht, zal de uitgave van dit Handboek toejuichen, waarin het opkomend geslacht op eene aangename en doelmatige wijze met de geschiedenis des O. en N. Verbonds, in aaneengeschakelde tafereelen, wordt bekend gemaakt. Door een aantal fraaije platen, worden deze gewijde geschiedverhalen opgehelderd, dezelve zijn, onder behoorlijk toezigt, vervaardigd; en er is dus gezorgd, dat in dezelve al die gebreken zijn vermeden, welke de oudere Bijbelsche Prentenboeken aankleven.

Door eene ruime deelneming is het gebleken, dat dit boek in vele Christelijke huisgezinnen als een Dagelijksch Huisboek gebruikt wordt.

Men kan zich dit werk, per week, in 9 Afleveringen (ieder van 6 platen, à 30 Cents, en 4 à 5 vellen druks à 15 Cents, waarbij een fraaije titel en eene *Ecce Homo*, naar GUIDO RENI, gratis wordt afgeleverd) en dus in negen weken, aanschaffen; of — in éêns, in één band in carton gebonden, waarvan de prijs buiten inteekening *f* 25,00 is.

Tafereelen uit de Geschiedenis der Christelijke Kerk, door H. VAN HEYNINGEN, Pred. te *Meppel*. In gr. kwarto formaat, op velin papier, met 24 platen.

Dit werk, hetwelk als een vervolg op het bovenstaande Handboek kan beschouwd worden, zal in 6 afleveringen kompleet zijn, iedere aflevering zal uit 4 platen en omstreeks 8 vellen druks bestaan; de prijsberekening is 15 Cents per vel druks en 30 Cents per plaat, waardoor iedere aflevering nagenoeg op *f* 2,40, zal te staan komen. Een titel met vignet wordt gratis afgeleverd. Compleet zijnde, wordt het ook in één cartonnen band ingebonden.

Drie

Drie afleveringen zijn reeds aan de inteekenaren afgeleverd; terwijl de 4de ter perse is, en zeer spoedig volgen zal.

Niettegenstaande dit werk, als een vervolg op het *Bijbelsch Handboek* mag geacht worden, maakt het echter een op zich zelven staand geheel uit.

De uitgave geschiedt bij S. DE VISSER, te *'s Gravenhage.*

Bestellingen op beide werken geschieden ook te *Amsterdam*, bij de Gebroeders DIEDERICHS, en verder alom.

Door J. B. Wolters, Boekverkooper te *Groningen*, is alom verzonden:

I. *Ontmoetingen en Opmerkingen op het gebied van Godsdienst en Christendom*, medegedeeld door GEORG VAN DER VELDE, tweede stukje, gr. 8vo. *f* 0,80.

II. Hetzelfde werk, in twee stukjes compleet. *f* 1,60.

III. *Wat willen eigenlijk de zeven Haagsche Heeren?* Door een' Predikant bij de Hervormden, gr. 8vo. *f* 0,40.

IV. J. F. HOUWEN, *Handleiding tot een algemeene kennis van den Aardbol, tot nut en vergenoegen en ter verheerlijking van den Schepper.* Een Leesboek voor den Middelstand, gr. 8vo. *f* 2,90.

Bij M. Smit, te *Groningen*, is heden gedrukt en alom te bekomen:

I. *Is er grond van vreeze, dat de Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, de vrijheid van leer zal beperken?* Een woord van geruststelling. *f* 0,25.

II. *Toespraak aan de Nederlandsche Hervormde Gemeente*, door een Gezelschap van Godsdienstkennis. *f* 0,30.

III. *Wien zult gij gelooven, den mensch of God?* Tweede veel vermeerderde druk. *f* 0,05.

I. *Stemmen uit de Zwarte Kerk*, (aldus wordt de Protestantsche Kerk genoemd in het Tijdschrift *de Katholiek*,) gerigt tegen dat Tijdschrift en andere Pausgezinden. *f* 0,55.

II. *Waarom heb ik de Roomsche Kerk verlaten?* ƒ0,12½.

Om aan de menigvuldige aanvragen te kunnen voldoen, is de vijfde Druk hiervan gereed gemaakt.

III. *De Stelsels der Godgeleerden.* Gedachten bij den tegenwoordigen toestand der Hervormde Kerk, voorgedragen na de lezing van *het Adres aan de Algemeene Synode der Hervormde Kerk.* ƒ0,20.

Dit stukje is van veel belang, ter lezing bij de opening der Algemeene Synode der Hervormde Kerk.

Deze bovenstaande drie Stukjes, zijn te bekomen bij J. C. Sepp en Zoon, Boekhandelaars te *Amsterdam*, en verder alom.

Bij de Boekhandelaren Joh. van der Hey en Zoon, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen, en ter vervolge afgeleverd:

B. Glasius, *Geschiedenis der Christelijke Kerk en Godsdienst, in Nederland*, na het vestigen der Hervorming, tot den Troonsafstand van Koning Willem I; als Leesboek voor den beschaafden stand bewerkt. Tweede deel, in gr. 8vo. ƒ3,90.

Het eerste en tweede deel te zamen. ƒ7,15.

Het derde deel waarmede dit belangrijke werk compleet zal zijn, wordt ter perse gelegd, en zal nog vóór het einde dezes jaars het licht zien.

Met succes wordt mede gedebiteerd:

I. Dr. E. B. Swalue, *de Opstanden en Omwentelingen in het Pausdom.* Uit het Engelsch, met eene Voorrede, Aanteekeningen en Naschrift, in gr. 8vo. De prijs is ƒ1,80.

II. *Beroep van den Roomsch-Katholieken Priester*, Dick Addison, op het onbevangen oordeel van alle weldenkende Katholieken. Vrij vertaald uit het Engelsch, door eenen Katholiek, in gr. 8vo. De prijs is ƒ0,60.

III. *Bezwaren en Gevaren*, ontstaande uit de gemengde Huwelijken van Protestanten met Roomschgezinden, tot waarschuwing van eenvoudigen, duidelijk

lijk en naar waarheid voorgesteld. In gesprekken, post formaat. De prijs is *f* 0,60.

Op heden is bij Joh. Noman, van de pers gekomen en alom te bekomen:

I. *Reglement op de Comptabiliteit der Administratie voor de Directe Belastingen, In- en Uitgaande Regten en Accijnsen*, van den 14 Junij 1819, benevens nog twee andere stukken daarbij gevoegd, gr. 8vo. *f* 2,80.

II. *Wat doet de R. C. Kerk, en wat wenscht de R. C. Kerk tot eer der Kerk?* of de resultaten der gesprekken, tusschen drie Catholijke vrienden, gr. 8vo. *f* 0,50.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor AUGUSTUS 1843.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN Dr ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLIII.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Beschouwingen over de gewigtigste Waarheden der Christelijke Godsdienst. Door THOMAS SCOTT, *in leven Bedienaar des Evangelies. Uit het Engelsch vertaald, door* M. J. CHEVALLIER. *Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* H. Höveker, 1840. *309 bladz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f* 4,80.

Bij denzelfden uitgever kwam, in 1838, eene nieuwe uitgave uit der vertaling van: »De kracht »der Waarheid, gebleken in de bekeering van den »Eerw. Heer THOMAS SCOTT, in leven Predikant »te *Weston Underwood* en *Ravenstone*, in *Enge»land*, aan wien eenige der belangrijkste brieven »van NEWTON en zijne *Cardiphonia* zijn gewijd;" en in 1839: »THOMAS SCOTT, de grond en natuur »van het geloof in den Heere JEZUS CHRISTUS, tot »opheldering der verschillende bedenkingen, die »het onvoorwaardelijk aannemen van Gods getui»genis worden tegengesteld." Daar naast kan men nu ook plaatsen deze *Beschouwingen*, en dezelve in onze taal lezen en opmerken, indien men er aan behoefte aan en trek toe gevoelt, om te zien, welke uitwerkingen de *bekeering* van wijlen gemelden Engelschen Predikant op het voeren zijner pen gehad en wat het Publiek er van heeft mo-

gen vernemen. *Pro captu lectoris habent sua fata libelli!* Men kan dit gegrond zoowel als bekend gezegde zich hierbij herinnerende, wel voorspellen, dat ook deze beschouwingen wel eenige lezers ook onder ons zullen vinden, die er door verlangen gesticht te worden.

Er komt ook inderdaad veel goeds in voor en eenige hier gegevene wenken, bepalingen en verklaringen zoowel als opwekkingen, b. v. van den goddelijken oorsprong der Bijbelleer, omtrent de wedergeboorte, 's Heilands voorbidding in den Hemel, het misbruik van Bijbelplaatsen en leerstellingen, de regtvaardigmaking, de verwaarloozing vooral in de beoefening van geloof en bekeering enz., vertoonen zelfs den invloed van eene meer liberale en echt Evangelische denkwijze. Ook treft men overal eenen vroomen geest aan, welke luide getuigt van des Schrijvers hartelijke bedoelingen en heiligen ijver, om, hetgeen hem waarheid voorkomt, onbewimpeld voor te dragen en met vuur te verdedigen.

Maar ongelukkig heeft de Schrijver te veel op zich genomen, naar zijne krachten, te veel trachten toe te lichten, dat boven het bereik is van het menschelijk verstand, hoezeer hij daar tegen zelf hier wel eens waarschuwt, te dikwerf verklaringen gegeven, welke geen steek houden, te zeer ingenomen geweest met en te sterk gehecht aan zijn Godgeleerd systema, en moet daarom vooral niet overal nagevolgd worden; of men zou zeer

zeer van het echte spoor kunnen afdwalen, dat de Heilige, onvervalschte Evangelieleer duidelijk genoeg waarlijk heeft aangewezen en waarop men alleen zich veilig verlaten kan.

Wij, die het geheele boekdeel opmerkzaam uitgelezen hebben, hoezeer er niet mede ingenomen, hebben lust noch gelegenheid om dit, het — eerste zoowel als het laatste, hetwelk ongelukkig de overhand heeft — in de bijzonderheden te staven, ook zou dit zeker aan de meesten onzer lezeren niet zeer gevallig zijn. Ondertusschen willen wij en meenen zulks ook verpligt te zijn, iets kenmerkends afschrijven en daaruit den weldenkenden Christen zelven laten oordeelen.

»De instellingen," zoo dacht en schreef de Engelsche Leeraar, na zijne bekeering, in zijnen tijd, tot zijne natie: »de instellingen en algemeene gebruiken, ten opzigte der schuldoffers onder het Oude Testament, zullen ons den aard van 's Heeren zoendood, waarvan zij typen en voorbeelden waren, nader leeren inzien. De overtreder, wiens zonden daardoor konden geboet worden, moest *het offer van het vee van runderen en van schapen aan de deure van de tente der zamenkomste brengen.* Zelfs de soort van dieren, welke geofferd moest worden, had hare beduidenis: geene woeste, schadelijke, valsche of onreine, maar zachte, tamme en nuttige konden daartoe gebruikt worden; terwijl dan nog alleen de *onbevlekte* of *volkomene* mogten worden geofferd. De overtreder

moest Gode een offer brengen, van hetgeen hij in eigendom bezat. Daarna moest hij *de hand op het hoofd des offers leggen*, op de typische overbrenging der schuld, bij toerekening, van hem op het in de plaats gestelde dier aan te duiden. Dit ging, gelijk men over het algemeen van gevoelen is, vergezeld met eene belijdenis van zonden, en met het gebed om vergiffenis, op grond van deze offerhande. Immers ongetwijfeld was deze gezindheid bij elken Godvruchtigen Israëliet."

»Het bloed der offerhande werd daarop vergoten, hetwelk, *de ziel* van het dier zijnde, verzoening moest aanbrengen, en daarom onder de bedeeling des Ouden Testaments niet mogt gegeten worden. Het ligchaam, of een gedeelte van hetzelve werd op den altaar door het vuur, hetwelk onmiddellijk uit den hemel nederdaalde, zoowel bij de opening der tabernakeldienst als later bij de inwijding van SALOMO's tempel, verbrand. Maar wie ziet niet dat dit vuur de wrekende geregtigheid van God, *die een verteerend vuur is*, voorstelde; en dat wanneer hetzelve het weêrlooze, het onbevlekte slagtoffer verteerde, terwijl de schuldige overtreder ontkwam, hierdoor op het treffendst de weg der behoudenis van den zondaar door het schuldverzoenend lijden van het vlekkeloos *Lam Gods* werd aangeduid? De geweldige dood van het dier, door deszelfs bloedstorting, was eene afschaduwing van den tijdelijken dood, welken de schuldige verdiende. Het daaropvolgend

gend verbranden van het vet, of smeer en vleesch beduidde, dat hij blootgesteld was aan den toekomstigen toorn. Maar niet minder wees dit alles aan, dat de schuld en de straf overgebragt waren geworden op het slagtoffer, hetwelk deze beide in zijne plaats droeg. — De gansche plegtigheid besloot met de besprenging van het bloed; en, meestal, op alle werktuigen die tot de dienst gebruikt werden; hetgeen blijkbaar de verlossing van schuld en straf, van den prikkel en de vreeze des doods, en eindelijk van den dood zelven, van de zonde en al hare gevolgen; van de aanneming van den zondaar en zijne geloovige verrigtingen, alsmede van zijn deel aan het eeuwige leven en aan de gelukzaligheid door *Hem, die ons heeft lief gehad en gewasschen heeft in zijn bloed*; aantoonde."

»Deze bepalingen werden wel naar de verschillende soorten van offerhande gewijzigd, maar allen kwamen toch neder op de hoofdpunten, welke wij aanwezen. Het Paaschlam, welks vleesch moest gebraden en gegeten worden, en de ligchamen der zoenoffers voor de gansche vergadering, welke buiten de legerplaats verbrand moesten worden, maken hier de voornaamste uitzondering. Dan zelfs deze uitzonderingen strekten, om nog onderscheidene beteekenissen van het gewigtig onderwerp, hetwelk al de offerhanden moesten ontwikkelen, op te helderen. Ook de dank- en zoenoffers, alhoewel de geestelijke dienst van den ge-

loovige en de gemeenschap met God en de heiligen voorbeduidende, gingen gepaard met de storting en sprenging van het bloed, en het verbranden van het vet der slagtoffers, welke op de volksfeesten gebruikt werden. Ja, zelfs met de reinigingen des waters (zinnebeeld der heiligmaking), de wederaanneming van een' melaatsche in de gemeente, de inwijding van een priester, de volbrenging van eene Nazireërs gelofte, gingen dezelfde plegtigheden vergezeld. *Alle dingen worden bijna door bloed gereinigd door de Wet, en zonder bloedstorting geschiedt geene vergeving.* Daarom was dit in het gansche zamenstel der plegtigheden en in elke eeredienst, door de oude Kerk van God Hem toegebragt, als ingeweven."

Wij zeggen hierop: *ex unque leonem*, in stede van meer dergelijke stalen bij te brengen, en verwijzen b. v. om stof tot nadenken te geven, op de roerende en zoo sterk sprekende gelijkenis van den *verloren zoon*.

De goede en welmeenende man — dit blijkt hier allerwege aan den eenigzins geoefenden lezer ontegenspreekbaar — is met de Engelsch regtzinnige Godgeleerde gevoelens van zijnen tijd zoo zeer doorzuld en met het hem ingedrukt systematisch redeneerkundig gevoelen zoo zeer ingenomen geweest, dat hij daardoor in zijn doorzigt belemmerd en het hem niet wel meer doenlijk geweest is, om zich van de daardoor gevormde banden te ontdoen. Wanneer hij b. v. op weg was, om het

uit het N. Testament, uit de woorden van JEZUS en zijne Heilige gezanten, de eerwaardige goddelijke waarheid op te merken, liet hij zich weder, door de Oud Testamentelijke zinnebeeldige uitdrukkingen en plegtigheden, welke alle, tot in elke bijzonderheid, eene bijzondere voorspellende en afschaduwende beteekenis volgens het aangenomen systema moeten hebben, geheel van het spoor brengen. Hij bleef aan de letter hangen, maar niet — hiertoe ontbrak het hem — die overigens andersdenkenden, zoo gevoelig en als uit de hoogte durfde doorhalen — aan moed en kunde, om tot den waren geest door te dringen, door eene goede, oordeelkundige en waarheidlievende vergelijking van de leere der belofte en der vervulling, of die der voorbereiding en der verwezenlijking of volmaking. Een inderdaad groot en allertreurigst gebrek, hetwelk zoo verderfelijk is, dat men het met zijne goede bedoelingen onmogelijk vergoelijken kan, en waar tegen wij dus in gemoedelijken ernst den eenvoudigen niet te zeer waarschuwen kunnen. Zulk ijveren is ijveren zonder verstand, en zij die zoo leeren mogen zelven wel eerst als kinderen en kweekelingen zich door kundige en ervarene Bijbeltolken beter laten onderwijzen, opdat zij vruchten des Geestes mogen leeren voortbrengen. Het gaat hun als de Joden van 's Heilands tijd, die door de duisternis zoo verblind waren, dat zij JEZUS zelven niet verdragen konden, maar Hem, het licht

der wereld, zelven verloochenden en tegenstonden. *Blinde leidslieden der blinden!* doof voor de stem der waarheid, onvatbaar voor het heerlijk licht, omdat zij meenden te zien en echter blind waren.

Dit zij genoeg ter waarschuwing, wij meenden bij deze aanleidende gelegenheid zulks hier, wegens het hoog belang der zake, te moeten zeggen.

Dat de Schrijver niet zelden inconsequent is, hoezeer aan zijn systema gehecht, zullen wij wel niet behoeven verder te doen opmerken. Hoe zonderling de verdeeling is hier gevolgd, blijke uit deze opgave van den inhoud: I. Over de Goddelijke ingeving der Heilige Schrift. II. Over het gewigt der geopenbaarde waarheid; de verpligting om den Bijbel te lezen, en de wijze waarop dit geschieden moet. III. Over de getuigenis der Heilige Schrift, aangaande het wezen Gods. IV. Korte ontleding der tien geboden, als behelzende de kern der zedelijke wet. V. Over den staat van den zondigen mensch in deze wereld. VI. Over de Godheid van JEZUS CHRISTUS. VII. De leer der Godheid van CHRISTUS, het wezen van het Christendom. VIII. Over den aard en het doel der Middelaarsbediening van onzen Heere JEZUS CHRISTUS. IX. Over de verdiensten en de verzoening van CHRISTUS. X. Over de verhooging en voorspraak van CHRISTUS in den hemel. XI. Over de regtvaardigmaking. XII. Over de wedergeboorte.

Wij

Wij zien geheel de nuttigheid niet in der vertaling van zulke boekdeelen, en verblijden ons, dat het bij ons aan geene betere stichtelijke werken ontbreekt, welke men toch niet zoeke te verdringen door zulke vreemde waar.

Handboek der Geschiedenis van het Vaderland, door Mr. G. GROEN VAN PRINSTERER. *Tweede aflevering. De tachtigjarige krijg.*

> Wij zullen het niet verbergen voor de kinderen, vertellende de loffelijkheden des HEEREN, en Zijne sterkheid, en Zijne wonderen die Hij gedaan heeft; ... (opdat het navolgende geslacht die weten zoude) en DAT ZIJ HAAR HOPE OP GOD ZOUDEN STELLEN EN GODS DADEN NIET VERGETEN, MAAR ZIJNE GEBODEN BEWAREN.
>
> *Ps.* LXXVIII: 4, 6 en 7.

Te Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans, 1842. *VIII en van* 137—364 *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 0,75.

Voor de maand Februarij dezes jaars (*) gewaagden wij met lof van de eerste aflevering dezes Handboeks, en haasten ons nu ook van deze tweede den lezer eenig berigt te geven. Dezelve vangt aan met de aanmerking, dat de Schrijver daaraan bij de menigvuldigheid en het gewigt der gebeurte-

(*) Bladz. 179—190.

tenissen, geene geringe moeite besteed heeft, hetwelk wij volkomen bevestigd gevonden hebben. Verder verklaart G. GROEN VAN PRINSTERER, in het korte voorberigt: »Inzonderheid hebben de tijden van LEICESTER en MAURITS een nieuw en ernstig onderzoek vereischt. Ik wensch daarbij de meest naauwgezette onpartijdigheid in acht genomen te hebben." Bij zoo vele verschillende wijzen van zien en beoordeelen van personen, zaken en gebeurtenissen, is het wel niet te denken, dat allen, al ware het ook zelfs dat zij in de hoofdzaak met hem tamelijk gelijk gevoelen, zulks volkomen zullen toestemmen. De Heer VAN PRINSTERER heeft dan ook zelf er onmiddelijk op laten volgen: »Volkomen van het gebrekkige en onvolledige van mijnen arbeid overtuigd, roep ik dus te meer de vriendelijke teregtwijzing van deskundigen in; met dankbaarheid zal er gebruik van gemaakt worden."

Een allerbelangrijkst tijdvak in onze vaderlandsche geschiedenis is het voorzeker, en wel in verscheidene opzigten, dat hier beschouwd wordt en waarvan op zeer verschillende wijze gesproken, geoordeeld en geschreven is, terwijl de verschillende godsdienstige denkwijze daarop eenen dikwerf zeer in het oog vallende invloed, en hoe kon het anders? heeft uitgeoefend.

»De worsteling tegen *Spanje* en *Rome*," merkt VAN PRINSTERER te regt aan, »heeft beslissenden invloed en gezegende vruchten voor de gansche Christenheid gehad. De onafhankelijkheid der Staten

ten en het aanwezen der Evangelische Kerk, door de overmagt der Habsburgische Dynastie alom in *Europa* bedreigd, is door den voorspoedigen strijd van *Nederland*, eerst tegen den Spaanschen, daarna ook tegen den Oostenrijkschen tak, met nadruk beschermd. Het verbroken evenwigt werd hersteld. *Nederland* heeft tot het verkrijgen van billijke Godsdienstvrijheid, bepaaldelijk in *Duitschland*, krachtig medegewerkt."

»Dit Tijdperk kan, geenszins willekeurig, maar met inachtneming van den gang der gebeurtenissen, in drie Afdeelingen, naar de Prinsen van *Oranje*, onder wier aanvoering de strijd plaats gehad heeft, worden gesplitst. — WILLEM I (1568 tot 1584), door wiens moed, beleid en volharding de Staat het aanwezen verkreeg; MAURITS (1584 tot 1625), die de Republiek tegen *Spanje*, niettegenstaande binnenlandsche tweespalt, heeft beschermd; FREDERIK HENDRIK (1625 tot 1647), die haar ook tegen *Oostenrijk* verdedigd en den Westfaalschen Vrede voorbereid heeft."

Deze verdeeling moge eenigzins willekeurig schijnen, maar men zal toch niet kunnen ontkennen, dat zij op waarheid gegrond is, dat ze zich geschiedkundig verdedigen laat en wezenlijk veel voor zich heeft. Volgens deze verdeeling is dan ook VAN PRINSTERER te werk gegaan en heeft hij de geschiedenis hier behandeld, en wel op zoodanige wijze, dat hij in den tekst, om het zoo te noemen, of in korte (genommerde) verklaringen zijne

uit

uit de daadzaken ontleende stellingen als waarheden, die men kennen moet, kortelijk en duidelijk opgeeft en daarop telkens met een kleiner letter de aanwijzingen opgeeft en de punten aanstipt, ook weder van zijne aanmerkingen vergezeld, waarop dat gestelde vooral rust; even gelijk hij dit in de eerste aflevering begonnen was.

Dit Handboek is dus blijkbaar van eenen pragmatischen aard, het doet de geschiedenis kennen, wijst de hoofdpunten aan, en beredeneert tevens de gebeurtenissen, door gevolgtrekkingen, het aanwijzen van oogmerken en uitwerkselen, en het kortelijk beoordeelen van personen en zaken, alles met een bijzonder christelijk godsdienstig doel, naar het motto op den titel uitgedrukt (*Psalm* LXXVIII: 4, 6 en 7).

De godsdienstige geschillen en verschillen, welke in de gebeurtenissen van den 80 jarigen oorlog zoo sterk gewerkt en zooveel invloed uitgeoefend hebben, zijn dus ook hier niet vergeten, en de Schrijver is voor zijne gevoelens vrij, onbekrompen en moedig uitgekomen. Allerwege geeft hij overtuigende blijken, dat hij de geschiedenis geleerd heeft in haren zamenhang, ontwikkeling en gevolgen zich voor te stellen, en niemand zal hem de bevoegdheid kunnen ontzeggen, om over de gebeurtenissen en personen te oordeelen op eene wijze, die hier en daar veel licht verspreidt en tot de eerbiedige erkentenis opleidt van de goddelijke Voorzienigheid. Het eenzijdige evenwel

straalt

straalt hier en ginds te duidelijk door, dan dat wij niet vreezen zouden, dat hij velen daardoor het goede oogmerk zal worden tegengewerkt. Wij gelooven wel, dat de ernstige man, met zijne aangenomen gevoelens niet anders meent te kunnen, maar alzoo maakt hij zich ook min geschikt, om een historisch Handboek te schrijven. Het goede van OLDENBARNEVELD heeft hij b. v. niet onopgemerkt gelaten, noch het verkeerde des Graven van LEICESTER. In de wijze waarop hij gewaagt van de Dordsche Synodale handelingen, van de Remonstrantsche en Contra-Remonstrantsche twisten, ziet men wel, dat de mode van onzen tijd eenen averegtschen invloed in de beoordeeling heeft uitgeoefend, en nogthans zal de gestrenge waarheidsliefde vorderen, dat men aan den anderen kant ook te veel niet zelden aan de uitspraken der zoogenoemde orthodoxie zich heeft onderworpen en van het spoor laten leiden.

Naar ons oordeel had de vrijmoedige Schrijver, als historicus, hier liever de daadzaken zooveel mogelijk, zonder inmenging en gedurige herhaling althans van zijne bijzondere theologische denkwijze, moeten aanstippen, dan zooveel te theologiseren als nu geschied is. *Ab utraque parte peccatum est et adhuc peccatur.*

N°. 249 leest men: »In deze tijden van innerlijke verdeeldheid onderscheidt men, eerst de onderdrukking der Hervormde leer, zonder dat er weerstand geboden wordt (1609—1616); daarna te-

tegenwerking en strijd (1616—1618); eindelijk overwinning en herstel (1618 en 1619)."

Zulks kon men als historieschrijver veilig aanmerken, en door de herinnering aan de gebeurtenissen bewijzen, maar als pragmaticus moet men het verkeerde en overdrevene aan de eene zijde zoowel als aan den anderen kant dan ook doen uitkomen, of men wordt partijdig.

Wat den stijl betreft, deze is uniek, puntig, dikwerf krachtig, kort en over het geheel niet onbehagelijk.

Zeer vele belangrijke aanteekeningen verhoogen de waarde van het Handboek, en wij hopen, schoon geenszins blind voor deszelfs gebreken, dat het veel gelezen worde en eenen heilzamen invloed moge uitoefenen op de beoefening van vaderlandsliefde, en op eenen heiligen afkeer van twisten, schimpen en verdeeldheden, welke helaas! ook thans weder in ons lieve Vaderland zooveel kwaads sticht, zoo veler hoofde warm en zoo veler harten tevens koud maakt, en de woelingen van ongeloof en bijgeloof in de hand werken. Wanneer zal men wijs worden?

Wij verlangen naar de volgende afleveringen.

Uit

Uit het Gedenkboek van eenen Dorps-Predikant. Levens-Ervaringen — Aanteekeningen. Te Winschoten, *bij* H. V. Huisingh, 1840. *XI en* 302 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3,00.

In de voorrede geeft de Schrijver te kennen, waarom hij zijnen naam geoordeeld heeft niet te moeten te kennen geven, en tevens doet hij voldoende zien, om welke reden deze titel door hem gekozen is.

»Ik ben," zegt hij daarin verder zediglijk, »mij zelven zeer wel bewust, dat deze *Ervaringen*, *Schetsen*, *Verhalen*, of hoe men dezelve gelieve te noemen (de Franschen zouden er in dezen tijd *Memoires* van maken), noch inwendig, wat derzelver stof aangaat, de hoogste waarde bezitten, noch uitwendig, met betrekking tot derzelver vorm in stijl en voordragt, zich in de meest aantrekkelijke gedaante vertoonen, en dat honderd anderen veel belangrijkere, en deze in eene veel schoonere gedaante zouden kunnen voordragen; maar blijven niet wel de schoonste parelen op den bodem der zee in het verborgen liggen, en vergenoegt zich niet de visser, met ook de geringere aan het licht te brengen, om ook met dezelve den boezem der maagd te versieren? Daarenboven, zoo dacht ik, zoude misschien iemand door het gegeven voorbeeld kunnen worden uit-

gelokt, om, hetgeen hij meer belangrijks en van hoogere waarde bezit, ten beste te geven, en datgeen te doen, waartoe wel de wil, maar niet het vermogen bij mij was. In dat geval zoude ik mij dan toch de verdienste mogen toeëigenen, aanleiding te hebben gegeven tot het bereiken van een nuttig doel."

Het boek is gesplitst in deze zeven afdeelingen: De aanvaarding van het predikambt. Aanteekeningen. De Krankzinnige. Aanteekeningen. De Jood. Aanteekeningen. De Wanhopige. Aanteekeningen. De Dweepster. Aanhangsel. Aanteekeningen. De Verleider. De mensch in strijd met zich zelven. Aanteekeningen.

N°. 1 is eene levendige schets van eene jeugdigen Leeraar, waarin de waarheid duidelijk doorstraalt, en waarin althans ten deele menig een, in dezelfde omstandigheden verkeerende, zijn beeld zal geteekend vinden. De overige behelzen merkwaardige, meerendeels aandoenlijke, zeer treffende en ook ontzettingbarende gevallen, van welke de Schrijver aanteekeningen maakte, hier zoo voorgesteld, dat er belangrijke lessen en waarschuwingen uit af zijn te leiden, bijzonder ook voor den jeugdigen Godsdienstleeraar, dien het natuurlijk nog aan ervaring ontbreekt. Overal leert men hier in den mededeeler een verlicht, liberaal, oordeelkundig en ervaren Leeraar kennen, die niet te vergeefs jaren lang zich beijverd heeft, om zijn werk en taak behoorlijk in te rigten en wezenlijk nut te

stich-

stichten, en uit zijne ervaring nu ook anderen vruchten te doen plukken. De dweeperij en heerschappij, met reden door hem als een groot ongeluk en rampzalig kwaad aangemerkt, is hier op eene wijze vooral ook daadzakelijk voorgesteld, dat men er van terug heeft. Men kan deze schetsen of verhalen met wezenlijk voordeel lezen, en niemand zal zich beklagen, vooral van zijne jongere Ambtsbroederen, daarop de aandacht gevestigd te hebben.

De aanteekeningen, achter elke rubriek geplaatst, behelzen vooral wijsgeerige redeneringen over het medegedeelde, welke ja vele bewijzen opleveren van 's mans wijsgeerige kennis en groote belezenheid niet alleen, maar ook van zijne zucht om alles te onderzoeken en te toetsen, edoch ons zijn voorgekomen hier niet alle op derzelver regte plaats te staan, en of te weinig uitgewerkt, of te uitgebreid te zijn uitgevallen. Zeer behaagde ons de aanmerking, na de uitweiding hier, over de leer der *Temperamenten* voorkomende, geplaatst:

»Ik heb deze, misschien te uitgebreide aanteekening nedergeschreven, vooral ten behoeve van mijne jonge Ambtsbroeders, die dikwijls zich niet kunnende losmaken van de leerstellingen der school, dezelve zonder de werkelijke wereld in aanmerking te nemen, overal willen toepassen, of wel van dezelve eene verkeerde toepassing maken, en daardoor het doel, hoe loffelijk ook, niet bereiken. Laat ons, Broeders! meer den mensch zelven in

het leven, minder de leerstelsels omtrent den mensch in de boeken bestuderen; — wij zullen hiermede verder komen!"

Na, in het geval van den *krankzinnige*, te hebben gemeld: »Er had, zoo als hij wilde, nooit een MAHOMED geleefd en zijne geheele geschiedenis was verzonnen; zij was blootelijk eene *Mythe*, op volksoveringen gegrond en door Arabische wijzen, aan wier hoofd misschien iemand met den naam MAHOMED gestaan had, opgesierd;" wordt door den Schrijver op het repertorium gewezen en deze niet onaardige aanmerking gemaakt:

»Hier zegt dus de krankzinnige, met betrekking tot MOHAMED, hetgeen onlangs iemand, des verstands magtig, met hooge geleerdheid heeft willen ontwikkelen en bewijzen, (ofschoon dan eenigzins anders gewijzigd,) ten aanzien van JEZUS, den Zoon Gods. Men zie *das Leben* JESU, *kritisch bearbeitet von* D. STRAUSS, 2 Th., *Tübingen* 1836. Hoe zeer naderen toch de uitersten tot elkander. Zoude men hier ook kunnen zeggen, hetgeen FESTUS van den Apostel PAULUS zeide: *de groote geleerdheid brengt hem tot razernij?* — Men leze en oordeele!"

Zou men niet meermalen reden hebben, den opgeblazenen met eigenwaan vervulden dwaas naar het krankzinnighuis te verwijzen?

De Eerw. Schrijver stichte met dit zijn zoo veel leerzaams bevattend, maar wegens den vorm minder bevallig geschrift, veel goeds en ga voort met zij-

zijne Levenservaringen, niet wijsgeerige verhandelingen mede te deelen.

Een Winter in de West-Indiën, *beschreven in gemeenzame brieven aan* HENRY CLAY VAN KENTUCKY; door JOSEPH JOHN GURNEY. *Naar den vierden druk, uit het Engelsch vertaald door* Mr. C. J. ZWEERTS.

»Door eigen kracht zal de waarheid zegepralen."

Te Amsterdam, *bij* M. H. Binger, 1843. *VIII en* 248 *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2,40.

De titel drukt eigenlijk niet, ten minsten niet dan ten deele, den inhoud dezer brieven uit, en niemand zal raden wat hij hier eigenlijk vinden kan. De hoofdzaak is hier toch, het zoo menigwerf vooral in de laatste jaren behandeld onderwerp, de *emancipatie der slaven*, waaruit dan ook het gebezigde motto zal moeten verklaard worden. De veertien hier medegedeelde brieven hebben tot opschrift: Afreis van *New-York* en aankomst tusschen de keerkringen. *Santa Cruz. Sint Thomas en Tortola. Sint Christoffel. Antigua. Dominika. Jamaika.* De vergelijking. *Cuba.* Terugreis naar *Amerika.*

Dit reisje van vijf maanden, naar in en van de West-Indische Britsche koloniën, wel viermaal in het oorspronkelijk Engelsch gedrukt, was de moeite

der overzetting wel waardig, en de Heer ZWEERTS heeft zijne taak doorgaans goed verrigt. Voor *zigzagwegen*, hadden wij echter liever *slingerwegen* gelezen, als de bedoelde wegen duidelijker uitdrukkende. De Schrijver blijkt een bekwaam en edeldenkend Evangeliedienaar, en tevens een schrander waarnemer en vrijmoedig beoordeelaar en een onderhoudend reisbeschrijver te wezen. Beleefdheid, bescheidenheid, bedachtzaamheid en een verlicht oordeel, stralen in deze brieven overal door, schoon men ook hier en daar wel reden zal meenen te vinden, om met ons te erkennen, dat zijne beleefdheid hem wel eens wat spoedig met personen ingenomen doet zijn. Als reisberigt heeft dit boekdeeltje wezenlijke waarde, maar vooral wegens de berigten en hier menigvuldig geleverde bijzonderheden en daadzaken, ten aanzien van de al of niet vrijverklaring der slaven. Tegen den ontmenschten slavenhandel is de Schrijver ten sterkste ingenomen, en van elke gelegenheid wordt gebruik gemaakt, om dit te doen gevoelen: maar ook krachtige redenen aan te voeren, welke elken menschenvriend dringen moeten, om zich daar tegen te verklaren, en de vorsten en regeringen verpligten, om allen hunnen invloed te gebruiken, ten einde dien geheel en voor altijd op te doen houden. Men kan waarlijk de hier geleverde berigten, daadzaken, beoordeelingen en voorslagen niet zonder gemengde aandoeningen lezen.

Men moge aanmerken, dat GURNEY met zijn ge-

gevoelen zeer sterk blijkt ingenomen te zijn en wat al te sterk soms geschreven te hebben, doch men moet daarentegen ook wel voor oogen houden, niet slechts dat zijne meening zijn christelijk hart groot eere aandoet en van zijn verstand gunstig getuigt, maar ook, dat de daadzaken, vergelijkingen en waarnemingen hier voorkomende, van dien aard zijn, dat men aan derzelver echtheid en zekerheid niet wel twijfelen kan. De Schrijver heeft toch zijn naam, die met lof bekend is, niet verzwegen, zijne brieven zijn gerigt aan een voornaam man, (op den titel gemeld) en het medegedeelde zoodanig ingerigt, dat GURNEY zich zelven allerschandelijkst zoude gekenmerkt hebben, en ook openlijk bekend zoude geworden zijn, indien hij gelogen had. Het bedrog kon toch niet verborgen gebleven zijn.

Men kan met geen schijn van regt den bekwamen en braven man van eene in den geschiedschrijver vooral ook veroordeelingwaardige partijdigheid beschuldigen, want hij schrijft open, verzwijgt de tegenbedenkingen van eenige voorstanders van den slavenhandel niet, en wederlegt die zonder drift, met bescheidenheid en met zulke redenen, welke iedereen moeten overtuigen, dat het hem te doen is om de waarheid te doen kennen en het zedelijk en stoffelijk heil van blanken beide en zwarten, van vrije en dienstbaren, van grooten en geringen, van regeringen en ingezetenen, krachtdadig te bevorderen.

Wij wenschen dus vuriglijk, dat dit belangrijk boek voor Indianen, Amerikanen, Engelschen, Nederlanders, Spanjaarden, Portugezen, Franschen en andere Vorsten-volken, bewindhebbers, kooplieden enz., veel en wezenlijk nut, onder den goddelijke zegen, stichten zal, waarvoor wij het bijzonder geschikt keuren.

Geene ruimte hebbende voor het bijbrengen van andere proeven, willen wij dit besluit hier afschrijven:

»Bij het besluit van deze brievenreeks gevoel ik mij geneigd u de betuiging in de H. Schrift te herinneren, dat »de Hemel en de aarde zullen veranderen als een kleed, en dat God hen zal opvouwen en dat zij veranderd zullen worden." »Het heir des Hemels zal ontbonden worden," zegt de Profeet JESAJAH, »en de Hemelen zullen in één gewikkeld worden als een kleed; hun gansche heir zal nedervallen gelijk het loof valt van den wijngaard, en de vijg van den vijgenboom." »Doch de dag des Heeren," zegt de Apostel PETRUS, »zal komen als een dief in den nacht: de Hemelen zullen voorbijgaan met een groot gedruisch, en de elementen zullen versmelten van de hitte, en de aarde met de werken die op dezelve zijn, zal door het vuur vergaan." Dan, mijn waarde vriend! zullen wij allen voor den regterstoel van CHRISTUS staan. De rentmeester zal rekenschap geven van zijn bestuur, en een iegelijk van ons zal van den heiligen regter van allen vleesche ont-

van-

vangen naar hetgeen hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad. Ernstig en welgemeend is mijne hoop, dat hij, aan wien ik deze mijne brieven zend, alsdan vrij van allen smet der slavernij zal zijn. Vurig wensch ik, dat hij op dien vreeselijken dag moge bevonden worden gedurende zijnen ouderdom in al zijne betrekkingen getrouwelijk gehandeld te hebben in het najagen van derzelver vernietiging — eerst als hoofd van zijn huisgezin — daarna als de aanzienlijkste in den Staat van *Kentucky*: ten derde als een verlicht Staatsman en vaderlander van het bondgenootschap der Vereenigde Amerikaansche Staten, en ten laatste als de vriend des menschdoms, en als een ware wereldburger. De grondregel van uwe wijze Constitutie is op ons allen, uit welk land, van welke kleur, of van welke luchtstreek wij zijn mogen, toepasselijk. »Alle menschen zijn gelijk geboren, en door hun' Schepper met onvervreemdbare regten bedeeld. Tot deze behooren het leven, de vrijheid en het najagen van het geluk."

»Met den meesten eerbied en met alle hoogachting zeg ik u thans mijn laatst vaarwel."

»Ik ben, enz. enz."

De zaak der menschheid zegeviere!

Over de belangrijkheid eenes Zestigjarigen Ouderdoms in den jare 1832, *of schets der hoogst merkwaardige verschijnselen, welke dien leeftijd bij uitstek kenmerken; door* W. VAN DEN HULL. *Derde vermeerderde druk. Te* Sneek, *bij* F. Holtkamp, 1842. *VIII en* 181 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1,80.

»Wij twijfelen zeer," zegt de Heer VAN DEN HULL, »of er, onder al de eeuwen, welke sints de Schepping vervlogen, wel ééne aan te wijzen zij, die in belangrijkheid met de jongst verloopene halve eeuw kan vergeleken worden; of de gebeurtenissen en verschijnselen welke, gedurende de laatste vijftig jaren, elkander met zooveel snelheid opvolgden en als het ware verdrongen, niet kunnen geacht worden rijkelijk op te wegen tegen hetgeen meer dan ééne vroegere eeuw van dien aard te aanschouwen gaf."

»Zulks deed ons besluiten om, in een kort overzigt dezer merkwaardige gebeurtenissen en verschijnselen, de belangrijkheid aan te toonen eens huidigen zestigjarigen leeftijd. Hij toch, welke thans dien ouderdom, of iets meer dan dien, bereikt heeft, herinnert zich de geschiedenis eener halve eeuw, en ofschoon wij bekennen, dat de man van zeventig of tachtig jaren veel meer gezien en beleefd heeft dan de door ons bedoelde

per-

persoon, zoo houden we, desniettemin, den leeftijd dezes laatsten, daarom belangrijker dan dien des eersten, dewijl hij nog op eene twintig- of vijf-en-twintigjarige verlenging zijner dagen mag hopen, gedurende welke het ons toeschijnt, dat er nog veel belangrijks zal gezien worden, en waarvan de zeventig- of tachtigjarige grijsaard, volgens den gewonen loop der natuur, geen getuige kan zijn"

»Dan, hoezeer wij het veld onzer bespiegelingen tot slechts eene halve eeuw beperken, zal men hetzelve welligt nog te uitgebreid vinden, om van alles, wat der aandacht waardig is, behoorlijk verslag te geven. Inderdaad, wij kunnen slechts aanstippen wat de laatste vijftig jaren bijzonder gekenmerkt heeft; maar ook het geheugen des zestigjarigen Lezers, hopen we, zal het ontbrekende gemakkelijk aanvullen, en zoo hij bemerkt, dat wij de volgorde der gebeurtenissen en zelfs het verband der zaken veronachtzaamd hebben, zal hij ons zulks te minder ten kwade duiden, als een tijdrekenkundig verslag, uit deszelfs aard, altijd een dor en onbehagelijk voorkomen heeft, terwijl wij ook, om het geheugen te gemoet te komen, zes rustpunten in onze herinneringen hebben aangewezen."

Getuigde de Schrijver bij de uitgave van den tweeden druk: Wij hebben dit werkje niet *verbeterd*, maar eenigzins *vermeerderd*, de uitgever dezer derde uitgave (de Heer F. HOLTKAMP), vond zich

zich door de nog steeds herhaalde aanvrage opgewekt, om dit door luim en ernst afgewisseld geschrift wederom verkrijgbaar te stellen, vertrouwende dat hetzelve veler aandacht verder op eene nuttige en aangename wijze zal bezig houden.

Het onnoodig vindende dit boekdeel andermaal te recenseren, hetwelk zoo goed door velen ontvangen is, kondigen wij hierdoor deze derde uitgave slechts aan, met den wensch, dat des schrijvers en uitgevers oogmerk moge bereikt worden.

Gods leidingen met Dr. MAARTEN LUTHER. *Door* U. P. GOUDSCHAAL, *Predikant te* Scheemda. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1842. *XII en* 66 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,40.

Met reden merkt de Eerw. GOUDSCHAAL aan: »Steeds heb ikde onkunde van velen, omtrent de geschiedenis en de middelijke bewerkers der gezegende Kerkhervorming betreurd; maar sedert de Roomschen, vooral ook in ons Vaderland, op nieuw beproeven, om, indien het mogelijk ware, de duurgekochte vrijheid des geestes, dat kostelijkste erfgoed der Vaderen, ons te betwisten, of zelfs te ontrooven, sedert heb ik die onkunde te meer als gevaarlijk en verderfelijk beschouwd. Een Protestant toch, die zijne voorregten niet kent, die niet weet, wat het gekost heeft, om dezelve deelachtig te worden, die het

ge-

gevaar niet beseft, dat der wereld dreigt, wanneer het oude Roomsche bijgeloof op nieuw den kop opsteken, en den schepter zwaaijen zou, zulk een Protestant kan zijne voorregten ook naar behooren niet waardeeren, kan van ijver niet gloeijen, om te behouden wat hij heeft, opdat niemand hem de kroon ontroove. En wel verre, dat zulk een ijver met christelijke verdraagzaamheid zou strijden, is hij veeleer voor allen, die de waarheid beminnen, en die de vrijheid op prijs stellen, waarmede de Zoon Gods ons heeft vrij gemaakt, een heilige Christenpligt. Aan de dankbaarheid jegens God, aan de nagedachtenis onzer vaderen, aan het zielenheil van ons zelven en onze kinderen tot in het laatste nageslacht zouden wij te kort doen, wanneer wij dien ijver bijzonder ook in onze dagen niet aankweeken en openbaar maken wilden."

Daarom begreep hij voor het Nederlandsch Publiek, dat met de schoone geschriften over LUTHER niet bekend is, iets nuttigs te verrigten, door deze vertaling van een Hoogduitsch werkje, hetwelk onder den titel: *das Lutherbüchlein*, ten voordeele van het Maartensgesticht te *Erfurt*, tot opvoeding en verzorging van vijf behoeftige Luthers-weezen, ten jare 1836, door HEINRICH HOLZSCHUHER in het licht gegeven werd, met eenige veranderingen, weglatingen en bijvoegsels in den tekst gevlochten, uit te geven, om zoo den grooten man en hervormer te meer te doen kennen.

De

De rubrieken zijn: 1. LUTHERS geboorte en doop. 2. LUTHERS kinschheid. 3. LUTHER als knaap. 4. LUTHER op de hoogeschool. 5. Hoe LUTHER monnik wordt. 6. LUTHERS kloosterleven. 7. LUTHER als hoogleeraar en prediker te *Wittenberg*. 8. LUTHERS reis naar *Rome*. 9. Hoe LUTHER met den godsdienstigen toestand des volks bekend wordt. 10. De aflaathandel van *Tetzel*. 11. LUTHERS prediking en stellingen tegen den aflaat. 12. Hoe LUTHER begint, zich met het zwaard Gods te verweren. 13. Hoe LUTHER mannmoedig kampt. 14. Hoe LUTHER in den ban gedaan wordt, en van den Paus zich vrij verklaart. 15. LUTHERS ridderlijke dapperheid. 16. LUTHERS vrijmoedige heldentaal, kampstrijd en zegepraal voor Keizer en rijk. 17. Hoe LUTHER, in den ban gedaan en vogelvrij verklaard, als jonkheer JURJEN op den *Wartburg* schuilt. 18. Hoe LUTHER den *Wartburg* verlaat, en naar *Wittenberg* terugkeert. 19. LUTHER in den echtstand. 20. Hoe LUTHERS leer zegepraalt. 21. LUTHERS huisselijk leven. 22. LUTHERS zalig uiteinde.

Wij hadden wel gewenscht, dat de Vertaler zijne bijvoegsels en veranderingen, hetzij door eene andere letter, hetzij door eenig ander kenmerk onderscheiden had. Wij vermoeden, dat b. v. de aanmerking, *Gal.* III : 11, verg. *Hebr.* II : 4: Eigenlijk is het: *de regtvaardige uit het geloof zal leven*, d. i. het ware leven in de zaligheid deelachtig worden! eene verklaring van hem is, maar

te-

tegen welke het verband en de duidelijke tegenstelling zoo luide zich laten hooren, dat men geene vrijheid na bedaard onderzoek zal kunnen vinden, om haar voor de zoo algemeen aangenomene te verkiezen en te verdedigen. Uitdrukkingen als: met zijne beminde KEETJE (CATHARINA VAN BORA) leidde LUTHER een hoogst genoegelijk en gelukkig leven," strijden met het *decorum*, dat men naar ons gevoel, bij de beschouwing en beschrijving van zulk een groot man, altoos bewaren moet. Overigens houden wij het daarvoor, dat de Eerw. GOUDSCHAAL velen eene dienst zal bewezen hebben met deze overzetting, waardoor nu ook dezulken, die met wijlen den moedigen Hervormer weinig of niet bekend waren, in staat gesteld worden den man en zijn werk te leeren hoogschatten, en tevens, hopen wij, opgewekt, om de geschiedenis der gezegende Kerkhervorming der XVIde eeuw zich eigen te maken, hetgeen in onzen tijd niet te zeer kan worden aanbevolen.

Godsdienstige Kinder-Gedichtjes, of bekende en gemakkelijke zangwijzen; voor scholen en huisgezinnen. Te Delft, *bij* H. Koster, 1842. *VIII en* 56 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* *f* 0,40.

Wij aarzelen geen oogenblik, deze Godsdienstige Kinder-Gedichtjes ten gebruike aan te bevelen, en houden ons verzekerd, dat de ondervinding

ding het nuttige daarvan staven zal. Het is voorzeker geene gemakkelijke taak, welke de ongenoemde dichter op zich nam, gelijk daarover maar eene stem zijn kan en door hem zelven ook levendig gevoeld en openlijk met zedigheid hier erkend is; hij heeft zich daartoe dan ook veel moeite gegeven en is over het algemeen gelukkig geslaagd, in de uitvoering en voltooijing.

De onderwerpen, achteraan met de zangwijzen duidelijk aangewezen, zijn goed gekozen, de behandeling is eenvoudig, hartelijk en naar de vatbaarheid der kinderen ingerigt, de verzen rollen veelal gemakkelijk daar heen, het stijve, door het zoeken naar het rijm, wordt zooveel mogelijk, zelfs in het historische, vermijd, en de jeugd zal dus deze voor haar geschikte gedichtjes gemakkelijk leeren, en ze onder eene goede leiding (ook aangewezen in de voorrede) gaarne aanheffen. Ongevoelig worden dan zuivere godsdienstige gevoelens in hen opgewekt en versterkt, en zij tegelijk onderwezen en gesticht. Men verbeelde zich echter niet eenen VAN ALPHEN te zullen hooren, wiens bundel Schrijver dezes naar behooren roemt, door deszelfs bundel *onschatbaar* te noemen.

Men oordeele uit het volgend stukje als proeve, zekerlijk in dichterlijke waarde niet het gelukkigste, maar waarin zorgvuldig eene geestelooze en het karakter van den Heiland onteerende zoogenoemde verklaring van sommige onbedachtzamen vermeden wordt:

JE-

JEZUS IN GETHSEMANÉ.

Ik word bedroefd, als ik een mensch zie weenen;
Dan zou ik graag dien droeve hulp verleenen,
Maar kan dat niet: ik schrei dus met hem meê.
Hoe aangedaan moet dan mijn hart niet wezen,
Wanneer mij wordt verteld of voorgelezen,
Van JEZUS, in den hof *Gethsemané.*

Dáár leed Hij veel, die zooveel leed verzachtte.
Dáár drong de smart Hem tot die bange klagte:
»Mijn ziel is diep bedroefd, tot stervens toe." —
JOHANNES, PETRUS en JACOBUS zonden
(Dit vroeg Hij hun) dien nacht zich wakker houden;
Doch waakten niet, door droefheid mat en moê.

Nu bidt de Heer. — Dat bidden is zoo vurig,
Maar angst en strijd vermeerd'ren nog gedurig:
Zijn zweet bewijst zijn bittre zielesmart. —
Maar ziet!.... daar daalt een Engel tot Hem neder;
Aldus gesterkt, keert zijne kalmte weder:
Nu rijst Hij op, met een bemoedigd hart.

Wat leed mij ooit wordt opgelegd te dragen,
Ik zal, o Heer! als Gij, Gods bijstand vragen,
Die, wijs en goed, alléén te helpen weet.
Mogt bovenal Uw lijdenssmart mij leeren,
Dat ik opregt U dienen moet en eeren,
Die ook voor mij zoo onuitspreek'lijk leed.

Letter- en Oudheidkundige Avondstonden. Door G. D. J. SCHOTEL, *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doctor, Corresp. Lid van het Kon. Ned. Instit. van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten, Lid van het Provinciaal Utrechtsch en Zeeuwsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, Lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde te* Leiden, *Predikant der Hervormde Gemeente te* Chaam, Alphen *en* Baarle-Nassau. *Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1841. *VIII en* 216 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1,80.

Deze tweede bundel wordt door den Eerw. SCHOTEL aangevangen, met een soort van opdragt aan den Hoogleeraar J. NIEUWENHUIS, waarin hij hem regt heuschelijk herinnert hunne voormalige bijzonder-vertrouwelijke verkeering, bij welke ernst en boert elkander afwisselden, en het volgend berigt geeft van de hier voorkomende stukjes:

»Het eerste, dat U Hooggel. hier ontmoet, is eene onuitgegevene *Oratie* van JOOST DE MENYN. Ik achtte haar belangrijk genoeg, om der vergetelheid ontrukt te worden, wijl van dezelve (zie bl. 36) zoo veel afhing. Het *Levensberigt van* MENYN, grootendeels uit onuitgegevene bronnen geput, en diens aanspraak aan LEICESTER, uit een oud handschrift overgenomen, meende ik niet te

ino-

mogen achterhouden. Een mij vroeger, door den Wel-Edel. Heer J. SCHOUTEN, ten gebruike afgestaan handschrift en eenige *Ms.* aanteekeningen, gaven mij stoffe tot de zamenstelling van de Verhandeling over MARGARETHA GODEWIJCK, eene vrouw, over welke tot nu toe zoo veel en zoo weinig geschreven is. Zoo hetgeen ik nopens haar mededeel, minder belangrijk is dan men welligt gewacht had, zullen de Letterkundige *Aanteekeningen* en *Bijlagen* deze teleurstelling welligt eenigzins vergoeden. De *eerste Bijlage* behelst twee onuitgegevene brieven van de beroemde ANNA MARIA à SCHURMAN, in bezit van den Baron COLLOT D'ESCURY. De *tweede* bevat eene, grootendeels uit onuitgegevene bronnen ontleende, schets van het letterkundig leven, van MARGARETHA's geleerden vader, PIETER VAN GODEWIJK. De *derde*, aan *Dordrechts* beroemde Vrouwen, in de XVI en XVIIe eeuw, toegewijd, is, welligt, geene geheel onbelangrijke bijdrage, tot de Geschiedenis onzer Letterkunde, en, zoo ik hoop, *een nyet ondienstige spieghel, waeraen de Hollantse Jonckheit sick ter doogden can spieghelen.* De laatste *Bijlage* is opgesteld, bij gelegenheid dat ik aanteekeningen schreef op eenige onuitgegevene brieven van NICOLAAS HEINSIUS, die thans afgedrukt en voor meer geleerde lezers bestemd zijn. Mogt zij dezen of genen onzer Landgenooten opwekken, en stoffe geven, tot het vervaardigen eener breede

N 2 schets

schets van het leven van den grooten DANIEL HEINSIUS. Het laatste stuk van dezen bundel is eene *legende*, die, tot nu toe, slechts bij gedeelten, en dan nog zeer vervalscht, het licht zag. Ik heb het niet gewaagd, dezelve aan de kritiek te toetsen, en mij vergenoegd met ze, zoo als ik ze in Handschrift ontdekte, met een Voorberigt uit te geven."

Zeker zal deze mededeeling, gelijk ze doet zien, wat men hier te verwachten heeft, velen tot de lezing opwekken. De Eerw. SCHOTEL doet zich hier weder gunstig kennen, als een liefhebber van de vaderlandsche geschiedenis en een ijverig navorscher van ook min bekende bronnen en oudheden. Hij verheugt zich met reden, over den ijver en de naauwkeurigheid, waarmede men de geschiedenis in lateren tijd heeft beoefend, en is zeer ingenomen met de zoogenaamde pragmatische behandeling; het is evenwel ook niet te ontkennen, dat de pragmatische historici wel eens te verre gaan, zoodat men bij hen meer wijdloopige redeneringen dan gebeurtenissen, meer ideën dan zaken soms aantreft. Het is waar, dan zoekt men het oordeel den lezer gemakkelijk te maken, maar het is even zeker, dat de ware liefhebber van de geschiedenissen liever de zaken zelve met de meest mogelijke naauwkeurigheid vermeld vindt en de beoordeeling daarvan aan hem zelven overlaat, zonder de bril van een ander telkens te behoeven

te

te gebruiken (*). Tusschen verhandelingen en histories, en tusschen beoordeelingen en berigten is een groot onderscheid; hetgeen in de eerste behoefte is, moet nimmer de hoofdzaak bij de beschrijving der laatste wezen. Wegens het aangemerkte (op pag. 3—5) in de inleiding op de *Oratie*, hier geschiktelijk geplaatst, achteden wij het niet ondienstig deze herinnering te doen. De redevoering over J. DE MEUYN behelst zaken en redenering, en is als zoodanig geenszins onbelangrijk voor den beminnaar der geschiedenis, vooral wegens eene en andere of onbekende of minder bekende bijzonderheid. De verhandeling over MARGARETHA GODEWYCK, welke in de XVII^de eeuw *Dordrecht* tot sieraad verstrekte, getuigt voordeelig van des opstellers naauwkeurigheid, behoedzaamheid en welwikkend oordeel, en behaagt door afwisseling en stalen, maar ook door nuttige strekking.

De bijlagen en aanteekeningen, achteraan geplaatst, eene zoo aanzienlijke plaats hier beslaande, verdienen allezins lof en dank. De historia Litteraria, bijzonder ook van *Dordrecht*, verkreeg er eene aanmerkelijke aanwinst door. De namen en werken van verscheidene in haren tijd vermaarde vrouwen zijn hier herinnerd. Alles ge-

(*) Wat maakt de Bijbelsche geschiedenissen zoo aantrekkelijk en belangrijk? Is het niet vooral de eenvoudige waarheid?

getuigt hier van des Schrijvers liefde tot onderzoek en van zijnen lust, om van de hem voorkomende gelegenheden en bronnen een voordeelig gebruik te maken.

Het een en andere doet ons te meer verlangen naar een vervolg en ook naar de aanteekeningen op eenige uitgegevene brieven van den beroemden NICOLAAS HEINSIUS, terwijl wij hopen, dat zijne gemotiveerde opwekking tot het vervaardigen van eene levensschets van DANIEL HEINSIUS niet vruchteloos geschied zijn, of anders ook door hem zelven eens in wezen zal gebragt worden.

De Legende eindelijk, waarmede deze verzameling besloten wordt, behoort tot die curiositeiten, waarmede het Roomsche Bijgeloof zich vermaken kan. Wij dachten, onder de lezing, aan een reeds vele jaren geleden uitgegeven Hoogduitsch Tijdschrift, waarin wordt aangewezen, dat men meer dan twee oorlogschepen zoude kunnen bouwen, indien men al de reliquien van het H. kruis bijeen had, welke men daarvoor uitgeeft, om het bijgeloof te ondersteunen.

Een fraai vignet op den titel versiert deze Avondstonden.

Ge-

Geschiedkundig overzigt van de beoefening van Kunsten en Wetenschappen in Nederlands Indië. *Door* W. R. VAN HOËVELL, *Theol: Doct. en Predikant te* Batavia.

».... de toutes les religions, qui ont jamais existé, la Religion Chrétienne est la plus poétique, la plus humaine, la plus favorable aux arts et aux lettres: le monde moderne lui doit tout, depuis l'agriculture jusqu'aux sciences abstraites."

DE CHATEAUBRIAND.

Te Batavia, *ter Lands-Drukkerij*, 1839. *IV en* 115 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is ƒ* 1,50.

De Eerw. Schrijver geeft in deze proeve aangename blijken, dat hij in *Neêrlands Indië* zijnen tijd ijverig besteedt, en van de gelegenheden, om ook buiten zijn eigenlijk vak nut te stichten, zich vlijtig bedient.

»Wij gelooven," schrijft hij uit *Batavia*, in October 1839, »geenen nutteloozen arbeid te hebben verrigt, met het schrijven der volgende bladzijden. Ze maken oorspronkelijk een gedeelte uit van het *Tijdschrift voor Neêrlands Indië*, maar dewijl dat maandwerk niet algemeen in *Nederland* wordt gelezen, en wij veronderstelden, dat het misschien ook daar niet onwelkom zou zijn, een onderwerp als het onderhavige behandeld te zien,

hebben wij dit geschrift bovendien nog afzonderlijk verkrijgbaar gesteld."

»Men verwachte hier echter geene volledige en uitvoerige uiteenzetting, van hetgeen wij ons ter beschouwing hebben voorgesteld. Het is niet meer dan een kort overzigt, waarin de voornaamste daadzaken met een enkel woord zijn aangeroerd, waarin veel met stilzwijgen is voorbijgegaan, en waarin zelfs het een en ander voorbedachtelijk is achterwege gelaten. Maar reeds uit dit kort en vlugtig geschrift blijkt het, hoe veel er ook hier aan kunsten en wetenschappen is gedaan."

»Mogen dan deze bladzijden welwillend en toegevend worden ontvangen, mogen ze iets toebrengen om ook in dat opzigt den roem van dit schoone en goede land te verhoogen; en het alzoo niet als een zetel van ruwheid en barbaarschheid worden beschouwd, maar als een vruchtbare akker, waar het Christendom reeds sedert eeuwen beschaving, verlichting en zachte zeden rondom zich verspreidt, en waar alles, wat goed en edel is, tieren wil en bloeijen."

Dit overzigt, van eene gepaste inleiding voorzien, begint met de vroegste tijden te herinneren, en wordt besloten met de geschiedenis van onzen tijd. Het is, blijkens het aantal bladzijden, zeer kort, maar echter zeer belangrijk en met veel overleg opgesteld. Vaderlandsliefde straalt er helder in door, maar geene, welke blind maakt voor de deugden en goede inrigtingen, door vreem-

den

den daargesteld. Ook aan de Engelschen wordt lof toegekend. Het goede vindt men naar behooren geroemd, maar ook het ongunstige niet verzwegen. In het kort, geheel het overzigt is der lezing waardig, en wij verblijden ons, over deze afzonderlijke uitgave. Van de voortreffelijke pogingen der Bijbel- en Zendelinggenootschappen is gepaste melding gemaakt, ook de kweekeling van het laatstgemelde Genootschap niet vergeten. De Eerw. VAN DER HOËVELL besluit met deze woorden en wenschen:

»Even min als andere natiën, vooral die het Christendom hebben omhelsd, blijven stilstaan, maar vorderen in alles wat goed en edel is, en in ontwikkeling van zedelijke krachten, zoo ook de Nederlanders in *Indië*, zoo ook deze schoone gewesten. De vorige eeuwen hebben reuzenschreden gedaan in kunsten en wetenschappen, en naar dien maatstaf mogen wij het tegenwoordige en de toekomst beoordeelen. Het is waar, veel is er nog, dat in dit opzigt eene verandering, verbetering en hervorming behoeft, veel dat onder de bestaande omstandigheden reeds anders en beter konde wezen, veel dat aan den tijd moet worden overgelaten. Het is waar, de belangstelling in alles wat goed en edel is, kon meer algemeen wezen; velen onzer medeburgers zijn er nog, die door een geest van onverschilligheid en moedeloosheid worden bezield; veel goeds is met ijver begonnen, maar of reeds in de geboorte gesmoord,

of in de eerste ontwikkeling gestaakt; vele takken van kunst en wetenschap blijven nog onbewerkt en onbeoefend. Maar zou ons dat regt geven daaruit af te leiden, dat alles zoo zal blijven als het is? zou ons dat regt geven om de mogelijkheid van vooruitgang te ontkennen? Heeft de zeventiende eeuw het voor onmogelijk gehouden, dat er, bij voorbeeld, ooit een instituut van middelbaar onderwijs in *Indië* zou kunnen worden opgerigt, omdat zij daaraan te vergeefs had gearbeid, dan heeft de achttiende eeuw de ongegrondheid dier redenering bewezen: had de achttiende eeuw beweerd, dat een goed lager onderwijs in *Indië* tot de vrome wenschen behoort, omdat zij daar te vergeefs naar wenschte, dan heeft de negentiende eeuw die stelling door daadzaken tegengesproken. En zoo mogen wij door een juiste gevolgtrekking besluiten, dat, wat de negentiende eeuw onvoltooid laat, de twintigste zal voortzetten en volbrengen. Waar het tegenwoordige met ijver en vuur aan arbeidt, daarvan zal het nageslacht, in eenen rijken oogst, de vruchten plukken: op de grondslagen die wij leggen, zullen onze kinderen en kindskinderen voortbouwen. Met die overtuiging moge dan de inspanning van aller krachten op kunsten en wetenschappen, op alles wat goed en edel is, dien invloed uitoefenen, dat hoe langer zoo meer beschaving, verlichting, zachte zeden en een onverdoofbare ijver voor wijsheid en deugd de inwoners van *Nederlands Indië* be-

bezielen. Zoo zullen de Oost-Indische bezittingen, ook in dat opzigt, de roem en de glorie zijn van *Nederland!*"

God geve de vervulling van dezen wensch!

Bijzonderheden omtrent de Jeugd en de eerste verstandelijke ontwikkeling van den beroemden ELIAS ANNES BORGER.

> Nimmer blonk
> Des menschen adel zoo in waarde,
> Dan waar, tot licht en heil der aarde,
> De Heer der Schepping BORGER schonk.
>
> WIELANDT.

Te Leeuwarden, *bij* W. Eekhoff, 1842. *IV en* 32 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 0,40.

Hinderde het ons zeer, toen wij onder het afbeeldsel van den Koningsberger wijsgeer, wiens scherpzinnigheid wij weten te waarderen, eenige jaren geleden lazen: — wij vergeten het nooit — *Zijn kleine naam is* KANT, *zijn groote* IMMANUËL met nog eene aanstipping van *Matth.* I: 25.

Het smart ons, dezen anders zoo fraaijen titel ontsierd te vinden, door eenige regels van WIELANDT, waarover de zedige BORGER zich met reden zeer zoude ergeren, wanneer hij hier de oogen eens opsloeg.

De uitgever vond zich opgewekt, door datgene, wat omtrent BORGERS jeugdigen leeftijd nog in den mond zijner familie, vrienden en tijdgenooten voort-

voortleefde, bijeen te verzamelen, door nadere onderzoekingen, opgaven en mededeelingen van anderen die aanteekeningen uit te breiden, en besloot vervolgens het een en andere, tot een geschakeld geheel gebragt, in het licht te geven. Hij hoopt dat vele vereerders van wijlen den beroemden Hoogleeraar deze hun aangebodene bijzonderheden met belangstelling zullen ontvangen, gelijk hem de medegedeelde betuigingen van goedkeuring en erkentenis van 's mans broeders bij voorraad zeer aangenaam waren.

Wij helpen den Heer EEKHOFF dit hopen, en twijfelen ook niet, of dit zal wel bij velen het geval zijn. Er komen hier toch inderdaad verscheidene aanmerkelijke bijzonderheden voor, die zoo min algemeen bekend als weinig merkwaardig kunnen genoemd worden, en die dus ook zonder opzettelijk mensch- of ziel- en karakterkundige ontwikkeling, slechts eenvoudig vermeld, treffen moeten en stof tot nadenken geven, over de wegen Gods met den mensch, waarop de verzamelaar hier ook te regt den weetgierigen lezer gewezen heeft.

Het moge dan al eenvoudig zijn wat hier geleverd wordt, en het verlangen niet geheel bevredigen van de belangstelling, wij verblijden ons evenwel over de uitgave en houden ons verzekerd, dat men haar eene plaats naast BORGERS uitmuntende werken, en van zijnen grooten lofredenaar gaarne gunnen zal.

Ze-

Zeker gelooven wij het toch, BORGER was zulk een man niet geworden, als de hier medegedeelde bijzonderheden in zijne jeugd, bij zulk eenen aanleg, geene plaats hadden gegrepen.

Heidebloempjes door CATHARINA VASTRIK. *Te* Rotterdam, *bij* T. J. Wijnhoven Hendriksen, 1839. *VIII en* 158 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f*1,00.

De uitgever levert hiermede aan het Publiek een aantal van meer dan veertig dichtstukjes, door de genoemde schrijfster bij verschillende gelegenheden vervaardigd, gelijk men uit de vooraan gedrukte aanwijzing zien kan, en dus ook van zeer onderscheiden inhoud zijn. De dichteres laat zich niet veel voorstaan op hare dichterlijke bekwaamheid, en wacht zich wel voor aanmatigingen, welke zij gevoelt dat haar niet passen zouden. Zij zegt daarom en vangt met dit rijmpje aan:

Op een schralen grond ontloken,
Ongezien voor 's wandelaars oog;
Staan mijn teed're heidebloempjes,
Met de kruin ter neêr gedoken,
Staan zij need'rig hier te bloeijen,
Naast de bloemen, waarmeê VONDEL,
Waarmeê HOOFT zijn kruin omtoog.

Doch

Doch die zaal'gen mogten bogen
Op de keur van Flora's gaard,
In een vruchtb'rer aard ontsproten,
Ras ontkiemd tot duizend loten,
Tot een bladerkroon ontwikkeld,
Die hun d' adel heeft geschonken,
De onnavolgb're glorie waard.

Gij, o Schepper! die de wereld
Met één wenk te voorschijn riep,
Tuigt niet ieder, die hier ademt,
Hoe uw min 't heelal omvademt,
Hebt Gij niet aan 't colobrietje
De eigen vrije vlugt gegeven,
Als Uw magt in d' aad'laar schiep?

Als het hoogtijdsfeest der lente
Lief'lijk bloeit en adem schept,
Als ontelb're filomeelen
Vrouw natuur haar toonen kwelen,
Wordt dan 't muschje ook dáár vergeten,
Waar, op 't eigen loof zich wieg'lend,
Filomeel haar vlerkjes klept?

Heeft de kunst mij schaars bevoorregt,
Snoeide mij nooit 's kunst'naars hand,
Moet ik slechts met matte vlerken
Me in mijn lage vlugt beperken,
Om naar hooger kreits te zweven,
Denk dan: 't need'rig heidebloempje
Heeft natuur, — geen kunst, geplant.

Wie

Wie, bij het lezen van dit bundeltje, dit voor oogen houdt, zal over menig stukje hier voorkomende tevreden zijn, des uitgevers handelwijze niet geheel wraken en veel minder nog door eene scherpe kritiek de maakster dezer versjes willen bedroeven. Te minder zal men dit, wanneer men de goede gevoelens gadeslaat, welke zich aangenaam openbaren en de bewijzen van hare talenten en wezenlijk goeden aanleg voor de schoone dichtkunst, welke men meermalen aantreft. Zelfs ook het stukje: *Aan mijne ontrouwe Geliefde*, dat de teleurstelling van het vrouwelijk hart scherp genoeg uitstort, wordt christelijk geëindigd.

Wij wenschen aan de dichteres veel eer en voorspoed toe.

MEN-

MENGELWERK.

HOE ZAMELT DE CHRISTEN DE GEWASSEN ZIJNER VELDEN IN?

OF

HOE OOGST HIJ?

EEN WOORD TOT HERINNERING EN OPWEKKING BIJ DEN OOGST,

DOOR

W. N. COENEN.

Het is thans een heerlijke en gewenschte tijd van het jaar, bijzonder voor zulken, die wonen op het land. De hemel is meestal helder, en de lucht warm. De dagen zijn nog lang en de nachten kort; en wat, om het tegenovergestelde hiervan, het leven op het land in den wintertijd wel eens minder aangenaam of verkieslijk doet zijn, dat hindert dus nu niet. Daarenboven, hoe heerlijk en schoon was de natuur in de lente rondom ons, en is zij ten deze aanzien nog! Wel is waar, het eerste schoon is geweken, en wat nu nog groent, treft ons niet meer zóó, als toen het pas ontlook. Boomen en struiken hebben opgehouden te bloeijen, en bieden ons dus niet meer dien wel-

lust

list voor het oog; en dien geur voor het zintuig van den reuk. Maar, waar vroeger bloemen en bloesems prijkten, daar vinden wij nu vruchten in derzelver plaats. — Het is de tijd van *den oogst. De aarde geeft haar gewas.* (*Ps.* LXVII: 7*a*.) Wij mogen *inzamelen* van hetgene wat wij vroeger hebben gezaaid.

Maar, *hoe* oogst de Christen? *Met welke gevoelens en gezindheden?* — Mij dunkt, dit mag wel worden opgemerkt en ter harte genomen.

De Christen, die den naam eenigzins met regt mag dragen, in onderscheiding niet alleen van den Heiden, maar ook van den ongodsdienstige of den naam-Christen, oogst *met eerbiedige opmerking der grootheid van God.* — *De grootheid van God*, Zijne *magt* en *vermogen* zijn *ten allen tijde* in de werken der schepping, in de inrigting der dingen te zien. *De zon* verkondigt ons Zijne grootheid en magt; zoo dikwijls en zoo lang zij voor ons op- en ondergaat. Hetzelfde doen *de maan* en *de sterren*, welke ook door Hem zijn geformeerd; en mede door Hem in hare banen gehouden worden. Hetzelfde doet *de afwisseling der saisoenen*; welke jaarlijks op de gezette tijden wederkeeren. Doen het ook niet *de levende schepselen* op de aarde, in derzelver zoo verschillende soorten, gedaanten, begaafdheden, aard en bestemming? Doet het niet *boom* en *plant*, *kruid* en *gewas?* Zijn het niet duizende voorwerpen

rondom ons, die ons ten allen tijde, ook in *de verschijnselen van den dampkring*, de grootheid en *het vermogen* van den Heer der natuur, zoowel als *Zijne wijsheid* verkondigen?

Gelijk *ieder jaargetijde* die grootheid van God nog daarenboven te aanschouwen geeft op *eene bijzonder eigenaardige wijs* en *in bijzondere proeven*, zoo is dezelve ook op te merken en na te gaan op eene *bijsondere wijs*, in *den tijd van den oogst*. Gansche velden met rijp geworden koren staan of liggen daar dan voor ons; en *van waar* dat koren en die veldgewassen? Menschen handen ploegden den akker; menschen handen zaaiden de tarwe of eenig ander zaad; maar, *wie* deed hetzelve ontkiemen en uitspruiten? *wie* gaf aan hetzelve den wasdom en groei? *wie* deed het rijp worden? *wie* beschikte in de rijp gewordene aar geen *ander*, maar van *hetzelfde* koren, hetwelk men vroeger had gezaaid? *wie* bewaarde ook het uitgesproten teder plantje in den barren winter?... Hoe *groot* is God, welk die kiem tot leven en uitspruiten aan den zaadkorrel heeft medegedeeld; die aan het aardrijk leven- en groeiverwekkende kracht heeft geschonken, en die kracht in hetzelve behoudt en bewaart; die over regen en droogte, over koude en warmte gebood, en van elk de noodige hoeveelheid tot leven en groei, tot wasdom en rijp worden heeft beschikt! Hoe *groot* is God, die uit één en dezelfde aarde vruchten doet voortkomen

van

van zoo verschillenden aard en tot zoo onderscheiden doel en nut; die aan een iegelijk op den akker geeft en verleent *naar Zijn welbehagen*, (*Ps.* CXLV: 15, 16) dikwijls zoo zeer boven de verwachting en berekening van den landman, of daar en tegen ook wel beneden dezelve; die ook in den oogst den op- en ondergang der zon gebiedt en haar elken dag haren tijd bepaalt, het weder beschikt elken dag, en van wien wij ook dan, met alles wat wij zijn en hebben en inzamelen, geheel en al afhankelijk zijn!

Deze en andere proeven der grootheid van God in de bestelling der natuur, *merkt* de Christen *op* in den oogst. Hij ziet dezelve niet achteloos voorbij, als had hij geene kennis van God en hetgeen van Hem is, en door Hem wordt daargesteld. Deze proeven der goddelijke grootheid merkt hij *eerbiedig* op. Hij gevoelt zich getroffen door dezelve voor dat Wezen, hetwelk zoo groot en oppermagtig is. Hij denkt over dezelve na. Hij spreekt van dezelve. Bij geschikten tijd en gelegenheid doet hij ze mede opmerken door *anderen*, bijzonder door *de zijnen*, hetzij deze zijne huisgenooten zijn, hetzij ze zijn werk op den akker verrigten; en tot lof des Allerhoogste stemt hij geheel en al in met den gewijden Dichter, die zeide: *De Heer is groot en zeer te prijzen, en Zijne grootheid is ondoorgrondelijk;* (*Ps.* CXLV: 3) en met eenen anderen zegt hij: *De gansche aarde aanbidde Hem!* (*Ps.* LXVI: 4*a*.)

Hij oogst, *ten tweede*, met *dankbaarheid aan God.* — De Christen, die waarlijk godsdienstig bestaat, heeft ten *allen tijde* stoffe tot *dankbaarheid.* Moest ik ze noemen, ik zou er veel noemen kunnen, als: *het leven*, hetwelk hij bezit; *de gezondheid*, die hem meestal geschonken wordt; *welgedijen*, zoo vaak, op zijne betamende ondernemingen; *wegneming* of *verzachting* van lijden dat hem treft; *heiliging* van hetzelve aan zijn gemoed; *trouwe vrienden* en *dierbare nabestaanden;* vooral, *het Evangelie van* CHRISTUS, hetwelk hem onderrigt, troost en vermaant, en kan wijs maken tot zaligheid; en, hoe vele nog meer! — Ook *de natuur* bezorgt hem stoffe tot dankbaarheid in *elk jaargetijde.* Die biedt zij hem in de lente, wanneer het gelaat des aardrijks wordt vernieuwd en alles ontluikt. Die biedt zij hem in den zomer, wanneer alles groeit en hij reeds het eene en andere uit zijne tuinen plukken mag. Die biedt zij hem zelfs in den winter, wanneer het aardrijk rust, en alles schijnbaar gestorven is, maar juist door die rust en schijnbaren dood, de weg tot de lente en den zomer wordt gebaand. Hoe vele genoegens levert hem ook die afwisseling der jaargetijden op, en hoe noodig is dezelve tot *zijn* en tot *anderer* leven en onderhoud! Indien toch de overige jaargetijden niet waren voorafgegaan, er zoude niet kunnen worden geoogst. — Maar, hoe vele dankensstoffe er ook ten allen tijde en in ieder saizoen voor hem is, hoe bijzonder

achter, en hoe in het oog vallend is er die in *den oogst!* Dan geeft de aarde haar gewas. Dan worden de moeite en vlijt beloond, die aan de bearbeiding van den grond waren besteed. Dan »is »de aarde vol van de goedertierenheid des Heeren." (*Ps.* XXXIII: 5*b*.) — Is het geene waarheid, wordt de goedertierenheid des Heeren ons *thans* niet verkondigd op eene hoogst buitengewone wijs? Zorgt Hij *thans* niet bijzonder voor alles wat leeft? Dat koren, hetwelk wij inzamelen, is het niet ten onzen nutte gegroeid? Zal Hij er ons niet door voeden en verkwikken, en er door voorzien in onzen nood? En, doet Hij *ons* zoo in deze streken, even eens doet Hij ook in *andere oorden.* *Wij* niet alleen mogen maaijen en inzamelen, maar aan *anderen* van onze medemenschen wordt dat ook vergund. Is het niet alles, wat wij thans zien en ons voorstellen op de eene helft onzer aarde, als een enkele vrucht dragende hof? Worden ons ook niet de krachten des ligchaams en de vermogens van den geest geschonken, om te kunnen inzamelen en bijeenvergaderen, wat er in dien hof voor ons is gegroeid? Voorzeker, zoo *ooit*, dan is er *thans* vooral *stoffe van dankbaarheid aan God:* en dit te meer, daar alles wat wij ontvangen en inzamelen, *verbeurde* geschenken van zijne goedheid en langmoedigheid zijn.

De Christen oogst dan ook *met dankbaarheid*, met *hartelijke* dankbaarheid *aan God.* Van de ga-

gave klimt hij op tot den Gever. Hij ziet *Hem* niet voorbij, van wien hij ontvangt hetgene zijne akkers hem opleveren. Hij is *blijde in Hem; ingenomen met Hem.* Wel verre van ontevreden te wezen, dat zijne velden en landerijen, hier of dáár misschien, niet nog overvloediger of beter koren gedragen hebben, is hij vergenoegd met, en verheugd over hetgene hem geschonken wordt. Ware het nog een bewijs van dankbaarheid aan den Heer, gelijk weleer, dat Hem een gedeelte van Zijne gaven en zegeningen als het ware werden terug gegeven, door hetzelve in den gloed en rook eens offervuurs hemelwaarts te doen opstijgen, hij zou zich hieraan niet onttrekken. »Heer," zegt hij, terwijl hij de zeis in de hand neemt, of zijne korenlanden aanschouwt, of van dezelve in de schuren inzamelt, »Heer, ik ben geringer dan al deze weldadigheid en dan al deze trouw," (*Gen.* XXXII:10*a*) en hij oogst met *ware dankbaarheid.*

Hij doet het, *ten derde*, met *menschenliefde* en *weldadigheid.* — *Menschenliefde* en daaruit naar vermogen voortkomende *weldadigheid*, behooren *altijd* tot het bestaan en gedrag van den Christen. Hij heeft JEZUS voor zich, naar wien hij wordt genoemd, en die had de menschen lief tot in den dood aan het kruis, die deed zoo gaarne wel. Hij herinnert zich Zijne les: »Gelijk gij wilt »dat u de menschen doen zullen, doet gij hun ook »desgelijks!" (*Luc.* VI:31.) — Ten *allen tijde* der-

derhalve, legt hij zich toe op de aankweeking en betooning van liefde tot den naaste en van weldadigheid. En zou hij dat dan ook niet, en bijzonder *in den oogst*? Met het beeld en het onderwijs van zijnen Zaligmaker, heeft hij *nu* ook nog, en *nu* zoo indrukmakend, vóór zich het beeld der hoogste goedheid, die aan *allen* weldoet, die aan zondaren zoo ongehouden, en tegen verdiensten weldoet. Dat beeld is hij verpligt in zijne mate gelijkvormig te wezen, (*Matth.* V : 45) en dat wil hij dan ook gaarne. Terwijl hij wordt verzorgd en beweldadigd, gevoelt hij, hoe beklagenswaardig hij zoude wezen, indien God zich had willen onttrekken aan hem en zijne akkers, in stede van spijze tot zijn onderhoud, distelen en doornen had laten voortbrengen; en terwijl hij dit gevoelt, beseft hij ook, hoe beklagenswaardig de *zulken* zijn, die niet hebben om te oogsten, en wier oogen almede op Hem en Zijne hulp geslagen zijn. Wel verre derhalve van alles voor zich alleen in te zamelen en op te leggen, is hij genegen tot hunne hulp en beweldadiging. Van den milden overvloed, dien God hem schenkt, geeft of laat hij ook iets aan hen; en met eenen achtingwaardigen uit de Bijbelsche Geschiedenis, staat hij hun toe, dat zij de weggevallene korenaren op zijnen akker komen oplezen achter de maaijers; ja zelfs beveelt hij de maaijers wel, gelijk die BOAZ deed, »dat zij ook allenskens van »de handvollen zullen laten vallen en laten liggen

»voor hen." (*Ruth* II:15, 16.) Jegens degenen die zijn werk voor hem verrigten, is hij ook niet karig, hard of gestreng, zorgende, dat, terwijl hem zoo zeer wordt welgedaan, zij zich niet behoeven te beklagen over hem. — Zóó oogst hij met *menschenliefde* en *weldadigheid*. Hij ontfermt zich des armen en nooddruftigen, en bezorgt ook hun stoffe van blijdschap en dankbaarheid aan God.

Ten laatste: Hij oogst *met vertrouwen* en tevens *tot meerdere bevestiging* van zijn vertrouwen *op God*.

Vertrouwen op God woont in hem en kweekt hij *op den duur* in zich aan, daartoe zoo vele malen en zoo ernstig en uitnoodigend aangemaand in Zijn woord, daartoe ook geleerd en geholpen door zoo veel, als hij van het Godsbestuur in zijn leven zag, ondervond en genoot. Maar hoe zeer wordt hetzelve in *den oogst* vooral, in hem verlevendigd en opgewekt! *Nu* ziet en ondervindt hij Gods *goedheid* en *zorg*, Zijne *zucht om te verblijden* en *wel te doen*, in de *ruimste maat*. *Nu* staat hij, met de rijp gewordene veldgewassen rondom zich, als een onwederlegbaar getuige van Zijne *grootheid*, *wijsheid* en *magt*. *Nu* hoort hij JEZUS hem zoo bijzonder toeroepen: »Aanzie »de vogelen des hemels, dat zij niet zaaijen, noch »maaijen, noch verzamelen in de schuren, en »uw hemelsche Vader voedt nogtans dezelve: en »gaat gij dezelve niet zeer veel te boven?" (*Matth.* VI:26.) Hij oogst dus *met vertrouwen* en tevens

tot

tot vermeerdering van zijn vertrouwen op God. — Aan dien God, die hem nu weder verzorgt en zoo grootelijks weldoet, laat hij al zijne belangen over, aan Hem beveelt hij dezelve alle blijmoedig aan: *zijne eigen* belangen en aangelegenheden, die zijner *vrienden* en *betrekkingen*, en ook die van *zijn volk* en *vaderland*. Uit ongehoudene goedheid zal Hij willen *blijven* voorzien, willen *blijven* weldoen en zegenen. Hij *maakt staat* op *Zijne beloften en toezeggingen*, ook op *die beloften*, welke Hij in het Evangelie, *in Zijnen Zoon*, aan hem heeft gedaan. — *Hier op aarde*, daarop rekent hij, zal het hem, bij eigen vlijt en pligtsbetrachting, dus aan het noodige niet ontbreken. Dit niet alleen, maar indien hij den weg bewandelt van geloof en bekeering, die hem in het Evangelie, naar *het hemelsche Vaderland* is aangewezen, zal hij dáár ook behouden mogen aankomen, en ook dáár Gods goedheid mogen ondervinden in nog veel grootere mate dan hier; de *aardsche* spijze toch, welke God hem geeft en beschikt, is, naar de kennis, welke hij door JEZUS CHRISTUS van Hem heeft, voor hem teeken en onderpand van *de hemelsche*.

Ziet daar, hem in eene flaauwe teekening geschetst. Hij oogst met *eerbiedige opmerking der grootheid van God in de bestelling der natuur*; met *hartelijke dankbaarheid aan Hem*: met *menschenliefde en gaarn gewillige hulpvaardigheid*,

 en,

en, met *vertrouwen op den Heer voor al zijnen weg.*

Hoe *betamend* nu is zulke gezindheid en bestaan! Of zou het ons meer voegen, daar wij op eene aarde, en nu juist in eenen tijd leven, waarin wij gedurig van proeven en bewijzen der *grootheid* Gods omringd zijn, dezelve *niet* op te merken en er *niet* tot eerbied en ontzag voor Hem door te worden opgeleid en gestemd, even als het redelooze dier, hetwelk dezelve niet opmerken, en Hem niet grootmaken en eerbiedigen kan? Zou het ons beter voegen, Zijne gaven en geschenken *onerkentelijk* tot ons te nemen, en mond en hart niet blijmoedig en dankbaar te verheffen tot *Hem*, die ze ons geeft? Zouden *wij*, terwijl *Hij* zich als de goedheid en liefde zelve voor ons *onwaardigen* betoont, *onmededoogend*, *onhulpvaardig*, *onbarmhartig* jegens anderen, *onze natuurgenooten*, *onze maagschap*, mogen zijn? Zouden wij, daar Hij ons ten allen tijde, en bijzonder in elken oogst, en ook nu weder, zoo mild doet ondervinden, dat Hij aan ons denkt en voor ons zorgt, echter Hem *niet* willen kiezen tot het voorwerp van ons blijvend vertrouwen, in CHRISTUS JEZUS en bij ons *aannemen van Hem*, ook voor *hierna*, en op den weg dien Hij ons wijst te gaan, voor alle onze nooden en behoeften *niet* gerust zijn in Hem? Gij gevoelt, hoe onbetamend dit zoude

we-

wezen! Neen, doen wij het tegenovergestelde! Pogen wij het tegenovergestelde te willen en te doen, en dan handelen wij *betamend* en overeenkomstig hetgene Hij van ons verlangt, waartoe Hij ons opwekt en vermaant in de natuur en in Zijn woord, en waartoe Hij zelf ons hulp biedt! Oogsten wij gelijk de Christen oogst, zijn wij gezind zoo als hij, en dan *verheerlijken* wij God, daar Hij anders géene eer van ons ontvangt; dan bevorderen wij ook *ons eigen en anderer wezenlijk* welzijn en heil, en ons beste genot en genoegen reeds *hier!* — Laat zulke opwekking dan ingang mogen vinden, opdat, terwijl »*de aarde* vol is van de goedertierenheid des Heeren," *wij* niet *onachtzaam* en *onnadenkend* zijn, maar opdat wij daarentegen winst doen voor ons zelven ook in dezen tijd, winst met het rijp geworpen of nog rijpend en door ons ingezameld en geborgen wordend koren!

Met het rijpend en door ons ingezameld en geborgen wordend koren! En dit leidt mij tot iets, hetwelk ik nog herinneren moet. Het is dit: Gelijk *het koren* thans rijpt, en door de zeis des maaijers valt, en in de schure geborgen wordt, zoo vallen *wij* ook eens door de zeis des doods; en gaan naar *ons eeuwig huis. Tijd van zaaijing* voor ons zelven, hebben wij in *dit leven*, aan *deze zijde van het graf*, gelijk het in den *vorigen herfst* en *lente*, tijd van zaaijing op den akker was. *Tijd van oogsten* voor ons zelven, is

het

het wel *hier* reeds, en aanvankelijk *elken dag*, maar komt vooral achter *hierna*, gelijk wij *thans* eerst maaijen van hetgene wij *vroeger* reeds hebben gezaaid. — En nu, »leest men ook eene »druif van doornen, of vijgen van distelen?" (*Matth.* VII: 16*b*) zullen wij dan *goede vruchten* kunnen wachten van *onkruid*, op den akker van ons hart en ons leven uitgestrooid, van ongeloof, zondelust en zondedienst? Neen; »zoo wat de »mensch zaait, dat zal hij ook maaijen." (*Gal.* VI: 7*b*.) — Zaaijen wij dan *in tijds*, in *dit leven!* Zaaijen wij dan niet in ons *zelfs vleesch*, opdat wij uit het vleesch niet *verderfenisse* moeten maaijen; maar zaaijen wij *in den geest*, opdat wij door Gods genade, bij de komst van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, uit den geest *het eeuwige leven* maaijen mogen! (*Gal.* VI: 8.)

OPVOEDING.

Zal men met vereischte duidelijkheid over eene zaak spreken, zoo is het noodig dat men dezelve vooraf juist bepale. Ingevolge hiervan, dient te worden opgemerkt, dat het woord *opvoeding* in tweeërlei beteekenis kan worden opgevat. In den ruimsten zin genomen, verstaat men daardoor het ontwikkelen van die vermogens, en het aankweeken van zoodanige gezindheden, als welke het kind, overeenkomstig deszelfs bijzondere ge-

steld-

geaardheid en aanleg behoeft; zal het tot rijperen leeftijd gekomen, in staat zijn, van aan zijne maatschappelijke en christelijke bestemming te beantwoorden. Dus opgenomen, maakt het onderwijs daarvan een hoofdbestanddeel uit; doch neemt men hetzelve daarentegen in het afgetrokkene, in in eenen bepaalden zin, zoo heeft het zijne naaste betrekking op de vorming en veredeling van het hart, gelijk het onderwijs op de ontwikkeling, beschaving en uitbreiding des verstands.

Eenigen tijd geleden (*) leverde ik eene vergelijkende beschouwing van het *lager onderwijs*, zoo als het vroeger was en thans is ingerigt, ten einde daaruit als bij besluit op te maken, of er genoegzame reden bestaat, om daaraan, (zoo als men veelal gewoon is te doen,) den naam van *verbeterd* toe te voegen; terwijl het mijn tegenwoordig deel is, om op gelijke wijze, *de opvoeding*, (te weten in derzelver bepaalde beteekenis,) in mijne beschouwing op te nemen. Vooraf ga deze aanmerking: Kenne ik aan het opvoedingsstelsel, zoo van den vroegeren als lateren tijd, eene *algemeenheid* toe, men neme dat woord in eenen betrekkelijken zin; daar het nimmer aan dezulken heeft ontbroken, die zich boven den heerschende tijdgeest wisten te verheffen, en hierop eene gelukkige uitzondering maakten.

Nemen wij nu de zaak zelve in overweging, en

(*) Mengelwerk der *Boekzaal* van Januarij 1842.

en zien wij, zonder eenige vooringenomenheid, hoe het daarmede gelegen zij.

Ofschoon het bewandelen van den gulden middelweg, ten allen tijde, door eene wijze voorzigtigheid als het veiligst wordt aangeraden, zoo schijnt het den mensch nogtans eigen, dien te verlaten en zich tot uitersten te begeven. Men doet vaak te veel of te weinig; zelden tracht men het juiste midden te bewaren. Dat dit werkelijk in vele zaken zoo bestaat, ware niet moeijelijk in bijzonderheden aan te wijzen; ook de opvoeding der jeugd is van deze verkeerdheid niet vrij te pleiten. Of kan het wel worden ontkend, dat, hoe naauwgezet deze ook vroeger mogt behartigd worden, men zich daarin veelal door eene bekrompene kleingeestigheid liet besturen, welke het aan den moed ontbrak, om zich van de boeijen eener verjaarde gewoonte, (hoezeer men daarvan ook het verkeerde inzag,) los te maken? Zoo werd dikwijls op den natuurlijken aanleg des kinds te weinig acht gegeven, waarvan het gevolg was, dat deze, in plaats van met verstand gewijzigd en geleid, niet zelden verwrikt, zoo niet ten eenenmale onderdrukt werd. Het beginsel waarvan men uitging, was buiten allen twijfel lofwaardig, als makende een godsdienstige zin daarvan den grondslag uit, schoon men in het kiezen der middelen niet altijd even gelukkig slaagde. Men hield het te regt voor hoogst belangrijk, reeds vroeg de zaden van godsdienst in het kinderhart te strooijen,

jen, doch scheen minder te beseffen, dat zij, zoo men daarin niet trapsgewijze, en naar gelang van der kinderen vatbaarheid te werk ging, daarvan weinig of geen vrucht konden inoogsten. Men stelde er over het algemeen meer eer in, om het jeugdige brein, met leerstellige waarheden, die boven deszelfs begrip gingen, op te vullen, dan wel om hun de godsdienst van hare beminnelijke zijde voor te stellen, — hen daarvoor in te nemen, en vooral op hare beoefening, als op derzelver wezen aan te dringen. Om u hiervan te overtuigen, wijze ik slechts op de godsdienstige leerboekjes van den ouden stempel, waarin, op geringe uitzonderingen na, veel over geloofswaarheden, weinig of geheel niet over de leer der pligten gehandeld wordt. Zoo ging men in vroegeren tijd tot uitersten over, en miste daardoor wel eens die goede vruchten, welke men zich van eene anders godsdienstige opvoeding billijker wijze mogt beloven.

Begeert men den toenmaligen opvoedingsgeest in eenige trekken te leeren kennen? men leze het *Iets over Godsdienstige Opvoeding*, te vinden in het mengelwerk der *Boekzaal* van Junij 1840.

Dat het verkeerde hiervan bij eenig gezet nadenken werd ingezien, laat zich gemakkelijk begrijpen; ontbrekende het dan ook niet aan dezulken, die, ter bevordering van het algemeen welzijn, hunne pen leenden, ten einde door geschriften daarop de aandacht te vestigen, en zoo

mo-

mogelijk daarin verbetering te weeg te brengen. Aanvankelijk bereikte men in dezen zijn doel; aller oogen werden voor het gebrekkige dat er in de wijze van opvoeding plaats greep geopend, doch, zoo als dat meermalen gaat, men wilde te veel doen, en liet zich langs dien weg weder tot andere en tegengestelde uitersten vervoeren. Om daarvan te worden overtuigd, willen wij ons bepalen bij de middelen, waardoor onzes inziens eene godsdienstige opvoeding kan worden bevorderd, en zien hoe het daarmede *vroeger* en ook *nu* gelegen zij.

Tot die middelen meen ik te moeten brengen:

I. Het Kerkgaan.

II. De huiselijke Godsdienst.

III. Het Godsdienstig onderrigt.

IV. Het ouderlijk toezigt.

I. *Het Kerkgaan.* Dit allergeschikst middel, om tot godsdienstige gezindheden en handelingen te worden opgeleid, bekleedde vroeger in de schatting van velen wel eens de plaats der godsdienst zelve. Van daar, dat sommige ouders hunne kinderen daartoe al te zeer verpligtten, en niet gedoogden, dat een enkele kerkgang door hen verzuimd werd, zonder daarbij in aanmerking te nemen, of en in hoe verre zij daarvan voor verstand en hart nut konden trekken, noch ook, dat zulk overdrijven meermalen den grond legt, om hen het kerkgaan als eenen lastigen pligt te doen beschouwen, van welken zij zich, niet langer onder

der het onmiddelijk toezigt hunner ouders staande, weldra tot hun onberekenbaar nadeel ontslagen rekenden. Thans is men in dat opzigt minder overdreven. Middel en doel worden tamelijk wel onderscheiden, doch het eerste dat met het laatste zoo naauw verbonden is, staat wel eens zoo laag aangeschreven, dat men het om het even acht; of daarvan door zijne onderhoorigen al of geen gebruik wordt gemaakt. Ik heb wel eens uit den mond van anders belangstellende ouders gehoord: »Wat mijne kinderen aangaat, deze verstaan van »hetgeen in de Kerk gesproken wordt niets, daar»om doe ik beter, hen te huis te laten; en aan »jonge lieden moet daarin de keuze worden vrij»gelaten."

Het gevolg hiervan is, toenemende onverschilligheid in de allerbelangrijkste zaak, dewijl geringschatting der middelen met geene prijsstelling op de zaak zelve is overeen te brengen. Zou het wel een geheel vreemd verschijnsel te noemen zijn, dat jonge lieden hunne ouders ter Kerk geleiden, en hen, zonder dat daarop eenige aanmerking gemaakt wordt, bij den ingang derzelve verlaten; om voorts hunnen weg te gaan, ten zij eenig redenaar van naam, door zijne talenten, het vermogen bezit van hen kerkwaarts te lokken? Gelijk alle andere, zoo ook staat helaas! thans de heilige zaak der godsdienst ook al onder den invloed eener grillige mode.

II. *Huiselijke godsdienst.* Vroeger bestond in

schier alle christelijke huisgezinnen, vooral in die van den middelstand, de loffelijke gewoonte, om, hetzij des morgens of des avonds, op iederen dag in het bijwezen der kinderen een gedeelte der H. Schrift te lezen. Hierdoor werd de jeugd reeds vroeg gemeenzaam gemaakt met dat boek der boeken, hetwelk den grond leide tot meerdere kennis in rijpere jaren. Het is waar, men ging daarin niet altijd even verstandig te werk, meermalen geschiedde zulks bij vervolg, zoodat men wel eens las hetgeen beter ware niet te lezen, waarvan althans weinig of geen nut konde getrokken worden; doch hoe dat ook zij, de Bijbel stond alstoen op hoogen prijs, — werd met geene andere schriften gelijk gesteld, en den kinderen reeds werd daarvoor een onbepaalde eerbied ingeboezemd. Doch hoe is het daarmede thans gesteld? Het ontbreekt wel niet aan huisgezinnen, waarin die goede gewoonte in stand gebleven, en daaraan bij het gebruik der veelvuldige hulpmiddelen zelfs eene betere rigting is gegeven, doch derzelver getal staat in geene gunstige verhouding met dat derzulken, waarin alle huiselijke godsdienst wordt veronachtzaamd, en de Bijbel plaats heeft moeten maken voor eene zoo niet schadelijke, dan toch gansch nuttelooze mode-lectuur. In menigen zoogenaamden beschaafden kring ontziet men zich zelfs thans niet langer, om, in de tegenwoordigheid van kinderen en jonge lieden, op eene hoogst oneerbiedige wijze over godsdienst en openba-

baring te spreken, terwijl men vaak bij voorkeur den Bijbel kiest, om uit sommige gezegden van denzelven stof tot lage spotternij te putten. En ontbrak het dan daarbij maar niet aan de zoodanigen, die zich ten aanzien van zulke laffe aardigheden inschikkelijk betoonden, zoo niet, dat zij die toejuichten, of althans met schijnbaar welgevallen aanhoorden. Het is hierin, dat ik ook al mede de bron zoeke van die verregaande loszinnigheid, welke al meer en meer bij het aankomend geslacht veld wint, en die hen den Bijbel doet beschouwen als alleen in de Kerk te huis behoorende, en voorts tot leesboek derzulken, die, ten gevolge eener bekrompene opvoeding, buiten staat zijn zich tot de hoogte eener tegenwoordige beschaving te kunnen verheffen.

III. *Het godsdienstig onderrigt.* Merkte ik in den beginne reeds aan, dat men zich in vorige tijden, schier alleen en uitsluitend bepaalde tot het der jeugd inscherpen van leerstellige waarheden, met voorbijgang van het zedekundig gedeelte; thans nu de valsche stelregel: *Het is om het even wat men gelooft, zoo men maar wel leeft*, meer en meer ingang heeft gevonden, zouden vele ouders gaarne zien, dat men zich in het godsdienstig onderwijs hunner kinderen alleen met dit laatste bezig hield, dewijl zij al het andere voor min noodzakelijk, zoo niet voor geheel overtollig houden. Van daar, dat over het bijzonder catechetiesch onderrigt der godsdienst-leeraren in sommige

huisgezinnen, met zulk eene blijkbare minachting gesproken, en hetzelve daardoor, als het ware, tegengewerkt wordt, gelijk ook die weinige vastheid in, en gehechtheid aan de kerkleer, welke men eenmaal, door openbare plegtige belijdenis, als de zijne heeft aangenomen.

IV. *Het ouderlijk toezigt.* Gelijk een rijsje in den aanvang moet worden gebogen en geleid, zal daarvan eenmaal een goede boom opgroeijen, zoo ook moeten kinderen van jongs af gadegeslagen, het goede bij hen aangekweekt, en het kwade krachtdadig te keer gegaan worden, zullen zij in het vervolg, onder Gods zegen, brave menschen worden. Het ouderlijk toezigt komt hen daarin dringend te stade. Vergelijken wij ook ten dezen den verledenen met den tegenwoordigen tijd. Was men vroeger al te gestreng, thans is men al te toegevend; keurde men voorheen vele dingen als kwaad af, waarin hoegenaamd geen kwaad gelegen was, thans duldt men wel eens werkelijke ondeugden, men wil die voor het minste verschoonen, althans niet hooger hebben aangerekend; dan als zwakheden den jeugdigen leeftijd eigen, vergetende, dat langs dien weg de loszinnigheid wordt gevoed, welke, gelijk een alles in zijne vaart medeslepende bergstroom, de vroegere ingetogenheid, waardoor onze landaard zich kenmerkte, schijnt te zullen verdringen. Was het in vroegeren tijd niet zeldzaam jonge lieden aan te treffen, die nog geheel in eene kinderlijke een-

vou-

voudigheid daar henen leefden, en uit vrees van tot ondeugd te zullen worden verleid, door hunne ouders zooveel mogelijk buiten aanraking met anderen gehouden werden; thans is het geheel anders gesteld. De zoogenaamde eeuw van vooruitgang, die wij beleven, en welke zich bijzonder kenmerkt door eene hooge mate van ongeduld, om het doel dat men zich voorstelt, binnen den kortst mogelijken tijd te bereiken, heeft ook, ten aanzien der opvoeding, haren invloed doen gelden. In plaats van den kinderen in eenvoudigheid voor te gaan, en hun te leeren zich te vergenoegen met den stand, waarin zij door hunne geboorte te huis behooren, zoo laat men hen gewoonten aannemen, die daarmede, zoo min als met hunne jaren en de vermogens, die zij bezitten, stroken. Hierdoor reeds verkrijgen zij eenen te hoogen dunk van zich zelven, en naauwelijks zijn zij der kindschheid ontwassen, of zij zien zich door hunne ouders regten toekennen, waarop zij naar hunnen ouderdom geene aanspraak kunnen maken.

Men neemt hen mede in gezelschappen; spreekt dáár in derzelver bijzijn, zonder eenige terughouding, over allerlei onderwerpen, terwijl men hen zelfs in die gesprekken laat deelen, zoo niet, dat men blind ingenomen met derzelver onbescheidene vrijpostigheid, hen toestaat het eerste woord te voeren. Of gevoelt men zich niet meermalen verontwaardigd, bijaldien men door aankomende jongelingen, in het bijwezen van bejaarde

lieden, den hoogsten toon hoort aanslaan? Stout beslissend spreken zij over alles, en durven zich onbeschaamd over zaken uitlaten, waarover vroeger iemand van gevorderden leeftijd schier het zwijgen zoude hebben in acht genomen, doch hetwelk de zoodanigen nu voor een blijk van levenswijsheid willen doen doorgaan. Om zulk eene toegevendheid te vergoêlijken, behelpen sommige ouders, die er het verkeerde van inzien, zich met: »Men kan tegenwoordig de kinderen zoo niet in alles op den teugel houden; wij beleven andere tijden en zijn wel verpligt eenigermate den heerschenden smaak te volgen." — Maar (vraag ik) mag zulks ten koste van hun geluk geschieden? Zoo ook wordt den jongen lieden tegenwoordig al zeer vroeg de vrijheid vergund, om zich buiten 's huis gezelschap te kiezen, en naar eigen goedvinden vriendschapsverbindtenissen aan te knoopen. Bestaat er nog eenige ondergeschiktheid, zoo wordt den ouderen daartoe vooraf verlof gevraagd, zoo niet, dan vergenoegen deze zich met eene bloote kennisgeving, terwijl het onderzoek ten aanzien der genen, met welke hunne kinderen verkeeren, zich al niet veel verder uitstrekt dan tot stand en fatsoen; woorden, welke in onzen leeftijd (waarin eene zedige ingetogenheid meer als het doel van bejaarde lieden, zoo niet als bij jonge menschen de vrucht eener bekrompene opvoeding verradende, wordt aangemerkt,) juist geene zeer ruime beteekenis hebben.

Het is niet te ontkennen, dat de gevolgen eener

vroe-

vroegere wijze van opvoeding uit haren aard niet zelden deze waren: dat jonge lieden, zoodra zij van onder het onmiddelijk toezigt hunner ouderen, op zich zelven kwamen te staan, ten prooi werden van driften, wier vermogen zij niet kenden, en die, naarmate zij lang gesluimerd hadder, na derzelver ontwaken des te minder te beteugelen waren; of ook, dat zij eener listige verleiding in handen vielen, tegen welke men hen niet behoorlijk gewaarschuwd noch gewapend had.

En nu de vrucht eener tegenwoordige opvoeding? Zij behoeft geene aanwijzing. Eene dagelijksche ondervinding biedt ons dezelve aan in eene toenemende losheid van beginselen, welke zich allerwegen in spreken en handelen openbaart, en met regt doet vreezen, voor eene algeheele verbastering van de oud vaderlandsche zeden.

Dit alles, zonder eenige vooringenomenheid met het vroegere of latere in overweging nemende, zal men moeten erkennen, dat de opvoeding in het algemeen nog veel te wenschen overlaat. Men is ja in sommige opzigten daarin veel, zeer veel vooruitgegaan, doch ook in andere heeft eene aanmerkelijke teruggang plaats gevonden, die in de toekomst geene gunstige uitkomsten kan opleveren, en ons althans zouden doen aarzelen, om, gelijk ten aanzien van het onderwijs, zoo ook ten haren opzigte onbepaald te verklaren, dat zij in alles den naam van *verbeterd* verdient te dragen.

Haarlem, 3 Febr. 1843. J. D.....

P 4 DE

DE PRAEDESTINATIE

DER

GEREFORMEERDE KERK.

Het 16e Artikel der Geloofsbelijdenis van de Gereformeerde Kerk in *Nederland*, is een groote steen des aanstoots in onze dagen. Evenwel ware het stuk onvolkomen geweest, indien men van dit leerstuk hadde gezwegen. Men moet in het oog houden, dat die Geloofsbelijdenis niet vervaardigd werd, gelijk de Catechismus, tot gebruik in de scholen, of gelijk de Liturgie, om bij de uiterlijke dienst, tot leiding der Gemeente, gebruikt te worden; maar wel om aan den Vorst des lands en zijne raadslieden eene *volledige* opgave te doen van de leer der Gereformeerde Kerk. — Het leerstuk *kon* niet stilzwijgend voorbijgegaan worden, want in de Roomsche Kerk was het reeds van oude tijden een theologisch vraagpunt geweest. Voorts kon de zaak niet ontkend worden, door hen, die eenen God erkenden, bij wien de haren van ons hoofd geteld zijn, zonder wien wij ons niet roeren of bewegen kunnen, en zonder wiens wil geen muschje op de aarde valt; door wiens bepaalden raad en voorkennis het groote

ver-

verlossingswerk geschiedde, zoo als het reeds eeuwen te voren was aangekondigd geworden. — En hoe konde het aangekondigd zijn geweest, indien het niet had *moeten* gebeuren? en hoe konde het *moeten* gebeuren, indien het niet ware *besloten* geweest? De bekende plaatsen uit het Oude en Nieuwe Testament moesten den opsteller dringen, om de verklaring af te leggen: *er bestaat eene voorbeschikking.*

Hij, en zij, die hij raadpleegde, waren echter Bijbelmannen, en geene formulieren bonden hen. *Is er dan onregtvaardigheid bij God?* Deze vraag rijst bij ons kortzigtige stervelingen altoos op, als wij het leerstuk der voorverordenering overwegen. Dezelve rees eens bij den Apostel PAULUS op, toen hij van de verwerping van ESAU, nog voor die geboren was, gewag maakte, en de steller vindt best, zijn antwoord te ontleenen uit hetgeen door denzelven Apostel geantwoord wordt: *Rom.* IX:22 en 23, in verband met *Rom.* IX:11 en 12, *Rom.* XI:5 en 6. En zoo was dan in zeer weinige regels het gansche leerstuk afgehandeld, en al wat men over hetzelve vragen kon, volkomen beantwoord (*). Ik geloof niet, dat dit ar-

(*) De kortheid van dit 16e artikel is opmerkelijk; ook de omstandigheid, dat het Dordtsche Synode dit artikel heeft behouden, zoo als het door GUI DE BREZ gesteld was: schoon het in meest alle andere artikels eenige kleine veranderingen zich veroorloofde, of er eenige toevoegselen in noodig vond.

artikel, zoo min als een der overige, den geloofsheld bezwaard zal hebben, toen hij den marteldood stierf. Het verkeerde gebruik, dat men in latere dagen daarvan maakte, moet den waardigen man niet toegeschreven worden. En wij, zouden wij niet beter doen, tegen die verkeerde toepassing in het dagelijks bestuur te waken, dan de zaak stout te ontkennen, en de Bijbeltaal, in het aangehaalde artikel vermeld, voor ongepast te houden? Men zoude dan ook moeten aarzelen, om den Bijbel tot grondslag des geloofs aan te nemen, dewijl daarin onder andere *Rom.* IX gevonden wordt.

PHALAKROPETOS.

GODSDIENST.

Troostbron voor het bang gemoed,
Staf, die ons voor wanklen hoedt,
Helper in het ongeluk,
Redder uit den diepsten druk,
Fakkel, op den weg door 't leven;
Zon, die onzen geest verlicht,
Leidsman, die de treden rigt,
Steun in zwakheid en in nood,
's Christens *toevlugt* in den dood,
Godsdienst, doelwit van ons streven!

U te minnen, niet het goud,
Waar de vrek zijn hoop op bouwt,
U te dienen, niet de aard',
Waar de wereldling op staart
Dat, dat mag regt *leven* heeten.
Leven toch in zulk een' zin,
Geeft ons lust met groot gewin,
Schenkt voldoening aan de ziel,
Schraagt en schut de ranke kiel,
Doet ons nooit Gods zorg vergeten.

Leven in de dienst van Hem,
Die ons trekt met magt en stem,
Die zoo vaderlijk en goed,
Ons eens kocht met dierbaar bloed,
Kan aan 't hart voldoening geven.
't *Leven*, dat de tijd niet kent,
En zich meer aan de aard' ontwent,
En nu blikt in hooger sfeer,
En verlangt naar God den Heer,
Dat heet voor den Hemel *leven*.

Wie kiest zulk een leven niet!
Vol genot toch is 't verschiet.
Ongedachte zaligheid,
Is dat *leven* toegezeid:
Niets kan hier dien schat ontvreêmen.
Jezus, 's Christens troost en staf,
Is 't, die zulk een uitzigt gaf:
Hij, de Heer der Heerlijkheid,
Heeft dáár boven plaats bereid,
Zal zijn dienaars tot zich nemen.

Texel, 1843. H. S...

WIE-

WIEGEZANG.

WIJZE: *Einsam bin ich nicht alleine.*

Slaap, lief kindje! sluimer zachtkens,
Aan het teeder moederhart;
Zij, gelukkig in uw leven,
Kent, met u, geen droeve smart. (*bis.*)

Sluit uwe oogjes, moê van 't schreijen,
Moeder houdt bij u de wacht! —
Niets zal uwe rust verstoren:
Slaap, lief kindje! — goeden nacht! —

Pas op aarde, en nu al traantjes! —
Zonder zorgen reeds verdriet....
Waartoe dit? — doch 'k eer uw wijsheid,
Groote God! waar 't oog niet ziet....

Hemelheer! verhoor mijn bede,
Sla uw blikken op het kind,
Dat, kan 't zijn, met sterker banden
Mij aan uwe liefde bindt!

Mogt zijn leven henen vlieten,
Als het beekje in 't groenend oord;
Kalm en rustig voorwaarts spoedend,
Door geen struik of steen gestoord.

En, schenk' 't eens zijn zorgende ouders,
Dankbre liefde en deugd ten loon:
Dan zal de aard een *Eden* wezen,
Ons een voetbank voor uw troon. —

Daar-

Daar, daar knielen wij op neder,
  Dankende uwe liefde, o God!
Met ons kroost aan 't vreugdvol harte,
  Juichen wij in 't zaligst lot.

Slaap, lief kindje! sluimer zachtkens,
  Englen houden hier de wacht;
En Gods oog ziet welgevallig,
  Op u neder: goeden nacht! —

Dank, o God! voor zoo veel zegen.
  Prijs zij, hoogste Majesteit!
Vol gevoel, u toegezongen,
  Nu en tot in eeuwigheid!

Haarlem, A. V. D. ELST, Jr.
Nov. 1842.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

SERIES LECTIONUM

IN ACADEMIA LUGDUNO BATAVA HABENDARUM
A DIE 5 SEPTEMBRIS 1843,

RECTORE MAGNIFICO

JOANNE MATTHIA SCHRANT.

FACULTAS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

Horâ.

J. M. SCHRANT praecepta stili Neêrlandi seu Eloquentiae, nec non Oratoriae artis externae, tradet, diebus Lunae, Martis et Veneris . II.

Sacrae eloquentiae historiam criticam, cum veteris tum recentioris aevi, enarrabit, diebus Mercurii et Jovis . . . . II.

Antiquitates Germanicas interpretabitur, horis postea indicandis.

VONDELII Tragoediam *Gysbrecht van Amstel* explicare paratus est hora auditoribus commoda.

M. SIEGENBEEK Historiam Patriae, ad ductum Compendii, a se editi, enarrabit, diebus Lunae et Mercurii . . . . IX.

Jovis et Veneris . . . . . . X.

Literarum Neêrlandicarum historiam criticam selectis auditoribus *gratis* explicare paratus est, horis postea constituendis.

Ex-

Horâ.

Exercitia oratoria moderabitur, hora, auditoribus commoda.

J. BAKE disputabit de CICERONIS libris *de Oratore*, diebus Lunae, Martis et Mercurii. IX.

Interpretabitur SOPHOCLIS *Oedipum Regem*, et DEMOSTHENIS orationem *in Androtionem*: iisdem diebus . . . . X.

Antiquitates Atticas tradet, diebus Lunae et Mercurii . . . . I.

Scholas Paedagogicas habebit, iisdem diebus. II.

P. HOFMAN PEERLKAMP explicabit Historiam Universalem, diebus Lunae, Martis et Mercurii XI.

Interpretabitur HORATII Epistolam ad PISONES, diebus Jovis et Veneris . . . XI.

G. L. MAHNE Antiquitates Romanas tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . XII.

Historiam Artium et Doctrinarum studii apud Romanos exponet, diebus Jovis et Veneris. XII.

H. E. WEIJERS Sermonis Hebraei elementa tradet, tum Grammaticâ explicandâ, tum analyticis exercitiis moderandis, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . VIII.

Literarum Arabicarum et Syriacarum initia docebit, diebus Jovis et Veneris . VIII.

Et die Martis . . . . I.

In Scholis Chaldaïcis continuabit lectionem Onkelosi Interpretationis libri Geneseos, emendatius a se in Auditorum usum apud Luchtmansios editae, die Jovis . . . . . I.

De elementis et Hebraei et Arabici sermonis cum tironibus familiariter colloquetur, die Mercurii, horis vespertinis . . V—VII.

Provectioribus gratificari perget interpretando *Arabica Analecta*, a Cl. HUMBERTO edita, die Lunae . . . . I.

BAR-

Horâ.

BAR-HEBRAEI Chronicon Syriacum, die Mercurii . . . . I.

Absolvendâ lectione *Chrestomathiae Arabicae* Cl. KOSEGARTENII, et Praefationum ad BIDPAJI Fabulas, a SACYO editas, die Veneris . I.

A. RUTGERS *Zachariae* Vaticinia et ultimum *Psalmorum* librum interpretabitur, diebus Lunae, Martis et Saturni . . . . IX.

Primum *Regum* librum cursoria lectione tractare perget, die Mercurii . . . I.

Antiquitates Israëlitarum explicabit, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . XII.

Si qui sint, qui linguae Sanskritae elementa sibi explicari cupiant, eorum studia lubentissime adjuvabit.

Grammaticam Sanskritam docebit et Anthologiam Sanskritam a Cl. LASSENO editam explicabit, die Lunae, *Hitopadesam* autem die Saturni . . . . V—VIII.

J. BAKE et P. HOFMAN PEERLKAMP praeërunt disputandi exercitiis, diebus Jovis . . I.

Lectiones de *Logica*, *Metaphysica* et *Philosophiae Historia* dein, quando vacuo loco prospectum erit, indicabuntur.

FACULTAS MEDICA.

G. SANDIFORT Anatomiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris X.

Physiologiam, Anatome comparata illustratam, iisdem diebus. . . . . . . IX.

Methodum secandi cadavera, quotidie, hiberno tempore . . . . . . XII—III.

M. J. MACQUELYN, quantum rerum suarum ratio patietur, juventutis Academicae commodis inservire paratus est.

J.

Hor. *Hora.*

J. C. BROERS Theoriam disciplinae Chirurgicae exponet, diebus Martis, Mercurii et Veneris . . . . XII.

Exercitationibus Clinicis, in Nosocomio Academico habendis, vacabit quotidie . VIII.

Collegio casuali, diebus Lunae et Jovis XII—III.

Operationibus Chirurgicis hiberno tempore, horis dein indicandis

Artem Obstetriciam theoreticam et practicam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . X.

Medicinam Forensem, die Mercurii et Veneris . . . . II.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN Pathologiam docebit, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . I.

Medicinam practicam cum exercitatione in Nosocomio Academico, quotidie . . . XI.

Historiam Medicinae tradet, diebus Martis et Jovis . . . . I.

G. C. B. SURINGAR Therapiam generalem docebit, diebus Martis, Jovis et Saturni . XII.

Pharmacognosin et naturalem remediorum Historiam, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . . XII.

Therapeuticum remediorum usum indicabit, diebus Mercurii et Saturni . . I.

Morborum singulorum naturam iisque medendi methodum interpretabitur, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris . . . I.

Praxin medicam, ad lectulos aegrotantium, moderabitur, diebus singulis . . . IX.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN et G. C. B. SURINGAR disputandi exercitiis praeërunt die *Jovis* . . . . III.

FACULTAS JURIDICA.

Horâ.

H. G. TYDEMAN Encyclopaediam Juris tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . XII.

Oeconomiae Politicae principia ad patriam nostram adplicata, docebit, diebus Jovis et Veneris . . . . XII.

Et die Veneris . . . . . . I.

Statisticam Patriae describet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . I.

C. J. VAN ASSEN interpretabitur libros Digestorum, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . IX.

Institutiones Juris Civilis Romani, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . VIII.

GAII commentarios Institutionum, et selectos auctorum classicorum locos ad Jus civile pertinentes, horis postea constituendis.

Jus Civile hodiernum, diebus Jovis, Veneris et Saturni . . . . . VIII.

Ordinem judiciorum et rem judiciariam privatam cum exercitationibus forensibus, die Jovis . . . . IX.

Die Veneris . . . . . IX et X.

H. COCK tradet Ordinem Judiciorum Criminalium, diebus Lunae Martis et Mercurii VIII.

Jus Publicum et Gentium, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . IX.

Jus Criminale, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . X.

Jus Naturale, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . XI.

J. R. THORBECKE explicabit Historiam Juris Romani, diebus Martis, Jovis et Veneris . IX.

Historiam Europae diplomaticam a regno

LU-

Hora.

LUDOVICI XIV usque ad Congressum Viennensem, diebus Martis, Mercurii et Jovis . . I.

Historiam Politicam et Juris civilis Patriae nostrae, inde a Pace Monasteriensi, diebus Lunae, Martis et Mercurii. . . . XII.

Historicam tradet Legis Fundamentalis, cum aliis nostri aevi Legibus Fundamentalibus comparatae, interpretationem, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . XI.

Jus mercatorium, diebus Mercurii et Jovis . II.

Et die Veneris . . . . . . I.

FACULTAS THEOLOGICA.

W. A. VAN HENGEL Epistolam Pauli ad Romanos interpretabitur, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . . . VIII.

Theologiam Pastoralem tractabit, diebus Martis et Jovis . . . . . . VIII.

De praecipuis Theologiae Dogmaticae capitibus auditores interrogabit, diebus Jovis et Veneris . . . . IX.

Cum Theologiae studiosis provectioribus de variis rebus gravioris argumenti familiariter colloquetur, die Veneris . . . . V sqq.

Oratoriae Sacrae exercitationibus praeërit, die Jovis . . . . I.

N. C. KIST Historiam Ecclesiasticam docebit imprimis recentiorem, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . . XII.

Theologiam Moralem tradere perget, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . . . XI.

Monumenta Historiae Ecclesiasticae veteris explicabit, die Martis . . . . . XI.

Dogmatum historiam exponet diebus Jovis et Veneris . . . . . . XII.

Hor.

Exercitia disputandi, de quaestionibus argumenti potissimum Historico-Theologici, moderabitur, die Saturni . . . . . I.

Orationibus Sacris praeërit, die Martis . II.

J. F. VAN OORDT, J. G. FIL., Theologiam Christianam theoreticam tractabit, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris . . . X.

De Theologia Naturali cum commilitonibus colloquetur, die Jovis . . . . . . XI.

Evangelium Johannis cum commilitonibus leget, diebus Lunae . . . . . . X.

Et Mercurii. . . . . . . IX.

Institutionem Oratoris et Antistitis Sacri tradet, diebus Lunae et Mercurii . . . I.

Publice disputandi de locis Theologicis opportunitatem praebebit, die Saturni . . I.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

G. G. C. REINWARDT Chemiae corporum organicorum et physiologicae graviora capita cum artis elementorum peritioribus tractabit, diebus Lunae et Martis . . . . . . XI.

Rei Herbariae fundamenta tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . I.

Plantarum Historiam illustrabit, verno et aestivo tempore matutino, iisdem diebus et Jovis . . . . VII.

Mineralogiae et Geologiae Elementa tradet, diebus Mercurii et Jovis . . . . . XI.

J. DE GELDER Calculum Differentialem et Integralem exponet, diebus Lunae et Mercurii XII.

Mechanicam Analyticam, diebus Martis et Jovis . . . . XII.

P. L. UYLENBROEK Physicam docebit experimen-

Horâ.

mentalem, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . . XII.

Physices theoreticae primas notitias tradet, diebus Lunae et Martis . . . . VIII.

Arithmeticam universalem sive Algebram explicabit, die Jovis . . . . . . I.

Et Veneris . . . . . VIII et I.

J. VAN DER HOEVEN Zoologiae fundamenta tradet diebus Lunae, Martis et Mercurii, Anatomen et Physiologiam comparatam, diebus Jovis et Veneris . . . . . . XI.

Aestivo tempore . . . . . . X.

Anthropologiam naturalem hominis exponet, diebus Martis et Jovis . . . . . I.

Osteologiam comparatam et quaedam capita anatomes microscopicae docebit, hora auditoribus commoda.

A. H. VAN VAN DER BOON MESCH Chymiam corporum inorganicorum exponet diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . IX.

Chymiam, quae organica vocatur, docebit iisdem diebus . . . . X.

Artem pharmaceuticam theoreticam et experimentalem exponet, diebus Lunae et Mercurii. XII.

Oeconomiam ruralem tradet, diebus Martis et Jovis . . . . XII.

Experimenta instituendi artem docebit, et Exercitia practica in Laboratorio moderabitur quotidie.

G. J. VERDAM, Prof. Extr., elementa Geometriae planae et Trigonometriam rectilineam tradet, die Mercurii . . . . . . VIII.

Die Jovis . . . . . . X et XI.

Et die Veneris . . . . IX.

Stereometriam et Trigonometriam, sphaeri-

cam,

Hora.

cam, hujusque usum, explicabit, diebus Lunae et Martis . . . . . . VIII.

Geometriae analyticae primas lineas ducet, hujusque doctrinae usum in Geometriâ, tum elementari tum sublimiori, monstrabit, diebus Lunae et Mercurii . . . . . II.

Geometriam, quam vocant *describentem*, docebit die Veneris . . . . . . I.

Calculum Differentialem et Integralem exponet, diebus Lunae, Martis et Jovis . . I.

Methodum docendi Matheseos elementa futuris Gymnasiorum praeceptoribus explanabit, die Lunae . . . . XI.

F. KAISER Prof. Extr. Astronomiam theoreticam tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . IX.

Astronomiam practicam, iisdem diebus . X.

Artis observandi exercitiis quotidie praeërit.

Provectioribus discipulis, disquisitiones Cl. HANSEN, aliorumque, de perturbationibus, quas motus corporum coelestium patiuntur, aptis horis, commentabitur.

Astronomiam quam popularem vocant tradet, die Mercurii, horâ vespertinâ . . . VI.

Astronomiae primas notitias mathematicas, secundum *Lectiones Cosmographicas* a Clarissimo DE GELDER editas, tradet eodem die, horâ vespertinâ . . . . . . VII.

Singulos suos auditores, ad coelum, tubi optici ope, perlustrandum, aptis temporibus evocabit.

Si qui sint, qui Chronographiae et Calendario graphiae operam dare cupiant, in auditorum commodum horas constituet.

F.

Horâ.

P. O. VAN DER CHIJS, titulo Prof. extraord. ornatus, Nusmismaticam generalem tradere paratus est diebus et horis, quae auditoribus convenient.

J. C. E. BROUN Litterarum Germanicarum Lector, aget de GOETHII Tragoedia, cui nomen FAUSTUS, diebus Martis et Veneris horâ post meridiem . . . . VI.

Grammatices Germanicae imperitos Grammaticam docebit, et imperitioribus, scriptis facilioribus ad intelligendum explicandis, horis et diebus dein indicandis.

W. FLEMING, Litterarum Anglicarum Lector, explicabit SHAKESPEARII Tragoediam, quae *Romeo and Juliet* vocatur, Poetaeque MOORE carmen cui titulus: *Lalla Rookh* diebus Martis et Veneris horâ post meridiem . . . V.

Litterarum Anglicarum minus peritis privatis institutionibus aderit, diebus et horis, quae illis convenient.

C. G. LOKERS, Academicus Artis gladiatoriae Magister, aptum et elegantem gladii usum quotidie docebit.

Bibliotheca Academica, Lectionum tempore, diebus Lunae, Mercurii, Veneris et Saturni, ab horâ XII ad III; Feriarum tempore, diebus Mercurii et Saturni, ab horâ XII ad II unicuique patebit.

SCHOOL-NIEUWS.

HARLINGEN.

Op den 16 Junij dezes jaars heeft alhier het gewoon halfjarig Examen en de Promotie der Latijnsche schooljeugd plaats gehad.

Nadat het onderzoek naar de gemaakte vorderingen, in tegenwoordigheid der Ed. Achtbare Regering en Scholarchen, des voormiddags tot genoegen was afgeloopen, geschiedde des namiddags de openlijke Promotie en uitdeeling der Prijzen.

De Rector, de Heer J. H. A. WETTINGH, opende deze plegtigheid, waarop de verdienstelijke jongeling, E. M. VAN IJSENDIJK, eene door hem zelve vervaardigde redevoering hield: *De populo Romano ingrato erga Ciceronem bene de se meritum;* welke met bijzonder genoegen werd aangehoord, en de aangenaamste proeve van zijne gemaakte vorderingen opleverde, waarop hij tot de Akademische lessen bevorderd en met een praemium promotionis begiftigd werd, terwijl hem tevens, voor gemaakte vorderingen in de Mathesis, een prijs werd uitgereikt. Vervolgens werden bevorderd van de vierde tot de derde klasse: G. STINSTRA en H. M. DU SAAR, de eerste met een praemium promotionis, de tweede met een praemium diligentiae; van de vijfde klasse de tweede orde, naar de eerste orde: A. D. WALKENHORST, met een prijs. Van de zesde klasse tot de tweede orde van de vijfde klasse: P. W. SEBES, met een praemium promotionis; J. KNOTTNERUS en R. MUNTZ, die beide met praemia diligentiae begiftigd werden; en van de tweede orde der zesde klasse,

tot

tot de eerste orde: H. VAN BAREN, die insgelijks een praemium diligentiae ontving.

Op eene bevallige wijze betuigden allen hunnen dank, en hiermede eindigde deze plegtigheid, welke met orgelmuzijk aangevangen, afgewisseld en besloten werd.

FRANEKER.

Nadat bij besluit van H. H. Curatoren, bepaald was, dat het gewoon Zomer-Examen, voor de leerlingen van het Gymnasium hier ter plaatse, op Vrijdag den 28 Julij, zou gehouden worden op het Raadhuis der stad, bij welke gelegenheid de leerlingen voldoende blijken gaven, van hunne gemaakte vorderingen; werd den daaropvolgenden dag, Zaturdag den 29 dezer, in de Kerk der Doopsgezinden, de plegtigheid der Promotie en Prijsuitdeeling, geopend door den Rector der Scholen, die in eene uitvoerige Prolusio, hulde bragt aan de verdiensten van den overledenen Curator, den Heer Mr. J. STIENSTRA: Om zijne uitgebreide kennis als Letterkundige en Regtsgeleerde, algemeen geacht, en hoog geschat als mensch, was de bijdrage, waarin de Overledene als zoodanig geschetst werd, zeer welkom, en is met genoegen aangehoord. Daarop werd de Heer Mr. A. TELTING, Secretaris dezer stad, en Lid van de 2de Kamer der Staten-Generaal, geluk gewenscht met zijne betrekking als Curator der scholen. Was het verlies groot, geleden door het afsterven van den Heer J. STIENSTRA, verblijdend is het vooruitzigt, in den Heer TELTING, iemand te hebben mogen vinden, die het geleden verlies in allen deele kan vergoeden.

Tot het eigenlijke werk der Promotie overgaande, had de volgende bevordering naar hoogere klassen plaats: uit de eerste klasse werd tot het Akade-

 misch

misch onderwijs bevorderd: A. A. JORRITSMA, (van *Sneek*); uit de tweede tot de eerste: H. BANGMA en J. BÖLGER; uit de derde tot de tweede: L. PETRAEUS; van de vierde tot de derde: F. A. BURGHGRAEF, S. A. BANGA en B. BEKKER; van de vijfde tot de vierde: U. J. HUBER NOODT en B. BÖLGER; van de zesde tot vijfde: N. M. ROVERS, J. TELTING, W. DE VRIES en L. R. WENTHOLT, (van *Heerenveen*); van de onderste orde der zesde, tot de bovenste orde: W. H. BURGHGRAEF, P. N. NOORDHOFF, (van *Schalsum*), en J. F. V. BEHRUS; terwijl R. FONTEIN en J. J. LORGION STELLINGWERFF, die nog maar een zeer korten tijd, de lessen hadden bijgewoond, op deze klasse overbleven. Prijzen werden uitgereikt aan den veel belovenden jongeling A. A. JORRITSMA, die, na het houden eener redevoering, de scholen verliet; aan den verdienstelijken leerling H. BANGA, die eene declamatie hield; verder aan J. BÖLGER, L. PETRAEUS, F. R. BURGHGRAEF, U. J. HUBER NOODT en N. M. ROVERS, die daarvoor hunnen dank betuigden, door het opzeggen van gratiarum actiones. Getuigschriften ontvingen voor de Geschiedenis en Mythologie, H. BANGA, N. M. ROVERS, J. TELTING, W. DE VRIES en L. R. WENTHOLT; voor de Aardrijkskunde: J. TELTING en W. DE VRIES; voor de Wiskundige wetenschappen: A. A. JORRITSMA, J. TELTING, en L. R. WENTHOLT. Deze plegtigheid met orgelmuzijk begonnen, afgewisseld en geëindigd, liep tot groot genoegen van alle aanwezigen af.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, 30 Junij. Het openbaar Examen van de leerlingen aan het plaatselijke Gymnasium alhier, had gisteren en heden plaats, ten overstaan van H.H. Curatoren.

Op den eersten dag liep het onderzoek over de nieu-

nieuwe Talen, Vormleer en Rekenkunde; den volgenden werd het voortgezet over de oude Talen, Algebra en Geometrie.

Ter afwisseling werden er verzen gereciteerd; door J. H. POLTIER, van *Pekel-A*, in het Hollandsch; door H. TICHELAAR, van *Loppersum*, in het Fransch; H. C. AUWERDA, van *Pekel-A*, in het Duitsch; F. K. NIPPÉRUS, van *Winschoterzijl*, in 't Fransch; J. V. C. WICHERS, van *Delfzijl*, in 't Engelsch; den volgenden dag in het Latijn door J. O. KNOTTNÉRUS, van *Oostwold*, en J. A. SCHÖNFELD, van *Winschoten*; in 't Grieksch door W. J. VINKE, van *Winschoten*, en in 't Latijn door C. H. PICCARDT, van *Pekel-A*.

Op den avond van den 30sten had de plegtigheid plaats der Prijsuitdeeling en Promotie. Na eene Prolusie van den Rector, sprekende over »de Hoofddenkbeelden, die achtereenvolgende invloed hebben uitgeoefend op het onderwijs in 't algemeen en op de Gymnasia in 't bijzonder," werden de prijzen uitgereikt als volgt: voor de nieuwe Talen aan: W. J. VINKE, pr. en J. V. C. WICHERS, acc.; F. K. NIPPNÉRUS, pr. en E. P. STHEEMAN, acc.; J. H. MEDER, van *Winschoten*, pr.; H. C. AUWERDA, pr.; H. R. BRONSEMA, van *Winschoten*, pr.; H. TICHELAAR, pr. Voor dezelve bedankte W. J. VINKE H.H. Curatoren in het Fransch.

Voor de oude Talen: C. H. PICCARDT, pr. en H. P. MILSE, van *Westerlée*, acc.; J. M. DE WITH, van *Buitenpost*, pr. en H. A. ENGELKENS, van *Winschoten*, acc.; W. J. VINKE, pr. en J. H. MEDER, acc.; J. A. SCHÖNFELD, pr. en J. V. C. WICHERS, acc.; J. O. KNOTTNÉRUS, pr. en J. LEURINGH, van *Leek*, acc. Voor de prijzen in deze afdeeling werden H.H. Curatoren in 't Latijn bedankt,

dankt, door C. H. PICCARDT, die, naar de Akademie vertrekkende, tevens op eene gevoelvolle wijze afscheid nam van de school.

Twee leerlingen, J. MEDER en E. K. BRANDS, beide van *Winschoten*, ontvingen een boekgeschenk, als hebbende zeer weinig van de beide eersten hunner klassen verschild.

Hierop werden bevorderd voor de oude Talen: van V^a tot IV^a: J. A. SCHÖNFELD, J. V. C. WICHERS, J. C. SCHÖNFELD, van *Bellingwolde*, H. WICHERS, van *Leek*, B. H. BUMA, van *Leeuwarden* en E. P. STHEEMAN, van *Winschoten*; van VI^a tot V^a: J. O. KNOTTNERUS, J. LEURINGH en H. R. BRONSEMA. In VI^a werden overgeschreven: W. WILDERVANK, van *Zuidbroek*, H. H. ENGELKENS, van *Winschoten*, V. A. H. DE WITH, van *Buitenpost*, B. VERWEIJ en E. G. FOLKERS, beide van *Winschoten*. — Voor de nieuwe Talen werden gepromoveerd: van de derde tot de tweede klasse: F. K. NIPPÉRUS en E. P. STHEEMAN; van de vierde tot de derde: J. H. MEDER; van de vijfde tot de vierde: N. C. AUWERDA, J. A. LUCHTENBURG, van *Winschoten*, en J. A. KUIBING, van *Winschoten*; van de zesde klasse eerste orde, tot de vijfde klasse eerste orde: H. R. BRONSEMA en W. H. MEIJER, van *Winschoten*, en tot de tweede orde: W. VINCKERS, van *Winschoten*; van de zesde klasse tweede orde, tot de vijfde klasse tweede orde: H. TICHELAAR, W. WILDERVANK, H. H. ENGELKENS en V. A. H. DE WITH; van de zesde klasse tweede orde, tot de eerste orde: B. VERWEIJ, W. G. GROENEVELD, van *Winschoten*, E. G. FOLKERS, W. J. VINCKERS, van *Winschoten*; uit de klasse der eerstbeginnende, tot de zesde klasse tweede orde: J. H. POLTER, G. W. DAMSTÉ, van *Nuis*, H. H. DETHMERS, van *Westerlee* en W. A. POT, van *Winschoterzijl*.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

WAGENINGEN, 14 Julij. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. J. VAN SCHERMBEEK, Pred. te *Arkel*, voor eene beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, is met eenparige stemmen andermaal beroepen, en heeft deze beroeping, onder inwachting van de vereischte approbatiën, aangenomen.

BENNEKOM vakant. Zie Julij 1843.

NIJMEGEN.

NEÊRBOSCH vakant. Zie Jan. 1843.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOUT. Zie April 1843.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN, den 23 Julij. Een onzer geachte Leeraren, Ds. C. KRABBE, eene beroeping ontvangen hebbende naar *Groningen*, verblijdde ons heden, door het berigt, dat hij, na ernstig beraad, besloten had, voor dezelve te bedanken.

ZUTPHEN, Julij 1843. Diaconen der Hervormde Gemeente mogen zich verblijden in eene erfmaking van eene somme van Duizend Gulden, zonder eenige korting van het regt van Successie of anderzins, met toestemming van Z. M. den Koning, ontvangen, volgens eene wilsbeschikking

van

van wijlen den Wel Edelen Heer HENDRIK BISSCHOP, in leven Koopman te *Amsterdam*.

De Overledene, te *Zutphen* geboren en opgevoed, had een aanmerkelijk gedeelte van zijne eerste levensjaren in hare Gemeente doorgebragt, en sleet er, zoo lang zijne gezondheid en krachten het toelieten, steeds jaarlijks nog eenige dagen in den schoot zijner aldaar woonachtige aanverwanten.

Met hooge erkentelijkheid aan den christelijken gever, wordt van deze rijke gift melding gemaakt, terwijl de Gemeente de nagedachtenis van den braven Overledene insgelijks zegent, en Diaconen in dezen tijd van toenemende armoede, met biddend opzien tot den vriend der armen, wenschen, dat zulk een voorbeeld edele menschenvrienden tot navolging moge uitlokken.

DREMPT staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

TIEL.

TRICHT, den 9 Julij 1843. Heden heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, ten overstaan van den Consulent, Ds. D. J. VAN KEMPEN, Pred. te *Buurmalsen*, op vertoonde Acte van Collatie van Z. M. den Koning, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het Emeritaat verleend aan Ds. M. P. VAN DOESBURGH, kerkelijk beroepen de Heer J. NIEMEIJER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*.

TRICHT, den 30 Julij 1843. Slechts zeer korten tijd heeft onze, sedert het begin dezer maand, wegens ligchaamsongesteldheid ontslagen Leeraar, Ds. MARCUS PETRUS VAN DOESBURGH, genot mogen hebben van de hem verleende rust. Plotseling verergerde zijn toestand zoodanig, dat hij den 26 dezer reeds, na eene hevige ziekte van slechts weinige dagen bezweek, in den ouderden

dom van 58 jaren, na gedurende 35 jaren het Evangelie te *Est*, *Hoornaar*, *Nieuwveen*, (*Zuid-Holland*) *Ochten*, *Renesse* en *Noordwelle*, en ter dezer plaatse te hebben verkondigd.

Ds. J. C. VAN DER VEUR, Pred. te *Zoelmond*, heden alhier de vakatuurbeurt waarnemende, heeft de Gemeente bij dit onverwacht overlijden van hem, die als Herder en Leeraar gedurende 16 jaren onder ons was werkzaam geweest, bepaald, predikende over *Openb.* III:11*b* en 12.

OCHTEN, 6 Aug. Onze Leeraar, Ds. A. BOON, Theol. Doct., berigtte ons heden het overlijden van eenen onzer vroegere Leeraren, den Wel Eerw. Heer H. P. VAN DOESBURGH, Emeritus Predikant van *Tricht*, die in deze Gemeente van den jare 1821 tot het jaar 1822 het Evangelie verkondigde. Kortstondig moge zijn verblijf in ons midden zijn geweest, met aandoening herinneren wij ons toch den man, zijn werk, zijne zucht tot ons waarachtig heil. Trof ons vroeger zijn vertrek van hier, treft ons nu zijn dood, hierin verheugen wij ons, dat het woord, hetwelk hij ons verkondigde, ook voor ons het eeuwig blijvende is. — Bij deze gelegenheid sprak onze Leeraar tot ons over 1 *Petr.* I:24, 25.

RIJSWIJK. Zie Julij 1843.

BOMMEL.

POUDEROIJEN, 15 Julij 1843. Kerkvoogden dezer Gemeente ontvingen dezer dagen berigt, dat Z. M. de Graaf van *Nassau*, de somma van *f* 150 geschonken heeft, ter herstelling van Pastorie en Kosterij, welke in een vervallen staat verkeeren.

POUDEROIJEN, 29 Julij. Heden ontving onze Leeraar, H. J. STRUICK, het aangenaam berigt, dat het Z. M. onzen geëerbiedigden Koning be-

behaagd had hem eene gratificatie van *f* 200 toe te staan voor onverpligte herderlijke diensten aan de militairen van het Fort *Loevestein* bewezen, en zulks op aanvrage van eenige Leden der Hervormde Gemeente aldaar.

EST, 30 Julij 1843. Bij de voordemiddag-godsdienstoefening van dezen dag werd door onzen Leeraar, Ds. J. M. VAN GRIETHUIJSEN, het overlijden ons bekend gemaakt van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer MARCUS PETRUS VAN DOESBURGH, sedert 1 Julij dezes jaars rustend Predikant van *Tricht*. Van 27 November 1808 tot 22 October 1809 was hij voorganger dezer Gemeente. Met algemeene deelneming werd het berigt van 's mans afsterven vernomen, daar hij, door ijverige en getrouwe Evangeliebediening, ofschoon zij alhier van korten duur is geweest, eene goede en dankbare nagedachtenis van zich in deze Gemeente heeft achtergelaten.

AALST staat vakant te worden. Zie Mei 1843.

HARDERWIJK.

VEESSEN, den 6 Aug. Op heden vereenigden wij ons weder voor het eerst, in ons nieuwe, nu geheel voltooide Kerkgebouw. Door de noodzakelijkheid gedrongen, hadden wij reeds sedert den 13 Nov. l.l., den dag der bevestiging van onzen tegenwoordigen Leeraar, in hetzelve onze openlijke godsdienst uitgeoefend, op welken dag het eerste dienstwerk is verrigt geworden, door den Bevestiger, den Wel Eerw. Heer H. VAN VOORST, Pred. te *Wormer*. Doch het was zoowel deze plegtigheid, als ook de toenmaals nog zeer gebrekkige toestand der inwendige gesteldheid van ons Heiligdom, welke het moeijelijk, ja zelfs eenigzins ongepast maakte, om bij die gelegenheid opzettelijk te spreken, over het groote voor-

regt,

regt, dat ons in het bezit van een nieuw Kerkgebouw te beurt viel. Dat gebrekkige is allengs verbeterd geworden, en door den arbeid der laatst verloopene weken, gedurende welke deopenbare godsdienstoefening in het nieuwe schoolgebouw gehouden werd, is het gebouw geheel tot stand gekomen, waarover wij nu alle reden hebben, ons dankbaar te verblijden. Eene opzettelijke, dus genoemde, inwijding, kon thans ook niet meer voegzaam geacht worden. Nogthans werd ons eenigzins vergoed, wat bij onze allereerste zamenkomst mede niet wel had kunnen geschieden, daar onze Leeraar, Ds. W. H. LINSE, naar aanleiding van *Gen.* XXVIII: 17*c*, ons bepaalde, bij de Godverheerlijkende en voor ons heilaanbrengende stichting van dit Heiligdom.

De eerste steen van dit doelmatig ingerigt gebouw, is op den 3 Mei 1842, gelegd, door den President-Kerkvoogd, den Heer J. NIENHUIS, hetzelve is gebouwd door de Heeren TROOSTER en BAARSLAG, Aannemers te *Zwolle*, terwijl de noodige gelden geschonken zijn, behalven de vrijwillige giften der Gemeenteleden, ten bedrage van *f* 1000, door Z. M. den Koning, uit 's Rijks kas *f* 2000, en door de Algemeene Synode der Hervormde Kerk, uit het Fonds voor Noodlijdende Kerken en Personen *f* 2000. Openlijk brengen wij onzen dank voor deze ruime giften toe, en bidden van God, dat Hij dit Heiligdom in zijne algenoegzame bescherming nemen wil, en het aan deszelfs hooge en zegenrijke bestemming wil doen beantwoorden.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

SCHEVENINGEN. Zie Julij 1843.

ROTTERDAM.

ROTTERDAM, Julij 1843. Onze, van *West-Zaandam*, herwaarts beroepen Leeraar, Ds. W. P. R. BOUMAN, heeft die beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aangenomen.

VLAARDINGEN, den 24 Julij. Ds. H. A. G. BRUMUND, heeft, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, het van hier op hem uitgebragte beroep, den 21 dezer, aangenomen.

CAPELLE OP D'IJSSEL vakant Zie Maart. 1843.

LEIDEN.

LEIDEN. Nadat onze waardige en zeer geliefde jongste Herder en Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer B. TER HAAR, Theol. Doct., op den 14 Julij l.l., ten overstaan van en door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer VAN SCHELLE, Pred. te *Lange* en *Korte Aar*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Leiden*, van zijne betrekking op de Gemeente en Klassis, onder wederzijdsche zegenbede, ontslagen was, zoo heeft hij op den 16den, des avonds, afscheid genomen van de Gemeente, sprekende over *Efez.* III:14—21, *als de waardigste en heilrijkste bede van een' scheidenden Leeraar voor zijne, hem liefgewordene Gemeente.* Ook onze wenschen en gebeden volgen hem in zijnen nieuwen werkkring, waar hij vele jaren, en met het meeste gewenschte gevolg arbeide in de dienst zijns Heeren!

Ter

Ter vervulling van de, door dit vertrek ontstane vakature, is door den Breeden Kerkeraad onzer Gemeente, op den 21 Julij, het volgende twaalftal gemaakt:

DD. VEDER, Th. Dr. te *Dordrecht.* BETZ, te *'s Hertogenbosch.* PIJZEL, te *Dordrecht.* DE VOOGD, te *Nijmegen.* PROES, Th. Dr. te *Leeuwarden.* DE MEIJIER, Th. Dr. te *Arnhem.* ANSPACH, Th. Dr. te *Deventer.* SWALUE, Th. Dr. te *Goes.* VAN ITERSON, te *Arnhem.* JUNGIUS, te *Rijswijk.* KRABBE, te *Zutphen*, en HOFSTEDE, te *Gorinchem*, de beide laatsten, na overstemming tusschen hen en Ds. ROLDANUS, Th. Dr. te *Schiedam.*

Uit welk twaalftal, den 28sten, op het zestal gebragt zijn:

DD. VEDER, PIJZEL, KRABBE, SWALUE, VAN ITERSON en JUNGIUS.

Op heden, 4 Aug., zijn op het drietal geplaatst:

DD. PIJZEL, VEDER en KRABBE.

Waaruit terstond is beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. R. VEDER, Th. Dr. te *Dordrecht.*

BODEGRAVEN vakant. Zie April 1843.

AARLANDERVEEN. Zie Junij 1843.

DORDRECHT.

HOORNAAR, 29 Julij 1843. De Kerkeraad ontving heden het treffend berigt, van het onverwacht overlijden van een der vorige Leeraren dezer Gemeente, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. P. VAN DORSBURGH. Op den volgenden dag, maakte onze Leeraar, Ds. G. C. MONTIJN, bij de bediening des H. Avondmaals, zijn overlijden aan de Gemeente bekend, en had zulks bij allen, die zijn ijver en trouw in de H. Bediening gekend hadden, een diepen indruk. De Overledene was van den jare 1809 tot 1820, hier werkzaam ge-

weest, en sedert 1 Julij j. l., Emeritus Pred. van *Tricht*.

DORDRECHT, den 10 Aug. 1843. Onze hooggeachte jongste Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. R. VEDER, Th. Dr., heeft op den 5 dezer eene beroeping onvangen, tot Herder en Leeraar bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Leiden*. Deze beroeping is door zijn Eerw. in ernstig beraad genomen.

ARKEL staat vakant te worden. Zie Julij 1843.

GOUDA.

OUDERKERK, KRIMPEN AAN DEN IJSSEL EN STORMPOLDER. Ter voorziening in de vacature, ontstaan door het Emeritaat van Ds. W. SPIERINGH, HZ., werd door den Kerkeraad, in deszelfs Vergadering, van 2 Julij l.l., de volgende nominatie van H. H. Predd. geformeerd:

Op het twaalftal werden gebragt:

DD. A. F. VAN DER SCHEER, L. DOEDES, DZ., H. J. DEN BOER, A. DE RONDE BRESSER, G. BOELE VAN SCHAGEN, G. H. WOLVEKAMP, J. C. SEPP, J. PH. OTT, G. L. VAN DER KUIJP, B. H. BONNEZIJN, W. LEHMAN DE LEHNSFELD en J. KOOIJ, respective Predd. te *Giesen Nieuwkerk*, *Moerkapelle*, *Loon op Zand*, *Oudelande*, *Nieuw Lekkerland*, *Berkenwoude* en *den Agterbroek*, *Beusichem*, *Groot Ammers*, *Sliedrecht*, *Almkerk* en *Emmikhoven*, *Domburg* en *Hoogvliet*.

De zes eersten op het zestal, en de drie eerste op het drietal gebragt zijnde, werd daaruit, in de Vergadering van 13 Julij l.l., beroepen, Ds. H. J. DEN BOER, Pred. te *Loon op Zand*, wien de beroepsbrief, na voorzien te zijn van de approbatiën der Wel Ed. Geb. Ambachtsheeren van *Ouderkerk* en *Krimpen* aan den *IJssel*, is toege-

gezonden, en die dit beroep in ernstig beraad heeft genomen.

WAARDER EN LANGE-RUIGE WEIDE. Zie Junij 1842.

NOORD-HOLLAND.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, heeft in de Vergadering van Aug. 1843, geëxamineerd, en tot de openbare predikdienst toegelaten, den Heer ABRAM WILLEM VAN CAMPEN, Theol. Kandidaat te *Leiden*.

Ook heeft voormeld Provinciaal Kerkbestuur, bij uitspraak van den 22 Maart 1843, LODEWIJK VAN PLATEBINGEN, Pred. te *Akersloot*, van zijne dienst als Pred. der Nederl. Hervormde Kerk, *geheel afgezet.* Welke uitspraak, bij die der algemeene Christelijke Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, op den 19 Julij 1843, gedaan, *beslissende in het laatste ressort*, is *bevestigd.*

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, 30 Julij. Heden avond bevestigde Ds. H. J. SPIJKER, Th. Dr., onzen beroepen Leeraar, in deszelfs dienst, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV : 3—5. *Doch mij is voor het minste, dat ik van ulieden geoordeeld worde, of van een menschelijk oordeel; ja ik oordeel ook mij zelven niet: want ik ben mij zelven geens dings bewust; doch ik ben daardoor niet geregtvaardigd; maar die mij oordeelt, is de Heer. Zoo dan oordeelt niets voor den tijd, tot dat de Heer zal gekomen zijn, welke ook in het licht zal brengen hetgeen in de duisternis ver-*

verborgen is, en openbaren de raadslagen des harten; en alsdan zal een iegelijk lof hebben van God. Ds. B. TER HAAR, Th. Dr., aanvaardde den 2 Aug., zijn werk onder ons, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9c. *Gods gebouw zijt gij.* Aan zijn Eerw. is Akte van Lidmaatschap der Klassis, ter hand gesteld.

KORTENHOEF, 6 Aug., Bij het eindigen der voormiddag-godsdienstoefening, gaf onze Leeraar, A. PIPER, ons kennis, dat hij eene beroeping naar *Genemuiden* had ontvangen en in beraad genomen, en den 20sten Aug. dat hij daarvoor bedankt had.

HAARLEM.

ZAANDAM, (WESTZIJDE) 16 Aug. Onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. J. R. BOSMAN, berigtte ons heden, bij de openbare godsdienstoefening, dat de roeping naar *Rotterdam*, in afwachting der noodige approbatiën, door hem was aangenomen.

ZAANDAM, (OOSTZIJDE) vakant. Zie Mei 1843.

HAARLEM. Zie Julij 1843.

ALKMAAR.

BEDIJKTE SCHERMER, N. Z., 29 Junij 1843. Heden ontving onze Leeraar, L. C. VAN DER MEULEN, eene koninklijke benoeming tot Predikant der Herv. Gemeente van *Meerssen en Schimmert*, welke hij, na beraad, meende te moeten aannemen. Zijnde daarna ook kerkelijk aldaar beroepen. Zoodat de

BEDIJKTE SCHERMER, N. Z., staat vakant te worden.

De Kerkeraad besloten hebbende een Predikant te beroepen, verzoekt alzoo beleefdelijk Heeren Proponenten, deze kennisgeving als antwoord op hun bereids gedaan verzoek, om eene predikbeurt, te willen aanmerken.

HEI-

HEILO, den 16 Julij 1843. Heden werd onze beroepen Leeraar J. W. ABBESCH, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, bij vriendelijken afstand van den tweeden Consulent, Ds. B. J. KONING, Pred. te *Limmen*, plegtig in de bediening van het Evangelie bevestigd door zijnen Vader, Ds. F. L. ABBESCH, Pred. te *IJsselstein*, na het uitspreken eener toepasselijke rede, naar aanleiding van 1 *Tim.* I:1*b*. *Onze hope*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent; door DD. J. F. L. ABBESCH en H. J. A. BOLDANUS, Th. Dr., Predd. te *Baambrugge* en *Schiedam*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne bediening, sprekende over 1 *Tim.* I:12.

Aan Ds. J. W. ABBESCH, bevestigd Pred. te *Heilo*, is Akte van Lidmaatschap der Klassis, verleend.

SCHOORL, c. a., staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

ALKMAAR. Zie Junij 1843.

HOORN.

SCHELLINKHOUT, 1 Julij 1843. Na bekomene handopening, tot het doen eener beroeping, in plaats van den overledenen Leeraar, D. G. PEKELAER, hebben dertien H. H. Kandidaten bij onderscheidene Kerkbesturen, tot veel genoegen hunne gaven laten hooren. Uit dit getal is het volgend achttal geformeerd, namelijk:

P. ENGELEN, W. F. MENZEL, Th. Dr., D. VAN DEN BERG, P. T. VAN DEN BERG, E. C. GROENEVELD, A. J. VAN DER LEE, E. VAN DER PERS, A. J. BOESER.

Op het viertal werden gesteld:

BOESER, MENZEL, ENGELEN, P. T. VAN DEN BERG, met het lot tegen VAN DER LEE. Welke genomi-

neerden andermaal hunne gaven voor de Gemeente hebben laten hooren.

Den 28 Junij l.l., vergaderde de Kerkeraad in tegenwoordigheid van den Consulent der Gemeente, Ds. D. SCHOEN, Pred. te *Wijdenesse* en *Oosterleek*, en heeft met algemeene stemmen, het beroep uitgebragt, op den Wel Eerw. Heer A. J. BOESER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, die deze beroeping, onder afwachting van de kerkelijke en koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

HOOGCARSPEL, 23 Julij. Vroeger werden wij verwittigd, dat onze Leeraar, Ds. D. HUPKENS, eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente te *Broek* in *Waterland*; heden moesten wij tot ons leedwezen vernemen, dat zijn Eerw. zich in gemoede had verpligt gevoeld, aan deze roepstem, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, te moeten gehoor geven.

HOOGCARSPEL staat dus vakant te worden; gelijk in vroegere tijden, zoo ook nu; is de Kerkeraad voornemens, in de aanstaande vakature te voorzien, door het beroepen van een Pred.

H. H. Kandidaten, welke zich reeds hebben aangemeld om eene predikbeurt, gelieven dit aan te merken als een antwoord op hunne, bij den Kerkeraad, ontvangene brieven!

EDAM.

NIEUWENDAM 9 Julij 1843. Heden morgen vernamen wij van onzen Leeraar, Ds. H. A. G. BRUMUND, dat hij eene beroeping naar de Hervormde Gemeente van *Vlaardingen*, ontvangen heeft, welke beroeping 14 dagen door hem in bedenking genomen is.

NIEUWENDAM, 23 Julij 1843. Onze Leeraar,

aar, Ds. H. A. G. BRUMUND, deelde ons heden mede, dat hij, na ernstig beraad, zich verpligt had gevoeld, de op hem uitgebragte beroeping naar *Vlaardingen* te volgen.

Daar de Kerkeraad dezer Gemeente besloten heeft, de vakature te vervullen, door het beroepen van eenen Pred., zoo wordt namens denzelven aan Heeren Kandidaten berigt, dat er ditmaal aan hun verzoek, ter bekoming van eene predikbeurt, geen gevolg kan gegeven worden.

BROEK IN WATERLAND, 23 Julij 1843. Heden ontvingen wij het berigt, dat Ds. D. HUPKENS, de beroeping herwaarts, onder inwachting der vereischte approbatiën, had aangenomen.

EDAM. Zie Junij 1843.

PURMERENDE. Zie Junij 1843.

KWADIJK. Zie Julij 1843.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

VLISSINGEN, den 9 Julij 1843. Heden morgen werd Ds. J. R. DE BRUINE, van *Balk* tot ons overgekomen, in de H. Dienst onder ons bevestigd, door onzen jongten Leeraar, Ds. J. H. BÖSKEN, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV : 2*b*. *Maar door openbaring der waarheid, ons zelve aangenaam makende bij alle conscientiën der menschen, in tegenwoordigheid Gods.* Des namiddags deed de Bevestigde zijne intrede, predikende over *Joh.* IV : 35 – 38. *Zegt gijlieden niet het zijn nog vier maanden, en dan komt de oogst? Ziet, ik zeg u, heft uwe oogen op en aanschouwt de landen,*

den, want zij zijn alrede wit om te oogsten. En die maait ontvangt loon, en vergadert vrucht ten eeuwigen leven, opdat zich te zamen verblijden, beide die zaait en die maait. Want hierin is de spreuk waarachtig, een ander is het die zaait, en een ander die maait. Ik heb u uitgezonden om te maaijen hetgeen gij niet bearbeid hebt, anderen hebben het bearbeid, en gij zijt tot hunnen arbeid ingegaan.

VLISSINGEN, den 14 Julij 1843. In de maand December des vorigen jaars, werden Diakenen der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente te dezer stede aangenaam verrast, door het, van eene achtingwaardige ingezetene dezer Gemeente, aanbieden ten geschenke, van het regt van eigendom van een woonhuis, staande binnen deze stad, om de opbrengst daarvan te doen strekken, ten behoeve van de aan hunne zorg toevertrouwde verarmde natuurgenooten.

Thans tot de aanvaarding dier gift de noodige autorisatie van Zijne Majesteit onzen geëerbiedigden Koning ontvangen hebbende, achten Diakenen het tot hunnen pligt te behooren, en willen zij zich daarvan volgaarne kwijten, ook langs dezen weg de edelmoedige Geefster, (welke voor het publiek liefst onbekend wil blijven,) hunnen hartelijken dank te betuigen voor hare krachtdadige medewerking, ter verzachting van het harde lot van verarmde Medechristenen. God zegene haar daarvoor in ruime mate, spare haar nog lang bij het leven en de gezondheid, en doe haar de zalige bewustheid, aan het weldoen der armen verbonden, ruimschoots ondervinden.

Mogt dit voorbeeld navolging vinden bij hen, die mildelijk met aardsche goederen zijn bedeeld! Dit is onze hartelijke bede.

ZOU-

ZOUTELANDE vakant. Zie Julij 1843.

ZIERIKZEE.

THOLEN vakant. Zie Nov. 1842.

GOES.

KRUININGEN vakant. Zie Junij 1843.

UTRECHT.

AMERSFOORT.

EEMNES BUITENDIJK, 30 Julij 1843. Onze geachte Leeraar, L. H. SCHOTSMAN, had ons, op Zondag 16 dezer, kennis gegeven van zijne beroeping tot Herder en Leeraar in de Gemeente van *Papendrecht*, thans vernamen wij in de avondgodsdienst, dat zijn Eerw., na beraad, die beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën had aangenomen; waardoor

EEMNES BUITENDIJK staat vakant te worden. Heeren Kandidaten, die zich tot het verkrijgen van een predikbeurt hebben aangemeld, maar geen schriftelijk antwoord ontvangen, gelieven deze als dankzegging vóór hunne welwillendheid aan te nemen.

EEMNES BINNENDIJK staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

HUIZUM, 12 Aug. 1843. Den 31sten der voorgaande maand werd alhier, in plaats van wijlen Ds. J. DE WITT, tot Herder en Leeraar gestemd en beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. WITTEVEEN, Pred. te *Lekkum*, c. a. En heden ver-

vernamen wij, dat zijn Eerw. die beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, volvaardig had aangenomen.

LEKKUM, c. a., 13 Aug. 1843. Onze Leeraar, Ds. A. WITTEVEEN, den 31sten Julij eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Huizum*, gaf ons l.l. Zondag daarvan kennis. Heden moesten wij vernemen, dat zijn Eerw. zich verpligt gevonden had, om die roeping te volgen. Zoodat

LEKKUM, c. a. vakant staat te worden.

MARSSUM, 13 Aug. 1843. Heden werd onze beroepene Leeraar, de Kandidaat H. J. SILVERGIETER HOOGSTAD, in de H. Dienst onder ons bevestigd, door zijnen vader, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer PH. SILVERGIETER HOOGSTAD, Pred. te *Leeuwarden*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. E. LUBELEY REDDINGIUS, Pred. te *Engelum*, dit werk welwillend afgestaan had. De Bevestiger had tot tekst gekozen 1 *Cor.* XVI : 10*m* : *Hij werkt het werk des Heeren*; en de oplegging der handen geschiedde, behalve door zijn Eerw. en den Consulent, door DD. H. NIEUBUUR FERF en J. H. GUNNING, Predd. te *Bergum* en te *Leeuwarden*. Des namiddags heeft de Bevestigde zijn dienstwerk aanvaard met eene Intreè-rede, naar aanleiding van 2 *Cor.* XIII : 9*b*. *Wij wenschen ook dit*, (*namelijk*) *uwe volmaking*.

STIENS, 13 Aug. 1843. Onze Leeraar, Ds. E. J. DIEST LORGION, Th. Dr., heeft eene beroeping naar de Gemeente van *Groningen* ontvangen en in ernstig beraad genomen.

HARLINGEN.

MINNERTSGA, den 16 Julij 1843. Onze, van *Lippenhuizen* c. a. beroepen Herder en Leeraar, Ds. O. A. VAN DRUTEN, werd heden morgen door

door den Consulent dezer Gemeente, Ds. W. HEBIUS, Pred. te *St. Jacobie Parochie*, onder ons bevestigd, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III : 14. *Zoo iemands werk blijft, dat hij daarop gebouwd heeft, die zal loon ontvangen.* Des namiddags aanvaardde zijn Eerw. zijn dienstwerk, predikende bij deze gelegenheid over *Phil.* I : 9 en 11*a*. *En dit bidde ik* (God) *dat uwe liefde nog meer en meer overvloedig worde in erkentenis en alle gevoelen; vervuld met vruchten der geregtigheid.*

YTENS. Zie Julij 1843.

SNEEK.

BALK, den 1 Julij 1843. Heden kwam de Kerkeraad onzer Hervormde Christelijke Gemeente te zamen, onder het bestuur van deszelfs Consulent, den Wel Eerw. Heer H. MUNTINGH, Pred. te *Harich*, tot het maken van eene nominatie of drietal Predikanten voor deze vakature, ingevolge dispositie van de Ed. Achtb. Heeren Gedeputeerde Staten van *Vriesland* van den 1 Nov. 1815, N°. 24, en volgens Art. 46 en 47 van het Reglement op de Vakaturen enz. van den 23 Nov. 1826, N°. 189. Bij meerderheid van stemmen zijn daartoe benoemd: de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren: J. J. KNAP, Pred. te *Doornspijk*, Klassis *Harderwijk*, J. C. KIJKMAN, Pred. te *Oosterwolde*, Klassis *Harderwijk*, en A. W. BUNING, Pred. te *Anjum*, Klassis *Dokkum*.

In overeenkomst met boven aangehaalde verordeningen is voornoemd drietal verzonden aan den Ed. Achtb. Heer Jr. G. R. G. VAN SWINDEREN, Grietman van *Gaasterland*, om daaruit éénen bij electie te verkiezen tot Predikant in deze vakante Gemeente.

GOINGA, c. a., 23 Julij. In de godsdienstoefening van heden gaf onze geachte Leeraar, J. W. BECKING, te kennen, dat hij voor de beroe-

roeping van *Paesens* bedankt had en verbond zich op nieuw aan ons.

OOSTERWIERUM, 16 Julij. Heden moesten wij vernemen, dat onze geachte Leeraar, L. A. UFFERHAUS, zich verpligt gevonden had, de beroeping van de Gemeente te *Ytens*, onder inwachting van de vereischte approbatiën, aan te nemen; zoodat eerlang deze Gemeente vakant wordt. Het getal der Kandidaten, die zich hier aangegeven hebben, is reeds zeer voldoende, hetwelk daarom berigt wordt, opdat andere Heeren Kandidaten geene vergeefsche moeite en kosten aanwenden.

BALK. Den 31 Julij is alhier, onder het bestuur van onzen Consulent, den Wel Eerw. Heer H. MUNTINGH, Pred. te *Harich*, op vertoonde Akte van Electie van den Heer Grietman, door den Kerkeraad tot Predikant in deze vakature beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. J. KNAP, Pred. te *Doornspijk*, onder de Klassis van *Harderwijk*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

IJLST vakant. Zie Mei 1843.

DOKKUM.

HANTUM, c. a. Ds. SIJPKENS, Pred. te *'s Grevetduin Capelle*, e. a., heeft voor de beroeping herwaarts bedankt, en zijn de Hervormde Floreenpligtigen alrede opgeroepen, om op den 24 Aug. eene nieuwe benoeming te doen.

PAESENS. Ook hier zal, D. V., op den 31 Aug. weder eene beroeping geschieden, daar Ds. BECKING, Pred. te *Goinga*, c. a., voor die, welke op zijn Eerw. was uitgebragt, beleefdelijk bedankt heeft.

HEERENVEEN.

LIPPENHUIZEN, c. a., den 9 Julij 1843. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer O. A.

VAN

VAN DRUTEN, beroepen naar de Gemeente te *Minnertsga*, van zijne betrekking tot de Gemeente alhier en tot de Klasse van *Heerenveen*, op den 6 dezer, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. Heer C. H. VAN HERWERDEN, Pred. te *Beetsterzwaag*, ten overstaan van den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. F. H. HOUWING, Pred. te *Gorredijk*, was losgemaakt, nam zijn Eerw. heden afscheid van ons met eene Leerrede, hebbende ten onderwerp: Het gebed van JEZUS voor de geloovigen een voorbeeld voor den Leeraar, scheidende van zijne Gemeente. De tekstwoorden waren *Joh.* XVII: 20, 21. *Ik bidde niet alleen voor dezen, maar ook voor degenen, die door hun woord in mij gelooven zullen, opdat zij allen een zijn.* Dus is

LIPPENHUIZEN c. a. vakant.

AKKRUM, c. a., vakant. Zie April 1843.

SINT-JANSGA, c. a. vakant. Zie Junij 1842.

OUDE EN NIEUWEHORNE. Zie Julij 1843.

OVER-IJSSEL.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-ijssel* zijn, den 2 Augustus, geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten de Kandidaten in de Godgeleerdheid te *Utrecht*, JAN TEN KATE en HENDRIKUS OOLGAARDT.

ZWOLLE.

HEEMSE. Zie Junij 1843.

DEVENTER.

HENGELO, 19 Julij 1843. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. E. MOLL, Th. Dr., is, na verkregene handopening,

ning, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. H. EVERS, Pred te *Enschedé*, door den Kerkeraad uitgebragt het volgende twaalf- en zestal van Kandidaten, bij onderscheidene Kerkbesturen, alphabetisch gesteld:

Twaalftal:

T. DE BLAAUW, A. BROUWER, G. DE BRUIN, H. W. BRUINS, E. ENKLAAR, D. J. VAN HAEFTEN, F. W. J. KAAKEBEEN, C. J. VAN KETWICH, G. KRUIS, J. A. C. F. REVEL, A. C. STUCKI, W. A. S. VERBURG.

Zestal:

DE BLAAUW, BROUWER, DE BRUIN, VAN HAEFTEN, VAN KETWICH, STUCKI.

En daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer D. J. VAN HAEFTEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

COLMSCHATE, den 13den Aug. 1843. Heden werd de Wel Eerw. Heer L. J. VAN DER VEEN, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, als Predikant dezer Gemeente bevestigd, door den Consulent Ds. H. C. H. REIJERS, Pred. te *Diepenveen*, met eene Leerrede over *Eph.* IV:16. *Uit wien het geheele ligchaam bekwamelijk te zamengevoegd, en te zamen vastgemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrenging, naar de werking van een iegelijk deel in (zijne) mate, den wasdom des ligchaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwing in de liefde.* De oplegging der handen geschiedde, door den Consulent, en verder door de Wel Eerw. Heeren E. KREIKEN, Pred. te *Wezepe*, J. H. BÖSKEN, Pred. te *Vlissingen*, en S. H. COLDEWEIJ, Pred. te *Borkulo*. Des namiddags aanvaardde de

Be-

Bevestigde zijne bediening, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5*a*. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heer.*

ALMELO staat vakant te worden. Zie Julij 1843.

KAMPEN.

GIETHOORN, den 30 Julij. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. HOEK, Kandidaat tot de H. Dienst, onder ons bevestigd, door deszelfs vader, Ds. N. S. HOEK, Pred. te *Kampen*, (aan wien de Consulent, Ds. H. W. HEMMES, Pred. te *Wanneperveen*, dit werk wel had willen afstaan,) predikende over *Joh.* VIII: 12.

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: A. JENTINK, Pred. te *Steenwijkerwold*, B. A. PLEMPER VAN BALEN, Pred. te *Blokzijl*, H. DWARS, Pred. te *Kampen*, H. U. MASMAN, Jr., Pred. te *Kamperveen*, A. L. KIERS, Pred. te *Oldeholtpade*, C. A., N. A. JENTINK, Pred. te *Harlingen*, D. G. ESCHER, Th. Dr. en Pred. te *Abbekerke*, en H. U. MASMAN, Emeritus Predikant van *Paramaribo*.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Joh.* VIII: 32*b*.

STEENWIJK, Aug. 1843. Het Armbestuur der Hervormde Gemeente alhier heeft alweder, bij deze, een schoon voorbeeld van christelijke weldadigheid mede te deelen.

De respective Erfgenamen van wijlen den Heer J. VEEN VAN SLEEN, hebben, volgens uitgedrukt verlangen van den Overledene, aan het te dezer stede gevestigden Armhuis, niet minder dan de som van *vierhonderd Gulden* ten geschenke afgestaan.

GENEMUIDEN, den 27 Julij 1843. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt wordende door het op handen zijnde vertrek van onzen Herder en Leeraar, G. VAN DER FLIER, naar *Aarlanderveen*, heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, onder voorzitting van den Consulent, Ds. W. SCHEUER, Pred. te *Mastebroek*, heden gemaakt de navolgende nominatiën van Predd. en Kandidaten:

Op het twaalftal werden geplaatst:

A. PIPER, Pred. te *Kortenhoef*. W. A. BECKING, te *Goïnga*, *Gauw* en *Offingawier*. H. RIETVELD CREYGHTON, te *IJsselmuiden*. E. W. H. MOLEMANS, te *Rhede*. W. NAEFF, te *Hurwenen*, H. BLANKHART, te *Zwartsluis*. T. E. HEINECKEN, te *Bunum* en *Munnikenzijl*. J. VAN DER WERFF, te *Zwartsluis*. J. A. C. HONHEBEL, te *Nieuw Loosdrecht*. A. VAN ZUUK WAGENAAR, E. P. FLORISON, A. H. MOUW, Kandidaten onder verschillende Kerkbesturen.

Op het zestal werden gebragt:

PIPER, BECKING, MOLEMANS, HONHEBEL, RIETVELD CREYGHTON, FLORISON, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*.

Den 30 Julij 1843 heeft onze Leeraar, G. VAN DER FLIER, van ons afscheid genomen, predikende bij die gelegenheid over *Hebr.* XIII: 5*b*. *Want hij heeft gezegd: ik zal u niet begeven, noch ik zal u niet verlaten.*

Den 1 Aug. 1843 heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, onder voorzitting van den Consulent, uit bovenstaand zestal, gemaakt het navolgende drietal van Predikanten:

PIPER, BECKING, RIETVELD CREYGHTON.

Uit welk drietal met algemeene stemmen beroepen is geworden, A. PIPER, Pred. te *Kortenhoef*, wien de beroepsbrief is toegezonden.

GRO-

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN, 26 Julij 1843. Nadat het berigt was ingekomen, dat Ds. C. KRABBE, te *Zutphen*, voor de beroeping bedankt had, is op heden, door den Breeden Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, een nieuw twaalftal geformeerd van de navolgende Predikanten:

F. J. J. A. JUNIUS, Th. Dr. te *Geervliet*. H. HUIJSERS, Th. Dr. te *Pietersburen*. E. J. DIEST LORGION, Th. Dr. te *Stiens*. A. RUTGERS VAN DER LOEFF, te *Noordbroek*. S. F. VAN HASSELT, te *Sneek*. S. K. THODEN VAN VELZEN, Th. Dr. te *Nijmegen*. J. J. METZLAR, te *Norch*. P. DE GOEJE, te *Heerenveen*. W. C. VAN DER ZWAAG, te *Dronrijp*. N. J. A. ROLDANUS, Th. Dr. te *Schiedam*. J. T. H. HUGUENIN, te *Zuidwolde*, in *Drenthe*, en P. SPANDAW, te *Slochteren*, de beide laatsten met het lot tegen U. P. GOUDSCHAAL, te *Scheemda*.

GRONINGEN, 2 Aug. 1843. Uit het opgegevene twaalftal zijn heden op het zestal gebragt:

DIEST LORGION, VAN HASSELT, RUTGERS VAN DER LOEFF, HUIJSERS, ROLDANUS en JUNIUS.

Terstond hierop is een drietal gemaakt, bestaande uit:

DIEST LORGION, VAN HASSELT, RUTGERS VAN DER LOEFF.

GRONINGEN, 9 Aug. 1843. Op heden is tot Predikant alhier beroepen, de Wel Eerw. Heer E. J. DIEST LORGION, Th. Dr. en Pred. te *Stiens*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

GROOTEGAST EN DOEZUM staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

WAGENBORGEN vakant. Zie Mei 1843.

ONSTWEDDE. Zie Junij 1843.

WILDERVANK. Zie Junij 1843.

MIDDELSTUM.

ROTTUM, den 18 Junij 1843. Heden morgen werden wij door onzen Leeraar, J. F. DONS, naar aanleiding van 1 *Sam.* XXV: 1*a*: *"En Samuël stierf, en gansch Israël vergaderde zich en zij bedreven rouwe over hem;"* bekend gemaakt met het overlijden van onzen voormaligen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer ALBERTUS JOHANNES COSTERUS, in den hoogen ouderdom van ongeveer 86 jaren, op den 12 dezer te *Hoorn* overleden. Met wezenlijke deelneming werd zulks door allen vernomen. De Overledene toch was gedurende 50 jaren, van 1782 tot 1832, — sedert welken tijd zijn Eerw. eene welverdiende rust genoot, — onder ons met eenen onvermoeiden ijver en voorbeeldige trouw werkzaam aan de uitbreiding van het rijk van waarheid en deugd, en trachtte door het Evangelie der zaligheid, ten allen tijde met gemoedelijken ernst predikende, ons voor onze verhevene bestemming te vormen. Behartigde zijn Eerw. zoo op de hartelijkste en welmeenendste wijze de belangen onzer zielen, ook als Unicus Collator dezer Gemeente deed hij van zijnen kant alles, wat derzelver tijdelijke en eeuwige belangen bevorderen kon.

In zegenend aandenken zal dan ook bij ieder onzer blijven die waardige man, welke ons zoo dierbaar geworden was, en die, zoo als wij meenen met grond te mogen vertrouwen, als de ge-

trou-

trouwe dienaar van zijnen en onzen Heer, nu zeker reeds het heerlijkste loon geniet.

BEDUM vakant. Zie Jan. 1842.

MIDDELSTUM EN TOORNWERT vakant. Zie Maart 1843.

NOORD-BRABAND.

HEUSDEN.

's GREVELDUIN CAPELLE, 2 Junij. Heden maakte onze Leeraar, Ds. S. H. SIJPKENS, ons bekend, eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente van *Hantum* en *Hantumhuizen*, Provincie *Vriesland*, en deze beroeping in beraad te hebben genomen.

MEEUWEN EN HAAGOORT. Onze waardige Leeraar F. C. EVERAARS, *salvo honore et stipendio*, Emeritus verklaard, en van zijne betrekking tot deze Gemeente en de Klassis van *Heusden*, ontslagen zijnde, (zie *Boekzaal* van Julij) had zich voorgesteld van ons met eene Leerrede, over *Hebr.* XIII:20, 21, afscheid te nemen, doch is door ongesteldheid genoodzaakt, van dit voornemen af te zien.

MEEUWEN EN HAAGOORT, 25 Julij. Uit een vroeger, door den Kerkeraad dezer Gemeente, gemaakt twaalf-, zes- en drietal, werd heden tot Herder en Leeraar beroepen, Ds. R. A. BENTHEM SIJPKENS, Pred. te *Garijp*, *Suameer* en *Eernewoude*.

Het twaalftal was:

DD. R. A. B. SIJPKENS, A. PIPER, te *Kortenhoef*. J. WESTHOFF, WZ., te *Dussen*. P. B. VAN BUREN, te *Spijk*. H. J. DEN KOER, te *Loon op Zand*.

Zand. J. A. C. NONHEBEL, te *Nieuw Loosdrecht*. B. H. BONNEZIJN, te *Almkerk*, C. A. B. L. MULDER, te *Bunnik* en *Vechten*. H. J. JANSEN, J. M. LOOIS, W. A. VAN BEUSEKOM en J. W. A. BOERS, Kandidaten.

Het zestal was:

DD. R. A. B. SIJPKENS, A. PIPER, J. A. C. NONHEBEL, J. W. A. BOERS, W. A. VAN BEUSEKOM en J. WESTHOFF, met het lot tegen BONNEZIJN.

Het drietal bestond uit:

DD. R. A. B. SIJPKENS, J. A. C. NONHEBEL en A. PIPER, met het lot tegen J. W. A. BOERS.

BABYLONIENBROEK en HILL, 23 Julij. Onze Leeraar JOH. LEYDS, nam heden afscheid van ons, met eene Leerrede over *Rom.* XVI: 25—27.

VEEN vakant. Zie Julij 1843.

UITWIJK vakant. Zie Julij 1843.

EINDHOVEN.

BLADEL en HAPERT, Julij 1843. Ter vervulling der bestaande vacature, werd op den 2den dezer, onder voorzitting van den Secundus-Consulent dezer Gemeente, Ds. J. A. TIMMERMAN, Pred. te *Veldhoven*, de volgende nominatie geformeerd, en alphabetisch gerangschikt:

Zestal:

DD. J. D. BLOEMEN, Predd. te *Oirschot*. J. P. H. REIJERS, te *Valkenswaard*. J. H. S. VAN LAMSWEERDE SCHÜLLER, te *Someren*. J. A. TIMMERMAN, te *Veldhoven*. J. VAN DER VEUR, te *Zoelmond*. J. WESTHOFF, te *Dussen*.

Drietal:

DD. J. P. H. REIJERS, J. H. S. VAN LAMSWEERDE SCHÜLLER, J. VAN DER VEUR.

Waaruit onmiddelijk, met eenparigheid van stemmen, is beroepen, Ds. J. H. S. VAN LAMSWEER-

WERRDE SCHÜLLER, Pred. te *Someren*, die deze beroeping, na ernstig beraad, heeft aangenomen.

SOMEREN, 30 Julij 1843. Werd ons heden voor drie weken, door den Wel Eerw. Heer H. BOOT, Pred. te *Asten*, bekend gemaakt, dat onze Leeraar, Ds. J. H. S. VAN LANSWEERDE SCHÜLLER, beroepen was naar de Gemeente van *Bladel* en *Hapert*, heden vernamen wij van onzen Leeraar zelven, dat zijn Eerw. zich verpligt gevoeld had, die beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aan te nemen. Zoodat

SOMEREN eerlang staat vakant te worden.

HOOGELOON EN EERSEL. Zie Jan. 1843.

DRENTHE.

ASSEN.

GASSELTE, den 2 Julij. Maakte onze Herder en Leeraar, Ds. J. B. F. HEERSPINK, ons voor eenigen tijd bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping, van de Gemeente *Gieten*, ontvangen en voor den tijd van drie weken in beraad genomen had; heden moesten wij vernemen, dat zijn Eerw. besloten had, die beroeping aan te nemen, uit liefde tot zijnen ontslapenen Broeder, om uit de daaruit voortspruitende begeerte, het werk door den Broeder begonnen, op te vatten en voort te zetten.,

GIETEN vakant. Zie Julij 1843.

MEPPEL.

KOLDERVEEN, den 31 Julij. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. J. SCHILT, Pred. te *Nootdorp*, voor het op zijn Eerw. uitgebragte beroep bedankt hebbende; heeft de Vergadering van Eigen-

erfden, Stemgeregtigden, heden dit drietal van Kandidaten gevormd:

P. JENTINK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. H. W. C. ILCKEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*. J. H. DOORENBOS, HZ., Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

Uit dit drietal van Kandidaten, is dadelijk tot Predikant benoemd, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. W. C. ILCKEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*.

Ingevolge deze benoeming, is door den Kerkeraad van *Kolderveen* en *Dingsterveen*, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, voornoemden H. W. C. ILCKEN, die dit beroep, in afwachting der vereischte approbatie, volvaardig heeft aangenomen.

NIJEVEEN. Zie Junij 1843.

LIMBURG.

MEERSSEN EN SCHIMMERT. Zie Julij 1843.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1842.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, 1843. De vijfentwintigste

jaar-

jaarlijksche Vergadering der Evangelisch Luthersche Synode, werd alhier, op Woensdag den 7 Junij dezes jaars, geopend. Aldaar waren tegenwoordig van de Leden, Predikanten zijnde: de Hoog Eerw. Heeren G. F. SARTORIUS, uit de Ringgemeente *Amsterdam*, Prof. en Pred. aldaar; J. G. E. P. FORTMEIJER, uit den Ring van *Rotterdam*, en Pred. aldaar; H. J. MATTHES, uit den Ring van *'s Gravenhage*, en Pred. te *Leiden*; J. DECKER ZIMMERMAN, uit den Ring van *Utrecht*, en Pred. aldaar; J. G. LIEBNUR, uit den Ring van *Haarlem*, en Pred. aldaar; G. ECKHART, uit den Ring van *Groningen*, en Pred. aldaar. Voorts van de Leden uit de Gemeenten, de Hoog Eerw. Heeren: Mr. A. J. LUBLINK, H. F. EIJBEN en J. G. GLASBERGEN, allen uit de Gemeente te *Amsterdam*; C. A. L. SANDER, uit die van *Rotterdam*; J. P. MOND, uit die van *'s Gravenhage*, en J. G. ONNEN, uit de overige Gemeenten. Tevens nog de Hoog Eerw. Heeren: J. T. G. PLUSCHKE, gewoon Hoogleeraar aan het Evangelisch Luthersche Seminarium te *Amsterdam*, praeadviserend Lid; J. C. LOMAN, Pred. te *Amsterdam*, Secretaris, en B. T. F. REUBLER, Pred. te *'s Gravenhage*, Secundus-Secretaris.

Bij koninklijk besluit van 8 Januarij 1843, N°. 54, waren voor deze Vergadering benoemd, tot President, Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, tot Vice-President, Ds. G. F. SARTORIUS, en tot Secundus van dezen, Ds. H. J. MATTHES.

De Leden vergaderd zijnde, verscheen zijne Excellentie de Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz., vergezeld van den Wel Ed. Gestr. Heer Secretaris-Generaal, en Adviseur bij deszelfs Departement. Nadat de President de zitting met

het gebed geopend had, verklaarde zijne Excellentie, bij eene treffende aanspraak, deze vijfentwintigste Vergadering, in naam des Konings, plegtig voor geopend, welke aanspraak door den President gepastelijk werd beantwoord.

Daarna zijn de werkzaamheden begonnen en voortgezet, tot en met den 16 Junij daaraanvolgende, als wanneer de Vergadering door den President, met gebed en dankzegging is gesloten.

TIEL, den 6 Aug. 1843. De dag van heden was voor de Gemeente een ware feestdag, de dag der inwijding van haar Orgel, tot aankoop van hetwelk zij was in staat gesteld, door de liefdadigheid van wijle Mejufvrouw M. E. KOCH, van *'s Gravenhage*, die haar (even als de Hervormde Gemeente te *Lienden*, zie *Boekzaal*, April 1842,) te dien einde, eene som van *f*1000 (Duizend Guldens) had gelegateerd. De inwijding geschiedde door den Wel Eerw. Heer D. W. STATIUS MULLER, Pred. te *Brielle* en *Hellevoetsluis*, die weleer Leeraar bij deze Gemeente was, en tijdens zijn Wel Eerw. bediening bij dezelve, haar het legaat te beurt viel, om welke reden onze tegenwoordige Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. F. HAMMEL, zijn Voorganger en Vriend, de besturing dier plegtigheid goedgunstiglijk afstond, en met den Kerkeraad zijn Wel Eerw. daartoe had uitgenoodigd. Na eene korte doch hartelijke toespraak aan de Gemeente, gaf Ds. MULLER, naar aanleiding van *Coll.* III: 16*b*, een kort overzigt *van den oorsprong en het gebruik des orgels, zoo in het algemeen als in ons vaderland in het bijzonder.* Hierop droeg zijn Wel Eerw. het Orgel in een eenvoudig, doch treffend gebed aan God op, en wijdde hetzelve plegtig aan deszelfs vereering, waarop onmiddelijk zich het Orgel deed hooren.

Voorts

Voorts gaf de Wel Eerw. Spreker aan de Gemeente gelegenheid, zich terstond van den weldadigen invloed der orgelmuzijk, bij het zingen der lofzangen en geestelijke liederen te kunnen overtuigen, door bij afwisseling te laten zingen eenige liederen van verschillenden inhoud. De feestviering werd geëindigd met dankbetuiging, en korte toespraken aan de edele, reeds vereenwigde Donatrice, aan de Wel Ed. Heeren Kerkmeesteren der Hervormde Gemeente, (van wie onze Gemeente, gedurende de plaatsing des Orgels, in het Kerkgebouw, ons door hun Ed. toegestaan, wederom zoo vele blijken van welwillendheid en warme belangstelling, mogt ondervinden,) aan den vervaardiger van het kunstwerktuig, aan den bespeler van hetzelve, voor dien avond, en aan den tegenwoordigen Leeraar en Kerkeraad, waarop ten slotte een beurtzang de plegtigheid voltooide.

Het Orgel, vervaardigd door den kundigen C. F. A. NABER, Orgelmaker te *Deventer*, laat uit- noch inwendig iets te wenschen over, en strekt tot hoogen lof van zijnen maker, die niet alleen wegens zijne kunde, maar vooral ook wegens zijne onbaatzuchtige en regtschapene behandeling, met regt verdient aanbevolen te worden, aan alle onze vaderlandsche Gemeenten, die in hunne Bedehuizen een Orgel wenschen vervaardigd te hebben. Nog eens, wij kunnen de onbaatzuchtigheid en regtschapene handelwijze des Heeren NABER niet genoeg roemen en zijn Ed. aanbevelen. Ten hoogsten voldaan en vereerd was de Gemeente, over het keurig en uitmuntend spel van den Eerw. Heer G. J. RINK, Kandidaat bij het Hervormd Kerkgenootschap, die niet alleen bij die gelegenheid, op aanzoek des Kerkenraads, de bespeling van het Orgel bereidwillig op zich nam,

nam, en daardoor de plegtigheid verhoogde, maar ook nog den volgenden dag op het kunstwerktuig, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke en vrij talrijke schaar, verscheidene stukken uitvoerde, om hetzelve in deszelfs geheelen omvang te doen kennen; bij de vermelding van hetwelk de Gemeente nogmaals hare erkentelijkheid, aan zijn Eerw. betuigt.

Gewis zal deze dag, die in alle opzigten getuigenis draagt van de verdraagzaamheid, warme belangstelling en broederlijke liefde, welke er tusschen onze en onze Zustergemeente bestaat, bij velen in dankbare herinnering blijven. De Heer der Kerk onderhoude dit, en doe ons allen werken tot een gemeenschappelijk doel, tot ons hoogste heil.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 2 Aug. 1843. De Achtste Algemeene Kerkelijke Vergadering der Herstelde Evangelisch-Luthersche Kerk in het Koningrijk der *Nederlanden* werd alhier op heden door Zijne Excellentie de Baron H. VAN ZUYLEN VAN NIJEVELT, Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., in den naam des Konings geopend.

Aanwezig waren de Heeren: J. A. HELPER SESBRUGGER, Pred. te *Amsterdam*, President. J. C. C. EVERTS, Pred. te *Enkhuizen*, Vice-President. D. R. UCKERMAN, Pred. te *Amsterdam*, Secretaris. A. EBELING, Lid van den Raad der stad *Amsterdam*, C. L. ENGELBERTS, G. H. REUVER, Jr., F. G. EKERMAN,

MAN, J. H. MASCHHAUPT, F. W. MUMPEROW, J. G. CLANT, Pred. te *Medemblik*, G. H. SESBRUGGER, Pred. te *Gorinchem*, H. GROENEWEGEN, Pred. te *Harlingen*, P. J. HELWIG, Pred. te *Zwolle*, J. H. SONSTRAL, Pred. aan *den Helder*, A. COERENGEL, Ouderling te *Medemblik*, en J. R. WIEGEL, Ouderling te *Gorinchem*.

Bij alle beraadslagingen en besluiten heerschte een christelijke zin; en worde de hartelijke wensch vervuld, waarmede Zijne Excellentie de Minister van Staat, in den naam des Konings, de Vergadering gesloten verklaarde: Worden de geboden en dankzeggingen, hemelwaarts opgezonden, uit genade door den Heer der Kerk verhoord, dan zal gewisselijk het Kerkgenootschap niet slechts in uitwendigen bloei, maar vooral in christelijk geloof, echte godzaligheid en broederlijke liefde meer en meer toenemen en bevestigd worden.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WEENER, de oudste Leeraarsplaats vakant.
JEMGUM, de eerste Leeraarsplaats vakant.
EMDEN (Waalsche Gemeente). Zie Julij 1843.
EMDEN vakant. Zie Julij 1843.

KREITS SYNODE DUISBURG.

GARTROP. Zie Oct. 1842.

DUIS-

DUISBURG. Zie Oct. 1842.

HUNXE. Zie Aug. 1842.

DUISBURG. (Groote Evang. Gemeente). Zie Aug. 1842.

KREITS SYNODE WESEL.

SCHERMBEEK. Eene predikantsplaats vakant. Zie April 1842.

WEZEL. Zie Oct. 1842.

DIERSFORT vakant. Zie Maart 1843.

CORRESPONDENTIE.

De *Kerkelijke Statistiek* zal geplaatst worden.

Insgelijks de stukjes: *bij een Kinder-Lijkje* en *de Erkentelijkheid.*

Dat, getiteld: *Tevredenheid* is eenvoudig, doch bevat niets bijzonders.

Het *Berigt nopens* D. HEINSIUS, is al te oppervlakkig, en voor *onze* Lezers te weinig belangwekkend.

De *Ontboezeming* van A. S., bevat ook te weinig wezenlijks, om aan het publiek te worden aangeboden.

De *onnoodigheid des Rijkdoms*, heeft al zeer weinig verdiensten.

Het opstel over *de Opvoeding*, in dit Nommer geplaatst, belet aan het ingezondene, over hetzelfde onderwerp, eene plaats in te ruimen.

De *schets van een overleden Leeraar*, zou voor drie jaren geplaatst zijn, dan nu.

AL-

ALGEMEENE SYNODE DER HERVORMDE KERK, IN HET KONINGRIJK DER *NEDERLANDEN*.

1843.

Uit kracht van het algemeen Reglement, voor het bestuur der Hervormde Kerk, in het Koningrijk der *Nederlanden*, Art. 20, en eene daarmede overeenkomstige dispositie van zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie, voor de zaken der Hervormde Kerk, d. d. 16 Junij 1843, N°. 12, is deze Hooge Kerkvergadering, op den 5 Julij l. l., in het lokaal voor hare zittingen bestemd, zamengekomen.

Tot Leden dezer Synodale Vergadering waren, volgens Art. 17 van het Algemeen Reglement, door de natemeldene Provinciale Kerkbesturen benoemd, de navolgende Hoog Eerw. Heeren:

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, de Heer J. STEENMEIJER, Pred. te *Arnhem*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, de Heer C. L. VAN DEN BROEK, Pred. te *'s Gravenhage*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, de Heer A. J. BERKHOUT, Pred. te *Zaandijk*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, de Heer C. DE VISSER, Pred. te *Tholen*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, de Heer L. MERENS, Pred. te *Utrecht*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, de Heer B. NIEUWOLD, Pred. te *Leeuwarden*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, de Heer J. S. WOR, Pred. te *Zwolle*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, de Heer M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*.

Uit

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, de Heer C. PAPE, Pred. te *Heusden*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, de Heer H. VAN HEYNINGEN, Pred. te *Meppel*.

Uit de Commissie tot de huishoudelijke zaken der *Waalsche* Kerken, de Heer C. G. MERKUS, Pred. te *Amsterdam*.

Uit het Bestuur der *Protestantsche* Kerken in *Limburg*, de Heer J. W. SURINGAR, Pred. te *Maastricht*.

Uit de Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerken in Nederlands *Oost-* en *West-Indië*, de Heer A. LENS, Pred. te *'s Gravenhage*.

En als Ouderling uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, de Heer Mr. S. J. M. VAN GEUNS, Ouderling te *Utrecht*.

Deze waren alle tegenwoordig, benevens de Secretaris der Synode, de Heer J. J. DERMOUT, Hofprediker van Zijne Majesteit den Koning der *Nederlanden*, en Pred. te *'s Gravenhage*, met deszelfs Secundus, de Heer J. J. ROOZEBOOM, Pred. te *'s Gravenhage*, ten einde den Secretaris, in de waarneming zijner functiën, de noodige hulp te bewijzen, en in geval van noodzakelijke afwezigheid, zijne plaats met regt van stemming, te vervullen. Ook was de Questor-Generaal, de Heer J. R. SCHOLTEN, Ouderling te *Amsterdam*, ter Vergadering tegenwoordig.

Tot praeadviserende Leden, waren door de Godgeleerde Faculteiten der drie Hoogescholen afgevaardigd:

Door de Godgeleerde Faculteit te *Leiden*, de Hoogleeraar J. F. VAN OORDT, JWZ.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Utrecht*, de Hoogleeraar H. J. ROYAARDS.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Groningen*, de Hoogleeraar W. MUURLING.

Vol-

Volgens kennisgeving van zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, d. d. 16 Junij l. l., N°. 12, bleek het, dat door Zijne Majesteit, bij Hoogstdeszelfs besluit, van den 14 Junij 1843, N°. 52, benoemd waren.

Tot President der Synodale Vergadering, de Heer B. NIEUWOLD, tot Vice-President, de Heer C. L. VAN DEN BROEK, en tot deszelfs Secundus, de Heer C. W. PAPE.

De Leden gezeten zijnde, verscheen in de Vergadering, zijne Excellentie, de Baron H. VAN ZUYLEN VAN NIJEVELT, Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz., vergezeld door den Wel Ed. Gestr. Heer Secretaris-Generaal en Adviseur.

De President opende de Vergadering met het gebed, waarna zijne Excellentie, de Minister van Staat, met eene daartoe ingerigte aanspraak, de *achtentwintigste* bijeenkomst van de Algemeene Synode der Hervormde Kerk, in naam van Zijne Majesteit den Koning, voor geopend verklaarde.

Nadat de President de aanspraak des Ministers, op gepaste wijze had beantwoord, rigtte zijn Hoog Eerw. het woord tot de Leden dezer Vergadering, om hen tot de werkzaamheden, waartoe zij waren zamen gekomen, in te leiden.

Den 27sten daaraanvolgende, zijn de werkzaamheden dezer Hooge Kerkvergadering, ten einde gebragt, en met gebeden en dankzeggingen gesloten.

LEVENSBERIGT.

VRIESLAND.

Levensberigt van Ds. ISAÄK CAHAIS, *gegeven, zoo als het door zijn Eerw. zelven opgesteld is, maar waaruit men heeft weggelaten, wat minder in de* Boekzaal *ter plaatse scheen te zijn.*

Ik werd geboren te *Tjerkwerd*, den 22 Junij 1775. Mijne ouders waren SAMUËL CAHAIS, Predikant aldaar en FROUKJE SJOERDS VAN DER MEER. Mijn vader was de zoon van den Wel Eerw. Heer ISAÄK CAHAIS, Predikant te *Wolsum* en *Westhem*. Mijne voorouders waren wegens eene noodlottige vervolging der Protestanten in *Frankrijk*, naar *Engeland* en *Holland* gevlugt, en hebben zich dáár en hier te lande nedergezet. Ik genoot het eerste onderwijs in het lezen, schrijven en andere wetenschappen aan mijns vaders huis en in de Nederduitsche sshool te *Tjerkwerd*. In 1785 kwam ik aan de Latijnsche scholen te *Franeker*. In 1790 werd ik met een aanzienlijken *praemium diligentiae* van de Rectorsschool; met het doen van eene openbare oratie, gepromoveerd tot de Akademie. Sedert 1790 tot 1795 heb ik te *Franeker* mijne Akademische studiën met bijzonder genoegen voortgezet. Ik woonde de lessen bij van de Hoogleeraren WASSENBERGH, DE CRANE, CHAUDOIR, THÖLEN, VAN VOORST en MEIJER. Mijnen Akademischen loop ten einde gebragt hebbende, en, nadat ik reeds meer dan twee jaren geleden mijne belijdenis bij Ds. HOUWINK, waardig Leeraar te

te *Franeker*, had afgelegd, heb ik mij in 1795 aangegeven tot het Examen Theologicum bij de Klassis van *Franeker* en *Harlingen*. Het Examen liep (zoo ik tot mijne blijdschap mogt vernemen) zeer tot genoegen af, zoodat men geene zwarigheid behoefde te maken, om mij met algemeene stemmen S. S. Minist. Candid. te verklaren.

Zoodra deze mijn wensch vervuld was, vermeerderde weldra de stof mijner blijdschap, doordien ik vereerd werd met eene benoeming tot Predikant in de Gemeente van *Lutkewierum*, onder de Klassis van *Sneek*. Deze beroeping aangenomen hebbende en alles in orde zijnde, wat noodig was, om mijne bediening te aanvaarden, begaf ik mij in den echten staat met mijne tegenwoordig nog in leven zijnde geliefde vrouw MARIA LOUIZA BONÁR. Op Zondag den 1 Nov. 1795 werd ik plegtig in mijne bediening bevestigd, door de Wel Eerw. Heeren NIEUWERD en ALTA, Predd. te *Scharnegoutum* en *Bozum*. En eindelijk op Zondag den 8 November daaraanvolgende aanvaardde ik mijne bediening en verbond ik mij met eene Intree-rede aan deze mijne Gemeente, sprekende over de woorden van den Apostel, *Col.* I: 28. — In de Leeraarlievende Gemeente van *Lutkewierum* heb ik den tijd van 13 jaren met bijzonder genoegen verkeerd. In den jare 1809 werd ik vereerd met de beroeping tot Leeraar in de grootere Gemeente van *Witmarsum*. Bijzondere redenen drongen mij, om deze beroeping aan te nemen, en er is geen reden geweest, waarom ik over mijne keuze eenig berouw behoefde te gevoelen. Nadat ik op Zondag, den 28 Mei 1809 met veel aandoening afscheid genomen had van mijne geliefde Lutkewierummer Gemeente, met de woorden van PAULUS 1 *Cor.* IX: 24*b*:

Loopt alzoo, dat gij dien moogt verkrijgen! aanvaardde ik mijn dienstwerk te *Witmarsum*, op den 11' Junij 1809. En onder het aanbiddelijk bestuur der goddelijke Voorzienigheid, heb ik van dien tijd tot op dezen dag alle reden en veel stoffe gehad, om mijnen weg met blijdschap te bewandelen, en mijn dienstwerk met genoegen te verrigten.

De billijke wensch van jonggehuwden en gelukkige echtgenooten, om kinderen te verwekken, bleef ten onzen opzigte wel altijd onvervuld, maar het ontbrak ons daarom niet aan bijzondere genoegens. Onze hemelsche Vader maakte het zeer wel met ons, zoodat wij de meeste redenen hebben, om zijne bestellingen over ons als zeer goed te erkennen, en ons te verblijden, met dankzegging over den weg, dien de Heer met ons gehouden heeft.

Gedurende den tijd mijner bediening werd ik, hoewel hier en daar in aanmerking komende, nergens elders beroepen, maar meermalen was ik in bijzondere kerkelijke betrekkingen. In de Sneeker Klassis zijnde, was ik in 1804 Lid van de Viesche Synode; en meermalen bekleedde ik den post van Klassikalen Examinator. Ook had ik de eer, om, namens de Klassis van *Sneek*, een en andermaal, zitting te hebben in het toenmalig Collegie van Deputaten-Synodi, hetwelk te *Leeuwarden* vergaderde. In 1816, ten tijde der nieuwe kerkelijke organisatie, werd ik benoemd tot Vice-President bij het Klassikaal Bestuur van *Harlingen*. In 1817 werd ik Praeses van de Klassis en moest dus als Lid zitting nemen in de Vergadering van het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*. Gedurende het jaar 1820 was ik President dezer Vergadering. Met bijzonder genoegen, vooral als President van het Klassikaal Bestuur, verkeerde ik in deze betrekkingen.

In

In het najaar van 1840 was ik vrij wat ongesteld en verzwakte ik in gang en spraak, zoodat ik besloot om mijn dienstwerk, nu ruim 45 jaren verrigt, neer te leggen en het Emeritaat te vragen, om dan nog, D. V. met mijne lieve Gade, het overige mijnes levens, in ruste door te brengen. Mijn verzoek werd gunstig toegestaan, en ik Emeritus verklaard bij koninklijk besluit, in te gaan met 1 Julij 1841. Op zachten toon sprekende, nam ik tot het laatste toe de predikdienst waar, en met eene Leerrede afscheid van mijne Gemeente, tot mijn en mijner talrijke hoorders genoegen, den 27 Junij 1841. — Wij hadden reeds een huis te *Arum* gehuurd, maar dat moest eerst in orde gebragt en bewoonbaar gemaakt worden, en dus bleven wij zoo lang in de Pastorij te *Witmarsum*. Alles gereed zijnde, betrokken wij ons huis te *Arum*, den 24 Augustus 1841, en wonen hier met genoegen.

Zoo schreef de waardige, altijd tevredene man. Slechts kort heeft hij van zijne rust genot mogen hebben. Op den 11 September dezes jaars woonde hij voor het laatst de godsdienstoefening bij, kwam ongesteld in zijne woning terug, en overleed op den 28 September 1842. Hij stierf, zoo als hij geleefd had, gelaten en blijmoedig. Ten vollen bereid om deze aarde te verlaten, toonde hij met woord en voorbeeld de kracht des Evangelies, om getroost te sterven, — en ging hij van hier in de vaste verwachting der zaligheid door JEZUS CHRISTUS — terwijl hij begeerde, dat men op zijn graf zou schrijven: *Indien wij alleenlijk in dit leven op Christus zijn hopende, zoo zijn wij de ellendigste van alle menschen.*

LETTER-NIEUWS.

De Boekhandelaar Mestdagh, te *Vlissingen*, heeft uitgegeven en verzonden:

J. R. de Bruine, Hervormd Predikant te *Vlissingen*, *Tweetal Leerredenen*, tot afscheid en intrede, gehouden te *Balk* en te *Vlissingen*, à 60 Cents.

Bij denzelven zijn nog eenige weinige Exemplaren te bekomen van de:

Nagelatene Leerredenen van W. Terneoy Arel, in leven Predikant te *Vlissingen*, à *f* 2,40.

Bij de Boekhandelaren Johs. van der Hey en Zoon, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

Vier Leerredenen, met eenige Bijlagen, door J. A. H. Hersinga, Predikant te *Sijbecarspel*. In postformaat. De prijs is *f* 1.00.

Uitgegeven ten voordeele der Protestantsche Gemeente op het eiland *Curaçao*.

Dit werkje wordt zoowel aan beminnaren van stichtelijke lecture, als aan alle Protestanten, om het doel, aanbevolen.

Nog is in den loop van dit jaar uitgegeven:

I. B. Glasius, *Geschiedenis der Christelijke Kerk en Godsdienst, in Nederland*, na het vestigen der Hervorming, tot den Troonsafstand van Koning Willem I; als Leesboek voor den beschaafden Stand bewerkt. Tweede deel, in gr. 8vo. Prijs *f* 3.90.

Het eerste en tweede deel, te zamen *f* 7.15.

II. *Beroep van den Roomsch-Katholijken Priester* Dick Addisson, op het onbevangen oordeel van alle weldenkende Katholijken. Vrij vertaald uit het Engelsch, door eenen Katholiek, in gr. 8vo. De prijs is *f* 0,60.

III.

III. *Bezwaren en gevaren, ontstaan uit de gemengde Huwelijken van Protestanten met Roomschgezinden;* tot waarschuwing van eenvoudigen, duidelijk en naar waarheid voorgesteld. In Gesprekken, postformaat, prijs *f* 0,60.

Door Keis en Lambrechts, te *Doesborgh*, zijn uitgegeven en bij alle voorname Boekhandelaren verkrijgbaar gesteld:

I. *Beschouwing van de zeven kruiswoorden des Verlossers.* *f* 1,40.

II. Colenbrander, *De vier Evangeliën*, volgens tijdsorde naast elkander gerangschikt. *f* 3,60.

III. *Het Peetkerkhof te Lichtenvoorde*, een geschiedkundig verhaal uit de XVIe eeuw, door N. J. de Wilde, Schrijver van *Bergen op Zoom in* 1747. *f* 2,40.

IV. *Duivelbezwering en Geestenverbanningen*, wijdingen en tooverijen der Kapucijners, uit het Hoogduitsch van F. J. Arnan, gewezen Kapucijner. *f* 0,60.

De Erven Thierry en Mensing, Boekhandelaren te *'s Gravenhage*, hebben uitgegeven en aan de Bestellers verzonden:

Naamregister der Hervormde Predikanten in het Koningrijk der Nederlanden en deszelfs Oost- en West-Indische bezittingen, alsmede der Hoogleeraren in de Godgeleerdheid aan de Hoogescholen en Atheneën, met aanwijzing hunner vroegere en tegenwoordige standplaatsen.

Behalve met de bijvoeging der vroegere standplaatsen, is dit werkje thans vermeerderd met twee alphabetische lijsten, om het opzoeken van namen en plaatsen gemakkelijk te maken.

De prijs voor vooruitbestelde exemplaren *f* 1,57[5], is thans *f* 1,90.

Dit werkje wordt aan Heeren Boekhandelaren, alleen op aanvrage, gezonden.

Door de Boekhandelaren van Dorp en Heringa, te *Utrecht*, zal bij inteekening worden uitgegeven, een

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

VAN

ALLE IN DEN BIJBEL VOORKOMENDE

PERSONEN.

Dit werk zal worden uitgegeven in afleveringen van 48 bladzijden of 96 kolommen druks, (gelijk staande met 140 bladzijden gewonen letterdruk).

Het getal der afleveringen, waarvan elke maand ééne zal verschijnen, zal dat van *twintig* wel niet te boven gaan.

De prijs van elke aflevering is bepaald op 75 Cents.

Het Berigt van Inteekening, benevens eene proeve van bewerking, is bij elken soliden Boekhandelaar te bekomen.

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt, bij Schalckamp, van de Grampel en Bakker, te *Amsterdam*, en verder alom te bekomen:

Mr. H. A. Spandaw, *Redevoeringen, over den invloed des gevoels, op den geest en de verstandelijke vermogens*, met bijgevoegde Aanteekeningen. *f* 2,25

Ds. H. F. T. Fockens, *Vertoogen*, *Schetsen en Tafereelen*, van godsdienstigen en gemengden inhoud. *f* 2,00.

Ramon de la Sagra, *Reis door Nederland en België*, met toepassing op het lager Onderwijs, de instellingen van Liefdadigheid, en de Gevangenissen in die beide landen. 2 deelen. *f* 6,00.

Ds. J. J. Bakker, *Tafereelen. Fragmenten en Aanteekeningen*, uit de ondervinding van een Dorpspredikant *f* 1,50.

J.

J. L. Ewald, *Karakterschetsen van sommige personen, voorkomende in de Lijdensgeschiedenis van Jezus, met betrekking tot hunne gezindheid jegens Hem*, tweede veel verbeterde druk. *f* 1,25.

J. C. Pruimers, *Rijmen*, tweede druk. *f* 1,50.

Dr. H. Aschenborn, *de Geneeskracht en wijze van gebruik van het Zwavelbad, bij Bentheim*, opgesteld voor geneeskundigen en beschaafde Badgasten. *f* 1,00.

A. Hortgers, *Paardenkoopers Handboek*, of ontsluijerde geheimen van alle handelsvoordeelen, en verfraaijingskunsten der Paarden. *f* 1,25.

H. Müller, *de ervarene Paardendoctor*, voor den Burger en Landman, of Handboek voor alle in- en uitwendige ziekten der Paarden. *f* 2,40.

W. L. de Sturler, *Proeven eener beschrijving van het gebied van Palembang*, (Zuid-Oostelijk gedeelte van *Sumatra*,) met platen. *f* 2,80.

Dr. E. Selberg, *over den verledenen en tegenwoordigen toestand van het eiland Java*, vertaald door W. L. de Sturler. *f* 1,50.

Dr. A. C. E. Tönger, *Ontwerp over de middelen, waardoor het mogelijk zoude kunnen gemaakt worden, om een groot gedeelte der Nederlandsche Nationale Schuld, op de Oost-Indische Koloniën, te consolideren, de inkomsten van het Gouvernement in Indië, te vermeerderen, en aan de ondernemingsgeest van particulieren, een ruim veld te openen.* *f* 1,00.

Ds. M. A. Amshoff en Prof. W. Muurling, *Bijdragen tot bevordering van het Christelijk leven*, ten voordeele der verwaarloosde Volksklasse, om in derzelver geestelijke behoefte te voorzien, Jaargang 1843, 1e en 2e stukje. *f* 0,40.

F. L. Staats, *Herinneringen aan het Kasteel van Antwerpen*, in de de maanden November en December 1831. *f* 1,50.

Dr. H. M. Duparc, *Spiersamentrekking en derzelver genezing*, in het bijzonder toegepast op de verkrommingen der voeten. Met platen. *f* 1,80.

R. G. Rijkens, *Practische Handleiding voor kunstmatige Ligchaamsoefeningen*, ten dienste van huisgezinnen en verschillende Inrigtingen voor onderwijs en opvoeding, voorzien van 675 oefeningen, en 310 figuren tot opheldering. *f* 3,00.

Dr. C. O. Piper, *Kunst om het menschelijk leven te verlengen*, of Gezondheidsleer, ten dienste van Ouders en Onderwijzers en Scholen, (uitgegeven, ten behoeve van eene brave, doch diep ongelukkige Weduwe,) vertaald door R. J. G. Rijkers, *f* 0,50.

Dr. H. G. C. Jansen, *Vriendelijke raad aan zorgdragende Moeders, Bakers en Minnen*, uitgegeven ten voordeele van eene ongelukkige Weduwe, vertaal door denzelfde. *f* 0,25.

Ds. P. Boekee, *over Staatsregt, Hervormd Kerkbestuur en Separatismus.* Naar aanleiding van het geschrift van Mr. G. Groen van Prinsterer: »de maatregelen tegen de afgescheidenen aan het Staatsregt getoetst.” *f*. 2,80.

Prof. L. G. Pareau, *Herinnering van de Apostolische Leer omtrent de ware Christelijke eenigheid*, Eene Leerrede over *Ephes.* IV: 3—7. *f* 0,30.

Prof. W. Muurling, *Leerrede*, naar 2 *Joh.* vs. 8—11. *f* 0,30.

Prof. P. Hofstede de Groot, *Wat moeten wij, Godgeleerden in de Nederlandsche Hervormde Kerk, nu doen?* Eene Toespraak aan de Theologische Studenten, bij het openen zijner Akademische Lessen, van 1842. *f* 0,30.

Ds. H. A. Amshoff, *Een woord van Herinnering*, ter gelegenheid van de tegenwoordige verdeeldheden in de Hervormde Kerk. Eene Leerrede over *Luk.* IX: 55b. *f* 0,30.

Ds. A. Rutgers van der Loeff, *Adres aan de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, ter zake van een Adres aan dezelfde Synode over de Formulieren, de Academische opleiding der Predikanten, het Onderwijs en het Kerkbestuur.* *f* 0,30.

Antwoord aan den Heer P. J. Elout, op Z. E. G. Brief aan A. Rutgers van der Loeff, over het Adres van dezen aan de Algemeene Synode. *f* 0,40.

Plegtige Verklaring, afgelegd door een aantal Leden der Hervormde Gemeente te *Groningen*, ter beantwoording van het geschrift, getiteld: *Aan de Hervormde Gemeente in Nederland.* *f* 0,40.

Prof. W. Muurling, *Christus in den Mensch en in de Menschheid, het wezen van het innerlijke Christendom.* Een woord ter bevordering van den waren

vre-

vrede, ook in de Nederlandsche Hervormde Kerk. *f* 0,50.

Prof. L. G. Pareau, *Jezus Christus en die gekruisigd*, onze kracht om te volharden in de waarheid en in de liefde, die uit God zijn. Tweetal Leerredenen, *f* 0,50.

Toespraak aan de Leden der Nederlandsche Hervormde Kerk, van wege het Godgeleerd Gezelschap, onder de zinspreuk: Gods Woord is de Waarheid; van welk Gezelschap het Tijdschrift: *Waarheid in Liefde* uitgaat. *f* 0,75.

VOOR LEESGEZELSCHAPPEN

ziet bij den Boekverkooper J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, het licht:

I. R. Hacker, *Josefa*, Romantische Tafereelen uit den Zuid-Amerikaanschen Vrijheids-oorlog. 2 deelen, met vignet. *f* 4,20.

II. A. J. van Loon, *Schetsen uit het Menschelijk Leven*. Drietal verhalen, naar het leven geteekend; met vignet. *f* 3,00.

III. J. Krabbendam, Jz., *Olivier van Noort*, Historisch-Romantische Schetsen te Land en ter Zee; met vignet. *f* 3,60.

IV. *Het Aanleemen*, Viertal Romantische Verhalen, naar het Hoogduitsch, met vignet. *f* 2,40.

V. *De Intrigant*. Een Tafereel uit den tegenwoordigen tijd, naar het Fransch, met vignet. *f* 3,00.

VI. W. L. Ritter, *Indische Herinneringen*. Aanteekeningen en Tafereelen uit vroegeren en lateren tijd, met vignet. *f* 2,60.

Bij denzelfden Uitgever is heden van de pers gekomen:

GEDACHTEN OVER ONSTERFELIJKHEID

EN

WEDERZIEN IN BETER LEVEN.

Naar het Hoogduitsch van Dr. Heinichen, door Dr. J. O. Jobert. Prijs *f* 1,25.

De

De Erven F. Bohn, Boekhandelaars te *Haarlem*, hebben alom verkrijgbaar gesteld:

I. SINT ROCHE.

Een nieuw Werk van de Schrijfster van *Godwie-Castle*. — De vierde druk van dit laatste ziet in het oorspronkelijke reeds het licht, en van *St. Roche* de tweede.

II. GUSTAAF III, ZIJN GESLACHT EN ZIJN TIJD.

Tafereelen uit de Zweedsche Geschiedenis, door den Baron von Cederstolpe, met vignetten. — Dit Romantische Tafereel van een beroemd *Zweedsch* Schrijver, behandelt een hoogstopmerkelijk Tijdvak uit de Geschiedenis van zijn Vaderland, en vereenigt met geschiedkundige naauwkeurigheid al het boeijende van den Roman.

III. DE ZEEROOVER.

Een Verhaal naar het Engelsch van Lord Byron, door J. S. van den Bergh. — Van de vertalingen van *Parisina*, *de Gevangene van Chillon*, *Mazeppa* en andere Gedichten van Byron, door Beets, zijn nog maar weinige Exemplaren voorhanden.

Door S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, is op heden uitgegeven en verzonden:

I. HET BELEG EN DE VERDEDIGING VAN HAARLEM, IN 1572—73.

Door J. van de Capelle, 1ste deel, met eene uitslaande plaat, voorstellende de Hoofd-afdeeling van het Spaansche leger, en gezigt op de stad *Haarlem*; met vignet; à ƒ 3,60.

Het

Met nog twee deelen, welke spoedig zullen volgen, is dit werk compleet.

II. Dr. J. de Koning, *Gedachten over des Menschen ziel*, à 60 Cents.

III. J. B. Christemeijer, *Het Lustoord tusschen Amstel en Grebbe en elders in het Sticht van Utrecht*, twee deelen met afbeeldingen; *nieuwe uitgave*, à *f* 2,00.

IV. *De Ithaka* van Jan Troost, wedergevonden door *twee Aardenburgers*, met vignet, à 65 Cents.

Dit Dichtstuk heeft betrekking op een stukje van den Heer W. J. van Zeggelen, dat in den *Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen* van 1843 voorkomt.

PROSPECTUS.

Dat de *Aardrijkskunde* goed onderwezen en goed begrepen zijnde eene nuttige, aangename en weetlustwekkende wetenschap is, en de meer of mindere vorderingen, welke jonge lieden in deselve maken of gemaakt hebben, ook in verband staan met hare wijze van voordragt, zoowel wat de manier van onderwijs als ook den vorm betreft, waarin die wetenschap wordt voorgedragen, zal wel geen opzettelijk betoog behoeven.

Van een en ander overtuigd, heeft de Schrijver eene proef genomen, om bovengemelde wetenschap op zoodanig eene wijze voor te dragen, als welke, naar zijn weten in ons Land nog niet gevonden wordt, en dus eenig is in hare soort.

Zij bevat namelijk een *werkje* in 40 *Afdeelingen* en hoezeer een *verdicht*, nogtans een *doorloopend verhaal, van eene reise om de wereld*, op welke een *jongeling* in de *eerste beginselen der Aardrijkskunde* wordt onderwezen, voorzien van 8 *kaartjes*, waarop juist datgene en niet meer aangeteekend is, dan wat in het reisverhaal voorkomt.

Niet gemakkelijk was het mij, het voornaamste dier wetenschap in bovengemelden vorm over te brengen: want wilde ik het geheugen, het geregeld denken van jonge lieden te hulp komen en niet in het wilde omschermen, zoo diende ik mij in sommige opzigten, naar onze gewone schoolboeken over dat vak, te rigten; terwijl aan den anderen kant al het aangename en uitlokkende, het verrassende en onderhoudende groo-

grootendeels zou verloren gegaan zijn, wanneer ik mij, in het verhaal eener zeereis, geheel en al naar den gewonen schooltrant had moeten schikken.

Bij de zamenstelling derzelve zijn de volgende Aardrijkskundige werkjes geraadpleegd, t. w. die van de Heeren van Wijk Roelandszoon, Prinsen, van den Hoogaard, Burggraaf, Schreuder, Oostkamp, Sikkema, Meijer en Uilkens; onderscheidene *Reisbeschrijvingen*, waaronder van Bodler en Sommer; bijzondere aanteekeningen uit *periodieke werken*, enz. — Alles zooveel mogelijk ingerigt naar de vatbaarheid van jonge lieden en de behoeften van onzen tijd.

Eene dorre naamlijst van *Landen*, *Steden*, *Bergen* en *Rivieren*, achtte de opsteller voor de lezing en het geheugen van jonge lieden noch doelmatig, noch onderhoudend en bevallig. Van de meeste derzelve is daarom het een en ander merkwaardigs gezegd. — Het werkje is daardoor wel iets uitvoeriger geworden, doch de Schrijver meende dat hetzelve, om die reden, op eene zekere mate van volledigheid, zoo niet naauwkeurigheid, kan aanspraak maken.

Als zoodanig wordt bij deze de *Inteekeningslijst* nog opengesteld op een werkje, getiteld:

FERDINAND OOSTERZEE,

OF

REIZE OM DE WERELD.

ZIJNDE EENE AANLEIDING

OM

JONGE LIEDEN

OP EENE GEMAKKELIJKE EN AANGENAME WIJZE DE

EERSTE BEGINSELEN

DER

AARDRIJKSKUNDE

TE LEEREN;

GESCHIKT TOT PRIJSEN, ZOOWEL ALS EEN LEESBOEK VOOR DE 3e KLASSE,

DOOR

I. C. MEIJER,

Onderwijzer te Midsland *op* Terschelling.

Voor-

Voorwaarden van Inteekening.

Het Reisverhaal wordt uitgegeven in één deeltje van klein octaaf van 160 à 180 bladz. voorzien van *acht gekleurde kaartjes* (de Wereldkaart en die van *Europa* echter tamelijk groot) waarvan de prijs bij Inteekening bedraagt 75 Cents en buiten Inteekening 85 Cents.

Die voor 12 stuks in ééns inschrijven, ontvangen ieder werkje voor 65 Cents.

De betaling geschiedt bij de ontvangst van het werk tegen kwitantie.

Door 109 Onderwijzers, vele Onderwijzers-Genootschappen, Kostschoolhouders en Instituteurs zijn ingeschreven niet alleen, maar ook eene menigte uit de aanzienlijkste en deftigste standen hebben voor hunne kinderen ingeteekend.

Het getal loopt naar de 900 Exemplaren.

Daar de Schrijver waarschijnlijk het copijregt aan zich zelven behoudt, stelt hij de Inteekening nog open gedurende de maand Augustus. — Het werk ligt niet te min ter perse en zal, zonder onvoorziene omstandigheden, weldra aan alle geachte Inteekenaars, franco per post, door het geheele Rijk worden toegezonden.

Die op bovenstaand werkje nog willen inteekenen, worden verzocht zich daartoe te vervoegen bij alle Heeren Post-Directeuren en Boekverkoopers. — Het algemeene adres is: *Aan het Postkantoor aan den Helder.*

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor SEPTEMBER 1843.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLIII.

De prijs is 30 *Cents.*

BOEKBESCHOUWING.

De Weg des Verderfs. Een ernstig woord van waarschuwing en vermaning. Naar den vierden druk. Uit het Hoogduitsch bewerkt.

> Gaat in door de enge poort: want wijd is de poort en breed is de weg, die tot het verderf leidt, en velen zijn er die door dezelve ingaan.
> *Matth.* VII: 13.

Te 's Hertogenbosch, *bij* P. R. D. Muller, 1842. 155 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1,50.

Het valt moeijelijk te gissen, wat den Vertaler, die zich wijsselijk niet genoemd heeft, bewogen moge hebben, om dit boek in het Nederduitsch over te zetten. Meende hij, dat er bij ons behoefte aan is, dan heeft hij zeker, weinig bekend met onze betere, vertaalde en oorspronkelijke, stichtelijke werken, zich zeer misrekend, en geloofde hij, dat ons lezend Publiek daardoor voor het echte Christendom meer ingenomen, gesterkt, verlicht en getroost zoude kunnen worden, dan heeft hij zich zeker bedrogen en moeten wij hem ernstig raden, om zich omtrent den heerlijken en heugelijken geest van het Evangelie beter te laten onderrigten.

Men vindt hier een aantal van wel 42 korte pietistische, soms mystieke uitweidingen, elk met

eene Bijbelplaats aan het hoofd voorzien, ontleend nu uit het Oude, dan uit het Nieuwe Testament, zoo als zulks de opsteller meende in zijne kraam te pas te komen.

Wij hebben ons de onaangename moeite gegeven, om ze alle te lezen, en bevonden, dat de Schrijver een man moet zijn, die de leer van Gods heilige openbaring niet verstaat, en alzoo, met hooge gedachten van zich zelven, eene pennevrucht geleverd heeft, welke niet dan schadelijk werken kan. Waarheid en misleiding zijn hier zoodanig door een gemengd, dat men soms zoude overhellen, om aan bedrog te denken, en dan zich iemand schijnt te moeten voorstellen, die verwarde hersenen heeft, maar zeker dat hij niet verstaat, wat de Apostolische verklaring den geloovige zoo duidelijk leert: *»De Godzaligheid is »tot alle dingen nut, hebbende de belofte des te»genwoordigen en des toekomenden levens,"* (*) en wij moeten den Vertaler ook raden, om op die heerlijke Bijbelplaatsen ernstig na te denken, en daarmede het hier voorkomende dan eens te vergelijken. Beide schrijver en overzetter, dit blijkt hier overal, verstaan den Bijbel niet en moeten ook nog leeren consequent te redeneren; wat anders zeker dan hardnekkig vol te houden. Ware het niet dat wij vreesden, dat dit hun geschrijf dezen en genen eenvoudige in zijne dwalingen ver-

(*) 1 *Tim.* IV: 8.

versterken, zwaarmoedig maken en tot een allertreurigst leven, ja zelfs ook tot *wanhoop* zoude kunnen vervoeren; wij zouden rekenen te kunnen volstaan, met te zeggen, dat dit gewrocht behoort tot diegene, welke men *niet* had moeten laten drukken. Maar liefde tot de waarheid, eerbied voor Gods woord, geloof aan JEZUS CHRISTUS en belangstelling in het heil onzer medemenschen, noodzaken ons, om er eenige oogenblikken nog bij te vertoeven.

Met de eene hand wordt hier gegeven en met de andere ook genomen.

Men leest hier, b. v.: God wil niet, dat een eenig mensch verloren ga.

God heeft zijnen Zoon, den geliefde zijnes harten, voor u, voor mij en voor allen in den dood gegeven.

Geene zonde is er meer te bedenken, die CHRISTUS niet heeft gedragen — geen zondaar is er meer te vinden in de geheele wereld, hoe groot zijne schuld ook zijn moge, dien de Heer niet door zijn bitter lijden verlost en voor het eeuwige leven gewonnen heeft. JEZUS heeft tot zijnen plaatsbekleeder den H. Geest gegeven, die Hem volkomen vertangt. Deze is het, die in geenerlei opzigt minder dan Hij zelf, ons op alle mogelijke wijzen en door die duizenderlei middelen, welke zijne goddelijke magt en wijsheid ten dienste staan, tot CHRISTUS en het door Hem verworven heil tracht te brengen.

 »Hoe

»Hoe gemakkelijk heeft God ons, door het geloof, den weg der zaligheid gemaakt! Door hetzelve toch behoeft niemand voor zich zelven de zaligheid meer te verdienen: hij behoeft ze slechts uit de hand der genade aan te nemen. Hij behoeft over zijne verantwoording voor Gods rigterstoel niet meer bezorgd te zijn: hij kan dezelve toevertrouwen aan Hem, die een voorspraak wil zijn bij den Vader voor allen, die in Hem geloogen, aan welke zonden zij zich ook schuldig gevoelen. Hij behoeft zelf de zonde niet meer te overwinnen: hij behoeft zich slechts over te geven aan Hem, die haar de magt heeft ontnomen, en alles wil werken in degenen, die in Hem blijven. Ook is er niemand, wien God den schat des geloofs niet gaarne schenkt. Hij biedt dien een iegelijk aan, ja Hij roept en lokt een ieder, zonder uitzondering, op het minzaamst tot zich, doet hun, die komen, de heerlijkste toezeggingen, en belooft zelfs het geloof te werken in diegenen, die naar hetzelve verlangen."

Tevens vindt men hier de volgende verklaringen: De zonde is eigenlijk de oorzaak van 's menschen verdoemenis niet.

Slechts *weinigen* zullen zalig worden, (gedurig herhaald) zeer klein is het aantal uitverkoren.

Niet allen, die er naar trachten, zullen het hemelrijk beërven.

Men zou, wanneer men naauwkeurig onderzocht, in eene groote stad naauwelijks eenen, of

of welligt geen enkelen regt geloovigen kunnen vinden.

Een klein hoopje zal behouden worden. (*)

De door het geloof opgewekte liefde tot den Heer zal veroorzaken, dat gij de zonde, *zooveel Gods genade u dit vergunt*, werkelijk nalaat en zijnen wil betracht.

Als lof- en navolgingwaardig wordt hier bijgebragt:

»Een aanzienlijk Kerkleeraar (waarom dien Pater niet genoemd?) was verpligt zijne rede aldus aan te vangen: »Hoe veel uitverkorenen zouden er naar uwe meening wel in deze stad aanwezig zijn? Hoe velen zouden er wel onder derzelver inwoners zijn, wier namen God in het boek des levens heeft aangeteekend? Vreeselijk is het voor mij om te denken, vreeselijk voor u om te hooren, wat ik zeggen zal. En toch wil ik zeggen wat ik denk, en zult gij hooren wat ik zal zeggen. Onder zoo veel duizenden zouden er ter naauwernood honderd zalig worden, ja ik sta in twijfel of er nog zooveel zouden wezen. Want welk eene boosheid merkt men bij de jongen — welk eene traagheid bij ouderen van dagen op! Welk eene dwaasheid bij de mannen — welk eene weekderigheid bij de vrouwen! Welk eene onbarmhar-

(*) Men vergelijke eens: *Matth.* VIII : 11, *Openb.* VII : 9. Verdiende dit boekdeel niet den titel: *De weg der misleiding*?

hartigheid bij de rijken — welk eene list bij de armen! Welk eene geveinsdheid bij de geleerden — welk eene kuiperij bij de handwerkslieden! Welk eene willekeur bij de overheden — welk eene weêrbarstigheid bij de onderdanen!" — Zou deze man, wanneer hij in onzen tijd optrad, van het tegenwoordig geslacht eene andere getuigenis kunnen afleggen?"

De Heidenen kunnen niet zalig worden, omdat zij niet in CHRISTUS gelooven (*kunnen*).

De wereld heeft al hare bekoorlijkheid voor den geloovige verloren.

Men mag, om te gelooven en zalig te worden, zelfs niet de geringste liefde tot de wereld meer koesteren.

Men moet in zich zelve de verzekering van het eeuwige leven hebben.

»God heeft zijnen Zoon gegeven! JAKOB had twaalf zonen; toen hij echter de tijding ontving, dat slechts een hunner, zijn JOZEF, dood was, wilde hij niet getroost zijn en zeide: »Ik zal rouw bedrijvende tot mijnen zoon in 't graf nederdalen." (*Gen.* XXXVII: 35.) God had slechts éénen Zoon, het afschijnsel zijner heerlijkheid en het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid; wanneer de Vader Hem aanzag aanschouwde Hij zich zelven. En deze Zoon, hoe hoog verheven, was zoo ootmoedig, dat Hij niet zijne, maar zijns Vaders eere zoekend, Hem in alles gehoorzaam werd tot den dood, ja tot den dood des kruises.

En

En welk eene liefde droeg de Vader den Zoon toe! Hij was in den schoot des Vaders van voor de grondlegging der wereld; ja Hij durfde zeggen: »Al het mijne is uwe en het uwe is mijne!" (*Joh.* XVII: 10.) En toch gaf de Vader Hem over — Hij scheurde Hem zich los van het harte! En waaraan gaf Hij Hem over? Aan nederigheid, gebrek, armoede, ellende, lijden, folteringen — ja zelfs aan een' smadelijken dood! Och, mogten wij de grootte van dit offer regt beseffen! Hoe bang te moede was niet ABRAHAM, toen hij zijnen IZAAK naar de offerplaats voerde! Hoe sidderde zijne hand, toen zij het mes aangreep om den geliefde, zijne eenige vreugde en hoop, te slachten! En wat moet het den Hemelschen Vader niet gekost hebben, toen Hij zijnen eeniggeborenen beval een leven te aanvaarden, alleen gekenmerkt door leed en smarten, en dat eenmaal op *Golgotha* moest eindigen! Hoe zal Hem — indien het geoorloofd is dit te zeggen — het hart gebloed hebben, toen zijn geliefde, geheel bedroefd tot der dood toe, Hem smeekte: »Vader, indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van mij voorbijgaan!" Toen Hij, als verpletterd door den vreeselijken last van de zonden der geheele menschheid, uitriep: »Mijn God! mijn God! waarom hebt Gij mij verlaten?" Maar de Vader verdroeg dit alles; Hij liet den beminden Zoon klagen, roepen, schreijen, ja sterven! En voór wie? Voor eene wereld, eene zondige wereld, de on-

verzettelijke vijandin des Ontfermers; voor eene wereld, die niet aflaat den grooten Lijder te honen en te smaden, was het alleen dat de hoogste Goedheid het onbegrijpelijke deed!"

Deze stalen zullen, vertrouwen wij, wel genoegzaam zijn, om ons ongunstig oordeel te staven, en, hopen wij, ter waarschuwing dienen, ten einde zich door zulke blinde leidsliedén niet te laten vervoeren, verwarren en rampzalig maken.

Het Vaderlijk Legaat aan zijne Dochters, door Dr. GREGORY. *Een brief aan eene jonggehuwde Dame, door* Mevr. CHAPONE. *Naar het Engelsch. Te* Dordrecht, *bij* van Houtrijve en Bredius, 1841. *VIII en* 104 *bladz. In kl.* *8vo. De prijs is f* 0,90.

Wij willen alle eer toekennen aan den Heer GREGORY en aan Mevrouw CHAPONE, en twijfelen ook geheel niet aan de goede bedoelingen van den Vertaler. Wij erkennen ook, dat in beide de hier geleverde stukjes veel goeds voorkomt, en wij houden ons overtuigd van het hartelijke en wèl gemeende der raadgevingen, hier aan de jonge Dames gegeven.

Evenwel kunnen wij ons niet overtuigen van het algemeen nuttige en bijzonder geschikte van dit boekje voor haar, voor welke het eigenlijk zal moeten dienen, noch dus ook van de noodzake-

lijk-

lijkheid der vertaling in het Nederduitsch. Vooreerst toch is het eigenlijk alleen ingerigt voor de zoogenaamde *groote wereld*, maar ten tweeden komen ons ook de lessen, wenken en raadgevingen nu eens te gestreng, te krachtig en te sterk bepalend, en dan weder te vleijend en gezuikerd voor, maar over het geheel ook meer geschikt om eene onnatuurlijke stijf- of gemaaktheid te bevorderen, welke aan geene gehuwde of ongehuwde Dame, of goed staan of haar gevallig maken kan, en geschikt dus, om te worden en te zijn, wat zij, door het haar van den wijzen Schepper ingedrukt gevoel en eigen wezen, kan en wezen moet, om volgens hare bestemming in het huwelijk regt gelukkig te zijn en te maken.

Wij althans zouden hier, van Schrijver en Schrijfster oordeelen, zeer en veel te moeten verschillen.

Gerustelijk vrage men eene jonge, wel opgevoede Dame zelve, wat en hoe of zij over het hier voorkomende oordeelt?

Tot ons leedwezen kunnen wij dan dit boekje niet aanprijzen, maar voegen er ook met vreugde bij, dat het bij ons aan geene betere raadgevers ontbreekt. Men denke alleen maar b. v. aan het *Huisboek* van MARTINET.

Ge-

Gedichten van W. KRAAN. *Te* Brielle, *bij* C. G. de Graaff, 1841. *VIII en* 171 *bladz. In gr.* 8*vo*. *De prijs is f* 2,00.

Een nieuweling op den Nederlandschen zangberg, en wel een man reeds van jaren, wiens beroep van dien aard is, dat men daarin althans geene bijzondere aanleiding verwachten zou, tot het aankweeken van de edele dichtkunst.

»Het is," zegt deze *homo novus*, ons voorts geheel onbekend, — in zijne toespraak aan den lezer met eene voor hem innemende bescheidenheid, — »het is geen vreemd verschijnsel in ons Vaderland, dat eenvoudige landlieden den ploeg met de dichtlier verwisselden, en eene eervolle plaats mogten bekleeden in de rij der Nederlandsche Dichters. Maar dat iemand, die van alle letterkundige opvoeding verstoken, en van zijne vroegste jeugd af, aan het onbestendig en ondichterlijk beroep van schipper verbonden was, met eenen bundel Gedichten optreedt, is misschien, wanneer men vader WIESROPT hier eens wilde uitzonderen, wel iets zeldzaams. In weerwil dezer zeldzaamheid echter, waag ik het, om eenige mijner dichtvruchten het Publiek aan te bieden. Ik doe dit niet, alsof ik juist vreesde dat de Poëzij aan verval van krachten zoude wegkwijnen, wanneer ik mijne verzen terug hield, o neen! maar ik doe

het,

het, omdat, met het klimmen mijner jaren, de aandrang sterker werd, om, bij gemis van rang en vermogen, toch nog iets achter te laten, voor mijne dierbaarste betrekkingen en vrienden. De bescheiden lezer zal dus hier niet te veel verwachten; en de billijke beoordeelaar zal, wanneer hij hier of daar een distel of een doornstruik ontmoet op zijne wandeling, daarom nog niet elke bloem meêdoogenloos uitrukken."

En aan het slot:

»Daar de groote BILDERDIJK in elk voortbrengsel van kunst eene *volstrekte* en eene *betrekkelijke* waarde vooronderstelde, zal het mij een genoegzame voldoening zijn, wanneer er, bij volslagen gemis van het eerste, nog iets in gevonden zal worden, dat op het laatste eenige aanspraak maken mag."

Het is ons een wezenlijk genoegen, hierop den lezer te kunnen verzekeren, dat deze bundel hem nopen zal te verklaren, dat geen bevoegd en bescheiden beoordeelaar aarzelen zal, daaraan *prout jacet*, eene betrekkelijke waarde toe te kennen. Wij voegen er bij, dat dezelve den niet tot dit vak, naar het blijkt, opgeleiden dichter tot eere verstrekt, zoo wegens de kunst en kunde daarin doorstralende, als uithoofde van de gevoelens daarin doorblinkende, en alzoo als een waardig geschenk moet worden beschouwd dat zijne kinderen, aan welke hetzelve is opgedragen, die het wel in eere mogen houden.

De

De inhoud is: Lof der Nederlandsche nijverheid. De winter in *Nederland*. Het vermogen der dichtkunst. De zeevaart. Elegie bij de Ruïnen van een oud bergslot. Tijd en eeuwigheid. Het gevoel. Ossian. Vader MARTIJN. Hoop en vrees. Aan het mededoogen. PAULUS te *Melite*. STEENSTRA, *Vaderlandsche romance*. Visscherszang. De edelmoedige bedelaar. De zeeman. Aan den Wel-Edelen Heer Mr. S. Aan den Wel-Edel geboren Heer Mr. J. R. VAN S., op zijn tachtigsten verjaardag. Op den eersten jaardag van mijn jongste zoontje. Aan God, na mijne herstelling. Mijne zilveren bruiloft. Op het huwelijk van mijnen oudsten zoon. Tot wederziens, (bij eene laatste wintervergadering van het Departement *Brielle*, der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*).

Ten aanzien van N°. 1 mogen wij niet vergeten de betuiging van den Dichter te herinneren:

»Dit stukje is, ten jare 1826, door de *Koninklijke Maatschappij van Vaderlandsche Taal- en Letterkunde te Brugge*, met haren Gouden Eerepenning bekroond; en hoezeer er enkele uitdrukkingen in gevonden worden, die thans eenigermate ongepast zouden wezen, vertrouw ik dat de lezer onze toenmalige betrekking met *België* niet uit het oog zal verliezen; in deze verwachting althans, is het stuk hier weder onveranderd geplaatst."

Overal ontmoet men hier den man, die met de dicht-

dichtkunde bijzonder ingenomen is en daartoe zelf ook grooten aanleg heeft met veel gevoel. Het dichtstukje, *Ossian* getiteld naar den inhoud, getuigt dit vooral duidelijk, en doet tevens aangenaam opmerken, dat het den maker aan geene verbeeldingskracht ontbreekt. Hij weet bij het onderwerp te blijven en er niet onaardig tevens korte uitweidingen onder te mengen, b. v. in de *zeevaart*, over de werking der liefde; soms heeft hij ook dichterlijke comparatiën gebezigd, om alzoo meerdere levendigheid aan zijne verzen gegeven, b. v. in het *vermogen der dichtkunst:*

Gelijk de Nijl, bij 't statig vloeijen,
  Het smachtend aardrijk laaft en drenkt,
En, waar zijn golven 't veld besproeijen,
  Den grond een forscher teelkracht schenkt:
Zoo, Dichtkunst! was uw komst voor de aarde;
't Egyptisch volk gevoelt zijn waarde,
  Als 't HERMES toon in de ooren dringt;
En, hoe vereêrd door ALEXANDER,
CALLIMACHUS siert troon en stander,
  Waar hij voor PTOLOMEUS zingt.

Maar heller schittren nog die spranken,
  En vonklen neêr in Griekenland;
Maar hooger steigren nog die klanken,
  Als LINUS stout de snaren spant.
Vergeefs in 't digte woud verscholen,
De mensch verlaat zijn duistre holen,

Door

Door ORPHEUS maatgeluid verrukt;
En voelt, door rein genot verengeld,
Aan eedler werkkring zich gestrengeld,
Zoo vaak zijn hand het speeltuig drukt.

Gelijk vele verzen hier vloeijend voortrollen, valt ook op het rijm niet veel met grond aan te merken. Om onpartijdig te handelen, moeten wij evenwel bij deze beschouwing ook niet nalaten, op te merken, niet slechts dat hier en daar nog al wat valt aan te merken, en doet zien, dat de kunst aanmerkelijk veel te wenschen heeft overgelaten, om zich boven het middelmatige te verheffen, maar ook dat sommige vlekken en onnaauwkeurigheden dezen bundel hier en daar ontsieren. Op pag. 69 b. v. leest men:

De sidderende grond *wankt*, brokkelt, scheurt van een; — waar *wankt* voor *wankelt* of schudt niet bevallen kan.

Op pag. 82 wordt gezegd:

Een *kasteel* werd hier verrukt aanschouwd; — voor: Een schoone burgt werd hier enz.

Op pag. 90 leest men:

Dáár is het leven, om voor de eeuwigheid te leven; — gemakkelijk te veranderen, b. v. door: Waardig om er naar te streven enz.

Pag. 96 wordt aangevangen met:

Dan onder zalig zielverrukken,
Gekneed door 't roerend vingerdrukken
Van Neêrlands eedle Dichtrenschaar, enz.

Wie

Wie gevoelt niet, dat dit *roerend vingerdrukken* zeer ongepast is, gelijk later onvoegzaam gezegd wordt:

Neen, door die Godheid aangedreven,
Verheft zich 't hart naar hooger sfeer;

Door welke Godheid? vraagt men natuurlijk.

Wat beteekenen de twee laatste regels van pag. 116?

Want schoon de zonde eens jam'ren baarde,
Hier zijn ze loutring voor de deugd.

Gemakkelijk had de laatste regel van pag. 121:

Hij is een God, geen menschenzoon:

veranderd kunnen zijn in: Hij is eens *Gods*, 2de naamval.

De laatste regel van pag. 131 is te gemeen, om in een dichtstuk te mogen worden toegelaten:

Ja, *waarachtig!* 't is een snoek.

Eene verkeerd gebezigde aardigheid behelzen deze regels van pag. 128:

Maar mijn dichtaar zwelt wat hooger
dan van BILDERDIJK of POOT;
Want de hoefbron voor mijn zangster
is een troeble kikkersloot.

Deze weinige aanwijzingen mogen den Dichter overtuigen, dat wij zijne hier geleverde stukjes met aandacht gelezen hebben, en dat de lof hem door ons hier welverdiend toegekend, niet onbepaald moet worden opgevat.

Wij moedigen hem aan, om zich verder in de schoone dichtkunst te oefenen en te vermaken.

Nieuwe en verspreide Gedichten van JACOB VAN DAM, *Landman en Veearts te* Aarlanderveen. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1840. 22 *blads. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1,50.

Bij de uitgave zijner *Gedichten* in 1821, ontving VAN DAM, de verdiende aanmoediging, en het bleek wederom uit zijn voorbeeld, dat ook zij, die geene geletterde opvoeding ontvingen, noch tot de dichtkunst opgeleid werden, wezenlijken aanleg en geschiktheid daarvoor hebben, en zich zelven soms weten te verheffen en bij andere verwondering te verwekken. Hij bleef deze zijne liefhebberij-studie verder beoefenen; en stelde zich alzoo in staat, om andermaal eenige zijner gedichten, van tijd tot tijd vervaardigd, te verzamelen en zijnen Landgenooten zediglijk aan te bieden. Met te meerdere schroomvalligheid echter verklaart hij, in het Voorberigt, dit te doen, omdat de smaak voor *subjectieve Poëzy* in de laatste jaren eer verminderd is dan toegenomen. Dit had echter wel eenige nadere verklaring noodig gehad, om goed door het algemeen begrepen te worden. Het zal toch wel nu, zoo als te voren, het geval zijn, dat *elk vogeltje zingt zoo als het gebekt is*, dat ieder dichter zijn eigen onderwerp kiest en naar vermogen bearbeidt, maar ook, dat de smaak, stemming en wijze van beschouwing verschillend

zijn.

zijn. Terwijl het stoute, verhevene en een hooger vlugt dezen bijzonder behagen, vindt een ander weder meer smaak in het zachte, huisselijke, aandoenlijke, meer eenvoudige, dat tot het hart spreekt. De dichter moet evenwel altoos met zijne krachten raadplegen, en, zooveel hem doenlijk, het gekozen onderwerp volgen. Wij kunnen het onzen geëerden Landgenoot volkomen toestemmen, en zijn daarvan door de lectuur dezer zijner verspreide gedichten te meer overtuigd geworden, dat hij alleen tot zoodanige poëzy roeping en kracht heeft, als de kunst leven (liever *levendige*) uitstorting van het gevoel zijnes harten uitdrukt. Ook twijfelen wij daarom niet, of vele van zijne hier geleverde dichterlijke uitstortingen des harten zullen ook nu bij velen weerklank vinden, edoch in verschillende mate en wijze, want *pro captu lectoris habent sua fata libelli* (ook *carmina*).

De stukjes, dezen bundel uitmakende, heeten: Onsterfelijkheid en wederzien. De Lente. Morgenstond. Avondstond. De nacht. De opwekking van den jongeling te *Naïn*. Het geweten. De doodstraf. Blik op den mensch. Het gevonden kindje en deszelfs moeder. Onbestendigheid. Aan bedroefde ouders. Deugd, bron van zielrust en geluk. Nadering tot het gebed. Aan God. MARIA's avondbede. Lied aan ELIZE in den herfst. Kersnacht. Geestverheffing. Braafheid. Vaderlandsliefde. *Leiden* ontzet. GERARD en BETJE, of de overstrooming. Vrouwenliefde, vrouwenwaarde.

JOOST VAN DEN VONDEL. BLANDINE op den morgen na een vreugdefeest. Afscheidsgroet.

Er zijn hier verscheidene fraaije en roerende gedichten onder, welke bijzonder aantrekken en bevallen zullen, wegens inhoud en uitvoering.

De verzen vloeijen doorgaans goed; het rijm is dikwerf ongezocht en edele christelijke gevoelens stralen er overal in door. Eerbied voor God, geloof aan zijne Voorzienigheid, naauwgezetheid van geweten, liefde voor de deugd, gehechtheid aan betrekkingen, braafheid, vaderlandsliefde, levendige hoop op eene zalige onsterfelijkheid, kenmerken deze verzen gunstig en doen ze met deelneming en goedkeuring, maar ook met stichting niet zelden lezen. Het eene dichtstukje is echter gelukkiger uitgevallen dan het andere. Wie zou b. v. aan N°. 12: *aan bedroefde ouders*, niet verre de voorkeur geven boven N°. 8: *de doodstraf?* Wij hadden zelfs dat laatstgenoemde liever geheel achterwege gelaten, waarop met grond zoo veel valt aan te merken, ofschoon men ook zelfs de doodstraf geheel afkeurt.

Zou verder iemand den voorrang kunnen geven aan dat JOOST VAN DEN VONDEL getiteld, boven *vrouwenliefde*, *vrouwenwaarde?*

Eenige stukjes en regels ziet men het aan, dat het *nonum prematur in annum*, niet is in acht genomen, waardoor vele gebreken hadden kunnen wegvallen; inzonderheid blijkt dit in de langere hier geplaatst, waarin redites voorkomen en ze-

ke-

kere gerektheid minder gevallig doorstraalt en koelheid veroorzaakt.

Enkele drukfouten, als op pag. 22 *biksemt* voor *bliksemt*, ziet men gaarne over, met eenige andere misstellingen en leemten, volgens verzoek van den edeldenkenden dichter. Ondertusschen mogen wij, om onpartijdig te zijn, niet alle gebreken onaangeroerd laten, welke de Schrijver blijkt niet opgemerkt te hebben.

In N°. 1 leest men b. v.:

Oneigen is der ziel het denkbeeld van den dood.

Is dat niet te zwak uitgedrukt, voor *ondulдbaar* is enz.

Wat later:

NARCISSA! (dierbre naam) zoo vroeg, zoo vroeg me ontvallen!

Is die herlaling wel natuurlijk? ware het niet beter:

NARCISSA! dierbre vrouw, zoo vroeg helaas! me ontvallen?

Op pag. 3 leest men:

Of gij de teed're klagt van uwen liev'ling hoort!

Past dit volkomen juist in den mond van een echtgenoot, die over den dood zijner lieve vrouw treurt?

Op pag. 13 is den dichter de gedachte zeker niet voor den geest geweest, bij CICERO b. v. uitgedrukt: dat men, ook in gevallen van misleiding, niet gaarne zich den troost van het wederzien en de onsterfelijkheid zou laten benemen.

Had de landman en veearts op pag. 20 wel moeten laten staan; de kievit *kweelt*, de grutto *secondeert*, meer muzijkaal bedoeld? De kievit kweelt toch niet en de schries toont waarlijk weinig muzijkaal vermogen.

Is op pag. 24 wel met het metrum overeen te brengen:

Dáár pronkt geen *uitheemsch* schoon!

Zou op pag. 31:

Wij leven meer dan eens;

niet veranderd hebben moeten zijn in:

Wij leven niet slechts hier.

Wij leven immers voort, niettegenstaande het ligchaam tot de aarde terug keert.

Op pag. 55 deugt het woord *verwoeder*, van eene droevige moeder gebezigd, niet.

Wij twijfelen zeer, of op pag. 57 van JEZUS;

Op wiens gelaat ......
Het merk *eens Gods* staat uitgedrukt.

En op pag. 59;

En roept niet uit: Een God was dáár?

wel voegt in den mond van hem, die weet, dat er maar één God is.

Hoe ligt waren deze kleine vlekken uitgewischt en verbeterd geworden.

Maar het zij hier ook: *ubi plura nitent*, etc.

Liever dus dan meer te critiseren, verklaren wij, dat dit bundeltje over het algemeen den dichter eere aandoet, en dat wij wenschen, dat de lezing veel nut zal stichten.

Ter

Ter bevordering hiervan schrijven wij, tot besluit onzer beschouwing, deze verzen af:

Beminnelijke deugd! uw glans straalt elk in de oogen;
Voor uw altaar staan wij met eerbied neêrgebogen.
In d'ondoordringbren nacht, die ons bestaan omgeeft,
Schuift gij den nevel weg, die voor de toekomst zweeft.
Onschatbaar is uw heil, en onverganklijk tevens;
Gij schenkt aan de aarde alreê de proef eens bet'ren levens,
En kweekt de zoetste hoop, die hoogre vreugde voedt,..
Gij zijt de laatste steun voor 't diep geschokt gemoed.
Met u wijkt vrees en smart, zwelt iedre knop van zegen,
Blinkt vriendlijk 't morgenuur, gloeit d' avondstond ons tegen,
Weegt ieder arbeid ligt, verknocht aan pligt en stand,
Vlecht vrede en huislijk heil den reinen liefdeband,
Stroomt wellust in de ziel, van 't prangend wee ontheven,
Verstuiven mist en damp van 't kort en moeij'lijk leven,
Verhoogt zich onze moed, met vromen helden-zin,
En sluimren wij gerust den langen doodslaap in.

Ja, zielrust! wie, wie zingt u niet,
Doordrongen van uw hooge waarde?
Waar, telg des hemels! *gij* gebiedt,
Stroomt heil en zegen neêr op aarde.
Dáár dringt de reinste menschenmin
Ten boezem van den sterv'ling in;
En is de deugd zoo hoog gezeten.
Dáár heft zich 't oog en 't hart tot God

Bemoedigd in het bangste lot,
Gerust op de uitspraak van 't geweten,

Gij zijt de bloem, die nimmer dort,
Spreidt zachte geuren om u henen;
Ofschoon het nacht en winter word',
En alle geuren zijn verdwenen.
Gij tooit het vrolijk, kalm gelaat
Met rozen van den dageraad,
Waaraan geen scherpe doornen hechten.
De teed're maagd, de blonde jeugd,
Den balling, de miskende deugd
Bindt gij de lauwers om de vlechten.

Dat heil weêrvaart u, boosheid, niet,
Hoe hoog ge uw daken op moogt halen.
Waar ge uw ontwerpen smeedt, dáár vliedt
De zielrust uit uw weidsche zalen:
Dáár siert geen blijde blos de wang,
En ruischt geen vrolijk feestgezang;
Men knoopt geen' band van liefde en vrede;
Dáár is men arm bij overvloed;
En levensvreugd, en levenszoet
Verwekt er heil, noch dankb're bede.

Geen duurzaam heil schonk ooit de tijd;
De schoonste lentetooi wijkt ras voor onweêrsvlagen.
'tIs al vergank'lijkheid gewijd,
Wat immer de Almagt de aard' doet dragen.
'tVerwisselt alles van gelaat,

Straks

Straks rijst een hut van klei, waar nu een rijkstroon
staat.
De tijd houdt dreigend d' arm omhoog, tot sloopen
vaardig;
De deugd alleen weêrstaat zijn magt!
ò Zielrust, schud ons sterfbed zacht,
Om daarvan op te staan, God en den hemel waardig!

Geologie, of Natuurlijke Geschiedenis van het uit- en inwendige der Aarde; op algemeen bevattelijke wijze voorgesteld door K. C. VON LEONHARD, *Geheimraad en Professor aan de Hoogeschool te* Heidelberg. *In drie Deelen, met platen en vignetten. Uit het Hoogduitsch.* 1e, 2e *en* 3e *aflevering. Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck, 1841. *Zamen* 144 *bladz. uitmakende. In gr.* 8*vo. De prijs van elke aflevering is* ƒ0,75.

Wij achten het noodzakelijk, ter inlichting voor onzen lezer en tot aanmerkelijke bekorting onzer beschouwing, het volgende, uit het berigt van of van wege den uitgever, hier aan het hoofd te plaatsen:

»De Geologie in haren geheelen omvang bestaat in de kennis der daadzaken en gebeurtenissen, van welke de schors der aarde de ontegensprekelijkste bewijzen oplevert; in de beschouwingen, daaruit afgeleid en nog verder af te leiden; in het naspo-

ren van de oorzaken, waardoor vroeger op de oppervlakte dier aarde verschillende veranderingen zijn voortgebragt, of van die, waardoor dezelve nog heden ontstaan. Verschillende aldus van de Geographie of aardrijksbeschrijving, bestaat de Geologie niet in de vermelding van de ligging en de grenzen van landen, den loop der rivieren, de juiste bepaling van de kusten en de uitgebreidheid der zeeën; — neen, zij wijst ons op het meer inwendige der aarde, en deszelfs verhouding tot de korst of oppervlakte, met haré verhevenheden, vlakten, valleijen, bergketenen enz. Zij leert ons de hulpmiddelen en wegen kennen, waardoor het den mensch mogt gelukken tot haar binnenste door te dringen, of haren inwendigen bouw, althans eenigermate, te leeren kennen. In de Geologie, en meer bepaaldelijk in dit aangekondigde boek, wordt alzoo gehandeld over mijnen en bergwerken; over den oorsprong der metalen; over ertssoorten en steenen; over versteeningen; over de werking van het onderaardsche vuur op die steenmassa's; over langzame óf plotselinge wegzinkingen van sommige gronden; over het ontstaan van koraalriffen; over de holen en grotten der aarde; over de steenkolen; over het voorkomen van edele en onedele metalen; over de veranderingen, welke de aarde ondervindt, of in de vroegste tijden ondervonden heeft; hier door water en overstroomingen, ginds door vuur en aardbevingen; over vuurspuwende bergen; over de zeeën,

de

de stroomen, minerale bronnen enz. Deze verschijnselen en de oorzaken, door welke dezelve worden voortgebragt, te kennen, op te sporen, met elkander in verband te beschouwen, of, zoo mogelijk, tot algemeene wetten terug te brengen — ziedaar het doel en onderwerp der Geologie."

In drie deelen is het werk, zoo kostbaar in de uitvoering wegens de vele platen en vignetten, welke er in voorkomen en niet wel gemist kunnen worden, compleet. De beroemde Schrijver stelt zich voor een vierde of vijfde deel op de genoemde drie te laten volgen; zullende het vierde handelen over *de op de oppervlakte der aarde waar te nemen verschijnselen, voor zoo verre de lucht, de wateren en het land betreffen.* Het vijfde wordt meer opzettelijk toegewijd aan de beschouwing *der vuurspuwende bergen.*

De inteekenaren verbinden zich alleen voor de drie eerste deelen, in 30 afleveringen, ieder van drie vellen druks, waarin meer dan 100 afbeeldingen zullen voorkomen, wordende het later hun overgelaten, om op de verdere deelen al dan niet in te schrijven.

Wij juichen deze onderneming toe en wenschen, dat het den uitgever en vertaler van dit belangrijk werk niet aan aanmoediging zal ontbreken.

De inhoud dezer drie eerste afleveringen is:

Afd. I. Hulpbronnen der Geologie, gegrond op uitkomsten, door de bewerking der mijnen opgele-

leverd. Iets meer bijzonders aangaande den arbeid der mijnwerkers.

Afd. II. Hulpwetenschappen der Geologie, natuur-, schei- en delfstofkunde. Algemeene eigenschappen der ligchamen. Over licht, warmte, elektriciteit, galvanismus, magnetismus, thermomagnetismus.

Afd. III. Over eenige algemeene eigenschappen der ligchamen. Grondstoffen, welke, in een geologisch opzigt, belangrijk zijn. Zuurstof. Waterstof. Stikstof. Koolstof. Zwavel. Chloor. Fluor. Phosphorus. En

Afd. IV. Over de metalen.

De geoefende Schrijver heeft zich alle moeite gegeven, om zich duidelijk uit te drukken, zoodat ook de minst geoefende in staat gesteld wordt, om de voornaamste en meest algemeen nuttige zaken, welke met naauwkeurigheid en tevens kortelijk behandeld worden, te verstaan, maar er zich ook tevens op toegelegd, om alles in eenen levendigen en aangenamen stijl voor te dragen; terwijl ook nog hier en daar aanmerkingen door hem er zijn tusschen gevlochten, welke de lezing veraangenamen, b. v. op pag. 129:

»Men zou bijna kunnen zeggen, dat de geschiedenis van het gebruik van het ijzer ook die van de beschaving is. Welk een hemelsbreed onderscheid is er tusschen den tijd, waarop de mensch voor het eerst een ploegijzer in den grond bragt, en den tegenwoordigen, waarin men op het punt

is,

is, dat de verst verwijderde natiën elkander over ijzeren sporen zullen ontmoeten, of elkanders landen bezoeken! Van welk ander metaal kan men verwachten, dat de prijs van hetzelve, ten gevolge der uitbreiding van kunstvlijt, ongeveer zestigduizendmaal hooger zal worden, dan die oorspronkelijk was?"

De vooraan geplaatste afbeeldingen maken, door derzelver naauwkeurigheid, het een en andere der aanschouwing nog duidelijker.

De vertaling is zoo vloeijend, dat men zou zeggen het werk in het oorspronkelijke te lezen. Slechts weinige drukfouten zijn blijven staan, zoo als op pag. 54: Quarz wordt door den topaas *gevoord*; en op pag. 103: *fummea*, rook, damp; welke zich gemakkelijk laten verbeteren.

Zoodanig een werk ontbrak ons nog in onze taal en verdient dus wel te worden overgezet. Hoe velen ontbreekt het toch onder ons nog zelfs aan eene oppervlakkige kennis der Geologie, waaraan ondertusschen meer gelegen is, dan men zulks wel algemeen schijnt te vermoeden.

Om kort te zijn; wij prijzen deze uitgave aan, verlangen naar de vervolgen, hopen dat aan het slot een bladwijzer zal worden gevoegd, en twijfelen niet, of deze onderneming zal wel slagen.

Ver-

Verhandeling over het leven en deszelfs gevolgen bij den Mensch. *Door* IZAÄK DE KONING, *Stads Medicinae Doctor, en Heel- en Vroedmeester te* Zalt-Bommel, *Lid van het Genootschap ter bevordering der Heelkunde te* Amsterdam, *van het Geneeskundig Genootschap,* Vis Unita Fortior *te* Hoorn, *en van het Noord-Brabandsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Voormaals Lid van de Provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in* Overijssel. *Te* Zalt-Bommel, *bij* Joh. Noman en Zoon, 1840. *VIII en* 111 *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1,20.

Vrij vreemd is de titel, of het onderwerp dezer verhandeling, en bijzonder ook de bewerking of orde van behandeling. Eerst was zij eene voorlezing, door den Heer DE KONING opgesteld voor en vervolgens gehouden in eene der Depart. Vergad. van het Nut ter dier stede van het jaar 1825. Zij werd met genoegen gehoord, en daar hij aan het verzoek, om dezelve in eenig Maandschrift meer algemeen bekend te doen worden, niet meende te moeten voldoen, later door den Doctor nog eens geheel overzien, uitgebreid en tot die volledigheid gebragt, dat hij haar den naam *Verhandeling* geven kon en daarna in het licht geven; echter niet dan na alvorens de-

dezelve ter lezing aan meer dan een achtenswaardig Geleerde gegeven en van hen de schriftelijke goedkeuring ontvangen te hebben, en met de verklaring, dat zij na zelfs, naar zijne overtuiging, nog geenszins op volledigheid bogen kan, wetende dat de gewigtige, hier behandelde zaken nimmer volledig zullen kunnen afgehandeld worden; dewijl enkele stukken, aan welke hier eene plaats is aangewezen, voor het vernuft steeds met eenen sluijer overdekt zullen blijven en tevens dat de gevoelens van onderscheiden Geleerden altoos hier en daar verschillend zullen gewijzigd blijven.

Deze verklaring nemen wij volkomen aan, zij is niet overtollig en zal door een ieder gemakkelijk worden aangenomen, die de zaken hoort, welke hier beschouwd voorkomen. Namelijk:

1.) Over het leven en deszelfs ontstaan. 2.) Over het toenemen, stilstaan en afnemen van den mensch. 3.) Over het sterven en den dood. 4.) Over de verandering, welke onze ligchamen na den dood ondergaan. 5.) Een betoog voor de waarheid van een voortdurend bestaan na den dood en een herleven van het ligchaam. 6.) Terwijl eenige aanmerkingen en bijzonderheden uit sommige gedeelten opgemaakt deze verhandeling besluiten.

Het blijkt overal, dat de door een lange praktijk (van 42 jaren) geoefende Geneesheer DE KONING veel moeite zich gegeven en veel tijds besteed

steed heeft aan deze behandeling, en men ziet, dat hij zelf vlijtig waargenomen en een aantal boeken daartoe gelezen, getoetst en gebruikt heeft. Met vrijmoedigheid zegt hij zijn gevoelen; zoekt dit voor den lezer aannemelijk te maken, en wederlegt of bevestigt, en neemt aan wat door anderen is aangemerkt, voorgeslagen en betoogd. Men treft hier dan ook veel goeds aan, hetwelk verdient aangenomen en behartigd te worden, en dat eene zeer heilzame strekking heeft. De gedurige uitweidingen leveren bewijzen op, dat DE KONING niets onbeproefd heeft willen laten, om zich wel te doen verstaan.

Ondertusschen zal het wel aan geen twijfel onderhevig zijn, dat eene alzoo bewerkte verhandeling voor een zeer groot gedeelte van het Nederlandsch Publiek, minder geschikt moet zijn. Het is niet bekend met vele hier voorkomende woorden en uitdrukkingen, als: *Kantiaans Transcendentalismus*, natuur-schei-wijsgeerig *Sophistichismus*, *Faenomena*, *Empirisch inporderabilia*, *affiniteiten*, inwendige en uitwendige levensvoorwaarde, of opwekbaarheid en incitament, nisus *formativus*, *grondaanlage*, een Dynamisch, Dierlijk en Scheikundig leven, *Divinum*, *Enormon*, *Archajon*, *Archeus*, het onzigtbare stip, enkelvoudige grondstof, *Atomen*, *Theoria Evolutionis*, enz. enz. Het is waar, dat de Heer DE KONING door zijne verklaringen de verstaanbaarheid heeft willen bevorderen en daarom menigwerf gesproken heeft

van

van duidelijke verklaring en gemakkelijk om te begrijpen, maar voor lieden niet van de kunst is er echter veel te vragen overgebleven. Men kan echter ook het onmogelijke niet vergen en het is iets, in een zoo kort bestek, over zoo vele belangrijke punten te schrijven.

Waaromtrent de Doctor zelf nog in het onzekere verkeert, geeft hij hier ook te kennen, en verwijst naar onderscheidene schriften.

Na aangemerkt te hebben, b. v.: Bij het sterven houdt het Dynamisch leven — prikkelbaarheid, gevoeligheid, zamentrekkingskracht, eigenleven en vormdrift — het eerst op; daarna het dierlijk leven; de omloop des bloeds, ademhaling enz. De ziel nu alle deze gebeurtenissen ontwaar wordende, dewijl zij geene indrukken meer ontvangt en hare verstandige werkzaamheden door de hersensorganen niet meer worden waargenomen, zoo verlaat zij haren kerker en vertrekt, schrijft hij: *Waarheen? Dat weet ik niet!* hetwelk hij tegen het slot nog eens herhaalt, met bijvoeging dat hij even min weet, hoedanig zij dan werkzaam zijn zal. Sommige Godgeleerden laten de ziel dadelijk naar den hemel of de hel vertrekken: (Dat getal zal nog al aanmerkelijk zijn). Hunne bewijzen hiervoor zijn niet gewigtig genoeg om dit voor waarheid aan te nemen (*). Andere geleerden zijn van gedachten, dat de ziel een zeer fijn ve–

(*) *Quod erat demonstrandum!*

vehiculum bij den dood medeneemt, en daarmede naar elders vertrekt, tot dat het stof weder ten leven zal opgeroepen worden, van dat gevoelen althans was LEIBNITZ. Wederom anderen meenen, dat de ziel in eenen slapenden toestand, al den tijd dat het ligchaam ter ruste ligt, den tijd der ontwaking moet afwachten. Indien men het nu daarvoor houdt, dat de ziel slechts eene zeer fijn georganiseerde stof (*) is, dan is er voor dit gevoelen veel grond van waarschijnlijkheid. Men kan over dit onderwerp nalezen: LAVATER, *Uitzigten in de eeuwigheid.* Deel I. Brief 7."

»Het behoort geenszins tot mijn voorgesteld plan, om dit onderwerp meer uitvoerig te bewerken; ook behoort het geheel en al tot de *Metaphysica Theologica.* Ik betwijfel het, of wel ooit iemand het ware, het beslissende ons zal kunnen kenbaar maken." (De Bijbel dus ook niet!?)

Over de leer der *Atomi* (of *ondeelbare grondstoffen* hier genoemd) der ligchamen, wordt hier bij herhaling gesproken, en als waarschijnlijk aangenomen, dat ook de eigen beginsels, de grondstoffen, de *atomen* van ons ligchaam op nieuw zullen ontwikkeld en alzoo Gods eer zal verhoogd wor-

(*) Is dit wel eens denkbaar, in eenen gezonden zin, voor iemand, die de *ziel* van het *ligchaam* heeft leeren onderscheiden? Van eenen Materialist kan hier toch de rede niet zijn.

De Rec.

worden en des menschen geluk en volmaking dan eerst regt eenen aanvang nemen zullen. Hoe veel DE KONING ook met deze leer der Atomen blijkt ingenomen te zijn, schrijft hij echter later:

»Indien dit gestelde al eens konde tegengesproken, ja zelfs geheel ontzenuwd worden, door de aanmerking, dat het stelsel van eene eigene grondstof, *Atomi*, slechts niet veel meer dan eene Hypothese is, welke door geene duidelijke proeven kan gestaafd worden en dus slechts eene vermeende waarheid, eene vooronderstelling is; dan zullen wij dit voor een *oogenblik* moeten toestemmen; doch alsdan moeten wij noodzakelijk aannemen, dat ons ligchaam, zoo als het bij den dood is, geheel ons eigendom zij. Nu; dan hebben wij immers duidelijk doen zien dat, welke verandering en reorganisatie de uitmakende stoffen ook ondergaan, deze stoffen *aanwezig blijven*, en ofschoon zij zich met de aarde vereenigd hebben, of in andere ligchamen zijn overgegaan, of zich in den dampkring verloren hebben, zij toch niet vernietigd en dus geenszins uit het oog verloren zijn, van den Almagtigen Schepper en Verzorger."

Over de onsterfelijkheid der ziel, of het voortleven van den mensch na den dood, blijkt de Doctor de belangrijke werken *de Elpizon* en HUSTON's *Herleven en Herkennen*, hier zeer aangeprezen, met groote belangstelling gelezen te hebben. Dat der menschen ligchamen, dood zijnde, het aas, de spijs van *wormen* worden zouden, noemt onze

Doctor eene volstrekte onwaarheid, en bewijst dat ook op zijne manier, gelijk dit ook uit het door hem te voren beweerde, als men het aanneemt, moest volgen.

Als iets merkwaardigs meenen wij nog te moeten aanteekenen deze bijzondere aanmerking: »Dr. DOORNIK heeft een geheel werk geschreven, over de werking van geest en stof: *Het menschelijk organismus beschouwd uit een Psychologisch oogpunt*, of *het verband tusschen geest en stof*. Dit werk is hoog geleerd, ik begrijp er niets van, waarschijnlijk de Schrijver zich zelf niet.''

Hoe weinig is er nog, dat wij zelve goed begrijpen, en hoe moeijelijk dus in vele opzigten anderen te leeren! Dat zal ook wel het resultaat zijn, bij verscheidene lezers dezer verhandeling.

Wij nemen, het goede prijzende, er hier afscheid van en wenschen den werkzamen en onderzoeklievenden Schrijver toe, dat hij nog eenige jaren in zijn vak nuttig werkzaam zijn en hoe langer zoo meer bevestigd zal worden, in zijn geloof aan de zalige leere des Bijbels, en dus ook aan die der onsterfelijkheid van den geest, de opstanding der ligchamen en het eeuwige leven! waarmede het materialisme van onzen tijd zich volstrekt niet laat vereenigen.

VIN-

VINCENZ *gezegd: de Overwinnares.*

Doe wel, zie niet om.

Gedrukt voor rekening van den verzamelaar. Eerste Deel. Te Hanau, 1840. *XLVII en* 368 *bladz. In gr.* 8*vo.*

Deze titel is voorzeker vreemd voor den oningewijden, ja, zonder nadere inlichting, geheel onverstaanbaar. Men zou al ligt kunnen denken, dat hier een Roman geleverd is door iemand, die nog niet bekend genoeg is, om het te durven wagen, met zijn naam als schrijver op te treden. Heeft men gemeend, door dezen vreemden titel te moeten misleiden, de nieuwsgierigheid op te wekken en alzoo tot het koopen en lezen te bewegen, dan moge dit bij eenigen gelukt zijn, maar bij ons althans was de uitwerking juist tegenovergesteld. Wij lieten het boekdeel daarom, hoewel ons toegezonden, eenen geruimen tijd liggen, stelden er ons zeer weinig van voor, en gingen eerst later tot de lezing, maar met weinig opgewektheid, over.

Een in het Nederduitsch geschreven boek te *Hanau* gedrukt! Dit nam ons ook geheel niet gunstig in voor den inhoud, zoo min als de vertaling van VINCENZ, door *de Overwinnares.*

Wij gingen aan de lectuur, vonden eerst eene

opdragt aan het vrouwelijk geslacht, tot vermeerdering of verkrijging van huisselijk en algemeen geluk; vervolgens drie verklaringen als motto's van een' Franschman, Duitscher en Hollander; verder eene vriendelijke toespraak des Leeuws aan GIJSBRECHTS Neven en aan KENAUS Nichten, met eene afbeelding daar nevens; daarop een voorwoord van XLVII bladz., geteekend COSMOPOLITE, en eindelijk, na nog eene aanhaling uit het *Journal de la Haye*, het werk zelve. Wij lazen en beschouwden dit een en andere, werden overtuigd, dat wij den inhoud geheel niet geraden hadden en begrepen nu den titel en het oogmerk des ongenoemden verzamelaars, met niet aan het hoofd te plaatsen: *Het koude water behoorlijk in- en uitwendig gebruikt een heerlijk bewaar- en geneesmiddel voor den mensch. Bewezen door redenering, verklaringen en uit een aantal voorbeelden.*

Dat zoogenaamde '*Voorwoord*, soms Ironisch, Sarcastisch, Satyrisch en Comisch ingerigt, overtuigde ons, ja, dat de Schrijver, wien het anders geheel niet schemert, niet zonder reden zich verontschuldigt, omtrent het gebrekkige der Nederduitsche taal, waarin men zich te *Hanau* niet gewoon is zoo algemeen dit te drukken, maar geenszins, dat de door hem gebezigde titel zoo zeer de voorkeur verdiende.

Hetgeen deze ondertusschen niet vermogt, werd door de Voorrede bij ons uitgewerkt. Onze weetgierigheid namelijk werd opgewekt en wij verlangden

den zeer het hier geleverde te lezen en op onze wijze te toetsen, ja wij gevoelden eene zekere vooringenomenheid met het waarlijk zoo belangrijk als verschillend beoordeeld, hier zoo ijverig aangeprezen, *watermiddel.*

»Wij hopen," zegt de verzamelaar aan het slot, »en vertrouwen, dat men het ons niet zal ten kwade duiden, dat wij ons gevoelen rondborstig mededeelen, dat wij ons niet van die zachte fluweele romannetjes-taal bedienen, waardoor en waarmede vele oppervlakkig denkende Lezers en Lezeressen zoo gaarne bedrogen willen worden. Ten overvloede herhalen wij, dat wij niemand ons gevoelen opdringen, ook wat den eigenlijken inhoud van dit ons drukwerk betreft; hetgeen wij dan onze opmerkzame Lezers en Lezeressen met dat frisch-water-gevoel aanbevelen, dat door het tegenovergestelde, door het ten eenemale onbeschrijfelijke aangename gevoel van warmte al dadelijk wordt opgevolgd. Eindelijk: hoe grootelijks wij ons ook door velen zullen vereerd achten ons werk te willen lezen, zoo zijn wij den mannen, waarvan wij de uittreksels ontleenden, en der waarheid verschuldigd, te zeggen: dat men het om zijn's zelfs wille lezen moet; dat men het niet lezende en het niet beoefenende zich zelven oneindig veel meer waarachtig geluk onthoudt, dan dat men ons ooit zoude kunnen benadeelen of verongelijken. En hiermede bevelen wij onze opmerkzame Lezers en Lezeressen aan de bescher-

ming onzer aller moeder, en bovenal en vooral aan den Schepper! der zoo weldadige natuur!"

Hier worden aan het Publiek alzoo geleverd uittreksels uit verscheidene boekwerken. Te weten:

1.) Geschiedenis der water-geneeskunde van MOZES tot op onzen tijd, ten bewijze dat het frissche water een All-Geneesmiddel is; door Professor OERTEL in *Ansbach.*

2.) Water-Genezingen (*Cura*) van VINCENZ PRIESSNITZ te *Grävenberg.* Een troost- en handboek voor zieken, door TH. BRAND. Tweede druk.

3.) Triomf der geneeskunst met koud water, of roepstem aan alle menschen enz., door C. ZOCZEK.

4.) Leerregel van VINCENZ PRIESSNITZ, het koude water aan te wenden in verscheidene ziekten enz., door A. H. KRÖBER.

5.) De Natuur-Geneesinrigting te *Grävenberg.*

6.) De geneeskracht van het koude water, bewezen in 188 ziekten en ligchaamsgebreken, door F. RÖVER.

7.) De nieuwst beoefenende water-geneeskunde in haren ganschen omvang.

8.) De kern der Grävenberger behandeling met koud water, door J. H. RAUSSE.

Na de uittreksels uit deze werken volgt een naschrift, waarin de Huishoudelijke Maatschappij te *Haarlem*, of eenige andere soortgelijke in *Holland*, die premiën uitlooft, wordt uitgenoodigd eene prijsvraag uit te schrijven; over de nog andere of eigenlijke bestemming van b. v. een honderd-

derdtal der kruiden enz., volgens de leer der Allopathie als zoogenaamde geneesmiddelen het meest in zwang, met verzoek van den verzamelaar, om, bij de bekrooning, de eer te hebben van die premie met 20 gouden Ducaten te mogen verhoogen, door de Maatschappij aan den bekroonde uit te reiken.

Een vrij naauwkeurige bladwijzer, die hier zeer te pas komt, wordt vervolgens geleverd, en daar achter: Vertheidigung der rechte der Menschheit in beziehung auf die neuere Wasserheilmethode, gegen diejenigen Aerzte, welche solche angreifen und verdrängen wollen. Von dem vorstande des Gesundheitsvereins für freunde der wasserheilkunde, Obergerichtsprokurator, Assessor M. P. RAUSCH, zu *Cassel*, benevens een verkort uittreksel eener mededeeling door Doctor RÖLL te *Nijmegen*, en eindelijk: Beoordeeling der *Vaderlandsche Letteroefening*, Januarij 1839, over het werkje: *de Brandewijnpest.* Een treurig verhaal enz., naar het Hoogduitsch, door H. ZSCHOKKE.

De lezer ziet uit deze opgave, hoe vreemd de inrigting van dit boekdeel is en wat hij hier zoeken moet. Het is eene ijverige en ernstige, hoewel soms met boert afgewisselde poging, welke hier wordt aangewend, om het gebruik van het koud water meer algemeen te maken, hetzelve de plaats van een groot aantal andere genees- en heelmiddelen te doen vervangen, en vooral de Geneesheeren over te halen, om, uit ware menschen-

liefde en gevoel van pligt, onbaatzuchtig de vooroordeelen tegen dit eenvoudig middel, dat in zoo vele gevallen allerheilzaamst blijkt te werken, niet alleen niet te stijven, maar integendeel al hunnen invloed aan te wenden, om dezelve te keer te gaan en uit te roeijen. Ten blijke dat hij geenszins het nadeel wil der Geneesheeren, geeft de verzamelaar zijn verlangen te kennen, dat zij — voor het verlies, dat zij mogen ondergaan, door minder recepten van pillen, decoctums, zalven uit de kruidmengerij enz., voortaan voor te schrijven, zullen worden te gemoet gekomen met eene niet karige jaarwedde.

In eene te zamentrekking voor lustelooze lezers en lezeressen, wordt gezegd:

»De oorzaken der ligchamelijke ziekten zijn ligchamelijke stoffen (nooit ontstemde beweegkrachten) van welke het ligchamelijke werktuig slechts daardoor bevrijd worden kan, dat ze naar buiten uitgestooten worden, niet daardoor, dat ze in hetzelve, door scheikundige middelen onzijdig (*neutral*) gemaakt worden."

»Derhalve kan geen geneesmiddel (*Medicin*) iets meer doen, dan aansporen ter genezing, niet echter genezen. Het is onmogelijk, dat de *Medicin* de ziektestoffen scheikundig vernietigen kan, wijl het onmogelijk is, daarmede het geheele ligchaam zoo te doordringen, dat het alle verschuilde ziektestoffen bereikt; voor dat zulks zoude kunnen geschieden, ware het werktuig reeds ganschelijk

ver-

vernietigd. Het is nog uit dien hoofde onmogelijk, omdat de kruidmengersmiddelen in de maag eene oplossing ondergaan, ten gevolge waarvan het meeste door de darmen wordt weggevoerd en ook het verteerbare daarvan een veranderde afgescheidene gedaante bekomt."

»De geneeswijze der natuur bestaat daarin, dat zij elk werktuig de kracht verleend heeft, de vijandelijke stoffen, waarmede het behebt is, uit te stooten."

»De natuur is in alle hare werkzaamheden van eene stalen gelijkvormigheid; die dat nog niet heeft opgemerkt, heeft geene kennis van de natuur, heeft geene kennis van kennis."

»De watergeneeskunde vervult alle pligten der geneeskunde."

»Bij alle inwendige ziekten hebben de middelpuntige verrigtingen (*Central*) van het ligchaam een overwigt over de uitwendige, oppervlakkige kringvormige (*peripherischen*); daarom is het de dringendste en de eerste pligt der geneeskunde, de strooming der sappen en der ziektestoffen zoo veel mogelijk naar de oppervlakte te geleiden. Zulks kan alleen het water, door deszelfs koude en geneigdheid tot uitzuigen. De koude van het water brengt de vereischte tegenwerking te weeg, om de ziektestoffen naar buiten uit te stooten. Op deze wijze bewerkt de watergeneeskunde de genezing der kwijnende (*chronische*) ziekten."

»Bij snel verloopende (*acute*) ziekten verdrijft zij gemakkelijk en zeker het doodsgevaar, daar zij

de

de den dood aanbrengende ontsteking veel spoediger naar buiten trekt als eene aderlating. Wanneer dat volbragt is, geleidt zij ook hier even zoo zeker de ziektestoffen naar de huid en door zweeten en zweren op de huid."

»Dezelfde wateraanwending, die men met de huid voorneemt, oefent men uit op de maag en het gedarmte, door waterdrinken en klisteren. De ziektestoffen, die zich daar of in de nabijheid bevinden, worden daardoor opgelost of weggevoerd. Van daar die dikwijls voorkomende buikloop en beslissende pisloozing bij de waterbehandeling."

»Duurzame ongestoorde gezondheid tot den laten avond van ons leven (let wel!) is geheel onmogelijk zonder dagelijksche koude baden, omdat de huid open en werkzaam zijn en blijven moet, om de dagelijksch indringende vijandelijke stoffen ook dagelijks weder uit te stooten. Het werktuigelijk gestel van den mensch (dus niet van de vrouw zonder hoofd!) en van alle zuigdieren is berekend om dikwijls benat (beregend) te worden met koud water. Dit uitblijvende, ontstaat er, als het onvermijdelijke gevolg, bij ieder schepsel zonder eenig de minste uitzondering, een overwigt van de inwendige verrigtingen over de uitwendige kringvormigen. Zulks is al reeds eene onregelmatigheid of afwijking van de wetten der natuur, en alzoo de eerste aanleiding tot ziekten."

»De man zoekt naar het paard en hij zit er op. De geheele *Apotheke*, die de mensch behoeft,

draagt

draagt hij onder zijne huid; de sleutel daartoe is — het water."

De redeneringen mogen meermalen onvoldoende voorkomen en sommige uitdrukkingen overdreven schijnen, de bijgebragte voorbeelden verdienen althans wel de aandacht van onderzoeklievende menschenvrienden.

Ook zijn de redenen, welke hier van tijd tot tijd aangevoerd worden, van dien aard, dat men ze niet verachten mag. Het veroordeelen is gegemakkelijker dan het wederleggen, en het is dwaas zoowel iets te verachten, omdat het ons nieuw en vreemd of ongewoon voorkomt, als, omdat het oud en in gebruik is, daaraan hardnekkig vast te houden. De zaak, hier behandeld, komt ons voor zeer waardig te zijn, verder nagedacht, beproefd en onderzocht te worden. Wij kunnen dus niet te ernstig de Heeren van de kunst, die edel denken, verzoeken, om en voor zich zelven en ten nutte van hunne medemenschen, die zich aan hunne zorg toevertrouwen, dit onderzoek onbevooroordeeld voort te zetten, opdat de waarheid meer en meer openbaar worde en genees- en heelkunst tot heil der menschheid wezenlijke vorderingen maken.

Het naauwe verband waarin het hier aangeprezene staat, met het zedelijke zoowel als met het ligchamelijke, is te duidelijk dan dat het niet in het oog zoude vallen. Ook de belangrijke zinspreuk van onzen BOERHAVE herinnert men zich hier-

hierbij en leert die te meer te waarderen: *Simplex veri sigillum.*

Wij verlangen naar het beloofde vervolg, en wenschen, dat hetzelve zal mogen dienen om de waarheid nader te doen kennen en die verandering in de geneeskundige praktijk zal te weeg brengen, dat daardoor veler lijden verzacht, veler welstand bevorderd en veel wat schadelijk is zal worden afgewend en voorgekomen. Men verlieze niet uit het oog dat *natura artis est magistra.*

MEN-

MENGELWERK.

HET LEVEN VAN JEZUS

EN

DE GELOOFWAARDIGHEID DER APOSTOLISCHE LEERE,

BEWIJSBAAR UIT HET LEVEN DER APOSTELEN.

TER PROEVE VOORGESTELD IN HET LEVEN VAN DEN APOSTEL PAULUS.

VOORLEZING,

GEHOUDEN IN DE RINGSVERGADERING VAN VLISSINGEN.

DOOR

J. F. W. KÖNIGSFELDT, V. D. M. te *Meliskerke*.

Waren er immer tijden, hoogst gewigtig voor de zaak des Christendoms, door de pogingen, welke aangewend worden, om deszelfs zekerheid te ondermijnen, deszelfs goddelijke kracht te vernietigen en den mensch, met zijn geloof, ook tevens zijnen troost en zijne hope te ontrooven, het zijn gewisselijk de dagen, die wij beleven. Stelsels van allerlei aard, door vroegere eeuwen ver-

veracht, en in de onze bijna vergeten, worden, met nieuwe drogredenen omkleed, den volke voorgehouden, als eenige onfeilbare regelmaat des geloofs. Hier verwerpt men met hoogmoedigen waan alles in Gods heilig Woord, wat door deszelfs verhevenheid de bevatting des bekrompenen menschen verstands te boven streeft, en vernedert den Eeuwigen Zoon des Vaders tot *den wijze van Nazareth*. Elders geeft men zich toe aan de voorstelling eener donkere onbestemde gevoelsleere, (indien ik het zoo noemen mag) die het woord des Evangeliums overtollig maakt, en het dweepzieke hart de heerschappij tracht te verzekeren over het redelijk verstand. Inzonderheid werden in den laatsten tijd twee hevige aanvallen op de grondslagen van het Christelijk Godsgebouw gedaan, door van de eene zijde het leven van JEZUS als een verdichtsel te beschouwen, en van den anderen kant niet slechts de onfeilbaarheid der Apostelen aan te tasten, maar hen zelfs alle geloofwaardigheid te ontzeggen. Vele krachtige pogingen zijn er reeds aangewend, om deze stelsels te bestrijden en in al derzelver naaktheid ten toon te stellen. Ter vervulling mijner spreekbeurt in uwe geachte Vergadering, wenschte ik er de mijne bij te voegen, tot bereiking van hetzelfde doel; en wel langs eenen weg, die, hoewel in een enkel tegenschrift zijdelings aangewezen, echter, voor zoo verre mij bekend is, nog niet regtstreeks betreden werd. Heeft men toch tot op dezen dag het leven van

de

de Apostelen onzes Heeren boven allen twijfel verheven geacht, zoo strekke dan de levensgeschiedenis van één hunner ons ten bewijze voor de zekerheid van het leven van JEZUS en de geloofwaardigheid der Apostolische leere. Het leven van den Apostel PAULUS acht ik tot dit doel het geschiktste, daar zijne verrigtingen en geschriften het uitvoerigst tot ons gekomen zijn. Dit bewijs echter voldingend te leveren, durf ik mij niet vermeten: als eene proeve slechts, wensch ik, dat gij het beschouwen moogt.

Roepen wij dan *vooreerst* het leven van den Apostel met weinige trekken in ons geheugen terug; en zien wij *vervolgens*, welk bewijs het ons geeft voor de zekerheid van het leven van JEZUS en de geloofwaardigheid der Apostolische leere.

I. Den man, wiens levensgeschiedenis wij voor onzen geest willen terugroepen, kennen wij uit zijnen vroegeren leeftijd, als een van godsdienstijver geheel doortrokken Jood, die zich van goddelooze priesters tot een geesel der Christenen misbruiken liet, en mannen en vrouwen, kinderen en grijsaards naar de gevangenis sleepte. Op de plek, waar STEPHANUS stierf voor de zaak van CHRISTUS, doet de H. geschiedschrijver hem het eerst te voorschijn treden. Dáár staat de jongeling, en ziet met vreugde het hoofd van eenen Christen verpletteren, en denkt aan niets minder, dan dat hij zelf weinige jaren later, om dezelfde zaak, zou gesteenigd worden. Hij gaat naar *Damas-*

mascus, om ook dáár het Christendom uit te roeijen, doch juist op dien weg heeft de zonderlingste omkeering plaats in zijn gemoed. Een licht van den Hemel, verre boven den glans der zon, bestraalt de duisternis zijner ziel. Hij ziet, hij hoort den Heer JEZUS CHRISTUS, dien hij tot hiertoe als een valschen Messias vervolgd had, in al de wezenlijkheid zijner heerlijkheid en magt, en op den zelfden oogenblik is hij een Christen, een broeder der Christenen. Van dien oogenblik af staat zijn besluit vast, de zaak van CHRISTUS, die hij tot hiertoe alle afbreuk had trachten te doen, dáár, waar hij slechts kan, te bevorderen. Hetgeen niemand had durven vermoeden, gebeurde. De voorvechter des Jodendoms, de groote Christenvijand, wordt een verkondiger van het Evangelie, en, in de hand van den verhoogden Heer, het heilzaamste werktuig tot vernietiging van de afgodendienst der Heidenen en de vooroordeelen der Joden.

Ieder voordeel, dat hij onder de Joden had kunnen genieten, offerde hij daarvoor gewillig op, zonder in de dienst van JEZUS CHRISTUS op eenige schadeloosstelling te durven rekenen. Zonder twijfel zou hij zich door zijnen ijver voor het geloof der vaderen een groot aanzien verworven hebben. Als leerling van GAMALIËL werd hij, naar het schijnt, reeds vroegtijdig in zaken gebruikt, die het heil der Kerk betroffen. Wij zien hem ten minste door bevelschriften gesterkt en van brieven

van

van aanbeveling voorzien op zijne reis naar *Damascus*. Hoe spoedig zou hij door zijne begunstigers bevorderd en in de aanzienlijkste bedieningen geplaatst zijn geworden! Hoe zou het volk hem vereerd en geroemd hebben als den uitroeijer der nieuwe schadelijke sekte, als den handhaver der wankelende godsdienst! Geene zucht echter voor eer en roem bij zijne natie, liefde slechts tot waarheid en godsdienst, gloeide in zijne borst, en gelijk deze tot hiertoe de eenige drijfveer zijner handelingen geweest was, zoo zag hij ook naauwelijks zijne dwaling in, of zij verkreeg eene daarnaar geëvenredigde rigting. Nu hij overtuigd was, dat JEZUS leefde en werkelijk in die heerlijkheid was ingegaan, waarop STEPHANUS in zijne laatste oogenblikken het oog vestigde, nu dreef die overtuiging hem ook aan, het geheel der wereld te verkondigen, hoewel hij wist, dat niet allen deze waarheid zouden kunnen dragen, ja, dat velen haar zouden wederstaan. Den beschaafden en verfijnden Grieken zou hij een geloof prediken, dat lijnregt tegen hunne zinnelijke neigingen overstond, en hunnen smaak op iets hoogers en edelers vestigen moest dan op het genot dezer wereld. Den verstokten en aan ceremoniedienst verslaafden Joden, zou hij de ongenoegzaamheid hunner offeranden aanwijzen; der besnijdenis, op welke zij zich zooveel lieten voorstaan, alle waarde ontzeggen; den toegang openen tot het binnenste heiligdom des tempels, en Joden en Grieken van

alle oorden der aarde tot één vergaderen, onder den naam van CHRISTUS. Zijne woonplaats zou hij moeten verlaten, van oord tot oord reizen, zich alles moeten laten welgevallen, wat hem overkwam, en alleen in het vertrouwen op dien Heer, die van uit de wolken hem geroepen had, zijnen post aanvangen en rusteloos voortzetten. En welk een post? M. Br.! Eene betrekking aan duizenderlei zwarigheden onderhevig; eene bediening, door de wereld gehaat en van de wijsgeeren bespot; eene loopbaan met rotsen en afgronden onophoudelijk doorsneden. — Wie onzer zou gemakkelijk daartoe besloten hebben? Wie onzer eene taak aanvaard en een levensloop verkozen hebben, waaraan geene tijdelijke belooning verbonden was, ja, waarin men zelfs alles verlaten moest, wat men anders door vlijt en inspanning verwachten kon te zullen genieten. PAULUS echter had den moed, daartoe te besluiten, den moed, om het ook te volbrengen. Vrijwillig trok hij zich de zaak des Evangeliums aan. Al zijne vooruitzigten naar de wereld liet hij varen, om slechts het waar belang der menschheid te behartigen. Onbaatzuchtig verlangde hij van niemand iets anders, dan dat zij gehoor gaven aan hetgeen hij hen verkondigde; en wanneer hij dikwerf eenen geheelen dag besteed had met zijne innige overtuiging anderen mede te deelen, dan werkte hij des nachts met zijne handen, om in zijne aardsche behoeften te voorzien.

Zoo

Zoo offerde hij voor de zaak des Evangeliums alle aardsche eere en grootheid op, maar bovendien nam hij ook vrijwillig den smaad en de verachting op zich, die hij vooruit wist, dat daaraan verbonden waren. Geplaagd, vervolgd, gemarteld werd hij om den naam van CHRISTUS. Ik zou te lang uitweiden, indien ik al het lijden wilde opnoemen, dat PAULUS in zijne Apostolische bediening trof. Wij hebben slechts het XIde Hoofdstuk van zijnen 2den Brief aan de Corinthiërs te lezen, om er ons een volledig denkbeeld van te kunnen vormen. De Joden, die hem voorheen eerden en liefhadden als den onvermoeiden ijveraar voor hunne godsdienst, hebben thans gezamenlijk tegen hem en zijne rust zaamgezworen. Om hunnenwil moest hij dikwerf van de eene stad naar de andere vlugten, en de duisternis van den nacht kiezen, om hunne handen te ontgaan. Vonden zij hem op de marktplaats, waar hij tot het oor van luisterende Heidenen van God en CHRISTUS sprak, dan vielen zij als wilde dieren op hem aan, bragten gisting onder het volk, kreten hem voor een schender der godsdienst uit, wierpen hem buiten de stad, en lieten hem liggen als een lijk. Stokslagen, geeselingen, steeniging, gevangenis, valsche aanklagten, lasteringen, valstrikken, verraderlijke vrienden, banden, ketenen, alles beproefden zij, om hem het leven te verbitteren. De handel, die magtige hefboom der volken, welke zich over de toenmaals bekende

wereld wijd en zijd uitgebreid had, was oorzaak, dat hij deze verbitterde vijanden nergens ontgaan kon. Gelijk voorheen hunne vaderen den grooten Godsgezant MOZES, hunnen verlosser, wetgever en weldoener, onophoudelijk tegenstonden en het leven veronaangenaamden, gelijk zij zelf naderhand den Verlosser van zondaren krenkten en doodden; met diezelfde moedwillige boosheid woedden zij tegen den Apostel. Hooren wij slechts, wat hij zelf van zijn treurig en moeitevol leven zegt: »Ik »ben," schrijft hij, »altijd in arbeid en moeite, »in waken menigmaal, in honger en dorst, in »vasten menigmaal, in koude en naaktheid. Ik »ben," zoo vervolgt hij, »prijs gegeven aan doods»gevaar, wij worden gescholden en gelasterd en »vervolgd." Aan zijn ligchaam zag men bijna altijd wonden of striemen; vijanden en moordenaars omringden hem overal; iederen morgen kon hij den dood te gemoet zien, en geene andere vreugde had hij, dan den aanblik der Gemeenten, die hij zelf geplant of bevestigd had.

Doch ook in die Gemeenten zelve vielen dikwerf zaken voor, die hem met zorg en kommer vervulden. De nieuwe Christenen waren niet altijd even standvastig in hun geloof. Als de Apostel naar elders vertrokken was, dan lieten zij zich door bedriegelijke arbeiders, valsche leeraars, misleiden en medeslepen, en onder de zuivere tarwe werd rijkelijk onkruid gemengd. De overblijfsels van hun vroeger leven als Heidenen, waren ook

zoo

zoo spoedig niet bij hen uitgeroeid, als de ijver des Apostels dit wel begeerde. Zoo ontstonden twisten en scheuringen, en de ziel des Apostels, in wien de liefde tot God en JEZUS CHRISTUS boven alles heerschende was, kon deze daarbij onverschillig blijven? Neen! iedere misstap zijner leerlingen gevoelde hij, en hunne onbestendigheid baarde hem aanhoudend verdriet. God zelf achtte het noodig, hem eenen geheimen lijdenskelk te doen ledigen, ten einde hem daardoor (wij zouden niet wagen het te zeggen, indien de Apostel het zelf niet geschreven had) ten einde hem daardoor te verhinderen, dat hij zich op de uitnemendheid van hetgeen hem geopenbaard was, niet beroemen zou. Wij kennen dat lijden, hetwelk PAULUS gevoelde, niet naauwkeurig; hij zelf beschrijft het zoo sterk en smartelijk, alsof hij een doorn in het vleesch had, alsof een engel des satans hem gedurig met vuisten in het aangezigt sloeg. Wie onzer, M. Br.! kan indringen in dit geheim? De lieveling van JEZUS CHRISTUS, die steeds bereid was te sterven voor de zaak des Evangelies, brengt zijne dagen door in onrust en kommer. Hij wijst den menschen den regten weg tot waar geluk aan; door zijne overredingskracht stortten afgodstempels, door zijne wonderen de synagogen in, en hij, hij wordt geplaagd, vervolgd, gelasterd, gesteenigd; God zelf kastijdt hem, en slaat hem af, dat, waar hij driemaal om bidt, en zijn le-

ven, geheel toegewijd aan de eer zijns grooten Meesters en aan het heil der menschen, zijn leven eindigt hij door het zwaard.

II. Wij hebben eene korte, en ik wil het gaarne bekennen, onvolledige schets gegeven van het leven van den Apostel PAULUS; uitgebreid echter genoeg, om het ons bij vernieuwing voor den geest te plaatsen, en uit onze herinnering die gapingen aan te vullen, welke overgebleven zijn, ten einde het in al deszelfs bezwarende en diep ter nederbuigende omstandigheden geheel te overzien. Thans vraag ik nog eenige oogenblikken uwe aandacht, om de oorzaak op te sporen, welke dezen buitengewonen man onder al de stormen zijns kommervollen levens staande hield. — Welke was dan die bron, waaruit de Apostel bij voortduring nieuwen moed en nieuwe standvastigheid putte? Gij antwoordt zeker reeds voor mij, M. Br.! het was de overtuiging dat JEZUS leefde; dat JEZUS werkelijk de Messias, de Gezalfde Gods, de Redder en Heiland van zondaren was, en dat zijne leer alleen in staat was de menschen waarlijk gelukkig te maken. Indien wij dat niet konden antwoorden, dan zoude ik niet weten, hoe wij het lijden des Apostels met de zwakheid der menschelijke natuur zouden overeenbrengen. Maar omdat hij JEZUS gezien had op den troon zijner heerlijkheid, en deze zich door zijnen Geest geopenbaard had aan zijn harte, daardoor en daar-

door

door alleen was hij die vereerenswaardige, die groote, die standvastige, alles wederstaande, alles te bovenkomende man.

Die overtuiging, die zekerheid maakte hem allen arbeid dragelijk, en iederen levenslast ligt; die overtuiging ging met hem mede in de gevangenis, en verliet hem niet als hij in het harte der baren op eene plank rond dreef; die overtuiging sterkte hem, toen hij naar het bloedgerigt gesleurd werd; zij verhief hem boven den dood, en aan hare hand trad hij gemoedigd de eeuwigheid in. »Ik wil, dat gij weet, Broeders!" (zoo schrijft hij aan de Filippensen) »dat, hetgeen aan mij is geschied, meer tot bevordering des Evangeliums »gekomen is; alzoo dat mijne banden in CHRISTUS openbaar geworden zijn in dit gansche regthuis en alle anderen; en dat het meerendeel der »broederen in den Heere door mijne banden vertrouwen gekregen hebbende, overvloediger het »woord onbevreesd durven spreken." En hoewel er waren, die den Apostel haatten en benijdden; hoewel er waren, die het Evangelie niet zuiver verkondigden, meenende zijnen banden verdrukking toe te brengen; toch verblijdde hij zich, indien slechts CHRISTUS, al ware het ook onder een deksel, gepredikt werd. »Want ik weet," zoo vervolgt hij, »dat dit mij ter zaligheid dienen »zal door uw gebed en toebrenging des Geestes »van JEZUS CHRISTUS. Volgens mijne ernstige »verwachting en hope, dat ik in geen ding zal

»beschaamd worden; maar dat in alle vrijmoedig»heid, gelijk ten allen tijde, zoo ook nu, CHRIS»TUS zal groot gemaakt worden in mijn ligchaam, »hetzij door het leven, hetzij door den dood. »Want het leven is mij CHRISTUS en het sterven »mij gewin." »Wij hebben," zoo roept hij den Corinthiërs toe, »wij hebben verworpen de be»dekselen der schande, niet wandelende in arg»listigheid, noch het woord Gods vervalschende, »maar door de openbaring der waarheid ons zel»ven aangenaam makende bij de conscientiën der »menschen, in de tegenwoordigheid Gods. Want »wij prediken niet ons zelven, maar CHRISTUS »JEZUS den Heere, en ons zelven, dat wij uwe »dienaars zijn om CHRISTUS wil. Want God, die »gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis »schijnen zou, is degene, die in onze harten »geschenen heeft, om te geven verlichting der »kennis, der heerlijkheid Gods in het aangezigt »van JEZUS CHRISTUS. Want wij hebben dezen »schat in aarden vaten, opdat de uitnemendheid »der kracht zij Godes, en niet uit ons; als die in »alles verdrukt worden, doch niet benaauwd; »twijfelmoedig, doch niet mismoedig; vervolgd, »doch daarin niet verlaten; nedergeworpen, doch »niet verdorven; altijd de dooding van den Heere »JEZUS CHRISTUS in het ligchaam omdragende, op»dat ook het leven van JEZUS in ons ligchaam »geopenbaard zoude worden. Want wij, die le»ven, worden altijd in den dood overgegeven om

»JE-

»JEZUS wil, opdat ook het leven van JEZUS in »ons sterfelijk vleesch zoude geopenbaard worden.". Doch hoevele hoofdstukken uit zijne brieven zoude ik moeten afschrijven, indien ik alles wilde ophalen, wat bij den Apostel bron en oorzaak van zijnen bijna bovenmenschelijken moed was. Uit het opgenoemde hooren wij het immers reeds met onwedersprekelijke duidelijkheid, dat het de zekerheid was van het leven en de heerlijkheid des Verlossers, die hem geheel bezielde en tot iedere opoffering in staat stelde. Daardoor gesterkt, ontzag hij geen gevaar; maar, waar hij nuttig wezen kon, dáár ging hij heen als een held en vreesde niet, wat stormen er ook boven zijn hoofd dreigden los te barsten. Geene andere eere kende hij, dan die, van gehoorzaam te zijn aan zijnen hemelschen Zender. Hij was op reis naar *Jerusalem*. AGABUS, een man met de gaven der voorzegging toegerust, openbaart den Christenen het gevaar, waarin de Apostel zweeft. Hij wijst hen met den gordel van PAULUS de mishandelingen aan, die hem wachten. De Christenen weenen; zij bidden en smeeken hem van besluit te veranderen, doch te vergeefs. Wel dringt hem een traan in het oog, maar zijn moed begeeft hem niet. »Wat doet gij, dat gij weent, en mijn »harte week maakt," zegt hij, »want ik ben be- »reid, niet alleen gebonden te worden, maar ook »te sterven te *Jerusalem*, voor den naam van den »Heere JEZUS." Ziedaar den Apostel in al zijne groot-

grootheid. Zoo was zijn geheele leven aan de zaak en dienst van den Heiland toegewijd; en hoe had dan immer iets hem kunnen doen vertragen of ter nederwerpen? In de tegenwoordigheid van den koning AGRIPPA en BERENICE, houdt hij eene redevoering ter zijne verdediging. Twee jaren reeds heeft hij in de gevangenis gezeten, waaruit men hem thans te voorschijn brengt, en echter besluit hij zijne rede met dezen heerlijken wensch: »ik wenschte veel van God, dat, en bijna »en geheel, niet alleen gij, maar ook allen, die »mij heden hooren, zoodanigen werden gelijk als »ik ben, uitgenomen deze banden." Zoo drukt hij de innerlijke overtuiging zijner ziel uit. Zoo toont hij, door de kennis der heerlijkheid van JEZUS CHRISTUS, zich zelven gelukkiger te achten in banden en ketenen, dan den koning op zijnen troon; maar is edel genoeg hen het zelfde geluk toe te wenschen, zonder de ondervinding van hetgeen hij er voor leed. In iederen brief stelt hij zich meer dan eens den dag der verschijning van CHRISTUS voor den geest, en zoo ras hij daaraan dacht, verdween als het ware de aarde met al haar lijden voor zijn oog. Vervolgd of mishandeld zag hij, gelijk voorheen MOZES, op de vergelding des loons, en verplaatste zich door het geloof aan den troon van zijnen verheerlijkten Verlosser. Zoo was geheel zijn leven, en terwijl wij aan den eenen kant met innig mededoogen op den last zijns levens terug zien, bewonderen wij aan de andere zijde de

god-

goddelijke kracht dier godsdienst, wier waarheid en zekerheid hem tot zulke edele gezindheden in staat stelde.

Moeijelijk mogt men hem elk zijner dagen maken, hem moede doen worden, dat vermogt men niet. Geene slagen of gevangenissen, geene reisgevaren of slapelooze nachten, geene donkere oogenblikken of de naderende ouderdom, niets kon dien ondernemenden geest in zijne werkzaamheid stremmen. De overtuiging van het leven en de heerschappij van JEZUS deed hem altijd moedig en sterk zijn. Getroost betrad hij steeds zijnen doornigen levensweg, deed der afgodsdienst den meesten afbreuk, en maakten den eenen woesten oord na den ander, tot een paradijs van Christelijk geloof en Christelijke liefde. Vergetende hetgeen achter was, strekte hij zich steeds uit naar het hooge doel zijner edele roeping, hetwelk voor hem lag, en een groot deel van *Europa* en *Azia*, heeft het aan zijnen ijverigen, onvermoeiden twintig jarigen arbeid te danken, dat het uit de duisternis is overgebragt tot het licht van CHRISTUS.

Eindelijk brak ook voor hem de dag van zijnen dood aan, maar ook dáár bewijst hij zijne overtuiging van de waarheid van hetgeen hij anderen verkondigde; dáár vertoont zich in hem de Christen in al zijne grootheid. Of drukt zich die overtuiging niet onwedersprekelijk uit, in zijnen tweeden Brief aan TIMOTHEUS? Hij meldt hem dat het oordeel des doods reeds over hem is uitgesproken,

en

en dat hij gereed staat, om als een drankoffer geofferd te worden. Nergens echter lezen wij eene enkele klagt, een enkel ongeduldig woord; overal vinden wij eene groote, heilige gezindheid, een verheven onwrikbaar besluit. Die overtuiging der waarheid van hetgeen hij anderen geleerd had, en die hem had staande gehouden bij elke beproeving en in iederen strijd, die overtuiging trachtte hij nu nog, of het noodig ware, in de ziel van TIMOTHEUS over te brengen. »Houdt in gedach-»tenis," roept hij hem toe, »dat JEZUS CHRISTUS »uit de dooden is opgewekt, welke is uit den »zade DAVID'S, naar mijn Evangelie. Schaam u »niet de getuigenis onzes Heeren, noch mijns, »die zijn gevangen ben; maar lijd verdruk-»king met het Evangelie, naar de kracht Gods; »lijd verdrukking als een goed krijgsknecht van »JEZUS CHRISTUS. Word gesterkt, mijn zoon! in »de genade, die in JEZUS CHRISTUS is. Houd »het voorbeeld der gezonde woorden, die gij van »mij gehoord hebt in geloof en liefde, die in JE-»ZUS CHRISTUS is. Dit is een getrouw woord: »indien wij met Hem gestorven zijn, zoo zullen »wij ook met Hem leven, en indien wij om zij-»nenwil verdragen, wij zullen ook met Hem »heerschen. De Heer zal mij verlossen van alle »boos werk, en bewaren tot zijn hemelsch Ko-»ningrijk. Ik heb den goeden strijd gestreden; »ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof »behouden. Voorts is mij weggelegd de kroon der

»regt-

»regtvaardigheid, welke mij de Heer, de regt»vaardige Regter, in dien dag geven zal; en niet »alleen mij, maar ook allen die zijne verschijning »hebben liefgehad."

Wij weten weinig van zijn einde; maar dat weten wij, dat, gelijk zijn leven een toonbeeld was van ware en ongehuichelde grootheid, zoo ook zijne Christelijke overtuiging hem ter strafplaats vergezeld heeft, en toen hij het hoofd boog onder het zwaard, gewis zijne laatste gedachte op aarde deze geweest is: *ik weet, in wien ik geloofd heb.*

Ik heb hier niets meer bij te voegen, M. Br.! Ik vraag nog slechts, of het wel billijk is, de verdiensten van dezen man te verkleinen, en zijne brieven, die hij dan eens in banden en ketenen, dan weder onder vele zuchten en tranen schreef; brieven, die millioenen Christenen tot troost en opbouwing dienden, alle geloof te ontnemen en alle waarde te ontzeggen? Ik vraag slechts, of het wijsheid genaamd mag worden, de overtuiging van dezen man toe te schrijven aan eene zinneloosheid van de zonderlingste soort, (idée fixe) welke hij met zijne mede-Apostelen gemeen had, en bij allen op dezelfde wijze, in dezelfde mate en omtrent dezelfde oorzaak werkte? Zou men niet eerder kunnen besluiten, hem, die dit stelt, zijne plaats aan te wijzen onder de verbijsterde geesten? Komt dan niet het leven van JEZUS in het leven van PAULUS overal te voorschijn?

schijn? Zijn dan niet zijne brieven zoo vele bewijzen voor deze innige overtuiging zijner ziel? En hebben wij wel iets anders te doen, dan ze te lezen, om gedrongen te worden tot de bekentenis: dat zijn geene woorden van onzekere afkomst, zoo en niet anders kon PAULUS spreken en schrijven?

Wanneer wij de woorden van dien Apostel niet meer hebben, dan vervalt ook alle zekerheid der Evangelische geschiedverhalen, dan vervalt het geheele Christendom. Dan moeten wij terugkeeren tot de scholen der Heidensche wijsgeeren en uit hunne schriften waarheid, wijsheid en levensgeluk putten; of met de wijzen van den tegenwoordigen dag de menschelijke rede huldigen en bewierooken, als de Godin der eeuw.

Doch neen, M. Br.! die God, die door den mond der Apostelen en door de dwaasheid hunner prediking de wijsheid van de wijzen dezer wereld beschaamde en te niet deed, zal ook thans, door dwaling en leugen heen, de waarheid te heerlijker doen schitteren. Het geloof dat JEZUS leeft en met alle magt bekleed is in hemel en op aarde, zal ons niemand benemen, want achttien eeuwen hebben het gestaafd, dat Hij leeft en voor zijne Gemeente waakt. De overtuiging van der Apostelen geloofwaardigheid zal ons niemand ontrooven, zoo lang het zeker is, dat zij zelve hebben bestaan. Nog staat het vaste fundament Gods, en geene menschenhanden zullen het immer verbre-

breken. Pogingen mogen er toe aangewend worden, het zal slechts dienen om het hooger op te trekken en steviger te schragen, en als de volheid der tijden zal gekomen zijn, dan zal ook de grootste bestrijder van CHRISTUS en zijne leer met gekeel de wereld moeten bekennen, dat de poorten der hel zijne Gemeente niet konden overweldigen.

KERKELIJKE STATISTIEK.

OOSTENRIJK. — Door de nieuwe wet op de gemengde huwelijken, is de toestand der Protestanten in dit Keizerrijk, zeer beklagenswaardig geworden. Men kan het alzoo niet onbelangrijk achten, door het gemiddelde aantal der Protestantsche bevolking aan te wijzen, hoe velen onzer broederen zich weder onder het Roomsche dwangjuk hebben moeten buigen. Ultimo Dec. 1842, bevonden zich in de gezamenlijke Keizerlijke Staten 1,213,380 Evangelisch-Lutherschen, waarvan

in *Hongarijë*	820,000
» *Zevenbergen*	222,000
op de Militaire grenzen	10,000
in *Moravië* en *Silézië*	63,200
» *Bohemen*	27,600
» *Gallicië*	26,500
» het Aartshertogdom *Oostenrijk*	20,400
» *Karinthië* en *Karniolen* (*Krain*)	18,200
» *Stiermark*	4,700
» de Kustlanden	450
» *Lombardijë*	200

in *Venetië*	130

Ten zelfden tijde bevonden er zich 2,080,470 Gereformeerden, waarvan

in *Hongarijë*	1,617,000
» *Zevenbergen*	334,000
op de Militaire grenzen	27,000
alzoo in de Hongaarsche landen	1,978,000
in *Bohemen*	50,300
» *Moravië* en *Silezië*	47,400
» *Gallicië*	2,300
» *Neder-Oostenrijk*	1,300
» de Kustlanden	560
» *Lombardijë*	420
» *Stiermark*	90
» *Karinthië* en *Krain*	40
» *Venetië*	30
» *Dalmatië*	30

Het Graafschap *Tyrol* alleen, telt geene Protestanten, maar ruim 814,000 strenge Roomsch-Katholieken, en ongeveer 550 Joden.

Door de vereeniging van onderscheidene Gereformeerde en Luthersche Gemeenten, beloopt het aantal Evangelischen, nu reeds ruim 45,000.

GROOT-BRITTANNIE. - Met 1°. Jan. 1843, telde men in *Engeland* 492 Roomsch-Katholijke Kerken en Kapellen; in het Prinsdom *Wallis* 8, in *Schotland* 98; in *Engeland* 8 Roomsch-Katholijke Seminariën, in *Schotland* 1; in *Engeland* 25 Kloosters, in *Schotland* 4; in *Engeland* 648 Priesters, in *Schotland* 86.

FRANKRIJK. — In dit Koningrijk bevinden zich

zich twee Protestantsche Godgeleerde Faculteiten: de eene te *Montauban*, voor die der Hervormde Kerk, is in 1809 opgerigt, en telde in 1842 zes Hoogleeraren en 50 Studenten; de andere te *Straatsburg*, voor die der Evangelisch-Luthersche Kerk, telt thans 44 Studenten. — In de Kolonie *Algerië* zijn reeds twee Protestantsche Gemeenten gevestigd, namelijk: eene Evangelisch-Luthersche te *Dely-Ibrahim*, en eene Gereformeerde te *Oran*. Het Gouvernement heeft deze vestiging ten volle goedgekeurd, daar het aantal Duitsche Protestanten, in de omstreken van *Algiers*, meer en meer toeneemt.

PRUISSEN. — In de onderscheidene Provinciën van dit Koningrijk, wordt de staat van bevolking, ten opzigte der verschillende gezindheden, aldus opgegeven:

PROVINCIEN.	EVANGELISCHE.	ROOMSCH-KATHOL.	GRIEKSCH-KATHOL.	MENONIETEN.	JODEN.	GEZAMENLIJKE INWONERS.
1. *Pruissen.*						
a. *Oost-Pruissen*	1,217,034	169,034	1072	993	5,657	1,393,790
b. *West-Pruissen*	450,227	434,002	15	12,016	20,122	916,382
2. *Posen*	372,789	783,916	42	1	77,102	1,233,850
3. *Brandenburg*	1,797,432	24,638	82	30	13,520	1,835,762
4. *Pommeren*	1,040,083	9,360	17	3	6,824	1,056,287
5. *Silezië.*						
a. *Neder-Silezië*	1,366,396	368,983	11	0	11,691	1,747,081
b. *Opper-Silezië*	108,377	988,347	3	0	15,012	1,111,739
6. *Saksen*	1,529,591	103,354	10	4	4,262	1,637,221
7. *Westfalen*	591,684	777,757	4	107	13,766	1,383,318
8. *de Rhijn-Provincie.*	610,866	1,953,165	1	1,320	26,367	2,591,721
Summa	9,084,481	5,612,556	1257	14,474	194,323	14,907,091

De Moravische Broeders of Hernhutters zijn onder de Evangelische geteld.

GRIE-

GRIEKENLAND. — De staat der Roomsch-Katholieken in dit Koningrijk is aldus: 1 Aartsbisschop (gezeteld te *Naxos*), 3 Bisschoppen (te *Syra*, *Tinos* en *Santorino*), 78 Priesters (de Monniken medegerekend), 7 kloosters (van de Jezuiten-, Lazaristen- en Franciscaner-orde, alsmede der Ursulerinnen), 43 kerken, 83 kapellen, 2 seminariën met 25 studenten, 3 scholen en 22,900 Roomsch-Katholieken van beiderlei geslacht.

NOORD-AMERIKA. — Volgens officiële documenten (waarin het aantal zielen van elke gezindheid met ronde getallen wordt opgegeven) bevinden zich in de verschillende Provinciën van dit Gemeenebest:

Presbyterianen........	2,175,000	zielen.	3744	gem.	2898	geestel.
Baptisten................	4,300,000	»	7130	»	4907	»
Congregationalisten ..	1,400,000	»	1300	»	1150	»
Methodisten............	8,000,000	»	3506	»		
Episkopalen............	600,000	»	950	»	849	»
Evang.-Latherschen ..	540,000	»	1231	»	350	»
Holl.-Gereformeerden	90,000	»	253	»	234	»
Duitsch-Gereform.....	350,000	»	600	»	200	»
Evangelischen..........	300,000	»	1000	»	800	»
Mennonieten............	12,000	»	200	»		
Moravische Broeders..	12,000	»	24	»	33	»
Kwakers................	100,000	»	500	»	*geene*	»
Roomsch-Katholieken	800,000	»	512	»	545	»
Unitariërs..............	180,000	»	200	»	174	»
Universalisten..........	600,000	»	653	»	317	»
Dompelaars (*).........	30,000	»	40	»	40	»
Shakers..................	6,000	»	15	»	45	»
Swedenborgianen......	5,000	»	27	»	33	»
Israëlieten..............	15,000	»				

ZUID-

(*) Deze Dompelaars (Trinkers), eene Duitsche secte, duiken bij den grooten doop, d. i. het onderdompelen der volwassenen, niet ruggelings éénmaal onder water, zoo als de Baptisten het doen; maar vooruitgaande, driemaal, omdat, gelijk zij zeggen, men niet ruggelings, maar voorwaarts in het Koningrijk der Hemelen moet ingaan. Dr. J. C. RÜTTERS.

ZUID-AMERIKA. — De Engelsche Kolonie *Jamaika*, heeft eene bevolking van 4000,000 inwoners, waaronder 221,000 Christenen, namelijk: 90,000 Baptisten, 44,000 Methodisten, 10,000 Independenten, 15,000 Presbyterian, 15,000 Kwakers, 42,000 Episkopalen, 3000 van de Schotsche Kerk, 2000 Roomsch-Katholijken; daarenboven 5000 Joden.

H. 1843. A. H. B.

ZOO WAS HET IN HET BEGIN DER ZEVENTIENDE EEUW.

In onzen tijd wordt getwist, welke straffen de doelmatigste zijn, om de misdaden voor te komen of daarvan af te schrikken? Oudtijds koos men daartoe lijfstraffen, en vele zijn van oordeel, dat de vermindering derzelve in onze dagen de zedeloosheid bevordert. Voor de zoodanige zal het niet onbelangrijk zijn te vernemen, wat de geschiedenis meldt. Wij ontleenen dit aan den *Tijdgenoot* van 20 April 1843, N°. 16, bl. 199, 200, waar wij lezen: »In het begin der zeventiende eeuw werd te *Amsterdam* ALLERT ULCKES in vier jaren tijds zesmaal gegeeseld en vijfmaal gebrandmerkt; MARTIN DAVIDS binnen drie jaren tijds, achtmaal gegeeseld en viermaal gebrandmerkt; STEVEN PIETER, binnen één jaar viermaal gegeeseld en driemaal gebrandmerkt; PIETER WILLEMS in vijf

jaren elfmaal gegeeseld en vijfmaal gebrandmerkt, en zekere GRIET ANDRIES kwam twee en dertigmaal in handen der Justitie." Zoo blijkt het, dat zelfs herhaalde lijfstraffen den boozen aard niet uitroeijen. Zullen zedelijke middelen meer uitrigten? Men mag het hopen en verwachten, omdat zij meer met 's menschen aanleg overeenkomen, in den geest van het Christendom zijn, en alzoo op Gods vruchtbaar makenden zegen uitzigt geven.

PSALM-GEZANG.

Door van een gereten wolken schemert
Luna troostend; en de reinste akkoorden
Toovren me in de ziele heilge beelden, —
Zaalge oorden!

En door d' avond fluistren Harmoniën,
Zacht en lieflijk. — Als bij heilge feesten
Klinkt mij toe de toon der serafijnen, —
't Lied der geesten.

Zijt gegroet, o goddelijke akkoorden!
Geestverrukking heeft mijn ziel bevangen,
Bij het heilig lied van dezen avond, —
In deez zangen.

Klinkt hier Ossians omkranste harpe
Zacht harmonisch! — of — neen! deze galmen
Zijn het lied der vroom vereende scharen,
't God gewijde lied in heilge psalmen.

In den avond van den A. V. D. ELST, Jr.
25 Maart 1842 nabij *B....*

PRO-

PROGRAMMA

VAN DE MAATSCHAPPIJ DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE TE LEIDEN.

De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te *Leiden* hield, op den 15 Junij 1843, hare 77ste jaarlijksche algemeene vergadering.

Zij heeft slechts op eene der Prijsvragen, wier term op den laatsten December j. l. verstreken was, en waarbij gevraagd werd:

Welken voor- of nadeeligen invloed heeft de beoefening van vreemde, zoo oudere als nieuwere Letterkunde op de vorming van den Nederlandschen prosastijl gehad?

één antwoord mogen erlangen, geteekend met de zinspreuk: »Voorliefde voor het Latijn, veelal geleerd eer nog het verstand gevormd was, en »'t geen derhalve daar eene wending aan gaf, »was steeds eene algemeene krankheid."

Bilderdijk, *Ned. Spraakleer*, p. 90. Waarop dit praeadvies werd uitgebragt:

»Alle vijf de beoordeelaars dezer Verhandeling komen daarin overeen, dat, terwijl de Maatschappij, voor het vak van Dichtkunde en Welsprekendheid, gevraagd heeft naar den voor- of nadeeligen invloed der beoefening van *vreemde*, zoo *oude* als *nieuwe* Letterkunde (d. i. Dichtkunde en Welsprekendheid) op de vorming van den Nederlandschen prosastijl, de schrijver van de ingeleverde Prijsverhandeling daarentegen, met ter zijde stelling van het voornaamste gedeelte der vraag, betoogd heeft het nadeelige van de toepassing der *Latijnsche taalstudie* op de *Nederduitsche*; dat

hij,

hij, bij gevolg, niet alleen de vraag slechts ten deele beantwoord, maar ook, door gedurige verwarring van Letterkunde met Taalstudie, derzelver doel geheel gemist heeft. Vier hunner verklaren zich, op dien grond, stellig tegen de bekrooning; waarmede de vijfde stilzwijgend instemt. Allen evenwel erkennen, dat dit stuk, uit des schrijvers bijzonder doel en oogpunt beschouwd, wezenlijke verdiensten bezit; en veelvuldige blijken draagt van grondige nasporing en geleerdheid, voor zoo verre zulks den invloed der *Latijnsche Grammatica* op de *Nederduitsche* en beider onderlinge vergelijking betreft; weshalve het den schrijver aan te raden zij, het resultaat zijns onderzoeks niet aan het publiek te onthouden, maar langs een' geschikten weg aan onze Taalbeoefenaren mede te deelen."

Met dit *praeadvies* van de hiertoe benoemde Commissie heeft zich de Algemeene Vergadering eenstemmig vereenigd.

Daar de Maatschappij het intusschen wenschelijk acht, dat de vraag uitgeschreven blijve, ten einde voor onzen Nederlandschen prosastijl een even doorwerkt stuk uit te lokken, als de bij het Koninklijk Nederlandsch Instituut bekroonde Verhandeling van den Heer DE CLERCQ voor onze dichtkunde is, *zoo schrijft zij dezelve hiernevens op nieuw uit*, ter beantwoording vóór of op den 31 December 1844.

Als *nieuwe* Prijsvragen uit de klasse van Oudheid- en Geschiedkunde, te beantwoorden vóór of op den 31 December 1844, schrijft zij uit de navolgende vragen:

I. *Onderzoek naar den invloed, welken de vestiging der Fransche vlugtelingen* (Refugiés) *in ons Vaderland op het einde der zeventiende Eeuw,*

ten

ten gevolge der herroeping van het Edict van Nantes, gehad heeft, zoo op den Handel en de Nijverheid, als bovenal op de Letteren, de Beschaving en de Zeden der Nederlanderen.

Als inleiding verlangt de Maatschappij een beknopt geschiedkundig overzigt van de overkomst en vestiging zelve der vlugtelingen.

II. *Eene geschiedenis der Abdij en der Heerlijkheid van Egmond, en van beider invloed op den staatkundigen, kerkelijken en wetenschappelijken toestand van Nederland,*

En, voor den tijd van *drie* jaren, d. i. in te zenden vóór of op den 31 December 1846 (om de uitvoerigheid der stoffe en de moeite daaraan verbonden.)

III. *Eene geschiedenis van den Kerkbouw in ons Vaderland tot in de zestiende Eeuw: opgemaakt vooral uit naauwkeurige vergelijking der in de verschillende gewesten aanwezige oudere Kerkgestichten, en in verband beschouwd met den gang der Burgerlijke en Christelijke beschaving hier te lande.*

De platte gronden en afbeeldingen, welke hierbij noodig geacht worden, kunnen op eene eenvoudige schaal worden ingerigt.

De Maatschappij vermeent hierbij te moeten herinneren aan hare loopende Prijsvragen voor de klasse van Dichtkunst en Welsprekendheid, van den jare 1842. Het zijn de navolgende:

Voor de Dichtkunst: IV. *Een dichtstuk, het Eiland* Java.

Voor de Welsprekendheid: V. *Is de zoogenaamde Romantische schrijftrant geschikt voor het Hollandsch karakter?*

VI. *Als proeve van Levensbeschrijving: eene biographie van* PETRUS CUNAEUS, *geboren* 1586, *gestorven* 1638.

Men verlangt, behalve geschiedkundige naauwkeurigheid, eene proeve van stijl, welke den echten Levensbeschrijver kenmerkt.

De term dezer *drie* laatste vragen zal verstreken zijn op den 31 December 1843.

De prijs bestaat in een gouden Penning ter waarde van *honderd en vijftig* Gulden. De in te zenden stukken moeten (volgens art. 71 der Wetten), met eene andere hand dan die des auteurs geschreven, *vrachtvrij* vóór of op den bepaalden dag bezorgd worden ten huize van den ondergeteekende, Secretaris, of wel van Mr. J. G. LA LAU, Secretaris tot de Briefwisseling van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te *Leiden*.

Tot Leden der Maatschappij zijn ten zelfden dage benoemd de inlandsche H. H.:

A. J. VAN DER AA, te *Gorinchem*. Mr. J. DIRKS, te *Leeuwarden*, Lid en Penningmeester van het Friesch Genootschap voor Oudheid-, Taal- en Geschiedkunde. Mr. P. W. ALSTORPHIUS GREVELINK, Procureur-Generaal bij het Provinciaal Geregtshof van *Drenthe*, te *Assen*. Dr. A. MAAS, te *Schiedam*. C. A. RETHAAN MACARÉ, Wethouder der Stad *Middelburg*. J. MOLL, Predikant der Nederduitsch Hervormde Gemeente te *'s Gravenhage*. Mr. P. F. TIMMERS VERHOEVEN, te *Dordrecht*, Officier bij de Regtbank en Vice-President van het Letterkundig Genootschap *Diversa sed Una* aldaar. Mr. T. P. TRESLING, te *Groningen*. D. VEEGENS, te *'s Gravenhage*, tijdelijk Voorzitter van de Haagsche Afdeeling der Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen. P. J. VERMEULEN, Dr. in de Letteren, Archivarius der Provincie *Utrecht*. W. H. DE VRIESE, te *Amsterdam*, Hoogleeraar aan het Athenaeum Illustre aldaar. H. Baron VAN ZUYLEN

VAN

VAN NIJEVELT, te *'s Gravenhage*, Minister van Staat.

In de Overzeesche Bezittingen:

C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, Predikant te *Samarang*.

En de Buitenlandsche H. H.:

J. H. BORMANS, Prof. aan de Hoogeschool te *Luik*. FR. CALDER, te *Cheltenham*, in *Engeland*. ED. DULAURIER, Hoogleeraar in de Maleische en Javaansche taal en voornamelijk in de levende Oostersche talen, aan de Koninklijke Academie te *Parijs*. H. GEHLE, Th. Dr., Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Londen*, Correspondent van het Koninklijk Nederlandsch Instituut. J. DE JONGHE, Doctor in de Letteren, Professor aan het Athenaeum te *Brugge*. L. VON LEDEBUR, te *Berlijn*. J. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND, te *Leuven*. Prof. L. RANKE, te *Berlijn*. Prof. Geh.-Rath F. C. SCHLOSSER, te *Heidelberg*. W. WACKERNAGEL, te *Bazel*. J. ZACHER, te *Berlijn*.

Leiden, J. T. BODEL NIJENHUIS,
19 Junij 1843. *Secretaris der Maatschappij*.

SCHOOL-NIEUWS.

DELFT.

Op den 16 Junij l.l., werd alhier het Zomer-Examen der Leerlingen, van het stedelijk Gymnasium, gehouden, en ten gevolge van hetzelve, met Getuigschriften bekroond: voor alle *Leervakken*, A. M. VAN STIPRIAAN LUÏSCIUS; voor de *Oude talen*, G. M. VORSTMAN, W. F. THOOFT, J. D. KUHN

en

en S. J. H. VAN HENGHEL; voor de *Nieuwe talen*, G. M. VORSTMAN en W. F. THOOFT; voor den *Nederduitschen stijl*, G. M. VORSTMAN, W. F. THOOFT, J. D. KUHN en S. J. VAN HENGHEL; voor de *Wiskunde*, J. D. KUHN; voor de *Geschiedenis*, G. M. VORSTMAN, W. F. THOOFT en J. D. KUHN; voor de *Aardrijkskunde* en *Lythologie*, G. M. VORSTMAN, W. F. THOOFT, J. D. KUHN en S. J. H. VAN HENGHEL. Drie dagen later, werd de openbare promotie, met gebruikelijke plegtigheden gevierd. De zeer verdienstelijke jongeling G. J. VAN DER BOEK, (van *Naaldwijk*), reeds bij het winter-Examen, met den hoogsten lof, tot de Akademische lessen bevorderd, hield, hij die gelegenheid, met algemeenen en welverdienden bijval, eene afscheidsrede: *de singulari solonis in rebus humanis prudentia.* Al de bovengenoemde Leerlingen, werden met prijzen bekroond en ontvingen, bij het hervatten der lessen, ten gevolge van een opzettelijk onderzoek, zonder onderscheid, de getuigenis, dat zij, gedurende de groote vacantie, hunnen tijd wel hadden besteed.

LEIDEN.

Den 28 Junij 1843. Heden werd, naar oud gebruik, de jaarlijksche Promotie en Prijsuitdeeling onder de leerlingen van het stedelijk Gymnasium alhier gehouden. In de eerste plaats werd de verdienstelijke leerling J. W. G. VAN OORDT, na het houden eener declamatie: *de conjunctionis et amicitiae studio in heroïbus Iliadis conspicuo*, met den *hoogsten lof* tot de Academische lessen bevorderd, aan wien tevens *drie* prijzen, in het vak der Oude-, in dat der Moderne talen en in dat der Wiskunde werden uitgereikt.

Voorts werden met prijzen vereerd, in de tweede klasse, bovenste orde, in de vier vakken

twee-

der Oude- en der Moderne talen, der Geschiedenis en der Wiskunde: E. L. VAN EMDEN en A. F. A. SCHMIDT. In de tweede klasse, onderste orde, voor het vak der Oude talen: M. ANDRESON en L. A. J. BURGERSDIJK, terwijl in hetzelve *eervolle vermelding* gemaakt werd van W. J. A. BAKE, P. F. P. KIST en L. C. DU RIEU. Voor de Moderne talen: L. C. DU RIEU, F. VAN BEMMELEN, W. J. A. BAKE, M. ANDRESON, G. UYLENBROEK, L. A. J. BURGERSDIJK en P. P. P. KIST. Voor de Geschiedenis: L. C. DU RIEU, F. VAN BEMMELEN, W. J. A. BAKE, G. UYLENBROEK, M. ANDRESON, P. P. P. KIST en L. A. J. BURGERSDIJK. Voor de Wiskunde: L. C. DU RIEU, W. J. A. BAKE, G. UYLENBROEK, L. A. J. BURGERSDIJK en P. P. P. KIST. In de derde klasse, voor de Oude talen: D. J. BRAAKENBURG, G. J. KRUKLAND, J. I. BAKE, M. D. DEELEMAN en A. H. EIGEMAN, terwijl eervolle melding werd gemaakt van H. A. NEEB. Voor de Moderne talen: H. A. NEEB, D. J. BRAAKENBURG, G. J. KRUKLAND, J. G. DE SAIN, J. I. BAKE, M. D. DEELEMAN en A. H. EIGEMAN. Voor de Geschiedenis: G. J. KRUKLAND, D. J. BRAAKENBURG, H. A. NEEB, M. D. DEELEMAN en A. H. EIGEMAN. Voor de Wiskunde: D. J. BRAAKENBURG, G. J. KRUKLAND, H. A. NEEB, S. A. ANDRESON, J. G. DE SAIN, J. I. BAKE, M. D. DEELEMAN en A. H. EIGEMAN. In de vierde klasse, voor de vier vakken der Oude en der Moderne talen, der Geschiedenis en der Wiskunde: J. M. VAN BEMMELEN; terwijl aan J. REYNVAAN, die, den Cursus slechts voor de helft bijgewoond hebbende, niet in de gewone mededinging kon worden begrepen, wegens *betoonde vlijt* en tot *aanmoediging* een *prijs van naarstigheid* werd toegewezen.

De plegtigheid werd, als naar gewoonte, door muzijk geopend, afgewisseld en besloten.

AL-

ALMELO.

Den 30 Junij 1843. Heden had alhier, na voorafgegaan openbaar Examen, de promotie en prijsuitdeeling voor de Leerlingen der Latijnsche en middelbare School, plaats.

De Rector B. MULDER, opende deze plegtigheid, met eene rede over *Pythagoras, beschouwd als opvoeder en beschaver zijner tijdgenooten.* Daarna werden aan de volgende leerlingen der Latijnsche School, wegens gemaakte vorderingen en betoonde vlijt in de Latijnsche en Grieksche taal, fraaije prijzen uitgereikt; op de hoogste orde der derde klasse, aan M. SALOMONSON, met bevordering tot de tweede klasse; op de benedenste orde der derde klasse, aan E. C. MANUEL, insgelijks met bevordering tot de bovenste orde van dezelfde klasse; op de hoogste orde der vierde klasse, aan A. J. RENEMAN en D. J. LAMBERTS; die naar de derde klasse werden bevorderd; op de bovenste orde der vierde klasse, aan H. TER KUILE en C. U. W. RAEDT, met bevordering tot eene hoogere orde. Alle deze leerlingen drukten hunnen dank voor de ontvangene boekgeschenken, in gepaste Latijnsche gratiarum actiones uit. Bovendien werd wegens betoonde vlijt en gelukkige vorderingen in de Fransche taal, een Fransche prijs toegewezen aan M. SALOMONSON. Op de School voor middelbaar onderwijs, werden de volgende leerlingen, door Heeren Curatoren, met prijzen begiftigd; in de eerste klasse, eerste afdeeling: B. FIKKERT en A. WILMES; eerste klasse, derde afdeeling: H. TEN BRUGGECATE en A. J. DULL; tweede klasse, eerste afdeeling: H. TER KUILE en E. COSTER, LZN.; tweede klasse, tweede afdeeling: F. Z. RENEMAN; tweede klasse; tweede afdeeling: B. TER BRAAKE; derde klasse, eerste afdeeling: L. G. BROUWER. Bovendien

dien hadden A. SCHOLTEN, BZN., in de eerste klasse, derde afdeeling en L. COSTER, LZN., in de tweede klasse, tweede afdeeling, zich door hunne vlijt, een vereerend getuigschrift waardig gemaakt. Eindelijk werden nog aan de volgende Leerlingen van het Instituut, wegens gemaakte vorderingen in het Teekenen, bijzondere teekenprijzen uitgereikt, t. w., aan H. B. VAN STEENBERGEN, W. N. E. VAN BALVEREN en W. GOLDMAN. Hierna werd de plegtigheid, die meermalen door orgelmuzijk werd afgewisseld, met gepaste toespraken besloten. Aan den Heer G. VAN MILLINGEN, Onderwijzer aan de middelbare School, die eene benoeming als Onderwijzer eener bijzondere Fransche School, te *Rotterdam*, ontvangen hebbende, hier zijne loopbaan ten einde had gebragt, werd door den Rector openlijk de verdiende dank toegebragt voor den hartelijken ijver, waarmede zijn Ed. zich steeds van de hem toevertrouwde taak had gekweten, en voor de blijkbare vruchten, welke zijn onderwijs bij de Leerlingen deze scholen gedragen had.

GRONINGEN.

Den 5 Julij 1843. Heden had alhier de gewone halfjaarlijksche promotie en de prijsuitdeeling aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen plaats. Na eene korte voorafspraak van den Rector, beklom de verdienstelijke jongeling F. J. H. SORMANI het spreekgestoelte, en sprak zijne oratio: *de Iliados Rhapsodia II*, »over het tweede boek der Ilias van Homerus," met bevalligheid en gepaste vrijmoedigheid uit, waarna hij met *den meesten lof* van de eerste orde der eerste klasse, tot de Academische lessen bevorderd werd; van de tweede orde eerste klasse, werden tot de eerste orde bevorderd: J. W. VAN UILDRIKS, T. FOLMER en J. R. DINCKGREVE; van de eerste orde der tweede klas-

klasse, werden tot de tweede orde der eerste klasse bevorderd: A. S. HOITSEMA, J. GANDERHEYDEN en E. J. HUBER, van welke de eerste den Griekschen en Latijnschen prijs behaald had; van de tweede orde dier klasse, gingen tot de eerste orde over: M. J. BAART DE LA FAILLE, H. DIEPHUIS, S. F. COHEN en G. M. STAR BUSMAN; van welke de eerste mede den Latijnschen zoo wel als den Griekschen prijs verworven had; van de eerste orde der derde klasse, gingen tot de tweede orde der tweede klasse over: L. EIJSSONIUS WICHERS, F. A. VAN HALL, R. VAN RAVENSTEIN HOITSEMA, J. C. F. TRIP, S. T. BUSMAN, C. B. VAN HANSWIJK, G. MESDAG en A. WILLEMS; op deze orde had L. EIJSSONIUS WICHERS den Latijnschen, en J. T. BUSMAN, den Griekschen prijs behaald; op de tweede orde der derde klasse, behaalde T. DE COCK, den Latijnschen en Griekschen prijs, en werd hij met zijne Medeleerlingen J. SIBENIUS TRIP en H. J. HUBER, naar de eerste orde der klasse bevorderd; van de eerste orde der vierde klasse, gingen tot de derde orde der derde klasse over: J. BERKHUIS HECKMAN, J. E. P. HOITSEMA, C. PH. HOFSTEDE DE GROOT, H. C. A. THIEME, R. J. DE ST. AULAIRE, N. KUIPER; van deze had J. BERKHUIS HECKMAN, den Latijnschen prijs verworven, terwijl J. E. P. HOITSEMA en H. C. A. THIEME, als gelijk in verdienste, ieder met een Griekschen prijs beschonken werden; van de tweede orde dier klasse, werden naar de eerste bevorderd: J. A. DE LA FAILLE, C. DE MAREES VAN SWINDEREN, H. D. GUYOT, J. H. KONING en A. T. FOLMER; van deze had J. A. DE LA FAILLE, den Latijnschen, en H. D. GUYOT den Griekschen prijs behaald. Met getuigschriften voor vlijt en goede zeden, werden op de vierde klasse, eerste orde vereerd: C. PH. DE GROOT, R. J. DE ST. AULAIRE

en

en N. KUIPER; op de tweede orde: C. DE MAREES VAN SWINDEREN, J. H. KONING en A. T. POLMER. In de Wiskundige wetenschappen werden de prijzen behaald: op de eerste klasse, door J. W. VAN UILDRIKS; op de tweede klasse, door A. S. HOITSEMA; op de derde klasse, door J. E. P. HOITSEMA; in de Fabelkunde behaalde A. S. HOITSEMA, op de eerste, en S. T. BUSMAN, op de tweede klasse, den prijs; in de Geschiedenis werden den prijzen behaald: op de eerste klasse, door J. W. VAN UILDRIKS, op de tweede klasse, door O. M. STAR BUSMAN, op de derde klasse, door R. VAN RAVESTEIN HOITSEMA, op de vierde klasse, door J. E. P. HOITSEMA; dezelfde J. E. P. HOITSEMA had ook den prijs der nieuwe Aardrijkskunde verworven.

Deze plegtigheid, met muzijk aangevangen, afgewisseld en besloten, liep tot genoegen der verzamelde toehoorders af.

APPINGEDAM.

Den 8 Julij, had alhier het zomer-Examen der Kweekelingen aan onze Latijnsche School plaats. Nadat het onderzoek, in de onderscheidene vakken van Taalkunde en wetenschap, afgeloopen was, volgde de bevordering tot hoogere klassen, benevens de uitdeeling van premies en testimonia. Van de tweede tot de eerste klasse werden gepromoveerd: A. L. POELMAN en E. VAN LOON; van de vierde tot de derde: H. D. K. CLEVERINGA, R. J. P. MULLER en D. HEFTING. De eerste van deze ontving een' prijs, waarvoor hij in de Latijnsche taal, aan H. H. Curatoren, zijnen dank betuigde. Van de vijfde gingen tot de vierde klasse over: A. VAN LIJPHART en L. ALTING MEES. Getuigschriften wegens vlijt en werkzaamheid werden toegewezen: in de tweede aan A. L. POELMAN en E. VAN LOON; in de vierde, aan R. J. P. MULLER en D. HEF-

HEFTING, en in de vijfde, aan A. VAN LIJPHART. Deze plegtigheid werd door den Rector, met eene korte toespraak gesloten, en was door het bijzijn van een aantal belangstellenden verlevendigd.

ALKMAAR.

Den 10 Julij 1843 had de gewone jaarlijksche promotie der Latijnsche schooljeugd, in de Kapelkerk binnen deze stad plaats. Dezelve werd geopend met eene korte aanspraak des Rectors, waarna JOH. VAN LEEUWEN de predikstoel beklommen hebbende, eene door hem zelf bewerkte redevoering hield: *de origine et generibus artis praenoscendi futura apud Romanos*, zijnde daarna met eenen prijs begiftigd, en aan hem het diploma uitgereikt, bij hetwelk hij met grooten lof, tot de Akademische lessen bevorderd is. Wijders hebben de volgende bevorderingen op de onderscheidene klassen plaats gehad, als: van de tweede tot de eerste, J. H. VAN FOREEST VAN DER PALM; van de derde tot de tweede, M. E. VAN DER MEULEN, D. F. VAN LEEUWEN en L. J. VAN FOREEST; van de benedenste orde der vierde tot de derde, M. A. KLUPPER, en van de bovenste orde der zesde tot de bovenste orde der vijfde, J. F. BOOGAARD, welke alle met prijzen begiftigd, hunnen dank voor dezelve aan H. H. Curatoren betuigden. Voor de oude Aardrijkskunde is de prijs behaald, door M. E. VAN DER MEULEN; voor de geschiedenis, mede door M. E. VAN DER MEULEN, en voor de Oudheden, door JOH. VAN LEEUWEN, die dezelve uit handen van Curatoren ontvingen. Daarna heeft de Rector deze plegtigheid, door orgelmuzijk afgewisseld, gesloten, na vooraf de zeer talrijk opgekomene schaar te hebben dankbetuigd, voor derzelver belangstelling, opgeluisterd door de tegen-

genwoordigheid van H. H. Burgemeester en Wethouders dezer stad.

BERGEN OP ZOOM.

Den 12 Julij 1843. Na den gunstigen afloop van het Examen, was deze dag bestemd voor de plegtige bevordering van en prijsuitdeeling aan de leerlingen onzer Latijnsche school, in de Luthersche Kerk. De Rector sprak, naar Plato's Kratylos, *over het veelbeteekenende van de Etymologische benamingen der ouden*, daarbij *de volstrekte noodzakelijkheid van de meer dan oppervlakkige kennis der Oude talen, voor de innige kennis der nieuwere betogende.* De promovendi met hoogen lof, L. DE ROOCK en W. W. WAS, spraken, gene: *de Medico moribus probando;* de andere: *de Artis medicae orbe historico.* Tot de eerste klasse ging over: K. STOUTJESDIJK, met den eersten, en E. VORSTMAN, tot de hoogere orde der tweede, met den tweeden; in de lagere orde derzelfde klasse: W. PRIJN, met den derden prijs. Na de gewone dankbetuigingen, sloot de Rector, met eene dichterlijke bespiegeling over de alleenspraken, dit jaarfeest, dat door de verrassende tegenwoordigheid van den Wel Ed. Gestr. Heer, den Inspecteur WIJNBEEK verhoogd, door orgelmuzijk werd afgewisseld en besloten.

OLDENZAAL.

Nadat op den vorigen dag alhier het gewone halfjarige Examen van de leerlingen van het Gymnasium hier ter stede had plaats gehad, werd op den 14 Julij, in de Gereformeerde Kerk, de jaarlijksche Promotie en Prijsuitdeeling gehouden, ter bijwoning van welke plegtigheid zich eene aanzienlijke menigte van toehoorders verzameld had. De Conrector, T. DE VOOGT, die dit jaar bij beurtwisseling met den Rector, deze plegtigheid be-

stuurde, den predikstoel beklommen hebbende, hield eene redevoering in het Nederduitsch: *Over Graaf* FLORIS V, *deszelfs leven*, *karakter en weldadig bestuur*. Na deze redevoering werd tot de Akademische lessen de verdienstelijke jongeling S. J. J. NIEUWENHUIS, uit deze stad, bevorderd, die daarop, na uit handen van H. H. Curatoren twee prijzen, den eenen voor het Grieksch en Latijn, den anderen voor het Fransch, te hebben ontvangen, almede van den predikstoel eene Latijnsche redevoering hield: *de Epaminonda*, *celeberrimo Thebanorum duce*. Voorts hadden nog de navolgende bevorderingen plaats: van de tweede tot de eerste klasse werd bevorderd: T. H. WEELING; van de vierde tot de derde klasse: B. J. J. ESSINK en H. T. W. WILLEMSEN, de eerste met eenen prijs; van de zesde tot de vijfde klasse: J. G. H. C. ESSINK; en eindelijk uit de *ordo noviliorum* tot de zesde klasse: J. PALTHE.

Op de school des Praeceptors, waar het onderwijs in de Levende talen gegeven wordt, had de bevordering en prijsuitdeeling op de navolgende wijze plaats. Nadat de bovengenoemde jongeling, S. J. J. NIEUWENHUIS, in de eerste of hoogste klasse, zoo als reeds gemeld is, eenen prijs voor het Fransch had ontvangen, werden nog bevorderd: van de tweede tot de eerste klasse: C. SLOOT, met eenen prijs voor het Hoogduitsch, en voorts C. STORK, met eenen prijs voor het Fransch, zoo als de hierna te melden prijzen ook voor het Fransch gegeven werden; van de derde tot de tweede klasse: H. WENNINK, C. STORK, J. PALTHE en W. MIGCHORIUS, de eerste met eenen prijs; voor de vierde tot de derde klasse: A. WILLEMSEN en J. TROOST, de eerste met eenen prijs. Eindelijk werden vereerende getuigschriften uitgereikt:

voor

voor de Wiskunde aan J. G. H. C. ESSINK; voor de Geschiedenis en Fabelkunde aan H. T. W. WILLEMSEN; voor de Aardrijkskunde aan J. PALTHE.

Alle de met prijzen begiftigde jongelingen rigteden met zeer veel bevalligheid hunne *gratiarum actiones*, aan H. H. Curatoren, en alzoo liep dit schoolfeest, onder behoorlijk orgelmuzijk, ten genoegen van alle aanwezigen, ten einde.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

De uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, bij welke Ds. W. A. VAN EEDEN, Pred. te *Opijnen*, enz., was ontzet geworden van zijne bediening, is door de algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, in zoo ver gewijzigd, dat een zachter bestraffingsmiddel, (van schorsing voor onbepaalden tijd), op dien Leeraar is toegepast. De kennisgeving hiervan, moet strekken tot herstel eener te voorbarige aankondiging, geplaatst in dit Tijdschrift, Maart 1843.

BENNEKOM, den 25 Julij. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. Heer JOH. VAN GORKOM, is door

den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. A. SMITS, Pred. van *Renkum* en *Heelsum*, geformeerd het navolgende zestal van Kandidaten:

P. D. SCHOUW SANTVOORT, W. A. VAN BEUSEKOM, F. M. CASPERS, P. C. FARRET, D. SLOTHOUWER en W. A. SIJLVESTER VERBURG.

Uit welk zestal beroepen is, de Wel Eerw. Heer P. D. SCHOUW SANTVOORT, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die dan ook de beroeping, in afwachting van de vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

WAGENINGEN. Zie Aug. 1843.

NIJMEGEN.

NEÊRBOSCH vakant. Zie Jan. 1843.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOUT. Zie April 1843.

ZUTPHEN.

GORSSEL, 13 Aug. 1843. Eindelijk werden onze lang gekoesterde wenschen, op eene ons allezins verblijdende wijze, vervuld. Wij mogen ons verheugen over eene nieuwe Predikantswoning, nabij ons Kerkgebouw, en daarenboven over eene aanzienlijke vergrooting van het laatstgenoemde. Gelijk ten vorige jare, door de vertimmering, zoo moest ook nu door de verbetering van eenige gebreken, en voornamelijk door het verwen der banken, de openbare godsdienst, eenige Zondagen worden geslaakt. Op den dag van heden mogten wij die hervatten, en wel nu, zonder vrees voor eene nieuwe stoornis. Overeenkomstig met de gelegenheid des tijds, koos onze Leeraar tot zijnen tekst: *En het was het feest der vernieuwinge des tempels*, *Joh.* X: 22*a*, en bepaalde onze aandacht bij de verhevene bestemming van een christelijk Kerk-

Kerkgebouw, als zijnde 1°. de verzamelplaats van hetzelfde Christelijk huisgezin, dat belijdenis doet van de gemeenschap der Heiligen. 2°. Eene school der volmaakte wijsheid. 3°. Eene kweekplaats der ware deugd, en 4°. eene wijkplaats voor allen, die behoefte gevoelen aan vertroosting en zielsrust. Gelijk wij beduidende sommen hadden moeten opnemen, zoo mogten wij ook tevens met diep gevoelde dankbaarheid, de weldadige giften vermelden, die ons werden vereerd, zoo *in* de Gemeente, als *buiten* dezelve, als: van Z. M. onzen Koning, uit 's Rijks kas, een bedrag van ƒ 1500; uit het fonds voor Noodlijdende Kerken en Personen, door de goedgunstigheid van de Hoog Eerw. Synode, eene gelijke som, en van Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, eene van ƒ 350, mitsgaders die van zoo vele andere godsdienstvrienden en begunstigers, alle wier namen in onze kerkelijke archieven zullen opgeteekend staan, tot een voortdurend aandenken, zelfs voor de late nakomelingschap. Met ootmoedigen dank, werd van den Vader der lichten, de bewaring afgesmeekt van dit ons Bedehuis, dat het nog gedurende eene reeks van geslachten, het vereenigingspunt mogt blijven van allen, die zich gaarne diep afhankelijk gevoelen van zijne genade, die prijs stellen op eene voorbeeldige bijwoning van zijne dienst in geest en waarheid, en op elken daaraan gewijden dag, zich met blijmoedigen ijver dáár verzamelen, tot verheerlijking van zijnen grooten naam, en tot overweging van hetgene tot hunnen vrede dient. En, wanneer de God van alle genade, onze gebeden verhoort, over onze zoo waardige begunstigers, uit des harten grond, ontboezemd, dan wordt hun een tal van jaren toebedeeld, en, bij eenen kennelijken zegen, op alle hunne goede on-

ondernemingen, nog menigwerf de gelegenheid, en de aangename ondervinding geschonken, van in zijne hand, uitverkorene werktuigen te mogen zijn, tot bevordering van het goede, en eenmaal, wanneer zij zijnen raad op aarde zullen hebben uitgediend, mogen zij de vruchten van den arbeid hunner broederliefde nog smaken in de eeuwige tabernakelen.

DREMPT, den 20 Aug. 1843. Nadat onze veel geachte Leeraar, Ds. H. J. WUNDER, heden namiddag afscheid van ons genomen had, naar aanleiding van *Deut.* XXX:19, werd zijn Wel Eerw., door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, Ds. W. IMMINK, Pred. te *Doesborgh*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. A. H. VAN DER MOEVE, Pred. te *Keppel*, van zijne betrekking tot de Gemeente en de Klassis losgemaakt. Onze beste wenschen vergezellen onzen van hier naar *Purmerende* vertrekkenden Leeraar.

GELSELAAR, 27 Aug. Onze Leeraar F. W. E. SNEL, berigtte ons heden bij de voormiddag-godsdienstoefening, dat een onzer vorige Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer E. ABBINCK, laatstelijk Pred. te *Groenlo*, die van 1784 tot 1797, onder ons werkzaam was, in den ouderdom van ruim 87 jaren, was ontslapen. Met veel belangstelling werd dit berigt vernomen, vooral door zoo velen, als den waardigen Man gekend hadden. En gelijk zijn naam hier steeds met eere genoemd werd, zoo zal dezelve ook, nadat hij gestorven is, in zegenend aandenken bewaard blijven.

ZUTPHEN, 3 Sept. Heden maakte onze waardige Leeraar, Ds. C. KRABBE, ons bekend, dat hij een beroeping naar *Leiden*, ontvangen en dezelve in beraad had genomen.

TIEL.

TIEL.

RIJSWIJK, 27 Aug. Heden werd onze beroepen Leeraar J. A. VAN KRIEKEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, bij afstand van den Consulent P. SOETERS, Pred. te *Ravenswaaij*, in de H. Bediening bevestigd, door Ds. P. VAN DER WILLIGEN, Pred. te *Tiel*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 1—5. De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren J. CORELL, A. LAMBRECHTS, P. JOOSTING, R. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, J. POST, J. C. SEPP, J. C. VAN DER VLIER, J. BROEDELET, J. G. DORNSEIFFEN, W. KLUEVER en J. F. HAMMEL, Predd. te *Avezathen*, *Maurik*, *Ommeren*, *Asch*, *Beusichem*, *Zoelmond*, *Wijk* bij *Duurstede*, *'t Hoogland*, *Cothen*, en bij de Luthersche Gemeente te *Tiel*. Des namiddags aanvaardde onze Leeraar zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Phil.* I: 25, 26. Mag deze Gemeente zich aldus over het bezit van een nieuwen Leeraar verheugen, zij heeft tevens het verlies te betreuren van haren vroegeren Leeraar, Ds. C. HERMSEN, die sedert 1°. Julij dezes jaars, Emeritus, den 25 Aug. is overleden. Werd ons door Bevestiger en Bevestigde, reeds kortelijk de dood diens waardigen Mans herinnerd, welke gedurende 50 jaren met voorbeeldigen ijver en getrouwheid, onder ons heeft gearbeid; onze Leeraar heeft ons den volgenden Zondag opzettelijk daarbij bepaald, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13*b*. *Opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid.*

LIENDEN, 3 Sept. 1843. De dag van heden was, voor de Gemeente te dezer plaatse, een dag van ware feestviering. Immers zij mogt het voorregt smaken, om eenen harer vorige geachte Leer-

aren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. SPECHT GRIJP, thans Pred. te *Tiel*, in haar midden te zien optreden, en getuige te zijn, dat deze, die juist vóór 40 jaren, zijn eerste dienstwerk onder haar aanvaardde, thans van deze zijne veertig-jarige Evangeliedienst, godsdienstig gedachtenis vierde. — Zijn Wel Eerw. predikte bij deze gelegenheid over *Joh.* IV : 35—38, en werd door eene aanzienlijke schaar, met deelnemende belangstelling, gehoord. Mogt nu maar ook dit dienstwerk des waardigen Mans, de gewenschte vruchten dragen, gelijk wij zeggen mogen, dat zijn vijf jarig verkeer in deze Gemeente, in menigerlei opzigt, gezegend was. Lange nog, dit wenschen en bidden wij, worde zijn Eerw.'s dierbaar leven gespaard, en geniete hij gezondheid en kracht, om, in den wijngaard des Heeren, met ijver en trouw te arbeiden, en als eenmaal de avond des levens voor hem daar is, dan moge hem geschonken worden het loon eenes getrouwen dienstknechts, en ingegaan in de vreugde zijnes Heeren, make deze onze Gemeente, mede uit zijn' roem en zijne kroon!

TRICHT. Zie Aug. 1843.

BOMMEL.

AALST, 24 Aug. Heden is door den Kerkeraad, ter vervulling van de vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. C. L. BAHLER, in tegenwoordigheid van den Consulent J. L. J. HALLO, gemaakt het volgende zestal:

DD. J. C. EIJKMANS, te *Oosterwolde*. SIJPKENS, te *'s Grevelduin Capelle*. J. J. KNAP, te *Doornspijk*. W. KRAAIJENBELT, te *Overschie*. C. L. LE ROY, te *Gameren*, en B. MOORREES, te *Wijk*.

Drietal:

DD. EIJKMANS, KRAAIJENBELT, KNAP.

Waar-

Waaruit beroepen is, Ds. J. C. EIJKMANS, te *Oosterwolde.*

HARDERWIJK.

NUNSPEET, 14 Aug. 1843. Heden overleed, na een smartelijk lijden van eenige weken, onze waardige Leeraar, Ds. J. DE BOUTER, in den ouderdom van ruim 70 jaar. Gedurende 34 jaar arbeidde hij met ijver en trouw in deze Gemeente, zoodat 's mans verlies door haar diep wordt betreurd. Op den 20 dezer hield Ds. VERF., Pred. te *Hierde*, gedurende 44 jaar de vriend des Overledene, en mede deszelfs nabuur, aan welken hij vriendelijke schikking, Ds. J. J. KNAP, Pred. te *Doornspijk* en Consulent dezer Gemeente, die beurt had afgestaan, de Lijkrede, predikende over *Ps.* XXXVII: 37. Het *annus gratiae* zal voor de Weduwe, door den Ring, worden waargenomen; terwijl tevens Heeren Kandidaten worden verwittigd, dat alhier, naar vroeger gebruik, een Predikant zal worden beroepen.

DOORNSPIJK, 28 Aug. Onze Leeraar, Ds. J. J. KNAP, die ons op den 6den dezer berigt had, dat hij eene eenparige beroeping naar de Gemeente te *Balk*, Klassis *Sneek*, had ontvangen, verblijdde ons op heden met de kennisgeving, dat hij, na rijp beraad, vrijheid had gevonden, om voor deze roepstem te bedanken.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

SCHEVENINGEN. Uit een zestal, door den Kerkeraad opgegeven, en door den *Minister van Staat*,

Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden en waarop geplaatst waren de volgende Predikanten:

H. GANN DUN, Pred. te *Veenendaal*. P. HAESEBROEK, Pred. te *Eijerland*. W. MOLL, Pred. aan de *Vuursche*. A. J. SCHILT, Pred. te *Nootdorp*, G. J. BRAND WIJSMULLER, Pred. te *Moerdijk*, en A. VAN WITSENBURG, Pred. te *Boskoop*.

Heeft Zijne Majesteit, als Collator, den Heer H. GANN DUN benoemd tot Predikant te *Scheveningen*, die aldaar dan ook, naar kerkorde, is beroepen, en het beroep heeft aangenomen.

ROTTERDAM.

CAPELLE OP D'IJSSEL vakant Zie Maart. 1843.

ROTTERDAM. Zie Aug. 1843.

VLAARDINGEN. Zie Aug. 1843.

LEIDEN.

LEIDEN. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. R. VEDER, Th. Dr. en Pred. te *Dordrecht*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, zoo zijn door den Breeden Kerkeraad dezer Gemeente andermaal de volgende nominatiën gemaakt:

Twaalftal:

DD. BETZ, te *'s Hertogenbosch*. VAN ITERSON, te *Arnhem*. SWALUË, Th. Dr. te *Goes*. HOFSTEDE, te *Gorinchem*. DE MEYIER, Th. Dr. te *Arnhem*. KRABBE, te *Zutphen*. KUYPER, te *Middelburg*. ROLDANUS, Th. Dr. te *Schiedam*. PIJZEL, te *Dordrecht*. PROES, Th. Dr. te *Leeuwarden*. DE VOOGD, te *Nijmegen*, en OTT, te *Groot-Ammers*.

Zestal:

DD. BETZ, VAN ITERSON, SWALUË, DE VOOGD, KRAB-

KRABBE en PIJZEL; de laatste na overstemming tegen DE MEYJER.

Drietal:

DD. VAN ITERSON, KRABBE, SWALUË.

Waarna, op den eersten September, beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. KRABBE, Pred. te *Zutphen*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

NIEUWVEEN, 30 Julij 1843. Onze Leeraar, Ds. P. SCHOENMAKERS, deelde ons heden, bij de voormiddag-godsdienstoefening, het treurig berigt mede van het afsterven van onzen voormaligen Leeraar en Vriend, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer M. P. VAN DOESBURGH., sedert 1 Julij l.l. rustend Predikant der Hervormde Gemeente te *Tricht*, en aldaar den 26 dezer maand, na eene hevige ziekte van weinige dagen, in den ouderdom van 58 jaren overleden.

Slechts korten tijd (van 1821 tot 1822) is hij als Herder en Leeraar met den meesten ijver en getrouwheid onder ons werkzaam geweest, toen droevige voorvallen in zijne huisselijke betrekkingen, hem noopten eene Gemeente te verlaten, die hem als verkondiger van Gods woord en voorganger op den weg der zaligheid hoogschatte; gelijk dan ook zijn hart immer aan haar gehecht bleef, en hij te allen tijde met veel gevoel en hartelijkheid van haar sprak:

Met zigtbare ontroering en deelneming werd het berigt van zijnen dood aangehoord, vooral door degenen, die den Overledene in zijn leven gekend hadden, en door vriendschapsbetrekking naauw aan hem verbonden waren. Zijne nagedachtenis moge onder hen in zegenend aandenken bewaard blijven!

ALPHEN, 30 Julij. Op den 9 April l.l. werden

den wij door onzen Leeraar, R. W. VAN ROSSUM, bepaald bij het afsterven van den Ambachtsheer dezer plaats, den Hoog Wel Geb. Heer THEODORUS PIETER Baron DE SMETH VAN ALPHEN, te *'s Gravenhage* overleden en den vorigen dag in den vaderlijken grafkelder alhier plegtig ter aarde besteld. Welverdiende hulde werd den Ontslapene toegebragt en voorloopig ons medegedeeld, dat hij in christelijke liefde had gedacht aan onze Diakonie. Heden vernamen wij, dat door den Overledene aan dezelve bij uiterste wilsbeschikking was vermaakt eene somme van *twaalfhonderd Gulden*, vrij van alle lasten. Wij hoorden dit berigt met belangstelling, en wenschen den naam des edelmoedigen mans in dankbaar aandenken te houden.

AARLANDERVEEN, 6 Aug. 1843. Nadat de kerkelijke en koninklijke goedkeuring op het beroep van Ds. G. VAN DER FLIER, Pred. te *Genemuiden*, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente, was ingekomen, werd zijn Wel Eerw. op heden, bij de voormiddag-godsdienstoefening, in zijne bediening onder ons bevestigd, door Ds. H. VAN SCHELLE, Pred. te *Langer-* en *Korteraar*, en Consulent dezer Gemeente. De tekst der Bevestigingsrede was *Hebr.* XIII : 17. *Zijt uwen voorgangeren gehoorzaam* enz. Des namiddags deed de bevestigde Predikant zijne intrede, naar aanleiding van 1 *Tim.* I : 15. *Dit is een getrouw woord* enz.

Aan den Wel Eerw. Heer VAN DER FLIER is verleend Acte van Lidmaatschap in de Klasse van *Leiden*.

BODEGRAVEN vakant. Zie April 1843.

DORDRECHT.

DORDRECHT, den 18 April. Onze hoogge-

geachte jongste Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. R. VEDER, Th. Dr., heeft voor de beroeping, op zijn Eerw. te *Leiden* uitgebragt, tot onze blijdschap bedankt.

PAPENDRECHT EN STRATENA, den 28sten Julij 1843. Na eene *zes en veertig jarige* Evangeliebediening in onderscheidene Gemeenten, heeft het Z. M. onzen geëerbiedigden Koning behaagd, bij besluit van den 11den Maart j. l. N°. 62, aan onzen waardigen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer N. VAN STEENBERGEN, op zijn verzoek het *Emeritaat* te verleenen, *salvo honore et stipendio*. Gedurende *twee en dertig* jaren van zijnen arbeid in deze Gemeente, was het de bestendige toeleg van zijn Wel Eerw., om door woord en wandel ons op te leiden tot heldere kennis, ootmoedig geloof en dankbare beoefening van het Evangelie der genade. De eer van onzen Heer CHRISTUS en het heil onzer zielen ging hem na aan het hart. Zijne bediening kenmerkte zich door verlichten ijver, gemoedelijke trouw en hoogen ernst. Daardoor heeft zijn Wel Eerw. onze harten naauw aan zich verbonden, en genoot hij bestendig de hoogachting en klimmende toegenegenheid der Gemeente. Algemeen en opregt was daarom ook onze wensch, dàt zijn Wel Eerw. de aanvraag om zijn Emeritaat nog eenigen tijd had uitgesteld. Hebbe zijn Wel Eerw. lang genot van zijne eervolle rust, na zoo wel volbragten arbeid.

Den 16den dezer maand nam zijn Wel Eerw. een hartelijk afscheid van deze Gemeente, met eene Leerrede over *Jes.* XL : 6—8. *Eene stemme zegt: roept! en hij zegt: wat zal ik roepen? Alle vleesch is als gras* enz.

Reeds den 30sten der vorige maand werd aan zijn Wel Eerw., in eene daartoe belegde Kerke-

raads-

raads-vergadering, ontslag verleend van zijne betrekking tot deze Gemeente als gewoon Herder en Leeraar, en als Lid der Klassis van *Dordrecht*. Tot het werk der losmaking was door het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht* gecommitteerd, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. L. VAN DER KUIJP, Pred. te *Sliedrecht*, Lid van voornoemd Bestuur.

Den 6den Julij j. l. is de Kerkeraad, na verkregene handopening, overgegaan tot het werk ter vervulling der alzoo bestaande vakature en het beroepen van een Predikant.

Op het twaalf-, zes- en drietal werden geplaatst de hieronder gemelde Predikanten:

Twaalftal:

L. H. SCHOTSMAN, Pred. te *Eemnes Buitendijk*. G. L. VAN DER KUIJP, Pred. te *Sliedrecht*. A. F. VAN DER SCHEER, Pred. te *Giessen Nieuwkerk*. J. WIGERI ABERSON, Pred. te *Lage Zwaluwe*. R. P. VERBEEK, Th. Dr. Pred. te *Doorn*. C. A. KAM, Pred. te *Oost-* en *West-Souburg*. G. DE KONING, AZ., Pred. te *Avereest*. G. BOELE.VAN SCHAGEN, Pred. te *Nieuw Lekkerland*. A. VERWEY, Pred. te *Heerjansdam*. W. F. HOUEL, Pred. te *Groote Lindt*. G. J. DE KLERK, Pred. te *St. Anthoniepolder*. J. G. VAN DER STEEN, Pred. te *Lunteren*.

De *zes* en *drie* eerstgenoemden werden geplaatst op het *zes-* en *drietal*, en vervolgens werd met algemeene stemmen beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer L. H. SCHOTSMAN, Pred. te *Eemnes Buitendijk*.

Heden ontvingen wij het verblijdend berigt, dat zijn Wel Eerw. dit beroep, onder inwachting der noodige approbatiën, heeft aangenomen. De Gemeente heeft alzoo het gegronde vooruitzigt van de openstaande predikantsplaats weldra in den

schoon-

schoonzoon van haren vorigen Herder en Leeraar weder vervuld te zien.

ARKEL staat vakant te worden. Zie Julij 1843.

GOUDA.

WAARDER EN LANGE-RUIGE WEIDE, 20 Aug. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. A. VAN HERWAARDEN, in de bediening des Evangelies alhier bevestigd, door den Consulent, Ds. O. STEENHOFF, Pred. te *Oudewater*, met de woorden: *Eén is uw Meester (namelijk) Christus, Matth.* XXIII: 10*b*. De handoplegging geschiedde, behalve door den Consulent, door Ds. D. VAN WIJNGAARDEN, onzen voormaligen Leeraar, thans te *Zwijndrecht*. De Bevestigde ving zijn werk aan met 1 *Cor.* VI: 17. *Maar die den Heer aanhangt is één geest (met hem).*

OUDERKERK, KRIMPEN AAN DEN IJSSEL EN STORMPOLDER, 23 Aug. 1843. Heden ontvingen wij het berigt, dat Ds. H. J. DEN BOER, Pred. te *Loon op Zand*, het beroep, door den Kerkeraad op zijn Eerw. uitgebragt, onder inwachting der vereischte approbatiën, in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

NOORD-HOLLAND.

HAARLEM.

ZAANDAM (OOSTZIJDE) vakant. Zie Mei 1843.

HAARLEM. Zie Julij 1843.

ZAANDAM (WESTZIJDE) staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

ALKMAAR.

SCHOORL, c. a., 15 Aug. 1843. Ter ver-

vulling der aanstaande vakature, door het vertrek van onzen Leeraar, Ds. J. H. TERSTEEG, naar *Edam*, heeft de Kerkeraad het volgend twaalftal geformeerd, (alphabetisch gesteld):

J. H. BRANDES, Predd. te *Uithoorn*, c. a. D. BRINKMAN, te *Tienhoven*. G. W. VAN DUIJL, te *Nieuwland*. J. J. HARTMAN, te *Blankenham*. D. G. VAN DER HORST, Th. Dr. te *Kolhorn*. J. KOSTER, te *Knollendam*, c. a. N. J. VAN DER MANDELE, te *Egmond aan Zee*. A. B. SCHREUDER, te *Calantsoog*. B. S. TENCKINCK, te *Bergen*. J. VAN DER VEN, te *Odijk*. C. VRENDENBERG, te *Burg op Texel*. J. WILLEMS, te *Hem*.

KOLHORN, 27 Aug. 1843. Op den 20sten dezer maakte onze Leeraar, Ds. D. G. VAN DER HORST, Th. Dr., aan de Gemeente bekend, dat door hem, in de verloopene week, eene kerkelijke beroeping naar de Gemeente *Schoorl*, *Groet* en *Kamp* ontvangen, en in ernstig beraad genomen was. Heden mogten wij tot onze blijdschap vernemen, dat zijn Eerw. voor deze beroeping bedankt had.

SCHOORL, c. a., 14 Sept. 1843. Nadat uit dit twaalftal een zes- en drietal geformeerd was, werd daaruit beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. G. VAN DER HORST, Th. Dr. en Pred. te *Kolhorn*, van wien echter later het berigt ontvangen werd, dat zijn Eerw., na moeijelijk beraad, besloten had te bedanken.

De Kerkeraad is nu wel voornemens door eenen Kandidaat in de aanstaande vakature te voorzien, doch heeft zich tot een klein getal aan Heeren bepaald, waaruit de keuze binnen kort geschieden zal. De overige Eerw. Heeren, die zich mede hebben aangemeld, worden bescheidenlijk bedankt.

AKERSLOOT, den 14 Sept. 1843. Ter vervul-

vulling der alhier bestaande vakature, is op heden, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. R. J. KONING, Pred. te *Limmen*, het navolgend twaalftal gemaakt:

M. C. VAN HOUTEN, Pred. te *Bergeik*, c. a. J. H. BRANDES, Pred. te *Kuderstaert*. A. B. SCHREUDER, Pred. te *Calantsoog*. J. J. HARTMAN, Pred. te *Blankenham*. J. P. H. REIJERS, Pred. te *Valkenswaard*, c. a. S. H. GERRITZEN, Pred. te *Vlijmen*. P. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Spanbroek*, c. a. J. SNOEK, Pred. te *Westwoud*, c. a. T. H. VAN DEN HONERT, Th. Dr., Kandidaat tot de H. Dienst. P. C. FARRET, Kandidaat tot de H. Dienst. J. WIGERI FRANÇOIS, Kandidaat tot de H. Dienst. IJ. LOOTS, Kandidaat tot de H. Dienst.

Zestal:

DD. VAN HOUTEN, BRANDES, SCHREUDER, HARTMAN, GERRITZEN, LOOTS bij overstemming.

Drietal:

DD. VAN HOUTEN, SCHREUDER, LOOTS na overstemming met het lot.

En daaruit is beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. B. SCHREUDER, Pred. te *Calantsoog*.

De beroepsbrief is, na geagreëerd te zijn door de Regering der stad *Alkmaar*, den beroepene toegezonden.

ALKMAAR. Zie Junij 1843.

BEDIJKTE SCHERMER, N. Z., staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

HOORN.

ENKHUIZEN. Diakenen der Hervormde Gemeente alhier, zien zich wederom in de aangename verpligting gebragt, om openlijk dankbare melding te maken van het legaat, ter somma van *Eenduizend Gulden*, door nu wijlen Mejufvrouw

CATHARINA VAN SCHAECK, gewoond hebbende en overleden binnen deze stad, aan de Diaconie der voormelde Gemeente, besproken.

Was het Diakenen immer aangenaam, door erfmakingen, giften of legaten, het Diaconiefonds vermeerderd te zien, bij het steeds toenemen van behoeftigen in deze Gemeente, moet vooral dit legaat, en bij gevolg elke vermeerdering van kapitaal, hoogst welkom wezen. Door deze edele daad zal de waardige Overledene, niet alleen bij ons, maar ook bij de Armen, welke aan onze zorg zijn toevertrouwd, nog lang in zegening herdacht worden, terwijl dat goede voorbeeld vele vermogende ingezetenen onzer stad moge opwekken, om haar na te volgen, die op eene gelukkige wijze zulk een treffend blijk van christelijke liefde en weldadigheid gegeven heeft.

SCHELLINKHOUT. Zie Aug. 1843.

HOOGCARSPEL staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

EDAM.

PURMERENDE, 27 Aug. Heden morgen werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. J. WUNDER, laatst Pred. te *Drempt*, onder ons bevestigd, door deszelfs Broeder, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. J. W. WUNDER, Pred. te *Thamen* aan *den Amstel*, naar aanleiding van 2 *Tim.* IV: 5c. *Doe het werk van eenen Evangelist.* De Bevestiger deed des namiddags zijne intrede met 1 *Cor.* IV: 4c. *Die mij oordeelt is de Heer.*

KWADIJK, den 3 Sept. 1843. Heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. W. A. WANROOIJ, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, in de Evangeliebediening

al-

aldaar bevestigd. Deszelfs Broeder, de Wel Eerw. Heer J. A. WANROOIJ, Pred. te *Herkingen*, heeft, bij afstand van den Consulent, L. J. VAN DAM, Pred. *in de Beemster*, dit plegtige werk verrigt. Zijn Wel Eerw. sprak bij die gelegenheid over *de hooge waarde der Evangeliebediening*, naar aanleiding van *Eph.* IV: 11—13*a*. *En dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen — en der kennisse des Zoons Gods.* De oplegging der handen is geschied, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: A. VAN WETERING, Pred. te *Purmerende*, J. B. NIJHOFF, Pred. te *Spaarndam*, C. A., J. WAS, Pred. te *Waterlandkerkje*, en H. WAS, Pred. te *St. Maartensdijk*, in *Zeeland*. De Bevestigde hield des namiddags zijne Intree-rede, met 1 *Thess.* V:25: *Broeders! bidt voor ons.*

EDAM. Zie Junij 1843.

NIEUWENDAM staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

BROEK IN WATERLAND. Zie Aug. 1843.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

ZOUTELANDE, 21 Aug. 1843. Na verkregene handopening van het Departement voor de kerkelijke zaken, is de Kerkeraad, in vereeniging met Heeren Gecommitteerden, van Burgemeester en Wethouders der stad *Vliessingen*, als administrerende de Ambachtsheerlijkheid dezer Gemeente, wettig vergaderd, in tegenwoordigheid van den Consulent, den Wel Eerw. Heer N. OSTI, Pred. te *Bekerke*. En is, ter vervulling der vakature,

veroorzaakt door het vertrek van Ds. A. J. MOLENAAR, naar de Hervormde Gemeente te *Beest*, Provincie *Gelderland*, het volgende twaalftal geformeerd van Kandidaten bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen, als:

H. J. JANSSEN, F. M. CASPERS, A. H. MOUW, P. HOFMAN, A. C. MONTIJN, W. A. VAN DER LINDEN, Q. H. POPPE, A. J. CLINGE LIEBERT, E. C. GROENEVELD, B. W. SCHOLTEN, J. P. DE KEIJZER, J. P. HAZEU.

Terstond daarna werd op gelijke wijze het volgende zestal gemaakt:

H. J. JANSSEN, Q. H. POPPE, A. C. MONTIJN, A. H. MOUW, P. HOFMAN en W. A. VAN DER LINDEN.

Navolgens zijn op het drietal geplaatst met gelijke stemmen:

H. J. JANSSEN, A. C. MONTIJN en P. HOFMAN.

Waaruit terstond, met meerderheid van stemmen, beroepen is, de Wel Eerw. Heer A. C. MONTIJN, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping, onder afwachting der kerkelijke en koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

ZIERIKZEE.

RENESSE EN NOORDWELLE, den 6den Aug. Een onzer vorige Leeraren, de Wel Eerw. Heer M. P. VAN DOESBURGH, die van den jare 1822 tot 1827 in ons midden werkzaam was, is op den 26 Julij l.l., als Emeritus Predikant te *Tricht*, overleden. Onze Leeraar, N. E. ERNST VETTER, die ons heden dit sterfgeval berigtte, bepaalde ons bij de verpligting op ons rustende, om de onderrigtingen en vermaningen diens overledenen Voorgangers dikwerf te herdenken, en op ons einde bedacht te zijn.

THOLEN vakant. Zie Nov. 1842.

GOES.

GOES.

KRUININGEN, 23 Aug. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het overlijden van den Wel Eerw. Heer J. DAGEVOS, en na verkregene handopening, is heden alhier door den Kerkeraad, en met medestemming van den Ambachtsheer dezer Gemeente, het volgende twaalf-, zes- en drietal geformeerd:

DD. C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, te *Borselen.* K. J. VAN DRIEL, te *Biesselingen.* J. KAMERMAN, te *Wemeldingen.* K. HASSELS, te *Krabbendijke.* J. F. VAN BINSBERGEN, te *Schore.* A. DE RONDE BRESSER, te *Oudelande.* A. NIERMEIJER, te *'s Heer Arentskerke.* H. VAN STRIEN, te *Kleverskerke.* C. SWALUE, te *Zandvoort.* J. J. SNOUCK HURGRONJE, Th. Dr. te *Kolijnsplaat.* C. W. VAN DER VEN, te *Fort Bath.* H. J. A. GUTTELING, te *Gapinge.*

Hieruit het volgende zestal:

DD. K. HASSELS, te *Krabbendijke.* C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, te *Borselen.* J. F. VAN BINSBERGEN, te *Schore.* J. KAMERMAN, te *Wemeldingen.* A. DE RONDE BRESSER, te *Oudelande.* H. VAN STRIEN, te *Kleverskerke.*

En vervolgens dit drietal:

DD. C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, te *Borselen.* K. HASSELS, te *Krabbendijke.* H. VAN STRIEN, te *Kleverskerke.*

Waaruit terstond, met eenparige stemmen, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente, is beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, Pred. te *Borselen.*

UTRECHT.

AMERSFOORT,

EEMNES BINNENDIJK. Na verkregen handopening en dispensatie, heeft de Kerkeraad alhier, onder voorzitting van den eersten Consulent onzer Gemeente, den Wel Eerw. Heer W. MOLL, Pred. te *Vuursche*, ter vervulling der aanstaande vakature, gemaakt het volgend twaalftal van H. H. Kandidaten:

KAAKEBEEN, BRUINS, MENZEL, Th. Dr., DE BLAAUW, KETWICH, RINK, SMEER, VAN DIJK, TER HAAR ROMENY, TE WINCKEL, RÖMER, HUSSON.

Achttal:

KAAKEBEEN, BRUINS, DE BLAAUW, RINK, SMEER, VAN DIJK, TER HAAR ROMENY, TE WINCKEL.

Viertal:

TER HAAR ROMENY, BRUINS, TE WINCKEL, RINK.

Uit welk viertal beroepen is, B. TER HAAR ROMENY, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, die dit beroep, onder inwachting der vereischte approbatiën, volvaardig heeft aangenomen.

EEMNES BUITENDIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

WIJK.

'T WAAL EN HONSWIJK, op den 27 Aug. l.l. werd ons, door onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer C. WAGENER, bekend gemaakt, het overlijden van den Wel Eerw. Heer JOHANNES DE BOUTER, laatstelijk Pred. in de Hervormde Gemeente te *Nunspeet*, en van den 28 Julij des jaars 1805, tot den 15 Nov. 1807, Herder en Leeraar geweest zijnde in onze Gemeente. Diegenen, welke den

den waardigen Man in ons midden gekend hebben, vernamen dit treurig berigt met deelneming, terwijl voor ons allen de bekendmaking daarvan, eene nieuwe herinnering was aan onze sterfelijkheid, waarbij wij tevens werden opgewekt, om als Christenen te leven, opdat wij eenmaal zoo sterven mogen, als de ware Christen sterft.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

STIENS, 20 Aug. 1843. Onze Leeraar, Ds. E. J. DIEST LORGION, Th. Dr., berigtte ons heden, dat hij de op hem uitgebragte beroeping, naar *Groningen*, waarvan hij ons vroeger kennis had gegeven, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, had aangenomen. Zoodat STIENS eerlang zal vakant worden.

WIER, 20 Aug. 1843. Heden maakte ons onze Leeraar, Ds. R. WASSENAAR, het, den 14 dezer, onverwachts plaats gehad hebbend overlijden, bekend, van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. J. VAN DER VEEN, laatst Pred. te *Hoogeveen*, die ook hier, van 1808 tot 1811, als een ijverig en getrouw Evangeliedienaar werkzaam was geweest. Dit berigt werd met innige deelneming ontvangen, vooral door hen, die den Overledene in zijnen dienstijver en minzamen omgang gekend hadden. Onze Leeraar wekte ons bij die gelegenheid, naar *Matth.* XXV: 11, 12, ernstig op, om onzen zoo kortstondigen en wisselvalligen levenstijd, wèl te besteden, en vooral niet zorgeloos te laten voorbijgaan, opdat soortgelijk oordeel,

deel, als vs. 12 vermeld staat, ook ons niet overkome.

GARIJP, c. a., 20 Aug. 1843. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer R. A. BENTHEM SIJPKENS, heeft voor eene op hem uitgebragte beroeping, naar de Gemeente van *Meeuwen* en *Haagoort*, (Provincie *Noord-Braband*) bedankt, en zich heden voormiddag, met eene daartoe toepasselijke Leerrede, op nieuw aan ons verbonden.

LEEUWARDEN, 25 Aug. 1843. Onze Gemeente is dezer dagen op eene aangename wijze verrast en verheugd geworden, door een aanzienlijk geschenk, bestaande in eene keurig bewerkte en massief zilveren Doopvont, met dito Deksel, rustende op een fraai voetstuk van gegoten ijzer, bestemd voor de bediening des H. Doops, in de Groote Kerk. Deze gift, door den Hoog Wel Geb. Heer, Jonkheer Mr. P. B. J. VEGELIN VAN CLAERBERGEN, en Jonkvrouw L. A. VEGELIN VAN CLAERBERGEN, geschonken, ter nagedachtenis der Hoog Wel Geb. Vrouwe A. A. M. VEGELIN VAN CLAERBERGEN, is inderdaad even zeer geschikt, om in het onlangs zoo verfraaid en verbeterd Kerkgebouw een waardig sieraad uit te maken, als om den naam eener hoogst achtingwaardige Vrouw, in gezegend aandenken te bewaren, die, tijdens haar, aan werken der liefde en weldadigheid geheiligd leven, den hoogsten prijs op de bijwoning der openbare godsdienst plagt te stellen. Met dankzegging aan de edelmoedige gevers vermelden wij te dezer plaatse dit geschenk, hetwelk hen zelve niet minder dan hunne waardige, onlangs ontslapene Moeder, vereert, en ontboezemen daarbij onzen wensch, dat dit voorbeeld van godsdienstliefde en Christenzin, vele andere edelen en aanzienlijken moge opwekken, om uit hunne tij-

tijdelijke goederen, ook gaarne milde bijdragen te verleenen, tot gemeenschappelijke verheerlijking van God en den Verlosser.

LEKKUM staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

HUIZUM. Zie Aug. 1843.

HARLINGEN.

YTENS. Zie Julij 1843.

SNEEK.

WOLSUM EN WESTHEM, den 13 Aug. 1843. Werd onze Gemeente onlangs, bij de viering van het H. Avondmaal, verrast, door het geschenk van den Wel Eerw. Heer H. BANGMA, Emeritus Pred. van *Nieuwland*, die haar eenen zilveren Schotel, ten gebruike bij het Nachtmaal, en een zilveren Doopbekken, (het laatste bepaaldelijk voor *Wolsum*) had toegezonden; heden wederom het Avondmaal vierende, maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. VAN BERKUM, der Gemeente bekend, dat aan haar door twee echtgenooten, die zij onder hare leden mag tellen, een zilveren Bekken was geschonken, ten einde uit hetzelve de H. Doop zoude worden bediend, bepaaldelijk te *Westhem*.

De Gevers wilden niet, dat hunne namen, door middel van dit Tijdschrift, werden bekend gemaakt: de giften zelve, mogen wij echter niet verzwijgen, daar wij in dezelve een aangenaam blijk zien van belangstelling in de openbare godsdienst, welke belangstelling hier wel algemeen is, maar toch zeldzaam zich, in zulke sprekende daden, openbaart.

Hartelijk wenschen wij aan de edelmoedige Gevers toe, dat zij, behalve den dank der Gemeente, lang het zoete bewustzijn mogen smaken, van het

het goede gedaan te hebben, uit liefde tot den Heer.

BALK, den 29 Aug. 1843. Op heden ontving de Kerkeraad het berigt, dat Ds. J. J. KNAP, Pred. te *Doornspijk*, besloten had, voor het op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroep, naar deze Gemeente, te bedanken.

BALK, den 7 Sept. 1843. Heden kwam onze Kerkeraad weder te zamen, om na het bedanken van Ds. J. J. KNAP, weder een drietal Predikanten te benoemen, waarop bij meerderheid geplaatst zijn, de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren:

J. C. EIJKMAN, Pred. te *Oosterwolde*, J. J. KNAP, Pred. te *Doornspijk*: en S. HOOGERZEIL, Pred. te *Fijnaard* en *Heiningen*, Klassis *Breda*.

Deze nominatie is daarop verzonden aan den H. W. G. A. Heere G. R. G. VAN SWINDEREN, Grietman van *Gaasterland*, te *Rijs*, onder *Mirns*, om daaruit, volgens vroeger aangehaalde dispositiën, éénen bij electie, tot Predikant in deze vakature te verkiezen.

IJLST vakant. Zie Mei 1843.

OOSTERWIERUM staat vakant te worden, Zie Aug. 1843.

DOKKUM.

HANTUM, c. a., den 24 Aug. 1843. Heden is alhier, ten overstaan van DD. D. CANNEGIETER en L. A. C. REIGERSBERG, Predd. te *Hiaure* en *Nijkerk*, door Hervormde Floreenpligtigen, met algemeene stemmen, tot Pred. dezer Gemeente benoemd, Ds. J. A. VIËTOR, Pred. te *Winswerd* en *Jeslum*, en heeft de Kerkeraad verzocht dispensatie van Art. 55, van het Reglement op de vakature, enz.

PAESENS, den 31 Aug. Ten overstaan van DD. S. VAN KLEFFENS en L. A. C. REIGERSBERG, Pred.

Pred. te *Nes* en *Nijkerk*, is door Hervormde Floreenpligtigen, tot Pred. dezer Gemeente benoemd, en daarop door den Kerkeraad beroepen, Ds. G. LANDWEER, Pred. te *Birdaard*, c. a.

BIRDAARD EN JANUM, den 3 Sept. 1843. Heden maakte onze Leeraar G. LANDWEER, ons bekend, eene beroeping naar *Paesens*, ontvangen te hebben, en dat dezelve door hem ernstig in beraad genomen werd.

KOLLUM, den 12 Sept. Onze Leeraar, Ds. J. P. BRUNSWOLD RIEDEL, die meer dan 54 jaren in deze Gemeente, als Evangeliedienaar werkzaam was, is door Z. M. den Koning, bij Besluit van den 27 Aug. l. l., N°. 57, gunstig verklaard Emeritus *salvo honore*, en met pensioen, zullende ingaan den 1 Jan. 1844. Zoodat

KOLLUM staat vakant te worden.

DAMWOUDE, c. a. Bij genoemd koninklijk Besluit, is gelijk Emeritaat verleend aan Ds. F. BEKIUS, die vroeger, gedurende 9 jaren, te *Engelbert* en *Middelbert*, en daarna ruim 31 jaren, in ons midden, het Evangelie verkondigde. Zoodat den 1 Januarij ook

DAMWOUDE, DRIESUM EN WOUTERSWOUDE staat vakant te worden.

HEERENVEEN.

LIPPENHUIZEN, c. a. Ingevolge stemming door Hervormde Floreenpligtigen, is tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer J. W. E. EBBINGE, Pred. te *Oudelemmer*, c. a.

OUDE EN NYEHORNE, den 3 Sept. 1843. Heden is onze nieuwe Leeraar, R. J. ENUMA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, alhier in zijne dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer H. TIMMER, Pred. te *Garnwerd*

en

en *Oostrum*, leermeester en vriend van den Bevestigde, bij afstand van den Wel Eerw. Heer A. VAN OSSENBRUGGEN, Pred. te *Oudeschoot*, c. a. en eersten Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger had tot onderwerp zijner rede gekozen: *De broederliefde en burgerlijke eerbied*, naar aanleiding van *Rom.* XII: 10. *Hebt malkanderen hartelijk lief met broederlijke liefde; met eere de een den anderen voorgaande.* Bij die plegtigheid waren, nevens den Consulent, tegenwoordig de Wel Eerw. Heeren: C. MEIJER, Pred. te *Visvliet*, J. OFFERHAUS, Pred. te *Ezinge*, en ABR. RUTGERS, Pred. te *Feerwerd*, in de Provincie *Groningen*. Nadat de Redenaar tevens ook het werk der bevestiging op den knielenden Leeraar, onder de handen-oplegging van alle de zoo evengenoemden, voltooide, werd dezelve opgeluisterd door treffende aanspraken. De Predikant J. OFFERHAUS, wiens vader voor ruim 50 jaren alhier zijn dienstwerk begon, deed zulks het eerst, zoowel aan den jongen Leeraar, als aan de Gemeente, waaronder nog velen waren, die zich den nog levenden Grijsaard, weleer onzen Leeraar, met blijkbare hoogachting herinnerden. Vervolgens spraken de Heeren C. MEIJER, vóór 15 jaren nog de Leeraar van de Gemeente *Feerwerd*, de geboorteplaats van onzen Leeraar, en ABR. RUTGERS, de tegenwoordige Predikant van laatstgenoemde Gemeente. Eindelijk besloot de Consulent deze heugelijke plegtigheid, met eene korte toespraak aan den Bevestigde. Des namiddags aanvaardde onze Leeraar zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Hand.* XIV: 7: *En verkondigden aldaar het Evangelie*; zijnde het onderwerp van zijn Eerws. rede: *De voortreffelijkheid van het werk eens Christenleeraars.* Als toen hebben nog deze plegtigheid

met

met hunne tegenwoordigheid vereerd de Heeren: J. SINNINGHE DAMSTÉ, Pred. te *Langezwaag*, c. a. A. L. KIERS, Pred. te *Oldeholtpade*, c. a., A. W. KAMP, Pred. te *Knijpe*, J. C. FISCHER, Hulpprediker te *Ureterp*, E. VAN DER PERS en A. A. VAN RIESEN SCHOLTENS, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, beiden ook Akademievrienden van onzen Leeraar. Het een en ander is nog verhoogd door eene talrijke schare, ook van elders opgekomen; terwijl dit alles bijgewoond werd met zigtbare belangstelling en toejuiching des harten.

OLDELEMMER, o. a., den 4 Sept. 1843. Gisteren voor den middag maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. W. E. EBBINGE, in zijne voorafspraak ons bekend, dat hij in den loop der naastvorige week eene beroeping had ontvangen naar de vakante Gemeente te *Lippenhuizen*, c. a. en die beroeping in beraad genomen had.

SINT-JANSGA, c. a. vakant. Zie Junij 1842.

AKKRUM, c. a., vakant. Zie April 1843.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

HEEMSE, den 9 Julij 1843. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. C. D. LOUIS BÄHLER, onder ons bevestigd, door den Consulent, Ds. T. J. JANSEN SCHOONHOVEN, Pred. te *Gramsbergen*, met eene Leerrede naar aanleiding van 2 *Cor.* IV: 5*a*. *Wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heer.* Des namiddags aanvaardde onze nieuwe Leeraar zijne Heilige bediening, met eene Leerrede over *Jes.* LV: 10, 11:

Want

Want gelijk de regen en de sneeuw van den Hemel nederdaalt, en derwaarts niet wederkeert, maar doorvochtigt de aarde, en maakt dat zij voortbrenge en uitspruite en zaad geve den zaaijer, en brood den eter; alzoo zal mijn woord, dat uit mijnen mond uitgaat, (ook) zijn, het zal niet ledig tot mij wederkeeren, maar het zal doen hetgeen dat mij behaagt, en het zal voorspoedig zijn in hetgeen waartoe ik het zend.

DEVENTER.

ALMELO staat vakant te worden. Zie Julij 1843.

HENGELO. Zie Aug. 1843.

KAMPEN.

GENEMUIDEN. Zie Aug. 1843.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

ENGELBERT, den 20 Aug. Onze Leeraar, J. R. VOLKERS, maakte ons heden bij de voormiddag-godsdienst bekènd, dat een onzer voormalige Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. J. VAN DER VEEN, den 14 dezer, te *Hoogeveen*, plotseling overleden is. Van het jaar 1811 tot 1816, verkondigde zijn Wel Eerw. alhier het Evangelie der zaligheid. Voor diegenen, welke hem in zijne betrekking tot deze Gemeente gekend hebben, was het berigt van zijnen dood aandoenlijk, terwijl de herinnering aan zijnen onvermoeiden ijver voor de zaak van JEZUS CHRISTUS, en zijnen gemeenzamen en vriendschappelijke omgang in den kring des gezelligen levens, steeds aangenaam voor ons blijven zal. God geve, dat de les-

sen

zen en opwekkingen, ons naar aanleiding van *Hebr.* IX : 27*a*, te dezer gelegenheid gegeven, en aangedrongen, overvloedig vruchten mogen dragen.

GRONINGEN, 23 Aug. 1843. De beroeping, alhier uitgebragt, op Ds. E. J. DIEST LORGION, Th. Dr. en Pred. te *Stiens*, is door zijn Wel Eerw., onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aangenomen.

GROOTEGAST EN DOEZUM staat vakant te worden. Zie Junij 1843.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, den 18 Aug. Op heden heeft het Klassikaal Bestuur, kerkelijk geapprobeerd de beroeping, in de *Wildervank* uitgebragt, op Ds. H. HUIZINGA, Pred. te *Grootegast* en *Doezum*, en is de geapprobeerde beroepsbrief opgezonden, ter bekoming van de koninklijke approbatie.

WINSCHOTEN, den 30 Aug. In de gewone Vergadering van het Klassikaal Bestuur van heden, werden, na volgens het Reglement geëxamineerd te zijn, en de vereischte verklaring afgelegd en geteekend te hebben, als Katechiseermeesters en Katechiseermeesteresse toegelaten: JAN ABRAHAMS HASEWINKEL, FOKKE BERENDS FOKKENS en JANTJE CHRISTIAANS TOOI.

WINSCHOTEN, den 13 Sept. Op heden is geapprobeerd de beroeping, te *Onstweddè* uitgebragt, op Ds. H. ESKELHOFF GRAVEMEIJER, en op denzelven, als buitenlander, agreatie en approbatie van Z. M. verzocht.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

WAGENBORGEN vakant. Zie Mei 1843.

ONSTWEDDE. Zie Junij 1843.

WILDERVANK. Zie Junij 1843.

MIDDELSTUM.

NOORDWOLDE, den 6 Aug. 1843. Heden had onze waardige Leeraar, Ds. G. NOORDA, het genoegen, van in de voormiddag-godsdienstoefening, openlijk en plegtig, dankbare gedachtenis te mogen vieren van zijne, op den 2den dezer maand, vervulde 25 jarige Evangeliedienst, in deze Gemeente. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid, met hartelijken invloed en zigtbare belangstelling, naar *Luk.* II: 10*b*. *Ziet, ik verkondige u groote blijdschap.*

BEDUM vakant. Zie Jan. 1842.

MIDDELSTUM EN TOORNWERT vakant. Zie Maart 1843.

NOORD-BRABAND.

HEUSDEN.

LOON OP ZAND, den 27 Aug. 1843. Maakte onze Leeraar, Ds. H. J. DEN BOER, ons op den 6den dezer, bekend, eene beroeping naar de Gemeente van *Ouderkerk*, *Krimpen aan den IJssel* en *Stormpolder*, ontvangen te hebben, en dezelve in ernstig beraad te zullen nemen; heden moesten wij vernemen, dat zijn Eerw. zich verpligt had gevonden, deze roepstem op te volgen.

'sGREVELDUIN EN VRIJHOEVEN CAPPEL, 23 Julij 1843. Onze Leeraar, S. H. SIJPKENS, maakte ons heden bekend, zich verpligt te hebben gevonden, ook voor de beroeping naar *Hantum*, c. a., voor drie weken door zijn Eerw. ontvangen, te bedanken, allezins wenschende, dat zijn Eerws. dienst onderons verder tot een ruimen zegen moge zijn.

WAS-

WASPIK, den 16 Julij 1843. Deze dagen waren voor onzen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. VAN DER SLOOT, en voor onze Gemeente zelve, zeer belangrijk. Zijn Wel Eerw. den 12 Julij 1818 het leeraarsambt onder ons aanvaard hebbende, werd Woensdag l.l., door bijna alle zijne Ringbroeders, met wie hij een bijzonder vriendschappelijken omgang heeft, ten zijnen huize, met de vijfentwintigste verjaring van dien dag, bij monde van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. S. NANNINGA, Pred. te *Raamsdonk*, regt broederlijk geluk gewenscht, met aanbieding van een geschenk in Zilver, als een bewijs van hartelijke deelneming, in het voorregt onzen Leeraar ten deel gevallen. Heden namiddag vierde zijn Wel Eerw. hiervan plegtige gedachtenis, en sprak in eene hartelijke en doeltreffende Leerrede, naar aanleiding van *Hebr.* XIII : 1 : *Dat de broederlijke liefde blijve;* over de aangename en nuttige zijde van de beoefening der broederlijke liefde tusschen Leeraar en Gemeente, en besloot met hoogst gepaste aanspraken, waaruit bleek, met hoeveel regt zijn Wel Eerw. den wensch, in den tekst opgesloten, den zijnen maakte.

Na het eindigen dezer Leerrede, welke met algemeen genoegen en tot stichting aangehoord werd, beklom genoemde Ds. NANNINGA den predikstoel, beloogde in treffende woorden de heerlijkheid der Evangeliebediening, uit de veelbevattende, hoogstgewigtige, verblijdende, aanmoedigende en verpligtende hoofdbede van het Evangelie: *laat u met God verzoenen!* ontboezemde daarna de hartelijkste zegenwenschen, vooral over den feestvierenden Leeraar en over deze Gemeente, en besloot met een plegtig dank en smeekgebed.

God vervulle genadiglijk die wenschen! dan zal

 het

het onzen waardigen Leeraar nog vele jaren welgaan, en Hij met genoegen en met vrucht onder ons werkzaam zijn, en zich mogen verheugen in de belangstelling zijner Gemeente, welker aanzienlijkste Leden, zijn Wel Eerw., insgelijks met een geschenk in Zilver vereerden, als uitdrukking van den vurigen wensch, voor zijn en der zijnen geluk en genoegen.

VEEN vakant. Zie Julij 1843.

UITWIJK vakant. Zie Julij 1843.

BABYLONIENBROEK vakant. Zie Aug. 1843.

MEEUWEN EN HAAGOORT. Zie Aug. 1843.

EINDHOVEN.

HOOGELOON EN EERSEL, den 30 Julij 1843. Op heden werd Ds. JOH. LEIJDS, van *Babylonienbroek* tot ons overgekomen, in de H. Dienst alhier bevestigd, door den Secundus-Consulent dezer Gemeente, Ds. J. D. BLOEMEN, Pred. te *Oirschot*, met 1 *Cor.* III: 23. *Doch gij zijt Christi en Christus is Gods.* Des nademiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16. *Ik schame mij het Evangelium van Christus niet, want het is eene kracht Gods tot zaligheid.*

SOMEREN staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

BLADEL EN HAPERT. Zie Aug. 1843.

DRENTHE.

ASSEN.

GIETEN vakant. Zie Julij 1843.

GASSELTE staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

MEP-

MEPPEL.

NIJEVEEN, den 19 Julij 1843. Uit het vroeger geformeerd zevental, is, den 10den dezer, tot Predikant te *Nijeveen* beroepen, de Wel Eerw. Heer J. J. E. WILMERS, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland* en Hulpprediker te *Velthuizen*, die deze beroeping bereids heeft aangenomen.

HOOGEVEEN, 14 Aug. Zeer onverwacht verloor heden onze Gemeente haren oudsten Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. J. VAN DER VEEN. Gedurende 35 jaren was hij in de bediening des Evangelies met ijver en getrouwheid werkzaam; het eerst te *Wier*, daarna te *Engelbert*, vervolgens te *Gorredijk*, en de laatste 14 jaren in ons midden.

Onze jongste Leeraar, Ds. C. L. B. JONQUIERE, den 20sten daaraanvolgende voor ons optredende, wees ons bij die gelegenheid aan, naar aanleiding van *Pred.* VII : 2c: *De levendige legt het in zijn hart:* hoe het sterven van anderen, maar inzonderheid van den Evangeliedienaar, die ons bij zijn leven gedurig dood en eeuwigheid herinnerde, ons met de levendigste gedachten aan onzen eigenen dood moet vervullen; bepaalde ons voorts bij het goede door onzen ontslapenen Leeraar en vriend onder ons verrigt, en vermaande ons, een iegelijk voor ons zelven, daarmede winst te doen voor de eeuwigheid, terwijl de vurigste gebeden ten hemel werden opgezonden voor 's mans bedroefde weduwe en kinderen.

Op uitdrukkelijk verzoek van den Overledene ontvange de *Boekzaal*-lezer dit eenvoudig berigt, zonder iets breedvoeriger te verwachten.

Het *annus gratiae* zal, door den Ring van *Meppel*, worden waargenomen.

KOLDERVEEN. Zie Aug. 1843.

LIMBURG.

MEERSSEN EN SCHIMMERT. Zie Julij 1843.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1842.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

ROTTERDAM, 27 Aug. Deze dag was voor onze Gemeente een ware feestdag. Reeds in de morgen-godsdienstoefening werd zij door onzen tweeden Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. A. HOLLINGHAUSEN, in eene Leerrede over *Rom.* XII: 15*a*, tot vreugdevolle deelneming opgewekt, over haren jongsten Leeraar, die tot herstelling zijner gekrenkte gezondheid eenigen tijd van haar verwijderd zijnde geweest, nu wederom in haar midden was, en wel, om in volkomen welstand zijn dienstwerk weder te hervatten. Maar niet minder werd zij opgewekt, om zich te verblijden over het feestelijk uur, dat haar aan den avond van dezen zoo gedenkwaardigen dag toevende was, en waarin hare zoo hoog geschatte oudste Leeraar, de Hoog Eerw. zeer Gel. Heer J. G. E. F. FORSMEIJER, plegtig zoude gedachtenis vieren van zijne bij haar 25 jaren vervulde Evangeliedienst.

Dat feestelijk uur kwam, en eene overgroote schaar

schaar van hoorders, vooral uit de Gemeente, maar ook uit andere Gemeenten in onze stad zaamgevloeid, zag den feestvierenden Leeraar, opgeleid door zijne beide Ambtsbroeders, met al de Leden van den dienstdoenden Kerkeraad, onder een even krachtig als welluidend orgelspel, met aandoening het leergestoelte beklimmen, terwijl reeds het hartelijk gebed, waarmede de feestrede begonnen werd, de harten der aanwezig zijnde hoorders algemeen diep getroffen heeft! Maar nog hooger steeg de aandoening en deelneming, toen zij de welbewerkte feestrede aanhoorden, welke, naar aanleiding van 1 *Tim.* I:12, door den spreker zoo krachtig werd voorgedragen. Aandoenlijk was het, van den feestredenaar te vernemen, hoe gevoelig hij was, niet alleen voor het blijk van belangstelling, hetwelk hij in zulk eene talrijke opkomst nu van de zijde der Gemeente zag, maar ook voor de bewijzen van liefde, welke hij gedurende al de jaren, die hij onder haar verkeerde, zoo veel en zoo ondubbelzinnig genoten had, die hem ook nu was gebleken in een niet onaanzienlijk geschenk, dat hem door de Leden des Kerkeraads was aangeboden, zoowel, als in hetgeen hij ook van vele Leden der Gemeente bij deze gelegenheid, ten bewijze van hare gehechtheid aan hem, ontvangen had. Als een bijzonder bewijs van achting noemde Hij den zilveren gedenkpenning, geslagen op het feest van den dag, en aan de keerzijde voorzien met eenige dichtregelen, en door eene keurige gravure niet weinig opgesierd, die hem door onze Weezen van eigen bespaarde penningen en onder hartelijke toespraak geschonken was, waaraan dan ook bepaaldelijk werd gedacht in de toespraken, welke de feestvierende Leeraar aan het slot zijner feest-

rede, zoo aan zijne beide Ambtsbroeders, de Leden van den Kerkeraad, als aan de geheele Gemeente met zooveel gevoel voor zich zelven gehouden heeft.

Lang nog (dat is de algemeene bede der Gemeente) spare de goede God haren geliefden en door haar zoo hoog geschatten Leeraar voor haar! Lang nog zij hij, zoo door zijne Leerredenen, als door zijn overig ambtswerk, nuttig werkzaam in haar midden! En gelijk hij dat gedurende de 25 verloopene jaren zigtbaar geweest is, zoo moge hij nog lang haar tot eenen uitgebreiden zegen zijn! Wij bidden van God, dat Hij dezen zoo welgemeenden wensch genadiglijk vervullen zal!

WEESP. Onze geachte Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. NOORDBERGH, op zijn daartoe, wegens klimmende jaren en ligchamelijke ongemakken, aan Zijne Majesteit den Koning ingediend verzoek, bij Hoogstdeszelfs besluit van 11 Maart 1843, N°. 62, verklaard zijnde *Emeritus salvo honore et stipendio;* heeft van ons openlijk en plegtig afscheid genomen, op Zondag den 25sten Junij dezes jaars. De Kerkeraad daarna de alsnu ontstane vakature zoo spoedig mogelijk wenschende te vervullen, heeft, na verzochte en verkregene handopening, eene nominatie van zes Predikanten geformeerd, bestaande uit de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren:

D. W. STATIUS MULLER, Pred. te *Brielle* en *Hellevoetsluis*. C. D. VIEHOFF. Pred. te *Monnikendam*. J. R. EYLERS KOCH, Pred. te *Wildervank* en *Veendam*. D. J. BERNTROP, Pred. te *Doetinchem*. J. C. KINDERMAN, Pred. te *Edam*, en J. C. MANSSEN, Pred. te *Kampen*.

De Predikanten J. R. EYLERS KOCH en J. C. MANSSEN voor de nominatie beleefdelijk bedankt hebben-

ben-

bende, zijn in hunne plaats genomineerd de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren J. C. INCKEL, Pred. te *Kuilenburg* en D. C. RADEMAKER, Pred. te *Winschoten*.

Uit het alzoo bestaande zestal is, onder voorzitting van den Consulent, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. C. LOMAN, Pred. te *Amsterdam*, op den 16den Augustus dezes jaars, met eenparigheid van stemmen beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. J. BERNTROP, Pred. te *Doetinchem*, die dit beroep, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

KAMPEN. Hadden wij, om onderscheidene redenen, reeds lang, en vooral sedert een hevige brand, in November des jaars 1841, ons Kerkgebouw vernielde, aan een nieuw Bedehuis dringende behoefte, in die behoefte is thans boven uitzigt en verwachting voorzien, daar wij, onder krachtdadige medewerking onzer Synode, het voorregt mogten hebben, op den 13 Aug. l.l., eenen nieuwen Tempel ons te zien ontsluiten, die, zoo uit- als inwendig, in alle opzigten aan deszelfs verhevene bestemming beantwoordt. Aan ruime stof ontbrak het ons dan ook niet, om aan den morgen van dien heugelijken dag, van het gevoel der innigste vreugde en dankbaarheid doordrongen, het heerlijk feest der inwijding onzer nieuwe vergaderplaats te begroeten. Ten tien ure nam hetzelve, onder schoon en plegtstatig orgelspel, eenen aanvang; terwijl de vereerende tegenwoordigheid van eenige genoodigden en inzonderheid een, onder het bestuur van den Heer J. H. VAN DER DUSSEN, welgeordend koor van zangers en zangeressen, niet weinig tot deszelfs opluistering bijdroegen.

Onze Leeraar, de Heer J. C. JANSSEN, naar aanleiding van I *Kon.* VIII; 29*a*, in overeen-

stemming met het doel onzes zamenzijns, eene godsdienstige rede houdende, ontvouwde de bede, door SALOMO dáár ontboezemd, naar hare gepastheid voor deze feestelijke ure: door ons in eenige bijzonderheden te doen opmerken, hoe zij noodzakelijk werd opgewekt, door het besef van eigen onvermogen, om ons duurzaam van het bezit van ons Kerkgebouw te verzekeren; het eigenaardig uitvloeisel was eener betamende hoogachting, en liefde voor dit huis, als de plaats onzer gemeenschappelijke Godsvereering, aan onze behoeften volkomen beantwoordde; en eindelijk moest strekken ter bevestiging eener vernieuwde christelijke belangstelling in de bijwoning onzer openbare bijeenkomsten; terwijl, na de ontwikkeling van dit een en ander, zijn Wel Eerw. ook in geenen deele vergat, de betamende hulde onzer gemeenschappelijke dankerkentenis toe te brengen aan allen, die ons, hetzij ter daarstelling van dit Kerkgebouw, hetzij ter opluistering van ons feest, in meerdere of mindere mate hunne goede diensten hebben bewezen.

De Algoede voorts, die tot dus ver zoo vaderlijk voor onzen godsdienstigen welstand zorgde en dezen nieuwen Tempel ons gaf, verhoore ook onze gebeden voor deszelfs bewaring tot Hem opgezonden, en doe er alzoo nog lang het eeuwig woord der waarheid, ter verheerlijking zijns heiligen naams, ter eer van CHRISTUS, zijnen Zoon en ter bevordering van onze en veler zaligheid verkondigen!

GROEDE, 3 Sept. 1843. De dag van heden was voor de Evangelisch-Luthersche Gemeente alhier een ware feestdag. Zij mogt toch op denzelven het feest vieren van het *honderdjarig* bestaan van haar Bedehuis, gesticht door de offers

van

van geloof, godsvrucht en liefde, zaamgebragt door het Eerwaardig Consistorie der Evangelisch-Luthersche Gemeente te *Amsterdam*, voor de uit hun Vaderland, om hunne gehechtheid, liefde en trouw aan het reine Evangelie van JEZUS, in 1732 verbannen, en alhier in 1733, liefderijk opgenomene Saltzburg-Durnbergers.

Heeren Commissarissen voor de kerkelijke zaken dezer Gemeente, Leden van het Eerwaardige Amsterdamsche Consistorie, als door hetzelve daartoe herwaarts afgevaardigd, vermeerderden door hunne hoogst vereerende tegenwoordigheid de feestvreugde der Gemeente; gaven toch door dezelve het treffendste blijk, dat ook zij, gelijk hunne Eerwaardige voorgangers steeds gedaan hadden, volgaarne het hunne bijdroegen, wat strekken kan, niet slechts tot vreugde, maar ook tot welzijn der Gemeente. Ook de Hoog Eerw. Heeren J. DECKER ZIMMERMAN, President, en J. C. LOMAN, Secretaris der Evangelisch-Luthersche *Synodale* Commissie, aan wier zorg en belangstelling mede de Gemeente groote verpligting heeft, waren tot de bijwoning van dit feest uitgenoodigd, doch konden wegens ambtswerkzaamheden daaraan niet voldoen.

De voorzittende Commissaris, de Hoog Eerw. en Hoog Gel. Heer G. F. SARTORIUS, Hoogleeraar en Predikant te *Amsterdam*, hield, op dezen voor de Gemeente alhier zoo regt goeden dag, in het voormiddaguur van denzelven, eene Leerrede over *Jes.* LV:8 en 9; — terwijl des namiddags haar Predikant, J. C. LOOS, voor haar optrad, ten grondslag zijner rede gekozen hebbende, *Col.* III:15, de laatste woorden: *Weest dankbaar!*

Tot dankbaarheid opgewekt, herdacht de Gemeente op dezen dag het vele goede haren vaderen, derzelver nagedacht, haar zelve, nog tot op he-

heden bewezen, door hare geloofsgenooten inzonderheid, vooral door het Eerw. Consistorie te *Amsterdam*, mede door hare mede-ingezetenen ter dezer plaatse; — en biddend droeg zij ook nu al hare belangen en bij hernieuwing haar Bedehuis, en wat zij met en in hetzelve bezit, Hem op, die gedurende eene Eeuw haar zijnen zegen niet onthouden had.

Was de plegtigheid van dit feest, de dankbare regt godsdienstig gestemde vreugde der Gemeente verhoogd, door de tegenwoordigheid van bovengenoemde Heeren Commissarissen voor hare kerkelijke aangelegenheden, vereerend was der Gemeente tevens de tegenwoordigheid van den Ed. Achtb. Heer Burgemeester en de Leden van het Bestuur dezer plaats, van de meer genoodigden, den Ed. Achtb. Heer Kanton-Regter en deszelfs Griffier, den Predikant, Kerkeraad en Kerkvoogden der Hervormden alhier, en verscheidene Predikanten van den Groedeschen en Sluischen Ring der Hervormde Kerk: — allen opgekomen in het Bedehuis, met de talrijke schare van allerwege zamengevloeid, om het feest dezer Gemeente mede te vieren.

Met eene vriendschappelijke, regt broederlijke zamenkomst der genoodigden, werd het feest van dezen dag besloten; terwijl ook aan de behoeftigen en de kinderen op hare school, de gelegenheid ruim aangeboden werd, in hetzelve te deelen.

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 3 Sept. 1843. Het 50 jar-

jarig bestaan van ons Kerkgebouw werd op Woensdagavond den 30 Aug. j. l. en in de voormiddag- en avond-godsdienstoefeningen op heden den 3 September, door drie van onze Wel Eerw. Leeraren in de gehoudene Leerredenen, naar aanleiding van 1 *Kon.* VIII:29, 30, 57 en 58, *Ps.* XXVI:8 en *Ps.* LXXXIV:2 en 3, godsdienstig herdacht. Meer dan gewoon was de opkomst der Gemeente tot de feestviering, welke nog verhoogd wierd door de tegenwoordigheid van haar Medelid, den Ed. Achtb. Heer A. EBELING, Lid van den Raad dezer stad, die op den 5 Julij 1792 den eersten grondsteen aan het gebouw gelegd had. Stille aandacht heerschte; aller harten vereenigden zich in gebeden en dankzeggingen; en voor, tusschen en na de Leerredenen rezen lof en danktoonen tot den Allerhoogsten opwaarts, om hem te verheerlijken, die gedurende eene halve Eeuw een waakzaam oog op het Bedehuis gevestigd, hetzelve voor alle onheilen beveiligd en zoo liefderijk gezorgd heeft, dat daarin altoos de zuivere leer van het zaligend Evangelie is verkondigd geworden.

Lang nog moet de dankbare herinnering aan de genotene voorregten onder Gods zegen dienstbaar zijn, ter meerdere aankweeking van en bevestiging in echt christelijk geloof, ongeveinsde godzaligheid en ernstige voorbereiding tot eene volmaaktere feestviering in den tempel der onsterfelijkheid.

BUI-

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

WEENER, de oudste Leeraarsplaats vakant.
JEMGUM, de eerste Leeraarsplaats vakant.
EMDEN (Waalsche Gemeente). Zie Julij 1843.
EMDEN vakant. Zie Julij 1843.

KREITS SYNODE DUISBURG.

GARTROP. Zie Oct. 1842.
DUISBURG. Zie Oct. 1842.
HUNXE. Zie Aug. 1842.
DUISBURG. (Groote Evang. Gemeente). Zie Aug. 1842.

KREITS SYNODE WEZEL.

SCHERMBEEK. Eene predikantsplaats vakant. Zie April 1842.
WEZEL. Zie Oct. 1842.
DIERSFORT vakant. Zie Maart 1843.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

EMLENKAMP, den 27 Aug. Heden maakte onze oudste Leeraar, C. GROON, ons bekend, dat hij, na ernstig beraad, voor de beroeping naar *Veldhuizen*, had bedankt, van welker ontvangst, de Gemeente alhier, op den 13 dezer, kennis was gegeven.

NE-

NEDERLANDSCH BIJBELGENOOTSCHAP.

GROEDE, den 6 Julij 1843. Heden vereenigden zich de Leden der Afdeeling *Zeeuwsch Vlaanderen*. De Secretaris, Ds. G. G. BRUGMAN, Pred. alhier, deed verslag van den staat en de werkzaamheden van dezelve, in het afgeloopen jaar. Eene zeer doeltreffende rede, werd in het openbaar, in de Luthersche Kerk uitgesproken, door den Wel Eerw. Heer A. BAX, Pred. te *Oostburg*, ten onderwerp hebbende: *Het belangrijke van de Bijbelverspreiding, en het verpligtende van ieder welgezind Christen, om daaraan deel te nemen.* Om het eerste aan te wijzen, ontwikkelde de Redenaar den oorsprong, het doel en de werking des Bijbelgenootschaps; terwijl opregte liefde tot God en liefde tot den naasten, den Christen dringt om daaraan deel te nemen.

De plegtigheid werd aangevangen en gesloten, met gebeden en dankzeggingen, waarna bepaald is geworden, dat de eerstvolgende jaarlijksche Algemeene Vergadering, te *Sluis*, zal gehouden worden.

CORRESPONDENTIE.

Het stukje: *de Heer is met de zijnen*, zal geplaatst worden.

Het *vervolg* van de *uittreksels uit het Dagboek*, zullen wij van tijd tot tijd plaatsen.

De *gedachten* van P. Z., zullen wij mededeelen.

In het *Avond-* en *Zondagslied* is te veel te verbeteren, om ze over te nemen.

Zoo

Zoo ook in de stukjes van B.

De Heilige Schrift in hare voortreffelijkheid, enz., is een veel te oppervlakkig stuk, om geplaatst te worden.

VERBETERING.

Op bladz. 98, worde in plaats van VAN DEN BROEK, gelezen TEN BROEKE.

LETTER-NIEUWS.

Door S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, is uitgegeven ten behoeve van

CATECHISATIEN:

I. C. E. VAN KORTEVELD, *Eenvoudige verklaring der XII Geloofsartikelen, de X Geboden en het onze Vader*, om onkundigen en bejaarden te onderrigten, tot het doen hunner Belijdenis, tweede druk, *f* 0,25.

II. ———————— Hetzelfde verkort, tweede druk, *f* 0,10.

III. ———————— *Eenig noodig onderrigt voor mijne Leerlingen*, *f* 0,05.

Door S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, is op heden uitgegeven en verzonden:

Bijdragen tot bevordering van Bijbelsche uitlegkunde, verzameld door B. VAN WILLES, Theol. Doct. en Predikant te *Lekkerkerk*, 2e deel, 2e stuk, *f* 2,00.

De Bijdragen in dit stuk zijn, behalve van den verzamelaar, van Ds. SELL, te *'s Gravezande*, AB UTRECHT DRES-

Dresselhuis, te *Wolfaartsdijk*, Swalue, te *Goes* en de Wijs, te *Hiep*.

In April des volgenden jaars, zal het 3e deel 1e stuk verschijnen.

Bij de Boekhandelaren J. G. van Terveen en Zoon, te *Utrecht*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. J. Heringa, Ez., *Kerkelijke Raadsvrager en Raadgever*, 4e deel 1e stuk, *f* 1,90.

II. F. A. Bauer, *de goddelijke Wereldverlosser in zijne laatste uren*, vrij bewerkt naar het Hoogduitsch, door A. Radijs, *f* 2,50.

III. Hermanus Bouman, *Broederlijke Toespraak aan allen, die de Hervormde Kerk in Nederland liefhebben en om haren vrede bidden*, *f* 0,90.

IV. H. E. Vinke, *Twaalftal Leerredenen*, *f* 2,60.

V. J. Heringa, Ez., *Nagelatene Leerredenen*, 2 dln. *f* 3,80.

VI. C. A. Bergsma, *Handboek voor de Vaderlandsche Landhuishoudkunde*, 2 stukken kompleet, *f* 6,20.

VII. O. Gobée, *Pathologische Studiën*, *f* 2,20.

VIII. Ds. J. F. Kerst, *Beknopt Verslag*, *f* 1,00.

IX. ———————— *Heelkundige Mengelingen*, met platen, *f* 2,60.

X. ———————— *Waarnemingen in het gebied der Pathologie*, *f* 1,90.

XI. C. A. Bergsma, *Handleiding tot de vervaardiging van Dornsche Leemdaken*, met een plaat, *f* 0,75.

XII. J. Wittewaal, *over het nadeelige van het snoeijen der Boomen*, met twee platen, *f* 0,75.

XIII. C. Gobée, *Klinische Bijdragen tot de Theorie en praktijk der Genees- en Heelkunde*, met twaalf tafelen en eene plaat. In plaats van *f* 5,00, voor *f* 2,50.

XIV. J. L. Ewald, *Christelijk Huis- en Handboek, of Bespiegelingen op elken dag des jaars*, 4 deelen. In plaats van *f* 26,00, voor *f* 16,00.

XV. C. W. Spieker, *Christelijke Morgen-overdenkingen op alle dagen des jaars.* In plaats van *f* 3,00, voor *f* 1,50.

XVI. C. W. Spieker, *Christelijke Avond-overdenkingen op alle dagen des jaars.* In plaats van *f* 3,30, voor *f* 1,50.

XVII. G. Gesner, *Christelijk Handboek*, bevattende gebeden, beschouwingen en overdenkingén. In plaats van *f* 2,80, voor *f* 1.40.

XVIII. F. H. C. Schwarz, *Geschiedenis der opvoeding, van den vroegsten tijd tot op onze dagen*, 2 dln. In plaats van *f* 11,00, voor *f* 5,00.

Vooral leze men hier over, de zoo gunstige aanbeveling van den Hoogleeraar van Goudoever, in de Bijdragen van het Schoolwezen, van Januarij 1843.

---

beproefde Godsvrucht van eenige Heilige Vrouwen des Ouden en Nieuwen Testaments.

Zijnde een vervolg op des Schrijvers

Beproefde Godsvrucht van eenige Bijbelheiligen des Ouden en Nieuwen Testaments.

Dit werkje zal bestaan uit drie deeltjes, in kl. 8vo.

VOORWAARDEN:

Dengene, welke, *voor de uitgave* van het *eerste Deeltje*, inteekent op het geheele werkje, zal de prijs gesteld worden elk deeltje op ƒ 0,60, en alzoo de drie deeltjes op ƒ 1,80. Na de uitgave van het eerste deeltje, zal de prijs verhoogd worden met ƒ 0,15 per deeltje, dus de drie deeltjes alsdan kosten ƒ 2 25.

De Inteekening staat open tot 15 October e. k., bij den Uitgever, en verder bij de voornaamste Boekhandelaars in *Oud-Nederland.*

P. J. W. de Vos, te *Amsterdam*, heeft op heden, (1 Sept.) aan H. H. Inteekenaren afgeleverd.:

DE 6e AFLEVERING

VAN DE

GESCHIEDENIS DER GODSDIENSTEN,

benevens derzelver Leerstelsels, Feesten en Plegtigheden, bij alle volkeren der aarde, van de schepping tot op den tegenwoordigen tijd. In twee afdeelingen, waarvan de eerste bevat:

DE GESCHIEDENIS DER MYTHISCHE GODSDIENSTEN,

DE TWEEDE, DIE DER

DRIE HOOFDGODSDIENSTEN,

met echt Historische, keurig bewerkte gekleurde platen. Oorspronkelijk bewerkt door eene vereeniging van Godgeleerden, Geschied- en Letterkundigen, uitmakende de Redactie van de met roem bekende Algemeene Geschiedenis der Wereld, uitgave van de H. H. Geb. Diederichs.

De Inteekening op dit prachtwerk, blijft nog opengesteld, op de volgende voorwaarden:

Met gekleurde platen ƒ 1,50. }
» zwarte » » 1,00. } de Aflevering.
En zonder » » 0,60. }

Prospectussen zijn, zoowel bij alle Boekhandelaren als bij den Uitgever, *gratis* aan te vragen, en de vier eerste afleveringen, ter bezigtiging te bekomen.

Na de geheele voltooijing van het werk, zal de prijs dadelijk, door den Uitgever, met 25 pCt. verhoogd worden.

Bij P. C. Verhoeff, Stadsdrukker en Boekhandelaar te *Vlissingen*, is, ten voordeele der Zondagschool, uitgegeven en alom verzonden:

De waardij der Evangelieprediking, naar de behoefte des gewetens, verpligtend voor de Gemeente en den Leeraar, Leerrede over 2 *Cor.* IV: 2*b*, door J. H. Böskén, Predikant te *Vlissingen*. Prijs ƒ 0,30.

J. H. den Ouden, Boekverkooper te *Amsterdam*, heeft uitgegeven en verzonden:

D. Molenaar, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage*, *de Genadeleiding Gods, ter bekeering van zondaren*, in hare verscheidenheid en overeenstemming, beschouwd naar de verschillende voorbeelden die de H. Schrift daarvan oplevert.

Eerste deel, bij Inteekening ƒ 3,00. Buiten Inteekening ƒ 3,60.

Met nog één deel zal dit werk kompleet zijn.

Door S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, is op heden uitgegeven en verzonden:

I. HET BELEG EN DE VERDEDIGING

VAN

HAARLEM.

IN 1572—73.

Door J. van de Capelle, 1ste deel, met eene uitslaan-

stande plaat, voorstellende de Hoofd-afdeeling van het Spaansche leger, en gezigt op de stad *Haarlem*; met vignet, à *f* 3,60.

Met nog twee deelen, welke spoedig zullen volgen, is dit werk compleet.

II. Dr. J. de Koning, *Gedachten over des Menschen ziel*, à 60 Cents.

III. J. B. Christemeijer, *Het Lustoord tusschen Amstel en Grebbe en elders in het Sticht van Utrecht*, twee deelen met afbeeldingen; *nieuwe uitgave*, à *f* 2,00.

IV. *De Ithaka* van Jan Trochée, wedergevonden door *twee Aardenburgers*, met vignet, à 65 Cents.

Dit Dichtstuk heeft betrekking op een stukje van den Heer W. J. van Zeggelen, dat, in den *Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen* van 1848, voorkomt.

AAN LEESGEZELSCHAPPEN,

DIE NOG IETS MEER VERLANGEN DAN GEWONE LEKTUUR,

zijn de onderstaande werken, als klassiek in hunne soort, aan te bevelen:

I. Crusenstolpe, *Gustaaf de* IIIde, *zijn Geslacht en zijn Tijd*. Tafereelen uit de Zweedsche Geschiedenis, 3 deelen, met vignetten.

II. Bernhard, *Noordsche Tafereelen*, 2 deelen, met vignet.

Bernhard is ook Schrijver van *de Kamerheer van het Hof van Christiaan* VII, en van *de Tableaux de Genre*.

III. St. Roche; door den Schrijver van *Godwie-Castle*, 3 deelen, met vignet.

Zij zijn verkrijgbaar bij de Uitgevers, de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, en verder alom.

Bij Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, is heden van de pers verschenen en alom verzonden:

A complete Pocket-Dictionary of the English and Dutch languages, in two parts, English and Dutch,

Dutch and English. Compiled upon an entirely new plan; containing both the signification and pronunciation of many a thousand words more as are to be found in any other dictionary of the same kind; in conformity with the best and most recent dictionaries in both languages. Bij Th. Hoorbeke. Part I. English-Dutch. In 16e formaat. Prijs ƒ3,00.

In hetzelfde formaat en even goedkoop, zijn ook voor de Fransche en Hoogduitsche Talen, Woordenboeken gedrukt, en in nette cartonne banden, tot ƒ3,00, het Fransche van den Heer Lambrt, en tot ƒ6,00 het Hoogduitsche, in 2 deelen, van den Heer J. C. de Wilde, te bekomen.

De Boekhandelaars van der Heer en Verbruggen, te *Rotterdam*, hebben uitgegeven:

MAURITS VAN NASSAU,

PRINS VAN ORANJE, *in zijn leven, waardigheden en verdiensten, voorgesteld door* Mr. C. M. van der Kemp. Eerste deel, ƒ3,30.

Tot nu toe ontbrak het onzer Letterkunde aan eene volledige Levensbeschrijving van Prins *Maurits*; de hier geleverde is voornamelijk geput uit de ongedrukte stukken van 's Rijks Archief, en verspreidt alzoo veel licht over het gewigtige tijdperk onzer Vaderlandsche Geschiedenis, dat daarin behandeld wordt.

Het geheele werk zal uit vier deelen bestaan, welke geheel zijn afgewerkt, en waarvan het tweede eerlang zal worden uitgegeven.

GEESTELIJKE STEMMEN

UIT DE MIDDENEEUWEN, vrij bewerkt naar het Hoogduitsch van Fr. Galle, door J. J. van Toorenenbergen, ƒ1,80.

Dit fraaije Boekje bevat eene keurige bloemlezing, uit de werken der godsdienstige Schrijvers der middeneeuwen, verzameld onder de volgende rubrieken: Gods wezen, eigenschappen en werken. De zonde. De verlossing. Bekeering en geloof. De staat der genade. Voorschriften van leer en leven voor Gods kinderen. Opwekkingen, gedachten en gebeden. Dood en

en eeuwigheid. Gesprek over de verlossing. Een woord over de Mijstiek. Levensberigten.

DE HANDHAVER

DER HERVORMDE GODSDIENST. Per Jaargang van 26 bladen, *f* 2,60.

Van dit Tijdschrift worden maandelijks twee bladen afgeleverd. De inhoud van de reeds uitgegeven bladen, is als volgt: Inleiding. Gesprek van den Heer Liberius. Over de Leer der Natuurl. Godsdienst. Over de ongenoegzaamheid van dezelve. Over den aard eener bovennat. Goddel. Openbaring. Over de echtheid enz. der Bijbelboeken. Over de geloofwaardigheid der H. Schrift. Over de onfeilbaarheid derzelve, enz. Gesprek van den Heer Siccaeus, enz. Over de namen en eigenschappen van God, enz. Over de Goddelijke Voorbeschikking. Gesprek van den Heer Antinicaeus, over de verborgenheid der H. Drieëenheid, enz. enz.

VOOR LEESGEZELSCHAPPEN.

Bij W. van Boekeren is uitgegeven en alom te bekomen:

I. *Schetsen en Tafereelen uit China*, door J. F. Davis. 2 deelen, met vign. en kaart. *f* 5,00.

II. *Geschiedenis van den opstand in de Cevennes, onder Lodewijk XIV.* Naar de bronnen medegedeeld door Dr. J. C. K. Hoffmann. Uit het Hoogduitsch. *f* 2,00.

III. *Friesland in 1570*, of de Watergeuzen, door W. Storck, met vignet. *f* 2,90.

IV. *Het menschelijk hart en deszelfs beproevingen*, door Mrs. Bray, schrijfster van *de Protestant.* 2 deelen met vignetten. *f* 5,80.

V. *Caledonia*, Verhalen en Overleveringen. Naar het Engelsch van J. M. Wilson. 2 deelen, met vignetten. *f* 6,00.

VI. *Keizerin en Slavin.* Een geschiedkundig verhaal uit de derde eeuw der christelijke Kerk. Naar het Hoogduitsch. 2 deelen, met vign. *f* 7,20.

VII. *De Dochters van den President.* Verhaal van eene Gouvernante, door F. Bremer. Met vign. *f* 3,00.

VIII. *Nina.* Een verhaal door F. Bremer. 2 deelen, met vignetten. *f* 5,80.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor OCTOBER 1843.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLIII.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Leerredenen door JOANNES CLARISSE. *Te* Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans, 1842. *VIII en* 340 *bladz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2,40.

De rustende Hoogleeraar, die de uitgave dezer Leerredenen wil beschouwd hebben, als geschied om een openbaar bewijs te geven zijner erkentelijkheid voor de menigvuldige bewijzen van achting en toegenegenheid, waarmede de *Leidsche* Hervormde Gemeente hem, meer dan een vierde van een eeuw vereerd en aan zich verpligt heeft, zegt: »gelijk met het uitspreken mijne hoofdbedoeling was, — tegen over troosteloos ongeloof en bedwelmend bijgeloof, onvruchtbare verstandskwelling en schadelijke dwaling, loszinnigheid en enghartigheid, twistzucht en onverschilligheid, onheiligheid en werkheiligheid — onder Gods zegen, echt christelijk geloof, vruchtbaar in heiligmaking, liefde en opgeruimde Godzaligheid, bij mijne toehoorders, naar vermogen, te bevorderen, zoo wensch ik ook, dat het lezen daartoe, niet minder dan het aanhooren, zal mogen gezegend worden."

Wie, die wel denkt, zou deze strekking niet roemen, en ook niet wenschen, dat het gebruik van dit twaalftal tot bevordering van dit heilzaam doel

 mo-

moge verstrekken? Daartoe willen wij dan ook hier den Lezer daarop opmerkzaam en hen met den inhoud wat nader bekend maken.

In de eerste Leerrede, over 1 *Petr.* I: 24, 25, wordt nagegaan: wat het voor ons, bij het besef en de ondervinding onzer vergankelijkheid, groots en goeds in hebbe, dat het woord des Heeren, hetwelk ook onder ons verkondigd is en nog verkondigd wordt, in der eeuwigheid blijft?

Het woord des Heeren toch verspreidt *licht* over 's menschen *bestemming*, verschaft het *wapen* tegen *twijfelzucht*, verleent *kracht* tot *werken* en den *troost*, waardoor het alle *smarten* en *zorgen* doet te boven komen.

De tweede Leerrede, over *Deut.* XXIX: 29, ontwikkelt en staaft deze drie stellingen: 1.) Bij alle aangelegene waarheid, inzonderheid bij die, welke op de godsdienst betrekking heeft, valt doorgaans eene mengeling van geopenbaard en verborgen op te merken. 2.) Bij het opmerken dier mengeling, komt het opvolgen der les, welke de tekst oplevert, alleszins te pas; en 3.) volgen wij dezelve op, dán handelen wij betamelijk, en in ons eigen en anderer waar en wel begrepen eigenbelang. Wij zullen dan daarin het gelukkigst slagen, met op de uitersten acht te geven, welke dezelve ons leert vermijden; namelijk: dat van zich in het verborgene te zien te verdiepen; hetgeen tot *dweeperij* leidt — van het geopenbaarde, wegens het aanklevend verborgene, te betwijlen;

leden; hetgeen in *Godsverloochening* eindigt; en van het geopenbaarde, wegens de zucht tot het verborgene, te verwaarloozen; waarvan *schijnheiligheid* het vruchtgevolg wordt.

De derde, over *Ps.* CXXX: 3, 4, draagt, wegens hare geheel Evangelische bewerking en strekking, tot opschrift: ellende, verlossing en dankbaarheid.

De Hoog Eerw. CLARISSE heeft, namelijk hier 1.) het belang doen gevoelen, om terug te denken aan ons bestaan en gedrag tot dus verre, en met gemoedelijken ernst te overwegen, welke deszelfs gevolgen, voor ons zelven inzonderheid, zijn moeten, 2.) het heilzame, om onze hoop te verlevendigen, ons uitzigt te verhelderen, op die genade, welke alleen, bij schuldbezef, de wonden van het geweten balsemen en sluiten kan, en 3.) het noodzakelijke, om voor het vervolg, met kracht, die God verleent, meer dan te voren en ten einde toe, getrouw te blijven.

Over 1 *Joan.* IV: 19 handelende, in de vierde Leerrede, volgt CLARISSE de Analytische methode, waarin hij een meester mag genoemd worden; en wijst aan: I. de kracht en nadruk van 's Apostels drieledige uitspraak: 1.) God heeft ons (Christenen) en zulks wel *eerst* lief gehad; 2.) wij hebben Hem lief, en 3.) deze onze liefde voor Hem is een gevolg en uitwerking zijner voorafgegane liefde voor ons; en betoogt II. de voortreffelijkheid van de Evangelische Godsvrucht onder deze drie ge-

zigtspunten, daar zij 1.) leidt tot *verlichting* van het verstand, 2.) tot *heiliging* van den wil en het levensgedrag, en 3.) tot proefhoudende *vertroosting* van het gemoed, ook bij een ontwaakt en wroegend geweten, werkzaam is.

Wat wij aan JEZUS zending op aarde boven al te danken hebben, wordt in de vijfde Leerrede, naar *Luk.* I:73*a*, 75, ter *nabetrachting* op het genot van 's Heeren Avondmaal, op den *laatsten* Zondag van 1834 's avonds uitgesproken, overwogen. Na in de eerste plaats de tekstwoorden in het verband kortelijk en vooraf omschreven en ook ter toelichting overwogen te hebben, gaat de redenaar over om 2.) de stof, die de tekstwoorden behelzen, nader in betrekking tot ons zelve te beschouwen, opdat het duidelijk worde wat wij, als het grootste voorregt van God, door de zending van den Verlosser op aarde, bekomen hebben. Terwijl hij het derde deel gebezigd heeft, om een toepasselijk gebruik van het overwogene te maken, overeenkomstig met en geschikt naar de driedubbele (bovengenoemde) tijdsgelegenheid, tot vermeerdering van geloof en godzaligheid. In het tweede deel worden dus vooral deze twee stellingen, uit den tekst afgeleid, kortelijk ontwikkeld: de beoefening van de echte godsvrucht is het grootste voorregt, dat God den mensch geven kan, en — dit voorregt is ons ook, naar Gods beloftenissen, geworden door de komst des Verlossers.

De wensch van PAULUS, 2 *Thess.* III:5*a*, heeft den

den Hoogleeraar aanleiding gegeven tot de zesde Leerrede of de behandeling der bede, om de rigting des harten tot de liefde voor God, zoodat *eerst* het *wenschelijke*, kortelijk; ten tweede de *moeijelijkheid* der zaak meer uitvoerig, wordt aangetoond en als slotsom aangewezen, dat wij verpligt zijn PAULUS bede over te nemen, daar zij gebleken is redelijk, betamelijk en allerweldadigst te zijn, maar ook, dat er zooveel toe vereischt wordt, om God regt lief te hebben.

Een andere wensch, maar die met den in de vorige behandelden zeer schoon overeenkomt, ja aangemerkt kan worden als met denzelven een geheel uitmakende, van denzelfden Apostel (of gelijk CLARISSE voor niet onaannemelijk houdt, van BARNABAS) voorkomende *Hebr.* XIII:20 en 21, wordt niet minder doelmatig behandeld in de volgende zevende Leerrede.

Hoezeer de voortreffelijke prediker zich doorgaans weinig, en nimmer uitvoerig, uitlaat over uitlegkundige verschillen, hetgeen ook waarlijk in geene Leerredenen voegt, heeft CLARISSE het echter in deze noodig geacht ter verklaring, zijn eerste deel alzoo aan te vangen:

»Hetgeen *ter eere van Hem, tot wien de bede gerigt is*, door den Apostolischen Schrijver gezegd wordt, en vs. 20 voorkomt, is, in onze, anders zoo voortreffelijke, Bijbelvertaling — wij moeten het erkennen — niet in alles even duidelijk. Of begrijpt gij het, Toehoorders! wat er

 kan

kan bedoeld zijn met het zeggen: »God heeft »JEZUS *uit de dooden* wedergebragt *door het bloed*, »dat is, door zijne bloedstorting?" Immers kwam de Heer, door dat gewelddadig, dat bloedig lijden en sterven, veel meer *onder* de *dooden*, dan, dat Hij er door, *van*, *uit* dezelven, in het gezelschap der *levenden* zou zijn terug gebragt. En de moeijelijkheid is niet te verhelpen met het woordje *door* te laten vervangen — het zou dan geen *vertalen* meer zijn; het zou *verklaren* moeten heeten, maar inderdaad *verdraaijen* zijn; — ik zeg, het duistere is niet weg te nemen door verwisseling met een ander woordje, bij voorbeeld, *uit*, of *na*; alsof er stond: »God heeft Hem, *na* »voorafgaande bloedstorting, waardoor Hij onder »de dooden gekomen was — Hij heeft Hem *uit* »den dood en *van onder* de gestorvenen in het le- »ven, in het midden der levenden, doen weder- »keeren." Want, Geliefden! hoezeer dit, op zich zelve beschouwd, geen kwaden zin oplevert, toch zoude zich deze opvatting voor den regterstoel der Taal- en Uitlegkunde, niet kunnen regtvaardigen. Hier moet ik derhalve den meesten van u een weinig op het spoor helpen. Doch daar heb ik niet meer toe noodig, dan u de tekstwoorden in die volgorde voor te lezen, in welke de grondtekst die te lezen geeft. Hoort dan, hoe de gewijde Schrijver zelf zijne zinsnede gevormd, zijne uitdrukkingen gerangschikt heeft; van welke schikking de Overzetters niet behoefden, niet be-

hoor-

hoorden, af te wijken. »De God nu des vredes," — zoo staat alles in het oorspronkelijke — »de God nu des vredes, die teruggebragt heeft »uit de dooden den Herder der Schapen, den »grooten in (of, door) het bloed des eeuwigen »verbonds, den Heer van ons, JEZUS, volmake »u, enz." Zoo luiden dan eigenlijk de woorden: en — is nu ook de grootste moeijelijkheid niet reeds van zelf voor elken aandachtige weggenomen? Inderdaad, zoo weinig het zich begrijpen liet, dat God den Heer had *opgewekt door* deszelfs bloedstorting, zoo gemakkelijk verstaan wij immers, waarom de Heer »*de herder*" genoemd wordt, die »*groot* is *door* zijne *bloedstorting*." Doch wel waardig opgemerkt te worden, zijn al de bijzondere uitdrukkingen, van welke zich onze Apostolische Schrijver bediend heeft tot opluistering der *eere van Hem, tot wien zijne bede gerigt is*."

Voorzeker kan men deze opvatting niet anders dan eigenaardig noemen, die zich zeer goed verdedigen laat en met den zamenhang strookt (zie vs. 12,) en dus verdient opgemerkt te worden. (*) Men herinnere zich daarbij, dat JEZUS zich zelf bij eenen *Herder* vergeleken heeft, die zijn leven stelt τιθησιν ὑπὲρ voor zijne schapen, en late zich niet terug houden, door de rampzalige poging van sommige rationalisten, welke de leer der verzoening

(*) Zie ook J. H. HEINRICHS ad locum.

ning in JEZUS bloed, omdat zij die niet rijmen kunnen met hunne gevoelens, zoeken uit te monsteren. (*Joan*. X: 11, vergel. b. v. met *Matth.* XXVI: 28). Regt *Paulinisch* is dus de uitdrukking in onzen tekst, (*Rom.* V: 5—11, 2 *Kor.* V: 14) maar ook juist in den geest der leere, welke JEZUS zelf verkondigd heeft.

Na de meer dan bij CLARISSE gewone breedvoerige uitlegging van de tekstwoorden, (waarbij de aanhaling van *Filipp.* II: 12*b* en 13 goed zoude zijn te pas gekomen,) gaat hij tot de behandeling der zaken over, en wijst aan: 1.) Bij al wat wij, in eenigen kring op de wereld, te verrigten of te bejagen hebben, moet het doen van Gods wil ons hoogste doel, het toppunt onzer wenschen zijn. 2.) Om, hetgeen zoo wenschelijk en betamelijk is, ook dadelijk aanwezig te doen zijn, is bidden en werken noodig. En 3.) tot dit biddend streven naar het doen van Gods wil hebben wij, Christenen, boven alle andere menschen, de alleraangenaamste en krachtigste aanmoediging in hetgeen God voor ons gedaan heeft, doen wil en dadelijk doet.

De minder dikwijls behandelde woorden van PETRUS (1 Br. III: 7*b* voorkomende) maken den tekst uit der achtste Leerrede, en geven aanleiding om, naar dezelve 1.) te doen gevoelen, hoe wenschelijk het zij, dat onze gebeden niet verhinderd worden, en 2.) in eenige stalen aan te wijzen, waardoor al, en hoe, ons dat ongeluk kan overko-

komen en gevolgelijk ook, hoe en waarmede wij hetzelve kunnen, en, zooveel in ons is, moeten vermijden en afwenden.

Wij hadden in deze gemoedelijke preek iets meer ter toepassing uit den zamenhang verwacht, over de in het huisgezin helaas! zoo dikwerf verwaarloosde voorkoming van de verhindering des gebeds, in dit zelfde vers door PETRUS genoemd, en hetwelk hem aanleiding gaf tot deze merkwaardige woorden.

In de negende Leerrede, over *Job* I:21*b*, wordt zeer eigenaardig opgemerkt en over elke bijzonderheid leerzaam en kortelijk uitgeweid, dat in deze tekstwoorden, naar JOBS meening opgevat, deze vier bijzonderheden in het oog vallen:

»*Vooreerst*, de erkentenis, onder het leed en deszelfs pijnigend gevoel vastgehouden, van die groote waarheid, dat het God, de Heer, is, die alles bestuurt, en door wiens hooge beschikking, onder welke het den sterveling past ootmoedig te bukken, gegeven zoowel als genomen wordt.

»*Ten tweede*, de dankbare herinnering, te midden van het akelig gevoel van verlies en gemis, de herinnering van het vergunde genot — van hetgeen de Heer gegeven had."

»*Ten derde*, de levendige voorstelling, onder al het stekende en brandende van de bitterste boezemsmart, de voorstelling, dat, wat ook genomen worde, en hoe grievend dit zij, het door eene onberispelijke hand, door de hand des Heeren,

den

den eeuwig-getrouwen, door die des Gevers, terug genomen wordt."

»En *eindelijk*, dat Hij, die geeft en neemt, voor zijn geven niet alleen, maar ook bij zijn nemen, geloofd moet worden, en het waardig voorwerp blijft van godsdienstige hulde en opregte aanbidding."

Zeer goed slaat en volgt hierop de tiende Leerrede, over den wel minder gewonen, maar toch gansch niet ongepasten tekst, *Jes.* L: 10, 11, tot opschrift dragende: Nederig geloof en trotsch ongeloof, onderkend in tegenspoed. Met genoegen vonden wij hier, in de inleiding, de honderdmaal door verstandige Bijbeluitleggers gegevene waarschuwing, om toch de Bijbelschriften niet uit het verband te rukken, maar eerst te leeren dezelve goed te verstaan en dan eerst daaruit aanleiding te nemen, om er gebruik van te maken, en die *waarheid* of pligt te beschouwen en te behandelen, welke alzoo eerst gebleken is daar wezenlijk geleerd of bij gepaste gevolgtrekking daaruit afgeleid te kunnen en te moeten worden, niet slechts omdat dezelve zoo belangrijk is, maar ook nu nog niet zelden, zoo door Leeraars en Hoogleeraren, als door zoogenaamde leeken en vromen, tot groot nadeel verwaarloosd wordt. »Zij kan toch," zeggen wij den bekwamen uitlegger en getrouwen prediker CLARISSE na, »deze waarschuwing kan en moet voor die verderfelijke willekeur beveiligen, welke helaas! ook in onze Protestantsche Gemeenten weder te veel is ingeslopen; die willekeur, wel-

welke, in onverstand geworteld en door traagheid en onverschilligheid gevoed, van alles, alles maakt; weinig er naar vragende, wat God dan toch eigenlijk, hier of ginds, in den Bijbel leere; die willekeur, welke alzoo, hangen blijvende in hetgene van jongs aan gehoord en, misschien te onregt, aangenomen is, en zich houdende aan opvattingen, die wel eens van allen redelijken grond ontbloot zijn, een blind vooroordeel huldigt, of — aan menschelijk gezag zich slaafs onderwerpt en eindigt met — »des HEEREN *woord te verlaten!* Wij niet alzoo, Christenen! Wij willen vragen, hooren, opmerken, aannemen — niet zoo zeer, wat menschen ons aanprijzen of opdringen, maar, wat God zelf ons heeft willen leeren. Wij willen, — ook nu, en bij onzen tekst — geenszins vooraf eigendunkelijk bepalen, wat ons zal moeten geleerd worden, maar, bij het licht eener gezonde uitlegkunde, uit des Profeten eigene woorden, in derzelver verband en zamenhang beschouwd, opmaken, wat ons waarlijk, van Gods wege, door hem geleerd zij."

In de verklaring doet CLARISSE zien, en wel op zeer deugdelijke gronden, dat wij hier aan den *Messias*, als spreker, te denken hebben, die zijne rede rigt tot zijne tijdgenooten niet slechts, maar ook tot allen, in alle volgende tijden onder de Messiaansche bedoeling, die hetzij ten goede, hetzij ten kwade, in derzelver voetstappen wandelen zouden.

Het

Het geheele verband wordt hierop omschrijvend toegelicht en de tekst vervolgens, vergeleken met de vervulling, nader verklaard, zoodat dezelve blijkt deze hoofdleering te bevatten: onder alle rampen en bekommernissen, welke van ons aardsche leven onafscheidelijk zijn, mogen wij, bij — ootmoedig geloof en opregte godsvrucht, met gerust vertrouwen wachten op het heil des Heeren, doch daarvan afwijkende wacht ons niets, dan bestendig leed.

Aan deze Leerrede blijkt de rustende Hoogleeraar veel moeite besteed te hebben, en men zal, ofschoon dan ook al niet geheel kunnende instemmen, met het ter verklaring aangemerkte, moeten toestemmen, dat schranderheid en nuttige strekking er duidelijk in doorstralen, en dat in allen gevalle deze gegevene en gevolgde uitlegging zeer waardig is in opzettelijke overweging genomen te worden.

Ter nabetrachting op de gevierde gedachtenis van het overbrengen der Evangelieprediking naar *deze* gewesten, in het laatst der zevende en den aanvang der achtste eeuw, en van de zuivering dier prediking van zoo vele ingeslopene gebreken en misbruiken, door de gezegende Kerkhervorming in de XVIde eeuw, heeft CLARISSE de elfde Leerrede uitgesproken op den 10 November van 1839, zeer gepast tot tekst nemende *Openb.* III:11. Met reden is het opschrift, boven dezelve geplaatst: *standvastige aankleving aan Christendom*

en

en *Hervorming*, want daarover handelt deze Leerrede, welke den Hervormden Christen Nederlander, die de Hervorming weet te waardeeren (en mogt dit in onzen tijd van kerkelijke beroering meer algemeen worden onder alle Protestantsche belijders van het Christendom!) doet zien vooral, wat dit standvastig aankleven of houden dat wij hebben, *opdat niemand* (noch *Paus*, noch STRAUSS) *onze kroon ons ontrukke*, in zich sluit. Hoogst gewigtig is dus dit onderwerp, hoogst belangrijk vooral voor onzen tijd, en uitmuntend de behandeling daarvan in deze preek.

De tekst eindelijk van de laatste (of twaalfde) Leerrede, hier door eene zoo bekwame hand geleverd, is *Openb.* V. Dezelve werd uitgesproken in de zoogenaamde lijdensweken. Eerst worden daarin eenige noodige ophelderingen van den tekst medegedeeld, vervolgens de aandacht vooral bepaald bij den Hemelschen lofzang, door JOANNES gehoord en opgeteekend, en eindelijk eene hartelijke opwekking gegeven tot navolging der Hemellingen, van hunne gevoelens en van hunne werkzaamheden.

Ook deze Leerrede verstrekt tot een aangenaam bewijs, hoe de edele pogingen van haren opsteller worden aangewend en bij uitnemendheid geschikt zijn, om den Christen te versterken in zijn allerheiligst geloof aan de grootheid van den Heere JEZUS, die *als het Lam Gods* onze *zonden in zijn ligchaam gedragen heeft aan het kruishout*, en

nu

nu bekleed met de hoogste eer en heerlijkheid van alle redelijke aard- en hemelbewoners, verdient geroemd, verheerlijkt en geëerd te worden, met allen mogelijken eerbied, ootmoed, inspanning, hartelijkheid en vermogen, opdat allen den Zoon eeren; gelijk zij den Vader eeren.

Niet langer nu hier bij dezen bundel kunnende stil staan, waartoe anders onderwerpen en behandeling ligtelijk bewegen zouden, verklaren wij tot slot onzer beschouwing, dat wij, ofschoon wij wel door de eene Leerrede, (zoo als de tweede en elfde vooral,) meer aangetrokken werden, dan door de andere (b. v. de derde en achtste) alle twaalf hier geleverde overwaardig zijn gelezen en herlezen te worden.

Het zijn geene zwierige opstellen, in eenen weidschen stijl gekunsteld voorgedragen, om de zinnen te streelen, op den roem en lof van welsprekendheid aanspraak te maken, of om te behagen, maar om te stichten, niet om te schitteren, maar degelijke en deugdelijke christelijke gevoelens te verwekken of te versterken en meer algemeen te maken. Echte liberaliteit en regtzinnigheid kenmerken dezelve, gelijk ze hartelijkheid, menschkunde, echte uitlegkunde, levenswijsheid, openhartigheid en getrouwheid ademen, en zich onderscheiden door volheid van zaken, stevige redenering, afdoende bewijzen en hoog ernstigen toon en gekuischten stijl. De behoefte des tijds is vooral ook in dezelve in aanmerking genomen, en zonder het

he-

helaas! maar al te veel gezocht accommoderen en plooijen met eene doordringende waarheidsliefde bestraft en tegengegaan, alles wat zich in onzen tijd zoo listig als met verkeerde inzigten en schijnbare vroomheid en verbeteringszucht wordt aangewend en in beoefening gebragt, om te beroeren, te verwijderen en af te doen wijken van de waarheid die in CHRISTUS JEZUS is, strekken het verstand en hart van den Hoog Eerw. tot groote eer.

Wij prijzen dan gaarne dezen bundel als uitstekend van ganscher harte aan, wenschen vuriglijk, dat deze Leerredenen veel gelezen en behartigd worden, en alzoo tot een grooten zegen zullen mogen verstrekken.

Beschouwingen van JOHANNES *den Dooper, niet ongeschikt voor zijne bestemming, en van* PAULUS *den Apostel, niet in strijd met* JEZUS *en zijne mede-Apostelen; benevens een Aanhangsel; door* W. J. TENCKINCK, *Predikant te* Tzum. *Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1842. *VIII en* 203 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,00.

De Eerw. Predikant der Hervormde te *Tzum* hield, op zijne beurt, in den Ring *Franeker* eene voorlezing over den geest van JOANNES *den Dooper,*

per, met oogmerk om dezelve vervolgens aan den redacteur van één der *Tijdschriften* ter plaatsing te zenden. Maar daartoe bleek zij wat te uitvoerig te zijn geworden. Hij werd daarom te rade haar afzonderlijk uit te geven, en er dan tevens eene door hem vervolgens opgestelde verhandeling bij te voegen, over een niet geheel vreemdsoortig onderwerp; namelijk over de denk- en handelwijze van den Apostel PAULUS, als niet in strijd met die van zijnen goddelijken Zender en deszelfs andere Apostelen. Dit besluit vervolgens tot rijpheid gekomen, werd dan ook ten uitvoer gebragt en alzoo ontstond dit tweeledig werkje.

Zonder eenige onvoegzame aanmatiging, maar met gepaste zedigheid, treedt hij hier, het onvolledige van zijn werk erkennende, als schrijver op, om alzoo ook openlijk iets bij te dragen tot bevordering van het rijk der waarheid. Wie nu zou dit wraken in iemand, die met liefde zijn heilig dienstwerk waarneemt, en toont althans geen traag benaarstiger te zijn van hetgeen van hem als Evangeliedienaar gevorderd wordt, en die ook reeds in jaren en ervaring blijkt genoegzaam geverderd te zijn, om zijne wijze van zien en verklaren met redenen omkleed, met waarheidsliefde en ernst, zoowel als met waardige vrijmoedigheid, aan het Publiek ter beoordeeling en ten gebruike te doen kennen?

Wij nemen alzoo dit ons daartoe gezonden werkje van den Eerw. TENCKINCK ter beoordeeling voor

ons,

ons, lazen hetzelve niet zonder genoegen, en verblijden ons dus daarover geen ongunstig oordeel in het algemeen te moeten vellen.

Met vrijmoedigheid en ernst heeft TENCKINCK zijn gevoelen hier voorgedragen over de beide gekozene gewigtige onderwerpen, en getoond dat hij geen vreemdeling is in hetgeen van tijd tot tijd voor en tegen geschreven werd en wordt, daar hij door het aanvoeren zijner redenen doen blijken, dat hij met geene ongewasschen handen aan het werk is gegaan. Zijne liefde voor waarheid en geloof straalt overal door, en zijne zucht is onmiskenbaar, om gestrengelijk te handhaven hetgeen in zijne overtuiging, naar de onfaalbare leere der goddelijke openbaring, waarheid is. Men kan het hem dan ook ligtelijk vergeven, wanneer hij hier of daar dezen en genen moge voorkomen, wat sterk en scherp zich te hebben uitgelaten.

Dat JOANNES *de Dooper* zich van zijne verheven' taak, als voorlooper en wegbereider van den beloofden Vredevorst, uitnemend gekweten heeft, is duidelijk aangetoond; gelijk insgelijks in een duidelijk licht hier door hem geplaatst is, dat de denk-, leer- en handelwijze van PAULUS geenszins kan worden beschouwd, als in strijd te zijn met hetgeen wij van den Heere JEZUS zelven en van deszelfs andere H. Gezanten uit het N. T. vernemen.

Wat het eerste aangaat, heeft TENCKINCK teregt, ter bereiking van zijn oogmerk, een aanvang ge-

maakt met de beschouwing van den inhoud van *Luk.* I:76—79, vervolgens onderzocht, in hoe verre het volksonderwijs van JOANNES geacht mag worden, aan de dáár voorkomende voorspelling te hebben beantwoord, en eindelijk de leer van den grooten Dooper in vergelijking gebragt met die van JEZUS en zijne Apostelen, ten einde alzoo naar waarheid tot de mindere of meerdere overeenstemming van JOANNES met laatstgenoemden te kunnen besluiten

Betreffende het tweede stukje hier geleverd, heeft TENCKINCK geoordeeld te moeten beginnen met opzettelijk na te gaan en op te geven, hoe en wat eerst de Zaligmaker zelf gehandeld en gesproken heeft, en hoe en wat vervolgens JOANNES, JACOBUS en PETRUS, als zijne Apostelen, verrigt en gepredikt hebben, ten einde alzoo het besluit, op deugdelijke gronden gevestigd, te leeren opmaken, dat de drie Apostelen, hier opgenoemd en zoo als uit hunne ons nagelatene H. Schriften is opgemerkt, wat het wezen en de ziel van het Christendom betreft, volkomen gelijk aan en in den geest van hunnen Heer en Zender, te werk zijn gegaan en geleerd hebben. Eindigende TENCKINCK dit beredeneerd onderzoek met deze woorden: »Geen waar geloof zonder deugd, geene deugd, die niet uit het eerste voortvloeit, en waarvan het beginsel niet is liefde: eene liefde, die onpartijdig, die algemeen is, zich uitstrekkende tot alle onze medemenschen, ook tot vijanden, opdat deze, ziende onzen

voor-

voorbeeldigen wandel, voor God en het Christendom gewonnen mogen worden, is bij allen doel en hoofdzaak."

Na dezen grondslag ter vergelijking van de leere der overige Apostelen en van JEZUS zelven gelegd te hebben, gaat nu de Schrijver over, om de leer van den Apostel PAULUS uit zijne schriften op te maken, en beijvert zich alzoo, om grondig en zigtbaar te doen blijken, welk eene juiste en treffende, maar voor ons geloof ook, gelijk TENCKINCK hier zeer goed heeft doen gevoelen, noodzakelijke overeenkomst en zamenstemming, wij hier overal aantreffen, tusschen zijne leer en die van zijne mede-Apostelen, gelijk die van hen juist dezelfde in de hoofdzaak is, met die van den goddelijken Meester zelven.

Men zoude kunnen aanmerken, dat TENCKINCK hier het laatste wel vooraf had kunnen laten gaan, om vervolgens, door vergelijking van JEZUS eigene leer en van zijne overige gezanten, aan te toonen, dat PAULUS ook volkomen in dien zelfden geest, als een Apostel door den Heere ook zelven uitverkoren en geroepen, gearbeid heeft. Ondertusschen staat het ieder schrijver vrij zijn eigen plan te kiezen, en de slotsom zou toch ook op deze wijze dezelfde blijken te zijn; daarenboven zal men bij de lezing duidelijk ontwaren, welke redenen hem bewogen hebben, om juist deze wijze van behandeling te volgen.

Om bij al de persoonlijk subjectieve verschei-

denheid die heerlijke overeenstemming en éénheid aan te wijzen, welke de geloovige Christen hier met vreugde tot sterking van zijn geloof allerzekerst aantreft, heeft TENCKINCK niet tot een enkel hoofdpunt zich bepaald, maar liever uit de schriften van PAULUS willen aantoonen, dat de grootst mogelijke zamenstemming hier plaats heeft in de geheele Evangelieleer, door hem met een onverdoofbaren ijver en met opoffering van alles, wat de mensch anders het meest kan behoeven, gepredikt, telkens gestaafd en als aanschouwelijk gemaakt, door uit zijne onderscheiden brieven getrokken plaatsen.

Met de hoofdleer van het Evangelie, onze *verzoening met God*, maakt de Schrijver, ofschoon erkennende dat zij niet tot het onderwerp van behandeling dadelijk behoort, eenen aanvang, en gaat dan, de overeenkomst kortelijk aangewezen hebbende, over, om meer opzettelijk, naar zijn doel, te bewijzen, dat men verkeerd handelt met aan PAULUS eene bijzondere denk- en leerwijze toe te kennen, verschillende van en verheven boven die der overige Apostelen, alsof hij hooger verlicht ware geweest, — of te wanen, dat hij het voor Christenen minder noodzakelijk zoude geacht hebben, met allen ernst aan te dringen op de vereeniging van geloof en bekeering, en van de bevestiging dus van de echtheid zijnes geloofs en van zijne opregte vereeniging met God door CHRISTUS, door eenen naauwgezetten heiligen en godzaligen

wan-

wandel; terwijl alzoó uit zijn eigen woorden blijkt, dat hij in waarheid niet minder ernstig op de betrachting van Gods wil en de bewaring van 's Heeren geboden bij de Christenen heeft aangedrongen, dan te voren reeds gebleken is, door den Heer zelven en zijne Apostelen in het algemeen geschied te zijn. Het was, zeggen wij, wel niet noodig, meer aan te voeren, dan hier geschied is, om dat als zeker te blijven vasthouden of te doen aannemen.

Achteraan heeft echter de Schrijver nog noodig gevonden een nog al uitgebreid aanhangsel te plaatsen, en daarin onderzoek te doen naar den zin, waarin JEZUS en de Apostelen gewoon waren de woorden *vrijheid*, *vrij zijn*, *tot vrijheid geroepen worden*, en soortgelijke te bezigen en op de Christenen toe te passen. Hij bepaalt daartoe *eerst* de aandacht bij de beteekenis, waarin de Zaligmaker dezelve gebruikte, en spreekt *daarop* over den zin, in welken de Apostelen zich daarvan bediend hebben, in navolging van hunnen Meester.

TRIGLAND beslnit met deze woorden zijne, van gezonde uitlegkunde getuigende, aanwijzing:

»Ik acht hiermede genoeg aangevoerd te hebben, ten overvloedigen blijke, hoe en in welk eenen zin de woorden, *vrijheid*, *tot vrijheid geroepen te worden*, *enz.* ook door PAULUS zijn gebruikt geworden; dat hij namelijk daarbij alleen gedacht heeft aan eene zoodanige Christelijke vrij-

heid, waardoor de belijders van het Evangelie niet langer gehouden zijn, om zich op Joodsche wijze te laten besnijden, veelmin om nog andere bij de wet van MOZES aanbevolene, of ook door de Ouden nog vermeerderde Kerkplegtigheden te onderhouden, maar dat ze van dien omslag van Joodsche gebruiken ontslagen zijn, als die thans onder het nieuw en beter verbond geroepen zijn, om „ overeenkomstig het volmaakter onderwijs, hun door en in Gods Zoon geworden, God in geest en in waarheid te dienen. — Er bestaan dus geene redenen, om hierbij aan eene vrijheid te denken in den zin van *vrijzinnigheid*, veel minder van *wetteloosheid*, even als maakte het geloof in CHRISTUS alle banden of zedelijke voorschriften tot leiding, tot besturing voor en vorming van eenen vromen wandel overtollig. Dat zulk eene opvatting geheel niet in den geest van PAULUS is, maar daartegen lijnregt aanloopt, valt den opmerkzamen en onbevooroordeelden lezer al aanstonds in het oog, wanneer hij let op des Apostels gedurige vermaningen tot volharding in de hun aanbevolene deugden en pligten, en een volstandig vasthouden aan hetgeen zij gehoord hadden en hun geleerd was, waartoe hij zelfs noodig vond den door hem zelven gevormden leeraar TIMOTHEUS op te wekken, hem vermanende, om als een arbeider, die niet beschaamd wordt, het *woord regt te snijden*, of, gelijk het een weinig vroeger is, *om te houden het voorbeeld der gezonde woorden, die hij*

van

van hem gehoord had in geloof en liefde, die in Christus Jezus is."

Wel verre dan van dit eerst later gesteld, en nadat de beide stukjes reeds bij den drukker en corrector, eenigen tijd geleden, bezorgd waren, gezonden aanhangsel, overtollig te noemen, oordeelen wij, dat de Eerw. TENCKINCK daardoor eene nadere bevestiging gegeven heeft van het te voren betoogde, en eene tegenwerping, van belang bij velen, genoegzaam beantwoord of voorgekomen heeft.

Wij eindigen hier onze beschouwing, met de lezing van dit werkje als wezenlijk nut kunnende stichten, aan te prijzen en ons genoegen te betuigen, over den gemoedelijken ernst en de hartelijke waarheidsliefde, waarmede de Schrijver blijkt bezield te zijn, en den wensch dat zijne getrouwe Evangeliedienst verder gezegend moge zijn.

Taal en stijl zijn niet zoozeer boven alle gegronde berisping verheven, als zijne getrouwe voorstelling van de leere des H. Evangeliums, met zorgvuldige vermijding van alle gevaarlijke en schadelijke uitersten, die men maar al te zeer aantreft; en het is waarlijk jammer, dat de correctie in zulke onbekwame handen gevallen of ten minste zeer slordig uitgevoerd is. *Vitiis enim typographicis scatet revera hicce libellus.*

Ook hadden wij wel gewenscht, al moede van al het twisten, dat de Schrijver zich vergenoegd had, met in de voorrede te doen gevoelen, welke re-

denen hem bewogen hebben tot dit opstel en de uitgave, zonder het noemen van naam of tijdschrift, daar wij vreezen dat daardoor de goede indruk hier en daar eer verzwakt, dan bevoordeeld zal zijn.

Galerij van Bijbelsche Vrouwen uit het Aartsvaderlijk tijdperk. Te Groningen, *bij* A. L. Scholtens, 1842. *VIII en* 381 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3,60.

Om al aanstonds onzen lezer met den inhoud en de strekking van deze Galerij bekend te doen worden, schrijven wij hier voor hem dit begin der voorrede, welke gevolgd is door eene inleiding, af:

»Van de verschillende redenen, die mij bewogen hebben de volgende bladeren in het licht te geven, heb ik aan mijne lezers er geene andere mede te deelen, dan welke ook in de inleiding vermeld staat: de bevordering van Bijbelkennis en godsdienstigen zin onder mijne landgenooten. Ik vlei mij door dit geschrift een ledig vak in onze godsdienstige letterkunde eenigzins te zullen aanvullen, zonder daarom de reeds bestaande geschriften dezer soort te willen verdringen. De wijze waarop in onze taal, en laatstelijk door Mej. MASTENBROEK, de bijbelsche vrouwen behandeld zijn, schijnt mij genoegzaam van de mijne te ver-

verschillen, om mijnen arbeid niet noodeloos te maken. Heeft genoemde schrijfster zich hoofdzakelijk tot eene meer uitvoerige voorstelling en inkleeding van de lotgevallen der bijbelsche vrouwen bepaald, ik heb die lotgevallen meer als bij mijne lezers bekend verondersteld, en hunne aandacht hoofdzakelijk gerigt op de lessen en waarheden, welke die gebeurtenissen ons aanbieden. Ontvangt men alzoo in deze bladeren iets meer dan louter verhalen, men verwachte echter geenszins eene bloote karakterbeschrijving. De bijbelsche berigten zijn aangaande het gansche bestaan der vrouwen, welke zij ten tooneele voeren, vaak te onvolledig, om ons een' duidelijken grondslag te kunnen leveren tot eene scherpe teekening harer karaktertrekken. Het is daarom, dat ik mij tot eene meer losse en vrije beschouwing harer gedragingen en ontmoetingen bepaald, en dezelve als een snoer gebezigd heb, waaraan ik mijne gedachten en opmerkingen, als het ware, heb geregen. Mogt men intusschen bij de beschouwing van dit snoer bevinden, dat het geenszins schitterende parelen bevat, ik hoop echter dat men het met eenige winst zich zal kunnen toeeigenen. Ik heb getracht een woord ter neder te schrijven, dat in den huisselijken kring en in het dagelijksch leven dikwijls te weinig gehoord wordt en echter met nut kan gehoord worden. Het laatste is dáár het spoedigst mogelijk, waar lust tot hooren bestaat. Daarom heb ik mij zulke lezers en lezeressen voorgesteld,

steld, die, omdat zij gelooven, begeeren dat wij spreken, gelijk wij ook om dezelfde reden gesproken hebben. Zij, die niet hetzelfde gelooven als wij, zullen welligt in deze bladeren veel ontdekken, waaraan zij hun zegel niet hechten, veel ook misschien, waaraan zij zich stooten zullen. Ofschoon ik niet geschroomd heb, waar ik zulks gepast meende, waarheid tegen dwaling over te stellen, zoo is het echter geenszins mijn doel geweest den dwalende aanstoot te geven. Veel meer heb ik gepoogd den onkundige met de waarheid, die hij niet mogt kennen, bekend te maken. Mogt deze, waar hij de nieuwe waarheid verneemt, zich slechts niet aan dezelve stooten, omdat zij hem nieuw is, en smaak genoeg bezitten, om het goede te behouden, na alle dingen geproefd te hebben."

Het zal menigeen met ons verwonderen, alleen hier van Mejufv. MASTENBROEK melding gemaakt te vinden, als waren er geene anderen bij hem bekend, die zich in het leveren van meer en min uitvoerige karakterschetsen bij het Publiek verdienstelijk hebben zoeken te maken; maar ook aangemerkt te vinden, dat de Bijbelsche berigten aangaande het gansche bestaan der vrouwen, welke zij (NB.) ten tooneele voeren, vaak te onvolledig zijn, om ons een' duidelijken grondslag te kunnen leveren tot eene scherpe teekening harer karaktertrekken: want natuurlijk moet hierbij de vraag ontstaan: hoe kon dan de Schrijver een geheel boekdeel vullen met de beschouwing van eenige

wei-

weinige in de H. Schrift genoemde vrouwen, ten einde den Bijbelsche geschiedenis aan hare heilzame zijde ook ten deze te doen kennen en waarderen? Maar hij heeft zeker uit die korte en hoogst belangrijke aanteekeningen willen doen zien, hoe men al met een betamelijk doel, ter leering en verbetering, daarvan gebruik kan maken, gelijk de bedienaar des goddelijken woords uit den gekozen tekst aanleiding neemt, om eene nuttige predikatie naar de behoefte des tijds voor de Gemeente te houden.

Vreemd moet het ook klinken, in de tamelijk uitgebreide, wel wat waterige, inleiding, hier b. v. te lezen: »hieruit blijkt, dat God niet bij menschen raad genomen heeft, toen Hij aan de zamenstelling van het boek zijner openbaring arbeidde, om er menschen door te leeren en te zaligen." Tegen zijne bedoeling zeker, heeft de ongenoemde Schrijver hier toch het aanbiddelijk Opperwezen, door eene vergelijking onwaardiglijk voorgesteld, als een man die zich inspant, om een boek behoorlijk zamen te stellen; »ja wiens verstand," gelijk wij een weinig verder lezen, »met een ontwerp — de herstelling van den bevlekten en geschondenen mensch tot zijn beeld en gelijkenis — van eeuwigheid af zich heeft bezig gehouden." Zonder iets te willen afdingen van het goede oogmerk des Schrijvers, moeten wij echter opmerken, dat soortgelijke uitdrukkingen weinig in staat zijn, om voor zijn werk in te nemen en hooge ge-

gedachten te voeden van zijne kunde en doorzigt.

De vier vrouwen, van welke hier, op 's Schrijvers voorgenomene, d. i. Theologisch praktische korte manier, somtijds zelfs wel in romaneske schetsen, in slechts ruim vierdehalfhonderd bladzijden, gegeven worden, zijn: EVA, SARA, HAGAR en REBEKKA.

Men ziet hieruit als van zelf, dat deze en gene bijzonderheid de tekst slechts is, om er bespiegelend over uit te weiden, aan zijne levendige verbeeldingskracht bot te vieren, om die zaden uit te strooijen, welke naar het oordeel des Schrijvers, bij het ontkiemen en gelukkig opgroeijen, schoone vruchten kunnen voortbrengen, tot heil der menschheid en ten zegen van huisgezinnen en der maatschappij.

Bij de lezing wordt men dan ook hierin geheel bevestigd en meer en meer overtuigd, dat de Schrijver van zijne talenten, kunde, verbeelding, oordeel en geloof, alle mogelijk gebruik gemaakt heeft, om de aandacht te boeijen, het hart te verheffen, de ziel in volle werking te brengen, en te gelijk eene aangename en en stichtelijke lectuur te verschaffen. Of dit bij velen gelukken zal, moet de tijd leeren. Ziet men op de leer, dan ontdekt en hoort men hier den orthodoxotatos; let men op eenige episoden, dan ontmoet men den eleganten beschouwer; neemt men andere uitweidingen in aanmerking, dan treft men den gestren-

strengen zedeleeraar aan, en het bont allerlei levert een vreemd, zeer vreemd geheel op; als men van een geheel hier spreken kan, dat zamengesteld is uit een aantal vertoogen, traktaatjes en episoden, al naar mate dit in des Schrijvers brein en wijze van beschouwen opkwam. Wij voor ons kunnen niet zeggen er zeer mede ingenomen te zijn, en het is er verre van daan, dat wij zulk eene manier van boeken te schrijven zouden vermeenen te kunnen aanprijzen. Waarom heeft de ongenoemde Schrijver, dien het aan zekere bekwaamheid en kunde niet blijkt te ontbreken, niet liever in dit deel alleen zich bij Moeder EVA bepaald; als hij toch leeren wilde, dat men in hare geschiedenis de geheele theologie vinden, en de leer van den staat der regtheid, van 's menschen ellende en van de verlossing, maar ook tevens de zede-, zoowel als de geloofsleer opmerken moet? Dan ware er ten minsten zekere eenheid bewaard, en hij zou op deze wijze aan zekere soort van lezers behaagd hebben. Maar wat moet men er nu van zeggen? Het is een zonderling mixtum quid geworden, dat aan de liefhebbers van Romannenlectuur zoo min, als aan die van pietistische werken behagen kan. Maar *pro captu lectoris habent sua fata libelli*. Wij kunnen ons nu met deze zoo wonderlijk zamengestelde lettervrucht hier niet langer bezig houden, en eindigen daarom onze korte beschouwing met het goede oogmerk te erkennen, eenige hier geschetste tooneeltjes aan te

prij-

prijzen, en den lezer veel stichting toe te wenschen.

Ter bevestiging alleen van ons verklaard gevoelen, nemen wij een klein gedeelte hier tot slot over:

»De Schrift deelt ons slechts enkele trekken uit haar leven mede, doch de ondervinding van ons gansche geslacht sedert alle eeuwen geeft ons regt te veronderstellen, dat SARA met al hare medestervelingen haar deel zal ontvangen hebben van die vele ongemakken, moeiten, kwalen, teleurstellingen en verdrietelijkheden, welke te weinig in het oog vallen om vermeld te worden, maar niet te min soms smartelijker zijn dan die, over welke men openlijk mag klagen. Zij zal het gewis te midden harer vreedzame kudden en in hare rustige tent evenzeer als wij ondervonden hebben, dat de mensch, van eene vrouw geboren, kort van dagen en zat is van onrust. Zij zal het ondervonden hebben dat nog niet dáár een paradijs is, waar de hemel onbewolkt, de welvaart voorspoedig en het huisselijk leven rustig is. De doorn, die ons den bestendigen vrede rooft, ligt niet buiten, maar schuilt in ons en pijnigt ons ook te midden van het streelendst genot. SARA was eene zondaresse, en de zonde bood ook haar dezelfde wrange vruchten aan, welke sedert de eerste overtreding voor alle kinderen van EVA rijpen, en alleen *buiten* het paradijs geplukt worden. Wanneer zij den blik over haar leven ophief, zag zij gra-

graven achter zich, graven om zich heen, en een graf voor zich zelve in de toekomst. En bij dit gezigt zal ook haar hart, gelijk dat van ieder zondaar, menigwerf onrustig geslagen hebben, niet onkundig in de ernstige en sombere taal, welke van uit die teekenen des doods voor elke schuldbewuste ziel oprijst. Zij zal gewis die vreeze en die droefheid des harten gekend hebben, die wel de vruchtbaarste en meest belovende tranen zaait, maar ook door geenen vrede des tijds verzacht, noch door het genot eener lagchende wereld vergoed wordt."

»Het is ons, die aanzien wat voor oogen is, doorgaans eigen, eene bekoorlijke natuur als de onbetwistbare woonplaats van een ongestoord geluk te prijzen, en vooral in een rustig vreedzam en gemakkelijk leven, te midden van lagchende dreven, de verlorene geneugten van Eden terug te vinden. Deze neiging is het, die in zoo menige jeugdige en gevoelige ziel den ruimen toegang opent voor zulke geschriften, welke haar de zaligheden schilderen van een volmaakt gelukkig leven, in tooverschoone valleijen, of aan den oever van rustig kabbelende beekjes in het lommer der cypressen doorgebragt. En het is daardoor aan menigen schrijver gelukt, de aandacht en daarmede ook het hart der opgewondene lezers weg te slepen, daar deze de wereld te weinig kenden om niet te wanen, dat zij in staat is de verrukkelijke droomen hunner verhitte verbeelding te verwezen-

lijken. Het is somtijds aan den invloed dier geschriften, en altijd aan het verkeerd inzigt in den weg ten waarachtigen heil toe te schrijven, dat zoo menigeen, die in deze wereld met vele goederen bedeeld is, naar de stilte van het land of naar eigen geschapene kunstparadijzen terugtrekt, om daar, ofschoon in de kracht zijner jaren, op zijne schatten te rusten, en in eene zoete ledigheid het goede der aarde te genieten. De liefde tot eene schoone natuur en een vreedzaam leven is gewis op zich zelve even natuurlijk als onlaakbaar in wezens van zoo zinnelijken aard als wij zijn. Zij behoort tot onzen oorspronkelijken aanleg, daar onze stamouders in de bekoorlijkheid en rust hunner zalige woonplaats juist de bevrediging van de dringendste behoeften hunner natuur ontvingen. Maar sedert dat zich in ons eene liefde tot het schepsel gevestigd heeft, welke boven den Schepper gaat — sedert dien tijd is ons het geschapene gevaarlijk geworden. Het is den bewoneren van bekoorlijke streken en vreedzame landsdouwen eene groote verzoeking, in het genot van dat bekoorlijke hun hoogste geluk te stellen; volkomen gerust te zijn en geens dings gebrek te hebben bij de gelijkmatige kalmte, waarin hunne dagen daarheen vlieten, vooral wanneer het ligchaam door geene kwalen of smarten aan den op handen zijnden dood en het eeuwig oordeel herinnert. Er is zoo menigeen, die alzoo in de glimlagchen der natuur de ernstige wenken van haren Schepper

voor-

voorbij gezien, — in den vrede, die daar buiten was, de kwaal verwaarloosd heeft, welke daar binnen schuilde. Zelfs de geschiedenis van ons geslacht predikt ons de wonderspreukige waarheid, dat in de wereld de Schepper doorgaans te spoediger vergeten en veracht wordt, naarmate zijne schepping bekoorlijker is. Wij lezen, om van tallooze voorbeelden slechts een enkel uit den Bijbel aan te voeren, wij lezen van de inwoners van *Sodom* en *Gomorrha*, dat zij een dal bewoonden bekoorlijk *als de hof des Heeren.* En dit volk ofschoon het een paradijs ter bewoning ontving, heeft het nogtans door overmaat van goddeloosheid tot eenen poel omgekeerd. De geschiedenis berigt ons, dat juist die volken doorgaans het meest door zedeloosheid en tweedragt geteisterd zijn, wier land van nature met de aanlokkelijkste voorregten begaafd was, terwijl daarentegen de bewoners van dorre en vaak betwiste streken de meeste behoefte en vatbaarheid voor hooger geluk openbaarden. En dat het ook geene rustige landsdouwen, noch vreedzaam grazende kudden zijn, die het paradijs op aarde herstellen, is blijkbaar uit het leven dier Aziatische herdersstammen, die nog heden de levenswijze der aartsvaderen voeren, maar wegens hunne woestheid zoo berucht zijn als gevreesd om hunne roofzucht."

»Het lijdt na dit alles geenen twijfel, of SARA zou ons diepste medelijden verdienen, wanneer zij voor haar geluk geenen anderen grondslag had ge-

 kend,

kend, dan de natuur om haar heen en de kortstondige rust harer vreedzame tent. Want indien ook het hart bij het bezit van die bekoorlijke voorregten zich zelf kan in slaap wiegen, eenmaal echter wordt het uit dien slaap opgewekt door de lang ontveinsde waarheid, dat de luister der schoonste dreven in de somberheid van een graf, en dat het genot van den zoetsten vrede in de vreeze des oordeels eindigt. Zij zijn inderdaad hoogst beklagenswaardig, die om de bekoorlijkheid hunner paradijzen derzelver vergankelijkheid, en om het streelende van hunne rust, haar slaapwekkend gif voorbijzien. Hun leven is als een graf met rozen beplant, doch inwendig vol doodsbeenderen. Het genot, dat hen gelukkig maakt, is broos, als de veldbloem, waaraan het hangt. Hunne rust is als de stilte, die den orkaan verkondigt. Er wordt vergeten, dat aan gene zijde des grafs geen paradijs gevonden wordt, waarvan men zal zeggen: *Ziet hier!* en *Ziet daar!* Terwijl de ziel in de bedriegelijke rust insluimert, bedenkt zij niet, dat zij haar mededeel heeft aan de treurige oorzaak, waardoor dòod en oordeel over deze wereld is uitgestort. Zij bedenkt niet, dat zij zelve eene ernstige zake heeft mèt haren God en eeuwigen Regter; eene zaak gewigtig genoeg, om haar ook te midden van het benijdenswaardigst aardsch geluk ongerust te doen zijn, en met vreezen en beven haar te brengen tot de vraag: *Wat moet ik doen om zalig te worden?* Wat toch baten eener onster-

sterfelijke ziel de schoonste wandelingen in de vrije natuur, zoo lang zij zelve nog zucht in de ketenen der zonde? Wat baten haar de duizend kleuren, die er op elke grashalm en iederen daauwdrop schitteren, — wat de oog betooverende tinten der avondzonnestralen of de afwisselende schakeringen van het herfstgroen, zoo lang van haar zelve de duisternis niet is weggenomen, waarin zij verzonken ligt; zoo lang die eenige zon, welke alleen het waarachtige licht geeft, over haar niet is opgegaan? Al wordt ook het geluk van een huisgezin in het midden der aanlokkelijkste natuur, met al de tooverkleuren eener wegslepende poësie geschilderd, zoodat de verrukte verbeelding zich in een paradijs verplaatst acht — is dat geluk echter niet eene rampzaligheid, is dat benijdenswaardig leven niet eene ellende, wanneer in dat huisgezin CHRISTUS niet de huisvriend, niet de Verlosser uit zonde en dood, niet de Zaligmaker is, in wien alle harten hunnen hoogsten lust en rijkdom stellen? Helaas! hoe arm, hoe beklagenswaardig is die huisvader, die in landelijken eenvoud het dagelijksch brood wint voor zich en zijn gezin; hoe beklagenswaardig die moeder, die in de liefelijke stilte harer nederige woning het bloeijend kroost verzorgt — wanneer hun hart den Heere JEZUS niet toebehoort en aan zijne genade niet meer behoefte heeft, dan aan de heerlijkheid welke hun in de oogen blinkt! Want die vreedzame dreven, die liefelijke woning, dat bloeijend

kroost — het vergaat alles met hemel en aarde. Slechts CHRISTUS blijft gisteren en heden en eeuwig dezelfde."

»Het is zoo. Er ligt over het leven van SARA en de aartsvaders een -gloed verspreid, die ons dikwijls onwillekeurig aan Edens reinen luister herinnert. Maar de stralen van dat bekoorlijk licht rijzen niet op van uit valleijen en tenten, doch van uit het hart dergenen, die ze bewoonden. De aartsvaders, door Gods genade op den weg des heils gesteld, wandelden met God — en waar de mensch met God wandelt, daar is het paradijs; daar is het paradijs, ook wanneer voor een' denneboom een doorn, en voor een' myrtenboom een distel opgaat; daar is vrede en heerlijke rust, daar springt de ziel van vreugde op, al bloeit ook de vijgenboom niet, al is er geene vrucht aan den wijnstok, al liegt ook het werk des olijfbooms, al wordt ook de kudde uit de kooi, en uit de stalling het rund afgescheurd."

GEERTRUIDA, *de edele Vrouw en Moeder. Eene onderhoudende en leerzame geschiedenis, tot Nut van 't Algemeen. Naar het Hoogduitsch bewerkt door* A. C. ZWEERISZ *en* P. BEST. *Te* Amsterdam, *bij* C. Kraaij, 1842. *VIII en* 141 *bladz. In kl.* 8vo. *De prijs is is f* 1,10.

Wij hebben bevonden dat dit boekje niet alleen met

met een goed oogmerk geschreven en overgezet is, maar dat het ook', met deze heilzame strekking, eene zeer onderhoudende lectuur vereenigt. Men wordt telkens ongevoelig uitgelokt, om verder voort te lezen, verblijdt zich aan het einde met den gewenschten afloop, en zou wel gaarne verder vernomen hebben, wat er later gebeurde. Evenwel keuren wij het slot zeer goed en prijzen het in den vervaardiger, dat hij, zijn oogmerk bereikt hebbende, nu verder zijnen lezer den loop zijner gedachten vrij heeft gelaten.

Het karakter van GEERTRUIDA is doorgaans, om tot een voorbeeld te verstrekken, zeer goed geteekend, wordt wel volgehouden, wekt levendige belangstelling op en neemt geheel voor haar in. Alleen hadden de Vertalers, die toch eenige omwerking zich veroorloofden, naar ons gevoel, de mishandelingen der goede vrouw door haren, door drank verhitten, man aangedaan, wel wat mogen verzachten, zonder daarom het geduld en de liefde van haar minder sterk te doen uitkomen.

Wij prijzen dit nuttig boekje zeer aan en wenschen het vele lezers, vooral onder den ambachtsman. Ook anderen mogen het wel eens lezen. »Het stelt," luidens het naar waarheid getuigend voorberigt, »met levendige kleuren en naar waarheid, de ondervinding heeft het ons geleerd, de gevolgen der dronkenschap voor oogen, maar tevens, wat vlijt, goed overleg, spaarzaamheid en vooral een vast vertrouwen op de Voorzienigheid vermogen.

Wij zouden uit den zoogenoemden minderen stand, en hier beroepen wij ons weder op de ondervinding, menige GEERTRUIDA weten aan te wijzen. Maar hoe vele zijn er daarentegen ook niet, die bij den minsten tegenspoed het hoofd laten hangen, en zich liever door de armoede laten vermeesteren en drukken, dan de handen uitsteken en de krachten, welke de Voorzienigheid in den mensch gelegd heeft, aan te wenden, om zich boven het lot te verheffen. Traagheid, gebrek aan doorzigt, gemis van godsdienstige beginselen, en wat dies meer zij, zijn hiervan veelal de oorzaak."

»Mogt het lezen van dit boekje de dronkaards bekeeren, bij den matigen den afkeer van sterken drank versterken; de GEERTRUIDA's aanmoedigen, om op den goeden weg voort te gaan, en zij, die in gelijke omstandigheden als GEERTRUIDA verkeeren, uit hetzelve leeren, hoevele wegen haar nog open staan, om op eene eerlijke wijze door de wereld te komen."

Het titelplaatje, GEERTRUIDA met hare kinderen voorstellende, versiert het werkje.

De

De Nieuwe Geschiedenis van Jozef, door WILLEM VAN OOSTERWIJK HULSHOFF, *schrijver van de Geschiedenis van Jozef; of Jozef in zijne kinderliefde en trouw der jeugd ter navolging aangeprezen. Tweede druk. Te* Leeuwarden, *bij* W. Eekhoff, 1842. 61 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,20.

Uit de voorrede van den uitgever blijkt 1.) dat dit boekje een herdruk is van een stukje door het Haagsche Genootschap tot verdediging van de Christelijke Godsdienst met zilver bekroond, en nu veranderd in den vorm van een schoolboek; ten einde het voor de jeugd geschikter te doen zijn en ter afwisseling van de bekende nuttige en aangename geschiedenis van JOZEF van denzelfden jeugdigen Schrijver, door haar gebezigd te worden; en 2.) dat hier bijgevoegd is eene, in 1772 door de *Vaderlandsche Letteroefening* geplaatst, door Nederlandsch Puikdichter BILDERDIJK in dichtmaat, toen hij slechts 14 jaren oud was, vervaardigde *Beschouwing der vijf tafereelen van* JOZEF's *leven*. De uitgever voegt er achteraan bij, dat zelfs Roomschgezinden het geheel ook als een nuttig leesboek hebben aangepresen, dat geenerlei aanstoot geeft. (Welk eene aanprijzing in *Nederland!*)

Het boekje verdient ook in dezen vorm alle

aanprijzing, het stukje vooral van HULSHOFF kan niet anders dan voor de jeugd nuttig zijn, en wij wenschen het dus in veler handen. De beschouwing van BILDERDIJK had echter, onzes achtens, wel achterwege mogen blijven.

Verhalen en Gedichtjes voor de lieve Jeugd, *door* PETRONELLA MOENS. *Met plaatjes. Te* Koevorden, *bij* D. H. van der Scheer, 1841. 50 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is ƒ* 0,45.

Ook dit kinderboekje kan men gerust aan lieve kinderen ten geschenke geven, zij kunnen er zich mede vermaken en er veel goeds uit leeren.

Uitspannings-Uren voor ligchaam en geest, *der Nederlandsche Jeugd aangeboden door* Mevr. Wed. A. B. VAN MEERTEN. *Met plaatjes. Tweede verbeterde druk. Te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten. *VII en* 102 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is ƒ* 0,90.

Deze tweede verbeterde druk doet genoegzaam zien, dat de achtingwaardige Schrijfster zich niet misrekend heeft, omtrent den bijval, dien deze hare lettervrucht bij het Publiek zoude vinden.

»Ik stel mij," zegt de vriendin der jeugd in de voorrede, »met dit boekje ook *een hooger doel*

voor,

voor; dan alleen voor uren van uitspanning te schrijven. Ik wensch hierdoor ook *voor uw welvaren*, *voor uwe gezondheid te zorgen*; want even als ik vroeger, een gebrek aan arbeidslust en kunstzin bij uwe oudere zusters vond, even zoo vind ik thans een gebrek aan *speel-* en *beweeglust*, althans bij jonge meisjes. Gaarne zie ik stille en oplettende kinderen in de school; maar even gaarne zie ik vrolijke, levendige, zich bewegende kinderen, in de uren van uitspanning. Maar hoe worden die thans doorgebragt? Een deel daarvan wordt besteed met het bestuderen van lessen voor den volgenden schooltijd; en hetgeen er dan nog overschiet, wordt dat gebruikt tot de zoo noodzakelijke beweging?"

»Ziet men daarin de jonge lieden *loopen*, *springen*, *elkander vangen*, *in het touw springen*, *kegelen*, enz., of ziet men ze deftig, als bejaarde dames, arm in arm, den ruimen hof, die zoo veel gelegenheid tot spelen aanbiedt, doorwandelen; of wel met een boek, of met het al te geliefde handwerk zich in een prieel nederzetten en alzoo het korte speeluur geheel voor de gezondheid verliezen? Is het winter, dan is het nog erger. In plaats van, zoo als ik het mij nog uit mijne jeugd herinner, in plaats van zich te vermaken en tevens te verwarmen, *door het maken van huizen of mannen van sneeuw*; door het *werpen van sneeuwballen*, *het rijden in eene slede*, *glijden enz.*, kruipen zij nu veelal digt bij de

kag-

kagchel en krimpen van de koude, zoodra zij buiten komen."

In dit gevoelen deelen wij met haar volkomen, daarom lazen wij ook met genoegen verder hier het ernstig woord aan mijne medemoeders, en medeopvoeders en opvoedsters.

Het aanbevelingwaardig boekje behelst deze acht afdeelingen:

Afd. I. Wetenschappelijke spelen. Afd. II. Spelen die beweging vorderen. Afd. III. Kamerspelen. Afd. IV. Spelen tot oefening van het geheugen. Afd. V. Rekenkundige spelen. Afd. VI. Vermakelijkheden uit de natuurkunde. Afd. VII. Raadsels. Afd. VIII. Straffen bij pandspelen.

De leer om ook spelende te leeren en te gelijk voor het ligchaam en voor de ziel te zorgen, kan men, gelijk alles, overdrijven; het is evenwel niet te ontkennen, dat de edeldenkende onderwijzer der jeugd beide wel voor oogen mag houden, wil hij het groote doel van opvoeding en onderwijs bereiken en den jongen menschen leiden en behandelen, zoo als de natuur zelve daartoe klaarblijkelijk den weg aanwijst. Op inspanning moet uitspanning, gelijk op arbeid rust volgen, of de mensch wordt niet wat hij worden kan. Men zorge maar, van niets te overdrijven, en de gezindheid zijner kweekelingen wel te leeren kennen, zonder welke kennis en behoorlijke inachtneming zelfs het regelmatigst onderwijs dikwijls geheel zal mislukken.

Terwijl wij dus, wat het goede oogmerk betreft, dit boekje allezins aanprijzen en het vele goede roemen, dat hier voorkomt, willen wij daarom echter niet geacht worden, alles even goed te keuren. Niet alle de hier opgegeven spelen en oefeningen kunnen wij aanprijzen; zelfs moeten wij, naar onze wijze van zien, eenige als te gevaarlijk afkeuren, als b. v. den wedloop met *gebonden beenen*, en zijn er ons hier ook voorgekomen, als onder de rubriek *wetenschappelijke* spelen, die te omslagtig zijn en te groote inspanning vorderen, of althans voor de meeste meisjes te hoog zijn. Doch er zijn hier goede voorbeelden genoeg, ter bereiking van het goede oogmerk, bijgebragt, en de min aannemelijke kunnen gemakkelijk door andere vervangen worden. *Varietas delectat.*

Het boekje stichte dus nut en vermaak!

Leerzaam Vermaak, of lettergeschenk voor de Nederlandsche Jeugd. In verhalen, door C. VAN DER VIJVER. *Te* Amsterdam, *bij* G. W. Tielkemeijer 76 *bladz. In kl.* 8*vo*. *De prijs is* *f* 0,90.

De Heer VAN DER VIJVER levert hier wederom een boekje voor de jeugd, hetwelk drie verhalen behelst.

Het eerste heet: *zucht tot pronken*, of schijn be-

bedriegt; het tweede: *de verdrukte onschuld*, of de regtvaardige Vorst; en het derde: *herkenning en vergeving*, of de trotschaard vernedert.

»Het eerste verhaal," zegt de Schrijver, »is geschreven naar aanleiding eener mondelijke mededeeling, welke gewigtig genoeg was om de Jeugd bij een gebrek te bepalen, dat al meer en meer toeneemt, en daarom bestrèden moet worden. Het tweede verhaal, ontleend van den verdienstelijken NIEMEIJER, zal bijval vinden, dewijl ouder- en kindermin, in al derzelver beminnelijke hoedanigheden, er in worden voorgesteld. Het derde verhaal behelst eene gebeurtenis, die, al is zij niet zeldzaam, toch belangrijk wordt, als men de verzekering van mij wil aannemen, dat zij niet verdicht, maar werkelijk voorgevallen is."

Wij hebben deze verhalen met genoegen gelezen, roemen derzelver goede strekking, en aarzelen niet, om deze lectuur aan de gevorderde Jeugd aan te prijzen, met den wensch, dat het goede oogmerk bij velen, afschrik namelijk van verkeerde gebruiken en van de ondeugd in 't gemeen, zal ten gevolge hebben.

MEN-

MENGELWERK.

IETS OVER MENSCHELIJKE BEPALINGEN IN DE GODSDIENST.

Hoezeer God onze hoogste en eenige wetgever is, zoo heeft hij nogtans in zijne ondoorgrondelijke wijsheid de maatschappij der menschen zoodanig ingerigt, dat derzelver leden onderling tot elkanderen, in eene afhankelijke betrekking staan. Zoo zijn er, die wegens jaren, stand en aanzien regt hebben, om anderen, die aan hen ondergeschikt zijn, te gebieden, dezen regelen voor te schrijven, naar welke zij zich te gedragen hebben; hen te bevelen iets te doen, zoo ook tegenovergesteld, hen te verpligten van iets na te laten.

Dit gezag is alzoo van hemelschen oorsprong, en in den gang des hoogen Godsbestuurs als ingeweven. Het maakt den band uit, welke de leden der maatschappij ten naauwste aan elkanderen verbindt, terwijl iedere poging, met het doel, om dien te willen losmaken, voor niets minder te houden is, dan voor eene baldadige omverwer-

ping

ping der zuilen, waarop het maatschappelijk gebouw rust, hetgeen niet anders dan ineenstorting ten gevolge kan hebben.

Wie erkent hier niet de verbindende kracht eener burgerlijke en kerkelijke wetgeving; — den grond, waarop de verpligting rust, die er bij kinderen bestaat, tot het gehoorzamen hunner ouders? om niets meer te noemen.

Ofschoon wij nu in dezen eene goddelijke verordening hebben te eerbiedigen, zoo denke men echter niet, dat er eenig gezag of bestuur zou mogen bestaan, dat zich op willekeur grondde. Ieder bevel, elk verbod, moet zich kenmerken, door eene wijze gematigdheid; — regt en billijkheid behooren er de grondtrekken van uit te maken, terwijl alles in overeenstemming dient te wezen, met de voorschriften des eeuwigen, onbedriegelijken Evangelies.

Gelijk nu iemand kan worden verpligt, iets te doen of na te laten, zoo kan noch mag zulks niet geschieden, ten aanzien van hetgeen hij te denken of te gelooven hebbe. Het staat aan geene menschelijke magt, hem daaromtrent te bevelen. De vrijheid, ten dezen opzigte, is een eigendommelijk regt, den mensch door zijnen Schepper geschonken, — staat met diens redelijken, zedelijken aanleg in verband, en maakt den adel zijner ziel uit; terwijl hij ten aanzien van het gebruik dat daarvan door hem gemaakt wordt, alleen verantwoordelijk is aan Hem, die alleen

het

het hart kent, en weet wat in den mensch is.

Onwillekeurig dringen zich deze gedachten voor mijnen geest, telkens, wanneer ik verneem, hoe men thans op het gebied der godsdienst, geheel in strijd met den geest des Evangelies, en zulks onder den naam van voor kerkelijke regtzinnigheid te ijveren, de hevigste twisten voert, de een den ander, zoo hij slechts van hem in zienswijze verschilt, als uit de hoogte verkettert, ja, medoogenloos veroordeelt. Of is men er tegenwoordig niet meer dan immer op uit, om den vrijen geest, als van nieuws wederom in boeijen te slaan, door aan uiterlijke vormen en menschelijke bepalingen een gezag toe te kennen, alsof zij door God zelven waren daargesteld geworden? Ik noem dit een allertreurigst verschijnsel. Het is de bron, waaruit zooveel verkeerds is voortgevloeid, en op heden nog voortspruit in eene kerkgemeenschap, waar het aan een geestelijk opperhoofd staat te bepalen, wat al of niet als waarheid moet worden aangenomen, terwijl het blind geloof van diens onfeilbaarheid alle verder onderzoek niet slechts overtollig, maar zelfs misdadig doet zijn.

Dat haar voorbeeld ons steeds tot heilzame waarschuwing zij, er men het gevaarlijke inzie, van in de zaak der godsdienst eenig bloot menschelijk gezag te laten gelden. Doet men dit, zoo huldigt men zijns ondanks het aangenomen beginsel der Roomsche Kerk, en ongevoelig vervalt men van de eene dwaling tot de andere.

Maar hoe, zullen dan de Catechismus, Geloofsbelijdenis en Formulieren, zoo als die in eenige afdeelingen der Protestantsche Kerk bestaan, ten eenenmale moeten worden verworpen?

Tusschen deze *geheel* te verwerpen, of daaraan een *onbepaald* gezag toe te schrijven, ligt nog een middelweg, welken te bewandelen ik meen dat ook hier aanprijzing verdient. Het volgende zij daaromtrent aangemerkt.

Het is de grondregel van de Protestantsche Kerk, in tegenstelling der Roomsche, dat zij het eeuwig blijvend woord van God, zoo als dat in de boeken des Ouden en Nieuwen Verbonds is opgenomen, erkent voor de eenige regelmaat van geloof en leven, met verwerping van alle menschelijke geschriften, voor zoo verre die daarmede niet mogten overeenkomen.

Hij die dus uit den Bijbel eenig zamenstel van leerbegrippen afleidt, niet om de menschen voor te lichten, noch die aan den toets des vrijen onderzoeks te onderwerpen, maar om hen tot het aannemen derzelve, door eigen of kerkelijk gezag te willen verpligten, handelt strijdig met den geest van het Protestantisme, en werkt er in zijnen kring toe mede, om in plaats van eenig gezagvoerend Opperpriester, eenen papieren Paus te stellen, aan wien men evenzeer zijne vrijheid van denken en oordeelen ten offer brengt.

Op grond hiervan meen ik te moeten vast stellen: dat alle bepalingen, opzigtelijk hetgeen men

in

in de godsdienst te gelooven of te betrachten heeft, om het even door wien ook daargesteld, en door welke achtbare kerkvergadering van vroegeren of lateren tijd ook goedgekeurd, voor niets meer te houden zijn, dan voor een menschelijk, dus onvolmaakt werk. Zij kunnen uit dien hoofde niet verbindend zijn, dan alleen in zoo verre zij met Gods onfeilbaar woord overeenstemmen; hetwelk aan ieder vrij staat, ja zelfs pligt voor hem is te onderzoeken, gelijk dan ook om die, na onpartijdige toetsing, al of niet aan te nemen.

Het is alleen in dien verstande, dat ik Catechismus, Geloofsbelijdenis en Formulieren, (hoezeer die ook anders, den tijd waarin zij zijn opgesteld in aanmerking genomen, hoogen lof verdienende,) wil hebben aangemerkt. Zij zijn ontworpen door mannen, die eeuwen vóór ons leefden, en hoewel zij daarin dan ook proeven leverden van grondige kennis en vromen waarheidszin, zij konden toch even min als de Godgeleerden van lateren tijd gezegd worden, door den geest der onfeilbaarheid bestuurd te zijn.

Daarenboven: Zou men kunnen aannemen, dat bij allen vooruitgang in nuttige kennis, waarvan de verloopene jaren alle getuigen, men alleen in die der allerbelangrijkste zaak, op hetzelfde standpunt was staan gebleven? Zoude er van dat meerdere licht, hetwelk zich van tijd tot tijd in de wereld verspreid heeft, dan volstrekt ten aanzien der gewijde uitlegkunde geene partij zijn getrok-

ken, en het zoo groot eene verwondering baren, dat men, in de negentiende eeuw, over sommige leerbegrippen eenigermate anders dacht en oordeelde, dan wel vroeger? In plaats van zich hierover te bevreemden, gelooven wij veeleer, dat eenige dier godvruchtige mannen, welke zich voor eeuwen met het zamenstellen van kerkelijke Formulieren enz. bezig hielden, zoo zij later geleefd hadden, die misschien in meer dan één opzigt anders gewijzigd zouden hebben. De geest des tijds toch oefent altijd zijnen invloed min of meer op de leiding en uitdrukking der gedachten uit.

Maar geeft ons dit nu regt, om op die schriften laag te vallen, en die te veroordeelen? Geheel niet. Van menschelijke opstellen kan wel nimmer iets anders gewacht worden; ook hebben zij geen gezag, dan voor zooveel zij dat van Gods woord ontleenen. Het is daaraan, dat zij moeten worden getoetst, terwijl die toetssteen aan ieder zonder onderscheid wordt in handen gegeven. Bevindt hij nu, dat zij in een of ander geene duidelijke Bijbelleer bevatten, wie zal het hem kunnen ten kwade duiden, dat hij daaraan zijnen bijval weigert? Daartoe heeft hij het volkomenst regt. Beneem den Christenbelijder die vrijheid, zoo treedt gij in zijne heiligste regten, en het graf is gedolven voor alle redelijk en heilzaam onderzoek der waarheid.

Hoe is het te bejammeren, dat in onze dagen de rust der vaderlandsche Kerk zoo zeer verstoord wordt.

wordt. Onder degene die zich leden en voorstanders van het Protestantismus noemen, voert men onderling eenen strijd, die in weêrspraak met den geest des Christendoms, op het gebied der godsdienst, vreemd behoorde te zijn, en geen ander gevolg kan hebben, dan eene verkwijning en uitdooving van dat christelijk leven, welks innerlijk bestaan zich geheel in liefde en goedwilligheid moet oplossen. De een ijvert voor uiterlijke vormen en menschelijke bepalingen, — en zweert bij Geloofsbelijdenis, Catechismus en Formulieren, alsof deze de keursteen waren, aan welken ieders gevoelen, meer nog dan aan de H. Schrift, behoorde getoetst te worden (*). Kerkelijke met Bij-

(*) Zoo ontmoette ik onlangs iemand, die uit de Kerk komende, den Leeraar voor onregtzinnig verklaarde, alleen om dat deze zich over het gewigtig leerstuk der verzoening, in eenigzins andere bewoordingen had uitgedrukt, dan wel het Avondmaalsformulier; terwijl een ander, zeker Predikant verketterde, toen hij hem hoorde zeggen: »ik voor »mij, kan den Doop niet als de plaats der Besnij»denis vervangende, aanmerken, ook om die reden »dat de laatste zich alleen tot kinderen van het »mannelijk geslacht, en den Doop zich in den uit»gebreidsten zin, tot alle kinderen uitstrekt.'' Dit zeide de man, was geheel verkeerd gedacht, zoo als hij zulks uit het Doopformulier konde bewijzen. Wanneer men zich zoo onvoorwaardelijk aan Formulieren hecht, loopt er dan inderdaad niet vrij wat van het Roomsche onder, en zou men tevens wel in den geest van derzelver Opstellers handelen?

Bijbelsche regtzinnigheid verwarrende, schijnen zij op de eerste hoogeren prijs te stellen dan op de laatste, en toonen waarlijk alzoo der Roomsche Kerk meer nabij te komen, dan zij zelf wel zouden willen weten. De andere staat daartegen lijnregt over. Hij ontziet zich niet van op die stukken der vrome oudheid laag te vallen. Den tijd waarin zij zijn opgesteld, voorbij ziënde, meent hij daarin niets goeds te kunnen vinden. De naam van liberaal in denkwijze te zijn, heeft voor hem zoo veel aantrekkelijks, dat hij zich alleen daarom tegen alle in de Kerk bestaande Formulierschriften verzet; en niets hem welkomer is, dan daarin eenig punt van verschil met deze of gene Bijbelplaats aan te treffen. Hij is onbillijk genoeg, van het geheel, om eenig deel, te veroordeelen, terwijl hij uit overdreven nieuwheidszucht, gaarne alles op losse schroeven zou gesteld zien.

Diep zijn beide te beklagen. Den gulden middelweg verlatende, voeren zij wederzijds tegen elkanderen eenen hevigen kampstrijd; en moge het daarbij al niet aan dolzinnigen ijver ontbreken, zij missen ongetwijfeld die edele waarheidsliefde, welke zich alleen houdt aan het onbedriegelijk Evangelie, en die dan ook moed geeft, om diens voorstellingen met bescheiden ernst te handhaven.

Door zulk strijdvoeren wordt het rijk der waarheid en der liefde, in stede van opgebouwd en uitgebreid, afgebroken en in deszelfs wasdom belemmerd.

Wa-

Ware dit anders! Mogt men leeren inzien, van hoeveel belang het is, die eendragt te bevorderen, welke ook in de zaak der godsdienst magt maakt! Daartoe wachte men zich van zijnen broeder te veroordeelen, zoo niet te verdoemen, alleen om dat zijne zienswijze in het godsdienstige, van de onze verschilt. Niemand voegt zulks minder dan den Protestant, die erkent tot vrijheid geroepen te zijn, en wiens voorouderen, eenen bangen tachtig jarigen strijd verduurden, ten einde in het rustig bezit derzelve te geraken. Gewetensvrijheid is de dierbaarste erfenis, welke zij ons ten koste van hun goed en bloed hebben nagelaten. Verliezen wij niet door laauwheid en twist, wat zij ons door volharding en eensgezindheid verworven hebben. En stelt men voor zich zelven op vrijheid van denken en oordeelen, als het begeerlijkste goed, hoogen prijs, men gunne die even zeer aan anderen. Verschil van meeningen zullen er blijven bestaan, zoo lang de mensch zijne waarde als redelijk denkend wezen gevoelt en handhaaft. Dat echter bij al dat verschil, de broederlijke liefde blijve! Daarin kan en behoort men het ten allen tijde, eens te zijn. Zij is het kenmerk van eenen echten Discipel des Heeren, de hoofdwet in zijn rijk, terwijl het deze ook zijn zal, welke eenmaal ten regelmaat zal strekken van dat oordeel, hetwelk in de toekomende wereld, ieders lot onherroepelijk voor de eeuwigheid beslissen zal.

Haarlem, 5 Julij 1843. J. D......

DE HEER IS MET DE ZIJNEN.

EEN WOORD VAN BEMOEDIGING, DEN PROTESTANTSCHEN BELIJDER TOEGESPROKEN,

DOOR

A. D. HUSSON,
Kandidaat tot de H. Dienst.

Ik bevond mij eenzaam op mijne kamer. Op mijne tafel lag onder anderen het laatste nommer van *de Katholiek* nevens het beruchte werk van STRAUSS, *das leben Jesu*. — Het toeval brengt somtijds den duit en den dukaat in denzelfden zak bijéén. Deze opmerking kon hier eenigzins van toepassing zijn; want hoewel ik geen der genoemde geschriften gaarne bij het edele goud vergelijk, zoo valt het toch niet te ontkennen, dat er, naar de verschillende mate der ontvangene talenten, een nameloos verschil is tusschen de vervaardigers van beiden.

Een blik op de vóór mij liggende werken deed mij in diep gepeins verzinken. Aan de ééne zijde zag ik, in mijne verbeelding, de leer des kruises verdrongen, door eene valsche wijsgeerte, welke genoeg waant te doen, wanneer zij den van God gezalfden Verlosser slechts den eerepalm der hoogste men-

menschelijke wijsheid toevoegt. Aan de andere zijde zag ik de eer van Gods Éénigen verduisterd, door eene ontelbare schaar van aangebedene heiligen. — »Donkere dagen van ongeloof en bijgeloof! welke »zullen nog uwe gevolgen zijn voor het Bijbelsch »Christendom?" zoo dacht ik en deze gedachte deed mij huiveren. Het was mij als riepen de schimmen onzer vaderen mij toe: »Toen wij den »brandstapel beklommen, meenden wij, dat eene »duurzame Evangelische vrijheid uit onze asch zou »oprijzen; maar ach! thans zien wij, dat we te »vergeefs den marteldood hebben geleden!"

Om dit schrikbeeld te verdrijven sloeg ik het eerste boek, dat onder mijn bereik viel, open, en zie, het was — een Bijbel. Werktuigelijk begon ik het laatste hoofdstuk van MATTHEUS te lezen; ik naderde aan het 20e vers en de woorden van JEZUS: *Ik ben met ulieden alle de dagen tot aan de voleinding der wereld*, deden een licht opgaan in mijn donker gemoed.

Lezer! deel met mij den troost dier belofte! JEZUS wil gedurig met ons zijn. En wie is Hij, die ons deze belofte schonk? — Vraag het aan de zon, dat ontzaggelijk beeld van des Scheppers Majesteit; aan het kwijnend maanlicht, dat liefelijk teeken van zijnen beminnelijken luister; aan het vonkelend starrenheir, hetwelk, op het zwarte blad van den nacht, met onuitwischbare letters van tintelend zonnevuur, deze woorden doet lezen: »almagt, wijsheid, liefde!" Onderzoek het

in de meer verborgene gewesten van het rijk der natuur, in den zandkorrel, in den waterdroppel, die elk eene wereld op zich zelve zijn, door levende schepselen bewoond — en antwoord mij: »het is die Vorst, welke *met alle magt bekleed is* »*in Hemel en op aarde*, wiens enkele belofte reeds »eene vervulling is."

En is niet de geschiedenis der christelijke Kerk, van haren aanvang af tot op onze dagen, een onwedersprekelijk bewijs zijner trouw? — Reeds aanstonds na JEZUS hemelvaart, hadden de belijders zijner leer met den haat van Jood en Heiden te kampen. De vreesselijkste vervolgingen ondergingen zij van beiden; maar juist daardoor werden de zaden van het gezegend Christendom, welke zich later zoo welig zouden ontwikkelen, heinde en ver over de aarde verspreid. Maar ook in de Kerk zelve vergat men al spoedig die Bijbelsche eenvoudigheid, welke het kenmerk der eerste belijders was. De weelderige eerdienst van het Heidendom werd op den bodem der christelijke godsdienst overgeplant, en Hij, die, zonder eenige moeite, zijn uitgestrekt gebied bestuurt, *alle dingen dragende door het woord zijner kracht*, Hij ontving, even als een zwak menschelijk koning, nevens zich eenen stedehouder op aarde. Maar toen teugellooze heerschzucht dien stedehouder tot de grootste uitsporigheden vervoerde, boden eenige meer verlichte vorsten hem krachtdadig het hoofd, en weldra zag hij zijne willekeurige be-

slui-

sluiten onderworpen aan het oordeel der *conciliën.*

Ondertusschen hielden de kleingeestigste beuzelingen, en niet de beoefening van den geestelijken zin des Christendoms, de Godgeleerden bezig; doch ook het laatstgenoemde bleef evenwel bewaard in het gezuiverd *mysticismus.* En toen het eindelijk eene doodschuldige euveldaad was geworden, aan eenig drogstelsel der heerschende Kerk te twijfelen, of het woord van God te lezen, vond LUTHER een' Bijbel. Hij verheft zijne stem, eerst tegen de leer der aflaten, daarna tegen een aantal andere instellingen van menschelijke dwaling; een drom van Hervormers volgen zijn voorbeeld; de duisternis wijkt voor het licht en wederom mogt men, Gode zij dank, dagelijks zijner dorstige ziel lafenis verschaffen uit die onuitputtelijke bron van wijsheid en zaligheid — het Evangelie; wederom deed vrijheid van geweten hare regten gelden tegen domheid en dwingelandij.

Nu was de reine leer van JEZUS alle gevaar te boven? — Neen, nieuwe rampen bedreigden haar met den ondergang. De vrijheid van gevoelen, welk een dierbaar kleinood ook op zich zelve, ontaardde allengs in een bandeloos denken. In de vorige eeuw, de zoogenaamde eeuw der rede, deden zich een aantal ongeloovigen op, welke de leer der goddelijke openbaring door eene ledige wijsgeerige godsdienst wenschten verdrongen te zien. Ja, zoo ver ging het, dat men, in *Frankrijk*, het

het bestaan van den Schepper des Heelals ontkende en de *rede*, die flaauwe straal van zijn eeuwig licht, als godheid huldigde. — Maar JEZUS was met zijne Kerk. Hij deed het niet ontbreken aan mannen, welke het ongeloof, met deszelfs eigen wapen, de wijsgeerte, bestreden, — en de Evangelische waarheid trad andermaal zegepralend in het licht.

Neen, belijder van CHRISTUS! niet hopeloos het hoofd op den boezem neergebogen, terwijl de Heer ons verzekerde, gedurig met ons te zullen zijn! Donker zijn de dagen, welke wij beleven, maar JEZUS regeert en Hij herschept duisternis in licht. Wij zagen het uit de geschiedenis, maar wij zien het ook in de natuur en openbaring. Een huiveringwekkend lijkkleed bedekt onze velden; de zon staart ons droefgeestig aan, door een nevelachtig uitspansel; geen vogel laat zich hooren; de geheele natuur is in diepen slaap verzonken. Daar verschijnt de lente: dalen en beemden zijn in bloemen gedoscht; de dagvorst schiet koesterende stralen op ons af; eene liefelijke balsemgeur vervult de lucht en noopt de gepluimde bewoners van het woud, om den Herschepper van het heelal een vrolijk lied te zingen, terwijl alles vervuld is van leven en blijdschap. — De nacht spreidt zijnen zwarten sluijer over ons halfrond uit; het is tastbare duisternis rondom ons. Maar die nacht wordt vervangen door een' blijden dageraad, en die dageraad gaat over in een helder licht. — De

mensch,

mensch, naar het beeld van den Hemelschen Vader geschapen, werd bedorven door de zonde; het werd winter in zijnen geest, tastbare nacht in zijnen boezem. Maar JEZUS verschijnt op aarde: Hij sticht zich eene Gemeente, Hem en den Vader geheiligd; Hij keert weder naar zijnen Hemel en stort van daar, op die Gemeente, de gaven zijns Geestes uit. Bij Hem is geene donkerheid: en laat Hij ook al der schaduw toe, hare vleugelen over ons uit te breiden, het is opdat het licht ons daarna te heerlijker zou bestralen.

Zalige vertroosting! JEZUS is altijd met ons! en wat hebben wij met zulk eenen Beschermer nog te vreezen? — Reike dan vrij, in onze dagen, het ongeloof aan het bijgeloof de hand, om de ware Kerk van CHRISTUS te verdelgen: IJdele pogingen! Nimmer zullen de poorten der hel haar overweldigen; *het Godsgebouw staat vast, hebbende dezen zegel: de Heer kent degenen, die zijns zijn.*" Houd dan moed, belijder van JEZUS! Het is *uw* Heer, *uw* Verlosser, die voor den worm in het stof en voor de Engelen, die zijnen troon omzweven, met dezelfde liefde waakt. Het is *uw* Schutsheer en Koning, die niet slechts de gezaligden in den Hemel hoort, wanneer zij Hem een onnavolgbaar zegelied zingen; maar die ook het oor leent aan het hulpeloos knaapje, wanneer het Hem, met stamelende lippen, »Erbarmer" noemt. In zijne hand is het lot van koningen en volken. Hij zendt, zoowel tot behouding, als ter vernie-

ti-

tiging zijnen donder uit. Maar Hij voert ook het gebied over de zedelijke wereld. Hij spreekt »tot hiertoe en niet verder!" Legioenen van Engelen snellen tot zijne dienst uit — en zijne Kerk zegepraalt over alle magten der duisternis.

Laat dan woelen wat wil: betoon gij slechts *een geloof, door de liefde werkende;* blijf gij slechts uwen Heer *in geest en waarheid* belijden; *waak, bid en verwacht!*

Amsterdam,
16 Sept. 1843.

UITTREKSELS

UIT HET

DAGBOEK EENS CHRISTENS,

GEHOUDEN OP ZIJNE REIZE NAAR HET HEMELSCH VADERLAND.

DOOR

P. DE V....

(*Vervolg van bladz.* 73).

Ouders en gij allen, die tot de edele taak der opvoeding door de Voorzienigheid geroepen zijt! niet te vroeg kunt gij, bij uwe kinderen en kwee-

ke-

kelingen, aandringen op het beoefenen der *welda-digheid;* daar deze deugd, zoo zij haren grondslag heeft in zuivere en opregte liefde jegens den naasten, voorzeker in hunne teedere harten onuitwischbare indrukken achterlaten, welke, bij meerdere ontwikkeling hunner verstandelijke vermogens ter zedelijke volmaking, hun den overgang tot die beoefenende en werkdadige voorschriften en pligten, welke de godsdienst van ons eischt, steeds gemakkelijker maakt.

Wanneer het den Heer van leven en dood, in zijne ondoorgrondelijke wijsheid, behaagt ons het smartelijkste, dat deze staat van onvolmaaktheid oplevert, te doen ondergaan — het verlies van dierbare panden; — o! bemoedigen wij ons dan toch met deze troostvolle gedachte, dat hun henengaan slechts eene *verwijdering* — wie weet voor hoe korten tijd! — geene *scheiding* is.

Was hun korter of langer verblijf op deze aarde gekenmerkt door ziekten of kwalen; werden zij hierdoor onder het Alwijs Bestuur huns liefderijken Hemelschen Vaders, die alléén weet wat den sterveling nuttig is, aan de zinnelijkheid onttrokken, opdat zij der zedelijke geboorte deelachtig zouden worden; — mogten zij alzoo in den Heere ontslapen: welke vader, welke moeder staart dan niet met een oog des geloofs, blijmoedig in hope, de panden hunner liefde na; daar het immers, volgens het eeuwig Evangelie, onbedriegelijk zeker

is,

is, dat zij ter zalige ruste ingingen, dáár, waar hun geest te huis behoort; alwaar zij, ontheven van alle ligchaamspijnen, en daardoor zoo dikwijls veroorzaakte hevige zielesmarten, nu een storeloos genot smaken van reine, onuitsprekelijke blijdschap, welke deze aarde hun niet schenken kon, met alle der door het bloed van CHRISTUS ten eeuwigen leven vrijgekochte zalige bewoners des Hemelschen Vaderlands.

Eenmaal, en wie weet hoe spoedig, slaat ook voor ons de ure des doods; zij dezelve de morgenstond eens blijden ontwakens! Dan zien wij hen weder: onze lieve Heiland, *de Overwinnaar van dood en graf*, heeft het ons verzekerd.

In den oogenblik, wanneer, op bevel des Almagtigen, de ziel des waren Christens hare aardsche banden slaakt, en haar in hoogere kringen meer verhevene werkzaamheden wachten, houden Geloof en Hoop op: immers zij aanschouwt, kent, verwerft en geniet. De Liefde alleen blijft de eeuwige grondregel, waarnaar zij handelt, en waardoor haar genot verhoogd wordt.

Dan eerst heeft men de aangename zelfbewustheid van wèl gehandeld te hebben, wanneer wij in onze goede voornemens niet bleven berusten, maar deze tot nut van ons zelven, of tot heil van onze evenmenschen ten uitvoer bragten.

Daar,

Daar, waar de zonde heerscht, is alles gangbaar, iedere ondeugd vindt er bijval; alleen de regtschapen Christen niet: en waarom? omdat hij uit volle overtuiging zijns gemoeds met onwrikbare standvastigheid strijdt tegen alles, wat hem van zijnen Heer zou kunnen verwijderen, en alzoo in den afgrond van zedeloosheid, ongeloof en twijfel doen nederstorten.

Wat baat alle geestbeschaving, zoo dezelve geen' invloed heeft op de veredeling des harten?

Leg eenen spaarpenning op, wanneer uwe inkomsten u zulks veroorloven; gij weet niet of gij denzelven niet te eeniger tijd zult behoeven. — Onvoorziene omstandigheden, aan dit leven onafscheidelijk verbonden, kunnen u treffen, en hoe zou het u dan niet grieven, wanneer gij deze beschuldiging van uw geweten moest hooren: »dat ik en de mijnen lijden, is *eigen'* schuld, ik had, hetgeen ik op eene doelmatige wijze vroeger konde besparen, der zinnelijkheid niet ten offer moeten brengen, dan ware ik voorzeker nu niet zoo ongelukkig!"

O! zoo gij uwe beeldtenis hier vindt, keer, bid ik u, terug op uwe schreden; maak van mijnen welmeenenden raad gebruik, en vrede des gemoeds zal u op uw levenspad vergezellen.

Is het uw hartelijk verlangen, om aan den

avond van iederen dag, die u door Gods goedheid weder ter uwe voorbereiding voor het eeuwige leven geschonken werd, steeds welgemoed te zijn? — Begin denzelven dan *met* God; wees onder uwe aardsche bezigheden, die altijd neven-, nimmer hoofddoel moeten zijn, wakende, biddende en strijdende tegen alles wat u van de godsdienstige stemming uws harten kan aftrekken; verrigt uwe zaken met de gedachte: God ziet mij, Hij, de Alwetende kent en doorgrondt mijn geheel bestaan. En doen zich onverhoeds gevallen op, die u van het spoor der deugd zouden kunnen doen afdwalen, o! laat dan toch vooral niet na met diepen eerbied te vragen: »Heere! wat wilt Gij, dat ik doen zal?"

Aldus handelende, zult gij uwe loopbaan met eene reine, door den wereldling niet gekende, vreugde voleindigen, uwe heiligmaking bevorderen, een deugdzaam voorbeeld ter navolging voor anderen wezen, en aan den laatsten avond uws aardschen aanzijns, zalig in den Heere ontslapen, en uwe werken u navolgen.

Alleen zulke uitspanningen zijn geoorloofd, welke aan onze inkomsten geëvenredigd zijn, en dus de belangen en behoeften onzer huisgezinnen niet benadeelen, onzen geest veredelen, en nimmer voedsel geven aan eene buitensporige zinnelijkheid.

Bestudeer u zelven met de meest mogelijke op-

lett-

lettendheid, ten einde uwe gemoedsneigingen, tot welke gij door uw temperament het meeste overhelt, volgens de onfeilbare voorschriften der deugd, niet alleen te matigen, maar met Gods hulp te beheerschen.

Hij, die alleen inziet, welk eene snoode ondankbaarheid tegen God de zonde is, en dezelve niet door gebed en zelfverloochening bestrijdt en in zich tracht te dooden, opdat CHRISTUS eene gestalte in hem krijge, is gelijk aan den kranke, die het nut van de hem voorgeschrevene geneesmiddelen wel beseft, maar volstandig weigert dezelve ter zijne herstelling te gebruiken.

Beloof nooit iets, tenzij gij uwe belofte kunt vervullen.

Wanneer men in het gebed den troon des Eeuwigen nadert, doordringe ons een diep gevoel van eerbied voor zijne Hooge Majesteit; al het zinnelijke worde uit onze gedachten gesteld; een vast geloof, dat Hij, de Heer van hemel en aarde, ons kan en wil verhooren, zoo wij vertrouwend en ootmoedig bidden, om al hetgeen Zijne wijsheid en liefde ter verkrijging eener eeuwige gelukzaligheid het nuttigst voor ons acht, beziele ons. — Geen ijdele omhaal van uitgekozene woorden of sierlijke, gezochte uitdrukkingen, worden gevorderd; — neen, eenvoudig en hartelijk stijgen onzer smeekingen tot Zijn' verheven' troon, en niet genoeg

kunnen wij op onze hoede zijn tegen het afzwerven onzer gedachten, om het gewigtig doel des gebeds niet uit het oog te verliezen; want hoe zal de Heer ons hooren, zoo wij ons zelven niet hooren? — *Een gebed toch zonder aandacht, is als een ligchaam zonder ziel.*

Wat is toch de reden, dat wij, voor het eerst in aanraking komende met sommige menschen, ons door hun achtbaar voorkomen, en hunne ernstige, liefdevolle gelaatstrekken als het ware gedrongen gevoelen, om hun ons vertrouwen te schenken? — Zou het ook wezen, omdat zij door den Heer, van het uur hunner geboorte af, ter uitbreiding van het Rijk des Lichts tot iets groots verordend zijn, en dus, bij de ontwikkeling en vorming hunner hiertoe geschonkene geestvermogens, het ligchaam in deszelfs groei met de in hetzelve aanwezige ziel eenen gelijken tred houdt, zoodat het niet anders kan, of hunne gewigtige bestemming, om, onder Gods Alvermogend bestuur, zielen voor het Rijk van waarheid en deugd te winnen en op te leiden, moet iets goddelijks, iets hemelsch van hun verheven gelaat, dien onbedriegelijken spiegel der ziel, doen afstralen?

Het door nijveren arbeid en eerlijkheid, hoewel vaak zuur gewonnen brood, smaakt beter dan de meest uitgezochte lekkernijën, welke langs oneerlijke wegen verkregen worden.

(*Het vervolg hierna.*)

EDEL-

EDELMOEDIGHEID VAN ISRAËLIETEN OMTRENT EENE CHRISTIN.

Een Christen meisje was voor eenigen tijd in den Harem van een magtig en aanzienlijk man in *Konstantinopel* opgenomen, maar toen zij, niettegenstaande alle daartoe aangewende pogingen van zijne zijde, zich niet naar zijnen wil schikte, en aan hare christelijke belijdenis getrouw bleef, besloot hij, uit wraakzucht, haar naar *Alexandrië* te zenden, en als slavin te laten verkoopen. Onder voorwendsel van een plaisiertogt, werd zij naar *Mahmudus* (den mond van het Nijlkanaal) gebragt, waar men haar met geweld naar *Kairo* inschepen wilde. Hare lotsbestemming bevroedende, bood zij den krachtigsten tegenstand, doch moest voor de overmagt wijken en werd naar het schip gesleept. Op haar geroep om hulp, ijlden aanstonds twee Israëlieten, die zich daar in den omtrek bevonden, — de Heeren J. SONNINO en GIUSEPPE DE L. MORPURGO, uit *Triëst*, — naar haar toe. Zij bemerkten weldra, dat het hier de redding van eene Christin gold, wierpen zich tusschen haar en de geweldenaars, zonder voor hun oogenschijnlijk levensgevaar te vreezen, daar zij aanstonds door eene menigte Arabische dweepers omsingeld werden, die het heiligste van hun heiligdom, een meisje uit een Harem, door de handen van Jo-

den ontheiligd zagen. Met dat al gelukte het hun het heldhaftig Christen meisje te redden, en onder de bescherming van de regering van *Alexandrië* te stellen, en verloren haar niet uit het oog, voor dat zij haar in het huis van den Russischen Vice-Consul veilig zagen. Deze bragt, hoewel met veel moeite, te weeg, dat het meisje vrij gemaakt werd, en nog voor zonnen ondergang was hetzelve onder de Russische vlag tegen verdere vervolging beveiligd.

EIGENAAADIG AFSLAAN EENER BEROEPING.

Lambertus hortensius was Rector der Latijnsche school, te *Naarden*, in 1544 geworden, en bragt door zijnen ijver dezelve tot zulk een ongehoorden trap van bloei en luister, dat men hem niet lang daarna te *Delft* begeerde. Maar de hoogdravende toon, waarop men, in den beroepingsbrief, de vereischten van een Rector beschreef, deed hem voor die beroeping bedanken met deze weinige woorden: *Angelum quaeritis. Homo sum. Valete*, dat is: Gij zoekt een Engel. Ik ben een mensch. Vaartwel.

Uit kist *en* royaards *Nederl. Archief voor Kerk. Gesch.* III. 181.

DE

DE ERKENTELIJKHEID NAAR DE MODE.

ZAMENSPRAAK TUSSCHEN LORD R. EN DEN TAFELSCHUIMER WASP.

(*Naar het Fransch.*)

De Lord.

WILTON is geen Minister meer.

WASP.

Is 't zeker wat gij zegt, Mijnheer?

De Lord.

't Is waar, en 't spijt mij van den man.

WASP.

Mij niet zoo zeer, Mylord! Ik kan
Bewijzen, dat zijn ijdle waan,
Hem feil bij feil heeft doen begaan.

De Lord.

Gebreken heeft wel iedereen.

WASP.

Gebreken waren 't niet alleen;
Hij stoorde zich aan wet noch regt;
Zijn ziel was slaafsch aan 't goud gehecht;
De trouwste dienaar van den staat
Werd zeker door hem 't meest gehaat....

 De

De Lord (met gestrengheid.)

Kent gij dien heer van zoo nabij?
Hoe komt dit toch? Vertel het mij!

WASP.

Of ik hem ken? o ja, gewis,
'k Zat iedren middag aan zijn disch.

's Gravenhage. L. J. KRIEGER.

GEDACHTEN

BIJ HET

AFVALLEN DER BLADEREN.

In 't maaksel van een blad,
Ziet men Gods wijsheid stralen;
Wie kan hoe veel 't bevat,
Met juiste trekken malen?
'k Bezag, schakeering, vezels, kleur,
Toen 't blad nog was in vollen fleur;
Den boom en struik als kroonde,
Haar schoonheid aan mij toonde.
Doch 'k zie in dezen Herfst den boom van tooi ontdaan!
En op den grond verspreid, de geel-geworden blaân:
Het afgevallen blad, in 't groen gedost, weleer,
Ligt nu geheel verwelkt, voor mijne voeten neêr;
Ten

Ten leerbeeld, hoe uw kracht en schoonheid nederstort,
Wanneer g' o Mensch! die prijkt, weer stof en aarde wordt,
Dan uit den dood spruit leven,
Natuur spreidt dit ten toon;
De vlinder in de dreven,
Ontvlood haar popjes woon!
En zal in lente tijd,
Uit knop te voorschijn komen,
Een nieuwe blad, gewijd,
Aan bosch, en struik, en boomen:
Zoo, Christen! zult g' uit 't graf, verheerlijkt weêr verrijzen,
Om in vernieuwden staat, uws Scheppers naam te prijzen.
Eens wordt Gij uit uw kring van d'aarde overplant,
In 't hemelsch Paradijs, in 't ware Vaderland.

Windeweer, 1843. P. Z.

SCHOOL-NIEUWS.

AMERSFOORT.

Den 11 Julij 1843. Nadat, op den 27 der vorige maand, de leerlingen aan dezer stads Latijnsche school, bij het toen gehouden Examen, hadden doen blijken, welke vorderingen door hen gedurende den afgeloopen Cursus, zoo in de Grieksche en Latijnsche talen, als in de Wiskunde, waren gemaakt, en daarbij voor het grootste gedeelte de volle goedkeuring van de Edele Achtbare Heeren Curatoren hadden mogen wegdragen; had op heden de plegtigheid der promotie en prijsuitdeeling plaats.

Dit aan de Letteren gewijd feest werd geopend met eene zeer toepasselijke aanspraak, door den zeer Geleerden Heer J. A. C. VAN HEUSDE, Rector der school, vervangen wordende door H. C. G. SCHIJVLIET, die met het houden eener door hem zelven gestelde redevoering: *de Arato Foederis Achaici Praetore*, summa cum laude van deze school afscheid nam, en met een boekgeschenk begiftigd tot het bijwonen der Akademische lessen werd bevorderd. Hierop werd het spreekgestoelte beklommen door P. M. KELLER VAN HOORN, die exercitii causa eene insgelijks door hem zelven bewerkte redevoering hield: *de Hierone juniore Syracusarum tyranno.*

Vervolgens werden eereprijzen uitgereikt in de talen; aan P. J. VAN DER HOEVEN, C. A. HARDERWIJK, C. H. VAN VLOOTEN, W. HUBERS en E. DE JONG, en in de Wiskunde aan P. M. KELLER VAN HOORN, P. J. VAN DER HOEVEN, W. HUBERS en C. H. VAN VLOOTEN; alle welke jongelingen met gepaste vrij-

vrijmoedigheid in Latijnsche en Nederduitsche versmaat aan Heeren Curatoren hunnen hartgrondigen dank betuigden; en werd dit feest, even als het begonnen en bij tusschenpoozen vervangen was, met fraai orgelmuzijk besloten.

BOLSWARD.

Den 2 Aug. 1843. Nadat op den 28 Julij het gewoon halfjarig Examen gehouden was, en de leerlingen voldoende blijken gegeven hadden hunner gemaakte vorderingen in de onderscheidene vakken van onderwijs, had heden de openlijke bevordering en uitdeeling der prijzen plaats. De plegtigheid werd door den Rector, Dr. G. HAMMING, met eene redevoering geopend, en bij deze gelegenheid werden de Heeren Mr. J. HAITSMA MULIER en W. BROUWER, DZ., geluk gewenscht met hunne benoeming tot Curatoren, en de belangens der school ook aan Hun Ed. Achtb. aanbevolen. Vervolgens werden bevorderd: van de vierde tot de derde klasse: K. BRUINSMA; van de tweede orde der vijfde klasse, tot de eerste orde: J. HAMMING; van de zesde tot de vijfde klasse: D. BROUWER en K. SCHUURMANS; tot de eerste orde der zesde klasse, P. TADEMA. Alle deze jongelingen met prijzen begiftigd, betuigden volgens gewoonte hunnen dank aan H. H. Curatoren, gelijk ook T. HANNEMA, wien voor betoonde vlijt en gemaakte vorderingen een vereerend getuigschrift ten deel viel. Voor de vlijtige beoefening der Meetkunde ontving P. TADEMA, en voor gemaakte vorderingen in de Geschiedenis D. BROUWER het gewoon testimonium.

HARDERWIJK.

Den 14 Aug. De prijsuitdeeling en promotie der leerlingen aan het Nassau-Veluwsch Gymnasium alhier, had heden op de gewone wijze plaats in het auditorium dier school. In eene prolusio

sprak

sprak de Rector: *de numero histrionum in Graecorum tragoedia*; waarna hij, volgens het besluit der Curatoren, bevorderde: uit de derde orde der derde klasse naar de tweede orde: W. M. V. D. BREGGEN, tevens met eenen Latijnschen en Griekschen prijs, en een getuigschrift voor de Vaderlandsche Geschiedenis en Taalkunde begiftigd; uit de tweede orde der vierde klasse, buitengewoon naar de derde orde der derde klasse: C. A. MOORREES, die eenen prijs ontving voor het Latijn, en een getuigschrift voor de Geschiedenis, Aardrijkskunde, Mythologie, het Fransch en de Geschiedenis der Ned. Letterkunde; naar de eerste orde der derde klasse: W. J. A. HUBERTS, tevens met een getuigschrift voor de Rekenkunst beloond, en A. HUIJSMAN; eindelijk uit de derde orde der vierde klasse, tot de derde orde: A. H. G. P. VAN DEN ES, met eenen prijs voor het Latijn beloond.

OOTMARSUM.

Op den 18den Augustus 1843 had alhier, in tegenwoordigheid van H. H. Curatoren der Latijnsche school, het gewoon Examen plaats, hetwelk voldoende blijken opleverde van de vorderingen, welke de leerlingen in de verschillende vakken van onderwijs, sedert het laatst gehouden onderzoek, gemaakt hadden. Na den afloop van het Examen ging van de eerste orde der vijfde klasse tot de tweede orde der vierde klasse over: J. TEN POL, terwijl J. C. H. RIEGEMAN en A. V. LAER DINCKGREVE van de bovenste orde der zesde klasse, tot de bovenste orde der vijfde klasse, bevorderd werden. De leerlingen H. TEUSSE, en ... WIEGINK hadden nog niet lang genoeg het onderwijs bijgewoond, om op bevordering tot eene hoogere klasse aanspraak te kunnen maken, en bleven dus op de onderste orde der zesde klasse.

KAM.

KAMPEN.

Den 28sten Aug. 1843. Heden werd, in de vroeger Waalsche Kerk, de jaarlijksche promotie en prijsuitdeeling aan de leerlingen van het Gymnasium gehouden. De Rector hield eene redevoering, welker onderwerp was: *Quibus rebus suae aetatis adolescentium mores depravatos, quibusque eosdem emendandos esse Horatius existimaverit.* Vervolgens werd een der leerlingen, S. KEYZER, na het ontvangen van een prijs voor de Oude Talen en voor de Geschiedenis, en na gesproken te hebben: *de Horat. Carm. L. IV, carm.* 4, tot de Akademische lessen bevorderd.

In de tweede klasse werd een prijs voor de Talen toegewezen aan J. A. KOOIMAN; in de derde klasse verkreeg J. J. H. GLASER, om zijne bijzondere vlijt, den prijs der Talen, Aardrijkskunde en Mythologie, en werd met H. J. RAMBONNET tot de tweede klasse toegelaten.

In de derde klasse werd geplaatst de leerling der vierde klasse, P. C. LINDEBOOM, aan wien de prijs in de talen en Wiskunde werd toegekend.

Eindelijk werden van de tweede orde der vijfde klasse in de eerste orde opgenomen: A. G. MIDDELBERGH en F. L. RAMBONNET, de eerste met den prijs der Talen.

Nadat deze jongelingen met gepastheid aan de Ed. Achtb. Heeren Curatoren van het Gymnasium hunnen dank betuigd hadden, deed de Rector zijne hoorders opmerken drie bijzonderheden, welke het gewigt van deze plegtigheid vermeerderden. De eerste was de tegenwoordigheid van den in het begin dezes jaars nieuw verkozen Burgemeester dezer stad, den Ed. Achtb. Heer Jonkh. Mr. H. WITWAALL. VAN STOEKWEGEN, ter vervanging van den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. F. LEMKER, welke,

na

na een lang tijdperk, in moeijelijke omstandigheden, het bestuur in handen te hebben gehad, zich aan hetzelve heeft onttrokken.

De Rector wenschte den nieuwen Burgemeester geluk, als hoofd der stad, en vermeldde de blijken van Zijn Ed. Achtb. belangstelling in het klassieke onderwijs, terwijl hij de Latijnsche scholen en de veranderingen, welke de tijdgeest in dezelve vordert, aan Zijn Ed. Achtb's. zorg aanbeval.

Ten tweeden maakte hij openlijk gewag van de buitengewone vorderingen van den tot de Akademie bevorderden jongeling, die de in de laatste jaren op het Gymnasium onderwezene leerlingen verre achter zich had gelaten: en sprak eindelijk van de verwachting, welke men met grond voor den bloei van het Gymnasium konde opvatten, door het aannemen, van een, den omvang der stad in aanmerking genomen, aanzienlijk getal leerlingen.

Het hooge belang, hetwelk men hier stelt in de studie der Oude Talen, bleek uit de aandacht van bijna alle geletterde personen, hier gevestigd.

De bekwame Organist, de Heer J. H. VAN DER DUSSEN, bragt veel toe, om deze gelegenheid voor de hoorders door welluidende orgeltoonen nog meer te veraangenamen.

GOUDA.

Den 30sten Aug. 1843. Nadat de leerlingen der Latijnsche school dezer stad, bij het Examen aan Heeren Curatoren hadden doen blijken de vorderingen door hen gemaakt in den afgeloopen halfjarigen *Cursus*, vond op heden de plegtigheid der promotie en prijsuitdeeling plaats.

Deze plegtigheid is door den Rector, met eene korte voorafspraak, geopend. Vervolgens beklom de verdienstelijke jongeling, C. ROMEIJN, het spreekge-

gestoelte, en sprak zijne, door hem zelven vervaardigde, redevoering: *de turbis civilibus, quae ante expugnationem Francicam seculo decimo octavo exeunte patriam nostram infestarunt*, met gepaste vrijmoedigheid uit, waarna hij met een boekgeschenk van buitengewone waarde vereerd, en *magna cum laude* tot de Akademische lessen werd bevorderd met een *praemium ordinarium*, een *praemium Graecum*, een *praemium diligentiae*, en een gewoon en buitengewoon getuigschrift voor zijne vorderingen in de Wiskunde, in de oude en nieuwe Aardrijkskunde, in de oude Geschiedkunde en Fabelkunde. Vervolgens had de bevordering tot hoogere rangen plaats, en werden een aantal leerlingen met prijzen en met loffelijke getuigschriften voor de beoefening der wetenschappen begiftigd.

Van de tweede orde werd tot de eerste orde der eerste klasse bevorderd: N. J. KROM, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae*, en een getuigschrift voor zijne vorderingen in de Fabelkunde, in de oude en nieuwe Geschiedkunde en in de oude Aardrijkskunde.

Van de tweede klasse ging tot de tweede orde der eerste klasse over: J. A. P. P. VAN DER HEIJDEN, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae* en een getuigschrift voor zijne vorderingen in de Fabelkunde, in de oude Aardrijkskunde en in de oude Geschiedkunde.

Van de vijfde werd tot de vierde klasse bevorderd: A. ROMEIJN, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae* en een getuigschrift voor gemaakte vorderingen in de oude en nieuwe Geschiedkunde, in de nieuwe Aardrijkskunde, in de Fabelkunde en in de Wiskunde.

Van de tweede werd tot de eerste orde der vijf-

vijfde klasse bevorderd: J. COOMANS DE RUITER, met een *praemium diligentiae* en een getuigschrift voor gemaakte vorderingen in de oude Geschiedkunde.

Van de zesde klasse ging tot de tweede orde der vijfde klasse over: H. S. SANDERS, met een *praemium adsiduitatis* en een getuigschrift voor zijne vorderingen in de oude Aardrijkskunde; P. J. LEUSEN, met een *praemium ordinarium* en een getuigschrift voor zijne vorderingen in de oude Aardrijkskunde, en in de oude en nieuwe Geschiedkunde; T. W. VAN LEUNEN met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae* en een getuigschrift voor zijne vorderingen in de oude Geschiedkunde; en eindelijk P. NOURISSE.

Hierna heeft de Conrector, de Wel Ed. zeer Gel. Heer Mr. P. ROMEIJN, beroepen Rector te *Gorinchem*, in het Latijn een hartelijk en aandoenlijk afscheid genomen van Heeren Curatoren, van den Rector, van zijne leerlingen, vrienden en verdere betrekkingen.

Deze plegtigheid, volgens gewoonte, met orgelmuzijk begonnen en afgewisseld, werd door den Rector met dankzegging aan de toehoorders voor hunne tegenwoordigheid besloten.

HEUSDEN.

Heden, den 30 Augustus, greep alhier in de groote Kerk de openlijke prijsuitdeeling onder de leerlingen der Latijnsche school plaats, nadat op gisteren het gewone Zomer-Examen gehouden was.

Bij dezelve werden bevorderd: van de derde tot de vierde klasse, de verdienstelijke jongelingen: G. VAN DIESEN, J. H. DE ZOETE en P. G. J. PIEPERS, en van de tweede tot de derde: A. VAN EIJK en J. A. OPHORST.

Allen dankten op eene bevallige wijze de Heeren

ren Curatoren, voor de ontvangene boekgeschenken, en voor de getuigschriften wegens vorderingen in de Wiskunde, welke aan J. H. DE ZOETE en A. VAN EIJK waren toegekend, terwijl dit letterfeest, opgeluisterd door het orgelmuzijk, ten genoegen der aanwezigen afliep.

PROGRAMMA

VAN HET

HAAGSCHE GENOOTSCHAP

VOOR HET JAAR 1843.

Bestuurders van het Haagsche Genootschap *tot Verdediging van de Christelijke Godsdienst*, hebben, in hunne Vergadering van den elfden en twaalfden September dezes jaars, uitspraak gedaan over vijf bij hen ingeleverde Verhandelingen.

Zij maakten een' aanvang met het beoordeelen van de, reeds in het Programma des vorigen jaars bl. 13 vermelde, Hoogduitsche Verhandeling over de vraag: *Welke is de leer van* JEZUS *omtrent de gemeenschap, die er bestaat tusschen Hem en degenen, die in Hem gelooven? Hoe is dezelve door onderscheidene Schrijvers des Nieuwen Testaments voorgesteld en ontwikkeld, En wat moeten wij ten aanzien van de praktijk des Christendoms voor alle tijden daaruit afleiden?* en tot zinspreuk hebbende: Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ Σὺ ἐν ἐμοί enz. Doch dezelve werd bevonden een opstel te zijn, hetwelk te onbeduidend was, om ter bekrooning in aanmerking te kunnen komen.

Vervolgens kwamen ter tafel twee Nederduitsche Geschriften, waarvan het eene tot zinspreuk had:

'Η νὺξ προέκοψε enz., het andere: Μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει enz. Zij waren ingezonden om te dienen tot *een Leesboek over de Geschiedenis der Kerkhervorming, ter bevestiging van de Protestanten in hun Christelijk geloof.* Het eerstgenoemde oordeelde men als onvoldoende ter zijde te moeten leggen; maar het andere werd, als aan den wensch des Genootschaps ten volle beantwoordende, met den gouden eereprijs bekroond. Bij de opening van het naambriefje bleek de Schrijver te zijn B. TER HAAR, *Theol. Doct. en Predikant te Leiden*, thans te *Amsterdam*.

Daarop werd uitspraak gedaan over twee, insgelijks Nederduitsche, Verhandelingen betrekkelijk de vraag: *In welken zin kan* JEZUS CHRISTUS *gezegd worden de openbaring Gods te zijn? Is Hij dit alleen door zijne persoonlijke verschijning en zijn handelend leven op aarde, alsmede door de voortdurende werking van zijnen geest in de Christelijke Gemeente; of is Hij het evenzeer door hetgeen Hij zelf en de Apostelen, omtrent God en Goddelijke zaken, bij monde en in geschrifte, hebben voorgedragen? In welk een verband staat het eene tot het andere? En welke waarde behoort aan beiden onderscheidenlijk te worden toegekend?* Aan den Schrijver der eene, die tot zinspreuk had: Οὐκ ἔκρινά τι εἰδέναι enz. kon, vooral wegens eenzijdigheid en min grondige bewerking van zijn onderwerp, geene bekrooning ten deele vallen. De andere, geteekend met de zinspreuk: 'Εφανέρωσε δὲ καὶ enz. is bevonden zoo veel goeds te bevatten, dat aan den Schrijver van dezelve de gouden eerepenning werd toegewezen. Het naambriefje maakte als dien Schrijver bekend P. VAN DER WILLIGEN, *Predikant te Tiel.*

De volgende vragen worden op nieuw ter beantwoording uitgeschreven:

I. *Welke is de leer van* JEZUS *omtrent de gemeenschap, die er bestaat tusschen Hem en degenen, die in Hem gelooven? Hoe is dezelve door onderscheidene Schrijvers des Nieuwen Testaments voorgesteld en ontwikkeld? En wat moeten wij ten aanzien van de prak-*

praktijk des Christendoms voor alle tijden daaruit afleiden?

II. *Welke veranderingen hebben de Godgeleerde wetenschappen in Nederland, sedert het begin der Staatsomwentelingen in het laatst der voorgaande eeuw, ondergaan? Door welke oorzaken zijn die veranderingen te weeg gebragt? In welke Letterkundige of andere verschijnselen hebben zij zich kenbaar gemaakt? En welk oordeel moet men vellen over hetgeen daaruit in het godsdienstige en wetenschappelijke te onzen tijde is voortgevloeid?*

III. Daar men meent op te merken, dat de eigenaardige denk- en handelwijze van ERASMUS, ten aanzien der Kerkhervorming, vooral ook in zijnen aanleg en zijn karakter als Nederlander haren grond heeft, en wederkeerig de groote invloed, dien hij op de Hervormingsgezinden en den gang der Hervorming in ons Vaderland geoefend heeft, uit eene natuurlijke overeenstemming der Nederlanders met dezen hunnen Landgenoot schijnt te zijn voortgevloeid; zoo vraagt men eene Verhandeling over ERASMUS *als Nederlandsch Kerkhervormer*, in welke en deze zijne eigenaardige denk- en handelwijze, tevens in overeenstemming met die van andere Voorgangers der Hervorming in ons Vaderland, en de invloed, dien hij op de Nederlandsche Kerk, ook de Roomsch-Katholiek geblevene, veelzins geoefend heeft, in derzelver oorsprong en gevolgen, uit 's mans eigene Schriften en andere bronnen, naauwkeurig worden nagespoord en uiteengezet; terwijl eindelijk worde beoordeeld, in hoe verre die denk- en handelwijze mag goedgekeurd en ook nu nog aangewend en toegepast worden.

IV. *Eene Apologetische Bibliotheek*, dat is: *eene volledige en wetenschappelijk geordende opgave en beknopte letterkundige geschiedenis der grootere en kleinere Apologetische Schriften, van de vroegste tijden des Christendoms tot op onze dagen.*

De antwoorden op de eerste vrage moeten ingezonden worden vóór 15 December 1844, en die op de tweede vrage vóór 1 Sept 1845. De derde en vierde vraag hebben Bestuurders besloten voor een' onbepaalden tijd uit te schrijven.

Als nieuwe Prijsstoffen worden de twee volgende opgegeven:

I. *Een onderzoek naar den oorsprong, den geest, de lotgevallen en de voortdurende waarde der Liturgische Schriften, bij de Nederlandsche Hervormde Kerken in gebruik.*

II. *Eene geschiedenis van de beoefening der bespiegelende Wijsbegeerte in Nederland, met aanwijzing van den invloed, welken die beoefening gehad heeft op Godgeleerdheid en Godsdienst.*

De antwoorden op de eerstgenoemde Prijsstof worden ingewacht vóór 15 December 1844, die op de andere vóór 1 September 1845.

Op de voldoende beantwoording van alle deze, bij herhaling opgegevene, of nieuwe Prijsvragen, wordt de *verhoogde* eerepenning van *vier honderd gulden* uitgeloofd, met vrijlating aan de Schrijvers, om de waarde geheel of gedeeltelijk in geld te ontvangen.

Volgens het Programma des vorigen jaars verwacht het Genootschap, vóór 15 December dezes jaars, nog antwoorden op de vragen over de waarde van de *Handelingen der Apostelen*, over *de Kerkelijke woelingen en verdeeldheden, onder de Protestanten in Nederland*, over *de onzigtbare Kerk*, over *het gezag der Apostelen*, over *de rigting van de Apologetiek des Christendoms*, over *Staatkundige, Burgerlijke, Godsdienstige en Zedelijke vrijheid*; voor 1 September 1844, op de vragen over *de Wereldschepping*, over *de Apokryphe Evangeliën*, alsmede *eene beknopte Geschiedenis van het Hervormd Leerbegrip.*

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne Namen niet bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en er bij te voegen een *verzegeld briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne namen en woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid en klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen in *goed leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche taal, of ook, in de Latijnsche, Fransche of Hoogduitsche met Romeinsche Letters (naardien het met Hoogduitsche karakters, en onduidelijk geschrevene, niet in aanmerking gebragt wordt), *vrachtvrij*, en

en met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den Medebestuurder en *Secretaris* des Genootschaps, W. A. VAN HENGEL, *Theol. Doct.* en *Prof. te Leiden.*

Het zij op nieuw ter waarschuwing herinnerd, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk, zal mogen uitgeven, zonder bewilliging van Bestuurders dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om naar goedvinden, ten algemeenen nutte, gebruik te maken van al de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, ten deele gemeen te maken, hetzij alleen met bijvoeging der zinsprenken, door de Schrijvers gebruikt, hetzij ook met uitdrukking van derzelver Namen, indien zij, daartoe verzocht zijnde, die gelieven te openbaren.

Eindelijk wordt herinnerd, dat geene ingezondene Verhandelingen door de Schrijvers kunnen worden terug bekomen, dan in kopij, welke, onder opgave van adres en waarborg van onkosten, door de Directie zal bezorgd worden.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

WAGENINGEN. Zie Aug. 1843.

BENNEKOM. Zie Sept. 1843.

 NIJ-

NIJMEGEN.

MAAS-BOMMEL, den 9 Julij 1843. Heden werd de Gemeente, in de godsdienstoefening, verblijd, door het aangename berigt, dat van Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, eene aanzienelijke gift van *ƒ* 200, voor de nieuw gebouwde Kerk alhier, door den Kerkvoogd ontvangen was.

God verhoore de gebeden, welke, dadelijk na deze tijding, voor den weldadigen Vorst, door de Gemeente ten Hemel zijn opgezonden.

NEERBOSCH vakant. Zie Jan. 1843.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOUT. Zie April 1843.

ZUTPHEN.

GROENLO, 19 Aug. 1843. Heden overleed alhier, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer ENGELBERT ABBINCK, Emeritus Predikant dezer Gemeente, in den hoogen ouderdom van ruim 87 jaren.

Na vroeger te *Gelselaar* in de dienst des Evangelies werkzaam geweest te zijn, kwam zijn Eerw. in 1797 tot ons, en was een voorbeeldig Herder en Leeraar dezer Gemeente tot 1834; sedert welken tijd hij eene welverdiende en gezegende rust in ons midden genoot.

Op den eerstvolgenden Zondag na zijn overlijden, gedacht onze Leeraar, Ds. H. G. HUISKES, predikende over 2 *Tim.* IV:7 en 8, den waardigen man, die zoo veel was en deed voor deze Gemeente, in vrede henenging; en, zoo als wij vertrouwen, zalig is bij zijnen Heer.

ZUTPHEN, 24 Sept. Onze waardige Leeraar, Ds. C. KRABBE, deelde heden aan de Gemeente zijn besluit mede, dat hij zich verpligt had gevonden, om de beroeping naar *Leiden* aan te nemen.

NE-

NEDE, den 1 Oct. 1843. Mogt deze Gemeente zich van tijd tot tijd verblijden, over onderscheidene bewijzen van godsdienstliefde en christenzin, zij is op nieuw verheugd geworden, door een aanzienlijk *Geschenk aan de Kerk der Hervormde Gemeente te Nede*, zijnde een fraai bewerkte zwaar zilveren Doopbekken, van hetwelk voor de eerste maal, op dezen dag, gebruik mogt worden gemaakt door onzen Leeraar, Ds. G. VAN KESTEREN. Deze gift, ter nagedachtenis der Heeren J. B. TEN HOOPEN en B. TEN HOOPEN, zal, *en* een sieraad bij de Doopsbediening in ons midden uitmaken, *en* ons blijven herinneren die waardige Lidmaten, welke, tijdens hun leven, gewoon waren den hoogsten prijs op de bijwoning onzer openbare godsdienstoefeningen te stellen.

Wij wenschen den edelmoedige gevers toe, dat zij, behalve den dank dezer Gemeente, steeds het bewustzijn mogen smaken, van het goede gedaan te hebben, uit liefde tot den Heer JEZUS CHRISTUS, tot ons, zijne Gemeente, en uit de zucht, om eenen lang geuiten wensch onzes Leeraars te vervullen!

DREMPT, den 4 Oct. Heden heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, na verkregene handopening van het Departement voor kerkelijke zaken, ter vervulling van de vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. H. J. WUNDER, naar *Purmerende*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. A. H. VAN DER HOEVE, Pred. te *Keppel*, geformeerd het navolgende twaalf-, zes- en drietal Kandidaten tot de H. Dienst bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen, alfabetisch gesteld:

Twaalftal:

H. J. BRUINS, G. DE BRUIN, L. VAN DIJK, F. W. J. KAAKEBEEN, A. J. VAN DER LEE, J. W. NIJENHUIS,

 A.

A. VAN SIMMEREN, R. A. E. SNETHLAGE, A. E. VAN STEEDEN, J. SURINGAR, J. H. TERMEULEN, D. C. THOMKINS.

Zestal:

G. DE BRUIN, L. VAN DIJK, A. J. VAN DER LEE, R. A. E. SNETHLAGE, A. E. VAN STEEDEN, D. C. THOMKINS.,

Drietal:

L. VAN DIJK, A. E. VAN STEEDEN en D. C. THOMKINS.

En daaruit terstond met eenparigheid van stemmen beroepen, den Wel Eerw. Heer A. E. VAN STEEDEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige kerkelijke en koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

TIEL.

TRICHT, den 1 Oct. 1843. Heden werd onze Leeraar, Ds. J. NIEMEIJER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, in ons midden ingezegend, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. J. VELDWIJK, Pred. te *Arnhem*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. D. J. VAN KEMPEN, Pred. te *Buurmalsen*, deze beurt had afgestaan.

De Bevestiger had tot onderwerp zijner rede, *Phil.* II: 29*a*. *Ontvangt hem in den Heer.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Heeren: W. LAMMERÉE, C. VAN DIEST, P. P. F. CORELL, J. POST, GZ., en J. C. VAN DER VEUR, Predikanten te *Geldermalsen*, *Buren*, *Erichem*, *Asch* en *Zoelmond*.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne dienst onder ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XII: 19*b*. *Wij spreken in de tegenwoordigheid Gods*

Gods in Christus; en dit alles, Geliefde! tot uwe stichting.

AALST, 9 Oct. Heden ontvingen wij het berigt, dat Ds. J. C. RIJKMANS, Pred. te *Oosterwolde*, voor de beroeping naar onze Gemeente bedankt had.

De Kerkeraad zal spoedig tot een nieuw beroep overgaan.

HARDERWIJK.

NUNSPEET vakant. Zie Sept. 1843.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

DELFT, 27 Sept. 1843. Heden avond had alhier, bij de belijdenis-predikatie en de bevestiging van nieuwe Leden, eene indrukwekkende plegtigheid plaats. Na op eene allezins voldoende wijze belijdenis des geloofs te hebben afgelegd, werden nu openlijk als Leden der Gemeente bevestigd en gedoopt de beide Ashantijnsche Prinsen, AQUASIE BOACHI en QUAMIN POÇO, welke alhier op het instituut van den Heer S. J. M. VAN MOOCK werden opgevoed. Zijn Ed's. zoon, de Wel Eerw. Heer A. W. VAN MOOCK, thans Pred. te *Coeverden*, die hen hier vroeger het eerst in de christelijke godsdienst had onderwezen, bediende hun den H. Doop met eene gepaste toespraak; terwijl onze jongste Leeraar, G. MOLENKAMP, die hen later onderwezen en op afgelegde geloofsbelijdenis aangenomen had, ons bij deze gelegenheid voorging, predikende over *Eph.* II: 17-22. Eene talrijke schare woonde deze godsdienstoefening bij. God zij met hen op hunnen levensweg, doe hen

 als

als gedoopten tot zijne eer leven en zich in zijn heil verblijden, en geve hun alzoo steeds hunne hoogste eer daarin te stellen, dat zij opregte volgelingen van CHRISTUS zijn!

SCHEVENINGEN, den 8 Oct. Ten gevolge van het doodsberigt, geplaatst in de Haarlemsche Courant van den 3 Oct. j. l., van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. BOOIMAN, rustend Leeraar der Gemeente *Scheveningen*, hield heden morgen onze oudste Leeraar, Ds. J. A. MEULEMANS, een gepaste Lijkrede, op zijn Wel Eerws. Ambtgenoot, die van den jare 1829 in ons midden het Evangelie met allen ijver en trouw heeft verkondigd. Ten tekst genomen hebbende *Job* III: 17*b*: *Daar rusten de vermoeiden van kracht*, beschouwde zijn Wel Eerw. het graf, als donker en treurig op zich zelven, maar omstraald met het licht van het Evangelie, als den eindpaal van allen aardschen kommer en ellende, en als den ingang tot de rust en de zaligheid des Hemels; schetste ons in levendige trekken den geheelen levensloop van wijlen onzen vorigen Leeraar en Herder, Ds. A. BOOIMAN, en bepaalde voornamelijk onze aandacht bij de bijna ongeloofbare aaneenschakeling van rampen en ongelukken, en van droevige verliezen, welke den waardigen man, gedurende zijn verblijf te *Scheveningen*, achtereenvolgens getroffen hebben. Zij, die den waardigen Leeraar gekend hebben, in het smartelijk verlies zijner drie Zonen, die gereed stonden om hunne bestemde betrekking te aanvaarden, en het treurig afsterven zijner beminde Gade, die hem in zijnen hulpbehoevenden toestand zoo dierbaar was; in zijnen noodlottigen val, in den winter van 1838, van een der sluizen in *Amsterdam*, op het ijs, waardoor hem het gaan voor eenige maanden onmo-

mogelijk was geworden, en altijd nog moeijelijk bleef; — in het ongelukkig lot van den oudsten zijner beide hem overgebleven Zonen, die hem langen tijd veel bekommering en nog meer kosten veroorzaakte; — in het toenemen in vermindering van zijn gezigt, waartoe de hoogste kunstbewerking te vergeefs alles beproefd heeft; — in de groote mate van huisselijk leed, dat hij altijd stil en gelaten verdroeg, en eindelijk in het verlies zijner verstandelijke vermogens; — zij allen, die hem in dien ongelukkigen toestand hebben gekend, zullen hem teregt met ons mogen noemen, den JOB van den tegenwoordigen tijd.

Algemeen was hij dan ook het voorwerp van medelijden en beklag, hetwelk meer dan eens doordrong tot den troon van onzen geëerbiedigden Koning, WILLEM I, en ook tot Z. M. WILLEM II, en gedurig met koninklijke mildadigheid werd beantwoord. Onder al deze rampen en treffende verliezen, verflaauwde zijn ijver nooit in het getrouwe dienstwerk des Heeren. Zelfs toen hem zijne oogen hunne noodige dienst weigerden, bleef hij nog tot den laatsten oogenblik aan de vervulling zijner ambtsbezigheden getrouw arbeiden, tot dat hem de goedgunstige en wijze beschikking van Z. Exc. den Minister van Eeredienst, eene noodige en der Gemeente heilzame rust beschikte. Niet lang echter heeft hij deze zijne rust mogen genieten, daar hem, op den 19 Sept., de dood overviel, terwijl hij, in zijne tegenwoordige woonplaats, *Doetinchem*, in zijnen tuin neêrzeeg, en plotselijk den geest gaf.

Lang zal zijne nagedachtenis, als die aan eenen getrouwen Herder en Leeraar onder ons, in zegening bewaard blijven, en spoedig zal zijne plaats worden vervuld, door de overkomst van onzen

nieuw

nieuw beroepen Leeraar, Ds. H. GAAN DUN, te *Venendaal.*

ROTTERDAM.

ROTTERDAM. In de gewone vergadering van het Klassikaal Bestuur, op Woensdag den 27 Sept. l.l., gehouden, is, na een met lof doorgestaan Examen, de Heer JOHANNES VAN BRUMMELEN, alhier geboortig, bevoegd verklaard, om te staan naar den post van Katechizeermeester, waarvan hem, na onderteekening der verklaring en belofte, de Akte van Admissie is ter hand gesteld, overeenkomstig Art. 22 en 23 van het Reglement op het Godsdienstig Onderwijs.

Bovengenoemde JOHANNES VAN BRUMMELEN, is, ingevolge zijn verzoek, door den Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Rotterdam*, op den 4 Oct. l.l., tot Katechizeermeester bij die Gemeente verkozen.

VLAARDINGEN. Op den 8 Oct., zou de beroepen Leeraar bevestigd worden en intrede doen; doch daarvan is geen berigt ingekomen tot op dit oogenblik.

CAPELLE OP D'IJSSEL vakant. Zie Maart 1843.

ROTTERDAM. Zie Aug. 1843.

LEIDEN.

LEIDEN, 22 Sept. 1843. Op heden is bij den Breeden Kerkeraad het berigt ontvangen, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer CHR. KRABBE, Pred. te *Zutphen*, de beroeping op zijn Wel Eerw. uitgebragt, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente, onder inwachting der kerkelijke en koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

BODEGRAVEN vakant. Zie April 1843.

DORD-

DORDRECHT.

ARKEL, 8 Oct. Onze geachte Leeraar, Ds. P. J. VAN SCHERMBEEK, werd op den 29 Sept., van zijne betrekking op Klassis en Gemeente losgemaakt, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, Ds. W. J. OUDEGEEST, Pred. te *Schelluinen*, in bijzijn van den Consulent onzer Gemeente, Ds. PH. B. VAN BUUREN, Pred. te *Spijk*, en eindigde heden zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Pred.* XII: 13*b*. Dus is

ARKEL vakant.

PAPENDRECHT EN STRATENA. Zie Sept. 1843.

GOUDA.

OUDERKERK, KRIMPEN AAN DEN IJSSEL EN STORMPOLDER. Zie Sept. 1843.

BRIELLE.

NIEUWENHOORN, 1 Oct. Bij de eerste godsdienstoefening van heden, gaf onze Leeraar, Ds. J. PLEIJTE, ons berigt, dat een onzer vroegere voorgangers, Ds. M. J. NIMWEGEN, laatst rustend Pred. te *Vlissingen*, tot hooger leven was opgeroepen. Gedurende den tijd, dat hij in ons midden arbeidde, genoot hij aller achting en liefde, en hij verdiende die ook ten volle. Wij wenschen bij voortduring allen prijs te stellen op het immer blijvend Evangelie, dat hij ons verkondigde, en de nagedachtenis van den waardigen man in eere en in zegening te houden.

NIEUWE TONGE, 1 Oct. Heden werd ons kennis gegeven van het overlijden van een onzer vroegere Leeraren, Ds. M. J. VAN NIMWEGEN, laatst rustend Pred. der Gemeente *Vlissingen*, die alhier, van het jaar 1786—1790, het Evangelie der zaligheid, met ijver en getrouwheid verkon-

kon-

kondigd heeft. Bij deze Gemeente zal zijne nagedachtenis steeds in zegen blijven.

NOORD-HOLLAND.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, heeft, op den 4 en 5 Oct. 1843, geëxamineerd en tot de openbare predikdienst toegelaten, de Heeren: MARINUS VAN LEEUWEN, ALBERT HAGE en JOZEF KAREL KAM, JOSZ., Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*.

HAARLEM.

OOST-ZAANDAM, den 3 Sept. Onze oudste Predikant, de Wel Eerw. Heer J. W. C. TENCKINCK, vierde heden, in de godsdienstoefening des morgens, gedachtenis van zijne alhier op 28 Aug. volbragte veertigjarige Evangeliedienst, en ontving, ter gedachtenis en uit erkentenis, vervolgens een zeer fraai bewerkt en kostbaar geschenk in zilver, van den Kerkeraad. De Heer spare nog eenige jaren zijn dierbaar leven, en vervulle genadig den bij deze plegtige gelegenheid afgesmeekten en ontboezemde wensch tot Zijne eer, tot heil der Gemeente en tot vreugd van onzen Leeraar en van zijne dierbare betrekkingen, Gade, Kinderen en Kindskinderen!

SPAARNDAM. Onze alhier bevestigde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. B. NIJHOFF, is door het Klassikaal Bestuur van *Haarlem*, tot Lid der Klassis verklaard, en heeft daarvan de gewone Akte ontvangen.

ZAANDAM (OOSTZIJDE) vakant. Zie Mei 1843.

HAARLEM. Zie Julij 1843.

ZAANDAM (WESTZIJDE) staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

ALK-

ALKMAAR.

BEDIJKTE SCHERMER, 17 Sept. 1843. Nadat onze waardige en geliefde Herder en Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer L. C. VAN DER MEULEN, op den 16 Sept. l.l., door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. J. SLOT, Pred. te *Schermerhorn*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, van Klassis en Gemeente ontslagen was, heeft hij op heden afscheid genomen van de Gemeente, sprekende over 2 *Cor.* XI : 11. *Is het, omdat ik u niet lief heb? God weet het!*

AKERSLOOT, 23 Sept. 1843. Onze, van *Calantsoog*, herwaarts beroepen Leeraar, Ds. A. BOMBEER SCHREUDER, heeft die beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aangenomen.

BEDIJKTE SCHERMER, 2 Oct. 1843. Heden is de Kerkeraad, na verkregen handopening, overgegaan tot het werk der vervulling der bestaande vakature, en het beroepen van eenen Predikant.

Op het twaalftal werden geplaatst:

D. G. ESCHER, Th. Dr., Predd. te *Abbekerk* en *Lambertschaag*. J. VAN DER VEN, te *Odijk*. G. E. W. DE WIJS, te *Jisp*. C. CLANT, te *Warder*. D. E. VAN DER HORST, Th. Dr., te *Kolhorn*. J. J. SLOT, te *Schermerhorn*. C. WEYLAND, te *IJzendoorn*. J. A. THOMSEN, te *Westervoort*. J. AGEMA, te *Oudorp*, C. A. J. P. STRICKER, te *Driehuizen*, C. A. V. F. J. BOONACKER, te *Leersum*. J. BOURITIUS VAN LON, te *Zuidscharwoude* en *Broek*.

De zes en drie eerstgenoemde werden geplaatst op het zes- en drietal, en vervolgens werd beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. G. ESCHER, Th. Dr. en Pred. te *Abbekerk* en *Lambertschaag*.

ALK-

ALKMAAR, 15 Oct. 1843. Heden morgen werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. J. VAN OOSTERZEE, Th. Dr., laatst Pred. te *Eemnes Binnen*, onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. L. KOTTING, naar aanleiding van 2 *Cor.* VIII: 23c. *Eene eere van Christus*. De Bevestigde hield des avonds zijne Intrêe-rede, met 1 *Cor.* IX: 16c. *Wee mij! indien ik het Evangelie niet verkondige.*

Aan zijn Eerw. is de Akte van Lidmaatschap der Klassis uitgereikt.

KOLHORN, 15 Oct. 1843. Heden vernamen wij tot ons leedwezen, dat onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. G. VAN DER HORST, Th. Dr., de beroeping naar de Gemeente *Nieuwendam*, onlangs op zijn Eerw. uitgebragt, had aangenomen. Er heeft zich reeds een genoegzaam aantal van H. H. Kandidaten aangeboden.

CALANTSOOG, den 24 Sept. 1843. Maakte onze Leeraar, Ds. A. B. SCHREUDER, ons den vorigen Zondag bekend, dat hij voor twee dagen eene met eenparige stemmen op hem uitgebragte beroeping naar de Gemeente te *Akersloot* ontvangen had, heden vernamen wij tot ons leedwezen, dat zijn Eerw. na rijp beraad, dit beroep, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aangenomen heeft.

De Kerkeraad maakt van deze gelegenheid tevens gebruik, aan H.H. Kandidaten te verzoeken, dat zij zich ter vervulling eener predikbeurt voor de aanstaande vakature dezer Gemeente, niet meer zullen aanmelden, dewijl daartoe reeds overvloedige uitnoodigingen geschied zijn; — zoodat ook degenen, welke op hunne aanbiedingen geen berigt ontvangen, het er voor gelieven te houden, dat aan hun verzoek niet voldaan kan worden.

SCHOORL,

SCHOORL, 10 Oct. 1843. Nadat de Kerkeraad, ter vervulling der aanstaande vakature, zich bepaald had *alleen* tot het volgende *zestal;* de Eerw. H.H.: J. WIGERI FRANÇOIS, F. W. J. KAAKEBEEN, H. S. J. VAN RIJSOORT, IJ. LOOTS, G. REBEL, W. JELGERSMA, Kandidaten bij verschillende Provinciale Kerkbesturen, en allen met veel genoegen gehoord waren, is daaruit den 18den geformeerd dit drietal:

W. JELGERSMA, F. W. J. KAAKEBEEN, G. REBEL.

De laatste bij overstemming tegen J. WIGERI FRANÇOIS en H. S. J. VAN RIJSOORT.

In de vergadering des Kerkeraads van den 26sten is beroepen: de Eerw. Heer W. JELGERSMA, GZ., Th. Dr., Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland.*

Den 28sten dezer vernamen wij reeds, dat zijn Eerw. dit beroep volvaardig had aangenomen, onder inwachting der vereischte approbatiën.

HOORN.

SCHELLINKHOUT. Zie Aug. 1843.

HOOGCARSPEL staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

EDAM.

NIEUWENDAM, 24 Sept. Onze geachte en zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw. en zeer Gel. Heer H. A. G. BRUMUND, van hier naar *Vlaardingen* beroepen, werd op den 20 dezer, door den Wel Eerw. en zeer Gel. Heer A. J. BEGEMANN, Pred. te *Monnickendam*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Edam*, van zijne betrekking op de Gemeente en Klassis, onder wederzijdsche zegenbeden ontslagen, en nam *heden* namiddag van ons hartelijk afscheid, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 32. *En nu, Broeders! ik bevele u Gode en den woorde zijner-*

ner genade; die magtig is (u) op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder alle de geheiligden. Dit tekstwoord ontvouwde zijn Eerw. ons als: *de waardigste, de noodzakelijkste en de meest geruststellende aanbeveling, waarmede een Leeraar van zijne hem liefgewordene en hem ook liefhebbende Gemeente kán scheiden.*

NIEUWENDAM, 1 Oct. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrekken van Ds. H. A. G. BRUMUND, is, daar de handopening reeds verkregen was, heden, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. A. SIMONS, Pred. te *Zunderdorp*, uit het volgende reeds gemaakte en in alphabetische orde gerangschikte twaalf- en zestal van H.H. Predikanten, een drietal geformeerd.

Twaalftal:

DD. A. BEGEMANN, te *Waal en Koog op Texel.* D. BROEDELET, DZ., te *Durgerdam.* C. BROERSMA, te *Barsingerhorn* en *Haringhuizen.* C. CLANT, JHZ., te *Warder.* J. L. J. HALLO, te *Nederhemert.* D. G. VAN DER HORST, Th. Dr. te *Kolhorn.* H. JONKER, te *Midwoud.* G. J. DE KLERK, te *St. Anthoniepolder.* H. SCHOGT, te *Holysloot*, c. a. H. A. SIMONS, te *Zunderdorp.* C. W. THOMSEN, te *Watergang*, en J. J. VINCKERS, te *Zuyderwoude*, c. a.

Zestal:

DD. BROEDELET, CLANT, HALLO, VAN DER HORST, SCHOGT en SIMONS.

Drietal:

DD. BROEDELET, VAN DER HORST en SCHOGT.

Waaruit dadelijk met eenparige stemmen beroepen is, de Wel Eerw. en zeer Gel. Heer D. G. VAN DER HORST, Th. Dr. en Pred. te *Kolhorn*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

WAR-

WARDER, 8 Oct. 1843. Onze Leeraar, Ds. C. CLANT, maakte ons heden bekend, eene beroeping te hebben ontvangen naar de Gemeente van *Hoogkarspel*, welke beroeping door zijn Eerw. in beraad is genomen.

EDAM. Zie Junij 1843.

BROEK IN WATERLAND. Zie Aug. 1843.

ZEELAND.

Op den 4den en 5den October 1843 zijn, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, geëxamineerd en tot de predikdienst toegelaten de Heeren: PAUL JOZEF THURKOU, HERMANUS LAMBERTUS DE VILLIERS, WILHELMUS CORNELIUS MEIJER, HENDRIK JOHANNES KROL, ARENT JOAN PETRUS OORT en THOMAS ANTONIE FRUIN, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*.

MIDDELBURG.

VLISSINGEN, 22 Sept. 1843. Heden ontving onze Gemeente het, sints eenigen tijd verwachte, doch treurige berigt, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer MARINUS JOHANNES VAN NIMWEGEN, in leven rustend Predikant bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, in den ouderdom van bijna 81 jaren, door den dood uit ons midden was weggenomen. Ruim 52 jaren heeft hij in onderscheidene Gemeenten, t. w.: *Stand daar Buiten*, *de Nieuwe Tonge*, *den Nieuwen Hoorn* en *Nieuwe Goote*, *de Fijnaart* en *Heiningen*, *Geertruidenberg*, *Rozenburg* en *Vlissingen*, het Evangelie der zaligheid met ijver en getrouwheid verkondigd, en daarvan de laatste 25 jaren aan den opbouw

en bloei dezer Gemeente besteed. In 1837 was hij, om toenemende verzwakking, verpligt, zijne rust te nemen, welke hij in ons midden bleef genieten, en, zooveel mogelijk, voor anderen nog nuttig trachtte te doen zijn. Hij stierf, gelijk hij geleefd had; en zijn uitgang was in vrede, door het ootmoedig geloof in dien Verlosser, wien hij aan anderen met zooveel liefde verkondigd had, en wiens kruis zijne eenige roemstof was.

Daar onze oudste Leeraar, Ds. P. J. ZIJNEN, zich destijds van huis bevond, hebben onze beide andere Leeraars, op den eerstvolgenden Zondag, den 24 September, de Gemeente bij het afsterven diens opregten bepaald. Des morgens stelde Ds. J. H. BÖSKEN, bij gelegenheid der Belijdenispredikatie, den dood van dien Evangeliedienaar voor, als een treffend zegel op onze troostvolle Hervormde belijdenis, naar aanleiding van *Phil.* I:21. *Het leven is mij Christus, en het sterven gewin.* En des avonds herinnerde onze jongste Leeraar, Ds. J. R. DE BRUINE, de Gemeente, welke de indruk was, dien de nagedachtenis aan zijnen persoon, werk en uiteinde bij allen moest achterlaten, naar aanleiding van *Hebr.* XIII:7. *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling.*

Beider toespraak werd door de talrijke schaar met aandoening en welgevallen gehoord. De Heer geve door zijnen geest, dat de woorden en sprekende wandel van dien getrouwen dienaar van CHRISTUS in de Gemeente nog vele vruchten geve, ook nadat hij gestorven is, opdat veler einde eens zij gelijk het zijne.

De Boekzaal-lezer houde zich met dit weinige tevreden, vermits, op uitdrukkelijk verlangen des Ont-

Ontslapenen, geen verder levensberigt aangaande hem gegeven zal worden.

ZOUTELANDE. Zie Sept. 1843.

ZIERIKZEE.

THOLEN vakant. Zie Nov. 1842.

GOES.

KRUININGEN. Zie Sept. 1843.

UTRECHT.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht* zijn, den 4den en 5den October, tot de predikdienst toegelaten de Heeren: ANTHONIJ JAKOB BACKER, GERARD JAN VAN SPALL en GERARDUS JOHANNES VISKE.

AMERSFOORT.

ZEIJST, 27 Aug. 1843. Heden had alhier eene belangrijke aandoenelijke plegtigheid plaats. De vernieuwing van het kerkgebouw onzer Gemeente voltooid en de inwijding van hetzelve bepaald zijnde op Zondag 3 September daaraanvolgende, zoo vergaderde de Hervormde heden voor de laatste maal in de groote Bidzaal der alhier gevestigde Broedergemeente, waarin zij gedurende twee jaren en vier maanden geregeld en onafgebroken hunne godsdienstoefeningen des zondags en in de week had mogen houden. Onze jongste Leeraar, Ds. D. LENTING, sprak bij deze gelegenheid over *Hebr.* XIII: 1: *Dat de broederlijke liefde blijve!* en wendde zich aan het slot zijner rede tot de Voorstanders en Leden der Broedergemeente, die deze laatste bijeenkomst belangstellend bijwoonden, hun daarbij den hartelijken dank onzer Gemeente betuigende, voor hunne zoo uitstekend

betoonde broederliefde en echt christelijke hulpvaardigheid; als hebbende zij zelfs den tijd hunner gewone vergaderingen daartoe wel willen verschikken. De Leeraar eindigde met God te bidden, dat de banden van broederlijke liefde tusschen beide Gemeenten, die door deze omstandigheid aanmerkelijk waren versterkt, onder zijnen zegen verder mogten toegehaald en bevestigd worden.

EEMNES BINNENDIJK, 1 Oct. 1843. Heden nam onze Leeraar, J. J. VAN OOSTERZEE, van ons afscheid met eene gepaste en treffende Leerrede over *Hebr.* XIII: 8., nadat zijn Wel Eerw. vroeger door den Wel Eerw. Heer J. HONDIUS, Pred. te *Vreeland*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, in tegenwoordigheid van den eersten Consulent onzer Gemeente, Ds. W. MOLL, Pred. te *Vuursche*, was losgemaakt.

EEMNES BUITENDIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

WIJK.

VEENENDAAL, 27 Aug. Bij het eindigen der avond-godsdienstoefening, gaf onze geliefde oudste Leeraar H. GANN DUN, ons kennis, dat zijn Eerw. eene koninklijke benoeming had ontvangen, tot jongsten Predikant der Hervormde Gemeente van *Scheveningen*, en, nadat tevens het kerkelijke beroep was gevolgd, moesten wij den 10 Sept. tot ons leedwezen vernemen, dat zijn Eerw. zich verpligt had gevoeld, deze roeping op te volgen. Zoodat

VEENENDAAL staat vakant te worden.

De Kerkeraad besloten hebbende, pogingen aan te wenden tot beroeping van eenen Predikant, verzoekt alzoo beleefdelijk Heeren Kandidaten, deze kennisgeving als antwoord op hun bereids ge-

gedaan verzoek, om eene predikbeurt, te willen aanmerken.

VRIESLAND.

Den 4 Oct. 1843, is door het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, tot de predikdienst bij de Nederlandsche Hervormde Kerk, geadmitteerd JOHANNES BERNARDUS SCHULTEE, HZ., Kandidaat in de Letteren en in de Godgeleerdheid bij de Groninger Akademie.

LEEUWARDEN.

Ten gevolge van Zijner Majesteits Besluit, in dato 25 Aug. l.l., N°. 55, waarbij de combinatie van *Eernewoude* met *Garijp* en *Suameer* wordt opgeheven, is door Zijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz., eene nominatie geformeerd, waarop geplaatst waren de Kandidaten:

G. HOLWERDA, te *Groningen*. J. WASSENAAR, te *Joure*. P. C. FARRET, te *Harlingen*. B. B. VAN DER VEEN, te *Dragten*, en J. E. MEBIUS, te *Jacobie Parochie*.

Van welke, bij dispositie van 20 Sept. 1843, N°. 13, tot Hulpprediker te *Eernewoude* is benoemd, de Heer G. HOLWERDA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

LEKKUM, c. a., 8 Oct. 1843. Nadat onze, naar *Huizum*, vertrekkende Leeraar, Ds. A. WITTEVEEN, den 3 dezer, door den Klassikalen Gecommitteerde, Ds. J. H. GUNNING, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. P. VAN HARENCARSPEL, beide Predd. te *Leeuwarden*, van zijne

betrekkingen, als Herder en Leeraar dezer Gemeente, ontslagen was geworden, heeft zijn Eerw. heden een hartelijk afscheid van ons genomen, predikende naar *Rom.* VIII: 35*a*. *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?*

H.H. Kandidaten, wier brieven aan den Kerkeraad dezer Gemeente onbeantwoord zijn gebleven, gelieven het daarvoor te houden, dat aan hunne aanzoeken niet voldaan heeft kunnen worden.

BRITSUM. Onze Leeraar, Ds. S. S. TROMP, bij gunstig Besluit van Z. M., d. d. 27 Aug. 1843, N°. 57, *salvo honore*, Emeritus verklaard zijnde, zoo zal deze Gemeente met 1°. Jan. 1844, als wanneer dit Emeritaat ingaat, vakant worden.

HUIZUM. Zie Aug. 1843.

STIENS staat vakant te worden. Zie Sept. 1843.

HARLINGEN.

HARLINGEN, den 26 Julij 1843. In de gewone vergadering van het Klassikaal Bestuur van heden, is A. TUINMAN, AZ., Onderwijzer aan de Tusschenschool te *Franeker*, na volgens het Reglement geëxamineerd te zijn, en de vereischte verklaring afgelegd en geteekend te hebben, als Katechizeermeester toegelaten.

YTENS, den 1 Oct. 1843. Heden had alhier de bevestiging en intrede plaats van onzen beroepenen Leeraar, den Wel Eerw. Heer L. A. OFFERHAUS, van *Oosterwierum* tot ons overgekomen. De bevestiging geschiedde des morgens, door den eersten Consulent, den Wel Eerw. Heer A. J. HINGST, Pred. te *Oosterend*, predikende bij die gelegenheid, over *Spreuk.* XXIX: 18. *Als er geen profetie is, wordt het volk ontbloot: maar welgelukzalig is hij, die de wet bewaart.* De Bevestigde deed daarop des namiddags zijne intrede, nemende zijn onderwerp uit *Rom.* XV: 29, 30.

En

En ik weet, dat ik tot u komende, met vollen zegen des Evangeliums van Christus komen zal. En ik bidde u, Broeders, door onzen Heere Jezus Christus, en door de liefde des Geestes, dat gij met mij strijdet en de gebeden tot God, voor mij. De plegtigheid van dezen dag, inzonderheid des nademiddags, vereerd door een vijftiental naburige Leeraars, uit wier midden hij ging, en in wier midden hij kwam, is tot aller genoegen afgeloopen.

SNEEK.

OOSTERWIERUM, den 17 Sept. 1843. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. A. OFFERHAUS, beroepen naar de Gemeente te *Ytens* en *Hennaard*, van zijne betrekking tot de Gemeente alhier, en tot de Klassis van *Sneek*, op den 14 dezer, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. Heer D. A. ESSCHER, Pred. te *Bosum*, ten overstaan van den Consulent, den Wel Eerw. Heer R. L. KIJLSTRA, Pred te *Rauwerd* en *Irnsum*, was losgemaakt, nam zijn Eerw. heden van ons afscheid, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 36. *En als hij dit gezegd hadde, heeft hij nederknielende, met hen allen gebeden.* Dus is

OOSTERWIERUM vakant.

IJLST vakant. Zie Mei 1843.

BALK vakant.. Zie Sept. 1843.

DOKKUM.

BIRDAARD EN JANUM, den 24 Sept. 1843. Heden maakte onzen Leeraar, G. LANDWEER, ons bekend, dat hij zich, na ernstig beraad, gedrongen gevoeld had, om de beroeping naar *Paesens* aan te nemen, van welker ontvangst hij den 3 dezer ons had kennis gegeven.

Heeren Kandidaten worden verwittigd, dat aan hunne aanvragen om eene predikbeurt, voor als

nog niet kan worden voldaan, weshalve de Kerkeraad van brieven deswegens verzoekt verschoond te blijven.

BIRDAARD EN JANUM staat vakant te worden.

PAESENS. Door de komst van Ds. LANDWEER, hoopt men de vakature alhier, eerlang vervuld te zullen zien.

HANTUM, c. a. Vóór nog eenige dispositie op het verzoek van den Kerkeraad, om dispensatie van Art. 55 van het Reglement op de vakature, enz., ontvangen was, heeft Ds. J. A. VIËTOR, Pred. te *Wanswerd*, c. a., voor de roeping naar deze Gemeente, beleefdelijk bedankt. Men hoopt den 20 Oct. tot het doen eener nieuwe benoeming over te gaan. En intusschen blijft

HANTUM EN HANTUMHUIZEN vakant.

KOLLUM staat vakant te worden. Zie Sept. 1843.

DAMWOUDE, DRIESUM EN WOUTERSWOUDE staat vakant te worden. Zie Sept. 1843.

HEERENVEEN.

GORREDIJK, den 20 Aug. 1843. Met aandoening hoorden wij heden, bij het begin onzer godsdienstoefening, van onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. F. HEIDEGGERS HOUWING, het treurig berigt, van het plotseling overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. J. VAN DER VEEN, Pred. te *Hoogeveen*, en ongeveer twaalf jaren bedienaar des goddelijken woords, in ons midden. God trooste en ondersteune de diep bedroefde Weduwe en betrekkingen van den waardigen Overledene, en doe zijne nagedachtenis bij ons in zegening blijven.

LIPPENHUIZEN, HEMRIK EN TERWISPEL. Op den 29 Aug. 1843, werd, volgens stemming van Floreenpligtigen, ten overstaan van de Wel

Eerw.

Eerw. Heeren J. F. HEIDEGGERS HOUWING en C. H. VAN HERWERDEN, als Consulenten, tot Predikant dezer Gemeente benoemd, en daarop door den Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. W. E. EBBINGE, Pred. te *Oude Lemmer*, c. a., die deze beroeping, den 15 Sept. l. l., onder inwachting der vereischte aprobatiën, heeft aangenomen.

URETERP, c. a., den 30 Sept. 1843. Op Zondag den 20 Aug. l.l., vierde onze Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. C. FISCHER, met de Gemeente, voor eene aanzienlijke schaar van toehoorders, gedachtenis van zijne veertigjarige Evangeliedienst, in drie onderscheidene Gemeenten, als *Nieuwleuzen*, in de provincie *Overijssel*, *Sint-Johannesga* en *Delsstrahuizen*, *Ureterp* en *Siegerswoud*. Naar aanleiding van 1 *Sam*. VII:12: *Tot hiertoe heeft de Heere ons geholpen;* sprak zijn Eerw. tot de Gemeente, en wijdde zijne overdenkingen toe aan de liefde van God; door zoo veel mogelijk, de bewijzen van hulp en trouw, die hem, gedurende zijne veertigjarige Evangeliebediening zijn te beurt gevallen, op te sommen en te herdenken, die weldaden, als vruchten eener onverdiende goedheid, openlijk te erkennen, en de hoogste Goedheid voor dezelve hartelijk te prijzen. Dit werk van feestviering werd door onzen Leeraar gelukkig en ten genoegen der aanwezenden volbragt. God spare zijn Eerw. nog lang in het leven, ondersteune hem verder, bij het klimmen zijner jaren, in het werk zijner H. Bediening, en zegene hetzelve rijkelijk, ten meeste nutte onzer Gemeente.

PEPERGA EN BLESDIJKE, den 8 Oct. 1843. Heden gaf ons onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. TEN BRINK, HZ., ons het treurig berigt, van

van het onverwacht overlijden, in 43 jarigen ouderdom, van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer SICCO RIENSTRA SLOTHOUWER, Pred. te *Leermens*. Met hartelijke deelneming in het lot der bedroefde Weduwe en Kinderen werd deze treurmare door ons vernomen, daar zijn Eerw. de H. Bediening, in 1820 onder ons aanving, en tot 1826 ons zocht te doen opwassen in de kennis en genade van onzen Heer JEZUS CHRISTUS. Wij gevoelden ons bij de gedachte aan zijn haastig en vroegtijdig afsterven, door de prediking des woords opgewekt tot het gebed, om onze dagen te tellen, en alzoo een wijs hart te bekomen, opdat wij waardiglijk het Evangelie wandelen, dat de ontslapene Leeraar, ruim zes jaren, onder ons verkondigde.

OUDE LEMMER EN OUDE TRIJNE. Deze Gemeente staat vakant te worden, doordien hare Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. W. E. EBBINGE, de beroeping naar de Gemeente te *Lippenhuizen*, c. a., heeft aangenomen.

SINT-JANSGA, c. a. vakant. Zie Junij 1842

AKKRUM, c. a., vakant. Zie April 1843.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

STAPHORST, den 25sten Sept. Onze Leeraar, Ds. JOHAN ALBERTUS HARTMAN, is door den Heer van leven en dood uit ons midden weggenomen. Sedert eenige dagen aan eene ligte ongesteldheid sukkelende, verergerde zijn toestand plotseling in die mate, dat hij in den vroegen morgen van den 17den dezer bezweek, in den ouderdom van ruim 72 jaren, na gedurende de laat-

laatste 20 jaren alhier, en meer dan het vierde gedeelte eener eeuw te *Hierden*, bij *Harderwijk*, in de dienst des Evangelies te zijn werkzaam geweest. Reeds des namiddags van dienzelfden dag bepaalde ons Ds. C. ALBERTI, Pred. te *Ruinerwold*, welke hier juist eene liefdebeurt waarnam, met gemoedelijken ernst, bij die treurige gebeurtenis, predikende zijn Wel Eerw. over *Hebr.* IX: 27. *Gelijk het den mensch gezet is eenmaal te sterven en daarna het oordeel.* Mede geschiedde zulks op den dag van gisteren, door Ds. G. J. VAN HELBERGEN, Pred. te *IJhorst* en *de Wijk*, die, als Consulent onzer Gemeente, toen de eerste vakatuurbeurt in dezelve had te vervullen en bij die gelegenheid tot ons sprak over *Filipp.* I: 23*b*. *Begeerte hebbende om ontbonden te worden en met Christus te zijn, want (dat) is zeer verre het beste.* Wij staren den Ontslapene na in het gegrond vertrouwen, dat hij tot beter leven is ingegaan; — hebbe hij slechts niet te vergeefs onder ons gearbeid!

Daar de Kerkeraad dezer Gemeente besloten heeft de vakature te vervullen, door het beroepen van eenen Predikant, zoo wordt hiervan langs dezen weg aan H.H. Kandidaten, die om eene predikbeurt gevraagd hebben, kennis gegeven, met verzoek om deze kennisgeving als antwoord op hunne brieven te willen aanmerken.

DEVENTER.

ALMELO staat vakant te worden. Zie Julij 1843.

HENGELO. Zie Aug. 1843.

KAMPEN.

GENEMUIDEN, den 24 Sept. 1843. Ds. A. PIPER, Pred. te *Kortenhoef*, voor de beroeping herwaarts bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad de-

dezer Gemeente, onder voorzitting van den Consulent, Ds. W. SCHEUER, Pred. te *Mastebroek*, den 31 Aug. j. l. het te voren gemaakte drietal van Predikanten aangevuld met Ds. S. HOGERZEIL, Pred. te *Fijnaart*, c. a., en daaruit met algemeene stemmen beroepen, Ds. S. HOGERZEIL, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatien, heeft aangenomen.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GROOTEGAST EN DOEZUM, den 1 Oct. 1843. Nadat onze Leeraar, Ds. H. HUISINGA, van hier beroepen naar *Wildervank*, door Ds. D. TERPSTRA, Pred. te *Opende*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Groningen*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. T. RÖMELINGH, Pred. te *Lutkegast*, van zijne betrekking op de Klassis en onze Gemeente den 30 Sept. l.l. was losgemaakt, nam zijn Eerw. heden van ons afscheid, predikende bij die gelegenheid over *Joh.* XIV: 16. *En ik zal den Vader bidden, en hij zal u eenen anderen trooster geven, opdat hij bij u blijve in der eeuwigheid.* Alzoo is

GROOTEGAST EN DOEZUM vakant.

GRONINGEN, 3 Oct. 1843. De beroeping van den Wel Eerw. Heer E. J. DIEST LORGION, is reeds kerkelijk goedgekeurd, en ter koninklijke approbatie opgezonden.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

WA-

WAGENBORGEN vakant. Zie Mei 1843.
ONSTWEDDE. Zie Junij 1843.
WILDERVANK. Zie Junij 1843.

MIDDELSTUM.

BEDUM vakant. Zie Jan. 1842.
MIDDELSTUM EN TOORNWERT vakant. Zie Maart 1843.

NOORD-BRABAND.

's HERTOGENBOSCH.

SAMBEEK, den 15 Oct. Deze dag was, voor de Hervormde Gemeente van *Sambeek*, een dag van blijdschap. Het doel harer wenschen bereikt hebbende, mogt zij heden het genoegen smaken, ter verrigting van hare openbare godsdienstoefening, voor het eerst te vergaderen in het nieuw kerkgebouw, hetwelk zij, door de welwillende en onvermoeide pogingen der Eerwaarde Heeren, PAPE, President van het Provinciaal Kerkbestuur, A. LOSGERT, Commissarissen speciaal van het Provinciaal Collegie van Toezigt, enz. en J. H. HAMELBERG, Assessor van het Klassikaal Bestuur van *'s Hertogenbosch*, ter bekoming van de daartoe noodige gelden verkregen heeft, waarvoor zij aan voornoemde Heeren haren hartelijken dank betuigt.

De inwijding van dit Bedehuis geschiedde, door Ds. G. VAN BRONCKHORST, Pred. te *Vierlingsbeek*, aan wien Ds. C. G. VAN HULS, Pred. van *Boxmeer* en *Sambeek*, dit werk op verzoek had afgestaan. De plegtigheid door een hartelijk gebed en stichtelijk gezang geopend zijnde, bepaalde zijn Eerw. de aandacht der Gemeente bij *Matth.* XVII: 4a. *Heere! het is goed dat wij hier zijn.* De gelegen-

genheid, waarbij deze woorden door PETRUS gesproken werden, aangetoond hebbende, nam zijn Eerw. daaruit aanleiding, om het gepaste van dezelve met betrekking tot de plegtigheid der inwijding van het kerkgebouw in bijzonderheden te schetsen; zoo voor den Predikant, als voor de Leden der Hervormde Gemeente van *Sambeek*, met insluiting van die van *Boxmeer* en voor de van elders toegevloeide schare. Vervolgens de dure verpligting der Gemeente van *Sambeek* tot behoorlijke waardering en getrouwe gebruikmaking van het zoo geschikt als sierlijk kerkgebouw aangedrongen hebbende, werd hetzelve aan de almagtige hoede en bescherming van God en JEZUS CHRISTUS eerbiedig door zijn Eerw. opgedragen. Ook bragt zijn Eerw., namens de Gemeente, dankbare hulde toe aan Z. M. den Koning, voor de goede gunstige subsidie van *f* 600, alsmede aan de Hoog Eerw. Algemeene Synode der Hervormde Kerk, voor de milde gift van *f* 2250, uit het Fonds voor Noodlijdende Kerken, tot den bouw der nieuwe Kerk aan de Hervormde Gemeente van *Sambeek* verleend. Tevens geschiedde er loffelijke vermelding, wegens hunne welvolbragte taak, van den aannemer van en den Heer opzigter over den bouw der Kerk, terwijl voorts de geheele plegtigheid tot genoegen der vergadering besloten werd.

De gezangen bij gelegenheid dezer feestviering gedeeltelijk gezongen, waren *Gez.* XII, *Gez.* XLVIII : 9, 10, *Gez.* II : 3 en *Gez.* I : 1, 2, 3.

BREDA.

FIJNAART EN HEININGEN, den 24 Sept. 1843. Heden, bij de namiddag-godsdienst, maakte onze Leeraar, S. HOGERZEIL, MZ., in zijne voor-

af-

afspraak ons bekend met het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer M. J. VAN NIMWEGEN, die op den 22 dezer te *Vlissingen*, in den gezegenden ouderdom van bijna 81 jaren, in den Heer was ontslapen.

Ofschoon de waardige man, die van 1796 tot 1802, in onze Gemeente werkzaam was, bij verre de meesten onzer persoonlijk onbekend was, zoo was nogtans zijn naam bij velen in gezegend aandenken, daar zij, die hem gekend hebben, tot lof van hem zeggen moesten, dat hij met veel ijver, naauwgezetheid en gemoedelijken ernst het Evangelie in deze Gemeente gepredikt heeft, gelijk wij hopen, met vrucht voor meer dan eenen, die in den dag der opstanding, tot roem van Gods genade, zijne kroon en blijdschap mogen wezen. — Worden de gebeden en wenschen van onzen Leeraar vervuld, dan zullen de bij de bekendmaking gebezigde woorden: *Gedenkt uwe voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben, volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandeling*, ons het zalig afsterven van dien godvruchtigen nog lang herinneren en ons opwekken, om, gelijk hij, ons heil alleen in CHRISTUS te zoeken, opdat ons sterven eenmaal zij gelijk het zijne.

God vertrooste den hoogbejaarden broeder des Overledene, met de hoop van dezen eenmaal in den hemel te zullen wederzien.

FIJNAART EN HEININGEN, den 24 Sept. 1843. Maakte onze geliefde Leeraar, S. NOORDERZEIL, MZ., ons den 3 dezer bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Genemuiden* ontvangen had, zoo moesten wij thans vernemen, dat zijn Eerw. zich verpligt gevonden had, dezelve, onder inwachting van de ver-

 eischt

eischt wordende approbatiën, in de vreeze des Heeren aan te nemen.

Daar men gewoon is in deze Gemeente eenen Predikant te beroepen, verzoekt de Kerkeraad van alle aanzoek van H.H. Kandidaten, om eene predikbeurt, verschoond te blijven.

STAND DAAR BUITEN, 1 Oct. 1843. Onze Leeraar, J. A. L. HERNCK, berigtte ons heden, dat een onzer vorige Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer M. J. VAN NIMWEGEN, laatstelijk Emeritus Predikant van *Vlissingen*, die van den jare 1784 tot 1786 onder ons werkzaam was, in den ouderdom van 81 jaren, was ontslapen.

Ofschoon niemand zich den Overledene, als in deze Gemeente werkzaam, kon herinneren, werd evenwel dit berigt met deelneming aangehoord, daar het voorgaand geslacht van VAN NIMWEGEN altoos met de meeste hoogachting gesproken en hem als een' ijverig' en getrouw' verkondiger van het Evangelie geroemd had.

HEUSDEN.

VEEN vakant. Zie Julij 1843.

UITWIJK vakant. Zie Julij 1843.

BABYLONIENBROEK vakant. Zie Aug. 1843.

MEEUWEN EN HAAGOORT. Zie Aug. 1843.

LOON OP ZAND staat vakant te worden. Zie Sept 1843.

EINDHOVEN.

SOMEREN staat vakant te worden. Zie Aug. 1843,

BLADEL EN HAPERT. Zie Aug. 1843.

DREN-

DRENTHE.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, heeft op den 4 en 5 Oct., geëxamineerd, en tot de predikdienst toegelaten, de Kandidaten aan de Akademie te *Groningen*, HENDRIK JAN CORNELIS BEUKENKAMP, *Abr. fil.*, HESSO VERSTEEGH en ALBERT LODEWIJK GASTMANN.

ASSEN.

GIETEN vakant. Zie Julij 1843.

GASSELTE staat vakant te worden. Zie Aug. 1843.

MEPPEL.

KOLDERVEEN. Zie Aug. 1843.

NIJEVEEN. Zie Sept. 1843.

HOOGEVEEN vakant. Zie Sept. 1843.

LIMBURG.

MEERSSEN, 1 Oct. 1843. Na ruim anderhalf jaar herderloos te zijn geweest, had de Gemeente heden het voorregt, dat de Heer L. C. VAN DER MEULEN, benoemd bij Z. M. Besluit van 22 Junij 1843, N°. 74, en uit de Gemeente de *Schermer*, tot haar overgekomen, in zijn Heilig dienstwerk bevestigd werd, door den Heer W. F. C. VAN LAAR, Pred. te *Maastricht*, met eene Leerrede over *Rom.* VIII:31*b*. *Zoo God voor ons is, wie zal tegen ons zijn?* Dadelijk na de bevestiging aanvaardde onze Leeraar zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Jac.* I:21*b*. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord dat in u geplant wordt.*

Aan Ds. L. C. VAN DER MEULEN, bevestigd Pred.

 te

te *Meerssen*, is Akte van Lidmaatschap der Algemeene Kerkelijke Vergadering in *Limburg*, door het Kerkbestuur verleend.

MAASTRICHT, 8 Oct. 1843. Heden had alhier de plegtige inwijding plaats, van ons inwendig, even gepast als fraai vernieuwd kerkgebouw. Eene buitengewoon talrijke schaar was daartoe opgekomen. Met dezelfde heuschheid, waarmede de Waalsche Gemeente ons, gedurende vijf maanden, haar kerkgebouw ten gebruike had toegestaan, had zij onze uitnoodiging aangenomen, om met de Luthersche, door hare tegenwoordigheid bij dit feest, hare belangstelling in onze gemeenschappelijke godsdienstige belangen te toonen.

Onze Leeraar, Ds. W. LAATSMAN, die ons daarbij ten voorganger was, en voor zijne Leerrede, *Joh.* X: 22*a*, tot tekst gekozen had, weidde over het *feest der vernieuwing des tempels te Jeruzalem*, niet verder uit dan noodig was, om ons te stemmen en voor te bereiden tot de overdenking ter behartiging van datgene, wat ter gelegenheid harer eerste godsdienstoefening in onzen vernieuwden Tempel, ons voegzaam herinnerd en voorgehouden mogt worden.

Aan Z. M. onzen geërbiedigden Koning, die door het verleenen van milden geldelijken onderstand; aan den Luitenant-Kolonel KOOL, Ouderling dezer Gemeente, en diens zoon, Luitenant der Genie, welke beide talentvolle en edelmoedige godsdienstvrienden ons altijd onvergetelijk zullen blijven, de eerste wegens het ontwerpen, de andere wegens het gehouden toezigt over de uitvoering, van het vernieuwingsplan; en voorts aan allen die, op welke wijze ook, zich bij dit werk billijke aanspraak op onze voortdurende erkentenis verworven hebben, werd bij deze gelegenheid, met hartelijke dankbaarheid en zegenbeden gedacht.

God

God schenke deze Gemeente, met dit haar vernieuwd Bedehuis, eenen nieuwen, heiligen en vasten geest.

WAALSCHE KERK.

DORDRECHT, Junij. De Diaconie dezer Gemeente mogt zich verblijden in de door haar ontvangene tijding, dat door den Wel Ed. Geb. Heer Mr. J. H. HOEUFFT, vroeger lid dezer Gemeente, thans te *Breda* overleden, aan haar een legaat gemaakt was van *f* 2000, ten behoeve van *schamele armen*. — Zoo de gedachtenis aan den Overledene bij velen levendig zal blijven door deszelfs grondige kennis en geleerdheid, bij ons zal dezelve ook bewaard worden door dit bewijs zijner christelijke liefde.

DORDRECHT, 3 Augustus. Heden werd alhier de 28ste Jaarlijksche Vergadering der Afgevaardigden der Waalsche Kerken geopend. Dezelve bestond uit de volgende leden:

De leden der Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken:

Ds. C. G. MERKUS, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. P. J. MARCUS, Pred. te *Delft*.

Ds. D. SERRURIER, Pred. te *Dordrecht*.

Ds. G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Rotterdam*.

Benevens den Heer P. G. VAN HOORN, Ouderling te *Leiden*.

En de Afgevaardigden der Waalsche Kerken van:

Dordrecht: Ds. D. SERRURIER, Ouderling, J. VAN DER KAA WILLEMSZ., J. BUYS T'HOOFT, Sec.

 Ou-

Ouderl. J. S. J. VRIEZENDORP, F. L. VAN WAGENINGEN, Diak. P. VAN BRAAM BLUSSÉ.

's Gravenhage: Ds. J. C. J. SÉCRETAN, Sec. Ds. J. D. REVEL, Ouderl. V. A. JUST DE LA PARTIÈRES, Sec. Mr. J. G. A. CLANT.

Haarlem: Ds. J. A. VAN HAMEL.

Rotterdam: Ds. G. H. M. DELPRAT, Sec. Ds. F. C. J. VAN GOENS, Ouderl. J. J. CHABOT.

Maastricht: Ds. V. H. GUIJE, Ouderl. G. C. VAN VLOTEN.

Utrecht: Ds. M. A. VAN DER BANK, Ouderl. J. J. VAN DE POLL, Sec. Mr. J. S. VERNÈDE.

Amsterdam: Ds. P. J. L. HUËT, Ouderl. Mr. H. J. KOENÈN, Sec. A. LEHMAN DE LEHNSFELD, Diak. Mr. P. J. TEDING VAN BERKHOUT.

Middelburg: Ds. J. J. P. VALETON, Ouderl. G. DE PUIJT.

Breda: Ds. L. G. JAMES.

Delft: Ds. P. J. MARCUS, Ouderl. P. J. VAN DER COLFF VAN HOOGEVEEN.

Nijmegen: Ds. E. A. ZUBLI.

Leiden: Ds. D. MOUNIER, Ouderl. Mr. J. G. LALAU, Sec. Dr. P. G. VAN HOORN.

's Hertogenbosch: Ds. A. A. T. MOUNIER, Diak. Mr. J. VERSVELD.

Arnhem: Ds. J. F. C. KRONENBERG.

Zwolle: Ds. P. H. O. DEELEMAN.

Leeuwarden: Ds. D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAIJE. Ouderl. E. L. Baron RENGERS.

En wegens de Commissiën voor de verbetering van de Tractementen en Studentenbeurzen, Mr. J. C. BUCAILLE, Ouderling te *Leiden.*

De Wel Eerw. Heer J. A. STOOP, bevorens Kandidaat onder het Ressort der Waalsche Kerken, thans Predikant bij de Fransche Gemeente te *Antwerpen*, was, gelijk het vorige jaar, bij eeni-

eenige der vergaderingen tegenwoordig. — Hartelijk verheugde men zich ook de afgevaardigden der Fransche Kerk te *Maastricht* deze vergadering voor het eerst na hare hereeniging met de Waalsche Kerken te zien bijwonen, en den broederband te mogen aanknoopen met eene Gemeente, die, van hare stichting af, met dezelve was vereenigd geweest.

Het Praesidium werd waargenomen door Ds. C. G. MERKUS, terwijl Ds. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ als Secretaris fungeerde. De eerste opende de vergadering, door bij de belangrijke herinneringen stil te staan, welke het verblijf te *Dordrecht* aan de Afgevaardigden der Leden der Hervormde Kerk moest opleveren. — De kerkelijke openingsrede werd gehouden door Ds. DEELEMAN, Predikant te *Zwolle*, naar aanleiding van 2 *Cor.* VIII: 23*b*: *Zij zijn afgezanten der Gemeenten en eene eere van Christus;* en des Zondags werd de predikdienst waargenomen, des morgens door Ds. C. G. MERKUS, des namiddags door Ds. P. J. L. HUËT, Predikanten te *Amsterdam*, die beide in vorige jaren Predikanten te *Dordrecht* geweest waren.

De Afgevaardigden hielden zich op de verschillende vergaderingen met de gewone werkzaamheden bezig: de rekeningen der financiële Commissiën werden goedgekeurd, en verschillende voorstellen dienaangaande overwogen: twee studenten, Kandidaten in de Godgeleerdheid, met beurzen begunstigd, deden, volgens het in het huishoudelijk Reglement bepaalde, korte voorstellen over eenen opgegevenen Bijbeltekst: de Commissie in 1840 benoemd ter vervaardiging eener nieuwe Redactie der Algemeene en Bijzondere Reglementen, deed verslag van haren volbragten arbeid:

de zestallen voor de aftredende leden der Waalsche Commissie in het aanstaande jaar, werden naar gewoonte in gereedheid gebragt, de giften voor verschillende weldadige doeleinden ingezameld, en de penningen, door onderscheidene Gemeente, sinds de laatste jaarlijksche vergadering, door collecten of giften ten behoeve van het fonds voor noodlijdende Kerken en Personen bijeengebragt, ter somma van ƒ 2072,48. — Eindelijk werd bepaald, dat de volgende bijeenkomst in 1844 te *Nijmegen* en bij verhindering te *Haarlem* plaats zal hebben. Tot de opening derzelve is benoemd, Ds. V. H. GUIJE, Pred. te *Maastricht*, en als Secundus Ds. F. C. J. VAN GOENS.

Den 8sten Augustus werd deze bijeenkomst door den Voorzitter gesloten, onder hartelijke dankzegging aan God, en zegenbeden over Kerk, Koning en Vaderland.

'S GRAVENHAGE, den 10den Augustus. De Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken ontving heden eene Ministeriële Dispositie van 8 Augustus l.l., vergezellende een Koninklijk Besluit van 29 Julij 1843, N°. 57, van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM II, ENZ.

Gehoord de voordragt van onzen Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz., van den 15 Julij l.l., N°. 13, ten gevolge van de plaats gehad hebbende overweging der maatregelen, welke zouden kunnen genomen worden, ter vermindering der uitgaven van 's lands schatkist.

In overweging genomen de noodzakelijkheid om deze bezuiniging zooveel mogelijk op alle Departementen van bestuur, en dus ook op die voor

de

de Eerediensten toe te passen, voor zoo veel zulks kan plaats hebben, zonder wezenlijk nadeel voor de belangen van de Godsdienst.

Gezien het Rapport van het Departement van Financiën, van den 25sten dezer, N°. 16/580. K. U.

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Dat bij het eventueel ontstaan van vakature van predikantsplaatsen, zoo bij *Waalsche* als bij *Engelsche* en *Schotsche Presbyteriaansche Gemeenten*, de tractementen, daaraan van 's Rijks wege verbonden, zullen worden gehouden voor vervallen, met uitzondering alleen van de navolgende standplaatsen, welker behoud door het voortdurend genot van jaarwedden uit 's lands schatkist zal worden verzekerd, als:

Vooreerst: Waalsche predikantsplaatsen:

Drie Predikanten te *Amsterdam*, elk op eene jaarwedde van *f* 2234,50;

Twee te *Rotterdam*, elk op eene jaarwedde van *f* 1700;

Twee te *'s Gravenhage*, de oudste op *f* 2100, de jongste op *f* 1900;

Één te *Leiden*, op *f* 1800;

Één te *Utrecht*, op *f* 1800;

Één te *Groningen*, op *f* 1300;

Ten andere, Engelsche en Schotsche predikantsplaatsen:

Één Predikant voor de Engelsche Gemeente te *Amsterdam*, op *f* 2234,50;

Één voor de Engelsche Gemeente te *Rotterdam*, op *f* 1700;

Één voor de Schotsche Gemeente te *Rotterdam*, op *f* 1700.

Onze Minister van Staat voornoemd, is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschriften zullen worden gezonden aan onzen Mi-

nister van Financiën, en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 29 Julij 1843.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Staat, belast met de generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk, enz.,

(*get.*) H. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT.

De Commissie voornoemd heeft dit Besluit terstond ter kennis der verschillende Waalsche Kerkenraden gebragt, en zich tot Z. M. den Koning gewend, ten einde hare bedenkingen tegen hetzelve eerbiedig in het midden te brengen.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

UTRECHT, 8 Oct. 1843. Onze waardige Leeraar, Ds. P. VAN TEUTEM, mogt heden de gedachtenis-vieren van zijne vijftigjarige Evangeliedienst, na voor weinige dagen ook gevierd te hebben zijne vijftigjarige Echtverbindtenis.

In eene keurig bewerkte Leerrede, naar aanleiding van *Ps.* LXXI : 17, die zoo wel van 's mans nog krachtvolle gezondheid en vurigen ijver, als van christelijken zin getuigde, gaf zijn Eerw. ons een beknopt en eenvoudig overzigt van zijne belangrijkste levens-ervaringen, gedurende het tijdperk zijner ambtsbetrekking; dezelve beschouwende als vruchtbaar in opwekking tot christelijken ootmoed en kinderlijke dankbaarheid.

De belangstelling, welke dit zeldzame voorregt reeds op zich zelve moest verwekken, werd blijkbaar verhoogd door de bijzondere achting, den waar-

waardigen VAN TEUTEM, toegedragen bij allen, die hem kennen in zijnen onvermoeiden arbeid voor de Kerk, het Schoolwezen en zoo vele Christelijke maatschappelijke instellingen. Behalve eene buitengewone talrijke opkomst van stadgenooten in ons kerkgebouw, getuigde ook van die belangstelling, de tegenwoordigheid van eenige Ambtgenooten en andere Broederen van elders, waaronder Afgevaardigden van de Commissie, voor de zaken der Remonstrantsche Broederschap, die hare deelneming in het feest wilde aan den dag leggen.

Maar bovenal was de dag belangrijk voor deze Gemeente, waar de hooggeschatte VAN TEUTEM, ruim 39 jaren met vrucht mogt arbeiden, en waar zijne trouwe Evangeliedienst en hartelijke liefde op hoogen prijs worden gesteld. Den Heer der Kerk dankzeggende voor den zegen, ons in en met dien Leeraar geschonken, bidden wij, dat hij nog lange in gezondheid voor zijne huisselijke en openbare betrekkingen, moge bewaard blijven, en naar ligchaam en ziele gesterkt worden, in de vervulling der belangrijke werkzaamheden, welke op hem rusten.

Wij mogen ons vleijen, dat, op verzoek van Ambtsbroederen, die gaarne bij de feestviering waren tegenwoordig geweest, doch door eigene dienst daarin verhinderd werden, de bovengenoemde Leerrede eerlang zal gedrukt worden.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

LEIDEN. Op Zondag den eersten October dezes jaars, werd alhier het hernieuwd kerkgebouw onzer Gemeente plegtig ingewijd. Onze oudste

ste Leeraar, de Hoog Eerw. Heer H. J. MATTHES, aan wiens ijverige pogingen tot het welslagen der onderneming wij veel te danken hebben, hield ter dezer gelegenheid eene treffende Leerrede, naar aanleiding van *Ps.* XXVI: 7 en 8, *over de betamelijke liefde tot het huis des Heeren.* De gevoelens, welke de aanzienlijke schare van toehoorders, en inzonderheid de Gemeente, bezielden, waren duidelijk kenbaar in de eerbiedige stilte, die te midden der vergadering heerschte.

Reeds sedert geruimen tijd was eene herstelling aan het dak der Kerk noodzakelijk; terwijl het inwendige derzelve even zoozeer verbetering behoefde; dan de groote kosten, die een en ander vereischten, maakten het voorname punt uit van bezwaar. Dit zijn wij echter, Gode zij dank! gelukkig te boven gekomen, zoo door den verleenden bijstand van onze Synodale Vergadering, als door eenige bijdragen der Leden onzer Gemeente en milde giften van Z. M. den Graaf van *Nassau*, en inzonderheid van Hare Koninklijke Hoogheid Mevrouw de Prinses van *Oranje*, aan welke allen wij bij dezen onzen opregten en vurigen dank betuigen. Gelijk wij tevens niet kunnen afzijn het dienstbetoon dankbaar te erkennen van onze Hervormde medebroeders, die ons den geruimen tijd van vijf maanden, welke tot de voltooijing van het werk vereischt wierden, geredelijk en goedgustig het gebruik der Hooglandsche en Mare kerken tot het houden onzer godsdienstoefeningen hebben afgestaan en daardoor een ondubbelzinnig bewijs gegeven van echt christelijke liefde.

Hartelijk verblijden wij ons, dat het gebouw, voor twee en een vierde eeuw, door de Vaderen gesticht, thans met vernieuwden luister voor het

na-

nageslacht mag pralen. Mogen wij, mogen onze kinderen en kindskinderen, tot in lengte van dagen, steeds gaarne daarin verwijlen, om God en onzen Zaligmaker JEZUS CHRISTUS te verheerlijken en alzoo opgebouwd te worden tot eenen heiligen tempel, waarin de Geest des Heeren woont!

VLISSINGEN, 10 Oct. 1843. Verkeerde reeds lang het aan onze Kerk palend gebouw, voor *Consistorie* en *Kosterswoning* dienende, in sterk toenemend verval, en bestond er dus allezins behoefte aan vernieuwing van hetzelve, terwijl de Pastorie almede noodzakelijke herstellingen vorderde; maar lieten de kerkelijke fondsen niet toe, om de daartoe vereischte buitengewone kosten te bestrijden; wij mogten in den nu afgeloopen zomer, door de hulp der Hoog Eerw. Synode, in vereeniging met onze Gemeente, die naar vermogen, aanzienlijk daartoe bijdroeg, alsmede door de hulp van Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf van *Nassau*, daar door Hoogstdenzelven eene gift van *f* 200 geschonken werd, onzen lang gekoesterden wensch vervuld zien. Een nieuw, hecht en net gebouw, is onder het opzigt en de zorg van drie Leden des Kerkeraads, die daartoe benoemd werden, en er zich welwillend toe verleedigden, opgetrokken en voltooid, hetwelk zoo uit- als inwendig aan deszelfs bestemming beantwoord.

Dank hebbe daarvoor onze voormalige Koning, terwijl wij, onze dankbetuigingen aan onze Synode en Gemeente toebrengende, hartelijk wenschen, dat het gebouw onder den goddelijken zegen, nog lang moge dienen, om er in broederlijke eendragt, de belangen van Kerk en Gemeente te behartigen, en de godsdienstige opleiding van het jeugdig geslacht, in de vreeze Gods te bevorderen.

WEESP. Zie Sept. 1843.

HER-

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

HARLINGEN, 17 Aug. 1843. Heden overleed alhier plotseling, aan een toenemend verval van krachten, in den onderdom van 78 jaren, de Heer DANIËL OOLGAARD. Hartelijke liefde voor JEZUS, wiens zuivere leer door hem op den hoogsten prijs wierd gesteld, bezielde hem, en deed hem gedurende meer dan veertig jaren, met allen ijver, getrouwheid en zelfopoffering, werkzaam zijn tot welzijn der Gemeente. Daardoor erlangde hij hoe langs zoo meer hare achting en genegenheid. Te meer nog, daar zij hem, als den langstlevenden van hare eerste stichters mogt aanschouwen. Met vele aandoening werd dan ook de Leerrede, waarin onze Leeraar, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13, de Gemeente bij dit sterfgeval bepaalde, uitgesproken en aangehoord. Zijne nagedachtenis zal bij ons lang in zegening blijven; en heerlijk moge zijn genadeloon zijn bij den Heer, in Wien hij geloofde, en op Wiens heilverdiensten hij onwankelbaar vertrouwde.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, 10 Sept. 1843. Nadat ook de Wel Eerw. Heer U. PENNING, Pred. te *Hattum*, aan den Kerkeraad had te kennen gegeven, dat zijn Eerw.

Eerw. bij de vervulling der hier bestaande vakature, niet verder wenschte in aanmerking te komen, is het drietal weder aangevuld met de Wel Eerw. Heeren VEENHUIS, Pred. te *Logumer-Voorwerk* en VOERT, Pred. te *Oostwolde* en *Lagemeden*, Provincie *Groningen*. Beide op de nominatie gepredikt hebbende, is in een vergadering van den grooten Kerkeraad, den 24 Aug., beroepen de Wel Eerw. Heer VEENHUIS. Na eenigen tijd van beraad, heeft deze de beroeping aangenomen. Zoodra de confirmatie van het koninklijk Ministerie te *Hanover* verleend is, staat de beroepene in zijne dienst onder ons bevestigd te worden.

CANUM, 1 Oct. 1843. Daar de Wel Eerw. Heer COOPMANS, Pred. alhier, door voortdurende ongesteldheid verhinderd was, zijn dienstwerk geregeld waar te nemen, zoo heeft het koninklijk Consistorie te *Aurich*, toegestaan, dat voor zijn Eerw. een adjunctus cum spe succedendi, door de Gemeente verkozen worde. In gevolge daarvan hebben de Interessenten dezer Gemeente, op den 20 Sept. d. j., een drietal geformeerd, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren: KLAASSEN, BEGEMANN en HESSE, Kandidaten bij den Oostvrieschen Coetus. Dezelve zijn verzocht op nominatie te komen prediken.

EMDEN, 10 Sept. In de gewone Coetusvergadering dezer maand, zijn geëxamineerd, de Heeren U. H. J. N. PLEINES, tijdelijke Hulpprediker te *Canum*, en beroepen Predikant der Waalsche Gemeente alhier, en H. R. WAHNBÄCK, de eerste pro ministerio, de laatste pro licentia concionandi, beide met een gunstig gevolg.

WEENER, de oudste Leeraarsplaats vakant.

JEMGUM, de eerste Leeraarsplaats vakant.

EMDEN (Waalsche Gemeente). Zie Julij 1843.

EMDEN vakant. Zie Julij 1843.

KREITS

KREITS SYNODE DUISBURG.

GARTROP. Zie Oct. 1842.
DUISBURG. Zie Oct. 1842.
HUNXE. Zie Aug. 1842.
DUISBURG. (Groote Evang. Gemeente). Zie Aug. 1842.

KREITS SYNODE WEZEL.

SCHERMBEEK. Eene predikantsplaats vakant. Zie April 1842.
WEZEL. Zie Oct. 1842.
DIERSFORT vakant. Zie Maart 1843.

BELGIE.

GENT is vakant. Er zal een Predikant worden beroepen, die in de Hollandsche en Hoogduitsche talen, zoo mogelijk ook in de Fransche taal, predikt, of ten minsten ook deze laatstgenoemde verstaat. De Heeren Predikanten en Kandidaten, welke genegen zijn naar deze plaats te concurreren, worden uitgenoodigd zich aan te melden bij den Wel Ed. Heer C. H. BALKEMA, Ouderling en Secretaris derzelve Gemeente, *rue de belgrak*, N°. 61, te *Gent*, of bij den Consulent V. KONINGSBERGER, Predikant te *Maria Hoorebeeke*, bij *Oudenaerden*.

COR-

CORRESPONDENTIE.

De *Opmerkelijke Gebedsverhooring*, zal met veel verkorting, geplaatst worden.

Wat de *gevolgen van slecht geplaatste Ouderliefde* betreft, het komt ons voor, dat dit niet beantwoord aan den titel. De minachting, die de kinderen aan de ouders betoonden, zou ook bij eene andere opleiding plaats hebben kunnen vinden. Over het andere opstel hebben wij eens en voor altijd ons gevoelen gezegd.

Wij vreezen dat het oordeel door den opsteller der ROZA, geveld over de gedichten, die hij in de Tijdschriften leest, op het zijne zou worden toegepast.

Van de *vier* Dichtstukjes, is dat: *Raad* getiteld, ons het beste voorgekomen.

Ten nutte van het algemeen, willen wij de *regelen bij besmettende ziekten*, wel opnemen.

ERRATUM.

Boekzaal Sept. pag. 408, berigt uit *Engelbert*, staat: VOLKERS, lees: FOLKERS.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's. geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

C. A. Moot.
P. N. Ham.
J. Rijsdijk Takens Lambrechts, Hulpprediker te *Amsterdam*.
J. Trosté.
A. van Zuuk Wagenaar.
J. C. Römer.
J. W. A. Boers.
A. Brouwer.
E. van Bolhuis.
J. H. ter Meulen.
B. J. Westerbeek van Eerten.
J. A. K. F. Revel.
A. J. van der Lee.
B. W. Scholten.
P. Jentink.
H. J. Bruins.
L. van Dijk.
F. J. W. Zimmerman.
V. van der Willigen.
G. J. Rink.
W. A. van Diest.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij, Hulpprediker te *Amsterdam*.
A. C. Hanegraaf.
IJ. Loots, J. Z.
H. Hiebink, Directeur van het Zendelings-Instituut te *Rotterdam*.
B. Elferink.

D. van der Hoff.
W. F. Menzel, Th. Dr.
T. J. van Griethuijsen.
T. J. van der Riet.
A. Machperson.
W. A. Sylvester Verburg.
P. Meerburg Snarenberg.

NOORD-HOLLAND.

A. R. Hoetink.
J. C. Smissaert.
M. Hoogvliet, Adjutor interpretis Legati Warneriani aan de Hoogeschool te *Leiden*.
A. J. Clinge Liebert.
G. Drost.
H. S. J. van Rijsoort.
J. P. van der Meer de Wijs, Th. Dr.
G. H. Dwars.
P. Engelen.
G. Kroeze.
P. G. te Winkel.
G. Rebel.
A. W. van Campen.
M. van Leéuwen.
A. Hage.
J. K. Kam, Josz.

ZEELAND.

A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.
A. Meursinge, Adjutor interpretis Legati Warneriani aan de Hoogeschool te *Leiden*.
D. van den Berg.
E. C. Groeneveld, Hulpprediker te *Bussum*.
P. H. Pottum.
A. C. Bredius.
P. E. van Driest.
C. van Heusden.

S. W. la Lau.
T. H. van den Honert, Th. Dr.
P. Hofman.
G. P. Kits van Heyningen.
P. T. van den Berg.
L. Rietberg.
G. Wetsels.
P. Kiel.
P. J. Thurkou.
H. L. de Villiers.
W. C. Meijer.
H. J. Krol.
A. J. P. Oort.
T. A. Fruin.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
H. D. Bonebakker.
A. C. Stucki.
A. van den Ham van Heijst.
J. van Kesteren.
J. Boele.
F. van der Vliet.
C. H. van Dam.
A. de Nooij, Hulpprediker te *Dordrecht.*
A. Pitlo.
D. Slothouwer.
H. Ruijs.
D. C. Pleijte, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Rector te *Zalt-Bommel.*
P. C. Farret.
R. A. E. Snethlage.
P. A. Hajenius.
J. W. Nijenhuis.
C. L. Klein.
W. A. van Beusekom.
J. D. Holsteijn.

F.

F. Smeer, Jr.
A. D. Husson.
J. A. van Tricht.
A. J. Backer.
G. J. van Spall.
G. J. Vinke.

VRIESLAND.

H. van der Helm.
K. H. B. Haselhoff Roelfsema, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. Rector te *Zevenaar*.
J. ter Horst.
G. de Bruin.
A. R. Holwerda.
R. Ens.
P. H. B. Romer.
J. C. Fischer.
A. C. van Maarseveen.
J. A. Gratama.
G. D. Steringa Kuijper.
A. L. Lesturgeon.
H. Niemeijer.
W. Hoffmann.
A. G. Rijkens.
A. N. Brouwer Huisinga.
J. H. Dinckgreve.
B. Bolleman van der Veen.
P. Boeles, Jr.
R. M. J. Wijbeling.
J. Santée Nieweg.
J. B. Schaltre, Bz.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
C. Ribbius.
J. E. G. Landré.
A. L. van Woerden.
P. J. J. Roos Schregardus.

M. D. de Bruyn.
J. C. Verloren.
H. J. Janssen.
K. H. Kraamwinkel.
F. M. Caspers.
J. J. Bos.
F. P. Florison.
W. A. van der Linden.
L. de Visser.
F. W. J. Kaakebeen.
A. H. Mouw.
J. P. de Keijzer.
J. J. Gobius du Sart.
E. W. Petersen.
E. H. Tenckinck.
J. P. Hazeu.
J. ten Kate.
H. Oolgaardt.

GRONINGEN.

F. J. Stroman de Grave.
G. Holwerda, Hulpprediker te *Eernewoude*.
E. H. Groenman.
H. Dijkema.
S. Kruisinga.
J. Doorenbos.
A. A. van Riesen Scholtens.
C. J. Abresch.
E. van der Pers.
E. P. J. Jongsma.
S. Nicolai.
J. M. Doorenbos, Hz.
J. P. Bruinewold Riedel.
W. F. Paehlig.
J. Engelsma Mebius.
O. U. Okken.
J. Cromhout.

U.

U. W. Thoden van Velzen.
F. J. Wichers.
J. U. H. Sypkens.
T. F. Stuivinga.
H. W. Bruins.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. J. Boele.
J. H. Coenraadts.
E. C. van der Zaag.
D. C. Thomkins, Adjunct-prediker te *Amersfoort*.
F. H. Fynje.
R. R. Hirschig.
W. A. Hirschig.
E. Enklaar, Hulpprediker te *Slijk-Ewijk*.
J. Wassenaar.
G. C. Prillevitz.
H. van Dorsser.
J. W. Lem.
J. Wigeri François.
M. J. van Visvliet.
J. M. Loois.
J. Suringar.
Z. H. Poppe.
H. M. H. Stroes.
P. A. M. Faassen de Heer.
W. B. H. van Tright.
G. Kruijs.
J. van Vloten.
G. Horreus de Haas.
T. de Blaauw.
C. J. van Ketwich.

DRENTHE.

G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.

A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. f.
J. Eemten.
A. J. Schey, Petr. fil. P. G. Fr.
A. Brouwer.
Æ. W. Begemann, S. H. A. fil.
J. Taapkens, P. fil.
W. van der Tuuk, G. W. G. fil.
J. H. Seemerink.
E. Tonkes, P. E. cogn.
E. Lasonder.
J. Boeles, P. fil. Litt. et Th. Dr.
L. Mettevier Lofvers, A. fil.
W. van Borssum Waalkes, P. V. B. fil.
W. Driesman.
K. Hofkamp.
P. Cremer.
H. J. C. Bekenkamp, Alb. fil.
H. Versteegh.
A. L. Gastmann.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

N. J. Franchimont.
J. A. Hoorn.
P. H. E. Schusler.
M. Spruit.
J. H. Gerlach, Abr. fil.
L. P. Trautmann.
J. G. E. Schusler, Litt. Dr.
H. G. Koster Henke.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het tweede vierdedeel van het jaar 1843, tot Predikanten beroepen zijn.

A. J. BOESER, te *Schellinkhout.*
D. J. VAN HAEFTEN, te *Hengelo*, in *Overijssel.*

H.

H. W. C. ILCKEN, te *Kolderveen.*
P. E. SCHOUW SANTVOORT, te *Bennekom.*
A. C. MONTIJN, te *Zoutelande.*
B. TER HAAR ROMENY, te *Eemnes Binnendijk.*
J. J. E. WILMERS, te *Nijeveen.*
A. E. VAN STEEDEN, te *Drempt.*
W. JELGERSMA, Th. Dr. te *Schoorl*, c. a.
F. C. VAN DER MEER VAN KUFFELER, naar *Oost-Indië.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch Luthersche Kerk.

A. G. A. Gebing.
J. H. M. Zimmerman.
A. H. Broens.
W. F. Barbiers.
J. Wilms.
J. B. Roll.
J. J. H. Bange.
B. N. Matthes.
S. M. Siebrasse.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk.

H. Joosten.
F. Braakman.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Remonstrantsche Broederschap.

A. des Amorie van der Hoeven, Abr. Fil. Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. et Theol. Doct.

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk.

OOST-VRIESLAND.

G. O. Dreesman.
P. Buisman.

A. W. Driemeijer.
M. Boelman.
F. Diddens.
H. A. Hesse.
L. Pannenborg Viëtor.
K. C. K. Klaassen.
P. U. van Heteren.
C. G. S. Begemann.
H. R. Wahnbäck.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.
G. W. Drees.

NB. *Zoo er in deze Naamlijst der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te doen, bij de Uitgevers dezes.*

BERIGT.

Lieve Protestantsche Medechristenen!

Met Gods hulp is in zoo verre het doel der *Hoogesmildeger* Gemeente bereikt, dat hetgene vereischt wordt tot aanbouw voor Kerk en Pastory, geen bezwaar meer zal opleveren, om een eigen Predikant te bezitten. Wat voor Kerk- en Predikantswoning vereischt wordt, is of zal haar geworden. Er is evenwel nog iets dat niet mag voorbij gezien worden, het is Doop- en Avondmaals-gereedschap, zoo als: tinnen Borden, Bekers, Doopbekken en Waterkan, alsmede een Tafellaken, Bijbel op den preekstoel, met de Psalm-, Gezangen- en Formulierenboeken, een

Bij-

Bijbel met Psalmen en Gezangen voor den Voorlezer. Voorts een stel Blakers voor den preekstoel en een voor den Voorlezer. Dat alles ontbreekt haar, en er is geen vooruitzigt om geholpen te worden, dan door de Christelijke liefdadigheid.

Wij roepen haar eerbiedig, maar dringend voor deze arme Gemeente in. Protestantsche Broeders en Zusters! wij slaan op u, nevens God en den Heer der Gemeente, het oog. Eene kleinigheid, en men is hier geholpen; terwijl gij het zaligend bewustzijn smaakt, werkzaam te zijn geweest aan den opbouw van het Godsrijk op aarde.

Wij offeren zoo veel op voor onzen smaak en voor onze genoegens. Het grootste genoegen dezer arme Drentsche Landgemeente, is in haar eigen Kerk, door haar eigen Leeraar, het Evangelie der zaligheid te hooren verkondigen. Men ijvert voor de uitbreiding des Christendoms onder de Heidenen. Zouden wij, wij Nederlanders, dan onze Landgenooten, onze Broeders en Zusters! kunnen, willen, durven voorbijzien. Eerst *hier* het onze gedaan, en dan naar buiten gewerkt.

Ieder offer, hoe gering, zal met zegenende dankzegging worden aangenomen door

Dwingeloo, VAN SCHAICK.
October 1843. J. I. VAN SCHAICK, te *Amsterdam*, Singel, bij het Koningsplein, N°. 501.
W. P. VAN RIJKOM, Prinsengracht, bij de Runstraat.

Met hartelijke dankzegging voor deze Gemeente, ontvangen van R. P. J., te *Amsterdam*, 6 Oct. 2 Coupons à *f* 4,95. Zamen *f* 9,90.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij de Boekhandelaren Joh. van der Hey en Zoon, te *Amsterdam*, is verschenen en alom verzonden:

F. A. Krummacher, *Joannes, de Discipel des Heeren.* Een geschenk voor jeugdige Christenen, door wijlen A. Drost, Schrijver van *Hermingard van de Eikenterpen*, enz. Postformaat, in karton, nieuwe uitgave. Prijs *f* 1,00.

En wordt met succes gedebiteerd:

I. J. A. H. Hensinga, *vier Leerredenen*, met eenige Bijlagen, uitgegeven ten voordeele der Protestantsche Gemeente op het eiland *Curaçao.* In postformaat. *f* 1,00.

II. B. Glasius, *Geschiedenis der Christelijke Kerk en Godsdienst, in Nederland*, na het vestigen der Hervorming, tot den Troonsafstand van Koning Willem I, als Leesboek voor den beschaafden Stand, bewerkt. Eerste en tweede deel, in gr. 8vo. *f* 7,15.

III. *Beroep van den Roomsch-Katholieke Priester* Dick Addison, op het onbevangen oordeel van alle weldenkende Katholieken. Vrij vertaald uit het Engelsch, door eenen Katholiek. In gr. 8vo. *f* 0,60.

IV. *Bezwaren en Gevaren*, ontstaande uit de gemengde Huwelijken van Protestanten met Roomschgezinden, tot waarschuwing van eenvoudigen, duidelijk en naar waarheid voorgesteld. In gesprekken, postformaat. *f* 0,60.

Bij J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, wordt heden à 25 Cents uitgegeven:

Brief van het Mirakuleuse Beeld van Kevelaar, aan den Ed. Achtb. Heer J. J. L. van der Brugghen, *President van de Arrondissements-Regtbank te Nijmegen.* In antwoord op Z. E. A. *Berigt aan de Kevelaarsgangers.*

Met succes worden gedebiteerd de in deze dagen zoo belangrijke werken:

I. *De Roomsch-Katholijke Kerk in Oud-Nederland, gelijk zij is, zijn kon en zijn moest*, 2de druk. *f* 1,40.

II. *De Roomsch-Katholijke Kerk, zoo als zij is en zoo als zij niet is.* Eene bijdrage van een R. K. Neder-

derlander, ter veredeling der godsdienstbegrippen bij zijne geloofsgenooten, 3 stukken. *f* 2,70.

III. *De Mirakuleuze Medaille.* Een woord, dat geschied is aan alle Roomsch-Katholijken, die in *Rotterdam* en in de andere vorstensteden van *Holland* wonen, tot een Profetenkind. *f* 0,90.

IV. *Onpartijdig Onderzoek naar de Mirakuleuze Medaille, en daarmede verbonden Mirakelen, Aflaten, Novenen, Gebeden*, enz., door een R. K. Priester. *f* 0,75.

VOOR *f* 2,00, IN PLAATS VAN *f* 5,00

zal de Boekhandelaar, Boek- en Plaatdrukker T. J. Wijnhoven Hendriksen, te *Rotterdam*, afleveren, doch niet langer dan tot 30 November 1843, het zoo gunstig bekende werk, getiteld: *Het wezen des waren Christendoms, of Johannes eerste brief verklaard en ontwikkeld;* een Huisboek voor beschaafde Bijbelvrienden, vrij naar het Hoogduitsch van K. Rickli; door L. C. Meijer, Predikant bij de Hervormden te *Hontenisse*, met een Voorberigt van D. T. Huët, Predikant bij de Waalsche Gemeente te *Rotterdam*.

Bij W. van Boekeren, te *Groningen*, is uitgegeven:

I. *Beknopte aanwijzing van het ongeoorloofde in den Doop der kleine Kinderen*, benevens de weêrlegging van de voornaamste gronden, welke voor den Kinderdoop bijgebragt worden, door J. E. Frisser, Dienaar van God en Jezus Christus. *f* 0,25.

II. *Waakt op! gij die slaapt,*
Staat op uit de dooden!
En Christus zal over u lichten.

Eene roepstem tot alle ware Geloovigen en Begeerigen in *Nederland*, gesproken door denzelfden. Tweede druk. *f* 0,30.

Door S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, is uitgegeven ten behoeve van

CATECHISATIEN:

I. C. E. van Koetsveld, *Eenvoudige verklaring der XII Geloofsartikelen, de X Geboden en het onze Vader-*

der, om onkundigen en bejaarden te onderrigten, tot het doen hunner Belijdenis, tweede druk, *f* 0,25.

II. C. E. VAN KOETSVELD, Hetzelfde verkort, tweede druk, *f* 0,10.

III. ———————— *Eenig noodig onderrigt voor mijne Leerlingen*, *f* 0,05.

Door de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, wordt thans uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

De Kruiswoorden. Zeven Lijdenspreêken, door NICOLAAS BEETS, Th. Dr., Herder en Leeraar te *Heemstede* Prijs *f* 1,50.

Bij dezelfde Uitgevers is voorts nog in het licht gekomen:

I. *Christelijke Lesjes voor jonge Kinderen*, opgesteld door N. BEETS: *f* 0,15.

II. *Rijmbijbel*, uitgegeven door N. BEETS. *f* 1,20.

III. E. G. A. BOCKEL, *het Leven van Jezus*, stichtelijk Huisboek, uit het Hoogduitsch, 2 deelen. *f* 6,60.

IV. L. HÜFFELL, *Één ding is noodig*. Godsdienstige beschouwingen. Naar het Hoogduitsch met op staal gegraveerde titel en vignet. *f* 2,90.

V. ———————— hetzelfde werk, in half moiré. *f* 3,20.

J. F. Thieme, te *Nijmegen*, heeft uitgegeven, en voor 55 Cts. verkrijgbaar gesteld:

Toespraak aan zijne Geloofsgenooten, Leeraars, Opzieners en Leden der Nederduitsche Hervormde Kerk, door P. MOURIER, rustend Leeraar bij de Waalsche Gemeente, te *Rotterdam*.

NB. Moet voor Rekening ontboden worden.

In de voornaamste Boekwinkels is voorhanden: de *Vierde Jaargang* van het *Christelijk Jaarboekje Christophilus*. Proza en Poëzij. Ruim 19 vellen druks, met drie keurige staalplaten, als eene van J. W. KAISER, naar de schilderij van RUBBENS, eene van J. P. LANGE, naar de teekening van P. F. GREIVE, en eene van L. A. ZEELANDER, naar de schilderij van CARACCI. In lederen prachtband à *f* 3,60.

Behalve eenige ongenoemde Vrouwen en Heeren, werkten hieraan mede: de H. H. BEETS, VAN DEN BERGH, BERG-

Bergman, da Costa, Corstius, Doijer, Dwars, Gerdis, de Graaff, van Harderwijk, Heldring, ten Kate, Kisselius, Lesturgeon, Opzomer, van der Pot, Radijs, Römer, van Schaick, van Scherrenbeek, Schipper, van Sommeren, Theodir van Velsen, Tideman, Tollens, Verwijs, van der Vliet, Wassenbergh, Winkler Prins en Wijsman. — Van de vorige jaargangen zijn nog enkele Exemplaren à *f* 4,00 en *f* 3,60 te bekomen.

De Boekhandelaar D. J. Couvée, te *Leiden*, heeft uitgegeven en alom verzonden:

Eubiósis of het Christelijk Welleven, Godsdienstige overdenkingen, ter bevordering van wezenlijk en duurzaam geluk, door J. Corstius, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amsterdam*, 1 deel. Prijs *f* 2,50.

Door S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, is op heden uitgegeven en verzonden:

I. *Schetsen uit de Pastorij te Mastland.* Ernst en Luim uit het leven van den Nederlandschen *Dorps-Leeraar.* Met vignet. Prijs *f* 3,25.

Inhoud: I. De Schrijver op zijn Studeervertrek. II. De Intrede. III. Nadere kennismaking, of de Primaten van het Dorp. IV. Mijn eerste Kanselwerk. V. De Haan. VI. De Winter Buiten. VII. De Ringbroeders. VIII. Het Huisbezoek. IX. Mijn Kleermaker en mijn Smid. X. Het aannemen van Lidmaten. XI. Armenzaken. XII. Het Sterfbed. XIII. De Catechisatie. XIV. Armoede. XV. Het Bezoek. XVII. Onverwacht Besluit.

II. HUISHOUDKUNDIGE SCHEIKUNDE.

De echtheid en goede hoedanigheid, benevens de toevallige verontreinigingen en opzettelijke vervalschingen der *gewigtigste levensbehoeften* scheikundig opgehelderd. — Tot eigen onderrigt voor een ieder, alsmede tot handleiding bij Staats-scheikundige onderzoekingen, door Adolf Duflos en Adolf Hirsch. Prijs *f* 1,90.

GESCHENK AAN KINDEREN.

Dertigtal Gelegenheids-Versjes, door Ds. P. J. V. Dusseau, tweede uitgaaf, à 40 Cts.; te bekomen bij de Boekverkoopers Wijsmuller, te *Amsterdam*, en bij H. Spanjaard, te *Steenwijk*, en verders alom.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor NOVEMBER 1843.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLIII.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Leerredenen door E. H. SIKKES, *Predikant te* Bonda. *Te* Emden, *bij* H. Woortman. *In commissie te* Groningen, *bij* J. B. Wolters, 1842. *VIII en* 227 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,00.

Zonder veel praetensiën treedt ook de Eerw. SIKKES hier in het openbaar, op aanmoediging van eenigen zijner beste vrienden, met eenige Leerredenen op, met het christelijk doel tot bevordering van de zaak van het Christendom; in de overtuiging verkeerende, ofschoon *het hoogst gebrekkige dezer proeven van zijnen kanselarbeid levendig beseffende*, dat dezelve met nut door de zoodanigen kunnen gelezen worden, welke het minder om iets nieuws of verrassends, of om diepte en rijkdom van gedachten, of om oorspronkelijkheid van vorm, of om keus van taal en stijl, dan om eenvoudige voorstelling van de gewigtigste waarheden des Evangelies te doen is. Met die recensie van den opsteller zelven, kunnen wij over het algemeen ons wel vereenigen, maar moeten dan toch ook vragen, of er aan zulke opstellen behoefte is?

De redenen, welke hem de hier voorkomende Leerredenen bij voorkeur in dezen bundel hebben doen plaatsen, heeft hij zelf dus opgegeven: »de-

zelve staan met elkander in een tamelijk naauw verband en maken te zamen in zekeren zin één geheel uit. De eerste waarschuwt tegen het uitstel der bekeering. Van deze Leerrede is de tweede een tegenhanger, daar zij den heilbegeerige schetst, en dienen zal, om het verlangen naar het heil, hetwelk in CHRISTUS JEZUS is, te verlevendigen en te versterken. Op de vraag van den heilbegeerige: wat moet ik doen, om zalig te worden? geeft de derde Leerrede het antwoord: daar zij de wedergeboorte als de voorwaarde doet kennen, aan welke de mensch moet beantwoorden, zal hij in waarheid een Christen worden. Indien het waar is, dat men hem alleen als eenen aanvankelijk wedergeborene kan aanmerken, die aan de liefde van God in CHRISTUS opregt en van harte heeft leeren gelooven, dan kon het zeker niet ongepast zijn, eene poging in het werk te stellen, om dit geloof op te wekken en te bevestigen. Zulks geschiedt in de vierde Leerrede. Zij handelt over die waarheid, die men als de eigenlijke kern van het Evangelie heeft aan te merken en geene andere is dan deze: God is liefde. Het onderwerp der Leerrede, welke op deze volgt, is het Gode betamende van JEZUS lijden, en is gekozen, omdat de liefde van God, in het lijden en sterven van onzen Heer het heerlijkst uitblinkt, zoodat wij dan ook op dit lijden vooral het oog vestigen, zoo dikwijls wij aan de liefde van God denken. Gelijk zulks na het uitspreken der vierde Leerrede aan het H. Avond-

maal

maal geschiedde, tot welks viering zij zou voorbereiden, zoo zal dit bij de lezing der vijfde Leerrede plaats hebben, die men daarom dan ook als wezenlijk tot de voorafgaande behoorende niet alleen, maar tevens als onafscheidelijk met haar verbonden gelieve te beschouwen. Het geloof aan de liefde van God in CHRISTUS JEZUS en de uit dit geloof ontkiemende hope der heerlijkheid moeten, zullen zij anders van den regten aard wezen, liefde bij ons wekken, liefde niet slechts tot God en CHRISTUS, maar ook liefde tot de broederschap. De zesde Leerrede is aan de beschouwing van deze liefde toegewijd: doch, daar zij slechts met het door het Evangelie gereinigd en bestuurd gevoel van 's menschen onafhankelijkheid van God de echte christelijke vroomheid uitmaakt, zoo heb ik gemeend, in de daaropvolgende Leerrede, tegen het voorbijzien van Gods albebestuur te moeten waarschuwen; terwijl ik eindelijk in de achtste Leerrede over de gemeenschapsoefening met God door het gebed heb gesproken, ten einde het groote middel aan te wijzen, waarvan men gebruik behoort te maken, om hoe langer hoe meer een deelgenoot te worden van het waarachtige leven."

Wij laten ook deze redenen gaarne gelden, want wij zien er met genoegen uit, dat SIKKES in deze zijne keuze, niet zonder oordeel is te werk gegaan; schoon wij tevens aan den anderen kant moeten erkennen, dat dit verband nog al tamelijk verre gezocht en gekunsteld, althans ze-

zeker niet bedoeld is bij het opstellen van deze gelegenheids- en andere Leerredenen. Wat de verdeelingen aangaat en de orde in deze Leerredenen gevolgd, deze laten, naar de regels der logica en homiletica nog al het een en andere te wenschen overig. In de *eerste* Leerrede, over *Hand.* XXIV: 24, 25, *het uitstel der bekeering* getiteld, wordt 1.) FELIX bij het licht voorgesteld van den tekst, en in hem het beeld aangewezen van velen, die het geluk hebben, de kracht der waarheid aan hun hart te gevoelen; 2.) op de oorzaken van dat rampzalig verschijnsel gewezen, hetwelk men in FELIX en zoo vele anderen aanschouwt; en 3.) aangetoond, hoe onverantwoordelijk de mensch handelt, die het voorbeeld van FELIX volgt. Is FELIX niet het beeld hier van menschen, die niet gaarne de waarheid hooren willen, om geene vernedering te ondergaan? Zoo ja! dan had titel en verdeeling anders moeten uitvallen.

In de *tweede*, over *Hand.* XVI: 30, wordt 1.) aangewezen, aan welke menschen de stokbewaarder te *Filippi* die vraag deed en aan wien wij dezelve doen moeten? 2.) nagegaan, met welk een uitnemend gevolg die vraag door hem gedaan werd, en ook door ons zal gedaan worden, zoo zij de vraag onzes harten is; en 3.) zigtbaar gemaakt wat hem drong, die vraag aan PAULUS en SILAS te rigten, en hoe zeer ook wij gedrongen worden, die vraag te vernieuwen. Wij vragen, of wel het tweede in den tekst gelegen is, en of niet, zoo

men

men al den tekst meende te moeten vergrooten met het niet afgelezen vervolg der geschiedenis, het derde deel vooraf had moeten gaan? Dan had kunnen volgen eene aanwijzing van het gepaste en heilzame van 's mans heilbegeerig verzoek en was er genoegzame aanleiding geweest tot christelijk gebruik.

In de *derde* Leerrede, over *Joan.* III : 3, tot bovenschrift hebbende: *de geboorte uit God* (waarom niet liever: de noodzakelijkheid der wedergeboorte?) is 1.) aangewezen, wat wij door die geboorte te verstaan hebben? 2.) waarom zij zoo noodzakelijk is, en 3.) wie van ons nog uit God moeten geboren worden?

Had men niet liever voor dit derde deel gebruik moeten maken, om het nut aan te wijzen, dat wij van deze belangrijke betuiging des Zaligmakers nog kunnen trekken?

In de *vierde*, eene lange Avondmaalspreek, is geen plan opgegeven. De hoofdgedachten zijn: *God is liefde!* (1 *Joan.* IV : 8) dit is een onpeilbaar woord, een heerlijk woord en groot van kracht, men moet het vooral gelooven.

De orde van behandeling in de *vijfde*, over *Hebr.* II : 10, is geleidelijk. Eerst wordt de tekst toegelicht, dan de waarheid daarin gepredikt aangetoond en eindelijk aangewezen, welken invloed die waarheid op ons moet uitoefenen. Deze Leerrede is dan ook beter uitgewerkt, en verdient, met de laatste in dezen bundel, boven de andere de

 voor-

voorkeur, althans wat geregelde behandeling aangaat.

De *zesde*, over 1 *Kor.* XIII : 13*b*, of *liefde meer dan geloof en hoop*, is door den Eerw. SIKKES gebezigd, om te doen zien, 1.) dat de stelling: de liefde is meer dan geloof en hoop — is bij de eerste beschouwing bevreemdend; 2.) bij eene verdere overweging zal de waarheid helder in de oogen stralen, en 3.) zal zij bij eene nog eens herhaalde toetsing als eene hoogst gewigtige verklaring aan het licht komen.

Zeker meer vreemd dan juist, meer willekeurig dan gepast, meer aardig dan doelmatig.

Al de hier gebezigde omslag ware onnoodig geweest, indien de steller den toehoorder terstond op het ware standpunt had geplaatst, door hem, gelijk had behooren te geschieden, te wijzen op het begin van vs. 8: *de liefde vergaat nimmermeer*. Welk eene geheel andere beschouwing zou hierdoor veroorzaakt zijn, en hoeveel beter had dan de preek kunnen worden!

Ik zal, zegt SIKKES in de *zevende* Leerrede, over *Jak.* IV : 13—17, *het voorbijzien onzer afhankelijkheid van God* getiteld, in de *eerste* plaats het bestaan doen kennen van hen, die hunne afhankelijkheid van God uit het oog verliezen, *daarna* het verkeerde van dit bestaan aanwijzen, *voorts* met u bij de bronnen stil staan, waaruit hetzelve voortvloeit, en *eindigen* met eene opwekking, om nimmer onze afhankelijkheid van God

te

te vergeten. Bij zoodanig eene behandeling van den tekst, had toch wel het derde moeten gaan voor het tweede deel.

De *laatste*, voorzeker niet de benedenste in waarde, is zoodanig ingerigt, dat *eerst* de zekerheid van 's Heeren woord in den tekst, (*Luk.* XI: 13, welke meer met den locus parallelus, *Matth.* VII: 11, had moeten vergeleken worden) en *vervolgens* gehandeld wordt over den invloed, welken die verzekering op ons hebben moet.

Deze Leerrede is met verstandig overleg gesteld en draagt het getuigenis van des Schrijvers regt Evangelische denkwijze, en zij levert een aangenaam bewijs op eener levendige overtuiging van Gods aanbiddelijke bereidvaardigheid, om in alle onze geestelijke behoeften weldadig te voorzien, en wel zonder aanneming des persoons.

Uit het door ons, onder de lezing dezer Leerredenen aangeteekende, meenen wij nog een paar aanmerkingen niet te moeten terug houden.

1.) In de derde Leerrede namelijk had de Eerw. opsteller den hoorders, of nu lezers, veel gemak veroorzaken en zich zelven meerdere moeite kunnen uitwinnen, door 'ἄνωθεν eenvoudig te vertalen door *iterum*, gelijk *Nonnus* τὸ δεύτερον, en dus bij de zeer goed verdedigbare gewone overzetting te blijven. Had hij verder beter in het oog gehouden, dat de Goddelijke Meester zich zelf duidelijk ten deze verklaard en zijne uitdrukking met zijne bedoeling meer bepaald te kennen gegeven

 heeft,

heeft, door volgens vs. 5 te betuigen: *zoo iemand niet geboren wordt uit water en geest, hij kan* enz.; hoeveel duidelijker had dan deze Leerrede niet kunnen worden, en hoeveel geleidelijker en beter kunnen uitvallen; vooral wanneer hij tevens gedacht had aan en gewezen b. v. op *Mark.* XVI: 16*a*: *Die geloofd zal hebben* enz. Dan moeten wij den Schrijver nog in bedenking geven, of niet, ook naar zijn oordeel, *uit God geboren* te zijn, behoort verklaard te worden: een kind Gods te zijn?

2.) Gelijk het hier ons is voorgekomen, dat SIKKES zich er op toelegt en te regt, om hoog ernstig en praktikaal zijne Leerredenen in te rigten, heeft hij echter niet genoeg zorg gèdragen, de zaken, waarschuwingen en lessen in behoorlijk verband voor zich zelve te brengen, ten einde voor inconsequentiën zich te wachten en tot geene mystieke of bekrompene, of zwaarmoedige of ook te losse en onhoudbare stellingen en verwarde gevoelens aanleiding te geven. Bij voorbeeld, hoe moet de eenvoudige, wezenlijk voedsel voor zijne ziel zoekende toehoorder, of lezer denken, over de vragen in de zesde Leerrede voorkomende:

»Zoo is het dan duidelijk, dat geloof en hoop niet van ons durven wijken, zal die liefde in onze harte wonen, die meer eene vlugtige aandoening, die aan de liefde van God en zijnen Zoon eenigermate gelijk is. Maar Toch. is dit zoo, zouden wij dan niet moeten denken, dat geloof en hoop,

hoop, zoo al geene meerdere, althans ook geene mindere waarde hebben, dan de liefde bezit? Of zouden wij de eersten niet de bron, en de laatste niet de beek durven noemen, die uit deze bron haren oorsprong ontleent? Of zijn niet geloof en hoop de starren, waarvan de liefde haar licht moet ontvangen?"

Hoe moet een gemoedelijk Christen, wien het om waarheid, verlichting en zielerust te doen is, oordeelen, wanneer hij leest en vergelijkt hetgeen in de derde Leerrede pag. 66 gelezen wordt:

»Wij gaan nog verder Toeh. en beweren, dat ook zij, die zich slechts door eenen uiterlijk onberispelijken wandel onderscheiden, de geboorte uit God noodig hebben. Ik denk hier aan die mannen en vaders, die vlijtig zijn en getrouw in hun beroep; aan die MARTHA's, die door hare huiselijkheid en spaarzaamheid boven velen uitmunten; aan die jongelingen en maagden, die kuisch en zedig, met het kleed der bescheidenheid zich versieren. Wie van ons zou dezen niet prijzen? Gaarne wil ik wel de eerste zijn, die dat doet; maar Gel. hoe zeer wij ook met welgevallen het oog op u vestigen, gij mist veel, zeer veel, zoo gij niet meer bezit, en niet meer zijt, dan dit. Ook NIKODEMUS onderscheidde zich wel door eenen onberispelijken wandel, en nogtans voerde de Heer hem te gemoet, dat hij van boven moest geboren worden. Verwondert u daarom niet, wanneer ik tot u zeg: gij moet wederom geboren worden.

Voor-

Voorwaar, gij hebt aan die geboorte uit God behoefte, even zeer als die rijke jongeling, van wien de Heilige Schrift zegt, dat JEZUS hem aanzag en beminde. Één ding ontbreekt u, hetzelfde, dat ook hem ontbrak, de geest van God namelijk, die uw hart zoo hervormt en vernieuwt, dat de liefde tot God en het vertrouwen op Hem het geheel vervullen. Gij kunt het toch niet ontveinzen, dat het woord van God niet uw kostelijkste schat, het nabijzijn aan God niet uw vurigst verlangen is. Gij moet het immers erkennen, dat het u moeite kost, uren te vinden, die gij geheel aan het hemelsche schenkt, en waarin gij uw gemoed vol van blijdschap boven het stof verheft. Gij moet het belijden, dat eene verfijnde zelfzucht de drijfveer uwer daden is, niet de liefde tot God en tot dien Heer, die zijn leven voor u overgaf. Maar, indien gij die belijdenis moet afleggen, dan hebt gij immers de herinnering niet noodig, dat ook tot u het woord van JEZUS moet gerigt worden: ten zij iemand uit God geboren worde, hij kan het koningrijk Gods niet zien. Inderdaad, eene geheele omwenteling moet er bij u plaats hebben, want, *wie den geest van Christus niet heeft, die komt hem niet toe.* Door het geloof in den Zoon van God en de liefde tot Hem, moet gij met Hem in verbindtenis treden, want hij, die Hem toebehoort, is met Hem vereenigd, gelijk de ranken met den wijnstok; die volgt Hem na in den strijd tegen zonde en wereld, en rei-

nigt

reinigt zich zelven, gelijk Hij rein is.. Neemt ook gij dan, zoo gij anders omtrent het heil uwer ziel niet ten eenenmale onverschillig zijt, de woorden ter harte, die JEZUS tot NIKODEMUS sprak. Schijnt u die geheele verandering wonderlijk en vreemd, zoodat gij met NIKODEMUS zoudt willen vragen: hoe kunnen deze dingen geschieden? o! laat niet na, ernstig over dezelve na te denken, tot gij door eigene ervaring haar hebt leeren kennen. Verliest echter geenen oogenblik, want waarlijk, één ding is noodig; en wat heil zou alles, wat gij hier beneden moogt bezitten, u aanbrengen, wanneer eenmaal de stem u te gemoet klonk: gij zult het koningrijk Gods niet zien?"

En als hij dan, in de laatste Leerrede, vindt aangemerkt:

»Mijne Gel.! Te veel hebben wij verzuimd, de gewigtige waarheid te behartigen, dat God, op ons gebed, den Heiligen Geest aan ons wil schenken. O! zoo wij ons met dien Reine vergelijken, op wiens lippen nimmer eenige onwaarheid werd gevonden; die zijne lippen niet uitstrekte, dan tot weldoen en zegenen; wiens verbeelding nooit door de zonde werd besmet; wiens hart niet alleen voor deze of gene onder de menschen-kinderen, maar voor de wereld klopte; wiens oog zich altijd zoo blijmoedig tot God verhief, en die nooit weigerde, den drinkbeker te drinken, dien Gods hand Hem reikte, al was die kelk nog zoo bitter en wrang: hoe dalen wij dan niet in onze eigene schat-

schatting! Welk een gebrek aan geloofsvertrouwen, aan stille berusting in Gods wil en aan tevredenheid met zijn doen! Zoo lang de levenskiel zacht over de effene baren glijdt en slechts nu of dan in het verschiet eene enkele wolk zich aan den gezigteinder vertoont, mogen wij zeggen: Vader! Uw wil geschiede! ach! wanneer de storm opsteekt en het onweder zich met vreesselijke kracht boven onze hoofden ontlast, hoe gansch anders is het dan veelal met ons gesteld! en slaan wij eenen blik op ons leven in het midden van den huiselijken kring, waarin God ons plaatste en waardoor Hij ons zoo vele genoegens bereidt, Toch.! wie zou dan niet met schaamte op zich zelven zien? Of wie zou zich het getuigenis kunnen geven, dat niemand hunner, tot wie wij in eene naauwe betrekking staan, of met welke wij anderzins in aanraking kwamen, immer eenige redenen had, zich over ons te bedroeven? Wie, dat wij steeds als lichten voor anderen schenen en dat matigheid, regtvaardigheid, godzaligheid en broederlijke liefde altijd in ons gedrag doorblonken? Waarom, mijne B. en Z. moeten wij zoo schaamrood onze oogen opheffen naar den hemel? Waarom liepen wij niet met grooter volharding in de zoo schoone loopbaan, die ons is voorgesteld? Waarom hielden wij onzen Voorganger niet beter in het oog, Hem, die nooit bezweek, nooit struikelde, en die van geen wankelen wist of wijken? Er vloeide immers voor ons eene bron, waaraan

wij

wij onze matte leden hadden kunnen sterken. Daarboven, — en wie onzer wist dat niet? — leeft immers een Vader, oneindig rijk in barmhartigheid en genade; een Vader, die naar onze komst verlangde, om zijn licht in onze harten te doen opgaan en de liefde tot Hem in dezelve uit te storten door zijnen Heiligen Geest. O! zoo wij maar meer, dan wij deden, onze knieën voor God hadden gebogen; zoo maar ons gebed om den Heiligen Geest dag aan dag tot God ware opgegaan, wij zouden ons nader aan het wit bevinden, hetwelk ons in CHRISTUS JEZUS is voorgesteld, en de kroon des levens, die wij thans in de verte zien opgehangen, wij zouden haar meer van nabij aanschouwen. B. en Z.! Zouden wij dit kunnen erkennen en niet gevoelen, dat de waarheid, die wij in dit uur uit den mond van onzen Heiland hoorden, ons moet stemmen tot schaamte en smart? Neen, wij hebben geen voorwendsel voor onze zonden. Wij kunnen ons met niets, met niets verschoonen, want waar de Almagtige wil helpen op het gebed, daar kan ook de zwakke zelfs magtig zijn, en geene zondenbanden zijn daar zoo sterk, of wij menschen kunnen die verbreken."

Naauwkeurige bepaling, overzigt van het geheel en bepaalde aanwijzing van de leere des Bijbels, stellen alleen den nadenkenden Leeraar in staat, om menschkundig en getrouw de klippen te vermijden, waarop men anders stoot en zelf den goeden en gewenschten indruk verzwakt.

Tot

Tot slot merken wij aan, dat SIKKES zich in eenen doorgaans goeden stijl heeft uitgedrukt, dat hier veel goeds en nuttigs mildelijk gezegd is, dat men overal bewijzen aantreft van zijne hartelijke zucht, om nuttig te zijn voor anderen en eenen goeden aanleg blijkt te hebben, om regt stichtelijk te prediken. Zeker zal hij den schoonen bundel Leerredenen van den Eerw. Hoogleeraar CLARISSE, onlangs door ons gerecenseerd in dit Tijdschrift voor de vorige maand met een bijzonder welgevallen lezen, en er zich groot voordeel mede kunnen doen.

Hij stichte verder groot nut in den wijngaard des Heeren! en doe veel winst met zijne talenten!

De Godsdienstoorlog in Duitschland; *door* Dr. SÖLTL, *Hoogleeraar te* Munchen. *Uit het Hoogduitsch vertaald. In twee Deelen. Te* Nijmegen, *bij* J. F. Thieme, 1842. *Eerste Deel XIV en* 323, *tweede Deel X en* 415 *bladz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is ƒ* 6,00.

Het onderwerp, hier behandeld, is wel gewigtig en hoe zeer en dikwerf er ook over geschreven is — wie kent b. v. SCHILLERS dertigjarige oorlog niet? — verdient het evenwel van tijd tot tijd in de gedachten terug geroepen te worden; vooral ook in eenen tijd, dien wij beleven, waarin de

de spanning tusschen de Roomschgezinden en Protestanten zich weder zoo merkbaar gevoelen laat.

De Hoogleeraar SÖLTL, ook in ons Land reeds gunstig bekend, heeft zich dan niet ten onregte opgewekt gevoeld tot het schrijven van dit werk, waartoe het hem aan geene hulpmiddelen ontbrak, en waarvan hij met veel beleid oordeelkundig gebruik gemaakt heeft, om zijne lezeren behoorlijk te onderhouden, en niet alleen hunne aandacht te boeijen, maar ook tevens voor hen nuttig te zijn.

De ongenoemde Vertaler vond het werk ook zoo belangrijk, dat hij begreep aan het Nederlandsch Publiek geene ondienst te bewijzen, met het in onze moedertaal verkrijgbaar te maken. Hoewel hij in alles zich niet geheel met zijnen Schrijver vereenigen kan, gelijk hij dan ook met gepaste bescheidenheid hier en daar blijken doet, waar hij in gevoelen van hem meende te moeten verschillen. Naar zijn oordeel b. v. is de wijze, waarop hier FREDERIK V en deszelfs Gemalin ten tooneele gevoerd worden, al te gunstig, en wij twijfelen ook niet, of daarin zal hij bij vele geschiedkundigen bijval vinden. Anders verklaart hij, in het voorberigt: »Met fiksche levendige trekken schildert SÖLTL de gebeurtenissen, gedurende den dertigjarigen oorlog voorgevallen en de handelingen der personen, die in denzelven zijn werkzaam geweest; op eene gemakkelijke wijze knoopt hij het een aan het andere en stelt dus een geheel daar, hetwelk eene even nuttige als aangename

ten, Geestelijken en Vorsten, om den bloedigen en langdurigen strijd voedsel te geven.

Van zulke hulpbronnen voorzien, als onzen Schrijver blijken ten dienste gestaan te hebben, en door hem met oordeel gebruikt te zijn, had hij zeker nog gemakkelijk breedvoeriger kunnen zijn; ondertusschen is het ons voorgekomen, dat een veel korter overzigt, met uitwinning van meer dan een paar honderd pagina's, de lectuur niet slechts aangenamer gemaakt zoude hebben, maar ook eer gelegenheid verschaft, om bij de hoofdzaak zelve, de geschiedenis van den dertigjarigen oorlog en deszelfs invloed en gevolgen, wat langer stil te staan.

Is het *eerste* deel afgeperkt in drie boeken en 46 hoofdstukken, het *tweede* behelst vier boeken, met 51 onderdeelen.

Heeft het eerste deel veelvuldige bewijzen gegeven van de naauwkeurigheid, waarmede de kundige Schrijver de bronnen heeft geraadpleegd, om van hier en elders te doen zien, wat al ter voorbereiding dienen moest, onder het bestuur van Gods Voorzienigheid, ten einde tot stand te brengen, hetgeen de eindelijke uitkomst den opmerkzamen beschouwer in daadzaken aangewezen heeft; — in het tweede, waarin de ontwikkeling, de geheele werking en de gevolgen geschetst zijn, worden de voornaamste werktuigen kenbaar gemaakt, ziet men de raddraaijers, uitvoerders en meest beroemde helden plannen beramen, onvermoeid bezig en

met

met verschillend gevolg, rusteloos de grootste gevaren trotseren, goed en bloed opofferen en met meer of minder beleid het mogelijke beproeven en alles uitvoeren, door verschillende beweegredenen gedreven, om hun oogmerk te bereiken; terwijl onder die allen de beroemde Zweedsche Koning geheel de aandacht boeit, de bewondering het meest opwekt en als een held schittert, die met een heilig oogmerk strijdt, groote daden ten uitvoer brengt en de verbazing opwekt van vriend en vijand, zoodat men eindelijk niet nalaten kan hulde te doen aan zijne zoo roemrijke nagedachtenis.

Het kan dan niet wel anders, of men zal, als Protestansch Christen, na zoo vele intrigues, geheime plannen, verfoeijelijke listen en regt duivelsche streken van eene verachtelijke staatkunde in het eerste deel te hebben opgemerkt en te zijn doorgeworsteld, het tweede met meer genoegen en grootere opgewektheid lezen en herdenken.

Hier worden de gewigtigste zaken in een helder daglicht geplaatst, en men leert zien, aan de eene zijde, wat men van hetgeen uit *Rome*, van de hierarchie uitgaat, vreezen moet, maar ook aan den anderen kant, wat men van waren heldenmoed, edele vrijheidszin en een christelijk vertrouwen op Hem, die alles in zijne hand heeft en regeert, verwachten kan. Want hetgeen een paar eeuwen ruim geleden plaats had, stelt ons dezelfde tooneelen voor, welke men in dergelijke gevallen nog ziet, en of te duchten, of te verwachten heeft. Ja men

mag en kan met regt de geschiedenis van den dertigjarigen oorlog als een spiegel aanmerken, waarin men ook in onzen tijd wel dikwijls zien mag.

Aandoenlijk en treffend, maar gegrond en juist is ook het hier uit echte bronnen aangevoerde, omtrent de laatste daden van den voortreffelijken Zweedschen Koning, zoodat men ten sterksten voor hem moet worden ingenomen.

Het onzekere evenwel omtrent zijnen dood, waardoor hij in zijne roemrijke loopbaan gestuit werd, is, ook blijkens de bedachtzame aanmerkingen van den Vertaler, niet weggenomen, en zal wel waarschijnlijk nimmer geheel worden opgehelderd. Genoeg, hij stierf als een Christen held.

De gevolgen worden verder tamelijk breedvoerig vermeld en de geheurtenissen zoodanig voorgesteld, dat men daarin den ervarenen en oordeelkundigen onderzoeker der geschiedenis niet miskennen kan. Ten blijke ook van des Schrijvers godsdienstige denkwijze, kunnen wij eindelijk niet nalaten aan te voeren dit slot (het laatste Hoofdstuk):

»Hiermede kon de opsteller dezer geschiedenis eindigen, en den onbevooroordeelden lezer overlaten, zoowel over den oorsprong des jammervollen krijgs, den wonderbaren loop der omstandigheden, de verrassende afwisseling van geluk en ongeluk, van haat en verraad, van volhardende dapperheid en standvastigheid, van innige trouw en toegenegenheid, over verhooging en vernedering van zoo vele edele geslachten na te denken, als

als het medegedeelde te beproeven en juist te waarderen; maar tot volmaking van het geheel moet hij nog met weinige woorden de omstandigheden aanroeren, die het Paltsische en Stuartsche huis in volgende tijden getroffen hebben."

»KAREL LODEWIJK, Keurvorst van den *Palts*, huwde zijne dochter ELIZABETH CHARLOTTE, nadat zij tot de Katholieke Kerk was overgegaan, aan den Hertog van *Orleans* en zij werd de moeder van den beruchten Hertog van *Orleans* en van ELIZABETH, Gemalin des Hertogs LEOPOLD JOSEPH van *Lotharingen* en moeder des Keizers FRANS I."

»Met den zoon des Keurvorsten stierf de Simmerische tak der Wittelbachers uit, en land en keurwaardigheid gingen over in de linie *Neuburg*, die, gedurende den krijg, te vergeefs om deze waardigheid moeite had gedaan, schoon zij daarop eerder aanspraak had dan *Beijeren*. De Lodewijksche stam in *Beijeren* eindigde, honderd en zestien jaren na den dood van MAXIMILIAAN, die zoo hevig tegen de Paltsische geslachten gestreden had; en KAREL THEODOOR van den *Palts* vereenigde de landen: *Beijeren*, den *Boven-* en *Beneden-Palts*, die, na zijnen dood, geërfd werden door MAXIMILIAAN van *Tweebruggen*, wiens deugden door het verkrijgen der koninklijke waardigheid en de vergrooting zijner landen, maar nog meer door de algemeene liefde des volks beloond werden. Zijn zoon, LODEWIJK I, de vriend en bevorderaar der kunsten, rigtte voor zijnen algemeen

beminden vader, ter erkentenis zijner bijzondere deugden, een duurzaam gedenkteeken op."

»In *Zweden* was CHRISTINA, sedert zij als Koningin de regering zelve overgenomen had, met toenemende vooringenomenheid, het Pauselijk Hof steeds meer genaderd, tot dat eindelijk in het koninklijk paleis van GUSTAAF ADOLF, Jezuïten, als afgevaardigden van *Rome*, met zijne dochter te zamen kwamen, om met haar over haar toetreden tot de Katholieke Kerk te onderhandelen. In tweespalt met zich zelve, in menige verlegenheid wegens regeringswerkzaamheden en geldzaken, leide zij ten laatsten de kroon neder, begon daarop eene reis door *Europa*, en ging eerst te *Brussel* in het geheim, naderhand te *Inspruck* opentlijk tot de Roomsche Kerk over. Nu ijlde zij naar *Italië*, bragt kroon en schepter der Jonkvrouw MARIA te *Loretto* ten offer, en vertrok verder naar *Rome*, waar haar de Paus ALEXANDER VII, vol vreugde over eene zoo schitterende bekeering, plegtig als eene zegevierende ontving. Na verschillende avonturen en verdrietelijkheden, en nadat zij zelfs, hoewel te vergeefs, gepoogd had de kroon van *Zweden* terug te krijgen, is zij ook in deze stad gestorven."

»Na hare afdanking werd KAREL GUSTAAF, de zoon des Wittelbachschen en Paltsgraven JOHAN CASIMIR en der zuster van GUSTAAF ADOLF, als Koning van *Zweden*, erkend, wiens mannelijk geslacht met KAREL XII uitstierf, waarop *Zweden* tot een keurrijk vervormd werd."

»Van

»Van alle telgen des Paltsisch-Stuartschen huizes zag SOPHIA, de Gemalin van den Hertog ERNST AUGUST, in toenemenden wasdom, geluk en zegen voor hare kinderen en kleinkinderen ontspruiten. Reeds sedert eenige jaren, was hij Bisschop van *Osnabrug*, geraakte naderhand tot het bezit van *Hanover*, en ontving later de keurwaardigheid wegens zijne, den Keizer en het rijk bewezene diensten. Aan zijn Hof vond, door toedoen zijner Gemalin, die, naar het voorbeeld harer zuster ELIZABETH, kunsten en wetenschappen zocht te beschermen en te bevorderen, de beroemde LEIBNITS eene vriendelijke ontvangst. Intusschen waren in *Engeland*, door de herstelling der mannelijke nakomelingen der STUARTS, KAREL II en zijnen broeder JACOBUS II, van welken men inderdaad zeggen kon, wat NAPOLEON aangaande een verdreven doch weer hersteld koninklijk geslacht van onzen tijd verklaarde: »zij hebben niets vergeten en niets geleerd," van nieuws groote verwarringen ontstaan. Zoo hoog liepen dezelve, dat JACOBUS eindelijk verdreven, en nu de echtgenoot zijner dochter, Prins WILLEM III van *Oranje*, uit *Holland* geroepen werd. Deze verzekerde kort vóór zijnen dood het huis *Hanover* de erfopvolging op den troon van *Groot-Brittanje*. Drie jaren na den dood des Keurvorsten ERNST AUGUST, werd aan zijne Gemalin SOPHIA, de dochter der ongelukkige ELIZABETH, door den Engelschen Gezant Graaf MACCLESFIELD de wet des Parlements aangaande de

erfopvolging overgebragt, in welke haar erfregt en dat harer nakomelingen, met uitsluiting van alle Katholieke STUARTS, der kinderen en erven hares Roomschen broeders EDUARD, die anders nadere aanspraken hadden, op den troon van *Engeland* vast bepaald was. Haar zoon GEORG LODEWIJK besteeg, als Koning GEORG I, den troon van *Groot-Brittanje*, weinige weken na den dood zijner moeder. Hare nakomelingen heerschen thans nog in de drie vereenigde rijken van *Engeland*, *Schotland* en *Ierland*; terwijl hare dochter SOPHIA CHARLOTTE gehuwd was aan FREDERIK, den eersten Koning van *Pruisen*, en de stammoeder der hem opvolgenden Koningen werd."

»Zoo wonderbaar bestuurt en leidt de Goddelijke Voorzienigheid de gebeurtenissen op aarde; domheid en blinde godsdienstige vervolgzucht bemerken evenwel noch den schokkenden gang der wereldgebeurtenissen, noch zien den vinger des Heeren, die de overmoedigen terneêrstort, de trotschen vernedert, maar de ootmoedigen verheft en allen, die op Hem waarachtig vertrouwen, redt en beschermt."

Nu van dit belangrijk historisch werk moetende scheiden, prijzen wij deszelfs lezing uit overtuiging aan, en verklaren, dat wij het de eer der vertaling wel waardig achten.

Merk-

Merkwaardigheden uit het leven van ALEXANDER, *Keizer van* Rusland; *door* H. L. EMPAIJTAZ, *Bedienaar van het Heilig Evangelie. Uit het Fransch naar de tweede uitgave.*

»Het harte des Konings is in de hand des Heeren." *Spreuk.* XXI : 1*a*.

Te Heerenveen, *bij* F. Hessel, 1842. *VIII en* 56 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,60.

Na de lezing van het belangrijk werk van SÖLTL, in welks tweede deel de Zweedsche met regt beroemde vorst GUSTAAF ADOLF, naar de geschiedenis, met getrouwheid, ook door ettelijke, min algemeen bekende, den grooten man zeer vereerende bijzonderheden geschetst voorkomt, verheugt men zich innerlijk, dat onder zoo veel kwaads, onder zoo vele zich allerongunstigst kenmerkende personen, ook een man voorkomt, die zich in verschillende opzigten zoo allergunstigst onderscheidde, dat men zijne nagedachtenis zegenen moet.

Bij de beschouwing van het uitmuntend karakter en de groote daden van eenen zoo edelen Noordschen vorst, kan men niet nalaten vergelijkingen te maken, en verblijdt zich ook in de latere geschiedenis, ja van onzen eigenen tijd, eenen Noordschen Alleenheerscher aan te treffen, die zich door zijn edel karakter, uitmuntende hoedanigheden en onderscheidene groote daden, niet alleen bij zijne ei-

eigene natie, maar ook bij verschillende andere volken, in *Europa* vooral, zeer geacht gemaakt en eenen hoogen roem verworven heeft.

Deze edele vorst nu is het, waarbij het hier boven aangekondigd boekje de aandacht van het Publiek bepaald wordt en uit wiens leven men hier, door den Franschen schrijver EMPAIJTAZ, eenige merkwaardigheden opgeteekend vindt.

Wij kunnen niet nalaten te betuigen, bij de eerste aankondiging van dit boekje iets anders en ook *veel meer* verwacht te hebben, dan hetzelve oplevert, en evenwel verklaren wij hetzelve met zeker genoegen, niettegenstaande onze teleurstelling, gelezen te hebben.

De daadzaken vooral hier geleverd, zij mogen weinige in getal wezen, zijn toch van dien aard, dat ze met de geschiedenis volkomen stroken en er geene redenen dus zijn, om ze in twijfel te trekken. Deze zijn nu van zulk eenen aard, dat ze de aandacht zeer moeten boeijen, de kracht der waarheid en den invloed der christelijke gevoelens eindelijk aantoonen, en stof opleveren om den Russischen Monarch te roemen, die, midden onder het gedruisch der wapenen, maar ook onder alle de toejuichingen der wereld en op het toppunt van voorspoed, eer en luister, waardoor men zoo ligt bedwelmd wordt, de nieligheid van al het aardsche gevoelde, van zijn christelijk door hem aangenomen gevoelen niet afweek, en zoo afkeerig van allen ijdelen waan en ongepaste laatdun-

dunkendheid zich betoonde, dat hij, als een andere GUSTAAF ADOLF, zich door nederigheid onderscheidde en God in CHRISTUS de eer wilde hebben toegekend ook van het geluk en den zeldzamen zegen op de wapenen. Hoe meer men op de omstandigheden nadenkt, waarin de magtige Keizer zich bevond, en daarbij den invloed zich voorstelt van het zinnelijke en uiterlijk bekoorende van de wereld en hare bevalligheden, zooveel te meer moet men zeker het bijzondere, merkwaardige en groote opmerken van de hier zoo eenvoudig medegedeelde daadzaken.

Hoewel wij dan bij herhaling te kennen moeten geven, dat dit stukje niet aan onze verwachting beantwoord heeft, roemen wij echter het goede oogmerk van den christelijke Schrijver en gelooven, dat de Vertaler aan velen eene dienst zal hebben bewezen, met hetzelve in onze taal verkrijgbaar te maken, wenschen, dat de gezegende invloed van een nederig christelijk gestemd hart meer algemeen erkend worde, dat eene meer bewerkte en uit het leven van ALEXANDER met gestrenge waarheidsliefde en vereischte naauwkeurigheid getrokken tafereel moge worden geleverd, om aanschouwelijk te doen blijken, hoe groot en heerlijk de kracht is van een ootmoedig en eenvoudig geloof, dat God in CHRISTUS verheerlijkt.

Wij eindigen deze onze vermelding van dit merkwaardig boekje, met den lezer opmerkzaam te maken op het volgende hier voorkomend staal en

en het hem zelven over te laten, daaruit gevolgtrekkingen af te leiden:

»In het jaar 1817 liet ALEXANDER, na zijne terugkomst van eene reize, die hij door sommige Provinciën van zijn Keizerrijk gedaan had, de volgende Ukase afkondigen.''

»Gedurende mijne laatste reizen in de onderscheidene Provinciën des Rijks, ben ik tot mijn groot leedwezen verpligt geweest, om op verschillende plaatsen redevoeringen aan te hooren, die onbetamelijke lofspraken op mij bevatteden; lofspraken, die alleen Gode toekomen. Daar ik de innerlijke en grondige overtuiging heb, dat alle gaven die wij bezitten, ons alleen geworden door de tusschenkomst van onzen Heer en Zaligmaker JEZUS CHRISTUS, en dat elk mensch, wie hij ook zijn moge, in zich zelven vervuld is van boosheid, zoo ware het, indien ik mij de eere aanmatigde van daden, in welke de hand Gods zich ten klaarste voor het gezigt der geheele aarde heeft geopenbaard, — het toebrengen aan menschen van eene eere, die alleen den Almagtigen God toekomt. Ik merk het dus als een pligt aan, op de stelligste wijze te verbieden; dat men ten mijnen opzigte die onbetamelijke lofverheffingen bezige, en ik moet het volk aanbevelen, om bij dergelijke gelegenheden zich te onthouden van lofuitingen, die zoo onaangenaam zijn in mijne ooren. Elk een brenge alleen den eenigen God der legerscharen den dank toe, voor de zegeningen die Hij

over

over ons uitgestort heeft; ieder smeeke Hem, aan ons allen zijne geestelijke weldaden te willen schenken; en men zal op deze wijze beantwoorden aan de woorden der Heilige Schrift, die beveelt om alleen aan den eeuwigen, onsterfelijken en onzigtbaren Koning, en alleen wijzen God toe te brengen, de eer en de heerlijkheid tot in alle eeuwigheid!"

Verzameling van vertaalde en oorspronkelijke Evangelisch-Stichtelijke Gedichten, van C. VAN EPEN, *Predikant te* Maastricht. *Tweede stukje. Te* Amsterdam, *bij* de Gebroeders Ploem, 1839. *IV en* 248 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is* ƒ 1,75.

De Eerw. VAN EPEN geeft, in dit tweede stukje, nieuwe blijken van zijne zucht, om ook door zijne dichterlijke talenten tot nut van het algemeen te werken; terwijl hij, wat den uiterlijken vorm en de versificatie aangaat, zijn vertrouwen in het voorberigt uitdrukt, dat dit tweede stukje, zoo door verscheidenheid als vloeibaarheid van maten en verzen, meer algemeen dan het *eerste* (waarin hij meer aan het oorspronkelijke gebonden was) aan velen zal behagen.

In dat vertrouwen kan Recensent niet volkomen deelen, schoon hij wel erkent, dat hier voor verscheidenheid gezorgd is. Blijkens den achteraan

op-

opgegeven' inhoud toch, maken de vertalingen, oorspronkelijke gedichten, klinkdichten, albumversjes en wat niet al meer, een bont zamenstel uit, en schijnen alzoo eene ontspanning te moeten opleveren voor menschen van allerlei smaak. Maar, zien wij op de vloeibaarheid van maat en verzen, waarvan VAN EPEN spreekt, dan moeten wij vreezen, dat hij zich een weinig vergist heeft en men ondervinden zal, dat hij *en* van het werktuigelijke der edele dichtkunst hier zeer veel te wenschen overlaat, *en* dat naar veler oordeel het verhevene en schoone der poëzy, haar geest, in een aantal der hier geleverde dichtstukjes te vergeefs gezocht wordt. Het is er toch zoo verre van af, dat doorgaans hier de zoogenaamde Godentaal gesproken zoude worden, dat zelfs het plat prosaïsche, door een aantal rijmwoorden onderscheiden, hier niet zelden grootelijks stuit en hindert. Het zal, het moet menigeen verwonderen, dat een schrijver, die in zijn voorberigt bewijzen geeft, dat hij eenige dichtwerken van onze voornaamste Poëten met veel goedkeuring en smaak gelezen heeft, en hier en daar blijkt wezenlijk goeden aanleg te bezitten, met zulke rijmelarij openlijk te voorschijn treedt, als hier meermalen voorkomt, waaraan alle schoonheid ontbreekt en waarin men zoo weinig aantreft, hetwelk den dichter gunstig kennen doet. Het is ons leed dit te moeten verklaren, maar onze waarheidsliefde verbiedt ons zulks hier terug te houden, en alzoo onze overtuiging te verloochenen.

Men

Men oordeele b. v. uit een staal, dat wij, uit vele, hier meenen te moeten aanvoeren:

Des Midlaars bloed heeft aan het kruis,
Met luider stem, gesproken:
Geen stormwind meer!.. een zacht gesuis!
God heeft zijne eer gewroken!
Mijn Midlaar heeft mijn schuld geboet: —
Reeds is de stem van 't godlijk bloed
Tot voor Gods troon gekomen;
Zijn offer aangenomen!

Sterk riep dat bloed, terwijl het vloot,
Voor ons ontferming smeekend', —
Dat onze schuld, hoe zwaar en groot,
Ons niet werd' toegerekend.
God hoorde, en liet van zijnen troon
Zijn antwoord, op verheven toon,
Vol majesteit nu hooren;
Vol gunst, en niet in toren!

God spreekt: — de luistrende aarde beeft! —
»Bloed! 'k heb uw stem vernomen;
»Ik ben verzoend! de zondaar leeft,
»Als hij terug wil komen!"
God zelf — (mijn ziel! gij ziet het klaar,) —
Betuigt het — plegtig wonderbaar,
Dat Hij ons wil vergeven, —
Dat zondaars zullen leven!

De zon breekt weêr door 't luchtruim heên,
Niet meer van nacht omgeven,
Des Tempels voorhang scheurt in tweên!
Terwijl de stijlen beven,
En graf bij graf zich snel ontslüit:
En dooden treên ten kerker uit.
Het heiligdom staat open,
En zelfs het graf doet hopen!

God is verzoend! Hallelujah!
Den dood zijn prooi ontwrongen!
Waard is het bloed van Golgotha
Van elk te zijn bezongen!
Dat bloed, dat voor ons zondaars pleit,
Brengt ons genade en zaligheid!
God zelv' hoort gij 't verklaren;
Stemt broeders — stemt de snaren!

Gevloten is des Midlaars bloed, —
Gedelgd zijn mijne zonden; —
Ik heb tot God, met blijden moed,
Den toegang weêrgevonden:
Hij ziet mij vol ontferming aan;
Ik mag vrijmoedig tot Hem gaan:
En kan verhooring hopen,
De toegang staat nu open!

Gevloten is des Midlaars bloed;
Ik ben verlost ten leven,
Vergeefs is 't, dat ge o dood! nog woedt,
Niet langer doet ge ons beven;

Ver-

Vergruisd — verwonnen is uw magt;
Eens zullen, uit uw' donkren nacht,
De graven aan het Leven
De dooden wedergeven!

Zulke vertalingen zal toch wel niemand dichterlijk kunnen noemen.

Geldt dit de *vertalingen*, waarin de overbrenger natuurlijk minder vrij was; de Eerw. VAN EPEN verontschuldigt zich ook ten aanzien van de oorspronkelijke hier voorkomende dichtstukjes, dat hij den geest van het Horatiaansche *nonum prematur in annum* daarbij niet heeft in acht genomen, met aan te merken, dat dezelve op eigenlijke uitstortingen van het hart minder toepasselijk is, en dus bij de meeste hier voorkomende stukjes, in dezen bundel, niet in aanmerking kan komen.

Letterlijk zeker behoefde dit minder, vooral bij de zoodanige als hier geleverd zijn, maar men behoort toch altoos op te merken, dat het groot onderscheid maakt, of men een gelegenheidsversje op zijne wijze dicht, om het hier of daar in een' familiekring, of voor eenige vrienden en kennissen voor te lezen, of op te snijden, dan of men vervolgens zijne portefeuille doorzoekt, om er eenige stukken uit te kiezen, ten einde dezelve in het licht te geven.

Daarenboven is het geene aannemelijke stelling, dat uitstortingen van het hart, boven de gewone regels verheven zouden zijn. Of is het natuurlijk

en gewoon, dat men zijn hart in *gebonden* rede uitstort? Of zou men zich vrijelijk kunnen veroorloven, om zulke zoogenaamde uitstortingen naderhand onveranderd, onverbeterd, als dichtstukken uit te geven? Wij gelooven het niet, en er is waarlijk gelegenheid genoeg, om, uit de voorbeelden van verscheidene onzer puikdichters, beter te leeren.

Het staat den Schrijver vrij den loop zijner gedachten mede te deelen en van zijne veranderde denkwijze en gevoelens te berigten; maar voegt het in een dichtstuk: *mijn zanglust* getiteld, — het eerste dat hier onder de *oorspronkelijke* voorkomt — of kan het als goede poëzy beschouwd worden, daarin b. v. coupletten als deze te laten staan en te doen drukken:

En door mijn erfgeloof gedreven,
Niet twijfelend aan JEZUS leer,
Zong ik ook somts ter Zijner eer,
Als 't grootste Licht van God gegeven;
Maar CHRISTUS zelf, zijn kruis, zijn dood
Was mij niet boven alles groot;
't Bleef met een sluijer als omtogen;
Ik schaam mij nog dat zingen niet;
Maar zullen zondaars God verhoogen,
Dan voegt hun toch een ander lied.

Maar sinds ik mij als een verlooren
Erkende, ver van 's Vaders huis;

Zag

Zag ik Gods heerlijkheid in 't kruis
Met onweêrstaanbre stralen gloren;
Werd Golgotha mijn Helikon,
Het kruis mijn ware Hengsten-bron,
Die mij van Godlijk vuur deed gloeijen;
Sinds was er niets zóó lief en waard,
Dat boven CHRISTUS 't hart zou boeijen,
Voor mij in Hemel, of op aard!

Van *Golgotha* een *Helikon* en van het *kruis* een ware *hengsten-bron* te maken, zal wel moeijelijk zijn in een dichtstuk te verdedigen.

Het gezegde zal, met het aangevoerde, genoeg wezen, vertrouwen wij, om te doen zien, dat wij met dezen bundel niet zeer ingenomen zijn, en dat het ons spijt, dat de Eerw. VAN EPEN zich niet meer beijverd heeft, om, voor de uitgave, in de keuze gestrenger te zijn, en in het verbeteren overvloediger te wezen. Te meer moet ons dit smarten, daar wij in deze doorgaans stichtelijke Mengelpoëzy ook aangename blijken aantroffen, b. v. in de *zegengroet aan mijne vrienden*, gepast voor de gelegenheid, dat er dan eene betere verzameling had kunnen geboren worden. Overigens ontkennen wij geenszins, dat men hier eenige goede stukjes aantreft, en keuren wij zeer goed van vele de nuttige strekking, b. v. van het dichtstukje: *de ware schoonheid der vrouwen*, hetwelk wij daarom ook hier overnemen;

Zoekt uw schoonheid niet te vinden, vrouwen! in een schoon gelaat;
In een kleed, dat sierlijk staat; in 't kunstmatig haren-winden;
In geen pracht van huisgeraad, dat uw geest en smaak verraadt,
En een ieder schoon zal vinden; niet in doek, of dure kant:
Niet in goud, of diamant; niet in paarlen, of robijnen,
Schoon ze zacht en heerlijk schijnen; in geen leest, waarin ge u fier
Toonen kunt, met luchten zwier; — niet in veel en vaardig snappen;
't Over allerlei te klappen; zelfs niet in een hoogen trap
Van vernuft en wetenschap; — zeker niet in 't stout regeren,
Dat uw kunne zou verneêren, slechts gevormd voor zacht beleid,
Heerschend door lieftaligheid: al die dingen — al die gaven,
Vaak met ongeduld verbeid, zijn toch niets, dan ijdelheid; —
Worden eens in 't stof begraven: als de nare dood verschijnt,
Zijn ze een bloem, die welkt en kwijnt! die men 's morgens schoon ziet pralen,
Maar den avond niet kan halen, door een worm, of wind geknot;

Van

Van al 't zinlijk schoon' het lot: — haveloosheid moet gij wraken;
Nimmer u verachtlijk maken, door 't verzaken van den stand,
U gewezen door Gods hand; orde en netheid is betamend,
Slordigheid is diep beschamend; maar wat stand u werd bereid,
Siert u steeds, met matigheid: zedige ootmoed doe zijn stralen
Op uw siersel nederdalen; toont, bij elk vergank-lijk goed,
d' Adeldom van uw gemoed! 't ware schoon o eedle vrouwen!
Waar gij veilig op kunt bouwen, spruit van uit den grond van 't hart;
't Ware schoon, dat ge al uw trachten, boven al, moogt waardig achten,
Wel bestand in vreugd en smart, vrouwen! schuilt slechts in uw hart;
't Ware schoon, waar voor gij zorgen moet, schuilt altijd diep verborgen; —
't Ware schoon, dat nooit begeeft, en eens eeuwig met u leeft:
Is uw hart, ten allen stonden, ootmoedsvol aan God verbonden,
Op Hem ziende in al uw lot; 't maakt u schoon in 't oog van God.
Zoekt gij, in de vrees des Heeren, uwen echten man steeds te eeren,

Warsch van sluggen eigenzin, aangespoord door huwlijksmin;
Zijt gij rein van hart en zeden, bij de grootste aanvalligheden;
Vindt ge uw' lust het allermeest in een' stillen, zachten geest:
In een' geest, die de ijdelheden onder zijnen voet kan treden,
Zich daarboven ver verheft, daar hem hoogre schoonheid treft;
Zoekt gij door steeds stil te werken, u in 't goeddoen te versterken; —
Zoekt gij — zonder praal of schijn, — goed en zacht, als 't lam te zijn;
O die schoonheid is uw streven; — al uw zinnen — heel uw leven;
Meer, dan al het ijdle waard', dat schoonschijnend praalt op aard':
Laat vrij ziekte en dood u naken, uwe schoonheid welkt, noch kwijnt;
Ja, als alles hier verdwijnt, ziet ge uw schoon volkomen maken:
Want een engelschoone leest, beidt den stillen — zachten geest:
Ja, in Edens lust-landsdouwen zullen de allerschoonste vrouwen
Zijn, die zacht en stil van geest hier op aarde zijn geweest;
Dààr eens, onder hemelkoren, gaat uw schoonheid niet verloren:
Duur-

Duurzaam, meer, dan diamant; — echt en eeuwig *amaranth!*
Volgt uw' Heiland! Hij was goedig, altijd neêdrig en zachtmoedig,
En de leerling, 't meest bemind, was ook zacht als Hij gezind.
Ach! de schoonheid dezer wereld, hoe bestrikt, — hoe rijk bepereld,
Baart, hoe ze ook het hart verleidt, niets dan *nare afzigtelijkheid!*
Ja, zij baart, — (wie zou niet beven) eenmaal, in het ander leven,
Niets dan leelijkheid en schand', — duurzaam *ook*, als de *amaranth.*

15 Junij 1839.

Wij betwisten het ook geenszins, dat ieder zijnen smaak heeft, maar verlangen echter ook dat men, vooral wanneer men in stand en opleiding en roeping boven anderen verheven is, en openlijk optreedt, ook in zijne theologische denkbeelden zich toelegge op eenen gezuiverden smaak, kieschheid van uitdrukking en juistheid van beelden, welke den door 's Heilands hemelschen leere verlichten Christen en Leeraar vereeren. Gerustelijk vragen wij den Heer VAN EPEN zelven, of b. v. in het stukje *de overwinning der zonden*, en in de ode *de dood*, waarvan wij de goede meening erkennen, die kieschheid en goede smaak heerschen, waardoor een Christendichter en Leeraar zich behoort te onderscheiden?

Wij merken dit met genoegen op, dat elders gelijk b. v. in de hulde aan de *Broeder-Gemeente*, (in VAN EPENS subjective denkwijze) die waardigheid bewaard is, welke men met regt vordert.

Bij het lezen der op het laatst voorkomende dichtstukjes voor zeevarende: als Afscheidsgroete aan onzen zoon WILHELM, bij zijne tweede reis naar *Batavia*, uit *Texel* 6 Julij 1836. — De Zeevaart. — Afscheidsgroet aan een' naar zee vertrekkende. — Welkomstgroet aan een' uit zee terug keerende. — In den storm. — Het bakenlicht. — In vrienden Gedenkrollen I—IV. Welke wij met genoegen hier aantroffen; herinnerden wij ons VAN EPENS verklaring in de voorrede:

»Men zal hier ook stukjes voor *Zeevarenden* aantreffen; mogten de laatste bevallen aan vrienden onder dezelven, dan hope ik — als God mij nog leven en krachten verleent, — ten hunnen nutte, nog eens een *Handboek van korte Overdenkingen, Gebeden en Liederen*, geschikt voor de onderscheiden gevallen van dien waardigen levensstand, en welke ik, van tijd tot tijd, verzamelde, uit te geven."

Naam-

Naamregister der Hervormde Predikanten. Te 's Gravenhage, *bij* Thierry en Mensing. 250 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1,90.

Dit is een veel vermeerderd, maar ook verbeterd *Naamregister*, dan het Publiek gewoon was van tijd tot tijd bij dezelfde uitgevers in '*s Hage* te zien uitkomen; het is tevens in eene nieuwe aangenamere gedaante en vorm gebragt. De Heer LEERS (J. F. C.) aan wien men deze bewerking te danken heeft, heeft zich op de vereischte naauwkeurigheid zorgvuldiglijk toegelegd, en getoond, dat hij in de beste gelegenheid was, uithoofde van zijne betrekking, om iets meer volledigs te leveren, dan men tot hiertoe gewoon was te ontvangen. De orde is goed, de toevoegsels verdienen de hier ontvangene onderscheiding, de beide achteraan geplaatste alphabetische lijsten, der namen hier voorkomende en van de *standplaatsen* der Predikanten, met aanwijzing der bladzijden op welke zij vermeld staan, bewijzen hier goede diensten, en alles is zoodanig ingerigt, dat de duidelijkheid en het gemakkelijk gebruik door bevorderd zijn geworden. De namen en titels zijn doorgaans letterlijk juist, en de bewerker verzoekt, dat zij die eenige onnaauwkeurigheid ten dezen mogten ontdekken, hem daarvan door de uit-

uitgevers zullen gelieven te berigten. Wij prijzen derhalve deze verbeterde uitgave aan allen aan, die gewoon zijn van het nuttig zoogenaamd *Doomnijs-boekje* gebruik te maken, als zullende hun bij het naslaan zeker wel bevallen.

Wij hebben echter een paar aanmerkingen, namelijk: 1.) dat men hier niet ongaarne zeker zoude zien bijgevoegd, bij eenen jaarlijkschen herdruk, de vermelding van de grootheid der Gemeenten en van het aantal Predikanten, op elke plaats, waar er meer dan één fungeert, hetgeen b. v. in de eerste alphabetische lijst zeer voegzaam en zonder belangrijke vergrooting zoude kunnen geschieden; en 2.) dat de prijs, ten minsten buiten inteekening, wel wat lager mogt gesteld zijn, waardoor de koopers meer zouden worden uitgelokt.

Liefst zouden wij zien, dat de Predikanten van andere Protestantsche Kerkgenootschappen in een afzonderlijk register geplaatst bleven.

Christelijke Volks-Almanak voor het schrikkeljaar 1844. *Te* Amsterdam, *bij* P. N. van Kampen. *De prijs is ƒ* 0,60.

Een nieuweling onder onze jaarboekjes, hetwelk zich

zich echter gunstig aanbeveelt! Wij lazen den inhoud grootendeels met genoegen, en doen den christelijken zin, die in onderscheidene stukjes kenmerkend heerscht, gaarne regt wedervaren. Het titelplaatje is keurig uitgevoerd en getuigt van de zucht des uitgevers, om zijnen landgenooten een jaarboekje aan te bieden, dat het nuttige en het schoone vereenigt.

Wij stemmen gaarne in met den wensch, waarmede het korte voorberigt sluit:

»Aan de belangstelling van allen, wien de bevordering van het christelijk leven onder ons volk ter harte gaat, wil ik dezen *Christelijken Volks-Almanak*, ter verspreiding en medewerking, broederlijk hebben aanbevolen; biddende, dat waar wij, in den naam des Heeren, planten en nat maken, God den wasdom geve!"

Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen voor het jaar 1844. *Met platen. Te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten. *De prijs is* 60 *Cents*, *in koker verguld op snede f* 1,20.

Wij zagen met genoegen, dat dit jaarboekje ook deze maal, door deszelfs inhoud aan den titel beantwoordt. De gemengde inhoud van proza en poëzy, meestal zuivere blijgeestigheid ademende, is over het algemeen zeer goed gekozen en kan eene aan-

aangename verpozing opleveren. Minder bevallen ons de plaatjes, maar men kan in eene Almanak, zoo als de onderhavige, ook geene proeven van graveerkunst verwachten, die er niet op hare plaats zouden zijn. Wij wenschen den uitgever een ruim debiet toe, ter aanmoediging en van hem zelven, en van hen, die hunne bijdrage willen leveren.

BE-

MENGELWERK.

BEANTWOORDING DER VRAAG:

Is het gebed, bij het bezoeken van kranken, altijd aan te raden?

VOORGELEZEN IN EENE RINGVERGADERING TE *HARDERWIJK*,

DOOR

A. DEKKERS,
Predikant te *Garderen*.

Moeijelijk, mijne Br.! maar tevens voortreffelijk en hoogst gewigtig is de bediening, door de genade des Heeren ons opgedragen. Het herderlijke gedeelte van die bediening is voorzeker niet het minst gewigtige. En hier wederom schittert in belangrijkheid uit onze roeping, om kranken en stervenden te bezoeken, op te wekken, te troosten en hunne voorgangers te zijn in het gebed tot dien God, in wiens hand hun leven is, bij wien al onze paden zijn.

Tot dit laatste heeft betrekking de vraag, die ik u thans zal trachten te beantwoorden: *Is het gebed, bij het bezoeken van kranken, altijd aan te raden?*

Zoo

Zoo waag ik mij dan op het gebied der Pastoraal, eene wetenschap, behoorende tot de moeijelijkste, die wij te beoefenen hebben; eene wetenschap, tot welker gelukkige beoefening, nevens een vroom gemoed, eene onpartijdige kennis van het menschelijke hart gevorderd wordt; eene wetenschap, eindelijk, in welke men hoogst bezwaarlijk groote vorderingen kan gemaakt hebben, zoo lang men niet met eene langdurige ondervinding toegerust is. En wat zal ik van langdurige ondervinding spreken, ik, die nog slechts korten tijd, in den wijngaard des Heeren heb mogen werkzaam zijn?

Deze gedachte, bij mij opgekomen, vóór dat ik mij tot het beantwoorden der genoemde vraag zette, had mij bijna overreed, om van plan te veranderen. Maar, zoo dacht ik door, wat zal ik dan ter behandeling nemen? Een exegetisch of dogmatisch vraagstuk, ten einde een mogelijk verschil van meeningen op te heffen, iets nieuws voort te brengen en alzoo mijne medebroeders voor te lichten, van welke verre weg de meesten eene reeks van jaren aan de studie der Godgeleerdheid hebben kunnen toewijden, van welke sommigen grijs zijn geworden in de dienst des Heeren? — Deze bedenking, gepaard met het besef, dat ik niet zoude spreken als onderwijzer, maar als broeder tot de broeders, als jongere voor eene vergadering van schier allen meer gevorderden in jaren, strekte om *en* mijne bezwaren grootelijks te

ver-

verligten *en* mij te overtuigen, dat ik niet behoefde te aarzelen, om eene vraag te kiezen, die mij het meest uitlokte, tot welk vak van de Godgeleerdheid dezelve dan ook behooren mogt.

En nu kreeg de vermelde vraag in mijnen geest weder de overhand. Over het onderwerp dezer vraag had ik zelf meermalen nagedacht. Derzelver beantwoording zal waarschijnlijk aanleiding geven tot gesprekken, wenken en opmerkingen, hoogst nuttig voor allen, inzonderheid ook voor mij, en dus allezins geschikt, om aan het hoofddoel onzer bijeenkomst te beantwoorden: »de onderlinge opscherping en versterking van den band »der broederlijke liefde." (*)

Laat mij dan met de mij voorgestelde taak eenen aanvang maken. Het gebed is, bij het bezoeken van kranken, naar mijn inzien, *niet altijd aan te raden.* Dit hoop ik met bewijzen te staven. Dat intusschen een tweetal voorafgaande aanmerkingen mijne meening en het standpunt, waarop ik mij ga plaatsen, ophelder.

a.) Ten allen tijde is het gebed eene dringende behoefte voor den geringen, nietigen, onwaardigen, geheel van God en zijne genade afhankelijken mensch. Deze behoefte wordt niet altijd even levendig door den mensch gevoeld. De sterveling pleegt derzelver bevrediging meer of minder op prijs

(*) Algem. Regl. betr. het Best. en de Organisatie der Herv. Kerk, Art. 80.

prijs te stellen. Wanneer hij daarhenen stapt met een ligchaam, dat den tijd schijnt te tarten; wanneer het hem welgaat naar de wereld: dan is juist zijne welvaart, zijne gezondheid, of zijn rijkdom ligtelijk een strik, waarin zijn gevoel van afhankelijkheid, die grondslag van de stemming des waren bidders, zich verwart en laat smoren. De snerpende roede des tegenspoeds, aan den anderen kant, brengt hem veeleer tot zich zelven terug, dringt hem om vroeger genotene voorregten beter te waarderen, de vergankelijkheid der wereldsche dingen te erkennen, en zijne hulpeloosheid in te zien; dringt hem, in één woord, om zijne wezenlijke behoeften te leeren gevoelen.

Onder alle tegenheden, die den broozen bewoner dezer aarde kunnen treffen, en hem, door den zegen Gods, tot het gevoel zijner ware behoeften vermogen op te wekken, behoort vooral het *ziekbed* genoemd te worden.

Het ziekbed ontrukt den mensch aan zijne gewone bezigheden, aan de afwisseling en het gedruisch van het gewone leven. Eigenaardig wordt men op hetzelve tot nadenken gestemd.

Het ziekbed brengt zijne onaangename aandoeningen mede. Het herinnert ons onwillekeurig, dat de sterkste ijdelheid is. Het geeft ons eenen natuurlijken afkeer van vele zinstreelende geneugten, en kan ons, als van zelf, plaatsen of bevestigen op den eeuwigen weg.

Bovendien, een ziekbed kan ook een doodbed wor-

worden. Ja, meestal is het de wil des Almagtigen, dat diegenen, welke Hij tot zich roept, de laatste oogenblikken op een ziekbed beleven. Zoo wordt dus de kranke op zijne legerstede als het ware gedwongen, om zich tot den eeuwigen, regtvaardigen God te verheffen. Ja, dikwijls kan het gebeuren dat, eer hij gereed is om zich met zijnen geest voor Gods aangezigt te stellen, al zijne wenschen, als zoo vele smeekingen, al zijne gedachten, als één gebed, hem naar den troon van Gods genade zijn vooruitgesneld!

Werd dus bij de onderhavige vraag onderzocht, of het gebed noodig, hoogst noodig is voor den zieke? wie zoude dit niet gereedelijk bevestigen. Maar die vraag wijst ons hier op den zieketrooster, op den herder en leeraar, die met liefde voorzigtigheid paren en naar den geest van zijnen grooten Meester handelen moet. En dezelve onderstelt de mogelijkheid, dat er omstandigheden plaats vinden, die het gebed, in den mond des herders, aan het bed van den zieke *niet* raadzaam maken. Zulke beletselen kunnen er, naar mijn gevoelen, aanwezig zijn. Eene opgaaf van dezelve zal, vertrouw ik, toereikend zijn, om, naar de bedoeling van den ontwerper, tot antwoord op onze vraag te verstrekken.

b.) Zullen mijne bewijzen, in het hoofdzakelijke, uwe toestemming verwerven, dan vereischt eene aanmerking van eenen anderen aard het zegel uwer goedkeuring.

Dese aanmerking is, dat men het gebed van den ziekbezoeker niet slechts als *voorbidding*, maar vooral als eenen *leiddraad* voor den zieke te beschouwen hebbe.

Geheel wil ik het kenmerk van voorbidding aan zulk een gebed niet ontzeggen. Verzocht PAULUS om de voorbidding der Gemeenten, door hem gesticht, (*) waarom zoude de zieke die dan ook niet verlangen van den herder, welke over hem gesteld is? Ook kan de tijdsgelegenheid, de begeerte, het verzoek, de hulpeloosheid of verslagenheid van de naauwe betrekkingen des kranken, de wijze, waarop wij ons gebed inkleeden, b. v. het spreken in den derden persoon, en wat niet al, aanleiding geven om aan ons gebed onderscheidene trekken van het karakter der voorbidding bij te zetten.

Doorgaans echter en voornamelijk is dit gebed, mijns bedunkens, meer als een *leidderaad* of *hulpmiddel voor den zieke* aan te merken. (†) De aard

(*) Zie onder anderen 1 *Thess.* V : 25; *Kol.* IV : 3.

(†) Men merke wel op, 1.) dat ik hier het gebed bepaaldelijk uit dit oogpunt ga beschouwen, zonder het nut der voorbidding en derzelver noodzakelijkheid in vele gevallen, voor het minst te willen verkleinen; 2.) dat ik een gebed bedoel, ingerigt naar de *bijzondere* nooden van den kranke en dus onderscheiden van de, somtijds noodige, *bede*, welke zich bij deszelfs *algemeenen* nood bepaalt.

aard der zaak schijnt dit te vorderen. *Voor* den zieke bidden — dit zoude de leeraar ook in zijn huis kunnen doen, dit doet dikwerf de gansche Gemeente, bijaldien dezelve daartoe is verzocht geworden. Maar *met* hem te bidden, hem tot het gebed *op te wekken*, en wel tot *zulk* een gebed als het betaamt, — hiertoe wordt de tegenwoordigheid des herders vereischt. Tot dat einde wordt deze aan het ziekbed ontboden, of gaat hij zich derwaarts begeven. — De verstandigste, godvruchtigste, het meest in zelfkennis gevorderde Christen kan, op zijn krankbed, van zulk een bezoek, met zoodanig doel gebragt, nut trekken. Een ander merkt soms feilen in hem op, die hij zelf heeft voorbijgezien. Hij heeft altijd te vreezen, dat hij, de inblazingen van het arglistige hart volgende, zich eenen troost toeeigent, welken hij niet mag koesteren. En wie is meer geschikt, om hem te bestieren en te helpen dan de herder, aan wien de Heer zijne ziel heeft toevertrouwd, in wien hij eenen gezalfde des Heeren aanschouwt?

En nu ga ik over tot het opsommen van eenige redenen, welke *het gebed*, *bij het bezoeken van kranken*, *niet raadzaam maken*.

Die redenen kunnen gelegen zijn

I. in den zieke zelven,

II. in den krankbezoeker,

III. in andere personen of bijzondere omstandigheden.

I. Wat den zieke zelven betreft, — *zijne ligchamelijke gesteldheid*, zijne *begrippen* en zijne *gezindheden* kunnen zoo vele hinderpalen zijn, welke den herder verbieden, om zich met hem in het gebed te begeven.

a.) Groot is de invloed, die ziel en ligchaam wederkeerig op elkander oefenen. »Zonder de ziel »ware," volgens ISELIN, (*) »het ligchaam een »werkelooze klomp; zonder het ligchaam zoude de »ziel op deze aarde niet aan hare behoeften kun»nen voldoen." En SCHULZE (†) zegt: »dat de »mensch bestaat door de wederkeerige werking van »het werktuigelijke en geestelijke leven; dat het »werktuigelijke leven en deszelfs regelmatige toe»stand eene onontbeerlijke voorwaarde van de open»baringen des zielelevens uitmaakt." De dagelijksche ondervinding levert hiervan veelvuldige proeven op. De ongesteldheid der ziel b. v., die men toorn noemt, ontdekken wij in de verrigtingen des ligchaams, en kan stuiptrekkingen, koorts, beroerten te weeg brengen. — En van de gesteldheden des ligchaams wederom kunnen wij terugkaatsingen op de ziel waarnemen. Slaapt het eerste, dan is de werking der laatste belemmerd. Is het eerste afgemat, dan is de laatste tot groote inspanning ongeschikt. Lijdt het eerste, dan lijdt de

(*) *Gesch. der Menschh.* I D. 21 Hoofdst.

(†) *Menschh. met betrekking tot de ziel*, II St. § 241.

de laatste mede. Zoo merkt ERNESTI (*) te regt aan: »*omnibus fere morbis, quibus affectum cor-»pus est, male etiam affectus est animus.*"

En verplaatsen wij ons nu met onze gedachten bij eenen mensch op het ziekbed uitgestrekt. De smarten des ligchaams hebben de werking zijner ziel als verlamd. Hij verkeert in eenen toestand van bewusteloosheid of sluimering of geheele verwarring, zoodat zijne woorden de klanken eens ijlenden zijn. Hoe zal hij dan kunnen denken, spreken, zijne gedachten en wenschen biddend opzenden tot God? — Of wel, hij heeft nog zijn verstand, zoo als men het uitdrukt, behouden. Maar de folterendste pijnen verscheuren hem. Eene doodelijke benaauwdheid maakt zich van hem meester. Hij verkeert in eenen toestand, welke hem voor het genieten van eene behoorlijke toespraak, voor het uitstorten van eene min of meer geregelde orde van gedachten onvatbaar maakt. Een enkel opwekkend woord, eene verzuchting tot God, eene treffende bede moge hem in dit geval dienstig zijn, ... een gebed, in den eigenlijken zin des woords, zouden wij hier doelloos en daarom *ongeraden* achten.

b.) Ook de *begrippen* van den zieke kunnen den krankbezoeker tot zulk eene oordeelvelling nopen.

Som-

(*) *Initiorum Philosophiae*, Pars I, *Metaphysica*, Cap. IV.

Sommige menschen denken wel aan hunne ongeregtigheden. Maar de wonden, welke het besef hiervan verwekt, zoeken zij te heelen door het bloote steunen op Gods liefde en het volslagene voorbijzien van zijne regtvaardigheid. Kan de getrouwe herder zijne schapen leiden naar eene beek, waar zij het frissche water niet zullen vinden? Mag de gezant van CHRISTUS zoodanige menschen aansporen om te naderen, ja met hen naderen tot eenen God, dien zij niet kennen?

Anderen weder misbruiken de leer van 's menschen onvermogen. Zij houden zich overtuigd, dat zij niet *kunnen* bidden. Die overtuiging houdt hunne gedachten verwijderd van den Heer. Moet men hen voorgaan, moet men hen leiden, terwijl men weet, dat hun hart hierin geen deel zal nemen, dat zij niet zullen volgen?

En waar zoude ik beginnen, waar eindigen, indien ik al de wanbegrippen over God en zijne dienst wilde opgeven, welke *of* het gebed krachteloos maken, *of* den zegen op hetzelve verhinderen? Nu is het wel moeijelijk te schatten, dat men iemand, gedurende eene ziekte, welke somtijds van korten duur is, geheel van zijne verkeerde begrippen terug zal brengen. Maar den grond zooveel mogelijk te zuiveren, eer men plante; maar de onjuiste, zinnelijke, donkere, Godonteerende voorstellingen, in die mate, naar zijn vermogen te buigen, dat de zieke niet geheel zonder vertrouwen, zonder eerbied, zonder ootmoed,

zon-

zonder liefde tot den levenden God zich wende, — dit is het werk, dit moet de ernstige bemoeijing zijn van den gezant des grooten Herders, die zijn leven voor zijne schapen heeft gesteld!

Er kunnen zieken zijn, die aan het *gebed zelf* begrippen verbinden, welke ons het doen van een gebed afraden moeten. Wanneer zij eenige verdienstelijkheid aan het gebed hechten, of meenen *daarop alleen* hunne hoop te kunnen bouwen, of aan het bidden van den *leeraar* eene bijgeloovige kracht toekennen, dan zijn zij gelijk, — indien ik mij aldus mag uitdrukken, — aan zoodanige zieken naar het ligchaam, welke gezuiverd moeten worden, vóór dat men hun de koorts afneemt. En het gebed voor hen, als zoodanigen, is, vertrouw ik, *niet* aan te raden.

c.) De *gezindheden* van de zieken, eindelijk, kunnen derzelver trooster afschrikken van het gebed. Stelt u voor den geest eenen hardnekkigen zondaar, die op het ziekbed nederligt. Hij wordt niet getroffen door de bezoeking des Heeren. Te voren ontvlood hij zijn geweten. Nu nog slaat hij het op den mond. Hij gevoelt niet dat hij een groot zondaar is. Zijne goede werken vijzelt hij op; zijne boosheid verzwijgt hij. Hij is niet gezind om zijne schuld voor God te belijden. — Aldus biddende, zoude hij den Heiligen God beleedigen. En wee den herder, die, moedwillig en onbezonnen, hieraan de hand zoude durven leenen!

Nadert met uwe gedachten tot het krankbed van iemand, die wel degelijk onthutst en bekommerd is van wege zijne zonden, die met een ontroerd, verbrijzeld hart DAVID nazegt: (*) »ik ken »mijne overtredingen." Hij denkt er aan, dat hem weldra de stem des Heeren gelden zal: »Gij »zult niet langer rentmeester kunnen zijn." (†) Hij wenscht met zijn gansche hart naar gerust-stelling, naar vergiffenis, naar verzoening met God. Hij hoopt zonder wrevel, zonder liefdeloosheid, van zijne medereizigers door dit aardsche dal te scheiden. Één echter is hiervan uitgezonderd. Deze heeft zijne eer aangetast, zijnen naam bezwalkt, zijn tijdelijk voordeel in den weg gestaan, of zijne ouderlijke liefde miskend. Dezen heeft hij den toegang tot zijn huis, de vriendschap van zijn hart ontzegd. Dezen wil hij de broederhand niet toereiken. Neen, de gedachte aan deszelfs wandaden verbittert hem. Wat staat hier den herder te doen? Wat anders, dan den ongelukkige voor oogen te houden, dat men zich zelven den weg naar den hemel sluit, wanneer men éénen mensch zijne vergiffenis weigert? Wat anders, dan hem te wijzen op den Zaligmaker, die bad voor zijne moordenaren en die verklaard heeft: (§) »indien gij den menschen hunne misda-

»den

(*) *Ps.* LI: 5.
(†) *Luk.* XVI: 2b:
(§) *Matth.* VI: 15.

»den niet vergeeft, zal ook uw Hemelsche Vader »uwe misdaden niet vergeven?" Wat anders, dan hem te betuigen, dat hij geene vrijmoedigheid heeft, om met hem Gods aangezigt in het gebed te zoeken, zoo lang hij de opwekking blijft verwerpen, om zich, ook in dit opzigt, te bekeeren?

En over het geheel, alle gezindheden, welke lijnregt strijden met de eer van God, lijnregt indruischen tegen datgene, wat men behoort te smeeken, moeten, naar mijn oordeel, den krankbezoeker dringen, om misschien eene krachtige voorbede nuttig te keuren; maar het gebed zelf, tot dus ver, *ongeraden* te achten. (*)

(*Het vervolg en slot in de volgende maand*).

EENIGE REGELEN BIJ BESMETTENDE ZIEKTEN, EN HET BEZOEKEN VAN KRANKEN, DIE DAARAAN LIJDEN.

Het trof mij onlangs in de *Boekzaal* te lezen, dat een mijner ambtsbroeders, door het bezoeken eener besmettende krankte, het leven had verloren. Meerdere voorbeelden herinnerde ik mij, ook

(*) Dit schijnt ook HÜFFEL te willen, wanneer hij (in zijn werk: *het Protestantsche Leeraarambt*, vertaald en omgewerkt door I. BUSCH KEIZER, II. p. 521) gebeden bij krankbezoeken doelmatig noemende, er bijvoegt: *gesteld dat de lijder in de* daartoe vereischte *stemming* zich bevindt.

ook onder mijne vrienden. Ten gevolge, ook van mijne vroegere betrekking tot de geneeskunde, heb ik sedert eenige jaren de voornaamste regelen, die men bij zulke bezoeken in acht moet nemen, opgeteekend en in zekere orde gebragt. Aan onderscheidene ambtsbroeders heb ik, op hun verzoek, een afschrift gegeven; doch het kwam mij voor, dat de meer algemeene verspreiding, door middel van mededeeling in de *Boekzaal*, misschien voor deze en genen niet onnut zou wezen.

I. *Algemeene regelen.*

a. Men doet wel om dagelijks in de vrije lucht, eene geregelde, doch niet afmattende beweging te nemen.

b. Men zij matig in eeten en drinken, maar ga niet nuchter uit; beter is het vooraf eenige spijs te gebruiken. Des avonds neme men een glas goeden wijn, vooral Rhijn-wijn.

c. Men eete weinig vleesch, geen vet, maar vele groenten en spijzen met azijn bereid, als ook salade. Maar bij cholera vermijde men de twee laatstgenoemde zaken en gebruike meer hetgeen verwarmend is.

d. Men spoele 's morgens, en nu en dan op den dag, den mond met azijn, neme alle zindelijkheid in acht en wassche zich, van tijd tot tijd, het aangezigt en de handen.

II. *Vóór het ziekenbezoek.*

a. Wees altijd opgeruimd en welgemoed, wacht u voor vrees en drift, herinner u dikwijls uwe

ver-

verhevene roeping, vertrouw op Gods hulp en geef u zelven, onvoorwaardelijk, in zijne vaderhand over.

b. Ga langzaam en kom niet verhit, bezweet of nuchteren bij den lijder. Bezoek hem ook niet ligtelijk, als gij des nachts gewaakt hebt, of zelf de beginselen der ongesteldhed gevoelt.

c. Neem in den mond een stukje kalmoes-wortel, kamfer, myrrhe, of ook een takje wijnruit of een cigaar.

d. Het is ook meermalen nuttig, om vooraf wat geestrijken drank of wijn te gebruiken, en aangezigt en handen met water en azijn te wasschen.

e. Is, naar het oordeel van den geneesheer, de besmetting sterk, berook dan uwe kleederen een weinig met zwavel en wierook, maak gebruik van den *Pest-azijn* of van *Eau de Cologne* met een stukje *Kamfer* er in gesmolten, en zijt gij voornemens den lijder aan te raken, bestrijk dan uwe hand met een weinig olie.

III. *Bij het ziekenbezoek.*

a. Zet u aan des lijders hoofdeinde, niet te digt aan het bed, vermijd zijn adem, en raak het beddegoed niet aan. Is de ziekte afzigtelijk te gelijk, zie den lijder dan niet te sterk of langdurig aan.

b. Zoo gij den lijder de hand geeft, laat dat maar een oogenblik zijn, en maak uw geheele bezoek niet langer dan noodig is.

c. Het is niet ondienstig een stukje myrrhe of

kal-

kalmoes te kaauwen, maar het speeksel moet men niet doorslikken.

d. Eet of drink nimmer iets in tegenwoordigheid van den lijder.

e. Laat, buiten het gebed, uw hoofd gedekt zijn, daar het hoofdhaar de besmetting ligtelijk aanneemt.

IV. *Na het ziekenbezoek*.

a. Wasch aangezigt, hoofd en handen met azijnwater, spoel den mond met azijn, en snuit den neus uit.

b. Neem een glas wijn, en hang uw opperkleed te luchten, zoo het noodig is, boven een potje of schoteltje chlor-kalk.

c. Steek een pijp of cigaar op, doe eene wandeling in de vrije lucht, zoek een opgeruimd verkeer, kaauw wat myrrhe, kalmoes-wortel of jeneverbessen, en spuw het speeksel uit.

Bereiding van de *Pest-azijn*:

Neem *Wijnruit*.
Salie.
Kruis-en-munt.
Alsem.
Lavendel-bloemen, van elks *een handvol*.

Trek het vier dagen lang, warm, met 2½ flesch *wijn-azijn*, zoodat gij, na het door een doek geperst te hebben, 2 flesschen vol overhoudt. Doe daar dan bij: *Twee lood*, medicinaal gewigt, *kamfer*, te voren opgelost in *vier oncen wijngeest*.

Om

Om aan te ruiken, te strijken en te wrijven aan de slapen, de polsen en een sponsje daarmede bevochtigd, bij zich te dragen.

Men kan zich tot hetzelfde oogmerk ook bedienen van de specerij-azijn, *Acetum Anticepticum*, der Belgische Pharmacopaea, alsnog hier te lande in gebruik.

Tegen sommige ziekten bestaan bijzondere behoedmiddelen. Doch zij zijn niet altijd veilig of onbepaald aan te raden. Het doelmatig en verstandig gebruik der bovenstaande regelen, is bijna altijd genoegzaam. Tegen de besmetting van het *Roodvonk* is bekend en beroemd de uitvinding van HAHNEMANN, het *Belladonna-extract*, bij oplossing toegediend. Deze bereiding wordt ook ten aanzien van sterkte, verschillend opgegeven. Elk vrage dus om deze druppen, die zeer voorzigtig gebruikt moeten worden, zijnen gewonen geneesheer.

Delfshaven, K. H. GREVE.
5 Oct. 1843.

OPMERKELIJKE GEBEDSVERHOORING.

Toen ik, in de maand November 1831, te *Breda* in garnisoen lag, als officier van gezondheid der 2de klasse, ontving ik op zekeren dag, berigt, dat de officier van gezondheid, 3de klasse, welke, onder mijne orders, belast was met de geneeskundige dienst aan eene der cazernes, dien ochtend,

of

of in het geheel niet, of te laat in de bedoelde cazerne was geweest: hierdoor werd de officier *du jour* belet, behoorlijk te rapporteren, welke manschappen al dan niet door ziekte verhinderd werden hunne dienst waar te nemen.

Den volgenden morgen kwam ik ten 7½ ure aan de cazerne, om te onderzoeken wat daar van ware. Dáár gekomen, stond mij een knaapje van omtrent 8 jaren, te wachten; het kind was arm gekleed, en zag er verkleumd uit.

»*Mijnheer! of gij bij moeder komen wilt*," dus sprak hij mij aan. »Wie is uwe moeder?" »*Wel, die zieke vrouw; moeder heeft het gezegd*" Ik kende noch de moeder noch de straat, waar het kind zeide, dat zij woonden.

Na een oogenblik nagedacht te hebben, voelde ik mij opgewekt door Hem, die de harten der menschen neigt naar zijn welbehagen, om het knaapje te volgen. Ik zeide tot hem: »*Wacht hier, tot ik uit de cazerne terug kom, dan kunt ge mij naar moeder geleiden.*" Mijne zaken verrigt hebbende, vond ik het jongske op dezelfde plaats staan. Wij gingen toen zamen naar zijne moeder, die, op eene bovenkamer van een klein huis, in eene naauwe straat woonde. Naauwelijks zag mij de kranke vrouw, of zij bloosde van verlegenheid. »*Wel, kind! wat hebt gij gedaan? Vergeef het mij, Mijnheer! mijn kind heeft zich vergist. Ik moet den Heer N. hebben. Die gaat over mij, en is er gisteren niet geweest.*

weest. Mijne ziekte neemt intusschen dagelijks in hevigheid toe."

Weest gerust, vrouwtje! antwoordde ik, *bekommer u niet over deze vergissing: het kind zag mij gewis voor den Heer* M.... *aan. De Heer* M.... *zal zeer gaarne zien, dat ik, onder wien hij dient, deze gewigtige zieke van hem overneme.*

Ik vond hier eene hoog zwangere, zieke vrouw, die niet dan afgebroken kon spreken, tusschen beiden bloosde en zuchtte, en, door op de lippen te bijten, het vloeijen van tranen poogde te beletten.

Zij had een gunstig voorkomen, lag op stroo, waarover slechts een beddelaken was uitgespreid, en dekte zich met een wollen deken. Van de vijf kinderen, waarvan de oudste mij had gebragt, waren er drie ongesteld; allen zaten op hunne hurken, met verkleumde aangezigten, in armoedige plunjes, voor den haard, waarop 2 a 3 smeulende turven lagen.

In het vrij ruime vertrek stond eene groote oude tafel, waarop een dubbeltje en 3 centen lagen. Behalve eenig beschadigd theegoed, 3 stoelen en een ladetafel, waren er in de kamer geen meubelen.

Na haar de pols gevoeld, en naauwkeurig te hebben gadegeslagen, zeide *ik*: Gij moet adergelaten worden.

Zij. Ik heb geen zwachtels, en ben te ziek

om op te staan, en hetgeen daartoe benoodigd is in orde te brengen.

Ik. Ik zal voor alles zorgen, kan ik u ook in andere opzigten van eenige dienst zijn? Hebt ge ook aan iets gebrek? Spreek vrij uit. Gij schijnt het niet ruim te hebben.

Zij. Ik dank u, Mijnheer! wij hebben geen gebrek.

Ik. Vrouw! ik bemerk, dat schaamte u weêrhoudt om uwe armoede mij te openbaren; doe het vrij: het is geen ijdele nieuwsgierigheid, welke mij aanspoort om meer van u te weten, maar mededoogen met uw lot. Wie zijt gij? Waarvan leeft gij? hoe komt gij, b. v. nog aan dat dubbeltje met drie centen? Stort vrij en bedaard uw hart voor mij uit; ik zal u helpen, indien ik kan. Onder een vloed van tranen zeide zij: Indien ik heden middag vóór 12 ure, aan de huiswaardin, hier beneden, geen *f* 13 betaal, voor achterstallige huur, voor deze mijne woning, dan moet ik, ongelukkige! met mijne arme kinderen, in dit barre saizoen, deze woning verlaten, met achterlating van de mij nog overgeblevene meubelen, zonder te weten werwaarts ik zal gaan, of waar een verblijf te vinden.

Pijlsnel liep ik naar beneden, vroeg de huisvrouw naar de waarheid, en bragt haar hare onbarmhartigheid onder het oog. Ik stelde mij borg, haar in den loop van den dag, de *f* 13 voor de ongelukkige te zullen betalen, dewijl deze vrouw niet

niet konde vervoerd worden, maar de kamer moest blijven bewonen. Boven terug gekomen zijnde, zeide ik tot de kranke: Gij blijft in uwe woning, en ik zal het achterstallige voor u betalen. Zij bedankte mij hartelijk, doch ik had moeite meer van haar te vernemen. Eindelijk verhaalde zij onder vele tranen: »Ik ben de dochter van een Predikant, tegen den zin van mijn ouders gehuwd, met een' touwslagersknecht. Vermits echter de touwslagerij niet altijd aan mijn man werk verschafte, en daarenboven geen genoegzame verdiensten opleverde, om daarvan bij het toenemen van ons gezin, te leven, verkocht hij zich als plaatsvervanger aan eenen Bakker te *H.*, en zoo kwam hij in dienst van de Zuid-Hollandsche Schutterij. Maar deze Bakker is in gebreken gebleven de bepaalde termijnen te betalen, zoodat wij van het sobere schutters-tractement met geheel ons huisgezin moesten bestaan, waardoor wij nijpende armoede hebben verduurd.

Mijn man verzocht om eenige dagen verlof, ten einde den Bakker, die naar brieven niet luisterde, in persoon aan te manen, dan er werd te dier tijd aan niemand verlof verleend. Door toenemende armoede gedrongen, besloot hij, zonder verlof, die reis te ondernemen. Toen hij op het appèl gemist werd, merkte men hem aan als deserteur, en werd hij, terug gekomen, als zoodanig gearresteerd, en door den krijgsraad tot 16 jarigen dwangarbeid veroordeeld. Diep ge-

troffen door dit noodlottig vonnis is hij ernstig ziek geworden, en wordt hij thans alhier in het hospitaal verpleegd. Na zijne herstelling wordt hij naar de gevangenis getransporteerd. (Een vloed van tranen). Mijne ziekte schrijf ik mede aan deze omstandigheden toe. Daarenboven heeft mijn man eene vergeefsche reis gedaan, en geen geld ontvangen. Ik heb heden morgen een hemd verkocht, voor tien stuivers, en daarvoor turf en brood laten halen; het geld op de tafel is daarvan het overschot."

Ik. Waarom hebt ge het hemd niet liever in de Bank van Leening gebragt; dan hadt ge het terug kunnen bekomen?

Zij. Ach, Mijnheer! dan ontvangt men er zoo weinig voor. Ik heb alles reeds verpand. De theepot, daar op de ladetafel, is vol met lommertbriefjes.

Ik. Daar hebt ge geld, haal terstond het hemd van den kooper uit mijn naam terug, al is het met eenige schade, en koop voor het overige hetgeen gij noodig hebt. Geef mij ook de lommertbriefjes mede; ik zal trachten die in te lossen; en voorts, zooveel doenlijk, u helpen. Uw lot is deerniswaardig. De geschiedenis van uwen man was mij bekend; gisteren heb ik hem nog in het hospitaal gezien; ik had toen niet verwacht, heden zijne vrouw op zulk eene zonderlinge wijze te zullen leeren kennen. Thans moet ik u verlaten ik zal pogen een plan te beramen, om u te helpen. Zoodra doenlijk, koom ik u aderlaten.

Ik

Ik had het in dién tijd zeer druk met het bezoeken van de zieken, zoowel in het hospitaal, als in het garnizoen en onder de burgerij. Daarom had ik bepaald, dat ik des morgens tusschen 12 en 1 uur alleen te spreken was, en op dat uur werd ik dan ook doorgaans druk bezocht door vrienden, kennissen en lijders. Ik besloot daarom dit uur heden terstond dienstbaar te maken aan de redding van de ongelukkige vrouw. Ik maakte eene inteekeningslijst gereed, aan welker hoofd ik deze regels van BILDERDIJK plaatste:

O Christen! hebt g' een hart, dat lust schept meê te deelen,
Laat u dan 't oogenblik der weldaad niet ontsteelen;
Geef daad'lijk, geef terstond, waar d' armoe brood begeer,
Een oogwenk slechts te laat, en 't is geen weldaad meer.

Ik voegde er een kort relaas bij van mijne ontmoeting, en eene vriendelijke uitnoodiging, om eenige liefdegaven; en had het genoegen, dat ik van onderscheiden personen aanstonds eene inteekening kreeg, die in dat uur reeds ƒ 25,20 beliep.

Weldra begaf ik mij naar de vrouw, volbragt de lating en maakte haar bekend met den aanvankelijk gunstigen uitslag mijner pogingen. Thans begon zij luid te weenen. »Deze tranen," zeide zij, »zijn tranen der dankbaarheid jegens God, »die zoo blijkbaar mijn gebed heeft verhoord, »eergisteren avond tot Hem opgezonden. Ja, ik

 »ge-

»geloofde, dat de Heere mij uitredden zou. — »Daarom was ik zoo rustig. — Ik wilde zijne »hulp verbeiden. Hij heeft mij niet beschaamd! »Ik ben getroffen wegens de zigtbare gebedsver»hooring. Hoewel ik verlegen was, toen gij op de »kamer kwaamt, was het toch, alsof eene inwen»dige stem mij toeriep: »*Deze zal u helpen.*" "

Ik. Eilieve! verhaal mij alles.

De Vrouw. Eergisteren (zaturdag) avond ten 8 ure kwam de huisvrouw van beneden mij, onder de hardste bewoordingen, aanmanen tot betaling van de achterstallige huurpenningen, ten bedrage van *f* 13. » »Maandag vóór 12 uur moet » »ge de kamer verlaten en de overgeblevene » »meubelen achterlaten, tot je de *f* 13 betaald » »hebt." " Dit waren hare woorden in substantie. »Och," zeide ik, »hebt ge dan geen mededoogen »met eene arme hoogzwangere, kranke vrouw met »vijf onnoozele meest zieke kinderen, waarvan de »man en vader in de gevangenis zit?" Maar het mensch was niet te bewegen, door deze mijne woorden. Toen zij vertrokken was en mijne kinderen sliepen, overdacht ik mijn lot, en droeg het biddende den Heere op. Nimmer heb ik hartelijker, nimmer met meer tranen gebeden. »Och! »God!" zeide ik, »zult Gij mij arme ongeluk»kige, verlatene, nu gansch begeven! Waar zal »ik overmorgen heen in dit barre jaargetij, met »mijne vijf schaapjes van kinderen? Waar zal ik »brood, huisvesting, verwarming, deksel, klee»ding,

»ding, gezondheid voor mij en mijne kinderen »vinden? Wie zal mij bij mijne aanstaande beval- »ling bijstaan? Wie zich erbarmen over mijn man »en over het kind, dat geboren zal worden? »Ach! God! heb mededoogen met mij!" Daarna zong ik welgemoed (ik meen) het berijmde Gebed des Heeren, te vinden achter de Psalmen. Van dit oogenblik af werd ik gerust, vertrouwde toen volkomen, dat de Heer uitkomst geven zoude. Ik wierp nogmaals al mijne bekommernissen op Hem en sliep daarop dien nacht gerust. De dag van gisteren (Zondag) verliep stil. De Heer M. zelfs kwam niet: en ziet, nu ik heden (Maandag) vóór 12 uur vertrekken moest, heeft de Heere reeds te 8 ure mij in u eenen helper gezonden, en dat nog door eene vergissing van mijn kind!

Getroffen over de zonderlinge leiding der Voorzienigheid, besloot ik het aangevangen werk voort te zetten. Ik had het genoegen, door den invloed van den toenmaligen Majoor van het Bataillon, bij hetwelk de man der ongelukkige was ingelijfd geweest, meer dan ƒ 40 te ontvangen. Ook elders vond ik milde handen en medelijdende harten, zoodat ik niet alleen geld genoeg ontving, om alle panden te lossen, maar ook om aan de vrouw gedurende den geheelen winter een genoegzaam wekelijksch inkomen te bezorgen. Voor en bij hare bevalling, genoot zij de ondersteuning van het Vrouwen-Genootschap ter verzorging van Kraamvrouwen, en een geruimen tijd de meest voedende

en verkwikkende spijzen van de aanzienlijkste vrouwen uit *Breda*.

Had zij nu reeds veel meer dan zij had kunnen bidden en denken ontvangen: de goede God neigde daarenboven het hart des Konings, zoodat haar man kwijtschelding van straf verkreeg, en hij in staat gesteld wierd, voor haar en zijne kinderen te zorgen.

Zoo werd ik, door een zamenloop van schijnbaar toevallige omstandigheden, het werktuig in de handen van God, om deze vrouw, overeenkomstig Zijnen liefderijken wil, te redden uit een drukkenden en dreigenden nood. Waarom was de Heer M. Zondagsmorgens niet in de kazerne of bij de kranke vrouw geweest? dewijl hij plotseling ongesteld werd. Was ik Maandagsmorgens niet een half uur vóór den gewonen tijd naar de kazerne gegaan, dan zou het jongetje mij niet hebben ontmoet. Had hij zich niet in den persoon vergist, hij zou mij niet hebben aangesproken. Waarlijk hetgeen PLINIUS ergens van de natuur zegt, kan wel van de Voorzienigheid in het algemeen worden gezegd: *Nusquam magis quam in minimis tota est providentia.*

De vrouw heeft mij na dien tijd een en andermaal eenen brief geschreven, vol erkentelijk gevoel.

Eiland Vlieland, J. B. DE BEER,
26 September 1843. *Visiteur der Quarantaine en Genees-, Heel- en Vroedmeester van het Eiland.*

GE-

GELEERDE BEUZELARIJ.

Een Engelsch Geleerde, JOHN WILLIAMS, heeft, in een met ernst geschreven boek, trachten aan te toonen, dat de geheele *Ilias* van HOMERUS niets anders is, dan eene verbloemde voorstelling, waarvan de ware bedoeling terug gevonden wordt in de geschiedenis van ABRAHAMS nageslacht. AGAMEMNON is JOSUA; HELENA is RACHAB; NESTOR is ABRAHAM. De *Ilias* zou dus een andere Bijbel zijn, waarin de daden en lotgevallen der oude Hebreeuwen in een raadselachtigen en schoonen stijl beschreven waren. De naam van HOMEROS zou dat zelfs aanduiden, want van achteren af gelezen is hij *Someroh*, en dit zal niet anders zijn dan *Salomoh!*

CHRISTIANUS PIËRIUS, overleden in 1558, heeft een Latijnsch vers van 1000 regels gemaakt, in welke *ieder woord* begint met den letter C. Het onderwerp is: *Christus crucifixus* (de gekruiste CHRISTUS).

De monniken maakten in de middeleeuwen veel werk van *anagrammen* of *letterkeer*. Zoo vond een, in de Latijnsche woorden van PILATUS aan JEZUS: *quid est veritas?* (wat is waarheid?) door

 let-

letterverzetting het antwoord: *est vir qui adest*, (Het is de man, die voor u staat).

Zoo noemt men *leven* door letterkeer: *nevel*. Minder beleefd verandert men: *Dame* in *made*. Meer aardig dan gegrond heeft men, uit de woorden: *Revolution française*, door letterverzetting gemaakt: *un Corse la finira*, met bijvoeging van *veto*, het woord, dat men oudtijds bezigde, als men iets wilde tegenhouden.

BIJ HET LIJKJE VAN EEN KIND (*).

Wat zachter, mijne treden
Bij 't nad'ren van dat knaapje;
Gij zoudt zijn' sluim'ring storen,
Die zachte, zoete sluim'ring!
Zijn' sluim'ring — ach! wat zeg ik?
Waar dwalen mijne zinnen?
Helaas! 'k mag vrij genaken;
Mijn tred zal hem niet wekken.
Wèl slaapt het lieve knaapje,
Maar 't slaapt — om nooit t' ontwaken; —
Het slaapt den eeuw'gen doodslaap!
Dood — is het geen misleiding?
Doch neen! zijn dood is zeker!
En toch staan zijne wangen
Nog even bol als immer,
En toch zijn zijne lipjes
Nog rood als toen hij leefde,

En

(*) Mijn neefje GUSTAVE CROIX, overleden te *Sluis*, den 6 Augustus 1843, in den ouderdom van bijna 3 jaren.

En toch speelt om zijn mondje
Nog dat innemend lachje,
Die trek van vergenoegdheid
En blijdschap die hem vroeger
Tot ieders liev'ling maakte.
Herdenk ik vroeger' dagen,
Herdenk ik hoe zijn' broertjes
Hem 't speelgoed vaak ontnamen,
En hoe dat zelfde lachje
Ook dan zijn' mond omzweefde,
En hoe hij in de vreugde,
Die 't hun verschafte, deelde: —
Gedenk ik aan dat alles,
Dan zou ik schier betwijfelen,
Of wel het Opperwezen
Regtvaardig heeft gehandeld,
Een knaapje zoo goedaardig
Aan ouders, die hem minden,
En die vóór luttel dagen,
Alreeds een telg verloren (*),
Wreedaardig te ontrukken;
Een knaapje, dat op 't ziekbed,
En onder smart en pijnen
Niet morde, klaagde of schreide,
Maar een geduld deed blijken
Dat mannen moest beschamen: —
Dan zou ik — Neen! 'k wil zwijgen.....
God is en blijft regtvaardig!
Wat meer is dan regtvaardig,
God is een God van goedheid! —
Het knaapje was te onschuldig
Om eene zondige aarde,

Nog

(*) ABRAHAM CROIS, overleden te *Sluis*, den 4 Augustus 1843, in den ouderdom van 15 maanden.

Nog langer te bewonen,
Om onder booze menschen
Nog langer voort te leven,
En onder de verleiding,
(Wie kan de toekomst weten?)
Eens reddeloos te vallen.
Te edel was hét bloempje,
Te schoon om onder doornen
En distels op te wassen;
Er was aan 't jeugdig' plantje
Een' veil'ger plaats beschoren,
Een plaats in 's Vaders hoven! —
Een Engel daalde neder
En wenkte 't lieve knaapje.
Nog eenmaal wierp het knaapje
Een' blik op schreijende ouders,
En stamelde hunn' namen,
En volgde toen zijn' leidsman,
En vlood tot zijnen Schepper. —
Een lach omzweeft nog 't mondje
Van het ontzielde knaapje,
Als of hem zoete droomen
In zijnen slaap verkwikten.
Aanschouwt mijn oog dat lijkje,
Dan is 't mij wèl om 't harte!
Gelukkig zijt ge, o knaapje;
Gelukkig, daar geen' wroeging
Van een ontwaakt geweten,
U voor den dood deed schrikken;
Gelukkig, daar gij lagchend'
Uit 't leven zijt gescheiden!
O! doe gelijke kalmte
Ook eenmaal op mijn sterfbed,
Mij aan dat kind gelijken! —
Stort dan niet langer tranen,

Gij

Gij diep bedroefde ouders!
Uw kindje leeft hier boven,
Uw kindje omzweeft als seraph,
Den troon van zijnen Schepper,
En bidt dáár voor uw welzijn,
En leeft dáár eind'loos zalig,
En roept bij uw verscheiden,
U eens het »welkom!'' tegen;
Dan ziet ge uw zoontje weder!
Treurt, ouders! dan niet langer,
Maar denkt, bij zware slagen:
God is en blijft regtvaardig,
Ja meer nog dan regtvaardig,
God is een God van goedheid!

Aardenburg, ABR. DE LIGNY, AZ.
7 Aug. 1843.

SCHOOL-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIDEN.

Den 16 Sept. 1843. De Hoog Eerw. Hoog Gel. Heer JOHANNES HENRICUS SCHOLTEN, *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. et Theol. Doctor*, onlangs Hoogleeraar der Godgeleerdheid aan het Athenaeum te *Franeker*, aanvaardde heden zijnen post van buitengewoon Hoogleeraar der Godgeleerdheid aan deze Hoogeschool, door het houden eener plegtige Redevoering: *de Religione christiana suae ipsa Divinitatis in animo humano vindice*; d. I. *over de christelijke godsdienst, zoo als zij zelve in hare goddelijkheid zich handhaaft in het gemoed des menschen.*

Den 15 Oct. 1843. Heden aanvaardde de Hoogleeraar J. H. SCHOLTEN, zijnen post van Academie-prediker, met eene Leerrede over 2 *Tim.* I: 14. *Het goede pand dat* (u) *toebetrouwd is, bewaar door den Heiligen Geest, die in ons woont.*

SCHOOL-NIEUWS.

DOETINCHEM.

Den 3 Aug. 1843. Heden had alhier in het Kerkgebouw der Hervormden, in tegenwoordigheid van H.H. Curatoren, de Edel Achtbare Regering en eene aanzienlijke menigte toehoorders, het gewoon jaarlijksch Examen der Latijnsche schooljeugd plaats. De Rector, Dr. P. A. VAN MEURS, open-

opende de plegtigheid met eene korte prolusio, waarin hij onder anderen zijnen hoorders het verlies herinnerde, dat onze scholen in dit jaar geleden hadden, door het overlijden van den Edel Achtbaren Heer W. COLSON ABERSON, Burgemeester dezer stad en Curator der Latijnsche scholen; en tevens den Edel Achtbaren Heer G. C. TERMAAT, Secretaris bij het Bestuur dezer stad, die door den Stedelijken Raad, in plaatsvan den Overledene, tot Lid van het Collegie van Curatoren is benoemd geworden, met deze zijne nieuwe betrekking geluk wenschte, en Zijn Ed. te gelijk de belangen dezer scholen op het nadrukkelijkst aanbeval.

Nadat vervolgens de leerlingen uitstekende proeven hunner vorderingen in de oude talen en andere daartoe behoorende wetenschappen gegeven hadden, beklommen drie verdienstelijke jongelingen: J. VAN DER FELTZ, uit *Epe*; H. J. BOUWERS, uit *Bellingwolde*; en J. J. W. VOORHORST, uit *Aalten*, het spreekgestoelte, en hielden op eene bevallige wijze de door hen zelven opgestelde redevoeringen; waarna zij met allen lof tot de Academische lessen bevorderd werden.

Daarna werden, behalve de drie gemelde jongelingen, met prijzen hunner vlijt en ter verdere aanmoediging beschonken, en van lagere naar hoogere klassen bevorderd de volgende uitstekende leerlingen: H. W. A. VAN AKEN, G. K. NIEMANN en E. I. J. COLSON ABERSON, uit deze stad; P. J. EVERTS, uit *Arnhem*, J. M. SCHORER, uit *Harderwijk*; J. J. C. GAIJMANS, G. BONGERS, J. TE WELSCHER, N. S. T. A. VAN MEURS en W. J. DE WILDE, allen uit deze stad; F. BEIJER, uit het *ambt-Doetinchem*; B. L. R. TERMAAT, uit deze stad; A. BEINS, uit *Eijbergen*, en C. M. SCHORER, uit *Harderwijk*, die

die allen daarvoor op eene gepaste wijze hunne gratiarum actiones declameerden.

Deze plegtigheid, door een fraai orgelmuzijk uitgevoerd door den verdienstelijken muzijkmeester, den Heer M. ZWANEVELD, afgewisseld, werd vervolgens door den Rector gesloten met eenige aanspraken en opwekkingen, vooral gerigt tot zijne hem nu verlatende leerlingen, den eersten van welke hij gedurende eenige jaren tevens onder zijn huisselijk opzigt gehad had, en hier openlijk de getuigenis gaf van zijn braaf en vlijtig gedrag, even als van dat zijner met hem vertrekkende medeleerlingen; hen tevens aanmanende, om dat zelfde voetspoor te blijven bewandelen, en steeds aan hunne dure verpligtingen getrouw te blijven.

Zoo eindigde dit letterfeest weder tot genoegen van alle aanwezigen en strekte tot bewijs van den voortdurenden bloei dezer inrigting van hooger onderwijs.

De voorwaarden ter aanneming van Kostleerlingen, die met de meeste zorgen worden behandeld, zijn op aanvrage verkrijgbaar bij den Rector, wiens ruime woning en daar achter gelegen groote tuin de beste geschiktheid daartoe opleveren.

ROTTERDAM.

Den 25 Aug. 1843. In den loop van het vorige jaar heeft er eene allerbelangrijkste uitbreiding van het plan van onderwijs aan de Erasmiaansche school alhier plaats gehad. Tien leeraren zijn aan de nieuwe instelling benoemd, en in zeven nieuwe schoollocalen, daartoe in het gebouw der Erasmiaansche school ingerigt, zijn op den 1 December 1842 de lessen geopend.

Nadat, gedurende drie dagen, in de laatste week der maand Junij l.l., de examina der leerlingen, tot groote tevredenheid van H.H. Curato-

ren,

ren, waren gehouden, is den 30 dier maand, de eerste jaarlijksche Promotie in de Waalsche Kerk gevierd. De Rector opende dezelve met eene redevoering in de Nederduitsche taal, inhoudende: *eene uiteenzetting van het plan van onderwijs aan het Erasmiaansche Gymnasium, van de gronden, waarop het rustte, en van de uitkomsten, die het bij het eindigen van den eersten Cursus had opgeleverd.* Hierop hield J. VAN DER LEEUW met zeer grooten lof met een prijs, van de zesde klasse naar de Akademische lessen bevorderd, eene oratie: *de Hierosolymis a Tito dirutis.* Vervolgens declameerden B. C. LEDEBOER: *de L. Junio Bruto libertatis Romanae vindice;* W. B. BERGSMA: *de Mithridate Romanorum infestissimo hoste;* G. A. HOOG: *de Alicbiade;* en werden, met prijzen begiftigd, benevens G. C. BURGER, die ook een prijs ontving, en F. D. F. DE MEY VAN ALKEMADE, M. A. VAN OORDT, A. M. BALLOT en J. VAN VOLLENHOVEN, van de vijfde naar de zesde klasse bevorderd; van de vierde klasse A. promoveerde, met een prijs, naar de vijfde klasse: J. C. B. MAURIJ; van de derde klasse A. naar de vierde klasse A.: A. MOENS, H. CLOETE NORTIER, P. C. BALLOT, W. J. DE MEYER, met prijzen en M. C. VAN DER MEE en A. VAN DER HOOP. Van de tweede klasse A. werden bevorderd naar de derde klasse A.: A. H. VAN DEN BROEK, J. H. MARORICE, J. DE BIE, C. DE COCK, met prijzen, en J. SAUERBIER; van de eerste klasse naar de tweede klasse A.: T. VAN DOESBURGH, M. MEES, A. DE VOS, H. C. VERNIERS VAN DER LOEFF, J. R. RIETSTAP, J. FRUIN, H. VAN VOLLENHOVEN, met prijzen, en J. VAN DER PANT en A. DE MEY VAN ALKEMADE; naar de tweede klasse: H. KLÜTGER, W. L. SCHUURMANS, G. SCHUURMANS, met prijzen, en C. VAN KEMPEN VALK en W. VAN DER HOOP; ter-

terwijl W. VAN HOUTEN, op zijn verzoek, op de eerste klasse is gebleven.

Daar bij den aanvang van den eersten Cursus vijftien nieuwe leerlingen zijn toegelaten, en nu reeds, om tegen den Cursus, die den 1 September zal worden geopend, te worden toegelaten, een twintigtal jongelingen zich tot het daartoe gevorderd Examen heeft aangeboden, is het te verwachten, dat het getal der leerlingen aanzienlijk worden zal; en ook in dit opzigt, door den bloei van het Gymnasium, de Regering der stad en H.H. Curatoren zullen worden beloond voor de groote ondersteuning en moeiten aan die instelling besteed.

ENSCHEDÉ.

Den 30 Aug. Nadat de leerlingen der Latijnsche scholen en die van het middelbare onderwijs te dezer stede, zeer voldoende blijken van gemaakte vorderingen in de oude en nieuwe Talen, in de Reken-, Stel-, Meet- en Natuurkunde, Geschiedenis, Aardrijks- en Fabelkunde, gegeven hadden, zoo werd heden de jaarlijksche Promotie en Prijsuitdeeling gevierd.

De Rector opende deze plegtigheid met eene zeer gepaste redevoering *over de vroegtijdige ontwikkeling van het gevoel voor het goede*, en deelde hierna, namens H.H. Curatoren, de prijzen uit. Op de vijfde klasse der Latijnsche scholen, aan G. P. VAN DE SIEPKAMP, en op de zesde klasse aan H. HARBERS. Vervolgens werden op de eerste klasse van het middelbare onderwijs met prijzen vereerd: A. VAN DE SIEPKAMP, A. J. BLIJDENSTEIN en H. RÖMER; met getuigschriften; A. KAIJSER en H. TER KUILE; op de tweede klasse, met prijzen: A. H. NORDHOLT, B. TÖNIES en A. KAIJSER; met getuigschriften: P. TER KUILE, J. ELDERINK en

J.

J. B. VAN HEEK; op de derde klasse, met prijzen: H. J. VAN HEEK en J. H. WILMONK; met e'n getuigschrift: A. C. 'T HOOFT; op de vierde klasse, met een prijs: J. TER WEELE; op de vijfde klasse, met prijzen: H. ELDERINK en G. CROMHOFF; met een getuigschrift: W. TEN CATE; op de zesde klasse, met een prijs: H. TER KUILE; met getuigschriften: W. 'T HOOFT en K. TER KUILE, welke alle op eene gepaste wijze hiervoor hunnen dank aan H.H. Curatoren betuigden.

De geheele plegtigheid, in de Kerk der Hervormden plaats hebbende, werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten door fraai orgelmuzijk, en liep tot genoegen van alle aanwezigen af, op nieuw bewijzen gevende van belangstelling in den toenemenden bloei dezer scholen.

HEUSDEN.

Heden, den 30 Aug., heeft alhier in de groote Kerk, de openlijke Prijsuitdeeling onder de leerlingen der Latijnsche school plaats gehad, nadat op gisteren het gewone Zomer-examen gehouden was. Bij dezelve werden bevorderd: van de derde naar de vierde klasse, de verdienstelijke jongelingen: G. VAN DIESEN, J. H. DE ZOETE en P. G. J. PIEPERS; en van de tweede tot de derde klasse: A. VAN EIJK en J. A. OPHORST.

Allen dankten op eene bevallige wijze de Heeren Curatoren voor de ontvangene boekgeschenken, en voor de getuigschriften wegens vorderingen in de Wiskunde, welke aan J. H. DE ZOETE en A. VAN EIJK, waren toegekend, terwijl dit letterfeest, opgeluisterd door het orgelmuzijk, ten genoegen der aanwezigen afliep.

'sGRAVENHAGE.

Den 1 Sept., had alhier met de gewone plegtigheid, de Promotie plaats, der Leerlingen van

het stedelijk Gymnasium. Van de zesde klasse werden met prijzen tot de Akademische lessen bevorderd: D. POLAK DANIËLS, met eenen Latijnschen en Griekschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde; W. F. VAN DOORN, met een Latijnschen en Griekschen prijs; CHR. J. DE LUSSANET DE LA SABLONIÈRE, met een Latijnschen, terwijl J. J. VAN DEN BROEK, wegens aanhoudende vlijt, gepaard met goed gedrag, ook nog op deze klasse een buitengewonen Latijnschen prijs ontving. Een Engelsche prijs werd behaald door W. G. VAN DE POLL, en een prijs voor de Wiskunde, door H. L. CARBENTUS. Getuigschriften zijn gegeven voor Nederlandsche Letterkunde, Hoogduitsche taal en Oude Geschiedenis, aan CHR. J. DE LUSSANET DE LA SABLONIÈRE; voor Nederlandsche Letterkunde en Hoogduitsche taal, aan J. J. VAN DEN BROEK: voor Nederlandsche Letterkunde, Fransche taal en Oude Geschiedenis, aan C. BUSKEN HUËT; voor Nederlandsche Letterkunde, Fransche en Hoogduitsche taal en Oude Geschiedenis, aan H. L. CARBENTUS; voor Nederlandsche Letterkunde en Oude Geschiedenis, aan W. G. VAN DE POLL; voor de Fransche en Hoogduitsche taal, aan D. POLAK DANIËLS en W. F. VAN DOORN; voor de Fransche taal en Oude Geschiedenis, aan P. J. VAN DE KASTEELE en H. M. H. HELDEWIER. De Latijnsche prijzen van D. POLAK DANIËLS en W. F. VAN DOORN, waren, wegens hunne gedurende den geheelen schooltijd, in het aanleeren van Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis en der nieuwere talen betoonde vlijt, buitengewoon versierd.

Van de vijfde klasse zijn met prijzen tot de zesde klasse overgegaan, F. L. ANDE LE COURT, met een Latijnschen, Griekschen, Franschen en Engelschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde; J. JOCHEMS, met een

een Latijnschen en Griekschen prijs; C. VOSMAER, met een Latijnschen prijs; E. J. KIEHL, met een Franschen prijs; H. B. WEENINK, met een Engelschen prijs; J. L. MELCHERS, met een prijs voor de Wiskunde. Getuigschriften hebben ontvangen, voor de Nederlandsche Letterkunde, de Hoogduitsche taal en Oude Geschiedenis, J. W. STRAATMAN; voor de Nederlandsche Letterkunde en Oude Geschiedenis, J. JOCHEMS en C. VOSMAER; voor de Nederlandsche Letterkunde, J. POLS, W. JOCHEMS en J. L. MELCHERS; voor de Nederlandsche Letterkunde en Hoogduitsche taal, H. B. WEENINK; voor de Hoogduitsche taal en Oude Geschiedenis, J. H. W. BÜCKMANN en E. J. KIEHL; voor de Oude Geschiedenis, F. L. DE LE COURT.

Op de vierde klasse zijn de prijzen en getuigschriften behaald, een Latijnsche en Hoogduitsche prijs en een getuigschrift voor Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, door J. VAN GIGCH; een Latijnsche, Grieksche en Hoogduitsche prijs, en een prijs voor de Wiskunde, als ook een getuigschrift voor de Nederlandsche Letterkunde, Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, door S. A. NABER; een Latijnsche en Fransche prijs en een getuigschrift voor Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, door W. BISSCHOP; een Latijnsche en Fransche prijs, en een getuigschrift voor de Nederlandsche Letterkunde en Vaderlandsche Geschiedenis, door J. VAN REYERDAM, terwijl R. REUDLER, wegens betoonde vlijt en goed gedrag, een buitengewonen Latijnschen prijs ontving, en een getuigschrift voor Nederlandsche Letterkunde. Een Fransche prijs en een getuigschrift voor de Nederlandsche Letterkunde, werd behaald, door A. J. CLANT; een prijs voor de Wiskunde en een getuigschrift voor Algemeene en Vaderlandsche Ge-

schiedenis, door P. G. DE VRIES VAN HEYST; een getuigschrift voor de Nederlandsche Letterkunde en Algemeene Geschiedenis, door J. T. M. GODEFROY en B. G. VAN DER HEGGE ZYNEN; een getuigschrift voor de Algemeene Geschiedenis, door J. VAN GOGH, en een getuigschrift voor de Nederlandsche Letterkunde, door L. W. VAN DEVENTER en B. J. EYSSELL.

Op de derde klasse hebben prijzen ontvangen: J. VAN DER MEULEN, een Latijnschen, Franschen, Hoogduitschen en een prijs voor de Wiskunde; F. BERGMANS, een Latijnschen; F. T. DE MAZURE, een Latijnschen en Griekschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde; H. J. PIEPERS, een Franschen; O. W. A. T. SIRTEMA VAN GROVESTINS, een Franschen, en F. A. L. VAN RAPPARD, een Hoogduitschen prijs. Getuigschriften zijn gegeven voor de Nederduitsche taal, Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, aan J. VAN DER MEULEN, F. T. DE MAZURE; voor de Nederlandsche taal en Vaderlandsche Geschiedenis, aan H. J. PIEPERS; voor de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, aan O. W. A. T. SIRTEMA VAN GROVESTINS, A. C. J. HELDEWIER; voor de Algemeene Geschiedenis, aan F. TRIPPELVITZ; voor de Nederduitsche taal en Algemeene Geschiedenis, aan W. A. HATTINGA RAVEN, en voor de Nederduitsche taal, aan J. W. P. FEITH.

Van de tweede klasse zijn tot de derde klasse met prijzen bevorderd: met een Latijnschen, Griekschen en Franschen prijs: E. J. C. DE LE COURT; met een Latijnschen en Griekschen, P. Z. JUNIUS VAN HEMERT; met een Latijnschen en een prijs voor de Wiskunde, J. G. ROCHUSSEN; met een Latijnschen en Franschen, H. J. T. VAN OLDENBARNEVELD, genaamd WITTE TULLINGH; met een Grick-

Griekschen, B. G. J. ELIAS; met een prijs voor de Wiskunde, A. A. DE PINTO. Getuigschriften hebben ontvangen voor de Nederduitsche taal, Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, E. J. C. DE LE COURT, J. G. ROCHUSSEN, H. J. T. VAN OLDENBARNEVELD, genaamd WITTE TULLINGH, J. C. RASCH en B. J. G. ELIAS; voor de Nederduitsche taal en Vaderlandsche Geschiedenis, A. A. DE PINTO; voor de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, R. J. M. DE GRAAFF en E. VAN DEN BOSCH; voor Nederduitsche taal, J. W. VAN DE LAAR, en voor de Vaderlandsche Geschiedenis, P. Z. JUNIUS VAN HEMERT.

Op de vierde of hoogste klasse van de tweede afdeeling van het Gymnasium zijn de prijzen behaald, een Fransche en Engelsche, door J. W. GREEFF; een Fransche, Hoogduitsche, en een prijs voor de Wiskunde, door F. L. SCHMIT, die ook nog een getuigschrift voor de Nederlandsche Letterkunde en Algemeene Geschiedenis, ontvangen heeft; en een prijs voor de Wiskunde, door P. KIPS.

Van de derde klasse zijn tot de vierde bevorderd, met een Franschen prijs, en getuigschrift voor de Nederduitsche taal, de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, H. L. VERHOUT; met een Franschen, Hoogduitschen en Engelschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde, als ook nog een getuigschrift voor de Nederduitsche taal, de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, D. STRAATMAN; met een Franschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde en een getuigschrift voor de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, H. W. J. C. SWAAN; met een Franschen prijs, en een getuigschrift voor de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, C. J. R. LIST; met een

prijs voor de Wiskunde en een getuigschrift voor de Nederduitsche taal, de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, J. A. HAZEL; met een getuigschrift voor de Vaderlandsche Geschiedenis, W. J. VAN MAANEN.

Op de tweede klasse hebben prijzen ontvangen, een Franschen en een prijs voor de Wiskunde, C. BUSKEN HUËT; een Franschen, Engelschen, Latijnschen en een prijs voor de Wiskunde, A. TÜCKERMANN; een Franschen en een prijs voor de Wiskunde, D. F. K. HARDENBERG. Getuigschriften zijn gegeven voor de Nederduitsche taal, de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis en voor de Aardrijkskunde, aan C. BUSKEN HUËT, en aan P. GREEFF; voor de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, aan A. TÜCKERMAN; voor de Aardrijkskunde, aan F. H. A. ONDAATJE, en aan H. A. ELIAS.

Van de eerste klasse zijn met prijzen tot de tweede klasse overgegaan: S. VAN GIGCH, met een Latijnschen en Franschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde; A. W. J. PHILIPSE, met een Latijnschen en Franschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde; J. A. TAETS VAN AMERONGEN, met een Latijnschen en Franschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde; J. W. HAANEBEEK, met een Latijnschen prijs, en een prijs voor de Wiskunde; R. T. COLLOT D'ESCURY, met een Franschen prijs; P. A. A. MOLENAAR en N. H. VAN NES VAN MEERKERK, met een Latijnschen prijs, en H. J. G. VORSTMAN, met een prijs van aanmoediging voor de Latijnsche taal. Getuigschriften hebben verdiend: S. VAN GIGCH, A. W. J. PHILIPSE, J. A. TAETS VAN AMERONGEN en N. H. VAN NES VAN MEERKERK, voor de Nederduitsche taal, Vaderlandsche Geschiedenis en Aardrijkskunde; J. W. HAANEBEEK, R. T. COL-

LOT

LOT D'ESCURY. H. VERWEY MEJAN en H. J. G. VORSTMAN, voor de Vaderlandsche Geschiedenis en Aardrijkskunde, en H. M. E. VAN WELDEREN RENGERS, voor de Aardrijkſkunde.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

WAGENINGEN, 1 Oct. Door het aan onzen oudsten Predikant, Ds. O. J. VAN GRIETHUYSEN, verleende Emeritaat, zal alhier op den 1 Januarij 1844 eene predikantsplaats vakant worden.

WAGENINGEN, 13 Oct. De alhier beroepen Predikant, Ds. P. J. VAN SCHERMBEEK, te *Arkel* zijne Evangeliebediening nedergelegd hebbende, zal, ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. VAN HARENCARSPEL, naar *Leeuwarden*, eene andere beroeping geschieden.

BENNEKOM, den 22 Oct. Heden, in onze morgen-godsdienstoefening, werd onze beroepen Leeraar, P. D. SCHOUW SANTVOORT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, bij afstand van den Consulent, Ds. J. A. SMITS, Predikant van *Renkum* en *Heelsum*, in de H. Dienst bevestigd, door zijnen vriend, den Wel Eerw.

 Heer

Heer F. C. VAN DEN HAM, Pred. te *Veenendaal*, met eene Leerrede over *Joh.* I:7. De handoplegging geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent der Gemeente, door de Wel Eerw. Heeren: J. VAN AAKEN, Emeritus Pred. van *Tilburg*, D. A. DETMAR, Pred. te *Ede*, J. G. VAN DEN STEEN, Pred. te *Lunteren* en T. J. WIJNOLDY, Pred. te *Otterloo*.

Des namiddags aanvaardde onze Leeraar zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Col.* I; 9—11. *Daarom — blijdschap.*

NIJMEGEN.

HETEREN, 15 Oct. Heden werd de godsdienstige blijdschap der Avondmaalsviering in ons midden op meer dan ééne wijze verhoogd. Onze tweede zilveren Beker, in vorige tijden door eene Lidmate dezer Gemeente aan haar geschonken, was sints lang, denkelijk wegens het kleine getal der Avondmaalsgangers, in onbruik geraakt en bijkans vergeten. Thans echter, daar dit getal onder Gods zegen in eenige jaren aanmerkelijk is toegenomen, kon die tweede Beker voegzaam bij ons worden hersteld: en zoo zagen wij hem dan te dezen dage voor het eerst weder op den geheiligden disch. Doch inzonderheid werden wij bij het weerzien van dat oude geschenk verrast, doordien wij tegelijk een nieuw geschenk bespeurden. In plaats namelijk van onze beide, door ouderdom geheel onbruikbaar gewordene, steenen Kannen, zagen wij eene prachtige zilveren Schenkkan, met de zinspreuk: *God is liefde:* versierd, op de Avondmaalstafel prijken. Deze kostbare gift was, naar wij vernamen, aan onze Kerkbestuurders toegezonden van wege een onbekend persoon: — de hand, die de weldaad verrigt had, had haar niet willen verrigten, om van de menschen gezien

zien te worden. Openlijk nogtans, al kon het dan ook niet met name, werd de hartelijke dankzegging der gansche Gemeente, bij monde van onzen Leeraar, Ds. J. H. JONCKERS, aan den milden en onbaatzuchtigen gever of geefster toegebragt. Zijn Eerw. nam vervolgens het opschrift der Schenkkan (naar 1 *Joan.* IV: 16*m.*) tot zijnen tekst en wees ons met zijne Leerrede, gelijk daarna ook met zijne aanspraken en gekozene gezangen, opzettelijk aan, hoe schoon en juist dat gezegde: »God is liefde:" bij de Avondmaalsinrigting paste. Volgaarne vereenigen wij ons overigens met den wensch onzes Leeraars, dat de edelmoedige begunstiger of begunstigster onzer Gemeente door een zoo treffend bewijs van belangstelling in de H. Bediening velen onzer moge aanmoedigen, om met eene trouwe en welgemeende bijwoning dezer bediening, die belangstelling na te streven; en vooral, dat hij of zij ook zelf aan dat Avondmaal, hetgeen zijne of hare vreugde en lust blijkt te wezen, steeds de rijkste zegeningen uit den hemel in CHRISTUS ervare, en zich alzoo dáár hoe langer hoe meer bekrachtigd vinde in de overtuiging: *God is liefde!*

NEÊRBOSCH vakant. Zie Jan. 1843.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOUT. Zie April 1843.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN, 2 Nov. 1843. In de op heden gehouden Vergadering van het Klassikaal Bestuur, is, om te staan naar den post van Catechiseermeester, geëxamineerd en toegelaten: ARNOLDUS JOANNES ROOIJAKKER, geboren te *Dordrecht* en wonende in de Gemeente *Zelhem.*

DOETINCHEM, den 2 Oct. 1843. Heden werd onze Gemeente op eene aangename wijze verrast

en

en verheugd, door een aanzienlijk geschenk, bestaande in vier keurig bewerkte en massief zilveren Vazen, bestemd om de liefdegiften, bij gelegenheid der viering van het H. Avondmaal, te ontvangen, haar van eene onbekende, doch liefderijke hand toegekomen. Reeds lang gevoelde men behoefte, om de oude Bussen door meer doelmatige te doen vervangen; doch de bekende behoeftige omstandigheden onzer Kerk maakten dit ondoenlijk; en zoo werd dan heden op eene geheel onverwachte wijze, aan deze behoefte voldaan, terwijl wij bij de viering des H. Avondmaals gemelde prachtige Vazen op de tafel des Heeren zagen prijken. Met dankzegging aan die edelmoedige hand, die, schoon onbekend willende blijven, nogthans door dit rijke geschenk getoond heeft den hoogsten prijs op de openbare Eerdienst te stellen, vermelden wij te dezer plaatse dit geschenk, en ontboezemen tegelijk den wensch, dat dit voorbeeld van Godsdienstliefde en Christenzin, veel andere edelen en aanzienlijken moge opwekken, om uit hunne tijdelijke goederen ook gaarne milde bijdragen te verleenen tot gemeenschappelijke verheerlijking van God en den Verlosser; en om vooral onze behoeftige Kerk, of waar het ook noodig zij, door ruime giften ondersteuning te verleenen.

ZELHEM. De dag van heden was voor onze Gemeente een blijde feestdag. Ons bouwvallig kerkgebouw zagen wij op eene doelmatige wijze verbeterd en verfraaid, en daardoor een onzer grootste wenschen vervuld. Met dankzegging erkenden wij de medewerking van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, en van de Algemeene Christelijke Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, waardoor ons eene som van ƒ3000 toekwam,

kwam, door welke bijdrage, vereenigd met de vrijwillige offers uit den boezem der Gemeente, H.H. Kerkvoogden alhier werden in staat gesteld om deze belangrijke verbetering van ons gemeenschappelijk Bedehuis tot stand te brengen. Dankbare hulde werd door onzen Leeraar, R. VAN SIJL, in naam der Gemeente toegebragt aan deze edele gëvers, alsmede aan hen, die ons ter verkrijging dezer gelden hadden in staat gesteld, inzonderheid aan de Provinciale en Klassikale Kerkbesturen; ook aan den Wel Ed. Gestr. Heer DIBBITZ, wien het oppertoezigt over deze belangrijke reparatië was opgedragen.; terwijl de Gemeente werd opgewekt, naar aanleiding van *Matth.* XXI:13*a*, om dit Godshuis in deszelfs bestemming te eerbiedigen, opdat Hem, dien wij hier wenschen te aanbidden, op eene Hem welgevallige wijze lof en eer mogt worden toegebragt.

DREMPT. Zie Oct. 1843.

TIEL.

TIEL, den 18 Oct. Plotseling overleed heden nacht onze zeer geachte oudste Leeraar, PHILIPPUS SPECHT GRIJP, in het 63ste jaar van zijn leven, het 41ste zijner Evangeliebediening. Zeer onlangs vierde hij, in volkomen welstand, de gedachtenis van zijne volbragte 40 jarige dienst bij de Gemeenten van *Lienden*, *Hindelopen* en *Tiel*. Tot op het laatste oogenblik zijnes levens scheen hem niets te deeren — en eensklaps nam God hem weg. Veel wordt er aan hem verloren, daar hij in zeer vele betrekkingen geplaatst was, en in die allen zeer ijverig werkzaam. Vooral is zijn dood een bitter verlies voor zijne echtgenoot en zijn talrijk huisgezin. Zondag den 22sten bepaalden de Ambtgenoot des Overledene en de Predikant bij de Luthersche Gemeente alhier hunne hoor-

hoorders bij dit zoo onverwachte en treffende sterfgeval; de eerste naar aanleiding van *Gen.* XXVII:26, de andere naar *Spr.* X:7.

De begrafenis, welke op Maandag den 23sten plaats had, was zeer aandoenlijk en plegtig, en zij getuigde van de hooge achting, in welke de Overledene stond. Zijn lijk werd naar het graf vergezeld, door het grootste getal der manslidematen van ons en van de Luthersche Gemeenten en verscheidene Ambts- en Klassis-broederen. Het werd grafwaarts gedragen door de Leden van den Kerkeraad, en op het graf hield zijn Ambtgenoot eene hartelijke aanspraak tot allen, die zich bij hetzelve verzameld hadden. Zijne gedachtenis blijve bij ons in zegening.

LIENDEN, 22 Oct. 1843. Op heden maakte onze Leerrar, Ds. A. LAMBRECHTS, ons bekend, met het zoo plotseling als onverwachts overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. SPECHT GRIJP, laatstelijk Predikant te *Tiel*, die, van den jare 1803 tot 1808, dus, gedurende een tijdvak van vijf jaren, mede in onze Gemeente, met den meesten ijver en trouw, het Evangelie der genade verkondigd had. — Zou dit berigt altijd met zigtbare aandoening vernomen zijn, omdat er nog zoo menigeen in ons midden gevonden werd, die den waardigen man gekend had, en hem nog steeds hooge achting toedroeg, thans evenwel trof het, in eene bijzondere mate, omdat wij, nog niet lang geleden, op den 3den der vorige maand, (den dag, op welken hij, vóór veertig jaren, zijn eerste dienstwerk onder ons aanvaardde,) getuigen hadden mogen zijn, dat hij, aan den vurigen wensch van zijn hart voldoende, van deze zijne veertigjarige ambtsverrigtingen godsdienstig gedachtenis vierde. — God, bid-

bidden wij, sterke de diepbedroefde weduwe en kinderen, doende hen ruimschoots deelen in de vertroostingen des dierbaren Evangeliums! En daar Hij, in onze Gemeente, elk, wie hij zij, leert zijne dagen te tellen, ten einde een wijs hart te bekomen, geve het Zijne genade, dat wij, op den grooten dag der dagen, ook des, nu tot een beter leven ontslapenen, Leeraars roem mogen zijn, zijne kroon en vreugde!

AALST. Zie Oct. 1843.

BOMMEL.

DEIL, 5 Nov. Deze dag was voor de Gemeente alhier, een vreugdedag. Voor het eerst toch vereenigde zij zich ter godsdienstoefening, in het nieuwe Kerkgebouw. Eene talrijke schare, uit naburige Gemeenten zaamgekomen, deelde dit godsdienstige feest. Naar aanleiding van *Ezra* VI: 16*b*. *Zij deden de inwijding van dit huis Gods met vreugde*, sprak onze Leeraar ons toe. Het is ons eene aangename herinnering, dat eigen fondsen, zoowel als geldelijke opofferingen van verschillende Leden der Gemeente, tot daarstelling van dit werk voldoende waren, ofschoon wij niet kunnen nalaten, openlijk onzen dank te betuigen aan den Hoog Wel Geb. Heer TAETS VAN AMERONGEN, die als Ambachtsheer van deze Gemeente, door eene ruime gift, zijne belangstelling in deze zaak heeft aan den dag gelegd. Lang zullen wij aan deze plegtigheid gedenken, en vurig wenschen wij, dat dit bedehuis voor velen wezen moge, een huis Gods!

HARDERWIJK.

HIERDEN, 24 Sept. 1843. Op heden gaf onze Leeraar J. P. VERFF, ons kennis van het overlijden van zijn waardigen Voorganger, onzen voormaligen Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer

Heer J. A. HARTMAN, Pred. te *Staphorst*, die alhier van het midden des jaars 1797 tot Nov. 1824, de dienst des Evangelies, met allen ijver en trouw had waargenomen. Naar aanleiding van *Joan.* XI : 11*b*: *Lazarus onze vriend slaapt!* herinnerde onze Leeraar, dat de waardige HARTMAN, meer dan een vierde gedeelte van eene eeuw, als onze Leeraar en Vriend, met alle getrouwheid gearbeid had aan de zaligheid van onze onsterfelijke zielen, en dat dus zijn dood voor hem niet tot verschrikking verstrekt had, maar slechts een overgang geweest was tot het genot van die zaligheid, welke de groote Zaligmaker aan alle zijne getrouwe dienaren heeft toegezegd. Onze Leeraar nam daar uit verder aanleiding, om ons onze dure verpligting en hoogst belang te herinneren, om de verklaringen van het waarachtig Evangelie, met ernst ter harte te nemen en op te volgen. Met aandoening en diepen weemoed werd dit aangehoord. Vooral de ouderen van dagen, herinnerden zich den ernst en de trouw van dien voormaligen Leeraar; er werden er nog gevonden, die zich den zegen met blijdschap konden herinneren, welken zij onder zijne dienst mogten genieten. Onder ons werd thans bewaarheid: *de gedachtenis des regtvaardigen zal tot zegen zijn.*

De Koning van zijne kerk make verder onzen tegenwoordigen Leeraar bekwaam, om de voetstappen van zijnen waardigen Voorganger te drukken, en geve ons, dat wij eenmaal in den dag der eeuwigheid, als verlosten door het bloed des Lams, onze getrouwe Leeraars mogen danken, dat zij onder ons niets wilden weten, dan JEZUS CHRISTUS en dien gekruist, en dat dus hunne prediking onder ons was, in betooning van geest en kracht!

OOST-

OOSTWOLDE, den 1 Oct. Onze Leeraar, Ds. J. C. EIJKMAN, die, vóór veertien dagen, eene beroeping naar *Aalst* (Klassis *Bommel*) ontving, verblijdde ons heden met het berigt, dat hij voor die beroeping bedankt had.

HATTEM, 8 Oct. 1843. Heden werd ons, bij gelegenheid der voormiddag-godsdienst, door onzen oudsten Leeraar bekend gemaakt, het overlijden van een onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. BOOIMAN, sedert Julij l.l. rustend Predikant van *Scheveningen*. Zijn Eerw. was van October 1816 tot April 1829 onder ons ijverig werkzaam in zijne ambtsbediening, en bevestigde door zijn wandel hetgeen hij anderen leerde. Wij vernamen het berigt van zijn afsterven met aandoening, en werden bij deze gelegenheid opgewekt, om bij de herinnering van het door zijn Eerw. aan ons gegeven onderwijs, en uit zijn sterven, voor ons zelve duurzaam nut te trekken ter onze toebereiding voor de naderende eeuwigheid. Waartoe de Heer der Gemeente de dienst van onze tegenwoordige Leeraren genadig gelieve te zegenen!

Hoewel de Kerkeraad geene legale kennisgeving ontvangen heeft, zoo rekende dezelve zich echter, uit achting voor den Overledene, verpligt tot het geven van dit berigt in dit maandschrift.

NUNSPEET vakant. Zie Sept. 1843.

ZUID-HOLLAND.

's GRAVENHAGE.

SCHEVENINGEN. Zie Oct. 1843.

ROTTERDAM.

ROZENBURG EN BLANKENBURG, 1 Oct. He-

Heden acht dagen gaf onze Leeraar, P. NORILTON LOYSEN, ons kennis van het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer M. J. VAN NIMWEGEN, rustend Predikant te *Vlissingen*, en aldaar op den 22 September l.l., na bijkans 81 jaren bereikt te hebben, in den Heere ontslapen. Gedurende zes jaren, van 1808—1814, heeft de Overledene onder ons het Evangelie verkondigd. Daar het aandenken aan den waardigen man bij velen nog levendig was, heeft onze Leeraar heden opzettelijk tot zijne nagedachtenis gepredikt over *Matth.* XXV:21*b*: *Ga in, in de vreugde uwes Heeren;* en naar aanleiding van die woorden: »de gedachtenis van eenen godzaligen Leeraar »beschouwd, als eene dankbare hulde voor zijnen »verrigten Evangeliearbeid, in een blijmoedig ge»voel over het hem geschonken loon, gepaard met »een christelijk verlangen, om eenmaal, gelijk »hij, te mogen ingaan in de vreugde des Hee»ren." De gedachtenis van den regtvaardigen en getrouwen dienstknecht van CHRISTUS blijve onder ons in zegening, en ook de dienst van onzen tegenwoordigen Leeraar zij bevorderlijk tot wezenlijk heil van onsterfelijke zielen.

VLAARDINGEN, den 8 Oct. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. H. A. G. BRUMUND, van *Nieuwendam* tot ons overgekomen, tot de dienst in deze Gemeente ingewijd en bevestigd, door onzen jongsten Leeraar, A. M. BERKHOUT. De Bevestiger had tot onderwerp zijner rede gekozen, *Matth.* IV:19: *Volgt mij na, en ik zal u visschers van menschen maken.* Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk onder ons, met eene intreê-rede over *Efez.* II:10*a*. *Wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Jezus Christus tot goede werken.*

ROT-

ROTTERDAM, den 29 October. Heden had een onzer Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer B. STENBERG, het voorregt, om met de Gemeente den Algoeden God te danken voor zijne eenige dagen te voren voleindigde vijf en twintig jarige Evangeliedienst. Hij was vroeger te *Herveld*, *Deutichem* en *Zutphen*, nu reeds sints ruim 17 jaren in ons midden werkzaam. God neme de dankzegging aan, verhoore de gebeden voor en met onzen Leeraar opgezonden, en doe hem nog lang gelukkig werkzaam zijn, als een getrouw en ijverig verkondiger van de waarheid, die uit God en in CHRISTUS is.

ROTTERDAM, den 12 Nov. Heden mogten wij ons verblijden, dat de openstaande Leeraarsplaats, door het eervol Emeritaat aan onzen waardigen M. A. DE JONGH verleend, weder vervuld werd. Ds. W. P. R. BOUMAN, van *West-Zaandam* herwaarts overgekomen, werd des voormiddags in de Heilige Dienst onder ons bevestigd, door op één na den jongsten onzer Predikanten, Ds. H. G. J. VAN DORSBURGH. De Bevestiger had ten tekst gekozen *Hand.* XI:14. *Die woorden tot u zal spreken, door welke gij zult zalig worden en al uw huis.* Des avonds aanvaardde de nieuwe Leeraar zijn dienstwerk, predikende over 2 *Cor.* V:20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege, als of God door ons bade: wij bidden van Christus wege, laat u met God verzoenen.*

CAPELLE OP D'IJSSEL vakant. Zie Maart 1843.

LEIDEN.

NOORDEN, den 5 Nov. 1843. De dag van heden was voor de Hervormde Gemeente een ware vreugde- en feestdag. Werd in het vorige jaar ons Bedehuis, om den slechten en bouwval-

ligen toestand, voor afbraak verkocht en gesloopt, thans prijkt op deszelfs plaats, een geheel nieuw en doelmatig kerkgebouw, hetwelk in vorm, sterkte en sierlijkheid niets te wenschen overig laat. In tegenwoordigheid van de Ed. Achtb. Heeren Burgemeesteren van *Nieuwkoop*, *Zevenhoven* en *Wilnis*, in vereeniging met den Ed. Achtb. Heer Burgemeester van *Achttienhoven*, onze kerkelijke Gemeente, burgerlijke besturen, eenige naburige Predikanten, en eene overgroote schaar, zoo van hier als elders, werd onze nieuwe tempel, door onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer A. FORNHOFF, met eene gepaste rede plegtstatig en godsdienstig den Heere gewijd, naar aanleiding van *Exod.* XX : 8–11, waarbij onze Leeraar de Gemeente opwekte tot dankbaarheid aan God, voor het groote voorregt, hetwelk zij geniet, en vermaande, om naar het gebod des Heeren, in den tekst vervat, den sabbathdag getrouw te vieren en te heiligen.

Het bovenstaande vermeldende, mogen Kerkvoogden en Notabelen niet in gebreke blijven, te dezer plaatse openbare hulde en dank toe te brengen, voor de zeer ruime en milde giften, hun daartoe uit verschillende fondsen toegestaan; als eene som van *f* 4700, van wege het Rijk en de Provincie *Zuid-Holland*, van de Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk de som van *f* 3000, en van de Provincie *Utrecht* de som van *f* 1000 terwijl de Hervormde Gemeente zich verbonden heeft, door eene reeds gedane negotiatie, en hetgeen van genoemde sommen is overgebleven, met het voorjaar van 1844 eene nieuwe Pastorie te doen zetten, waardoor in deze Gemeente twee zulke belangrijke en zoo lang drukkende behoeftens zullen ophouden te bestaan.

BO-

BODEGRAVEN vakant. Zie April 1843.
LEIDEN. Zie Oct. 1843.

DORDRECHT.

ARKEL, den 18den Oct. 1843. Ter vervulling der vakature in deze Gemeente, ontstaan door het vertrek van Ds. P. J. VAN SCHERMBEEK, heeft de Kerkenraad, na verkregene handopening, geformeerd, de navolgende nominatie van H.H. Kandidaten:

Twaalftal:

P. H. J. ROOS SCHREGARDUS, R. A. E. SNETHLAGE, K. H. KRAAMWINKEL, T. H. VAN DEN HONERT, Th. Dr., J. W. LEM, J. P. HAZEU, A. BROUWER, J. VAN DER VLIET, P. C. FARRET, A. PITLO, C. J. VAN KETWICH, B. W. SCHOLTEN.

Zestal:

P. H. J. ROOS SCHREGARDUS, R. A. E. SNETHLAGE, K. H. KRAAMWINKEL, A. BROUWER, J. P. HAZEU, J. W. LEM.

Viertal:

P. H. J. ROOS SCHREGARDUS, R. A. E. SNETHLAGE, K. H. KRAAMWINKEL, J. P. HAZEU.

Tweetal:

R. A. E. SNETHLAGE, K. H. KRAAMWINKEL.

En is, uit dit tweetal, met algemeene stemmen, tot Herder en Leeraar beroepen, de Wel Eerw. Heer R. A. E. SNETHLAGE, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, welke deze beroeping, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

PAPENDRECHT EN MATENA, den 29 Oct. 1843. Heden had deze Gemeente het voorregt, dat Ds. L. H. SCHOTSMAN, van de Gemeente *Eemnes Buitendijk* tot haar overgekomen, in de bediening van het Evangelie werd bevestigd, bij afstand van den Consulent, door zijnen Schoon-

vader, haren geachten *vorigen* Leeraar, den Emeritus Pred. Ds. N. VAN STEENBERGEN. De Bevestiger had tot tekst 1 *Cor.* IV: 1 en 2. *Alzoo houde ons een* (*ieder*) *mensch* enz. De Bevestigde sprak tot de Gemeente over *Rom.* XV: 29. *En ik weet dat ik, tot u komende, met vollen zegen des Evangeliums van Christus komen zal.*

GROOTE LINDT, 29 Oct. 1843. Heden werd ons het blijde berigt medegedeeld, dat wijlen Mejufvrouw A. E. TROUBORST, vroeger gewoond hebbende in het volgeland van *Groote Lindt*, doch laatstelijk woonachtig te *Dordrecht*, bij uiterste wilsbeschikking aan het Diakoniefonds onzer Gemeente had gelegateerd de som van *f* 500, vrij van successieregt. Wij maken hiervan openlijke melding uit dankbare erkentenis aan wijlen de geëerde geefster, tevens wenschende, dat deze weldadigheid hier en elders gereede navolging moge vinden.

HENDRIK-IDO-AMBACHT, den 29sten Oct. 1843. Heden werden wij weder aangenaam verrast, daar onze Leeraar, Ds. D. H. HORST, het voor ons zoo blijde berigt mededeelde, dat bij uitersten wil, door wijlen Mejufvrouw ANNA ELIZABETH TROUBORST, welke vroeger in deze Gemeente een geruimen tijd had gewoond, doch sints de laatste 12 jaren met der woon te *Dordrecht* gevestigd was, en aldaar op den 22sten October was overleden, gelegateerd was een kapitaal bedragende *f* 1000, vrij van alle successieregten, tot welks aanvaarding bij Z. M. onzen geëerbiedigden Koning aanvrage zal gedaan worden; — en had de waardige Ontslapene meermalen bij haar leven bewijzen van milddadigheid aan onze Armen betoond, zij heeft dan nu, bij hare uiterste wilsbeschikking, eene treffende proeve hier-

van

van gegeven. — Wij brengen dus de welverdiende hulde aan deze edele Christinne toe; zij vinde voor haar liefdewerk het loon hiervoor bij God den Hemelschen Vader, die een welgevallen heeft in de werken der barmhartigheid! — Hare nagedachtenis zij lange jaren in deze Gemeente in zegening; haar stoffelijk overschot *alhier* geborgen in den schoot der aarde, ruste in vrede! — en haar loffelijk voorbeeld wekke velen in deze Gemeente op, om werken van christelijke weldadigheid te bewijzen, en de behartigers te zijn van de belangen der Armen.

GOUDA.

OUDERKERK, KRIMPEN AAN DEN IJSSEL EN STORMPOLDER, 5 Nov. 1843. Heden werd onze, van *Loon op Zand* tot ons overgekomene, Leeraar, Ds. H. J. DEN BOER, in de Heilige Dienst alhier bevestigd, door den Consulent, Ds. G. H. WOLVEKAMP., Pred. te *Berkenwoude*, c. a., met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 20*a*. *Wij zijn gezanten van Christus wege, als of God door ons bade.* Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Rom.* I: 15. *Alzoo hetgene in mij is dat is volvaardig om u ook, die te Rome zijt, het Evangelium te verkondigen.*

BRIELLE.

KORENDIJK, 22 Oct. Heden werd ons, door den Wel Eerw. Heer E. J. VAN SPANKEREN, Pred. te *Zuidland*, het smartelijk overlijden bekend gemaakt van onzen waardigen Leeraar, den Wel Eerw. Heer H. INDEWEY, DZ. Voor eenige dagen was zijn Wel Eerw., schoon reeds eenigzins ongesteld, van ons vertrokken, om voor den winter zijne ouders nog eens te bezoeken. Eene hevige zenuwzinkingkoorts openbaarde zich terstond bij

zijne tehuiskomst en sleepte hem binnen weinige dagen in den jeugdigen leeftijd van 29 jaren naar het graf. Slechts zeven maanden mogt hij ons het Evangelie der genade Gods verkondigen. Gedurende dien tijd was hij ons een trouw en ijverig Evangeliedienaar, stichtte hij ons door eenen godzaligen wandel en had hij allen harten gewonnen. Diep treft ons zijn vroege dood, doch wij weenen niet als diegene, die geene hope hebben. Diep treft ons ook zijn sterven voor zijne ouders, die in hem hunnen eenigen zoon verliezen, en onze bede voor hen is tot God, dat Hij hun kracht geve, om in het geloof aan zijn wijs en liefderijk bestuur te zeggen: Uw wil geschiede!

Den daaropvolgenden zondag werd aan dit sterfgeval openlijk gedacht, door den Wel Eerw. Heer L. VAN DER PLAS, Pred. te *Piershil*, naar aanleiding van *Ps.* LXXVII: 14*a*.

H.H. Kandidaten, die op hunne aanvrage om een predikbeurt geen antwoord hebben ontvangen, wordt langs dezen weg beleefdelijk berigt, dat de Kerkenraad met den besten wil niet in de mogelijkheid is geweest aan hun Eerw. verlangen te voldoen.

NOORD-HOLLAND.

HAARLEM.

ZAANDAM (WESTZIJDE), den 29 Oct. 1843. Nadat onze jongste Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. P. R. BOUMAN, beroepen naar *Rotterdam*, van zijne betrekking tot de Gemeente en Klassis, op den 28 dezer, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. J. W. L.

TENC-

TENCKINCK, was ontslagen, nam zijn Wel Eerw. heden van ons een hartelijk afscheid, met eene Leerrede over 1 *Thess*. IV : 1—3*a*. *Voorts Broeders! wij bidden en vermanen u in den Heer Jezus, gelijk gij van ons ontvangen hebt, hoe gij moet wandelen en Gode behagen, dat gij daarin meer overvloedig wordt, want gij weet, wat bevelen wij u gegeven hebben, door den Heere Jezus, want dit is de wille Gods uwe heiligmaking*. Dus is

ZAANDAM (WESTZIJDE) vakant.

HAARLEM, 5 Nov. 1843. De Wel Eerw. Heer E. H. CATS, van *Almelo* tot ons overgekomen, is heden voormiddag onder ons bevestigd, door Ds. M. N. J. MOLTZER, en heeft des avonds zijn werk onder ons begonnen. De Bevestiger had tot tekst 1 *Cor*. XVI : 10*b*. *Hij werkt het werk des Heeren;* en de Bevestigde *Col*. I:9—12. *Daarom ook wij, van dien dag af, dat wij het gehoord hebben, niet ophouden voor u te bidden* enz. enz.

BLOEMENDAAL, 8 Nov. De avond van dezen dag was voor ons een uur van godsdienstige feestviering. Het was heden juist 25 jaren geleden, dat onze Leeraar, Ds. N. DE GRAAFF, onder ons zijne Evangeliedienst begon. Naar aanleiding van *Gal*. VI : 14: *Het zij verre van mij, dat ik zou roemen, anders dan in het kruis van onzen Heer Jezus Christus*, sprak zijn Wel Eerw. tot ons, ter dankbare gedachtenis van het groot voorregt aan hem; gedurende dit tijdperk zijnes levens in de prediking van het kruis van CHRISTUS, door God geschonken. — Wij namen een hartelijk deel in zijne regtmatige blijdschap, poogden hem ook door daden van onze hoogachting te doen blijken, en bidden, dat onze Leeraar nog

lange bij het leven, de gezondheid en vermogens moge gespaard worden tot onzer aller opbouwing in kennis, geloof en godzaligheid.

ZAANDAM (OOSTZIJDE) vakant. Zie Mei 1843.

ALKMAAR.

BURG OP TEXEL, 8 Oct. In de namiddaggodsdienstoefening van heden, werd ons het treurig berigt medegedeeld van het onverwacht overlijden van eenen onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer SICCO RIEMSTRA SLOTHOUWER. Na dertienjarigen Evangeliearbeid in ons midden, was de herinnering van den waardigen man en zijn heilig dienstwerk nog geenszins uitgewischt uit onzen geest, nadat hij voor ongeveer vier jaren de Evangeliebediening te *Leermens* aanvaard had.

Algemeen was dan ook de aandoening bij het vernemen van dit smartelijk berigt, de tranen toen door velen vergoten zijn sprekender tolken van de hoogachting en liefde, hem ook door ons nog toegedragen, dan de uitvoerigste lofredenen. Moge zijner vermaningen en lessen bij ons steeds betrachting en opvolging, zijnen naam een voortdurend en zegenend aandenken te beurt vallen.

SCHOORL, c. a., 22 Oct. Nadat onze, naar *Edam* vertrokken hooggeschatte Leeraar, J. H. TERSTEEG, van zijne betrekking op de Klassis van *Alkmaar* en deze Gemeente, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. C. MOHR, Pred. te *Warmenhuizen*, ontslagen was, predikte zijn Eerw. op heden zijn afscheid, naar aanleiding van 1 *Thess.* III:8. *Want nu leven wij, indien gij (vast) staat in den Heer.*

De Heer vervulle de wenschen van onzen vertrokken' Leeraar, die onder ons ruim 7 jaren in de

de heerlijke bediening van het Evangelie werkzaam was, dan zal de Leeraar, die eerlang tot ons komt, met vreugde en dankzegging zijn werk in ons midden verrigten.

DIRKSHORN, 15 Oct. Heden werd ons, in de voormiddag-godsdienstoefening, door onzen Leeraar, P. T. WIELANDT, bekend gemaakt het overlijden van een' onzer vorige Leeraars, Ds. S. RIENSTRA SLOTHOUWER, die gedurende den korten tijd van 12 Maart tot 7 December 1826, onder ons in de bediening van het Evangelie werkzaam was. Onverwacht was zijn afsterven, in den krachtvollen leeftijd van nog geen 46 jaren, en werden wij naar aanleiding daarvan ernstig opgewekt, om ons door beoefening van dat Evangelie, hetwelk hij ons eenmaal verkondigde, voor de onzekere ure des doods gereed te houden. God vertrooste de bedroefde weduwe en kinderen, en doe hen bij de ondoorgrondelijke wegen zijner voorzienigheid, zijne wijsheid en liefde ondervinden.

BEDIJKTE SCHERMER, 30 Oct. Na ontvangen berigt, dat Ds. D. G. ESCHER, Th. Dr., Pred. te *Abbekerk*, c. a., zich verpligt gevonden had, voor de beroeping naar deze Gemeente te moeten bedanken, heeft de Kerkeraad de volgende nominatie gemaakt:

J. VAN DER VEN, Predd. te *Odijk*. G. E. W. DE WIJS, te *Jisp*. C. THOMSON, te *Watergang*. J. AGEMA, te *Oudorp*. J. J. SLOT, te *Schermerhorn*. G. J. BRINKMAN, te *Oost-* en *West-Graftdijk*. H. GREVE, te *Grootschermer*. J. P. STRICKER, te *Driehuizen*. J. SAFFRIE, in *de Rijp*. A. A. RIEDEL, te *Graft*. J. POST, GZ., te *Asch*. L. VISSER, te *Koedijk*.

Zestal:

J.

J. VAN DER VEN, G. E. W. DE WIJS, C. THOMSON, J. AGEMA, J. J. SLOT, G. J. BRINKMAN.

Drietal:

J. VAN DER VEN, J. AGEMA, C. THOMSON.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. VAN DER VEN, Pred. te *Odijk*.

AKERSLOOT. Zie Oct. 1843.

KOLHORN staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

CALANTSOOG staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

SCHOORL, c. a. Zie Oct. 1843.

HOORN.

HOOGKARSPEL, 6 Oct. 1843. Na verkregen handopening en dispensatie, heeft de Kerkeraad alhier, onder voorzitting van den Consulent onzer Gemeente, den Wel Eerw. Heer J. SNOEK, Pred. te *Westwoud*, c. a., ter vervulling der aanstaande vakature, gemaakt het volgend twaalftal van Predikanten, alphabetisch gesteld:

DD. J. L. ADRIANI, Pred. te *Lutjebroek*. C. G. S. BEGEMANN, te *Venhuizen*. C. CLANT, JHZ., te *Warder*. H. J. DE HAART, te *Zuidzijpe*, c. a. D. G. VAN DER HORST, Th. Dr. te *Kolhorn*. H. SCHOGT, te *Holijsloot*, c. a. J. SNOEK, te *Westwoud*, c. a. C. STEENHAUER, te *Oost-* en *West-Blokker*. C. WEIJLAND, te *IJsendoorn*. P. F. WIELANDT, te *Haringkarspel*, c. a. J. WILLEMS, te *Hem*. G. E. W. DE WIJS, te *Jisp*.

Achttal:

DD. C. CLANT, JHZ., H. J. DE HAART, D. G. VAN DER HORST, Th. Dr., H. SCHOGT, C. STEENHAUER, C. WEIJLAND, P. F. WIELANDT, J. WILLEMS.

Viertal:

DD. C. CLANT, JHZ., H. J. DE HAART, P. F. WIELANDT, J. WILLEMS.

En

En daaruit is met eenparige stemmen beroepen, de Wel Eerw. Heer C. CLANT, JHZ., Pred. te *Warder*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

HOOGKARSPEL, 14 Oct. 1843. Heden ontvingen wij het berigt, dat de beroeping, den 6den l.l. op den Wel Eerw. Heer C. CLANT, JHZ., Pred. te *Warder*, uitgebragt, bereidvaardig en onder inwachting der vereischte goedkeuringen, door zijn Eerw. werd aangenomen.

SCHELLINKHOUT, 15 Oct. 1843. Heden had alhier de bevestiging plaats van onzen beroepenen Leeraar, den Wel Eerw. Heer A. J. BORSER. Bij afstand van den Consulent der Gemeente, den Wel Eerw. Heer D. SCHORN, Pred. te *Wijdenesse* en *Oosterleek*, werd dit werk verrigt door deszelfs waardigen Vader, de Wel Eerw. Heer P. B. A. BORSEN, Pred. te *Op-* en *Neder-Andel*, welke zeer treffend, doelmatig en hartelijk sprak over 1 *Tim.* IV:16. *Heb acht op u zelven en op de leere! volhard in deze! want dit doende zult gij en u zelven behouden en die u hooren.* De plegtige oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: STEENHAUER, DE HOLLANDER, VAN GREUNINGEN, BOON, RAPPARD, WILLEMS, ADRIANI en SNOEK, Predikanten te *Oost-* en *West-Blokker*, *Zwaag*, *Scharwoude*, *Berkhout*, *Grootebroek*, *Hem*, *Lutjebroek* en *Westwoud*, c. a. Waarop des namiddags de bevestigde Leeraar optrad en zich plegtig aan de Gemeente verbond met *Col.* I:29*a*: *Waartoe ik ook arbeide*: terwijl tot algemeene stichting ook deze godsdienstige zamenkomst mogt eindigen met den wensch, dat God den jongen Leeraar stelle tot eenen uitgebreiden zegen!

ABBEKERK, c. a., 22 Oct. 1843. Onze Leer-

Leeraar, Ds. D. G. ESCHER, Th. Dr., verblijdde ons heden met het berigt, dat hij voor de beroeping naar de *Bedijkte Schermer*, waarvan ons vroeger kennis was gegeven, na lang en moeijelijk beraad, had bedankt, terwijl zijn Wel Eerw. zich op nieuw aan deze Gemeente verbond, sprekende naar aanleiding van *Luc.* XXIV:29*a*. *En zij dwongen hem, zeggende: blijf met ons.*

HOOGKARSPEL, 29 Oct. 1843. Nadat onze achtingwaardige en zeer geliefde Leeraar, Ds. D. HUPKENS, beroepen naar de Gemeente te *Broek in Waterland*, op den 27 dezer van zijne betrekking op de Klassis van *Hoorn* en deze Gemeente behoorlijk was losgemaakt, door den daartoe Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, den Wel Eerw. Heer W. WILLEMS, Pred. te *Hem*, in tegenwoordigheid van den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. SNOEK, Pred. te *Westwoud*; c. a., nam zijn Wel Eerw. heden een zeer aandoenlijk en hartelijk afscheid van ons, terwijl eene zeer talrijke schare van hier en de aangrenzende Gemeenten, was opgekomen. — Daar wij ruim vijf jaren onder zijn ijverig dienstwerk, den ware troost van het Evangelie mogten ontvangen, wekte zijn Wel Eerw. ons nog ernstig op, naar aanleiding van 1 *Joh.* II:28. *En nu kinderkens! blijft in Hem, opdat, wanneer Hij zal geopenbaard zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van Hem niet beschaamd gemaakt worden in zijne toekomst!* — De Heere geleide verder zijnen dienstknecht, en zijn Eerw. zij elders, niet minder dan onder ons, geacht en voorspoedig in zijn Evangeliewerk, tot veler heil en zaligheid!

EDAM.

NIEUWENDAM, 15 Oct. Heden ontvingen wij

wij het berigt, dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. G. VAN DER HORST, Th. Dr., en Pred. te *Kolhorn*, Klassis van *Alkmaar*, de beroeping naar deze Gemeente, onder inwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

WARDER, 15 Oct. 1843. Onze Leeraar, C. CLANT, maakte ons op heden bekend, dat hij zich verpligt had gevonden, de op hem uitgebragte beroeping, naar *Hoogkarspel*, aan te nemen, waardoor WARDER staat vakant te worden.

Heeren Kandidaten tot de H. Dienst, die op hun verzoek om eene predikbeurt, geen antwoord ontvangen hebben, worden langs dezen weg, verwittigd, dat men niet in de gelegenheid is geweest, om aan hunne verzoeken te voldoen.

EDAM, 5 Nov. 1843. Onze nieuwe Leeraar, Ds. J. H. TERSTEEG, werd heden alhier bevestigd, door zijnen Ambtgenoot, Ds. A. BIBEN, met eene Leerrede over 1 *Thess.* V : 13*a*. *Acht ze zeer veel in liefde om huns werks wille.* Waarop de Bevestigde zijne intrede deed, met 1 *Cor.* III:11. *Niemand kan een ander fondament leggen, dan hetgeen gelegd is, het welk is Jezus Christus.*

BROEK IN WATERLAND, 5 Nov. 1843. Onze van *Hoogkarspel* beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. HUPKENS, werd heden, bij afstand van den Consulent H. SCHOGT, Pred. te *Holijsloot*, c. a., bevestigd door den Hoog Eerw. zeer Gel. Heer H. WEIJLAND, Pred. te *Amsterdam*, met eene Leerrede over *Jes.* LIII : 10*b*. *Het welbehagen des Heeren zal door zijne hand gelukkig voortgaan.* De Bevestigde deed des namiddags zijne intrede, en had tot tekst, I *Cor.* II : 2. *Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisigd.*

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

ZOUTELANDE. Zie Sept. 1843.

ZIERIKZEE.

THOLEN, den 31 Oct. 1843. Uit eene voorafgaande nominatie, is door den Breeden Kerkeraad alhier, die daartoe bij het Departement voor de zaken der Hervormde Kerk, enz., handopening verzocht en verkregen had, in plaats van den overledene Herder en Leeraar S. PRIJS, tot Herder en Leeraar beroepen, den Wel Eerw. Hoog Gel. Heer J. J. SNOUCK HURGRONJE, Th. Dr., en Pred. te *Colijnsplaat.*

Op het twaalftal waren geplaatst;

DD. SNOUCK HURGRONJE, Th.Dr. Pred. te *Colijnsplaat.* SCHÜLLER, te *Kruisland.* BRESSER, te *Strijen.* PETERS, te *Stavenisse.* MENNENGA, te *Poortvliet.* ADAMA VAN SCHELTEMA, te *Borsele.* TAK, te *Engelen.* GERLACH, te *St. Philipsland.* SPRENGER VAN EIJK, te *Hilvarenbeek.* GUTTELING, te *Gapinge.* HASSELS. te *Krabbendijke*, en HEYBLOM, te *Noordwoude.*

Op het zestal:

DD. SNOUCK HURGRONJE, BRESSER, SCHÜLLER, GERLACH, MENNENGA en SCHELTEMA.

Op het drietal:

DD. SNOUCK HURGRONJE, SCHÜLLER en BRESSER.

De Beroepingsbrief is aan den Beroepene toegezonden.

ZIERIKZEE, den 12 Nov. 1843. Een onzer Leeraren, de Wel Eerw. Heer J. B. BARENBRUGH, vierde heden in de voormiddag-godsdienstoefening, plegtig gedachtenis, van zijne, op den 8 dezer, vervulde vijf en twintig jarige Evangeliedienst, in

in de Gemeenten van *Kedichem*, *Spankeren* en *Dieren*, *Doetinchem* en *Zierikzee*. Hij sprak bij deze gelegenheid, over *Hand.* VIII : 5*b*. *En predikte hun Christus.*

GOES.

BORSSELE, den 17 Sept. Op den 27 Aug. deelde onze Leeraar, C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, ons het berigt mede, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Kruiningen* had ontvangen, en dat dezelve door hem in ernstig beraad was genomen. Heden morgen verblijdde hij ons met het berigt, dat hij vrijheid gevonden had, om ook voor deze beroeping te bedanken, en verbond hij zich nogmaals aan onze Gemeente.

GOES, 15 Oct. 1843. Op den 30 Oct l. l., is alhier, in den gezegenden ouderdom van 77 jaren, gestorven, Ds. GERARDUS BLAAUBEEN, vroeger President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*. Na eene veeljarige dienst in deze en andere Gemeenten, genoot hij in ons midden de hem verleende rust van zijne ambtsbetrekkingen. Onze beide jongste Leeraren, spraken op heden bij de vóór- en namiddag-godsdienstoefeningen, in hunne voorredenen, van zijn verscheiden. Onze oudste Leeraar, Ds. W. L. VAN OOSTERZEE, A. L. M. Phil. Doct., die ook met hem de Gemeente vele jaren gediend had, hield in de avondgodsdienst, eene bepaalde Lijkrede, over dezen zijnen nu ontslapen Medebroeder. Hij behandelde daarbij het gezegde van JEZUS, *Joh.* XII : 26. *Indien iemand mij dient, die volge mij, en waar ik ben, daar zal ook mijn dienaar zijn. En zoo iemand mij dient, de Vader zal hem eeren.* Zoo werd ons het karakter des waren dienstknechts van onzen Heer voorgesteld, als die de waarheid gelooft, welke in hem is, dezelve be-

bevordert, daarnaar zijnen levenswandel zoekt in te rigten, en in dit alles, als een getrouw volgeling des Meesters, volhardt. Zoo werd ons de belofte geschetst, aan zulk een dienstknecht gegeven, in haren aard, in hare waarde en in hare zekerheid. En dit alles bijzonder behandeld zijnde, met opzigt tot den Ontslapene, over wien, gelijk over allen, het oordeel aan den Heere moet verblijven, werd het eindelijk nuttig aangewend, met opzigt tot den waardigen Evangeliedienaar, wiens Lijkrede werd gehouden, met opzigt tot de Leeraars, die onder ons arbeiden, en met opzigt tot JEZUS CHRISTUS, wiens dienstknechten allen moeten zoeken te zijn, en dit te meer bij de verbindtenis des H. Avondmaals, hetwelk dezen morgen in de Gemeente gevierd was. Geve het ons God! En als het dan hier is: *Een ander is het, die zaait, en een ander die maait*, zoo mogen zich eenmaal te zamen verblijden, beide die zaait en die maait.

KRUININGEN. Zie Sept. 1843.

IJZENDIJKE.

SLUIS, den 15 Oct. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*, die, bij ongesteldheid van onzen Leeraar, heden namiddag de predikdienst vervulde, maakte ons in de voorafspraak bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer GERARDUS BLAAUBEEN, die gedurende een achttal jaren, van het jaar 1799—1807, met veel ijver en getrouwheid, het Evangelie der zaligheid onder ons verkondigd heeft. Nog eenigen zijn er in de Gemeente overig, die den waardigen Man in deze betrekking gekend hebben, en door wien dit treurig berigt met aandoening gehoord werd, zich intusschen verheugende, te mogen vernemen, dat

dat de achtingwaardige Grijsaard, met de heerlijkste inzigten en verwachtingen voor de eeuwigheid, zacht en kalm ontslapen was. De Leeraar wekte ons, met allen ernst, op, om de lessen, die wij van den Overledene in zijn leven ontvingen, wel ter harte te nemen; opdat ook ons sterven in den Heere zijn moge.

NIEUWVLIET, den 15 Oct. 1843. Onze Leeraar A. HOUTKAMP, maakte ons heden het afsterven bekend, van den Wel Eerw. Heer GERARDUS BLAAUBEEN, laatst Emeritus Predikant te *Goes*, ons ernstig opwekkende tot eene getrouwe beoefening van dat Evangelie, hetwelk de brave en achtingwaardige Leeraar, ook hier gedurende één jaar en negen maanden, (van 8 Oct. 1797 tot 8 Julij 1799), met ijver gepredikt heeft. Bij de genen in deze Gemeente, die zijn Eerw. gekend hebben, blijft zijne nagedachtenis in dankbare zegening, en zijn stof ruste in vrede!

UTRECHT.

AMERSFOORT.

ZEIJST, den 3 Sept. 1843. Heden had alhier bij de Hervormde Gemeente een aandoenlijk godsdienstig feest plaats. Haar geheel vernieuwd, uit den grond opgetrokken, ruim en fraai kerkgebouw werd plegtig ingewijd. Haar oudste Leeraar, Ds. J. E. KIST, bestuurde dit tempelfeest, naar aanleiding van *Exod.* XII : 14, waarbij zijn Eerw. aantoonde, welk eene groote stof tot dankbaarheid aan God de Gemeente had, voor de uitnemende weldaad, haar in dit nieuwe Heiligdom geschonken, en hoe duur de verpligting was, die

 op

op haar rustte, om, door vlijtige bijwoning van de openbare godsdienst, daarvan een getrouw gebruik te maken. De plegtigheid, die door eene groote, ook van elders zamengevloeide schare bijgewoond en door het schoonste weder begunstigd werd, liep tot aller genoegen en stichting af, en zal voorzeker bij de Hervormde Gemeente in een gezegend en onvergetelijk aandenken blijven. Onder de aanspraken, waarmede de rede des Leeraars besloten werd, maakte vooral die eenen diepen indruk, welke gerigt was tot de aanwezige Commissie uit de te *Zeijst* gevestigde Broedergemeente, in welker schoone en ruime Bidzaal de Hervormden, meer dan twee jaren lang, gedurende den bouw der nieuwe Kerk, hunne gewone godsdienstoefeningen, des zondags en in de week, zonder eenige vermindering, hadden mogen houden, wordende die Gemeente daarbij hartelijk bedankt, voor hare edele liefderijke inschikkelijkheid en echt christelijke hulpvaardigheid, aan de Hervormde Gemeente betoond.

Bij deze gelegenheid zal het niet ongepast zijn, hierbij eenige bijzonderheden te voegen, betreffende de geschiedenis van het oude kerkgebouw te *Zeijst*, de aanleiding tot het stichten van dit nieuwe Bedehuis, de plegtigheid van het leggen van den eersten steen, en de middelen, die gevonden zijn, om zulk een kostbaar gesticht daar te stellen.

Wat de geschiedenis betreft van het afgebroken kerkgebouw: wij weten daarvan alleen, dat het een der oudste Bedehuizen van ons Vaderland was, en vermoedelijk gebouwd in den jare 1180. Op een balk, boven den predikstoel bij het koor, stond vroeger gebeeldhouwd het volgend tweeregelig versje:

In

In het Jaar duizend, honderd en tachttig
Is deze Borg volmaakt, gelijk gij ziet, waarachtig.

In den jare 1598, toen het heerlijke licht der gezegende Kerkhervorming ook in deze Gemeente doorgebroken was, heeft het allereerst in deze Kerk, als Hervormd Leeraar, het zuivere Evangelie verkondigd, de Eerw. CORNELIUS ANTONII, vroeger monnik in de abtdij van *Oostbroek*, terwijl achtervolgens 24 Leeraren deze Gemeente hebben bediend, waarvan nog in leven zijn de Hoog Eerw. Heer J. J. DERMOUT, Hofkapellaan van Z. M. en Predikant te *'s Gravenhage*, en de Wel Eerw. Heeren P. J. LAAN, Emeritus Predikant te *Amersfoort*, P. H. NAHUIJS, Emeritus Predikant te *Haarlem*, en H. E. VAN IJZENDIJK, thans nog Predikant te *Harlingen*.

In den jare 1799 is de aanspraak, welke de Roomsch-Katholieken van *Zeijst*, te *Bunnik* parochiërende, volgens de toenmalige staatsregeling van het Bataafsche volk, op dit kerkgebouw meenden te moeten maken, afgekocht voor eene som van *f* 600, welke door de Gemeente is voldaan.

Dit is het voornaamste, wat wij aangaande de geschiedenis van het vorige Bedehuis weten aan te teekenen. De aanleiding dat hetzelve afgebroken, en daarvoor een geheel nieuw gebouw in de plaats gezet is, was, *vooreerst*, deszelfs bouwvallige toestand, door hoogen ouderdom veroorzaakt; maar ook, *ten tweede*, (en dit is een gunstig en verblijdend teeken) de ongemeene en voorbeeldelooze toeneming der Protestantsche bevolking in deze Gemeente, zijnde dezelve in de laatste 50 jaren meer dan driemaal verdubbeld; waardoor het kerkgebouw voor die groote Gemeente te klein en te bekrompen geworden was.

Door de bouwvalligheid en bekrompenheid van het voormalig kerkgebouw genoopt, waren Kerkvoogden er sedert lang op bedacht geweest, om een ruimer en geschikter Bedehuis op dezelfde plaats op te rigten; en daarin bijgestaan door Heeren Notabelen, besloten zij eindelijk tot de uitschrijving van eene prijsvraag, ter verkrijging van een plan en bestek voor een nieuw kerkgebouw, geëvenredigd aan de uitgebreidheid en aanzienlijkheid der Gemeente. Bij de beoordeeling der ingekomene stukken, waarin Kerkvoogden en Notabelen werden bijgestaan door eene Commissie, bestaande uit de Heeren: Jonkheer J. E. HUYDECOPER VAN ZEIJST, J. VAN OUWERKERK DE VRIES en J. KOL, werd de premie toegekend aan den Heer N. J. KAMPERDIJK, Architect, wonende te *Utrecht*, die dan ook verder met den opbouw der nieuwe Kerk is belast geworden. Nadat het oude gebouw was afgebroken, brak op den 14 Julij 1841 de plegtige dag aan, waarop de eerste steen tot het nieuwe Bedehuis zoude gelegd worden. Onder zamenvloeijing van eene groote schare, werd dit verrigt, bij afwezendheid van den Hoog Welgeb. Heer Jonkheer J. E. HUYDECOPER, Heer van *Zeijst*, door den Wel Ed. Achtb. Heer T. N. VAN BERN, Burgemeester dezer Gemeente, die bij deze gelegenheid eene treffende redevoering hield, daarbij herinnerende, hoe de verhoogde Heer der Gemeente, JEZUS CHRISTUS, bijna zeven eeuwen lang, over dat nu gesloopte kerkgebouw had gewaakt, maar ons nu weder hope gaf, om een nieuw, ruim en doelmatig Bedehuis te zullen verkrijgen, daarbij tevens den zegen des Allerhoogsten over dit nu aan te vangen werk ootmoedig afbiddende. »Staan wij hier," zoo eindigde Zijn Wel Ed. Achtb.: »staan wij hier op de graven onzer leer-

»aars,

»aars, ouders, echtgenooten, kinderen en vrien»den, die ook hier op deze plaats eenmaal het »woord van God spraken en hoorden, o dat wij »hier, bij dit gesloopte gebouw, bij de graven »onzer vroeger ontslapenen, het vergankelijke van »dit ondermaansche mogten leeren kennen, en »daardoor opgeleid worden, om naar een beter »onvergankelijk leven te streven."

»En zoo eindig ik met den hartelijken wensch »en bede, dat eenmaal onze kinderen hier weder »aan den hoogen God mogen worden opgedragen, »en wij hier weder zullen hooren dat woord, »hetwelk zielen, door het geloof, kan zalig ma»ken!"

De aanzienlijke fondsen, tot dit werk benoodigd, zijn geheel uit den boezem der Gemeente, en wel door de milde en onbekrompene hulpbetooning van eenige vermogende Godsdienstvrienden bijeengebragt. Voor de vereischte som werden de renteloze en bij lijfrente voorgedragene aandeelen spoedig geplaatst. En wij verheugen ons te kunnen melden, dat onder deze aandeelhouding ook Leden van andere Protestantsche Kerkgenootschappen zijn. Wij betuigen aan hen allen hierbij onzen hartelijken dank, onder afbidding van Gods besten zegen over hunne personen en betrekkingen, en met den wensch, dat zij van dit werk hunner liefde de zaligste vruchten voor zich zelve mogen plukken.

EEMNES BUITENDIJK, 15 Oct. 1843. Onze Leeraar, L. H. SCHOTSMAN, beroepen naar *Papendrecht*, nam heden van ons een plegtig afscheid, met eene Leerrede over 1 *Thess.* IV : 12. Zijn Eerw. was, op den 9 dezer, in eene Kerkenraadsvergadering losgemaakt, door den Wel Eerw. Heer P. C. RIBBECK, Pred. te *Leusden*, als Gecommit-

teerde van het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*, in tegenwoordigheid van den Consulent onzer Gemeente, den Wel Eerw. Heer J. H. BREDÉE, Pred. te *Bunschoten*. Later is, onder deszelfs voorzitting, door den Kerkeraad gemaakt het navolgend zestal van H. H. Kandidaten, onder verschillende Provinciale Kerkbesturen:

A. J. P. OORT, J. W. H. BOERS, J. C. VAN KETWICH, J. WIGERI FRANÇOIS, A. BROUWER, A. VAN DER HAM.

Waaruit op het drietal geplaatst zijn:

A. J. P. OORT; J. C. VAN KETWICH, J. W. H. BOERS.

En daar uit beroepen, A. J. P. OORT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, die, na de approbatie van den Hoog Wel Geb. Ambachtsheer dezer plaats, de beroeping, onder inwachting der nog vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

WESTBROEK EN ACHTIENHOVEN, 16 Oct. 1843. In het begin dezer maand, werd de Gemeente alhier aangenaam verrast, door het ontvangen van een geschenk, bestaande in twee zilveren Schalen, ten gebruike bij de viering van des Heeren H. Avondmaal. De Gever, die voor eenige jaren tot deze Gemeente in naauwe betrekking stond, wilde, hoezeer ook verwijderd, haar een bewijs geven van zijn voortdurend toegenegen aandenken, doch bij openlijke vermelding daarvan, niet genoemd worden. Aan die begeerte meende men te moeten voldoen, terwijl men zich echter verpligt achtte, tot dankbare vermelding, in de hope, dat dezelve ook elders tot navolging van het gegeven voorbeeld zal opwekken.

HOOGLAND, den 29 Oct. 1843. De dag van heden leverde aan deze Gemeente het bewijs

op

op, dat de Heer hen niet vergeet, die op Hem wachten. Deze Gemeente, uit ruim 400 zielen bestaande, en onder eene R. C. bevolking van ruim 1600 zielen verspreid, was vroeger eene verwaarloosde kudde, zonder Herder, verstoken van alle godsdienstige voorregten. Doop en Avondmaal werden bij haar niet bediend, onderwijs werd door haar niet genoten; voor dat alles moest men zich bij naburige Gemeenten begeven. Alleen werd in eene afgelegene Kapel, door Heeren Predikanten der Klassis, om de 14 dagen, eene godsdienstoefening gehouden. In het jaar 1817, werd door de belangstellende bemoeijing van den Wel Eerw. Heer P. J. LAAN, Pred. te *Amersfoort*, de eerste hand gelegd tot verbeterering van het lot dezer Hervormden, door dezelve, met daarstelling van eenen Kerkeraad en Kerkmeester, tot eene Gemeente te organiseren, en door te zorgen, dat ook in dezelve Doop en Avondmaal konden bediend, en onderwijs genoten worden. Den 14 Jan. 1835, werd, in eene Vergadering van Kerkeraad, Kerkvoogden en Notabelen, op verzoek, door den Wel Eerw. Heer H. J. VAN HOORN, Consulent dezer Gemeente, de medewerking toegezegd, ter verkrijging van eenen eigen Predikant, Pastorij en doelmatig gelegen kerkgebouw. Ten gevolge eener gunstige koninklijke beschikking, had de Gemeente het genoegen, dat haar de gewenschte Leeraar werd toegezegd, zoo dra zij zich van eene Pastory zoude hebben voorzien, waar toe zij, ten gevolge der ijverige en belangstellende pogingen van genoemden Consulent en de overige Predikanten van *Amersfoort*, uitsluitend uit vrijwillige giften van vele Godsdienstvrienden, werd in staat gesteld, zoodat zij zich dankbaar mogt verheugen over het bezit van eene geschikte Pastory, en dien ten ge-

volgê van eenen eigen Predikant, welke op den 13 Mei 1838 onder haar werd bevestigd.

Was er aanvankelijk in belangrijke behoeften voorzien, hoogst moeijelijk bleef echter de uitoefening harer openlijke godsvereering, in eene afgelegene en door weg en weder dikwijls ongenaakbare Kapel: dan, Gode zij dank, ook dat bezwaar werd door medewerking zoo van hooge burgerlijke als kerkelijke authoriteiten opgelost in eene koninklijke beschikking, waarbij magtiging werd verleend, om, in vervanging van het oude, een nieuw Kerkgebouw te stichten, en het is dien ten gevolge, en door eene toelage uit het Fonds voor Noodlijdende Kerken; en uit dat der Provincie, alsmede door milde bijdragen van vele Godsdienstvrienden, zoo buiten als in de Gemeente, dat zij in staat wierd gesteld, om een geschikt Kerkgebouw te verkrijgen.

Groot was dan ook hare blijdschap, toen zij heden voor de eerste maal in haar nieuw Bedehuis zich godsdienstig mogt vereenigen, en zij zich vereerd zag, door de tegenwoordigheid van Z. E. den Heer Staatsraad, Gouverneur der Provincie, aan wien zij zoo veel dank verschuldigd is, alsmede van den Wel Ed. Heer Secretaris van het Collegie van Toezigt, van vele Predikanten en aanzienlijke Leden der Protestantsche Kerk.

De Wel Eerw. Heer J. G. DORN SEIFFEN, Pred. dezer Gemeente, sprak bij die gelegenheid, het gevoel der Gemeente uitdrukkende, over *Ezra* VI : 22*b*. *De Heer had ze verblijd*, en deed de Gemeente opmerken, dat ook voor haar deze dag groote stof tot blijdschap opleverde, hetzij zij het oog vestigde op het groote voorregt, dat haar door het bezit van dit Heiligdom geworden is, hetzij zij met hare gedachten opklom, tot de

bron

bron van alles, wie zij, ook voor dit voorregt, de eerste en hoogste dank verschuldigd is, lettende op de middelen, door welke Gods vaderhand haar dit voorregt deed toekomen. Uit dit laatste nam zijn Wel Eerw. aanleiding, om met gepaste aanspraken dank te zeggen, voor al hetgeen er ten nutte van deze Gemeente was verrigt; waarbij ook den kundigen Architect, den Heer B. BUITENBORG, van *Amersfoort*, de verdiende lof werd toegebragt, voor zijnen ijver bij de stichting van dit Kerkgebouw aan den dag gelegd.

Lang blijve deze dag bij de Gemeente in dankbare herinnering, opdat dit Heiligdom haar tot eene kweekplaats moge strekken van kennis, geloof, heiligheid en liefde, en tot eene rustplaats op hare reis naar de eeuwigheid.

Den 12 Nov. 1842. Ook deze dag getuigde van den godsdienstijver van een der Leden der Gemeente; haar werd voor den predikstoel een sierlijke en prachtige Bijbel ten geschenke gegeven. Den edelen Gever, welke liefst onbekend wenscht te blijven, zij bij deze openlijk en hartelijk dank toegebragt, met de bede, dat de Heer hem nog lang moge sparen, en het woord van God, voor zijne klimmende jaren, een licht moge blijven op het pad naar de eeuwigheid. Mogt dit voorbeeld ook anderen opwekken, om, bij het ontbreken van alle de noodige gelden, tot bestrijding der kosten van het Kerkgebouw, de Gemeente verder behulpzaam te zijn.

EEMNES BINNENDIJK vakant. Zie Oct. 1843. WIJK.

VEENENDAAL, 29 Oct. 1843. Nadat onze, naar *Scheveningen*, vertrekkende Leeraar, Ds. H. GANN DUN, den 24 dezer, door den Klassikalen Ge-

Gecommitteerde, Ds. J. DIESEL, Pred. te *Rhenen*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. F. C. VAN DER HAM, Pred. alhier, van zijne betrekkingen, als Herder en Leeraar dezer Gemeente, ontslagen was geworden, heeft zijn Eerw. heden een hartelijk afscheid van ons genomen, predikende over *Hand.* XX: 36. *En als hij dit gezegd had, heeft hij nederknielende, met hen allen gebeden.*

VEENENDAAL, 6 Nov. 1843. Heden is de Kerkeraad dezer Gemeente, na verkregene handopening van het Departement voor de Kerkelijke zaken, overgegaan tot het beroepen van eenen Predikant, ter vervulling van de bestaande vakature.

Op het twaalftal werden geplaatst:

DD. N. BEETS, Th. Dr., en Predd. te *Heemstede*. H. RIETVELD CREYGHTON, te *IJsselmuiden*. J. C. EIJKMAN, te *Oosterwolde*. H. VAN GRIETHUIZEN, te *Putten*. O. G. HELDERING, te *Hemmen*. H. H. M. HORST, te *Wehl*. H. A. LAAN, te *Ottoland* en *Nederblokland*. D. A. VAN DER MADE, te *Nederlangbroek*. E. W. H. MOLEMANS, te *Rhede*. B. L. MULLER, te *Bunnik* en *Vechte*. J. A. C. SONHEREL, te *Nieuw Loosdrecht*, en A. PIEPER, te *Kortenhoef*.

Zestal:

DD. BEETS, CREYGHTON, GRIETHUIZEN, MOLEMANS, MULLER en PIEPER.

Drietal:

DD. CREYGHTON, MULLER en PIEPER.

Waar uit met eenparige stemmen, tot tweeden Herder en Leeraar dezer Gemeente, beroepen is, de Wel Eerw. Heer H. RIETVELD CREYGHTON, Pred. te *IJsselmuiden*.

FRIES-

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

VROUWEN-PAROCHIE, 17 Sept. 1843. Naar 1 *Tim.* I : 17, hield onze hooggeachte Leeraar, Ds. J. P. AUWEN, heden voormiddag, alhier eene Feestrede, ter gedachtenis aan zijne 25 jarige Evangeliedienst, van welk tijdverloop zijn Eerw. de laatste 17 jaren, in deze Gemeente, tot veler zegen, werkzaam mogt wezen. Na den tekst toegelicht te hebben, maakte zijn Eerw. denzelven dienstbaar aan het doel zijner rede, schetste, met de hem eigene nederigheid, de geschiedenis zijner Evangeliebediening, en ontlastte zijn gevoel van dankbaarheid aan den Allerhoogsten. — Moge déze den achtingwaardigen Man, verder tot in lengte van dagen, tot nut en zegen vòor zijn gezin en de gemeente, sparen, en hem met nieuwe kracht en nieuwen ijver bezielen, tot de vervulling van zijne verhevene roeping, opdat eens een tweede, niet minder heugelijk jubelfeest, dat van dezen dag, voor hem vervange!

HUIZUM, 15 Oct. 1843. Werden wij in Sept. des vorigen jaars, in rouw gedompeld, door het overlijden van onzen hooggeachten Leeraar, Ds. J. DE WITT; heden mogten wij de daardoor opengevallene plaats, tot onze blijdschap, weder vervuld zien, door de bevestiging en intrede van Ds. A. WITTEVEEN, tot ons overgekomen, van *Lekkum*, c. a. De bevestiging geschiedde door Ds. J. H. VAN IJSSEL, Pred. te *Hempens*, c. a., en eersten Consulent dezer Gemeente, naar *Col.* I : 28; terwijl de intreè-rede door den Bevestigde gehouden werd, naar I *Joh.* I : 3*b*.

STIENS, 5 Nov. 1843. Onze, naar *Groningen*, beroepen Leeraar, Ds. E. J. DIEST LORGION,

Th.

Th. Dr., vooraf van zijne betrekking op de Klassis van *Leeuwarden* en deze Gemeente ontslagen, door den Gecommitteerde van het Bestuur dezer Klassis, Ds. A. WASSENBERGH, Pred. te *St. Anna-Parochie*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. VAN TROSER, Pred. te *Finkum*, c. a., heeft heden afscheid van ons genomen, met eene Leerrede naar 1 *Thess.* III : 12, 13.

LEKKUM, c. a., 9 Nov. 1843. Heden is hier, volgens stemming van Floreenpligtigen, ten overstaan van DD. J. P. VAN HARENCARSPEL en L. PROES, beide Predd. te *Leeuwarden*, als Consulenten, benoemd en beroepen de Wel Eerw. Heer F. P. FLORISON, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, aan wien de beroepsbrief toegezonden is.

BRITSUM staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

SNEEK.

IJLST vakant. Zie Mei 1843.

BALK vakant. Zie Sept. 1843.

OOSTERWIERUM vakant. Zie Oct. 1843.

DOKKUM.

WANSWERD EN JISLUM, den 17 Sept. 1843. Heden, vóór drie weken, maakte onze Leeraar, J. A. VIËTOR, ons bekend, dat door zijn Eerw. in de afgeloopene week eene eenparige beroeping van de Gemeente *Hantum* en *Hantumhuizen* was ontvangen, en dat hij dezelve in onbepaald beraad had genomen.

Heden werden wij zeer verblijd, door de mededeeling, dat zijn Wel Eerw. zich gedrongen had gevoeld, om voor die beroeping te moeten bedanken en verbond zich weder aan ons, met eene Leerrede over *Jes.* LV : 10 en 11. Wij wenschen, dat zijn Eerws. dienst onder ons verder tot een ruimen zegen moge zijn.

DAM-

DAMWOUDE, c. a. Daar de Leden van den Ring *Dokkum* de predikdienst alhier tot ultimo December op zich genomen hebben, ten behoeve van Ds. BEKIUS, die gedurende 27 jaren den post van Scriba des Rings met buitengewone naauwkeurigheid en ijver waarnam, zoo is deze daardoor in staat gesteld te eerder geheel genot te hebben van de aan hem eervol verleende ruste van de Evangeliebediening, in welke hij ruim 40 jaren werkzaam was, vroeger te *Eppenhuizen* en *Middelbert*, in *Groningen*, en sedert Maart 1812 in deze Gemeente. Op Zondag, den 29 Oct., nam zijn Eerw. van ons een hartelijk en zegenend afscheid, met bijzondere opgewektheid en onder blijkbare aandoening van velen, voor eene zeer talrijke schare, sprekende over 2 *Tim.* III : 13. *Houdt het voorbeeld* enz. Door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Dr. W. R. VAN DER WEIDE, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. P. VAN KLEFFENS, Pred. te *Akkerwoude*, c. a., van zijne betrekking op de Klassis van *Dokkum* en deze Gemeente ontslagen, is de thans rustende Leeraar alrede van hier vertrokken, en dus

DAMWOUDE, DRIESUM EN WOUTERSWOUDEN vakant.

HOLWERD, den 5 Nov. 1843. Op heden, dezen eersten Zondag in November, verheerlijkte onze Leeraar, G. R. WIERINGA, met ons de genade van God en CHRISTUS, van wege zijne volbragte 25 jarige Evangeliedienst in de Gemeenten van *Gaastmeer*, *Beetgum* en onder ons, en bezigde daartoe, *Efez.* III : 8. *Mij, den allerminsten van alle de heiligen, is deze genade gegeven, om onder de Heidenen door het Evangelium te verkondigen den onnaspeurlijken rijkdom van Christus.* Ingenomen met deze genade,

wel-

welke hem gegeven is, en nog onverzwakt van kracht, zal hij, — door een 25 jaren biddend voortgezet, vrij en zelfstandig onderzoek van de oorspronkelijke Evangelieverkondiging, ons in de H. Schriften des N. V. bewaard, waarbij hij de hulp en voorlichting van wijze en vrome mannen niet versmaad heeft; thans beter, dan toen hij begon, hiertoe in staat, voortgaan met onverflaauwden ijver, door het Evangelium te verkondigen, den onnaspeurlijken rijkdom van CHRISTUS. Gezegend zij zijn Evangeliearbeid aan zijn eigen en aan veler harten!

HANTUM, c. a., den 12 Nov. Heden werd der Gemeente bekend gemaakt, dat Ds. G. B. SIJPKENS, Pred. te *Garijp*, c. a., voor de beroeping herwaarts bedankt heeft. Dus blijft als nog

HANTUM EN HANTUMHUIZEN vakant.

BIRDAARD EN JANUM staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

PAESENS. Zie Oct. 1843.

KOLLUM staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

HEERENVEEN.

OUDELEMMER, c. a. staat vakant te worden. Zie Oct. 1843. En wordt tevens van daar berigt, dat, vermits zich reeds een genoegzaam getal van Heeren Kandidaten tot de H. Dienst heeft aangeboden, om hunne predikgaven te laten hooren, genoemde Heeren bij dezen ten vriendelijkste verzocht worden, om geene aanvragen om eene predikbeurt meer te doen, daar dezelve toch alle vruchteloos zullen zijn.

SINT-JANSGA, c. a. vakant. Zie Junij 1842.

AKKRUM, c. a., vakant. Zie April 1843.

LIP-

LIPPENHUIZEN, HEMRIK EN TERWISPEL. Zie Oct. 1843.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

STAPHORST, den 1 Nov. 1843. Ter vervulling der alhier bestaande vakature, heeft de Kerkeraad dezer Gemeente, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. J. VAN HELBERGEN, Pred. te *IJhorst* en *de Wijk*, heden het navolgende alphabetisch gestelde twaalftal geformeerd:

DD. G. BRUNA, te *Hasselt*. J. C. EYKMAN, te *Oosterwolde*. G. A. VAN DER FLIER, te *Aarlanderveen*. H. VAN GRIETHUYSEN, te *Putten*. G. J. VAN HELBERGEN, te *IJhorst* en *de Wijk*. H. R. DE HOLL, te *Zevenhuizen*. G. DE KONING, te *Avereest*. P. E. K. VAN NES, te *Roveen*. J. A. C. NONHEBEL, te *Nieuw-Loosdrecht*. S. H. SIJPKENS, te *'s Greveldduinkappelle* en *Vrijhoeven*. C. O. VOGET, te *Oostwolde*, *Lage-* en *Hogemeden*, en H. J. WOLTERINK, te *Nieuwleuzen*.

Vervolgens dit zestal:

DD. EYKMAN, VAN DER FLIER, VAN GRIETHUYSEN, VAN HELBERGEN, NONHEBEL en SIJPKENS.

En daarna dit drietal:

DD. EYKMAN, VAN DER FLIER en VAN GRIETHUISEN.

Uit welk drietal terstond met eenparige stemmen is beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. VAN GRIETHUYSEN, Pred. te *Putten*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

DEVENTER.

HENGELO, den 15 Oct. 1843. Heden werd on-

onze beroepen Leeraar, den Kandidaat D. J. VAN HAEFTEN, plegtig in de H. Dienst bevestigd, door zijnen Vriend, den Wel Eerw. Heer H. SCHOGT, Pred. te *Holysloot* en *Uitdam*; aan wien de Consulent, de Wel Eerw. Heer H. H. EVERS, Pred. te *Enschedé*, dit werk had afgestaan. De Bevestiger had tot tekst *Joan*. XXI: 17*b*. *Hebt gij mij lief?* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: E. L. SIEGMAN, Pred. te *Delden*, G. W. STORK, rustend Pred. van *Weerselo*, J. DORPER, Pred. te *Borne*, H. MENSINGA, Pred. te *Woudenberg*, en H. TEN CATE, Doopsgezind Pred. te *Hengelo*. De Bevestiger deed des namiddags zijne intrede met *Hand*. VIII: 5. *En Philippus kwam af in de stad van Samaria en predikte hun Christus.*

ALMELO, 22 Oct. Onzé geachte Leeraar, E. H. CATS, beroepen naar *Haarlem*, nam heden afscheid, met eene Leerrede over *Phil*. I: 27; waarna zijn Wel Eerw. door den Heer J. A. DE LORRAINE HOLLING, Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Deventer*, van de betrekking op Klassis en Gemeente werd losgemaakt.

KAMPEN.

GENEMUIDEN. Zie Oct. 1843.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN, 12 Nov. 1843. Heden morgen werd Ds. E. J. DIEST LORGION, Th. Dr., van *Stiens* tot deze Gemeente overgekomen, door deszelfs jongsten Ambtgenoot, Ds. C. P. L. RUTGERS, on-

der ons bevestigd, met eene Leerrede over *Jes.* LII:7*a*. *Hoe lieflijk zijn op de bergen de voeten desgenen, die het goede boodschapt, die den vrede doet hooren.* De Bevestigde aanvaardde des avonds zijne bediening en predikte naar aanleiding van *Phil.* II:5 *Dat gevoelen zij in u, 't welk ook in Christus Jezus was.*

Aan den Bevestigde is Akte van Lidmaatschap in de Klassis van *Groningen* ter hand gesteld.

GROOTEGAST EN DOEZUM vakant. Zie Oct. 1843.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

WAGENBORGEN vakant. Zie Mei 1843.

ONSTWEDDE. Zie Junij 1843.

WILDERVANK. Zie Junij 1843.

APPINGADAM.

LEERMENS, den 1 Oct. 1843. Deze Gemeente werd diep getroffen, door het overlijden van haren geliefden Leeraar, den Wel Eerw. Heer S. R. SLOTHOUWER. Op den 29 der vorige maand maakte de dood zóó onverwacht als schielijk, een einde aan zijn leven. Eene beroerte rukte hem weg in den krachtvollen leeftijd van bijna 46 jaren.

De Overledene was een zoon van ROCHUS SLOTHOUWER, in leven Procureur aan de Regtbank van *Leeuwarden*, en van SITSKE SAARDA; een kleinzoon van den beroemden VALENTIUS SLOTHOUWER, in leven Rector der Latijnsche scholen te *Leeuwarden*. Hij ontving van zijnen grootvader het onderwijs in de voorbereidende wetenschappen tot hoogere opleiding. In den jare 1815 vertrok dan ook onze S. R. SLOTHOUWER naar de Groninger Akademie en koos er de Godgeleerde studiën onder de Hoogleeraren MUNTINGHE, YPEIJ en TINGA.

Vijf jaren was hij daar met ijver werkzaam, en, na voldoende blijken zijner kundigheden gegeven te hebben, werd hij tot het getal der Proponenten toegelaten. Reeds in hetzelfde jaar trad hij in de H. Dienst bij de Gemeenten van *Bleadijke* en *Peperga.* Met verloop van zes jaren vertrok zijn Eerw. naar *Noord-Holland*, Gemeenten *Haringkarspel* en *Dirkshorn.* Niet langer dan ¾ jaars duurde het, toen zijn Eerw. van daar beroepen werd naar *den Burg*, (Eiland *Texel*). Bijna 13 jaren mogt die Gemeente de vruchten genieten zijner Evangeliebediening in haren geheelen omvang, toen hem naar deze Gemeente eene beroeping ten deel viel. In de maand September des jaars 1839 aanvaardde zijn Wel Eerw. onder ons het heilig dienstwerk. Vier jaren mogten wij slechts de vruchten genieten zijner waardige ambtsverrigting, waarvan de gedachtenis bij ons nog lang in zegening blijve. Eene weduwe met vier kinderen betreuren innig het verlies des geliefden, en gevoelen diep den slag, hun, door dit sterfgeval, toegebragt.

Het *annus gratiae* zal voor de weduwe en kinderen worden waargenomen. Zoodat nu

LEERMENS vakant is.

MIDDELSTUM.

OOSTERNIELAND, den 29 Oct. 1843. Deze dag was voor ons een ware vreugdedag. Ons oud en bouwvallig kerkgebouw, dat bijna voor deszelfs edele bestemming onbruikbaar was geworden, is geheel hersteld, verbeterd en veraangenaamd. Nadat zestien weken de openbare godsdienst aan deze plaats had stilgestaan, was heden de Gemeente en eene talrijke schare van elders ter feestviering opgekomen, om ons vernieuwd kerkgebouw wederom fees-

feestelijk in te wijden en plegtig aan God te heiligen.

Overeenkomstig de tijdsgelegenheid, had onze Leeraar tot tekst gekozen 1 *Kon.* VIII:63*b*: *Alzoo hebben wij het huis des Heeren ingewijd, de koning en alle de kinderen Israëls;* en sprak tot ons over *de Godsdienstige Kerkinwijding;* bepaalde daartoe onze aandacht 1.) volgens het verband bij de inwijding van SALOMO's tempel; 2.) bij de godsdienstige inwijding in het algemeen, zoo als bij de Joden en Heidenen oudtijds de gewoonte was en tegenwoordig bij de Christenen gebruikelijk is, en eindelijk 3.) bij den indruk, dien deze feestrede op ons maken moest.

Na eenige bevorderaars onzer kerkelijke aangelegenheden onze erkentelijkheid toegebragt te hebben, deed onze Leeraar openlijke hulde *en* aan onzen geëerbiedigden Koning, die uit 's Rijks kas eene som van *f* 400 had toegestaan, *en* aan de Hoog Eerw. Synode, voor het verleenen van eene gelijke som uit het fonds voor Noodlijdende Kerken.

Indien onze vurige wenschen en ootmoedige beden vervuld worden, dan zal het loon onzer weldoeners groot zijn in de Hemelen.

Wij hadden het genoegen in ons midden te zien, behalve onderscheidene Ring-Predikanten en den Rijks-Ontvanger te *Uithuistermeden*, ook den Wel Ed. Achtb. Heer Jonkheer TH. VAN SWINDEREN, Burgemeester dezer plaats. — Onvergetelijk blijve ons deze feestdag.

BEDUM vakant. Zie Jan. 1842.

MIDDELSTUM EN TOORNWERT vakant. Zie Maart 1843.

NOORD-BRABAND.

's HERTOGENBOSCH.

VIERLINGSBEEK, 8 Oct. 1843. Het nieuwe Kerkgebouw dezer Gemeente, waar toe, op de gunstigste wijze, de noodige subsidiën, door Zijne Majesteit den Koning, en de Algemeene Synode onzer Nederlandsche Hervormde Kerk waren toegestaan, en waarvan in April dezes jaars, door deszelfs Bouwmeester, den Heer A. VAN DULLEMEN, Aannemer te *Heusden*, onder het opzigt van den Heer J. KLOPPERT, AZ., Opzigter van den Waterstaat te *Grave*, de grondslagen gelegd waren, thans voltooid zijnde, werd heden op de plegtigste wijze ingewijd, door den Hoog Eerw. Heer C. W. PAPE, President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, en Pred. te *Heusden*, die daartoe door den Wel Eerw. Heer G. VAN BRONCKHORST, vriendelijk was uitgenoodigd.

Naar aanleiding van 1 *Kon.* VIII : 29*b*. *Mijn naam zal dáár zijn*, hield zijn Hoog Eerw. eene doelmatige Leerrede, over *de bestemming van een Christelijk bedehuis*, in welke de Gemeente hare menigvuldige verpligtingen werden voorgehouden, zoo wel van duurzame dankbaarheid jegens Hem, die hare belangen krachtdadig voorgestaan, en door de ruimste subsidië, haar in staat hebben gesteld een fraai en sierlijk Kerkgebouw te bekomen, als om het onwaardeerbaar voorregt hoog te schatten, dat zij thans weder in het bezit van een zeer voldoend bedehuis is, hetwelk door haar moet beschouwd worden, als een Opvoedingsgesticht in zuivere godsdienstkennis, als eene oefenschool in ware godzaligheid, en alzoo als eene bewaarplaats van de heiligste en dier-

dierbaarste belangen, die wij op aarde bezitten. Terwijl ten slotte de Hervormden aan deze plaats werden opgewekt aan het weldadig doel te beantwoorden, van hen, die onder het hoog bestuur der Voorzienigheid, tot stichting van dit Bedehuis zijn werkzaam geweest, en zulks te doen in het welbegrepen belang der Gemeente zelve, gelijk ook op grond der stellige belofte des Heeren, dat, zoo zij in hetzelve in zijnen naam vergaderen, Hij ook zegenend in hun midden wezen zal.

De Gezangen bij deze gelegenheid gezongen, waren, *Ps.* C. — *Gez.* II: 3, 5, en *Gez.* I·4.

Met de innigste dankbaarheid had zich de Gemeente in haar nieuw gesticht Bedehuis vereenigd, en het is te verwachten, dat verhooging van naauwgezette, ernstige godsvrucht bij haar, de uitdrukking harer bestendige erkentenis aan God, die, door zijnen Zoon, ons Hoofd en onzen Heer, alle dingen en ook de belangen dezer Gemeente, zoo gunstig bestuurde, en de beste belooning zijn zal voor allen, die ten deze haar welzijn zochten.

De uitgesproken Leerrede ziet reeds het licht, bij den Heer P. R. D. MULLER, Boekhandelaar te *'s Hertogenbosch*, bij wien zij is uitgegeven *ten voordeele van het Kerkefonds der Hervormden te Vierlingsbeek.*

BREDA.

FIJNAART EN HEININGEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

HEUSDEN.

HEUSDEN, 12 Sept. Het Klassikaal Bestuur van *Heusden*, heeft in deszelfs buitengewone Vergadering van heden, (doende hetgeen des Kerkeraads van *Uitwijk* en *Waardhuizen* is,) op vertoonde Akte van Collatie, van de Wel Ed. Geb. Vrouwe C. C. CROOSWIJK, Wed. van de Wel Ed. Geb. Heer

Heere W. VAN WAGENINGE, Ambachtsvrouwe van *Uitwijk*, uitgebragt te *Rotterdam*, den 1 Julij 1843, kerkelijk beroepen, den Wel Eerw. Heer SAMUEL WILLEM LA LAU, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*.

MEEUWEN EN HAGOORT, 12 Sept. 1843. Ds. R. A. BENTHEM SIJPKENS, te *Garijp*, c. a., voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, zoo heeft de Kerkeraad de volgende nominatie van H. H. Kandidaten gemaakt.

Twaalftal:

J. W. A. BOERS, H. J. JANSSEN, W. A. VAN BEUSEKOM, C. H. VAN DAM, A. DE NOOY, Hulpprediker te *Dordrecht*, D. SLOTHOUWER, G. C. PRILLEVITZ, D. J. VAN HAEFTEN, S. W. LA LAU, B. W. SCHOLTEN, P. HOFMAN en A. MACHPERSON.

Op het zestal werden gebragt, de H. H.:

DE NOOY, VAN HAEFTEN, VAN BEUSEKOM, MACHPERSON, HOFMAN en SLOTHOUWER.

Op het drietal, de H. H.:

VAN BEUSEKOM, HOFMAN en MACHPERSON, met het lot tegen VAN HAEFTEN.

Waar uit beroepen is, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer W. A. VAN BEUSEKOM, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

LOON OP ZAND, den 29 Oct. 1843. Na dat onze veel geachte, van hier naar *Ouderkerk* en *Krimpen* aan den *IJssel*, beroepen Leeraar, Ds. H. J. DEN BOER, den 24 dezer, door Ds. A. VAN DER SLOOT, Pred. te *Waspik*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Heusden*, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. TEN BOKKEL HUININK, Pred. te *Sprang*, van zijne betrekking tot Gemeente en Klassis was losgemaakt, zoo nam zijn Wel Eerw. heden namiddag, plegtig afscheid van ons, naar aanleiding

van

van *Hand.* XX : 32*a*, alleen deze woorden: *Ik bevele u Gode.* Onze beste en welmeenendste wenschen, vergezellen onzen van hier naar zijne nieuwe standplaats en ruimeren werkkring, vertrekkende Leeraar.

VEEN vakant. Zie Julij 1843.

UITWIJK. Zie boven, onder *Heusden.*

BABYLONIENBROEK vakant. Zie Aug. 1843.

EINDHOVEN.

SOMEREN, den 5 Nov. 1843. Onze Leeraar J. H. S. VAN LAMZWEERDE SCHÜLLER, na behoorlijk van zijne betrekking op deze Gemeente te zijn losgemaakt, hield heden namiddag zijne afscheidsrede, predikende over *Jac.* I : 27. *De zuivere en onbevlekte godsdienst voor God en den Vader, is deze: Weezen en weduwen bezoeken in hare verdrukking, en zich zelven onbesmet bewaren van de wereld.*

BLADEL EN HAPERT, den 12 Nov. 1843. Onze beroepen Leeraar J. H. S. VAN LAMZWEERDE SCHÜLLER, werd heden morgen, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, onder ons bevestigd, door zijnen Broeder, C. W. SCHÜLLER, Pred. te *Kruisland*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV : 1, 2. *Alzoo houde ons een ieder mensch, als dienaars van Christus, en uitdeelers der verborgenheden Gods. En voorts wordt in de uitdeelers vereischt, dat elk getrouw bevonden worde.* Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, naar aanleiding van *Hand.* II : 42. *En zij waren volhardende in de leer der Apostelen.*

DRENTHE.

ASSEN.

GASSELTE. Onze Leeraar J. B. F. HEERSPINK, van hier naar *Gieten* beroepen, nam op den 15 Oct. afscheid van ons, na dat zijn Eerw. op den 12 van dezelfde maand, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Assen*, Ds. W. J. VAN LOENEN, Pred. te *Anlo*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. R. J. BORGESIUS, Pred. te *Rolde*, van zijne betrekking op deze Gemeente, was ontslagen.

GIETERVEEN, den 22 Oct. 1843. Op den 12 dezer maand, werden wij door het afsterven van onzen waardigen en algemeen door ons beminden Leeraar, Ds. HARM HANNÓS MULDER, in diepen rouw gedompeld. Hij overleed na een langdurig en smartelijk lijden, in den ouderdom van ruim 35 jaren. In onze Gemeente als Leeraar bevestigd zijnde, den 4 April 1841, mogt hij slechts derdehalf jaar, onder ons werkzaam zijn, terwijl hij vóór dien tijd, gedurende zeven en een half jaar, de Gemeente te *Rolde*, als Hulpprediker had gediend. Heden trad de vriend van den Overledene, Ds. J. B. EILERS KOCH, Evang. Luth. Pred. te *Wildervank*, voor ons op, om naar aanleiding van *Joh.* XII:26*b*. *Waar ik ben, aldaar zal ook mijn dienaar zijn*, ons te troosten over ons smartelijk verlies, en ons den Ontslapene in zijnen ijver voor de Heilige bediening, en den bloei der Gemeente, als een waardig en getrouw Dienaar van den Heer, te schetsen, terwijl zijn Wel Eerw. ons tevens opwekte de nuttige lessen en vermaningen, die de Overledene ons in zijn leven, met zoo veel liefde en aan-

aandrang gegeven had, te bewaren. De nagedachtenis van onzen Voorganger, hoe kort wij ons ook in zijn bezit mogten verheugen, zal dan ook altijd onder ons in zegenend aandenken blijven, hopende dat hij thans zij, waar JEZUS is, en aldaar het loon voor zijne werken genieten.

Het annus gratiae zal voor de treurende Weduwe, Mejufvrouw S. F. TJASSENS, door den Ring worden waargenomen.

GIETEN, den 22 Oct. 1843. Heden hadden wij het genoegen, dat de vakature, ontstaan door het overlijden van den Wel Eerw. Heer F. H. HEERSPINK, wederom vervuld werd.

De Wel Eerw. Heer J. B. F. HEERSPINK, Broeder van onzen beminden ontslapene Leeraar, van *Gasselte* tot ons overgekomen, werd, in tegenwoordigheid van den tweeden Consulent, den Wel Eerw. Heer J. G. BORGESIUS HEMMES, Pred. te *Eext*, in zijne dienst onder ons bevestigd, door zijnen Vriend, den Wel Eerw. Heer K. KEISER, Pred. te *Enum*, (Provincie *Groningen*), die bij deze gelegenheid sprak, *over den invloed, dien de beschouwing van de hooge voortreffelijkheid der Evangeliebediening, behoort uit te oefenen op Leeraar en Gemeente, die zich zamen verbinden*, naar aanleiding van 2 *Cor.* V : 20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege, als of God door ons bade, laat u met God verzoenen.*

Onze nieuwe Leeraar aanvaardde dienzelfden dag zijn dienstwerk in ons midden, handelende *over den heilzamen invloed, welken een bekend en bemind voorganger, op des opvolgers werk in de Gemeente, kan en moet uitoefenen*, volgens *Joh.* IV : 37. *Want hierin is die spreuke waarachtig: een ander is het die zaait, en een ander die maait.*

MEP-

MEPPEL.

KOLDERVEEN, den 15 Oct. 1843. Heden hadden wij het genoegen, dat onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer ILCKEN, onder ons in de bediening van het Evangelie, bevestigd werd, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer DE WILLIGE, Pred. te *'s Gravenhage*, aan wien de Consulent het werk der bevestiging, bereidvaardig had afgestaan. De Bevestiger predikte des voormiddags, over 2 *Cor.* V : 19—21. *Want God was in Christus, de wereld met zich zelven verzoenende, hare zonden haar niet toerekenende, en heeft het woord der verzoening in ons gelegd. Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege, als of God door ons bade: wij bidden van Christus wege, laat u met God verzoenen. Want dien, die geene zonde gekend heeft, heeft Hij zonden voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden, regtvaardigheid Gods in Hem.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en den Consulent, door de Wel Eerw. zeer Gel. Heeren DOORENBOS, HEMMES en VAN SCHAICK, Predd. te *Wapserveen*, *Wanneperveen* en *Dwingelo*. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijne Evangeliebediening, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XIII : 9*b*. *En wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmakinge.*

HOOGEVEEN, 15 Oct. 1843. Bestond hier reeds lang behoefte aan een Orgel, ter begeleiding van onze godsdienstige zangen bij onze openbare godsdienstoefeningen; heden mogten wij dat genoegen voor de eerste maal smaken, daar ook wij zulk een wel eenvoudig, maar daarom niet minder schoon speeltuig, voltooid in ons Bedehuis zagen prijken. Onzen Leeraar, C. L. B. JONQUIERE, opende deze plegtigheid, na alvorens te hebben

La-

laten zingen van *Ps.* CXI : 1, 2, (zonder orgel), met eene voorafspraak, waarin hij de Gemeente herinnerde de tastbare proeven van Gods zegenende nabijheid, sedert haar eerste bestaan, en ook nu weder bij de voltooijing van dit nieuwe sieraad in onzen tempel, ondervonden. Hij bragt daarbij dankbare hulde toe aan H.H. Kerkvoogden, aan wien de bemoeijingen voor dit ons Orgel waren opgedragen; aan de Gemeente zelve, die ook hierin weder van haren godsdienstzin de zigtbare blijken had gegeven, dat zij, tot haar lof en tot opwekking voor andere Gemeenten zij het gezegd, uit eigen boezem de aanzienlijke kosten voor dit ons speeltuig benoodigd, door het nemen van aandeelen bij jaarlijksche loting af te betalen, heeft weten goed te maken; alsmede aan de H.H. SCHEUR EN ZOON, Orgelmakers te *Zwolle*, aan wien de bewerking van hetzelve was opgedragen, en die deswegens allen lof en aanbeveling verdienen. Maar boven alles wekte onze Leeraar ons op, die hulde toe te brengen aan God, van wien alle goede gaven op ons afdalen, en onder wiens gunstrijk bestuur ons ook dit speeltuig is geworden, en noodigde ons alzoo uit, nadat wij vooraf voor de laatste maal zonder orgel gezongen hadden van *Gez.* III : 1, ons eerbiedig in de geboden te vereenigen, om zóó vereend ons nieuwe speeltuig plegtig aan Hem op te dragen, en er zijnen zegen over af te smeeken. Na deze plegtige toenadering tot God, sprak onze Leeraar eene feestrede uit over 2 *Chron.* V : 13: *'t Geschiedde dan, als zij eenparig trompetteden en zongen, om eene eenparige stemme te laten hooren, prijzende en lovende den Heere; en als zij de stemme verhieven met trompetten en met cymbalen en andere muzijkale instrumenten, en als zij den Heere prezen, dat Hij*

goed

goed is, *dat zijne weldadigheid is tot in eeuwigheid: dat het Huis met eene wolk vervuld werd*, *namelijk het Huis des Heeren*; naar aanleiding dezer woorden ons bepalende: bij het gunstrijk welgevallen, hetwelk God daarin heeft, dat men Hem onder toon- en zangkunst zoeke te verheerlijken.

Indrukwekkend was het, toen zich onder het uitspreken dier rede ons orgel eerst alleen liet hooren met de melodij van *Ps*. XCVIII; daarna voor de eerste maal de Gemeente begeleidde bij het zingen van het 3de vers; en een vierstemmig zangkoor de Gemeente weder afwisselde, zingende zonder orgel van dienzelfden *Psalm* het 1ste en 2de vers, Aan het slot der rede werd nogmaals gezongen van *Gez*. I : 1, en daarna de plegtigheid met dankzegging en het aanheffen van het 2de en 3de vers van den CLsten *Psalm*, gesloten.

Des namiddags gaf ons den Heer HAUFF, Organist in de Groote Kerk te *Groningen*, die ons orgel geëxamineerd had, door zijn kunstvol talent de gelegenheid, om hetzelve in al deszelfs welluidendheid en kracht te hooren. En zoo liep deze feestdag tot ons aller genoegen en tot stichting der Gemeente ten einde.

NIJEVEEN. Zie Sept. 1843.

HOOGEVEEN vakant. Zie Sept. 1843.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

DOETINCHEM, 29 Oct. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. J. BERNTROP, naar de Gemeente te *Weesp* beroepen zijnde, nam heden

van

van ons openlijk afscheid, bij deze gelegenheid predikende over *Hand.* XX:32*a*.

DOETINCHEM, 30 Oct. 1843. Ter vervulling der alhier, door het vertrek van onzen waardigen Leeraar ontstane vakature, werd heden, uit eene ons van het Eerw. Consistorie der Evangelisch-Luthersche Gemeente in vereeniging met de Eerw. Heeren Commissarissen van het Liefdefonds aldaar toegezondene nominatie, waarop geplaatst waren de Eerw. Heeren Proponenten bij het Evangelisch-Luthersch Kerkgenootschap: A. H. BROENS, W. F. BARBIERS, J. WILMS en J. B. ROLL, tot Predikant bij deze Gemeente beroepen, de Eerw. Heer A. H. BROENS, die deze beroeping, onder inwachting der noodige goedkeuringen, heeft aangenomen.

WEESP, 5 Nov. 1843. Onze van *Doetinchem* herwaarts beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer D. J. BERNTROP, werd heden in zijne bediening aan de Gemeente plegtig voorgesteld en bevestigd; door den Hoog Eerw. zeer Gel. Heer J. C. LOMAN, Secretaris der Evangelisch-Luthersche Synode en Predikant te *Amsterdam*, die als Consulent in de vakature in het voormiddaguur van dezen dag de Bevestigingsrede hield over 1 *Cor.* III:9. De Beroepene hield des namiddags zijne intrede, met eene Leerrede over *Efez.* V:27.

PROTESTANTSCHE KERKEN IN *NEÊRLANDS* OOST- EN WEST-INDIEN.

MACASSER, 22 Jan. 1843. Op heden mogten wij onzen nieuwen Leeraar, F. U. VAN HEN-

GEL,

GEL, zijn dienstwerk in deze Gemeente zien aanvaarden. Hij deed zijne intrede met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV : 5. *Wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus, den Heer, en ons zelven, (dat wij) uwe dienaren (zijn) om Jezus wil.* Diensvolgens sprak hij over *de verkondiging van Jezus Christus, het werk van den Evangeliedienaar.* Dit onderwerp behandelde hij in twee deelen, daar hij eerst aantoonde, hoe de verkondiging van JEZUS CHRISTUS het werk van de vroegste Evangeliedienaars heeft uitgemaakt, en daarna, hoe dezelve ook nu nog het werk van den Evangeliedienaar in die Gemeente uitmaakte, in welke hij door de Voorzienigheid geroepen is. God gebiede over deze prediking en al den arbeid van onzen Leeraar zijnen milden zegen!

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

JEMGUM, den 24 Oct. Om de vakante *eerste* Leeraarsbediening alhier te vervullen, is in Augustus d. j. door de Stemgeregtigden dezer Gemeente een drietal gevormd, bestaande uit onzen tegenwoordigen jongsten Leeraar, den Wel Eerw. Heer H. HERBORG, benevens de Wel Eerw. Heeren: GEELVINK, Pred. te *Nuttermoer* en HESSE, Kandidaat bij den Oost-Vriesche Coetus. Nadat deze op nominatie gepredikt hadden, bedankte de Wel Eerw. Heer GEELVINK voor het drietal, en

de

de Wel Eerw. Heer HUIZINGA, Pred. te *Böhmerwold*, werd in deszelfs plaats aangevuld. Deze ook gepredikt hebbende, ging men heden tot de beroeping over, onder leiding van den Hoog Eerw. Heer BILLKER, Super-Intendent en Predikant te *Midlum*. Ds. HERBORG werd tot oudsten Predikant beroepen.

WEENER, den 31 Oct. Ter vervulling der eerste Leeraarsplaats alhier, is den 22 Aug. d. j. een drietal gemaakt, waarop geplaatst werden de Wel Eerw. Heeren: DIRKSEN, Pred. te *Loga*, PENON, jongste Pred. alhier en SIKKES, Pred. te *Bonda*. Nadat Ds. PENON voor het drietal bedankt had, is hetzelve aangevuld met den Wel Eerw. Heer TRIP, Pred. te *Leer*. Deze echter eveneens bedankt hebbende, besloot de Gemeente, om uit het bestaande tweetal te beroepen. Dit is heden geschied onder leiding van den Hoog Eerw. Heer EBELING, Generaal-Superintendent en Predikant te *Aurich*, die vooraf een voorstel hield naar *Hand.* I:24, 25: *En zij baden en zeiden: Gij Heer, Gij kenner der harten van allen, wijs van deze twee eenen aan*, enz. Na volbragte stemming, bleek de Wel Eerw. Heer DIRKSEN beroepen te zijn, die, daarvan verwittigd zijnde, op onbepaalden tijd het beroep in beraad heeft genomen.

CANUM, den 30 Oct. Den 19 d. m. is, onder leiding van den Hoog Eerw. Heer Superintendent, uit het te voren gemelde drietal beroepen tot adjunctus cum spe succedendi, de Wel Eerw. Heer BEGEMANN, Kandidaat bij den Oost-Vriesche Coetus. Heden ontvingen wij berigt, dat zijn Eerw. zich bewogen had gevonden, deze beroeping aan te nemen.

EMDEN, den 3 Nov. De bevestiging van den Wel Eerw. Heer VEENHUIS, zal D. V. plaats hebben op den 19 d. m.

EMDEN, (Waalsche Gemeente) den 29 Oct. Heden werd de Wel Eerw. Heer PLEINES in zijne bediening bij onze Gemeente plegtig bevestigd. De bevestiging was door den Kerkenraad opgedragen aan den oudsten Predikant der Nederduitsche Hervormde Gemeente, de Hoog Eerw. Heer H. MACKAY. Deze predikte in de Fransche taal over 1 *Petr.* V:2, en volbragt de kerkelijke bevestiging volgens het formulier, daarvan zijnde. Hierop volgde de oplegging der handen, waarbij de overige Heeren Predikanten der Nederduitsche Hervormde Gemeente, METGER, HESSE en VIËTOR op verzoek des Kerkenraads adsisteerden. De burgerlijke bevestiging geschiedde eindelijk, door den Welgeb. Heer Burgemeester SUUR, als Koninklijke Commissaris.

Ds. PLEINES beklom nu terstond den kansel en hield zijne intrede, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV:8*b*.

KREITS SYNODE DUISBURG.

HUNXE. Zie Aug. 1842.

DUISBURG. (Groote Evang. Gemeente). Zie Aug. 1842.

GARTROP. Zie Oct. 1842.

DUISBURG. Zie Oct. 1842.

KREITS SYNODE WEZEL.

SCHERMBEEK. Eene predikantsplaats vakant. Zie April 1842.

WEZEL. Zie Oct. 1842.

DIERSFORT vakant. Zie Maart 1843.

BEL-

BELGIE.

GENT, den 29 Oct. De President der Synode deelde den 23 dezer aan Predikant en Kerkeraad een brief mede van den Minister van Justitie en Eeredienst, inhoudende, dat aan den Predikant A. GOEDKOOP ⅘ pensioen zou worden geaccordeerd, daar van zijne 40 dienstjaren, den 27 dezer vervuld, die jaren werden afgerekend, gedurende welke *Holland* nog niet vereenigd was geweest met het Fransche Keizerrijk! en dit pensioen in zal gaan met den eersten dag van het kwartaal, waarin de Predikant GOEDKOOP zijn eervol ontslag van den Kerkeraad zou ontvangen.

Dien ten gevolge en behoudens reclame tegen de aftrekking der dienstjaren vóór 1811, vergaderde heden de Kerkeraad onmiddelijk na de godsdienstoefening, in de Hoogduitsche taal gehouden door den Wel Eerw. Heer VENT, *vader*, predikant te *Brussel* en President der Synode, bijeengeroepen en voorgezeten, ter losmaking van den Wel Eerw. Heer A. GOEDKOOP, van zijne betrekking als Predikant dezer Gemeente, onder wederzijdsche zegebeden, en werd hem de acte van losmaking en ontslag, door alle de leden onderteekend, ter hand gesteld, en afschrift daarvan, insgelijks door alle de leden geteekend, overgegeven aan den President der Synode, om hetzelve aan het Departement van Justitie en Eeredienst over te maken, ter bekoming van een Koninklijk Besluit, waarop met den 1 Januarij aanstaande dit pensioen aan zal vangen; dus is

GENT met den 1 Januarij 1844 vakant., de Predikant GOEDKOOP het predikants-tractement tot dezen dag toe genietende.

DENDERMONDE, den 5 Nov. De Predikant A. GOEDKOOP wegens de losmakingsplegtigheid op den 29 October verhinderd zijnde geweest hier te komen (zoo als hij beloofd had) vervulde heden zijne belofte, en stichtte ons; door eene Leerrede over *Phil.* III: 9, herinnerende aan de belangrijke gebeurtenis der Kerkhervorming, aangevangen den 31 October 1517, en aantoonende, hoe het grondbeginsel in onzen tekst, door die gebeurtenis gezegepraald had over de dwalingen des bijgeloofs, waarvan de verdienstelijkheid der goede werken, of de regtvaardigheid, die uit de wet is, eene der voornaamste was. Voorzang, *Gez.* LIV: 2, 3, tusschenzang, *Ps.* CXXX: 2, nazang, *Gez.* CLXXI: 3, 11.

's Namiddags ten 3 ure werd catechisatie met de geloofsleerlingen gehouden, die D. V. in den aanvang der volgende maand zullen aangenomen en op Kersdag bevestigd worden, als wanneer onze vriend beloofd heeft het H. Avondmaal te bedienen.

NEDERLANDSCHE BIJBELGENOOTSCHAPPEN.

ROTTERDAM, den 19 Oct. Heden avond is in de Groote Kerk alhier, de 29ste algemeene Vergadering der Rotterdamsche afdeeling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap gehouden. De Medebestuurder, Ds. J. TIDEMAN, deed het Verslag, en hield de opwekkende rede. Gedachtig aan het woord des Heeren, *Matth.* XII: 33*b*. *Uit de vrucht wordt de boom gekend*, deed de Redenaar, als de vruchten onzer Bijbelverspreiding, opmerken, dat door haar de Evangelieprediking, in de wereld wordt uitgebreid en bevestigd, de waardering der H. Schrift, onder ons bevorderd,

een

een Christelijke ijver voor de waarheid in de Gemeente opgewekt, eene Christelijke gemeenschap tusschen de onderscheidene standen bevorderd, en eene Christelijke betrekking van *Nederland*, met deszelfs Koloniën onderhouden.

Met gepaste Gezangen uit de Bundels, bij de onderscheidene Protestantsche Gemeenten in gebruik, ontleend, wisselde de belangstellende schare, deze indrukwekkende rede af.

MAASSLUIS, 5 Nov. 1843. Heden had alhier, in de Groote Kerk der Hervormde Gemeente, voor de Afdeeling des Nederlandschen Bijbelgenootschaps, *Maassluis*, *Maasland* en *Rozenburg*, de openbare mededeeling plaats, van het Verslag, omtrent den staat en de werkzaamheden van het Genootschap in het algemeen, en van deze Afdeeling in het bijzonder. — De Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. CLAASEN, Pred. te *Maassluis*, hield te dier gelegenheid, eene krachtige en hoogst doeltreffende opwekkingsrede, welke, naar aanleiding van 1 *Petr.* I:25*a*, ten onderwerp had: *de hooge en duurzame waardij van het Woord van God.* Mogt de taal van onzen waardigen Medebestuurder, velen hebben aangespoord tot krachtdadige medewerking aan de edelste zaak; en de Vader der lichten het gebed, dat, in den naam zijns Zoons, vertrouwend tot Hem werd opgezonden, genadiglijk verhooren!

ZAANDAM, 26 Oct. Heden avond had alhier, in de Kerk der Hervormde Gemeente, (*Oostzijde*) de openlijke jaarlijksche Vergadering plaats, waarin voor alle de Leden en Begunstigers van het Bijbelgenootschap in deze stad, daartoe opzettelijk uitgenoodigd, en voor allen die mede des Zondags te voren, van de predikstoelen, ter bijwoning opgewekt zijnde, opgekomen waren, verslag gedaan

van de werkzaamheden, en door Ds. J. W. C. TENCKINCK eene godsdienstige rede werd gehouden, waarin hij den Bijbel beschouwde als het boek des Geestes, en daaruit de verpligting afleidde van ieder Christen, om met woord en daad de heilige zaak van het Genootschap, dat zich daarnaar noemt, voor te staan, en alzoo de verspreiding des Bijbels in alle talen en onder alle volken, krachtdadig in de vreeze des Heeren, te bevorderen.

Deze plegtigheid, waarin tevens gezang en gebeden, de mededeeling en opwekkingen, afwisselden, moge niet vruchteloos gevierd zijn, ter bevordering voor het werk des Geestes!

BEEMSTER, den 12 Nov. 1843. Aan den avond van dezen dag, is wederom het openbaar Verslag uitgebragt, van de lotgevallen en verrigtingen des Nederlandschen Bijbel- en Zendelingsgenootschaps, in het afgeloopen jaar. De Wel Eerw. Heer L. J. VAN DAM, Pred. der Hervormde Gemeente alhier, trad bij die gelegenheid als spreker op, en poogde de Vergadering te overtuigen, dat de zaak, welke zich deze beide Genootschappen voorschrijven, *een werk van God is*. Tot zijne opwekkende rede, nam hij aanleiding uit eene Godspraak, door den Apostel PAULUS overgenomen, en door LUCAS opgeteekend, *Hand.* XIII : 41*b*. *Ik werke een werk in uwe dagen*. Ofschoon door den bijna onbruikbaren weg in dit jaargetijde, in het algemeen zoo nadeelig aan de uitoefening der openbare godsdienst, menig Lid en Begunstiger dezer Genootschappen, in de Vergadering gemist werd, mogt men zich toch verheugen over eene vrij talrijke opkomst van de Protestanten der onderscheidene godsdienstige Gezindheden, in de *Beemster* woonachtig. En hoezeer de mingunstige omstandigheden van den tijd,

ook

ook voor den boerenstand alhier, geene toenemende deelneming heeft kunnen doen verwachten, zoo heeft men toch over verminderde belangstelling ook niet grootelijks te klagen. Dat de uitgesprokene rede bevorderlijk moge zijn aan de Heilige belangen, welke Bijbel- en Zendeling-genootschap voorstaan en trachten te bevorderen, is de vurige wensch en bede van den inzender dezer kennisgeving.

CORRESPONDENTIE.

De rijp op de kool, zal geplaatst worden.

Ook *de proeve van beantwoording der vraag*, enz. door J. C. V. S.

Het stuk van W. W. K., *Gedachten bij het lezen*, enz., is voor ons Mengelwerk niet geschikt.

De Ontboezeming bij den aanvang des jaars, zullen wij plaatsen. Het daarbij gevoegde is ons minder bevallen.

De Kerk is, enz., van J. D., nemen wij gaarne over.

Het *iets over het bezoeken der Armen*, is te personeel om geplaatst te worden.

In het plaatsen van stukken kunnen wij op geene tijdorde letten, maar handelen daarmede naar convenientie. Dit zij den Heer A. D. ten antwoord, wiens stuk reeds gedrukt was, eer wij zijnen brief ontvingen.

ERRATUM.

In de *Boekzaal* voor Oct., bladz. 558, de tweede regel van onder, *staat: Hattum*, *lees: Hatzum*.

BERIGTEN.

De Ondergeteekende berigt aan de belanghebbenden, dat door het overlijden van Ds. P. SPECHT GRIJP, het Quaestoraat der Weduwenbeurs der Klassis van *Tiel*, provisioneel door hem zal worden waargenomen.

J. REPELIUS,
Predikant te *Echteld*.

Met hartelijke dankzegging is door de Ondergeteekenden, voor de Hervormde Gemeente te *Hoogesmilde*, ontvangen:

Van L. Een Staten-Bijbel voor de preekstoel.
» » Een Tafellaken met zes Servetten.
» » Een Coupon à *ƒ* 25, N°. 741.
» R. V. B. B., tot Doop- en Avondmaalsgereedschap, voor de Hoogesmildeger Gemeente, *ƒ* 1.
» een Onbekende, een Tafellaken voor de Gemeente te *Hoogesmilde*.
» N. N. Een groote en twee kleine Tinnen Schotels voor de Avondmaals-bediening, en een dito Kan voor de Doopsbediening.
» N. N. *ƒ* 15.
» een Onbekende, 1 Coupon à *ƒ* 5; N°. 40.

Protestantsche Medechristenen! naast God en den Heer zijner Gemeente, blijft het oog dier hulpbehoevenden, op u gevestigd. Dringend maar niet minder bescheiden, wagen wij het bij voortduring uwe hulpvaardigheid in te roepen.

Dwingeloo, November 1843.

C. VAN SCHAICK, Pred.
J. J. VAN SCHAICK, Singel, bij 't Koningsplein, N°. 501, te *Amsterdam*.
W. F. VAN RIJKOM, Prinsengracht, bij de Runstraat, te *Amsterdam*.

Een

Een Kandidaat tot de H. Dienst, wenschende in de Nederlandsche Hervormde Kerk, wederom werkzaam te worden, biedt zich aan om voor eenig Predikant, de dienst waar te nemen. Men adressere zich daartoe, bij Mejufvrouw de Weduwe KARSENBERG, Boekhandelaarster te *Deventer*, onder Letters S. M. C.

Een geëxamineerd Catechizeermeester en Krankbezoeker, van goede getuigschriften voorzien, wenschte zich gaarne in eene Gemeente geplaatst te zien. Hij zoude het ook wel *zonder vast traktement*, willen ondernemen, wanneer hem uitzigt konde gegeven worden, op privaatlessen, genoegzaam om eenigzins in zijn bestaan te voorzien.
Adres: bij den Boekhandelaar D. J. HASPELS, te *Nijmegen*, onder Letter S. S.

Bovengemelde Catechizeermeester, kan de meest voldoende Getuigschriften produceren van het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*. Het welk namens hetzelve getuigt,

J. E. DE VOOGT,
Scriba.

LETTER-NIEUWS.

De Boekhandelaren J. C. Sepp en Zoon, te *Amsterdam*, hebben hedon alom verzonden:

I. *Twee Maanden in den Kerker der Inquisitie te Rome*. Een gedenkschrift van jeugdige vroomheid en goddelijke bewaring. *f* 1.00.

II. *Stemmen uit de Zwarte Kerk*; aldus wordt de Protestantsche Kerk genoemd in het Tijdschrift *de Katholiek*, gerigt tegen dat Tijdschrift, en verdere voorstanders van het Pausdom. *f* 0.55.

III. F. V. Reinhardt, *De Kerkhervorming der Zestiende Eeuw*, een werk van God, geschetst in haar beginsel, hare overeenkomst met de eerste Evangelieverkondiging, en hare invloed op het maatschappelijk leven, gevolgd door eene verklaring van Luthers 95 stellingen. *f* 1.20.

Bij J. H. E. Meijer, Boekhandelaar te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *De Verloofde van den Watergeus*, of Miskenning en Verraad. (*Enkhuizen* 1572). Een verhaal door A. van Linde, met fraai op staal gegraveerde titels en vignetten. Twee deelen compleet, gr. 8vo. *f* 7.60.

II. *De Broeders en de Monnik*. Een tafereel der Siciliaansche zeden, uit het laatste gedeelte der 18e Eeuw, naar het Hoogduitsch van H. Norden. Met gelithographeerde titels en vignetten, twee deelen compleet, gr. 8vo. *f* 5.40.

III. *Kunstenaars-Reisje door Limburg en België* in het jaar 1841. Met gelithographeerde titel, vignet en platen, kl. 8vo. *f* 1,80.

Bij S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, zijn nog eenige Exemplaren voorhanden, van:

I. *De Oudejaarsavond*. Ernstige lektuur voor de laatste dagen des jaars, door C. E. van Koetsveld, Pred. te *Schoonhoven*, à *f* 2.70.

II. *Falsoen en Armoede*. Een Fragment uit het maatschappelijk leven van onzen tijd; door denzelfden Schrijver, à *f* 0.50.

Bij de Gebroeders Diederichs, te *Amsterdam*, komt van de pers:

De Paarlen, door Henriette Hanke. Naar de derde uitgave, uit het Hoogduitsch vertaald. Een deel met vignet. *f* 3.90.

Wijders zijn bij dezelfden verschenen:

Ch. Dickens, *Olivier Twist*, 2 deelen met vele platen. *f* 6.00.

G. P. R. James, *De Hugenoot*, 3 deelen, met vign. *f* 8 80.

Mar-

MARRYAT, *Avonturen van Pieter Simpel*, 3 deelen, met vignetten. ƒ7.20.

De namen DICKENS, JAMES en MARRYAT, Auteurs der drie opgemelde, uit het Engelsch vertaalde Romans, waarborgen den Lezeren even belangrijk als behagelijk onderhoud. Zij zullen dit ook in de *Paarlen* vinden.

Door S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, is uitgegeven en verzonden:

I. *Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen*, voor 1844; veertiende jaargang, met platen, à 60 Cents.

II. *Almanak voor Kinderen, in Miniatuur*, voor 1844; tweede jaargang, met drie keurige staalplaatjes; opgedragen aan Prins ALBERT der *Nederlanden*; à 50 Cents, en verguld op snede, in koker à 90 Cts.

III. *Almanak voor Dienstboden*, voor 1844; vijfde jaargang, met eene plaat, à 40 Cents.

Bij G. Portielje, te *Amsterdam*, komt op heden van de pers en is alom verzonden:

I. *De twee Vaandrigs*, of de Aanslag op *Aardenburg*, in 1672. Een oorspronkelijk Nederlandsch Verhaal, door G. P. L. WALDHOUWER. Twee deelen compleet, met gegraveerde titels en vignetten. ƒ3.75.

Dit oorspronkelijk Vaderlandsch Verhaal, is zoo menschkundig en onderhoudend geschreven, dat het ongetwijfeld den Lezer veel genoegen zal verschaffen.

II. *Gedachten*, *Herinneringen en Opwekkingen*. Inhoud: Opvoeding, Onderwijzers der Jeugd, Evangeliedienaren, Regtzinnigheid, de Bijbel, Armoede, een Woord aan Allen. ƒ0,65.

III. *Titan*, of de Edele Jongeling, in strijd met de menschen, het lot en het leven. 2 deelen, naar het Hoogduitsch van JEAN PAUL, (Schrijver van de *XXV Hoofdstukken vol Distelen en Doornen*). Twee deelen, met vignetten.

IV. DARNLY, *Misdaad en Vergelding*, of de Ontmoeting van HENDRIK VIII en FRANS I, bij *Ardres*. Naar het Engelsch van G. P. R. JAMES, ESQ. 3 deelen. met gegraveerd vignet.

V.

V. *Reizen en Lotgevallen van Lodewijk Vermeer*, in de Nederlandsch Oost-Indische Bezittingen, met platen en eene roijale, zeer uitvoerige wetenschappelijke *Kaart* van dezelven. Hoogst belangrijk voor allen, die prijs stellen, om zich met de ware kennis van onze O. I. Bezittingen, bekend te maken.

Door den Boekverkooper J. Oomkens, J. Zoon, te *Groningen*, is uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

I. J. van Wijk, Roelandszn, *Verzameling van Kaarten*, bevattende, behalve de *Wereldkaart*, de *Vijf Werelddeelen*, het *Koningrijk der Nederlanden*, de *Overzeesche Bezittingen*, *Palestina* en eene *Platte Wereldkaart*, waarop de Nederlandsche Ontdekkingen en den weg der voornaamste In- en Buitenlandsche Zeereizen zijn aangewezen. In extra groot folio, gebonden in een half Engelsch linnenband met vergulden rugtitel. *f* 10,00.

NB. Alle kaarten zijn afzonderlijk verkrijgbaar.

De prijs van de *Wereldkaart* is *f* 1,00, die van ieder der overige *tien Kaarten* *f* 0.60. De *Kaart der Nederlanden*, op linnen gedrukt, met stokken of in koker. *f* 1.50.

II. J. van Wijk, Roelandszn, *Korte Schets der Nederlandsche Ontdekkingen*, in postformaat. *f* 0.30.

III. J. Jaeger, *Zak-Atlas van het Koningrijk der Nederlanden en het Groot-Hertogdom Luxemburg*, in 13 kaarten, in Engelsch linnenband, verguld op snede. *f* 1.25.

IV. ———— *Zak-Atlas van Europa*, in 13 kaarten, in Engelsch linnenband, verguld op snede. *f* 1.25.

Door D. J. Haspels, te *Nijmegen*, is uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

Eukleria, of de Goede Keuze. Christelijk Volksboekje voor het jaar 1844, twaalf en een half vel druks, met drie platen. *f* 0,90.

Bovengemelde debiteerd met succes:

I. Nieuw volledig *Zakwoordenboek der Nederduitsche*

sche Taal, vermeerderd met de voornaamste, thans nog gebezigde verouderde woorden, benevens de meest voorkomende kunst- en bastaardwoorden, alles in Alphabetische orde gerangschikt, door eenige taalkundigen, in half Engelsch linnen band. *f* 4.00.

II. P. H. Tydeman, *Oostersche, Westersche en Noordsche Mythologie*, met platen. *f* 2.20.

Berigt van Inteekening op eenen derden druk van het Werk: *Uren aan de Godsdienst gewijd*, naar het Hoogduitsche *Stunden der Andacht*, vertaald door J. M. L. Roll, Evangelisch-Luthersch Predikant te *Amsterdam*. Hetwelk zal worden uitgegeven in 50 Afleveringen, gr. 8vo, op best velin papier met eene nieuwe letter, à 40 Cents ieder Aflevering. De eerste Aflevering is reeds gedrukt en algemeen ter bezigtiging gesteld.

Zelden heeft, in ons land, een geschrift zoo veel belangstelling ingeboezemd, als het werk, getiteld: *Uren aan de Godsdienst gewijd*, en nog veel grooter ware de verspreiding, hoe uitgestrekt zij ook werd, geweest, indien de duurte van het werk niet zoo velen belet had, zich hetzelve aan te schaffen. Daarom zijn de Uitgevers te rade geworden, daar de *tweede druk* genoegzaam was uitverkocht, hetzelve, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. M. L. Roll herzien, *op nieuw* uit te geven, en wel in Afleveringen, waarvan de prijs zoo gering gesteld is, dat schier iedereen de bezitter van dit uitmuntend geschrift zal kunnen worden. Want dat men het uitmuntend noemt, zal door niemand gewraakt worden, die den inhoud kent; en het is ontegenzeggelijk, dat het op zeer velen den heilzaamsten invloed heeft uitgeoefend. Daarom vleijen de Uitgevers zich, dat deze aankondiging welkom zal zijn voor diegenen hunner Landgenooten, die de Godsdienst waarlijk liefhebben.

Mogt het blijken, dat zij zich in hunne verwachting niet bedriegen, dan zullen zij hun voornemen ten uitvoer brengen, voor zich zelve overtuigd, dat zij daardoor bijdragen tot de bevordering van warme liefde voor alles, wat waar, goed en schoon is.

Amsterdam, November 1843. — ten Brink en de Vries. Boekverkoopers te *Amsterdam*.

Voor-

Voorwaarden van Inteekening.

Het Werk zal worden uitgegeven in 50 Afleveringen van 48 pagina's, in groot 8vo, op best velin papier, compres gedrukt met eene nieuwe letter.

De prijs van iedere Aflevering zal gesteld worden op 40 Cents.

Telkens na de uitgave van 10 Afleveringen zal men over de gelden beschikken.

Eene Naamlijst der Inteekenaren zal voor het Werk geplaatst worden.

Zoodra men een genoegzaam getal Inteekenaren bekomen heeft, zal de verdere uitgave voortgaan, en om de 14 dagen eene Aflevering verschijnen.

Door den Boekhandelaar en Boekdrukker J. Heynis, Tsz., te *Zaandijk*, is verzonden en bij de meeste Boekhandelaren verkrijgbaar gesteld:

I. Berkhout, *Feestrede*, ter gedachtenis van mijne vijf en twintig jarige Evangeliedienst in de Hervormde Gemeente van *Zaandijk*. *f* 0.35.

II. ——— *Het Twee Honderd jarig bestaan van ons Christelijk Bedehuis*, godsdienstig gevierd te *Zaandijk*, op den 3 April 1842, of Leerrede over *Chron.* VI: 20 en 21. *f* 0.45.

III. *Zaanlandsch Jaarboekje* voor 1844, 4e jaargang, in 12vo. met 2 plaatjes, (ingenaaid). *f* 0.75.
Idem idem, in karton, verguld en koker. *f* 1.20.

Van de vorige drie Jaargangen, zijn nog enkele Exemplaren te bekomen.

En debiteert ook met succes, als bijzonder geschikt voor Leesgezelschappen:

J. Honig, Jlz., Jr., *Romantische Tafereelen uit vroegeren tijd*, aan de geschiedenis der *Zaanlanden* ontleend, 2 deelen, gr. 8vo. met 2 vignetten. *f* 6.50.

Bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, ziet het licht:

I. *De Roos van Tistelön*, door Emili Flygare Carlén, 2 deelen. *f* 6.60.

Deze beroemde Zweedsche Schrijfster, is eene waardige mededingster van hare reeds zoo gunstig onder ons

onze bekende Landgenoote, Bakker, ja overtreft haar in menig opzigt.

II. *Noordsche Tafereelen*, door C. Bernhard, (Schrijver van den *Kamerheer* en van *Tableaux de Genre*) 2 deelen. *f* 6 00.

De Auteur, die zich achter den naam van Bernhard verschuilt, wordt voor een geachten Deenschen Diplomaat gehouden, die ook hier te lande niet onbekend zou zijn.

III. *Gustaaf* III, *zijn Geslacht en zijn Tijd:* Tafereelen uit de Zweedsche Geschiedenis, van den Zweedschen Baron von Cederstolpe, 3 deelen, met vignetten. *f* 10.30.

Zelden is er misschien een werk in het licht verschenen, waarin de Roman meer van de Historie ontleende, en waarin de Historie meer van den Roman had. De Schrijver is een man van uitstekend talent, en zijn onderwerp van onuitputtelijken rijkdom.

IV. *St. Roche*, door de Schrijfster van *Godwie-Castle*, 3 deelen, met op staal gegraveerden titel en vignet. *f* 9.70.

Te *Utrecht*, bij J. G. van Terveen en Zoon, is van de pers gekomen en alom verzonden:

J. Heringa, Cz., *Kerkelijke Raadvrager en Raadgever*, 4de deel, 2de en laatste stuk. *f* 2.50.

Inhoud: I. Over de voorbereiding tot het Leeraars- en Opzieners-ambt. — II. Over het Catéchiseren. — III. Hoe te handelen met hen, die uit een ander Christelijk Genootschap, tot het onze wenschen over te komen, enz. — IV. De eerste Geloofsbelijdenis der Nederlandsche Hervormde Kerk.

Van de vier deelen zijn nog eenige complete Exemplaren te bekomen, tegen *f* 17.80.

Bij F. Holtkamp, Boekdrukker en Boekverkooper te *Sneek*, is alom verzonden, en mede te bekomen, bij C. J. Borleffs, te *Amsterdam*:

Vijf en Twintig Jaren! of Herinneringen bij mijne Ambts-Jubelviering. Eene Leerrede over *Ps.* XC: 6, uitgesproken op den Gedenkdag der Kerk-Hervorming, in 1843, door H. F. T. Fockens, Predikant te *Twijzel* en *Koten*. *f* 0,30.

IN-

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor DECEMBER 1843.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 321.

MDCCCXLIII.

De prijs is 30 Cents.

BOEKBESCHOUWING.

Leerredenen door H. E. VINKE. *Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen en Zoon, 1842. *XIV en* 307 *bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2,60.

De Hoogleeraar VINKE heeft zich opgewekt gevoeld, om den rijken voorraad van Leerredenen, welke reeds het licht zien, met dezen bundel te vermeerderen. Hij heeft begrepen dezelve op te dragen aan de Gemeenten, bij welke hij te voren als Evangeliedienaar werkzaam was, namelijk van *de Vuursche*, *Jutphaas*, *Alkmaar* en *Utrecht*, opdat ze alzoo strekken zouden tot een bewijs van zijne blijvende belangstelling in dezelve, en tevens tot eene aangename en nuttige herinnering.

„De dag van heden," zegt hij (*Utrecht* 9 Nov. 1842) is voor mij een gewigtige, aangename dag. Het is de dag, op welken ik, vóór *vijf en twintig* jaren, de hooge eer en het onschatbare voorregt genoot, van ingezegend te worden in de heilige bediening des Evangelies, naar welke mijne keus van mijne vroege jeugd af zich uitstrekte. Ik zag dien dag met warme dankbaarheid en hooge vreugde naderen. Ik bragt mij voor den geest eerst en vóór alles, wat ik aan mijnen hemelschen Leidsman ben verschuldigd, die mij niettegenstaande ik gedurig met eene zwakke gezondheid

had te worstelen, mij echter mijn doel deed bereiken, en mij tot hiertoe heeft geholpen; maar daarna stelde ik mij ook voor oogen, wat ik aan U te danken heb, onder wien het mij is vergund geweest, in de dienst van mijnen Heer werkzaam te zijn. En nu werd het mij behoefte, U op dezen dag eenige woorden toe te spreken, en van mijn blijvend aandenken en mijne hartelijke dankbaarheid jegens U openlijk te doen blijken. Alzoo besloot ik eenige van mijne Leerredenen uit te geven en dezelve aan U op te dragen."

»Ontvangt dan, geliefde Broeders en Zusters in den Heer! tot welke van mijne voormalige Gemeenten gij ook behoort, ontvangt allen mijnen warmen dank voor al de bewijzen van hoogachting en toegenegenheid, welke gij mij hebt gegeven, en neemt dit boek aan, als een blijk van mijn voortdurend aandenken aan U en van mijne hartelijke erkentelijkheid jegens U. Gij weet het, ik zocht en zoek nog naar de algemeene vatbaarheid, en tevens ernstig en hartelijk te prediken. Ik meen met mijnen ontslapen Leermeester en Vriend, den Hoogleeraar HERINGA, dat deze hoofdvereischten zijn van eene goede Leerrede, en ik hope, dat ook deze Leerredenen aan die vereischten geacht mogen worden te voldoen. Ik geef ze, op weinige veranderingen na, zoo als ik ze heb uitgesproken, uitgezonderd de *negende* Leerrede, in welke ik nu het eene en andere heb ingevoegd."

Het geacht Publiek ziet dus, waarvoor het deze

Leer-

Leerredenen te houden, hebbe, en het zal bij de lezing en herinnering ondervinden, dat dezelve aan het stichtelijk oogmerk beantwoorden en alzoo het bewijs opleveren, dat de Hoogleeraar er zich vooral op heeft toegelegd, om, naar de algemeene vatbaarheid, *ernstig* en *hartelijk* te prediken.

Eenvoudig en stichtelijk zijn al deze Leerredenen ingerigt, alle ademen zij eenen christelijken geest, en alle zijn zeer geschikt voor de vatbaarheid van het algemeen. De uitlegkunde is er echter ook niet in veronachtzaamd, en dan, wanneer VINKE van den zamenhang of het eigenlijke doel der tekstwoorden meende te moeten afwijken, heeft hij echter niet verzuimd den zin op te geven, en doen opmerken, dat hij er verder aanleiding uit nemen wilde, tot een bijzonder gebruik, b. v. in de tweede Leerrede. Bij de doorgaans hier heerschende eenvoudigheid klimt echter soms ook de stijl, en gaat de geëerde spreker tot het meer verhevene over, b. v. in de vierde Leerrede:

»Hier zien wij dat welbehagen in vollen luister blinken. Hier schittert het boven al die vroegere bewijzen, gelijk de maan, op een' helderen avond, boven de andere hemellichten. Hier is de zon van Gods liefde ten toppunt geklommen. Hier, hier verliezen wij ons in derzelver bepeinzing. De Engel zelf zinkt hier weg in aanbidding, en kan slechts uitroepen: *in menschen welbehagen.*"

Zijn de inleidingen soms wat breedvoeriger,

 dan

dan men zou kunnen rekenen te behoeven, het volgende deel of onderdeel wordt dan ook weder bekort, om het geheel niet bovenmate uit te doen dijen. Niet ongepast heeft VINKE soms hier episoden gebezigd en gissingen voorgedragen, welke voordeelig getuigen van zijne schranderheid, maar ook zijne gedachten dan niet hooger opgegeven, dan ze verdienen, b. v. in de zevende Leerrede:

»Hij (NATHANAËL) zag en gevoelde, wie JEZUS was, en hij riep met volle overtuiging en de grootste vreugde uit: *Rabbi!* Meester! *Gij zijt de zoon van God, Gij zijt de koning Israëls!* Het is moeijelijk te bepalen, Toehoorders! welk denkbeeld NATHANAËL aan de uitdrukking: *zoon van God* gehecht hebbe, of hij daarmede hetzelfde heeft willen te kennen geven, als met de volgende benaming: *koning Israëls*, dan of hij eene nog verhevenere beteekenis daaraan heeft verbonden. Genoeg, hij erkende Hem voor den CHRISTUS. En het doet ook weinig ter zake; want er is een groot onderscheid tusschen de vraag, wat NATHANAËL en 's Heilands overige leerlingen, toen ter tijd, bij deze benaming gedacht hebben, en wat wij er bij te denken hebben. Van meer belang is het, te weten, van waar die plotselinge verandering bij NATHANAËL ontsproot, en hoe hij zij gekomen tot de overtuiging, dat JEZUS de CHRISTUS, de Zoon van God is. Wie de geschiedenis met eenige opmerkzaamheid leest, ziet terstond, dat er in de woorden van JEZUS iets moet geweest zijn, hetwelk

NA-

NATHANAËL zóó diep getroffen, en hem zulk eene doorslaande proef van 's Heilands hooge waardigheid opgeleverd heeft, dat zijne bedenking op eens al hare kracht verloor. Wat mag dit dán geweest zijn? Zouden wij alleen aan die bijzonderheid te denken hebben, dat de Heer toonde hem gezien te hebben onder den vijgebooom, eer FILIPPUS hem riep? Zekerlijk komt ook dit in aanmerking; want het moest NATHANAËL bevreemden en verwonderen, daar hij niet kon berekenen, hoe dit op eene gewone wijze kon geschied zijn. Maar het komt mij echter voor, dat wij hieraan niet alleen te denken hebben; want dit zoude niet die volle overtuiging en hooge verrukking bij hem te weeg gebragt hebben, die wij in hem aanschouwen."

Het gebruik hier vervolgens in het tweede deel van gemaakt, las recensent met een bijzonder genoegen, en vindt hij allezins behartigenswaardig.

In de volgende achtste Leerrede geeft de Hoogleeraar een bewijs, hoe men ook op de meest gewone wijze de woorden van PETRUS opvattende, die ook zelf onze zonden, d. i. *de straf van onze zonden* in zijn ligchaam gedragen heeft enz., een nuttig gebruik ter waarschuwing tegen al wat verkeerd is, daaruit kan afleiden.

Meer kunnen wij nu niet aanstippen, ten blijke dat wij deze Leerredenen met aandacht en niet zonder welgevallen gelezen hebben, waarom wij derzelver inhoud en bewerking stichtelijk noemden, en verklaren, dat wij de lezing gerustelijk

aanprijzen, terwijl wij deze korte beschouwing eindigen met den hartelijken wensch, dat het goede oogmerk des Opstellers bij velen bereikt worde en deze uitgave moge strekken tot wezenlijk nut bij velen.

Kort overzigt van de Geschiedenis des Vaderlands. Door Mr. G. GROEN VAN PRINSTERER.

»Vergadert de kinderkens, opdat zij
»hooren, en opdat zij leeren en vree-
»zen den Heer onzen God."
Deut. XXXI : 12.

Te Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans, 1841. 99 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,60.

Aan ouders en onderwijzers, (zeker niet aan de openbare scholen, want daar kunnen thans zulke geschiedboekjes niet meer gebruikt worden) dit kort overzigt aanbevelende, zegt de Schrijver:

»Bij de bewustheid dat, ter behoorlijke voltooijing van mijn *Handboek der Geschiedenis van het Vaderland*, een zeer geruime tijd vereischt wordt, wensch ik, reeds vooraf, ten nutte van het lager onderwijs werkzaam te zijn. Hiertoe moge dit *Kort Overzigt* strekken, hetwelk, mijns bedunkens, welligt voor kinderen van tien of twaalf jaren, als leiddraad bij mondelinge voordragt, als grondslag voor uitvoeriger onderrigt, zou kunnen worden gebruikt."

»Daar-

»Daarin heb ik getracht, vooreerst, elke voorstelling te vermijden, wier onjuistheid door den voortgang der wetenschap aangetoond is; ten anderen, met christelijke verdraagzaamheid en liefde, de toedragt en den zamenhang der gebeurtenissen in het licht der Evangelische belijdenis te stellen. Ook de Historie is een heilig pand, dat ons door de Vaderen overgeleverd is; zij mag ten behoeve van niemand verduistering ondergaan; allerminst in het belang van de Roomsche Kerk, van wier heerschappij de terugkeering, door Gods Woord ter zijde te stellen, door de dierbaarste herinneringen der Natie in vergetelheid te brengen, op allezins doeltreffende wijs voorbereid wordt."

»Aan anderen zij het oordeel verbleven in hoe ver mijne poging gelukt is. In elk geval, is voor christelijk Protestantsche Ouders het voordragen van onze Geschiedenis, in dien zin en geest, pligt; langer verzuim ten dien opzigte zou, inzonderheid in onze dagen, voor elk, die den Evangelie-zegen waardeert, onverantwoordelijk zijn."

Wij hebben dit compendium met een uitstekend genoegen gelezen, hetzelve doelmatig ingerigt bevonden, en prijzen het gebruik ten sterksten aan. Het is met veel beleid opgesteld, regt christelijk ingerigt, maakt de jeugd met de geschiedenis des dierbaren Vaderlands bekend, en stelt beide kinderen en onderwijzers in staat, om het aangestipte nader te onderzoeken; maar leidt hen ook zeer christelijk op, om Vaderland, Godsdienst en Bij-

bel niet naar menschelijke bepalingen, maar overeenkomstig de heilige waarheid zelve, hoog te waardeeren, hartelijk te beminnen en verstandig aan te kleven.

Met de vereischte kortheid vereenigt het eene geregelde orde en noodzakelijke naauwkeurigheid. Het is zoo, de Schrijver blijft zich in deze gelijk, maar men moet tevens erkennen, dat hij hier met eene historische getrouwheid spreekt, die voor hem inneemt, en met eene behoedzaamheid is te werk gegaan, welke men niet anders dan goedkeuren kan.

Ons verblijdende dus over deze uitgave, hopen wij, dat er veel en goed gebruik van zal gemaakt worden: ter bereiking van het dubbel goede oogmerk des Schrijvers!

Hand-

Handboek der Geschiedenis van het Vaderland, *door* Mr. G. GROEN VAN PRINSTERER. *Derde aflevering.* — *Van den vrede van* Munster *tot den vrede van* Utrecht.

> Wij zullen het niet verbergen voor de kinderen, vertellende de loffelijkheden des HEEREN, en Zijne sterkheid, en Zijne wonderen die Hij gedaan heeft;... (opdat het navolgende geslacht die weten zoude) en DAT ZIJ HARE HOPE OP GOD ZOUDEN STELLEN EN GODS DADEN NIET VERGETEN, MAAR ZIJNE GEBODEN BEWAREN.
>
> *Ps.* LXXVIII: 4, 6 en 7.

Te Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans, 1843. *VIII en* 277 *bladz.* (*of doorloopend van* 365 *tot* 642). *De prijs is f* 2,25.

Het is het derde tijdperk, niet ten onregte *Bloei* genoemd, of de Vaderlandsche Geschiedenis van 1698—1715, welke in deze derde aflevering door den Heer en Mr. GROEN VAN PRINSTERER op zijne wijze behandeld wordt. Dit tijdvak van 65 jaren ongeveer, of van den *Munsterschen* vrede 30 Januarij 1648, tot aan dien te *Utrecht* 11 April 1713 gesloten, geeft overvloedige gelegenheid aan den geschiedschrijver, met de beste bronnen bekend, tot belangrijke beschouwingen, en maakt een zeer gewigtig gedeelte ook der *vaderlandsche geschiedenis* uit.

Voor-

Vooraf worden hier algemeene aanmerkingen gegeven, waarvan de eerste is:

»De *Munstersche* vrede, het einde van den tachtigjarigen krijg, werd door een bijna zestigjarig oorlogvoeren gevolgd. Schitterend is dit tijdperk, meer welligt dan eenig ander, geweest; door de ontwikkeling der strijdkrachten ter zee en te land: door den roem onzer staatslieden en krijgshelden; door den veelbeteekenenden invloed van het Gemeenebest op de Europesche Diplomatie; door de onwrikbaarheid en de volharding waarmede het, hereenigd met Oranje, eerst de zamenspanning van magtige vijanden weèrstond, daarna tegen de buitensporige heerschzucht van *Frankrijk* een voormuur, ter eigen bescherming en in het belang van de rust der Christenheid, opgerigt heeft."

Terwijl in de laatste deze verdeeling wordt opgegeven:

»Dit tijdperk heeft vier afdeelingen. — WILLEM II (1647—1650), door wiens vroeg en ontijdig afsterven het Stadhouderschap, dat hij tegen *Holland* in stand gehouden had, te niet ging: het STADHOUDERLOOS BEWIND, (1650—1672) hetwelk, bij inwendige verdeeldheid, aan *Engeland* het hoofd geboden heeft; WILLEM III (1672—1702), door wien de Republiek en *Europa* tegen Franschen overmoed aanvankelijk gered werden; het TWEEDE STADHOUDERLOOS BEWIND (1702—1715), hetwelk, op zijn voetspoor, het grootsch ontwerp, door het ontwringen van *België* aan *Frankrijk*, hij

bij den vrede van *Utrecht*, ten uitvoer heeft gelegd."

Deze eerste afdeeling heeft tot opschrift: 1648 tot 1650. Willem II.

Een onophoudelijk, steeds nu meer dan minder openlijk twisten tusschen de Staten der verschillende Provinciën, schoon *geunieerd*, het gedurig strijden tusschen den Stadhouder en de Regenten, de Staten en Steden, over meerdere en mindere magt, gezag en regten, en de daaruit noodzakelijk ontstaande partijschappen en geschillen, waaruit wel geene andere dan algemeen schadelijke gevolgen konden ontstaan, (*) vermoeijen hier den lezer, wekken een treurig gevoel op en men verblijdt zich, hoezeer den dood van willem II betreurende, dat men aan het einde van de geschiedenis dezer jaren gekomen is.

Na den dood des Prinsen duurde het kibbelen en streven naar de opperheerschappij, de aristocratie en het pogen, om dezelve tegen te gaan, echter met geen minderen ijver voort. Men ziet dit in de tweede afdeeling vermeld, uit de geschiedenis des jaren 1650—1672, het *Stadhouderloos Bestuur* hier niet zonder grond genoemd of schroomelijke verwarring, waaruit men, onbevoor-

(*) Van beuningen schreef 5 Oct. 1652 aan de witt met reden, dat de Staat op het punt is van door de ontijdige turbulente deliberatiën over het stadhouderschap in kleinachting buiten 's lands te komen.

vooroordeeld lezende, zien kan, hoe het soms zoo hoog opgevijzelde Republikeinsch stelsel van regering zich doet kennen en gedrongen wordt uit te roepen: Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανιη εἱς κοιρανος ἐστω.

Vervolgens wordt de splitsing hier in acht genomen in deze *drie* onderdeelen: het *eerste*, tot aan het uiteengaan der Groote Vergadering (1651), welke den nieuwen regeringsvorm vastgesteld heeft: het *tweede*, tot aan de wederoprigting van den troon in *Engeland* (1660), waardoor wijziging in de staatkunde ook van het Gemeenebest gebragt is; het *derde*, tot aan het losbarsten van den Verdelgingskrijg, die het einde van het stadhouderloos bewind, maar voor den Staat het begin van nog luisterrijker moed en krachtbetoon was. Na regtmatige hulde gedaan te hebben aan de talenten van DE WITT, verklaart GROEN VAN PRINSTERER aan het slot der tweede afdeeling in § 375, bij wijze van wettig besluit uit het medegedeelde, als zijn gevoelen, waarmede Recensent betuigt nagenoeg in te stemmen:

»Alles was aan de zijde des vijands ten aanval bereid, terwijl dezerzijds ter afweering alles onvoorbereid was. Spoedig werd de Republiek bijkans geheel overheerd; naauwelijks kon men zich vleijen, dat zij, die onlangs de magtigste Koningen getrotseerd had, van de genade des geweldenaars welligt nog een zweem van zelfstandigheid zou verwerven. — Zoodanig waren, ondanks de talenten van DE WITT, de vruchten van een regerings-

ringsvorm, welke, lijnregt tegen de historische en nationale beginsels van het Staatsregt gekant, het Gemeenebest van natuurlijke en onmisbare medestanders gescheiden, spanning en verdeeldheid tusschen burgers en Regenten bewerkt, de talrijke Oranjegezinden verbitterd, de regelmatige en eendragtige werking der Unie verlamd, en, ten behoeve eener partij, het leger verwaarloosd, de grenzen in weerloozen toestand gelaten, het land aan overrompeling blootgesteld, en voor vijandelijken inval den weg effen gemaakt had."

De Geschiedenis des Vaderlands van 1672—1702, in de derde afdeeling behandeld, wordt wederom door algemeene aanmerkingen voorafgegaan, welke als inleiding dient, en vooral verstrekt, om WILLEM III in zijnen inborst, leven en omstandigheden te doen kennen, ten einde het gebeurde in dit tijdvak te beter te kunnen beoordeelen.

Deze afdeeling bevat de geschiedenis van den oorlog tegen half *Europa*, tot aan den Westmunster Vrede (1672—1674) — de voortzetting van den strijd tegen *Frankrijk*, tot aan dien van *Nijmegen* (1674—1678) — de bedriegelijke en gevaarvolle rust, die door den togt naar *Engeland* afgebroken werd (1678—1688) — den negenjarigen krijg te *Rijswijk* ten einde gebragt (1688—1697) — en de laatste jaren van WILLEM III, waarin hij tegen over LODEWIJK XIV den grondslag van hernieuwden en zegepralenden tegenstand gelegd heeft (1697—1702.)

Na

Deze afdeeling wordt met deze zijn hart vereerende aanmerking besloten:

»Willem III, de laatste, niet de minste uit een onvergelijkbaar vijftal Staatslieden en helden, hij die, onder hoogeren zegen, de uitredding van *Nederland* en van *Europa* bewerkt en thans wederom voorbereid had, werd afgeroepen, nu hij meer dan ooit, ter uitvoering zijner ontwerpen onmisbaar geacht werd. Doch het zou ook op deze wijs blijken, én dat de invloed van een groot man reiken kan tot over het graf, én dat Gods wijze en almagtige Voorzienigheid, wanneer zij de volkeren behouden wil, ook de meest door haar bevoorregte stervelingen geenszins ter verwezenlijking van haar liefderijk voornemen behoeft."

De Schrijver vangt de vierde afdeeling van den jare 1702—1713 met het opschrift: Tweede Stadhouderloos Bestuur — Spaansche successie-krijg — aan, met eenige algemeene aanmerkingen. Drie onderdeelen maken, volgens de schikking van GROEN VAN PRINSTERER, deze afdeeling uit:

»Het eerste (1702—1706), tot dat, door den slag van *Ramillies*, voor *Frankrijk* zelfverdediging begon; het tweede (1706—1710), waarin, blijkens de onderhandelingen te *Geertruidenberg*, de vernedering van LODEWIJK XIV bijkans voltooid scheen; het laatste (1710—1713), in hetwelk, na de jammerlijke verwijdering van MARLBOROUGH, *Frankrijk* weder opgebeurd en een verdrag als dat van *Utrecht*, mogelijk werd."

De

De slot-aanmerking is deze kenmerkende:

»De Republiek had in dit tijdperk, niet minder dan in den tachtigjarigen krijg, onvergankelijken roem behaald, moeijelijkheden, die onoverkomelijk schenen, overwonnen, en, ten behoeve van regt, vrijheid en Evangelische Kerk, een aanzienlijk gewigt in de schaal der strijdende magten gelegd. Maar *Nederland* bij den vrede van *Utrecht*, was niet aan *Nederland* bij den vrede van *Munster*, gelijk. Een blik op de toekomst scheen toen voor-uitgang, nu daarentegen stilstand, zoo niet verachtering, te voorspellen. Andere Staten, terwijl men hier op dezelfde hoogte bleef, hadden zich ontwikkeld, en, wat erger was, er bestond niet meer in een onverbasterd volkskarakter de kracht, om de plaats, welke men verloren had, te herwinnen. Geen nieuwe reeks van oorlogen was nabij; lang zou er rust zijn, welvaart, en overvloedig levensgenot; doch men zou, op liefelijke paden, naar vernedering en ellende geleid worden. Het lot van een bevoorregt en ondankbaar *Nederland*, moest, tot waarschuwing der nakomelingschap, helaas! ook getuigen dat er gevaar is, grooter dan hetgeen door krijgsheiren aangebragt wordt, en dat, zoo geregtigheid een bron van zegeningen ook voor de Natiën ontsluit, ongeloof en zonde haar schandvlek en haar verderf is."

De Heer GROEN VAN PRINSTERER heeft in deze afdeeling ook vele aangename bewijzen gegeven van zijne kennis aan de Vaderlandsche Geschiedenis,

 van

van de bronnen een oordeelkundig gebruik gemaakt en er zich bijzonder op toegelegd, om de karakters en gebeurtenissen duidelijk te schetsen, in derzelver zamenhang te doen kennen en christelijke gevoelens alzoo op te wekken of te versterken, ten einde alzoo het wezenlijk nut te bevorderen. Zoowel in de verhalen zelve, als in de voorafgaande algemeene en van tijd tot tijd medegedeelde bijzonderheden en aanwijzingen, straalt dit overal door.

Wij zijn verlangende naar de vierde aflevering.

VINCENZ *gezegd: de Overwinnares.*

Doe wel, zie niet om.

Gedrukt voor rekening van den verzamelaar, Tweede Deel. Te Hanau, 1842. *CXXVII en* 486. *bladz. In gr.* 8*vo.*

Wij haasten ons, den weetgierigen lezer eene korte recensie van het tweede deel eenes werks te leveren, hetwelk wij met genoegen vernemen, van tijd tot tijd meer de aandacht te trekken, en waarvan wij gegronde hoop mogen voeden, dat het wezenlijk nut zal stichten voor de menschheid. Aangenaam zal het ons wezen, om de hoog gewigtige zaak zelve, te vernemen, dat ook deze korte beoordeelende beschouwing, zoowel als die van het eerste deel, zal mogen dienen, om tot de

de lezing en het goede gebruik te meer op te wekken.

De voorrede is vrij uitgebreid; beslaat 127 bladzijden en is geschreven, om de vooroordeelen tegen te werken, een aantal bedenkingen uit den weg te ruimen, en met verscheidene daadzaken bekend te maken; maar ook zoodanig ingerigt, dat men voor de nieuwe geneeswijze al meer en meer kan ja moet worden ingenomen. De inkleeding, wijze van uitdrukken en behandeling mogen dan al de goedkeuring niet geheel wegdragen, niemand verzuime echter daarom de lezing van dit voorberigt, dat meer bevat dan men wel verwachten zou.

Op de voorrede volgt nu deze, den inhoud uitdrukkende, titel: »Verdediging van de Watergeneeskunde en van de regten der menschheid met betrekking tot dezelve tegen zoodanige Doctoren, welke haar zoeken tegen te werken en te verdringen, benevens een voorstel aan alle Staatsregeringen, om dezelve algemeen te bevorderen en te handhaven; alsmede eenige waarschuwingen over de gevaarlijkheid artsenijmiddelen te gebruiken, op kennis van dezelve gegrond. Door den voorzitter van de gezondheidsvereeniging, genaamd: Vrienden der Watergeneeskunde, pleitbezorger bij het Opperhof en toegevoegde regter H. P. RAUSCH, te *Cassel.*" Vrij vertaalde uittreksels met aanmerkingen.

Het werkje van RAUSCH is het dus vooral, dat het eerst hier vertaald en met aanmerkingen van

 den

den verzamelaar in onze taal aan het Publiek, hetwelk omtrent het leven en de gezondheid niet onverschillig is, wordt aangeboden. Dat stukje was die eere wel waardig. Er wordt veel waarheid in gepredikt, stelt het een en andere in een geheel ander licht voor, dan men gewoon was daarover te denken, en is inderdaad geschikt om diep ingewortelde vooroordeelen te leeren kennen, de schellen van de oogen te ligten, en niet slechts eenvoudigen in te lichten, maar ook aan de Geneesheeren en Heelmeesters, ja zelfs aan Regering en Politie, heilzame lessen en waarschuwingen te doen kennen. Hoog ernstig en grondig is hier de zaak behandeld, en wel op zoodanige wijze, dat het voor het minst duidelijk doet zien, dat hier geenszins over een gering onderwerp de pen gevoerd wordt, waar tegen men met geene magtspreuken, het ophalen der schouders, geweldige middelen of ook ironie en bedriegerijen, meer kan te velde trekken, zonder zich zelven bespottelijk te maken en aan eene wel verdiende vernedering prijs te geven. De *allöopathisten* niet alleen worden hier in de engte gedreven, maar ook de zoodanigen, die met halve maatregelen voor den dag komen en het onvereenigbare trachten zamen te voegen (*Allöopathische-Hydropathisten*). Het bijbrengen van eenige sterk sprekende voorbeelden is hierbij ook niet vergeten.

Dan volgen vrij vertaalde uittreksels met aanmerkingen van den *Wegwijzer der Gezondheid*, dat

dat is: de *verklaring van de aanwendingswijze en de uitwerkselen van het frissche Water als het beste behoed- en geneesmiddel.* In twee verhandelingen, namelijk: voor gezonden en voor zieken, verspreid door de *hydropathische* middelpuntige gezondheids-vereeniging te *München* en te *Ansbach*, Prof. KIRCHMAYR, oudste en medestichter, Prof. Dr. OERTEL, stichter van de Watergeneesleer en van deze vereeniging, v. SCHLEMMER, medevoorstander en redacteur van de jaarboeken der Watergeneeskunde.

Gelijk door RAUSCH, zoo wordt ook hier van wijlen den beroemden HUFELAND met hoogachting en eerbied gesproken, als van een' man, wiens talenten en beproefde bemoeijingen niet behooren vergeten te worden; hetgeen Recensent te aangenamer is, daar hij in zijne schatting hem plaatst in eene rij met den grooten BOERHAVE in *Holland*, wiens zinspreuk het was: *simplex veri sigillum.*

In de derde plaats volgt een uittreksel van: *Handboek over de leerstellingen der Watergeneeskunde* (Hydriasiologie), of *over de natuurlijk geregelde geneeskunst met koud water*, door S. M. GRANICHSTAEDTEN, der Arzneikunde Doctor, Magister der Geburtshülfe, K. K. Stadt-Armenarzt, wirkl. ordentlichem Mitgliede der löblichen medizinischen Facultät und ausübendem Arzte in *Wien.* Volgens het voorberigt: een handboek, geen leerboek, dus vrij van alle ingewikkelde wetenschappelijke *Theoriën*, slechts zoo veel bevattende over

 den

den aard en de werking van deze geneeswijze, als noodig is om de opmerkzaamheid der Doctoren op te wekken en hun verder nadenken, navorschen en beproevingen op dezelve te rigten; en om den leeken vertrouwen op de hier aangegeven middelen in te boezemen, en een aan hun standpunt beantwoordend onderrigt mede te deelen: namelijk; hoe dat zij zich, zoowel in staat van gezondheid te gedragen hebben, als ook om ziekten voor te komen, of bij kleine onpasselijkheid of voorboden van gevaarlijke, ja zelfs in geval van nood bij volkomen ontwikkelde ziekten zich zelven hulp te verschaffen of van verouderde kwalen (*Siechthum*) te bevrijden. (*)

Na eenige aanmerkingen, welke niemand ongepast zal kunnen noemen, op dit belangrijk werk, volgt eene vrije vertaling van: *Alles wat de Watergeneeskunde betreft.* Eene leiding als het gevolg eener veeljarige ondervinding: *op welke wijze het koude water door zieken en gezonden met voordeel kan worden aangewend*, enz., door eenen ouden practicus Dr. ROETEL. Onzenthalve had dit uittreksel, waarop door den verzamelaar met regt verscheidene aanmerkingen gemaakt zijn, wel achterwege mogen blijven, hoeveel goeds er ook in ge-

(*) Onder het woord *Siechthum* verstaat men die kwalen, dat kwijnen, hetgeen veroorzaakt wordt door het slikken uit de *Materies medica*, hetwelk NB. de genezing moest bewerken.

gevonden wordt, maar hetgeen ook reeds genoeg gebleken en beter aangetoond is. Iets echter willen wij er voor onzen lezer uit afschrijven:

»Derhalve gij ouders! die het welzijn uwer kinderen wenscht, gij die begeert uwe lievelingen gezond en daardoor gelukkig te zien, geeft hun, wat ik u bidden mag, geene andere dranken, dan melk en water; uwe nakomelingen zullen u daarvoor zegenen. Ik ben overtuigd, dat alleen van deze zoo gering schijnende omstandigheid het welzijn en weedom van millioenen, ja van geheele Staten afhangt; want een gezonde, water drinkende burger wordt niet zwartgallig, houdt geene twistredenen over staatszaken in de bier- en wijnhuizen, laat zich niet ligt opwinden tegen zijne regtmatige regering, integendeel leeft gelukkig en rustig, tevreden met zich en de wereld, arbeidzaam en vrolijk aan de zijde van zijne lieve gade in den kring van gezonde bloeijende knaapjes en meisjes, die gelijk hij slechts water drinken en dus krachtig en vrolijk opgroeijen. (*Benissimo!*)

Vervolgens heeft de verzamelaar, onder den titel van *drie valsche Profeten*, getoond, hoe dwaasselijk men zich tegen deze geneeswijze soms verzet, en hoe gemakkelijk men die tegenstrevers wederleggen kan.

In eene sluitrede, zoo als het hier genoemd wordt, noemt de verzamelaar, tot besluit van dit tweede deel, drie hoofdpunten op ter aanstipping, namelijk de schuld, of het verwijt — de overwinning

door of ten gevolge van het afbreken — en het weder opbouwen.

Deze rede is luimig gesteld, behelst verscheidene onverwachte aanmerkingen, is somtijds scherp en kan evenwel voor sommigen dienen, ter bevordering der verdedigde allerbelangrijkste zaak. In dezelve geeft de verzamelaar te kennen, dat hij het doelmatig vindt, over zeker punt Dr. RAUSCH' te laten spreken en wel in de oorspronkelijke taal, waarom men dan ook achteraan vindt geplaatst de vijfde afdeeling van zijn werkje, behelzende voorstellen tot het algemeen oprigten van *Water-Genees-Toestellen* en het benoemen van een *Water-Geneeskundig Toevoorzigt*, in het Hoogduitsch. Iets dat in zulk een zonderling zamengesteld werk, doorspekt met een aantal uitheemsche woorden in verschillende talen, niet zoo geheel vreemd kan voorkomen.

Wij eindigen deze beschouwing met de betuiging, dat wij met de groote zaak, hier voorgestaan, meer en meer ingenomen worden en met den wensch, dat de uitkomst gelukkig zijn zal, terwijl wij er bij kunnen voegen, dat eene proef naar dit werk genomen, de schoonste uitkomst meer en meer belooft en verzekert.

De Kaleidoskoop van JONAS. *Te* Dordrecht, *bij* H. Lagerwey, 1842. 220 *bladz.* *In gr.* 8*vo.* *De prijs is f* 2,80.

Zonder eenig voorberigt, wordt deze *kaleidoskoop*

koop

koop de wereld ingezonden, zeker in het vertrouwen, dat velen, van hunne jeugd af met dit vreemde woord ingenomen, uithoofde van de fraaije voorwerpen, daardoor alleen tot het aankoopen zullen worden opgewekt.

Het titelplaatje zal ook wel bij de beschouwing den lust tot lezen bij menigeen opwekken, die een vriend is van iets nieuws en vreemds, en gaarne eens lacht.

De inhoud is: De eerste Januarij. De Leuningstoel. Het Bal. De Nachtwacht. Onaangename en hatelijke Menschen. De Auteur. De bezige Ledigaard. Sympathie. Het Ros en het Paard. De Tong. De Post.

Men ziet hieruit, dat er voor verscheidenheid wel gezorgd is, en verwacht niet onnatuurlijk, dat hier een allerlei zal voorkomen, waarin ernst en luim elkander afwisselen; en men zal zich dan ook niet bedrogen vinden, mits men dat luimige ook eens opvatte in den zin van eenigzins triviaal; laf en gezocht, want daarvoor heeft zich de Schrijver, uit zucht om aardig te wezen, niet altijd weten te hoeden. Zelf zegt JONAS ook hier:

»Schoon ook voor hem de eer geen waterbel is, die een poos op den adem der Zefirs gedragen, weldra barst; schoon ook voor hem het geld geen ellendig slijk is, dat hij naauwelijks met de vingertoppen durft aanraken, zoo hebben echter deze beide Feeën geen zoo schitterende bekoorlijkheid voor hem, dat hij er zijn gevoel voor verwringen of zijn geest voor aan kluisters zou leggen. Neen!

even als de vlinder moet hij onbelemmerd kunnen rondfladderen: onverhinderd nu eens op het citroenkruid der vrolijkheid en scherts verwijlen en op de klokbloem der dwaasheid verpoozen, om dan weder door de reine atmosfeer op vlugge wiekjes te dartelen, en vervolgens op de witte moerbezie, als het symbolum der wijsheid, neder te strijken. JONAS wil vrij zijn, zoo vrij als de vogels in het woud; niet als de tam gemaakte en geblinde sperwer, die op de hand medegenomen en eerst dan van zijn kap ontdaan wordt, als men hem een prooi aanwijst; maar onbeteugeld, ongedwongen. Gelijk de pijl van den Parther, wil hij door het luchtruim snorren en als een bliksemschicht op zijn buit nederstorten. Maar hij wil het beeld niet zijn van de gier, die met de wreedheid en sterkte des tijgers, de lafhartigheid en vraatzucht van den jakhals vereenigt, en als een moordenaar steeds op weêrloozen buit aanvalt. Neen! zelfs de overmagt vreest hij niet; veel minder dus, dat hij zijn kracht zal aanwenden, om den zwakke te verpletten, of de schuldelooze duif aan te grijpen met den klaauw eens adelaars."

»JONAS! gij wilt derhalve nu eens fladderen als de kapel en vrolijk zijn als de leeuwerik,

die zijn sangen uitschatert in de wolken,

dan weder wijs wezen als SOCRATES en even als CHRYSOSTOMUS een *guldenmond* zijn, om vervolgens met den geessel der satyre een PIETRO ARITINO of een CAMOENS op zijde te streven?"

»Ja

»Ja en neen; in allen geval zou ik het zoo bont niet maken, dat ik mij een verbanning naar *Sina* op den hals haalde, of dat ik, even als NASO, naar de woeste wateren van den *Pontus Euxinus* werd gezonden; en ik zou reeds tevreden zijn, wanneer het publiek, zonder een tweeden druk van mijn werk te verlangen, niet uitriep: »dit boek is goed om gelezen te worden, wanneer men niet in slaap komen kan."

»Welligt zal mén grimlagchen, dat ik, na de uitmuntende eigenschappen van mijn leuningstoel bewierookt te hebben, de mollige zitting nog verlaten wil, om als een vlinder over de bloemen te zweven, en als een vogel het uitspansel te doorklieven. Maar kan dan niet de geest den aardbol rondkruisen, terwijl het ligchaam aan den zachten zetel geboeid blijft? Kan de ziel dan niet tot in de verborgenste schuilhoeken doordringen, terwijl de zigtbare ledematen zich niet van haar plaats bewegen? Het is de prôza-mensch alleen, die aldus grimlagchen kan; hij begrijpt niet, dat de dichter met de vlugt van den vogel des dondergods de gansche wereld kan rondvliegen, zonder dat hij zijn oude stoel of de vrolijke warmte van zijn porceleinen haard, een oogenblik behoeft te verlaten. Dit voorregt heeft ook JONAS, en al had het leven geen andere bekoorlijkheden voor hem, dan zou hij reeds daarin zijn geluk en zijn zaligheid vinden."

Ondertusschen is hier het attisch zout ook niet ver-

vergeten, en kan veel dat hier voorkomt voor lezers als hier bij voorkeur blijken bedoeld te zijn, voordeelig werken en zal zelfs misschien het anders niet zeer behagelijk inmengen van andere talen, vooral van het Fransch en Latijn zelfs, daartoe bevorderlijk kunnen zijn. Scherp is soms onze JONAS, zeker omdat hij oordeelt als een WYTTENBACH (ὁ πάνυ) (*), of *door dit geneesmiddel, of door geen ander, zal men genezen kunnen worden*, en wij gelooven, dat ook hij hierin niet geheel mis geraden heeft. Wij kunnen ons niet weerhouden een staaltje aan te voeren:

»Ik ken jonge lieden, ja zelfs mannen van een leeftijd, waarin de oceaan des verstands stiller en dieper stroomt, die nooit aan iets anders een vlugtige lectuur wijden dan aan de Revue Encyclopédique en de Allgemeine Litteratur-Zeitung, terwijl zij een half dozijn grondstellingen van SCHLEGEL in hun hoofd hebben, even als de schooljongen eenige Fransche woorden, die hij zich nogtans niet weet te herinneren, wanneer de ondermeester slim genoeg is om hem dezelve door elkander te vragen. Ik heb echter, zoowel in mijn leuningstoel als in het publiek, enkelen hunner glimlagchend moeten bewonderen, over het fin de bouche, waarmede zij den schijn aannamen alsof zij de daarin beoordeeld wordende letterkundige voortbrengsels van het begin tot het einde ge-

(*) Aut hac aut nulla medicina curabitur.

gelezen hadden: maar ik heb er mij ook wel eens mede vermaakt, om hen schaakmat te zetten; en ik kan dergelijke vlugge door weinig arbeid veel schijn aannemende vernuften geen beteren raad geven, dan zich ijverig te oefenen in de kunst van retireren. O! dat is een heerlijke kunst, waardoor menig veldheer, die den slag zou verloren hebben, zijn slapen met een blinkend eerlaurier getooid zag. Het is eene behendigheid, die aan het terrein der wijsheid grenst, vooral wanneer men zorg draagt, dat de hielen of de rug geen enkel likteenen vertoonen, waardoor men als een laffe vlugteling zou gebrandmerkt staan."

»Al kent men BELLAMY's juweeltje »ROOSJE" niet, dan weet men toch, dat er in *Zeeland* op het strand een zeker vischje gevonden wordt, hetwelk telkens ontsnapt wanneer een rappe hand het in den mullen zandgrond wil betrappen. De naam van het diertje is *smelt*, en wanneer ADOLF aan hetzelve de kunst van retireren wilde afzien, dan geloof ik toch dat hij tot mindere schande van zich zelven, zich meer uit allerlei gevaren zou redden, die hem thans aangrimmen: En behaagt dit beeld u niet, ADOLF! of valt de reis naar *Zeeland's* strand u te moeijelijk, welaan! begeef u dan naar een Hollandsch moeras of waterpoel, en leer van den gladden paling hoe gij de handen moet ontglijden, wanneer men gereed is u de huid af te stroopen. Of wilt gij een métaphore, die welligt beter met den aard van het onderwerp over-

overeenkomt, sla dan het oog op het kwikzilver. Niet alleen dat het zich tot in het diepst der aarde een weg weet te banen, maar iedere reet en elke spleet die het ontmoet is een veilig toevlugtsoord: de behendigste vinger die het wil aanvatten, ziet zijne pogingen schipbreuk lijden, en eerder zal een bolletje ter groote van een bakerspeld zich in duizend onderdeelen laten splitsen, dan de loerende en achtervolgende hand toestaan, dat zij het als buit bemagtige...."

»Maar het is te edelmoedig, dat ik u nog goeden raad wil schenken. Het is als stond ik aan de lastige vlieg of mug toe, dat zij zich onverhinderd op mijne vingers plaatste, om mij het bloed af te zuigen, of dat ik aan een dief den weg wees, hoe hij het veiligst in mijn huis kon binnendringen, om mij mijne schatten te ontrooven. Gij zelf zoudt mij uitlagchen over mijne edelmoedigheid; want gij zijt te lastig en te ondragelijk: gij zijt gelijk aan een doodshoofd op een vrolijk feest. Zoo verfrisschend als, na lange droogte, de regen is voor planten en kruiden, zoo verfrisschend is mij een vriend, met wien ik de schoonheden bewonder, waar ik die ook aantref en met wiens geest mijn geest instemt, om het verhevene, treffende, roerende van ieder kunstgewrocht gade te slaan. Maar zoo vervelend als mij de regen is, die dagelijks in onbedwongen stroomen op de velden nederstort, zoo vervelend is mij ADOLF, wanneer hij telkens, gelijk een snaterende gans, in

in mijne gesprekken invalt, den kop omhoog steekt en het schoonste beeld bezoedelt, even als een spiegel dof wordt, door den adem des monds."

Onze JONAS zegt wel, dat hij zeer ingenomen met de verbeeldingskracht, gaarne een grootere mate daarvan ontvangen had, maar wij kunnen den lezer verzekeren, — en hij zal dat nu ook, al is het niet op het woord van eenen recensent, wel willen gelooven; — dat hij geen gering aandeel daarvan ontvangen heeft.

»Ik heb," verklaart hij hier ergens, »geen verbeeldingskracht, die als een wild paard over de velden rent; evenmin ben ik een hypersofist, die in ongekende sferen ronddwaalt; wel gaat mijne verbeelding een weinig verder dan het wezenlijke, doch dit heb ik met alle menschen gemeen; en nogtans ben ik zeer sympathetisch. Als ik, bijvoorbeeld, onder het gehoor ben van iemand, die voor een aanzienlijke vergadering den catheder beklommen heeft, dan breekt het angstzweet mij uit, wanneer ik hem de woorden stamelend en verward hoor uitbrengen. Als ik zie, hoe hij zijn volslagen gemis aan fijn gevoel tracht te vergoeden, door met de armen te zwaaijen, te houwen, te roeijen, te scheppen en te schermen, dan wordt het mij zoo beklemd om de keel, alsof ik mijn das ongehoord stijf had toegegespt; en als ik hem in voorovergebogene houding naar den laatst uitgestooten zin zijner voorlezing zie zoeken, dan maak ook ik onwillekeurig een kleine buiging met het hoofd,

hoofd, even alsof ik hem te hulp wilde komen. Maar, wanneer ik hem bij eene edele houding ieder gevoel, iedere aandoening, iedere gemoedsbeweging met derzelver bijzonderen toon en maatregeling hoor uitdrukken, of hem leven, gevoel en hartstogt aan zijn rede zie mededeelen, dan beweeg ik mij als in een fijneren dampkring,

dan is mijn ziel zoo ligt gelijk een veêr.

Ben ik in een gezelschap getrokken, waar verveling een verzwakkend vermogen op het zenuwgestel van anderen uitoefent en geeuwen doet, dan voel ook ik, door de werking der spieren, mijn onderkaak nedertrekken; en weldra geeuw ik even smakelijk als mijn voorgangers. In den circus van BLONDIN kan ik, bij gevaarlijke halstoeren, niet nalaten mij te buigen en te krommen en te wringen in die houdingen, welke noodig zijn om de kunstenaars voor een doodelijken val te behoeden. Als ik eene woning binnentreed, waar een braaf gezin, door slag op slag getroffen, de biddende handen naar den hemel uitstrekt en om redding smeekt; en wanneer dan onverwachts een engel aansnelt, om balsemolie in de wonden te gieten, dan wordt op eens mijn gekneld gemoed van de looden klomp ontheven; de Enceladus-berg is van mijn borst afgewenteld, en met een op de vleugelen der blijdschap rondzwevend hart, verbeeld ik mij, zelf die reddende engel te zijn!"

Hij heeft hier dan ook aan zijne verbeelding soms ruimschoots bot gevierd, zoodat hij zelfs door

som-

sommigen niet van overdrijving zal kunnen worden vrij gepleit; evenwel gelooven wij, dat hij daardoor niet alleen sommigen te meer vermaken zal, maar ook, dat hij juist hierdoor te beter bij anderen doel zal treffen. Men wil toch zoo gaarne geprikkeld worden en bemint, van het gewone afkeerig, het geoutreerde. Zou men het soms afkeuren, dat onze JONAS zoo vele vreemde woorden hier gebruikt heeft, hij toont daarentegen zeer wel te weten, dat aan de beaumonde geene ondienst bewezen wordt, wanneer men wat veel in haar veronderstelt, en b. v. ook van *vampier* spreekt, zonder eenige verklaring, al heeft men in *natura artis magistra* deze schepselen ook nog nooit gezien, of van heldendichters, wijsgeeren, enz., uit de ware of fabelgeschiedenis, die men nooit heeft leeren kennen, gewaagt. Om kort te zijn, onze JONAS zal met deze zijne *kaleidoskoop*, indien wij ons niet bedriegen, velen behagen, en hopen wij daarbij, ook voor velen niet vruchteloos geschreven hebben. Wij noodigen hem dus gerustelijk uit, om in het vervolg nog meer van dezen aard uit zijnen voorraad te leveren, en verklaren aan het slot, dat wij over het algemeen met hem hier gaarne kennis gemaakt hebben. Alleen duide hij het ons niet ten kwade, dat wij hem raden, om zijne satyrieke pen niet al te veel toe te geven, noch aan het *ridendo dicere verum* zich al te zeer over te geven. *Omne nimium vertitur in vitium.*

Christophilus. Christelijk Jaarboekje voor 1844. *Proza en Poëzij, bijeenverzameld door onderscheidene Godsdienstvrienden. Met drie staalplaten. Vierde jaar. Te* Nijmegen, *bij* J. F. Thieme, 1843. 296 *bladz. De prijs is f* 3,60.

Met genoegen lazen wij in het korte voorberigt, dat de redactie hare tevredenheid betuigt, over de goede ontvangst, welke dit jaarboekje voortdurend ten deele valt, waardoor zij aanmoediging genoeg ontvangt, om op den ingeslagen weg rustig voort te gaan. Vooral verblijden wij ons hierover, omdat deze *Christophilus* niet slechts met een fraai uiterlijk gewaad versierd, maar ook ván eenen prijzenswaardigen inhoud voorzien is, en de geplaatste proza- en poëzij-stukjes van eenen goeden christelijken zin getuigen en het geheel eene stichtelijke lectuur oplevert. Men behoeft ook slechts den inhoud der bijna een vijftigtal opleverende stukjes in aanmerking te nemen, om overtuigd te worden, dat het hier aan geene afwisselende verscheidenheid ontbreekt. Eenige daarvan munten uit en hebben iets bijzonder aantrekkelijks, andere prijzen zich wegens de zaken aan en zelfs de zoodanige, welke zich niet boven het middelmatige verheffen, zullen aan sommigen niet onwelkom wezen.

Het is ons niet mogelijk hier over de meerdere

of

of mindere waardij van elk derzelven ons gevoelen te zeggen, daartoe zou ons de ruimte, voor zulk een boekje te bezigen, veel te beperkt zijn. Wij kunnen over het algemeen gunstig er van getuigen, en er bij verklaren, dat ook de tijdsomstandigheden in eenige zeer goed voor oogen zijn gehouden, b. v. in datgene, hetwelk getiteld is: *Geloofsijver*, waarbij men ook wel het vijfde: *de Martelaren*, door WANSLEVEN, brengen kan, dat, niettegenstaande deszelfs uitgebreidheid, wel tot een der beste gerekend zal worden, gelijk ook het *Lievelingsplekje*, door VAN SCHAICK geleverd, en men vergete niet daar onder ook te tellen: *de vrome Huismoeder aan den vroegen morgen*, hetwelk eene edeldenkende vrouw, welke het inzond, waardig is; en *het Gebed* van V. D. H. Onder de dichtstukjes lazen wij gaarne; *de Regenboog bij onweder*, door den Eerw. jeugdigen dichter N. BEETS, en deelen, wegens het kenmerkende, den lezer uit dezelve het stukje: *aan mijn' oudsten Zoon*, mede, door IS. DA COSTA:

Mijn zooon, mijn eersteling, heeft zich een Lid beleden,
Werd als een Lid begroet van JEZUS kerk op aard!
Heil hem! heil dezen dag! met tranen en gebeden
Ga stille lof en dank in onze ziel gepaard!
Ja, dank en lof aan Hem, die 't oudren wilde geven
Het kind, voor achttien jaar met Zijnen doop besprengd,
Als jongling aan hun zij' den stond te zien beleven,

Die aan 't geschokte hart een nieuwe roepstem
brengt.
Ja, tranen bij het zien op schuld, ellende en zonde,
Maar tranen, waar de blik op 't Gods-Lam
heen door dringt,
Wien aan het hout des vloeks die schuld het hart
doorwondde,
Maar, aan dat hout geboet, in Liefdes diepten
zinkt. —
Mijn Zoon! hoor onze beê, en hoor' haar God
van boven,
De God des levens, der genade, des herstels!
Wien slechts de levende, de levende zal loven,
De God van ABRAHAM, de Goël ISRAËLS.
»O! laat ook dezen voor Uw aangezichte leven,
Ook deze spruit van 't Volk, door U gekend
weleer!
Hij leve, een lid dier kerk, die steeds U de eer
zal geven,
Veroverd op den dood door 't sterven van haar
Heer!"

Wij prijzen het goed gebruik van dezen *Christophilus* aan, en wenschen deszelfs gelukkigen voortgang.

1813

1813 *op het Grootvaderlijk Graf herdacht; Geestenstem in November* 1843, *van* G. A. C. W. MARQUIS DE THOUARS. *Te* Utrecht, *bij* J. G. Andriessen, 1843. 24 *bladz. De prijs is f* 0,30.

Ziet hier, lezers! een boekje, waaromtrent twee zaken ons onverklaarbaar zijn. De eerste is, hoe iemand zulken onzin schrijven kan, en de tweede, hoe hij er een uitgever voor vindt. Het zoogenaamd gedicht wordt voorafgegaan door eene episode uit de Roman: *de Rozenridder, of ontwaking en vergelding*, zoo mogelijk nog grooter onzin dan de rest. Wij hopen dat de Schrijver een inwoner is der provincie *Noord-Holland*, en waarom geachte lezer? om reden, dat men aldaar een *zeker* gesticht vestigt. Althans men betaalt er de opcenten op de belasting voor.

Museum voor de Nederlandsche Jeugd. Verzameling van leerzame en onderhoudende mengelingen voor het aankomende geslacht. Door C. VAN DER VIJVER. *Met platen. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren. *IV en* 282 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1,50.

Dit Museum is eigenlijk eene nieuwe verbeterde uitgave van de uitverkochte *Nieuwe Schatkamer*

voor de Nederlandsche Jeugd. De Heer VAN DER VIJVER heeft er een aantal stukjes uit weggelaten, en andere, deels van eigen vinding, deels van hetgeen van elders werd opgespoord, derzelver plaats doen vervangen. Daar er geene kenteekenen zijn gebezigd ter onderscheiding, en wij de *Schatkamer* niet voor ons hebben ter vergelijking, kunnen wij over de verbetering niet oordeelen. Wel kunnen wij zeggen, dat wij verscheidene oude bekende hier hebben aangetroffen, en moeten er bijvoegen, dat er eenige onder gevonden worden, welke wij hier niet verwacht hadden, omdat wij ze voor de jeugd minder geschikt keuren, b. v. omtrent de vertelling van *Blaauwbaard.* In het algemeen moeten wij de aanmerking maken, dat het eene al te bonte zamenstelling is, waarbij niet genoeg op het oog gehouden is, voor welke jeugd dezelve dienen moet, van welken leeftijd.

Anders kunnen wij dit *Museum* gerust aanbevelen, waaruit de jeugd niets dan hetgeen goed is leeren zal, en hetwelk grootendeels tevens eene aangename lectuur oplevert. Van wege de uitvoering prijst zich dit kinderboekje ook aan.

Vrien-

Vriendelijke raad aan zorgdragende Moeders, Bakers en Minnen, omtrent de eerste opvoeding van kleine kinderen; vooral ter voorkoming van klierziekten en verkromming der beenderen. Vrij bewerkt naar het Hoogduitsch van H. G. C. JAEGER, *Dr. Med. et Chir. te* Eckernförde. (*Uitgegeven ten voordeele van eene ongelukkige Weduwe*). *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1843. 36 *bladz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 0,25.

Al ware het alleen om het goede doel met de uitgave beoogd, zouden wij ieder moeder aanraden dit boekje te koopen, maar wij doen dit nu te meer, daar hetzelve hoogst nuttige, op ondervinding en waarheid gegronde, lessen en wenken bevat, die, werden zij meer ter harte genomen, nuttiger en beter op het opkomend geslacht zouden werken.

Wij bevelen het aan de overdenking van haar, voor wie het werd geschreven, volgen zij toch de voorschriften hierin vervat op, zij zullen er zich wel bij bevinden.

De Diergaarde te Parijs, *geïllustreerd en vermeerderd met eenige aanteekeningen wegens die van* Londen *en* Amsterdam. *Zes eerste afleveringen. Te* Amsterdam, *bij* Elix & C°. 1842. *Prijs per aflevering f* 0,90, *franko per post f* 1,00.

Wij leven in eene eeuw van vooruitgang (!)? — Er is niets wat niet veranderd, vermeerderd en verbeterd? wordt. Dit is ook het geval met den boekhandel, althans met de uitgave van boekwerken. Dagbladen, maandwerken en muren zijn vervuld en overdekt met aankondigingen van nieuwe of oude herdrukte, thans *geïllustreerde*, werken, en de groote menigte, die vroeger vele dier boeken ongekocht liet blijven, omdat ze te duur of te volumineus waren, teekent thans in om der afbeeldingen wille, en omdat men nu voor hetzelfde geld letterdruk en platen heeft. Over het algemeen is Recensent geen voorstander dezer wijze van uitgeven, maar bij een werk als het onderhavige maakt dit een verschil. Immers wil men de beschrijving der dieren wel verstaan, dan behoort men de afbeelding daarbij te hebben, en deze moet weder goed uitgevoerd en welgelijkend zijn. Wij moeten de uitgevers dezer diergaarde lof toezwaaijen over de nette uitvoering, den duidelijken letterdruk en de goede houtsneden, welke

ge-

gezamenlijk dit werk tot een nuttig en aangenaam boek maken.

Buiten de menigvuldige houtsneden, ontvangen de inteekenaren nog 50 groote en 4 op staal gegraveerde platen, benevens de portretten van BUFFON en CUVIER en den platten grond des plantentuins te *Parijs;* waarlijk aanmoediging genoeg, om op dit net en belangrijk werk in te teekenen.

Wij wenschen den uitgevers eene ruime deelneming, en hunnen lezers veel genoegen!

Vergeet mij niet. Jaarboekje voor 1844. *Te Zalt-Bommel, bij* J. Noman en Zoon. *De prijs is ƒ* 3,90.

Neen! wij zullen u niet vergeten, al zijt ge een nieuweling onder de Almanakken, bevallig Jaarboekje! dat u zoo gunstig onderscheidt; wij willen u gaarne aankondigen en de aandacht onzer lezers op u vestigen, met uwe aangename afwisseling van meestal keurige poëzij en gekuischte proza, in een zoo bevallig kleed gehuld.

Wij wenschen u de vereischte ondersteuning bij uwe intrede in de letterkundige wereld, wij wenschen u vele lezers in toenemende getale, en gij zult hun wel voldoen. — Ga in volgende jaren zoo voort, als gij nu aanvangt, en wij durven u verzekeren, dat men u gaarne zal zien en u niet zal vergeten.

Almanak voor kinderen in miniatuur, uitgegeven door T. VAN SPALL *en* P. J. V. DUSSEAU. *Tweede jaargang. Te* Schoonhoven, *bij* S. E. van Nooten. 111 *bladz. De prijs is f* 0,50.

Een lief nieuwjaarsgeschenkje voor kinderen, waaruit zij nuttige lessen van godsvrucht en gehoorzaamheid kunnen leeren en dat wij aan ieder aanbevelen. De plaatjes zijn allerliefst en de inhoud aangenaam afgewisseld.

Groninger Volks-Almanak voor 1844. *Achtste jaargang. Met platen. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens. 206 *bladz. De prijs is f* 0,75.

Wij lazen deze Almanak met genoegen. Dezelve bevat vele lezenswaardige, oudheidkundige en plaatselijke bijzonderheden, die grootendeels zeer belangrijk mogen genoemd worden, terwijl de verdere inhoud zich door keurigheid en aangenaamheid aanbeveelt.

Al-

Almanak ter bevordering van kennis en goeden smaak, voor het schrikkeljaar 1844. *Zeventiende jaargang. Uitgegeven door het Departement* Leens *der Maatschappij:* Tot Nut van 't Algemeen. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens. 138 *bladz. De prijs is f* 0,30.

Dit Jaarboekje bevat, buiten den gewonen inhoud der Almanakken van dag, datum, vertrek van veerschepen enz., een gemengden inhoud van proza en poëzij, waaronder eenige niet onbelangrijke bijdragen. Wij onthouden ons van verdere beoordeeling, te meer, daar het is uitgegeven door een der Departementen van de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen.*

Landhuishoudkundige Almanak ten dienste van Land- en Buitenman, (met bijvoeging van de Maandelijksche Tuinoefeningen van wijlen den Hoogleeraar J. A. UILKENS). *Voor het schrikkeljaar* 1844. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens. 96 *bladz. De prijs is f* 0,30.

Hierin komen verscheidene voor den landman nuttige wenken en voorschriften voor, afgewisseld met eenig mengelwerk, hetwelk ons echter niet zeer behaagde. Wij begrijpen althans niet, wat *de*

de oude Sl. en *de zonderlinge lijkpredikatie* hier beteekenen; wij hadden liever gezien, dat men ze achterwege had gelaten; zij zijn hier niet te huis, evenmin als onzes inziens in eenig ander Jaarboekje.

Nuttige en aangename Tijdkorter in ledige oogenblikken; voor het schrikkeljaar 1844. *Voorzien met alle Jaar-, Paarden- en Beestenmarkten.* 32*ste jaargang. Te* Groningen, *bij* A. Hazelhoff. *De prijs is f* 0,25.

De Heer HAZELHOFF gaat steeds op dezelfde wijze voort en tracht door zijnen tijdkorter nut te stichten. Wij wenschen, dat hij dat doel meer en meer moge bereiken en daardoor zijnen arbeid beloond vinde.

MEN-

MENGELWERK.

BEANTWOORDING DER VRAAG:

Is het gebed, bij het bezoeken van kranken, altijd aan te raden?

VOORGELEZEN IN EENE RINGVERGADERING TE *HARDERWIJK*,

DOOR

A. DEKKERS,
Predikant te *Garderen*.

(*Vervolg en slot van bladz.* 636).

Stappen wij van den zieke

II. tot den krankbezoeker over, en onderzoeken wij, welke beletselen des gebeds bij dezen kunnen aanwezig zijn?

Twee hoofdbeletselen komen mij hier voor de aandacht:

a.) zijne onbekendheid met den zieke;
b.) eene ongunstige gemoedsstemming, waarin hij bij deszelfs bezoek verkeert.

a.) Iederen herder en leeraar is ongetwijfeld de zorg opgelegd, om de leden zijner Gemeente te leeren kennen. »Onderscheidene menschen nu," ge-

gelijk KUNTINGHE aanmerkt, (*) »hebben onder»scheidene raakpunten, van welke zij het zekerst »te treffen zijn; deze te kennen en overeenkom»stig dezelve zijne redenen in te rigten, is het »werk van een' menschkundigen leeraar: welke, »te dien einde, altijd, wanneer hij zijne leerlin»gen tot het een of ander wil aansporen, vooraf »onderzoeken zal, welke het hoofdkarakter of de »hoofdneiging zijner leerlingen zijn, en of hij der»halve, bij voorbeeld, overeenkomstig daarmede, »eenen scherperen, dan zachteren toon moet ge»bruiken, of de bestraffende, dan veeleer de ver»manende toon in zijne aanspraken moet heer»schen, of hij meer moet dreigen dan beloven, »of hij sterker op de zucht naar eer dan op de »zucht tot geluk moet werken, en wat van dien »aard meer zijn mag. — Dezen trek van mensch»kunde zien wij op het helderst schitteren in het »onderwijs van onzen Goddelijken Meester. Sprak »Hij, bij voorbeeld, met de Farizeën, wier stijf»zinnige vooroordeelen en voor opgevatte haat te»gen eene meer zuivere zedeleer hun voor alle »zachtere indrukken onvatbaar maakten, wij hoo»ren Hem, op hoogen toon berispen en bedrei»gen. Had hij voor zich integendeel eene menigte »van toehoorders, die den regten weg zochten, »maar door hunne ontrouwe leidslieden daarvan »verre afgebragt, dien niet konden vinden; Hij »noo-

(*) *Gesch. der Menschh.* IX D. *Aanmerkingen* p. 81.

»noodigt hen tot zich met de uitlokkendste be»woordingen. Zoo werkte Hij voorts op den af»keer van ongeluk en de bij elken mensch na»tuurlijke vrees voor hetzelve; wanneer Hij, bij »voorbeeld, het laatste gerigt op de voor allen, »die Hem ongehoorzaam waren, vreesselijkste wijze »afmaalde, of de ijsselijkheid der toekomende straf»fen, door de verschrikkelijke uitbeeldingen, van »het dal Hinnom ontleend, verlevendigde, te we»ten van een eeuwig vuur, van eenen altijd kna»genden worm, van eene plaats van geween en »tandengekners; terwijl integendeel de heerlijke »beschrijvingen, die Hij van de hemelsche geluk»zaligheid gaf, als van eenen aangenamen maaltijd, »waar men met ABRAHAM, ISAÄC en JAKOB en an»dere vrome menschen aanzitten, van eene brui»loft en dergelijke, toonde, hoe Hij ook op de »ingeschapene zucht tot geluk wist te werken. — »Hoe natuurlijk wist Hij ook de verbeelding op »te wekken en aan het verstand dienstbaar te »maken? Vooral door heerlijke, hetzij verschrik»kelijke, hetzij aanminnige beschrijvingen, naar»mate het voegde; waarvan wij inzonderheid de »voorbeelden vinden in Zijne gelijkenissen, om »slechts te noemen die van den verloren zoon, »van LAZARUS en den rijken man, van den Fa»rizeër en den tollenaar en van den barmhartigen »Samaritaan."

Behoort de herder en leeraar zich, ook in dit opzigt, bij *al* zijne verrigtingen, naar den geze-

gen-

genden Verlosser te vormen; — zegt HERINGA (*) met regt, dat »bij verzuim en verkeerde behan»deling, de goede vrucht der *herderlijke* zorg »verloren en het kwade verergerd wordt;" — hoe geldt dit dan inzonderheid van onze bezoeken bij kranken en van de gebeden, die wij voor hen zullen opzenden!

Naarmate deze minder afleiding hebben en zich meer opgewekt voelen om ons te hooren, — naar die mate kunnen wij hen eerder ontmoedigen of troost inboezemen. Indien wij nu, door onze schuld, eens harde woorden bezigden, waar wij de verslagene harten hadden moeten laven, — indien wij onbezonnen vergift in plaats van medicijn aanboden, — indien wij een middel, dat tot den vrede des lijders had kunnen dienen, verzuimden, — en indien wij dit alles bevestigden met een gebed tot den Hartenkenner, den Heilige meenende te behagen met een' leugen in den mond, — Gel. Broeders! zouden wij dan niet schuldig zijn aan eene ziel, ons toevertrouwd, wij, die eenmaal rekenschap zullen moeten afleggen van ons gewigtig rentmeesterschap!

Voorzeker, uit het te voren gezegde heeft het ook reeds genoegzaam kunnen blijken, wij behooren de behoeften der zieken te raadplegen en daar naar het gebed in te rigten. Maar dit kunnen wij niet, zoo wij hunne behoeften niet *kennen*. Moeije-

(*) *Kerkel. Raadvr.* III D. II St. p. 150.

jelijk is het tot die kennis te geraken. Door vroegeren omgang evenwel, door het raadplegen van anderen, door een uitlokkend gesprek met den zieke, door een verstandig waarnemen van de leiding zijner gedachten, en door zoo vele andere hulpmiddelen, baant men zich hiertoe den weg. Heeft men dit, onder inroeping van 's Heeren hulp, naar zijn vermogen gedaan, dan mag men op Gods genadige goedkeuring of verschooning hopen. Doch is de krankbezoeker *geheel onbekend* met den zieke, met diens toestand, met diens behoeften, dan is het gebed, gelooven wij, *niet* aan te raden.

b.) Een tweede hoofdbeletsel des gebeds, in den krankbezoeker gelegen, noemden wij eene ongunstige gemoedsstemming, waarin hij, tijdens zijn bezoek, verkeert. Zal de herder aan het ziekbed met die warmte, met die hartelijke belangstelling, met die innige deelneming bidden, welke hem betaamt, dan behoort hij ongetwijfeld in eene godvruchtige stemming te zijn. Dan moet hij zich geheel verplaatsen in de gesteldheid van den kranke. Dan moet hij deszelfs waarachtig heil begeeren, zóó welmeenend, zóó vurig, alsof het zijn broeder, alsof het zijn vader ware. Dan moet CHRISTUS door het geloof leven in zijn hart. Hoe meer dat geloof wortelen schiet, des te krachtiger zal het zich uiten tot welzijn van anderen. De ondervinding leert ons dit. Het voorbeeld van de Apostelen kan het bevestigen. — Welk eene ver-

teederende en bezielende taal, vol van vuur, vol van geest en leven, voert een JOHANNES, getrokken tot zijnen Heer, door onwederstaanbare liefdekoorden! Welk eene opoffering, welk een medelijden, welk eene zeggenskracht en ware welsprekendheid blinkt in eenen PAULUS uit, terwijl zijn leven CHRISTUS is! Zeer schoon merkt hieromtrent ERNESTI aan, in zijne *oratio de Quinctiliani dicto: pectus est, quod disertos facit* (*) »praeclare et magnifice PAULUS: quis vestrum af»fligitur, quocum ego non pariter affligar? Quis »vestrum ab aliorum vel errore, vel exempl »noxam trahit, ut ego non dolore incendar? »Etiamsi me haud pari amore redametis, tamen, »tamen vitam pro vobis profundere paratus sum. »Adeo ille alienis bonis malisque omnibus plus »quam suis commovetur! Sed unde praeclari illi »motus? Unde illi magni sensus in oratione omni »eminentes? *Amor* CHRISTI *tenet nos*, inquit. *Non »mihimet ipse placeo; non vestra expeto, sed »vos: non haec caduca specto, sed futura illa »immortalia.* Hinc, hinc magnitudo illa et subli»mitas, non ab arte ulla, aut artis praeceptis, »quae ille cum ignarissimis ignorabat."

Het geloofsleven van den godvruchtigsten herder en leeraar is intusschen niet gestadig onbeneveld. »De predikant," zoo zeggen wij met HERINGA, (†) »heeft

(*) *Opusc. Orat.* p. 26, 27.
(†) *Kerk. Raadvr.* I St. p. 78.

»heeft met alle andere menschen zijne zedelijke »zwakheden en gebreken, hem ligtelijk buiten de »gemoedsstemming brengende, die bij zijne heilige »bediening zoo betamend en voor den gezegenden »indruk van dezelve zoo noodig is. Zinnelijke »neigingen verrassen ook het godvruchtige gemoed »en trekken het, zelfs te midden van gewigtig »ambtswerk, of van verhevener betrachtingen en »edeler bedoelingen." Onderstellen wij nu, dat een anders welmeenend en getrouw herder zich in zulk een geval bevindt. Zijn geloofsoog op de genade van zijnen Heer en Zaligmaker is, om welke reden dan ook, op zeker oogenblik, niet helder. Hij kan met geene regte vrijmoedigheid voor zich zelven, laat staan voor en met een ander in het gebed gaan. Op dat oogenblik laat een zieke hem verzoeken, om bij hem te komen. Hij moet erkennen, dat dezen een gebed nut aanbrengen kan. Wat nu gedaan? Hier schijnt eene *collisie* van pligten plaats te grijpen. Het zoude mij gevoegelijk voorkomen, om den algemeenen regel, door de Moralisten voor dusdanige gevallen opgegeven, hier toe te passen. Geeft de zieke zijne begeerte te kennen, dat men hem voorga in het gebed; is er, zoo als men het noemt, *periculum in mora*, — dan zal de krankbezoeker, naar mijne gedachten, het mindere aan het meerdere opofferen, den wensch des lijders volgen moeten, God biddende, dat Hij hem zijne zwakheid en zijn gebrek in dezen vergeve.

 Doch

Doch kan, bij zulk eene gelegenheid, het gebed, naar menschelijk inzigt, eenig uitstel lijden, — wordt er niet op aangedrongen, dan houden wij; bij zulk eene gemoedsgesteldheid des bezoekers, het gebed voor *niet* aan te raden (*).

De voornaamste oorzaken, waarom wij onze vraag ontkennend beantwoorden, liggen zekerlijk in den zieke en deszelfs trooster. Nog eenige oorzaken buitendien wenschte ik u

III. te herinneren, als gelegen in andere personen of bijzondere omstandigheden.

Na het tot hiertoe opgemerkte, zal ik bijna niet behoeven te zeggen, dat het de pligt is van eenen krankbezoeker, die tot het gebed zal overgaan, om alles te vermijden of te voorkomen, wat hem zelven hinderlijk en voor de stichting van den zieke nadeelig wezen kan.

a.) Nu kunnen er *personen* zijn in het ziekvertrek, die zulk eene schadelijke uitwerking veroorzaken. Kinderen, geen besef hebbende van de smart, veel minder van derzelver mogelijke gevolgen en van de eeuwige bestemming des nederliggenden, omringen hem somtijds, vooral op het platte land, terwijl zij zich met spel en getier verma-

(*) Hüffel erkent t. a. p. *en* »dat het niet elken geestelijke altijd gegeven is, geschikte gebeden voor te dragen,'' *en* »dat de zieken daartoe veeltijds ook niet in staat zijn''

maken. Hunne beweging, hoe onschuldig ook, trekt de gedachte van den dienaar des Heeren af en voert de ziel des biddenden lijders ongemerkt van den hemel naar de aarde.

Personen van meer gevorderden ouderdom, kunnen, helaas! onverschillig in het klaaghuis vertoeven en door gesprekken of woorden, door houding of gebaren, sprekende blijken van hunne onverschilligheid geven. *Hunne* hindernis is niet onschuldig. Daarom treft zij dubbel den ijveraar voor de zaak zijns Heeren, grieft zij diep den beklagenswaardigen kranke, die nu, minder dan ooit, bestand is tegen het ijskoude borstharnas der ongevoeligheid.

Menschen, die zoovele tegenbeelden van de laatstgenoemden zijn, kunnen, bij de overweging van het verlies, dat hen misschien zal treffen, of bij de vrees, dat hun dierbare niet goed aan moge landen, overmeesterd worden van eene droefheid, welke aan het wanhopige grenst. Men kan het aan hen zien, dat zij hunne aandoeningen onder het gebed niet zullen bedwingen. Luide snikken; zonder ophouden weeklagen zij. Zij gaan her- en derwaarts. Zij hebben rust noch duur. — Zij meenen het goed. Maar wie ziet niet, dat zij het den herder moeijelijk maken, om zich te doen verstaan; moeijelijk om den zieke te bepalen bij den Heer van leven en dood; moeijelijk om dien Heer op eene stichtelijke, betamende wijze te aanbidden!

Onverzorgden, eindelijk, die, met den geliefde op het ziekbed, hunne broodwinning, alle middelen van hun bestaan verliezen zouden, wekken wel eens, in hooge mate, de bekommernis van den laatste op. De gedachte aan het gezigt van die hulpeloozen, aan welke hij zich door de heilige banden des bloeds zoo naauw verknocht gevoelt, drukt hem soms meer dan de grievendste ligchaamssmart; ja zal hem, zoo als men zegt, het sterven moeijelijk maken en zal onwillekeurig, ook bij het gebed tot God, zijne gedachten verstrooijen.

Al deze hindernissen moge de zielzorger niet uit den weg kunnen ruimen; veel toch kan hij tot derzelver opheffing toebrengen. En zoo lang hij dit vermag; zoo lang hij in staat is om lastige kinderen tot stilte te bewegen en ongevoelige menschen, door ernstige vermaning te vermurwen, of beiden te noopen om zich, voor een oogenblik te verwijderen; zoo lang hij in staat is om de hevig jammerenden tot kalmte te brengen en den zieke zelven nopens het lot der achterblijvenden gerust te stellen en ... het opgenoemde nog niet bewerkstelligd is, — zoo lang is het gebed, in de gegevene omstandigheden, naar mijn inzigt, *niet* aan te raden.

b.) Ten laatste kunnen er nog *bijzondere omstandigheden* zijn, welke mij tot hetzelfde besluit leiden.

Onder die omstandigheden zoude ik niet rekenen,

nen, zoo als WEINGART (*) wil, dat men niet uitdrukkelijk verzocht geworden is om een gebed te doen. Het is bekend, dat men, in vele Gemeenten, de verouderde gewoonten niet gemakkelijk zal kunnen afschaffen. In de Gemeente, mij opgedragen, is het geen gebruik, dat men bij den leeraar aanzoek doet om een gebed. Had ik dus den vermelden regel gevolgd, dan zoude ik nog zelden aan een ziekbed tot het bidden overgegaan zijn. Minstens zoude, dunkt mij, deze regel gewijzigd moeten worden in dier voege, dat men geen gebed deed, zoo de zieke eenen afkeer van hetzelve betoonde. Veeleer rangschik ik onder die omstandigheden, dat men den zieke dagelijks, soms meer dan eenmaal daags bezoekt, en dat dus een gebed, bij ieder bezoek uitgestort, meer als eene sleur of gewoonte, dan als eene gemeenschapsoefening met den hoogen God zoude kunnen aangemerkt worden.

Hiertoe breng ik voorts de omstandigheid, dat men, als in het voorbijgaan eenen zieke bezoekende, geen' genoegzamen tijd heeft, om bij hem te toeven, zoodat men hem niet behoorlijk tot het gebed zoude kunnen voorbereiden of opleiden, noch hem nopens deszelfs uitwerking toetsen, noch hem, voor het vervolg, in zijnen biddenden omgang met God bestieren.

Daarna kan hier nog in aanmerking komen, dat

(*) *Handboek voor jonge Predikanten*, p. 272.

dat de zieke een onberaden, partijdig, onbillijk testament gemaakt, dat hij eenen medemensch schade berokkend heeft en — wat hierbij zoude moeten komen — dat men hem niet beter tot vergoeding of herstelling van het een ander zoude weten te overreden, dan door hem in bedenking te geven, of het niet gevaarlijk is, den hoogen God te vragen om vergiffenis van zonden, welker gevolgen men, met de daad niet, zooveel mogelijk, heeft uit den weg geruimd.

Eindelijk noem ik nog de omstandigheid, dat het tijdstip des doods zóó zóó daar zal zijn. Ik beaam, wat BORRS (*) hier den krankbezoeker voorschrijft, zeggende: »Ziet hij den lijder zich »als tot sterven schikken en den dood naderen, »hij vermoeije en verontruste hem in die laatste »oogenblikken niet, door eenige vragen, gesprek»ken of gebeden, en verhindere zelfs, zooveel als »mogelijk is, dat dit ook door anderen geschiede."

In dat gewigtige tijdstip strijdt de kranke den laatsten worstelstrijd der natuur. Waartoe die kamp verzwaard! In dat tijdstip wordt het hersengestel, gelijk sommige geleerden meenen te kunnen opmerken, door zachte vreugdewolken omgeven en omneveld. (†) Waartoe die vreugde, indien het waarlijk vreugde is, vergald!

Neen,

(*) *Handboek voor jonge Predikanten*, p. 145, 522.

(†) Zie het werk, getiteld: *Gedachten van* JEAN PAUL, met eene inleiding door Mr. J. A. WEILAND, I D. p. 153.

Neen, hij behoort schier niet meer tot de aarde. Wel hem, zoo hij zijne oogen op mag heffen in de eeuwige vreugde! Wel den trooster, die daartoe, onder Gods zegen, mogt medewerken, zoodat de kracht des Heeren in zijne zwakheid volbragt werd!

Ziet daar, waarde Medebroeders! u mijne gedachten over eene belangrijke vraag medegedeeld.

Mogt ik, over het algemeen, uwe toestemming verwerven, dan zullen wij, ook hier weder, het gewigt onzer eervolle betrekking erkend hebben.

In alle gevallen kan het overdachte ons opleiden tot de begeerte om, naar de les van PAULUS aan TIMOTHEUS: (*) »wakker in alles te zijn."

Genoopt moeten wij ons vinden tot *omzigtigheid en getrouwheid bij onze krankbezoëken.* Het uitwendige en innerlijke bestaan toch van menschen, die dikwijls zich zelven niet kennen, moeten wij trachten uit te vorschen, om, als getrouwe herders, hen tot God te brengen. Wij loopen zoo ligtelijk gevaar, om balsem toe te reiken, waar bittere artsenij noodig was, of om deze met genen te verwisselen. Wij hebben wel een volmaakt voorbeeld voor onzen omgang met de menschen; maar ook het voorbeeld desgenen, *die uit en door zich zel-*

(†) 2 *Tim.* IV: 5a.

zelven wist wat in den mensch was. (*) En — *die ons oordeelt is de Heer.* (†)

Aangespoord moeten wij ons gevoelen tot *naauwgezetheid in onzen ganschen werkkring*, opdat wij, zooveel in ons is, onze Gemeente-leden mogen hebbén leeren kennen en ons den weg tot hun verstand en hunne harten gebaand mogen hebben, wanneer wij bij hun ziekbed geroepen worden; want langs dien weg wordt de moeijelijkheid, hieraan verbonden, aanmerkelijk verminderd.

Gedrongen zullen wij moeten worden tot een *ootmoedig vertrouwen* op den Heer, Wiens hulp, Wiens voorlichting zoo onontbeerlijk voor ons is, en Die ons niet beschaamd zal laten staan, wanneer wij Hem waarlijk zoeken, instemmende met eenen BILDERDIJK (§) als hij bidt:

Kome uw genade, o Heer, al mijn gedachten voor!
Bestier en volg zij haar in denken, spreken, hand'len!
Wees Gij begin en eind, geheel mijn leven door!
Dan zal ik aan Uw hand en in Uw leiding wandelen.

Zoo zij ook dit gedeelte onzer ambtsbetrekking rijkelijk gezegend! Zoo mogen velen, welke wij, in

(*) *Joh.* II : 25. Dat αὐτὸς hier hetzelfde is als αὐτόματος heeft MEINERS aangetoond *Gesch. der Menschh.* IX D. *Aant.* p. 79.

(†) 1 *Cor.* IV : 4*b*.

(§) N. Vermaking pag. 89.

in hunne krankheid, opwekten of bemoedigden, door Gods genade, in den dag des Heeren, onze blijdschap en kroone zijn, — dit wenscht mijn hart u en mij zelven.

DE KERK IS GEEN SCHOUWBURG; — DE PREDIKANTEN ZIJN GEENE TOONEELSPELERS.

Niet ten onregte hoorde ik onlangs, bij gelegenheid, dat zeker door mij niet te noemen Godsdienstleeraar zijner Gemeente den pligt, tot het bijwonen der openbare christelijke zamenkomsten voorhield, van den predikstoel zeggen: »De Kerk is geen schouwburg; — uwe Predikanten zijn geene tooneelspelers." Ongetwijfeld zal mij hier meer dan een in zijne gedachten toevoegen: Hoe! noemt gij dat: niet ten onregte? Gelooft gij dan, dat er iemand in die vergadering zal geweest zijn, zóó onnoozel, dat hij tusschen dit een en ander, geen onderscheid wist te maken? Niettegenstaande ik mij met u daarvan overtuigd houde, zoo neem ik niet te min van het gezegde geene letter terug, en blijf die uitdrukking *gepast* noemen, daar zij mij het bewijs oplevert, dat hij, die er zich van bediende, niet vreemd toonde te wezen met veler tegenwoordige denkwijze, dat hij den heerschenden tijdgeest zeer wel kende. — Of zou men, bij een eenigzins naauwkeurig onderzoek der oogmerken, waardoor sommigen zich in het kerkgaan laten besturen, er niet uit moeten besluiten, dat zij tus-

tusschen kerk en schouwburg, — predikant en tooneellist, juist zoo groot een onderscheid niet maken? Die toch, (en hoe vele van deze soort worden er niet gevonden,) alleen ter Kerk gaat, om door het kunstmatig voorstel van eenig welbespraakt redenaar te worden verrukt en gestreeld, en van daar terug gekeerd, geene woorden vinden kan, om in den lof des redenaars uit te weiden, en aan anderen te kennen te geven, hoezeer men zich geamuseerd heeft; zoodanig een bezoekt de kerk en het tooneel schier met één en hetzelfde doel; vordert van den Godsdienstleeraar niets meer, maar ook niets minder, dan hetgeen hij van den tooneellist in het debiteeren van eenige hem eigen gemaakte rol eischen kan, en zal van beide ook even veel vrucht voor zijn hart en leven inoogsten.

Met het oog hierop, willen wij, (niet omdat wij meenen dat er tusschen die beide standen, ook zelfs in de verte, eenige punten van overeenkomst bestaan; maar alleen om het dwaze en ligtzinnige van een aantal mode-kerkgangers in het licht te stellen,) den tooneellist met den openbaren Godsdienstleeraar vergelijken, en dat wel:

I. in den aard van beider werk;

II. den maatstaf, waarnaar de waarde van hetzelve moet worden afgemeten, en

III. het doel waarnaar te streven, en hetwelk te bereiken, zich beide als het wenschelijkst voorstellen.

Die

Wie het met mij niet beneden de waardigheid des Godsdienstleeraars rekent, zich, zoo als ik in den aanvang zeide, van den kansel te laten hooren, zal het ook niet ten eenenmale overtollig achten, dat ik aan de ontwikkeling daarvan eenige regelen toewijde.

I. Hoedanig men ook over den schouwburg denken moge, daarin zullen de meesten wel met mij overeenstemmen, dat die te houden zij voor eene plaats van uitspanning en verstrooijing; terwijl de stukken, die daar worden opgevoerd, hoezeer dan ook somtijds iets leerzaams in zich bevattende, uit haren aard eene strekking hebben, om *te vermaken.* Bezoekt men denzelven met eenig ander oogmerk, verbeeldt men zich dáár zedelijk voedsel voor zijnen geest te zullen opdoen, zoo ziet men zich teleurgesteld; want ofschoon ik er verre af ben, van in het gevoelen der zoodanigen te deelen, die uit onkunde en vooroordeel steeds tegen het tooneel zijn ingenomen, en dat zonder eenige uitzondering voor zedeverwoestend willen gehouden hebben, en volgaarne erken, dat in sommige tooneelspelen ook nuttige en behartigingwaardige wenken en lessen liggen opgesloten; zoo neemt dit evenwel niet weg, dat ik het er voor houde, dat die meestal dermate in niets afdoende bijzaken ingehuld, of daardoor als op den achtergrond gedrongen zijn, dat men die minder opmerkt, of zoo al, dat zij slechts voor één oogenblik verrukken, terwijl zij weldra voor iets anders,

ders, dat wederom afleidt, moeten plaats maken. — De zinnelijkheid te streelen, en daaraan voedsel te verschaffen; zie daar het onmiskenbaar doel des tooneelspelers. Het is ter bereiking daarvan, dat men gewoon is de toeschouweren veelal in eene denkbeeldige wereld rond te voeren, hun eene deugd voór te spiegelen, zoo als die zeldzaam onder de menschen bestaat, of integendeel eene ondeugd te schetsen, waarvan schier de hel alleen het voorbeeld zou kunnen opleveren. Daarenboven, wordt zulks ook niet bewezen, door de onmiddelijke opeenvolging der stukken? Zoo wisselt men vaak eenig geschiedkundig treur- of zedekundig tooneelspel af, met de vrolijke voorstelling eens minnenhandels enz., of met de wellustige dansen eens rijk gemonteerden ballets, ten einde ook nog die sporen van ernst te vernietigen, welke er als bij toeval onder het vóórstuk mogten zijn ontstaan.

Stel nu hier tegenover het werk van den Godsdienstleeraar. — Deze treedt voor zijne Gemeente op, niet om te vermaken, maar om te *stichten* en te *verbeteren;* — niet, om de zinnen te streelen, en der zinnelijkheid een aangenaam voedsel te verschaffen, maar om den mensch bij het onzienlijke te bepalen, en daardoor zijn zingenot te wijzigen, te verhoogen en te veredelen. Verre van den toehoorder met hersenschimmen bezig te houden, predikt hij hem eene deugd, zoo als die met hoogere hulp beoefend kan worden, terwijl hij

hij hem tevens de ondeugd doet kennen, zoo als die zich in meerdere of mindere mate bij iederen mensch voordoet. Het zijn de grondstellingen des eeuwig onveranderlijken Evangelies, die hem in zijne voordragt besturen. Daaraan getrouw, zoekt hij den mensch, nu eens door eene vernederende voorstelling van zijne nietigheid en strafschuldigheit tot ootmoed te stemmen, dan wederom wijst hij hem op den hoogen adel zijner ziel, als zijnde een weinig minder dan de engelen gemaakt, en van Gods geslachte, ten einde hem zijne voortreffelijkheid te doen gevoelen, en uit aanmerking daarvan te verpligten tot eenen deugdzamen, zijner verhevene roeping en bestemming waardigen, levenswandel.

Dus werkzaam, bestaat er bij hem geen ander doel, dan om menschen geluk te bevorderen, en zijnen natuurgenoot voor de inwoning des Hemels geschikt te maken.

Levert eene beschouwing van den aard van beider werk geene overeenstemming, maar veeleer verschil en tegenstelling op; dit blijke nog nader, zoo men:

II. den maatstaf beschouwt, naar welken de waarde van hetzelve moet worden afgemeten. Vestigen wij hierop de aandacht.

De waarde van het werk des Tooneelspelers moet alleen worden afgemeten naar de regelen der kunst. Heeft hij het in nabootsing zoo ver gebragt, dat hij den persoon, wiens rol door hem

moet

moet worden vervuld, juist voórstelle, — spreke, zoo als men meent, dat deze in de gegevene omstandigheden zal gesproken hebben; dat toon en gebaren met elkanderen overeenstemmen, en hij zoo doende, het origineel, waarvan hij eene copij levert, nabij komt, dan speelt hij wèl, en kan op den naam van een goeden acteur aanspraak maken. Met den Godsdienstleeraar is dat anders. Naarmate zijn werk van eenen verhevèneren aard is, wordt ook de waardij van hetzelve naar eenen anderen, meer edelen maatstaf bepaald. Waarheid in liefde, ziedaar de toetsteen, waaraan de gehalte van hetzelve moet beproefd worden. Als een dienstknecht van JEZUS CHRISTUS, die zich zelven verklaard heeft te zijn, den weg, de waarheid en het leven, ziet hij zich geroepen, niet tot de prediking eener eigene leer of die van andere, maar tot verkondiging van de waarheid, zoo als die der wereld door de onfeilbare Evangelieschriften is medegedeeld geworden. Hij doet zulks met hoogen ernst, volgens zijne innige overtuiging, zonder aan eenige dwaling, hoe ook genaamd, toe te geven, of zelfs den schijn daarvan aan te nemen. Daarenboven: hij behoort, als medearbeider Gods, zich in de waarneming zijner bediening, door de zuiverste. onbekrompenste menschenliefde te laten besturen, en volgaarne tijd, vermogens en zinnelijk genoegen daaraan ten offer te brengen. Uit liefde toch, schonk God der wereld zijnen Zoon, en door die zending, zoowel als door Hem voor alle

ten

ten kruisstraf over te geven, staafde Hij den eed, waarbij Hij verklaarde geenen lust te hebben in den dood eens eenigen zondaars, maar daarin, dat hij zich bekeere en leve. Dit sluit nogtans niet in zich, dat hij daarom de regelen der kunst zoude minachten. Kieschheid van stijl en welbespraaktheid behooren hem eigen te zijn, doch deze hebben in zijne schatting slechts eene ondergeschikte waarde, die niets beteekent, zoo de genoemde hoofdvereischten bij hem niet worden aangetroffen. Is zijn werkkring van dien aard, dat hij ook nu en dan voor een min beschaafd gehoor het woord moet voeren, zoo staat het hem vrij, van eene redekunstige orde af te wijken, en tot eenen lageren, in sommige gevallen, zelfs tot den volkstoon af te dalen. Nuttig te zijn, maakt zijne leus uit, en het is daartoe, dat hij zich in verstaanbare bewoordingen wil uitdrukken, en zooveel mogelijk trachten voor allen alles te zijn.

III. Eindelijk is het doel, waarnaar beide streven, en hetwelk te bereiken zij zich als het meest wenschelijkst voorstellen, niet hetzelfde, maar wijd uiteenloopend.

De tooneelspeler, (dit hebben wij uit den aard zijner werkzaamheden kunnen opmaken,) stelt zich voor, den menschen genoegen, ware het maar altijd een leerzaam genoegen, te verschaffen. De goedkeuring van het publiek komt hem daarbij te stade; die te verwerven, daartoe wendt hij al zijne vlijt en moeite aan. Bereikt hij ten dezen

zijn oogmerk, valt hem die rijkelijk ten deel, en wordt hij, wegens het gelukkig uitvoeren van eenige hem aanvertrouwde rol, uitbundig toegejuicht, zoo acht hij zich voldaan, en geniet, buiten zijne geldelijke belooning, het hoogste, dat hem te wenschen overblijft.

Met den Godsdienstleeraar, die zijne gewigtige betrekking uit het regte oogpunt beschouwt, is dat zoo niet. Ofschoon hij zich niet onverschillig betoont omtrent de goed- of afkeuring zijner Gemeenteleden, zoo zou hij zich niet te min zijnen verheven stand onwaardig gedragen, bijaldien het hem alleen om den bijval der menigte te doen ware. Het bewustzijn van overeenkomstig den wil zijns hoogen Zenders te hebben gehandeld, dit alleen schenkt hem eene zelfsvoldoening, waarbij hij ligt allen menschenlof ontberen kan.

Gelijk de innige overtuiging, »die mij oordeelt is God!" iederen mensch krachtig aanspoort tot het naauwgezet betrachten van zijnen pligt, zoo is zij het bovenal, die den Godsdienstleeraar in staat stelt, om met gemoedelijke trouw in zijne heilige bediening werkzaam te zijn: daar hij zich hierdoor weet te verheffen boven allen tegenstand, vit- en veroordeelingszucht. Wetende, dat het bij de toewijzing des genadeloons ten jongsten dage niet zijn zal: »Gij, rijkbegaafde! gij, die met gunstigen uitslag gewerkt hebt, maar, gij goede en getrouwe dienstknecht!" zoo maakt hij voor zich zelven daaruit dit besluit op, dat het noch de ta-

len-

lenten, noch ook zelfs de winst, die daarmede gedaan is, maar vooral de *trouw*, met welke hij gearbeid heeft, zijn zal, die dáár door den Regter in aanmerking genomen worden en het vonnis bepalen zal. En laat zich dat van den hoogst regtvaardigen, die geene vruchten eischt, waar Hij niet gezaaid heeft, wel anders verwachten? — daar het toch alleen de getrouwheid is, die aan eenig menschelijk werk in het oordeel Gods waarde geeft; terwijl de meerdere of mindere talenten, gelijk ook het voordeel dat men daarmede in zijnen kring doet, geheel van de vrije beschikking des Albestuurders, en van onderscheidene omstandigheden, die buiten 's menschen bereik liggen, en waartoe hij vaak met den besten wil niets kan toebrengen, afhangen.

Een en ander overwegende, zal men met mij daaruit dit besluit moeten opmaken: dat kerk en schouwburg, — predikant en tooneellist, zaken en personen zijn, welke niet met elkanderen kunnen vergeleken worden, tenzij men het al zeer ver gebragt hebbe in ligtzinnigheid, welke met prijsstelling op ware Godsdienstigheid niets gemeens heeft; terwijl het den tegenwoordig heerschenden tijdgeest geene eer aandoet, dat eene opmerking, gelijk die aan het hoofd dezes staat uitgedrukt, voor niet ongepast, noch gansch overtollig kan gehouden worden.

Haarlem, J. D......

3 November 1843.

UITTREKSELS

UIT HET

DAGBOEK EENS CHRISTENS,

GEHOUDEN OP ZIJNE REIZE NAAR HET HEMELSCH VADERLAND.

DOOR

P. DE V....

(*Vervolg van bladz.* 500).

(*Vervolg van bladz.* 500).

Wie was in den volsten, edelsten zin des woords waarlijk rijk? De in banden zijnde Apostel, de onbaatzuchtige PAULUS, die *alle dingen schade* achtte, om de uitnemendheid der kennisse van CHRISTUS, of de dubbelhartige vorst AGRIPPA, door eene menigte aanzienlijken omgeven, en het *tijdelijk* heerlijke dezer aarde genietende, doch wien het kruis van den Heere CHRISTUS eene ergernis was en bleef? — *Zonder twijfel*, de, door Gods geest verlichte, godvruchtige Apostel, die, hoe schijnbaar verlaten en diep vernederd hier ook, voor eene talrijke vergadering van Rijksgrooten staande, haar met een menschlievend hart biddend toewenschte, dat zij allen hem, die rijk was in zijnen Heer, — en wat zegt dit niet! — mogten ge-

gelijk zijn; namelijk daarin, dat zij opregte belijders en betrachters der zaligmakende leer van JEZUS, dat is, ware, vrome Christenen mogten zijn, doch zonder zijne banden te dragen.

Welk eene bemoedigende, troostrijke gedachte is het, in dringende gevaren of onder rampen, van welken aard ook, zich verzekerd te mogen houden: de Heere JEZUS heeft alle magt in hemel en op aarde, alle magten zijn aan Hem onderworpen. Hij slaat mij gade. Hij doet mij niets overkomen dan om hoogst wijze en gewigtige redenen. Hij beoogt mijn eeuwig geluk. Hij wil mij voor het burgerschap van den Hemel — daar ik hier slechts volkplanteling in een vreemd gewest ben — voorbereiden en vormen. — Ja, al zie ik met de oogen des ligchaams den Heere JEZUS niet, zoo als Zijne discipelen, Hij is mij echter naar den geest even zoo nabij, als Hij hun, gedurende Zijne zegenrijke omwandeling op aarde, was. Hij hoort dus mijne verzuchtingen en klagten. Hij ziet mijn lijden en kent het berouw, dat ik over mijne zonden gevoel. Hij weet, dat ik mij vaak bevlijtig, om Hem alléén te dienen, doch dat ik menigmaal struikel en niet doe, wat ik doen moet..... Hij zal mij echter Zijne alvermogende hulp niet onthouden, wanneer ik dezelve ootmoedig afsmeek: immers zij, die den Heer hier beneden in het vleesch mogten aanschouwen, — getuigen de vele voorbeelden, welke de Evangelisten geboekt

hebben — werden nimmer door Hem afgewezen, wanneer hunne begeerten uit een *geloovig* hart voortsproten. Hij was hun Leeraar, hun Gids, hun Helper! — Dit schenkt mij in iedere treurige omstandigheid moed en vertrouwen, dat ik, den Heere liefhebbende, en Hem, hoe zwak dan ook, toch opregt dienende, dezelfde genadige gunst zal mogen verwerven. Wat dan ook gebeure, ons Hoofd, onze Broeder ziet ons, hoort onze smeekingen, wil ons troosten, helpen. Niet slechts tot den laatsten stond dezes tijdelijken levens; maar tot over dood en graf is en blijft Hij de alvermogende vriend Zijner vrienden, en geleidt hen — Hij de eenige, eeuwig getrouwe Leidsman — ter aanschouwing dier heerlijkheid, welke Hij bij den Vader had, eer de wereld was.

Wanneer de lessen en vermaningen der ouders aan hunne kinderen eenen gunstigen invloed op derzelver gedrag zullen hebben, dan is het noodzakelijk, dat *zij* zelven daar naar handelen en alzoo kracht bijzetten aan hunne woorden. Hoe toch zal men aan een kind het hatelijke van eenige slechte daad onder het oog brengen, en van hetzelve vorderen, dat het zich beter gedrage, indien men zelfs achteloos in het betrachten van de voorschriften der deugd is. Zoo ergens, dan vooral hier, geldt de gulden spreuk:

Leeringen wekken;
Maar voorbeelden trekken.

De

De nederige, bescheiden jongeling, in wien de zucht naar waarheid ontgloeid is, en wiens onderzoekingen en navorschingen tot dit verheven doel leiden, zal het zich voorzeker grooter eer rekenen, onder de bejaarden en grijzen, die nog leeren, te behooren, dan wel onder die jonge lieden, welke waanwijs genoeg zijn het daarvoor te houden, dat zij reeds eene volledige kennis van hetgeen zij behoeven, bezitten.

Zal de Christen aan zijne verhevene bestemming beantwoorden, dan volge hij het eenige en volmaakte voorbeeld van zijnen Goddelijken Meester. Hij lenige en verligte het lijden zijner natuurgenooten, zooveel hem doenlijk is, en kieze hiertoe met welberadenheid de meest doeltreffende middelen; trooste en bemoedige hen bij het ondergaan van smartelijke verliezen; werke, hoe hij ook met tegenkantingen van het rijk der duisternis te kampen hebbe, aan de ware verlichting en veredeling zijner medemenschen, naar de voorschriften van het dierbaar Evangelie; trachte een rein geweten te behouden, ook onder de grootste verzoekingen en aanloksselen ten kwade, en wake en strijde steeds tegen alles, wat hun van den vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zou kunnen berooven.

Aldus handelende, is hij een medearbeider Gods, en zijn loon zal — ofschoon niet om der werken wille, alleen deze vonden haren grondslag in zijn ge-

geloof, maar om de verdiensten van zijnen lieven Zaligmaker — gewisselijk groot zijn.

Wilt gij de achting van anderen verwerven, heb dan achting voor u zelven, en stel hoogen prijs op de goedkeuring van uw geweten.

Lijden en strijden! ziedaar de weg van den Christen. Beiden zijn noodzakelijk ter zijne zedelijke volmaking; beiden verheffen zijnen adeldom en geleiden hem naar zijn Vaderland.

Het geweten waarschuwt en vermaant, alvorens te veroordeelen en te straffen.

Men moet zich reeds in zijne jeugd, door eenen godsdienstigen wandel, tot den ouderdom en den dood voorbereiden.

Kleingeestige menschen zijn zoo ingenomen met min gewigtige aangelegenheden, dat zij meer dan eens den tijd verliezen, waarin zij over zaken van aanbelang rijpelijk moeten nadenken, om dezelve met bedaard overleg en vastberadenheid ten nutte van zich zelven of van anderen te doen strekken.

Alle overvloed van wereldsgenot, alle rijkdom is armoede; alle eer en aanzien is gering; alle winst is schade, wanneer zij ons van den weg der

der deugd doen afdwalen en ons te veel aan de aarde vasthechten.

De onwetendheid is een groot kwaad, en de oorzaak van vele zonden.

Hij, die zijn wangedrag door opzettelijke leugens tracht te bewimpelen, is een gehoorzaam onderdaan van den Vorst der duisternis.

(*Het vervolg hierna*).

AAN GOD,

BIJ HET EINDE DES JAARS.

Tot u verheft zich hart en mond,
Wiens goedheid al wat leeft, verkondt;
Wiens onbeperkt geducht vermogen,
Den sterveling steeds straalt in d' oogen;
Wiens wenk het gansch heelal bestuurt;
Wiens rijk bestaat en eeuwig duurt.

Al zingt de Seraf uwen lof
Daar boven, in het Hemelhof,
Gij wilt het staam'lend lied ook hooren
Des aardworms, in het stof verloren:
Uw luistrend oor ontzegt zijn lied,
Den toegang tot uw zetel niet.

Zou onze ziel, o, groote God!
Niet roemen in haar zalig lot?

Zou onze ziel zich niet verzaden
Aan 't zien van uwe groote daden,
Die Ge onophoud'lijk ons bewijst,
Waar voor geen lof naar waarde U prijst?

Wat noodig is voor ons bestaan,
Gaaft Gij ons op de levensbaan.
Uw ruime en volle voorraadschuren,
Verschaffen ons de vrolijkste uren.
Zij melden ons: »Uw Schepper leeft,
»Die al zijn scheps'len voedsel geeft.''

De ziel, die 't sterf'lijk kleed bewoont,
En onze hemelsche afkomst toont,
Zij vraagt oneindig meerder gaven,
Dan die ons broze ligchaam laven; —
Gij spijsdet haar met hemelsch brood,
Dat sterkt, verkwikt, en redt uit nood.

Dat brood is *uw geliefde Zoon*,
Dien Gij ons gaaft van uwen troon. —
Hij kwam, en ras zag m' allerwegen,
Het aardrijk deelen in dien zegen,
Die 't schepsel tot zijn Maker riep,
Die hem voor 't hemelleven schiep.

Zou voor die gunst, o Hemelheer!
De mond niet juichen, U ter eer?
Zou ons gevoel niet 't offer branden?
En wij met opgeheven handen,
Aanbiddend knielen in dit uur,
Voor uw weldadig Albestuur?

Maár ach! hoe gloeijend 't lied ook zij,
Het prijst U nimmer naar waadij,

Geen

Geen Engel kan uw lof volzingen,
En wat, wat zullen stervelingen!
De taal is arm, de mond verstijft,
Als hij uw liefde en gunst beschrijft.

Als ons het zondenpak bezwaart,
'tGeweten angst en wroeging baart,
Als wij de vreugde zien verdwijnen,
En onze ziel van rouw verkwijnen,
Dan stort Gij balsem in de ziel,
Die voor uw troon met boete viel.

Dan wijst Gij haar op CHRISTUS dood,
Die ons den levensweg ontsloot;
Die door zijn God'lijk schuld'loos lijden,
Ons van een eeuw'gen dood bevrijden,
En door zijn Geest ons stug gemoed
Wil vormen, voor een gaad'loos goed.

Voegt ons dan, daar dit jaar verzinkt,
Niet dat ons loflied jub'lend klinkt,
O God! o Bronwel van genade!
Dat onze ziel zich dankbaar bade
In uwe gunst, en haar gedenk,
Is louter liefde en Godsgeschenk.

Zoo lang mijn borst hier adem haalt,
Mijn schedel uwen zegen draagt,
Zal mijne ziel *uw lof* verkonden;
En word ik eens tot stof ontbonden,
Dan smelt' mijn lied in 't Eng'lenkoor,
En klink' de ruime heem'len door!

Amsterdam, W. HILKER,
31 Dec. 1843.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

SNEEK.

De dag van den 9den Mei 1843 was, gelijk voor velen, en vele Maatschappelijke inrigtingen, zoo ook voor de Latijnsche school te *Sneek*, een dag van rouw: op dien dag overleed HENRICUS AMERSFOORDT. Sedert ongeveer een vierde van eene eeuw was hij Rector aan deze school, en besteedde al zijne kunde en alle zijne krachten aan de wetenschappelijke vorming der jeugd, aan zijne zorge toevertrouwd. Aangenaamheid van onderhoud, scherpzinnigheid en juistheid van oordeel, voorgelicht door uitgebreide belezenheid en kunde, paarden zich met bescheidenheid en nederigheid, en droegen de blijken van echte geestbeschaving. — Doch het is hier de plaats niet zijn' lof opzettelijk te vermelden; hij zal blijven leven in de harten van allen, die hem kenden, en naar waarde wisten te schatten.

Curatoren alles in het werk gesteld hebbende, dat dit verlies, ook voor het oogenblik, geen te groot nadeel aan de school zoude toebrengen, door stilstand of achteruitgang, zijn daarin boven verwachting geslaagd, naardien de Heer Mr. H. U. HUGUENIN, Lid van de Arrondissements-Regtbank alhier, zich aanbood om het Rectoraat, ten behoeve van de achtingwaardige Weduwe des Overledene, waar te nemen, tot dat in de bestaande vakature zoude zijn voorzien. Curatoren dit menschlievend aanbod met dankbaarheid aangenomen hebbende, hebben daartoe de vereischte authorisatie gevraagd van de Ed. Achtbare Regering dezer

stad,

stad, dewelke dan ook zonder verwijl genoemden Heer HUGUENIN heeft gecommitteerd als waarnemend Rector. Deze heeft al aanstonds het onderwijs aangevangen, zoodat hetzelve geene schorsing heeft ondergaan, — en is dan ook tot aller blijdschap en genoegen op den 20sten en 21sten Julij j. l. het gewoon halfjarig examen en de promotie gehouden geworden. Nadat te dier gelegenheid de Heer HUGUENIN den overledenen AMERSFOORDT op eene, beiden waardige, wijze herdacht had, werden prijzen uitgereikt aan de verdienstelijke jongelingen: K. O. FEICKENS, A. P. JORRITSMA, G. H. VAN BORSSUM WAALKES, J. H. CAMPER en J. S. GALAMA; en daarenboven Mathematische prijzen aan de reeds genoemden FEICKENS, CAMPER en GALAMA, alle welke met gepaste vrijmoedigheid hunnen dank aan Heeren Curatoren betuigden voor de ontvangene boekgeschenken.

Na de vacantie werd het geven van onderwijs voortgezet, tot op Maandag den 2den October j. l. als wanneer, op daartoe door Curatoren gedane, en de Regering dezer stad goedgekeurde voordragt, de, door Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, nieuw benoemde Rector, de Wel Edele zeer Geleerde Heer PIETER JACOBUS COSTERUS, tot nu toe Conrector aan de Latijnsche school te *Arnhem*, als zoodanig zijne werkzaamheden aanvaardde. Plegtig, en door herinnering aandoenlijk, had op dien dag deszelfs installatie plaats, waarbij eerst de Wel Eerw. Heer P. W. FEENSTRA, Voorzitter van het Collegie Curatoren, eene treffende en doelmatige rede hield, en door meergenoemden Heer HUGUENIN de school aan den nieuw benoemden Rector wierd overgedragen, welke laatste de plegtigheid besloot met eene gepaste toespraak aan de Edel Achtbare Regering de-

dezer stad, Heeren Curatoren, en zijne aanstaande leerlingen.

En zoo mogen wij met grond en vertrouwen hopen en verwachten, dat het verlies van den onvergetelijken AMERSFOORDT, weldra zal hersteld zijn, deze school toenemen in bloei en luister, en blijven deelen in den roem, haar zoo vele jaren niet ontzegd.

ZUTPHEN.

Den 1 Sept. 1843. Nadat de leerlingen van het Gymnasium dezer stad, den 10, 11 en 12 Julij 1843, gedurende welke dagen het Examen heeft plaats gehad, voldoende bewijzen gegeven hadden van hunne vorderingen in de Oude en Nieuwe talen, en in de Geschied-, Wis- en Aardrijkskunde, werd heden de Promotie en openbare Prijsuitdeeling, op de gebruikelijke wijs gevierd. De Rector opende deze plegtigheid, met eene voorafspraak. Daarna beklom de verdienstelijke jongeling, E. J. VAN GORKOM, met den meesten lof tot het Academisch onderwijs bevorderd, het spreekgestoelte, en hield eene door hem zelven bewerkte rede: *de Hannibale.* Na hem trad J. M. J. F. DE BRUYN op, die uit de tweede afdeeling, met den meesten lof, ontslagen was; deze hield in het Fransch eene rede, insgelijks door hem zelven bewerkt, over *de verdiensten onzer Voorouders bij de Kruistogten.* Beide jongelingen werden met eereprijzen begiftigd. Vervolgens werden bevorderd, in de eerste afdeeling van de tweede klasse, tot de eerste: J. THOOFT; van de derde klasse tot de tweede: J. M. J. EIJKEN SLUIJTERS, J. BERGHEGE, J. N. NIJMAN en T. H. VAN REES; van de vierde klasse tot de derde: H. BAX, L. A. THOOFT, G. W. DEDEL, H. BOONEN, W. B. LOUDON en A. KNOOPS; van de vijfde klasse tot de vierde:

G.

G. T. H. HENNY, F. W. O. ROGGE, J. W. VAN LANSBERGE, P. A. GALLÉE, P. F. DE BRUYN TENGBERGEN en F. DAM. In dezelfde afdeeling werden, met betrekking tot het onderwijs in de Nieuwe talen, bevorderd: van de tweede orde der eerste klasse tot de eerste orde dier klasse: J. M. J. EIJKEN SLUYTERS en G. W. DEDEL; van de eerste orde der tweede klasse toe de tweede orde der eerste klasse: J. THOOFT, W. W. LOUDON, J. N. NIJMAN, J. BERGHEGE en T. H. VAN REES; van de tweede orde der tweede klasse tot de eerste orde dier klasse: G. T. H. HENNY, F. W. O. ROGGE, P. A. GALLÉE, J. W. VAN LANSBERGE, L. A. THOOFT, H. BAX, H. BOONEN en F. DAM. Voorts werden bevorderd: in het Hollandsch, Fransch en Hoogduitsch: van de tweede klasse tot de eerste klasse: J. A. F. L. VAN HEECKEREN, E. KNOOTE, H. S. BICHON, A. PIPER en G. J. PUNT. In het Hoogduitsch: van de tweede klasse tot de eerste klasse: J. A. F. L. VAN HEECKEREN, E. KNOOTE. H. S. BICHON en A. PIPER; van de derde klasse tot de tweede klasse: G. J. PUNT, J. GYSE WEENINK en A. M. VAN DICK. In het Engelsch: van de tweede klasse tot de eerste klasse: J. A. F. L. VAN HEECKEREN, E. KNOOTE, H. S. BICHON en A. PIPER; van de derde klasse tot de tweede klasse: G. J. PUNT en D. EVEKINK. In de Wiskunde werden bevorderd: van de derde klasse tot de tweede klasse: G. T. H. HENNIJ, G. J. PUNT, F. W. O. ROGGE en J. W. VAN LANSBERGE; van de tweede klasse tot de eerste klasse: T. H. VAN REES, J. A. F. L. VAN HEECKEREN, A. PIPER en J. M. J. EIJKEN SLUYTERS. In de Geschiedenis en Aardrijkskunde, werden bevorderd: van de tweede klasse tot de eerste klasse: A. PIPER en W. B. LOUDON.

Prijzen en getuigschriften zijn toegewezen: in de

de tweede klasse der eerste afdeeling: aan J. THOOFT, een praemium assiduitatis, een prijs voor zijne vorderingen in de Wiskunde, door het lot tegen J. N. NIJMAN en een getuigschrift voor zijne vlijt in het beoefenen der Geschiedenis; in de derde klasse: aan J. M. J. EIJKEN SLUYTERS, de eerste prijs voor het Latijn, een voor het Grieksch, een voor de Nieuwe talen, en een getuigschrift voor de Wiskunde: aan J. BERGHEGE, de tweede prijs voor het Latijn en een voor de Geschiedenis; aan J. N. NIJMAN, een prijs voor de Aardrijkskunde, een getuigschrift voor zijne vlijt in het beoefenen van het Latijn en Grieksch en een voor de Wiskunde; aan T. H. VAN REES, een prijs voor de Wiskunde en een getuigschrift voor het Latijn en Grieksch; in de vierde klasse: aan H. BAX, de eerste prijs voor het Latijn, een voor de Aardrijkskunde, een getuigschrift voor de Nieuwe talen en een voor zijne vlijt, in de beoefening der Wiskunde; aan L. A. THOOFT, de tweede prijs voor het Latijn, een voor de Nieuwe talen en een voor de Geschiedenis; aan G. W. DEDEL, de derde prijs voor het Latijn en een voor de Wiskunde, door het lot tegen H. BAX en H. BOONEN; aan H. BOONEN, een prijs voor de Aardrijkskunde, een getuigschrift voor de Nieuwe talen en een voor de Wiskunde; aan W. B. LOUDON, een prijs voor de Aardrijkskunde, een getuigschrift voor het Latijn, en een voor de Geschiedenis; aan A. KNOOTE, een prijs voor zijne vorderingen in de Geschiedenis; aan H. NIEUWENHUIS, een prijs voor zijne vlijt, in het beoefenen der Geschiedenis: in de vijfde klasse: aan G. T. H. HENNIJ, de eerste prijs voor het Latijn, een prijs voor de Wiskunde, door het lot tegen F. W. O. ROGGE, een voor de Nieuwe talen, en een getuigschrift voor de Geschiedenis:

aan

aan F. W. O. ROGGE, de tweede prijs voor het Latijn, een prijs voor de Nieuwe talen, een voor de Aardrijkskunde, een getuigschrift voor de Wiskunde en een voór de Geschiedenis; aan J. W. VAN LANSBERGE, de derde prijs voor het Latijn, een voor de Nieuwe talen, een voor de Wiskunde, door het lot tegen F. W. O. ROGGE, en een getuigschrift voor de Geschiedenis; aan P. A. GALLÉE, een prijs voor de Nieuwe talen, een voor de Geschiedenis, en een getuigschrift voor zijne vorderingen in het Latijn; aan P. F. DE BRUYN TENGBERGEN, een getuigschrift voor de Aardrijkskunde; in de tweede afdeeling: aan J. A. F. L. VAN HEECKEREN, een prijs voor de Nieuwe talen, een voor de Geschiedenis, en een getuigschrift voor de Wiskunde; aan E. KNOOTE, een prijs voor de Nieuwe talen en een voor de Geschiedenis; aan H. S. BICHON, een prijs voor de Nieuwe talen; aan G. J. PUNT, een prijs voor de Nieuwe talen, een voor de Wiskunde, door het lot tegen F. W. O. ROGGE, en een getuigschrift voor de Geschiedenis; aan A. PIPER, een prijs voor de Wiskunde, door het lot tegen J. W. EIJKEN SLUYTERS en J. A. F. L. VAN HEECKEREN; aan J. GYSE WEENINK, een prijs voor de Aardrijkskunde, en een getuigschrift voor de Nieuwe talen; aan A. H. VAN DICK, een getuigschrift voor de Nieuwe talen en een voor de Aardrijkskunde.

De jongelingen, met prijzen begiftigd, droegen hunne *gratiarum actiones* met gepaste vrijmoedigheid voor. De geheele plegtigheid werd, nadat de Rector den Curatoren, en allen, die dit letterkundige feest met hunne tegenwoordigheid vereerd hadden, zijn' dank betuigd had, met muzijk besloten, even als zij daarmede begonnen en afgewisseld was.

 MID-

MIDDELBURG.

Den 6 Sept. 1843. Heden had alhier de gewone jaarlijksche promotie der leerlingen van het stedelijk Gymnasie plaats. Twee jongelingen: C. A. DE VASSY en N. HUNTENDAM, hielden oratiën, de eerste: *de Imp. Augusto*, de tweede: *de C. Mario*, en werden, met prijzen begiftigd, op eene loffelijke wijze naar de Academische lessen bevorderd. Verder gingen van de tweede orde over in de eerste: J. J. B. GAAL, C. G. SLOTEMAKER, W. C. BORSIUS, met prijzen, en T. A. LAMBRECHTSEN; van de derde in de tweede: J. H. DE STOPPELAAR, met een buitengewonen prijs; van de vierde in de derde: W. N. LANTSHEER, met een prijs, en A. P. SNOUCK HURGRONJE; van de vijfde in de vierde: D. A. BERDENIS VAN BERLEKOM, met een prijs, en D. J. VAN DER HORST SERLÉ; van de zesde in de vijfde: P. M. DE LIGNY, K. F. TERHOOIJ APÊL, J. J. DE LEPELAAR, M. P. NEKTER, met prijzen, en F. L. SNOUCK HURGRONJE. Eindelijk ontvingen prijzen: N. HUNTENDAM, voor de Meetkunde, J. J. B. GAAL en D. J. VAN DER HORST SERLÉ, voor de Geschiedenis, C. G. SLOTEMAKER, voor het Fransch, W. C. BORSIUS, voor het Hoogduitsch, J. H. DE STOPPELAAR, voor het Nederduitsch, W. N. LANTSHEER en A. P. SNOUCK HURGRONJE, voor de Aardrijkskunde, D. A. BERDENIS VAN BERLEKOM, voor de Mythologie; voor welke boekgeschenken de leerlingen aan H.H. Curatoren op eene gepaste wijze hunnen dank betuigden.

HOORN.

Den 5 Sept. 1843. Heden had de jaarlijksche openlijke Promotie der leerlingen van de Latijnsche scholen, in de *Ooster Kerk*, in tegenwoordigheid van eene aanzienlijke vergadering, plaats. De verdienstelijke jongeling, E. J. EEKHOUT., het spreek-

spreekgestoelte beklommen hebbende, hield eene met zorg bewerkte redevoering: *de Hugonis Grotii institutione ac moribus*, en werd, na het ontvangen der *Opera Omnia* van *Cicero*, met eene hartelijke toespraak van den Rector ABBING, ten wiens huize hij, gedurende de twee laatste jaren, zijne letteroefeningen voortzette, tot de Academische lessen bevorderd. Na hem werden *met praemiën* bevorderd, tot de eerste klasse: G. J. A. FABER; tot de tweede: A. KORVER; tot de derde klasse: N. SCHERMER en A. KIEVEN; tot de vierde: J. VELS en J. PUYN; voor welke zij H.H. Curatoren, in Latijnsche verzen, dank betuigden. Wegens betoonde vlijt bij de Historische, Mythologische, Mathematische en Geographische lessen, werden nog fraaije boekgeschenken gegeven aan E. J. EEKHOUT, G. J. A. FABER, A. KORVER, N. SCHERMER, J. VELS, L. E. WOESTHOFF en J. PUYN. Op de vijfde klasse werd opgenomen C. P. DE GROOT, van elders gekomen.

Deze plegtigheid werd met orgelmuzijk afgewisseld en besloten.

TIEL.

Nadat in de l.l. maand Junij het Examen der Latijnsche schooljeugd had plaats gehad, werd heden, den 8 Sept., de promotie gehouden. Na eene voorafspraak van den Rector, den Wel Ed. zeer Gel. Heer P. H. TYDEMAN, hield J. M. PRESBURG, die met lof tot de Academische lessen bevorderd werd, eene oratie: *de pulchritudine et veritate Cic. verborum. Tusc. quaest.* l. II c. V. *ut ager, quamvis fertilis, sine cultura, fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus. Ita est utraque res sine altera debilis;* H. C. A. CAMPAGNE en M. TYDEMAN declameerden, de eerste: *de utilitate ad animum conformandum ex Romanis*

 scrip-

scriptoribus classicis capienda; de tweede: *de praecipuis oratoribus apud Romanos ante Pisonem*; terwijl daarna L. C. VAN DER VEEN en P. VAN OLST hunnen dank aan H.H. Curatoren betuigden. Alle deze leerlingen werden met prijzen begiftigd, terwijl tevens CAMPAGNE en TYDEMAN vereerende getuigschriften ontvingen.

DOESBORGH.

Den 12 Sept. Heden werd alhier de gewone jaarlijksche promotie en prijsuitdeeling gehouden. Tot hooger onderwijs werden twee discipelen der eerste klasse, P. H. L. HENDRIKSEN en TH. H. KEUKEN, met een praemium en testimonium bevorderd. De eerste sprak bij deze gelegenheid: *de Publii Terentii Afri Adelphis*; de tweede: *de Amicitiâ secundum Marci Tullii Ciceronis Laelium*. Beide bragten hunne hulde aan de Wel Ed. Achtbare Heeren Curatoren, en betuigden openlijk hunnen dank aan den Rector en Conrector, voor het genoten onderwijs. Van de tweede naar de eerste klasse werd met een praemium bevorderd: S. W. B. VERSTEEG, die tot andere studien overgaande, en de scholen verlatende, ook bij deze gelegenheid afscheid nam. In de tweede klasse ontving D. M. RAMMELMAN ELSEVIER een praemium. Van de derde tot de tweede klasse werd J. W. A. RENSSEN met een praemium gepromoveerd. Van de vierde naar de derde klasse gingen over: B. C. E. VERSTEEG, P. IMMINK en A. W. VAN DER BOON MESCH, en ontvingen insgelijks eenen eereprijs. In de vijfde klasse eindelijk werd aan P. F. H. HARTSTEEN een eereprijs uitgereikt. Alle deze jongelingen reciteerden hunne gratiarum actiones met bevalligheid, en op eene gepaste wijze, zoodat de Wel Ed. Achtbare Heeren Curatoren over deze plegtigheid hunne bijzondere tevredenheid betuigden.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

WAGENINGEN. Op den 16 Oct. l.l., is door den Breeden Kerkeraad dezer Gemeente, de beroeping tot Herder en Leeraar alhier met eenparige stemmen uitgebragt, op den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. LAGERWEY, Pred. te *Hoevelaken*. Dezelve door zijn Wel Eerw., na rijpe overweging, aangenomen, en reeds van de vereischte goedkeuringen voorzien zijnde, wordt de bevestiging in het begin van Febr. 1844 verlangend te gemoet gezien.

VOORST, 12 Nov. 1843. De dag van heden was een feestdag voor de Gemeente. Ons kerk gebouw, door de goedgunstige beschikking van Z. M. onzen Koning, in eenen beteren staat gebragt, prijkt thans met een orgel, dat zoowel door uiterlijke schoonheid als innerlijke kracht zijnen maker vereert. De Hoog Wel Geb. Heer Baron SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE, Minister van Binnenlandsche Zaken, Collator dezer Gemeente, die met dit aanzienlijk geschenk aan den wensch eener onvergetelijke Echtgenoote heeft voldaan, heeft ook daarmede in de Gemeente een blijvend aandenken aan zijne en hare liefde gesticht. Aangenaam was het ons, dit feest met hoogstdeszelfs tegenwoordigheid vereerd te zien,

terwijl ook velen van elders opgekomen, blijken van hunne belangstelling gaven. Onze Leeraar, Ds. G. W. BOLAND, die de plegtigheid bestuurde, nam uit *Ps.* C:2*a*, aanleiding, om de Gemeente op te wekken tot *eene blijmoedige Godsvereering*. Psalmen en Gezangen, naar tijdsgelegenheid gekozen, deden ons telkens de waarde en kracht des orgels hooren, terwijl de Heer PRINS, van *Zutphen*, die daarbij het speeltuig behandelde, ons zoo duidelijk deed gevoelen, wat het orgel onder eene bekwame hand vermag. Na den afloop der plegtigheid, heeft hij ons wel het genoegen willen schenken, om ons op schoone en welluidende orgeltoonen te vergasten, en tevens daarmede aan de armen der Gemeente een offer gebragt, die dan ook op dezen feestelijken dag, wegens den stilstand der openbare godsdienstoefening, genoegzaam werden schadeloos gesteld. De maker van het orgel, de Heer NABER, van *Deventer*, heeft ook hier zijnen elders verworven roem gehandhaafd, en wij mogen hem met volkomene gerustheid aan anderen aanbevelen. God geve, dat deze dag nog lang bij ons in dankbaar en zegenend aandenken blijve en door eene blijmoedige Godsvereering achtervolgd worde.

WAGENINGEN oudste Leeraarsplaats staat vakant te worden. Zie Nov. 1843.

NIJMEGEN.

NIJMEGEN, 19 Nov. 1843. Ingevolge authorisatie der Algemeene Synode, dato 26 Julij j. l., is door het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, doende wat des Kerkenraads van *Slijk Ewijk* en *Oosterholt* is, aldaar tot Herder en Leeraar beroepen, de Wel Eerw. Heer H. RUYS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

NIJMEGEN, 13 Dec. 1843. Bij Z. M. Besluit

sluit van den 1 dezer, N°. 71, is tot Predikant der Hervormde Gemeente van *Hees*, *Neerbosch*, *Balgoy* en *Keenth*, c. a., ten einde aldaar kerkelijk te worden beroepen, benoemd de Heer C. WEYLAND, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *IJzendoorn*.

HERWEN, AERDT EN PANNERDEN. Op heden, den 19 Nov., vernamen wij uit den mond van onzen Leeraar het overlijden van JOHAN GERHARD CAREL KALCKHOFF, laatstelijk Predikant te *Laren*, bij *Zutphen*. Ofschoon het bijna eene halve eeuw geleden is, dat zijn Eerw. in de Gemeente *Pannerden*, slechts gedurende een paar maanden, het Evangelie verkondigde, en dus niemand onzer zich zijn Eerw. meer persoonlijk konde herinneren, trof ons des niet te min het berigt zijns doods. Uit zijnen mond toch werd de laatste prediking der reine Evangelische waarheid te *Pannerden* gehoord. Met zijn vertrek nam het zelfstandig bestaan der Hervormde Gemeente aldaar een einde: werd de pastorij eene prooi der vlammen, en kerk, kerkegoederen en armenfondsen eene roof der Roomschen. De Gemeenteleden zijn door den dood weggenomen, of hebben zich naar elders verwijderd, en niets is van haar overgebleven dan alleen de naam in combinatie met *Herwen* en *Aerdt*.

HUISSEN, 26 Nov. De Gemeente vernam met deelneming het afsterven van eenen harer vorige Leeraars, den Wel Eerw. Heer PIETER DE BRUIN, den 21sten dezer te *Doetickem* als Emeritus Predikant van *Winterswijk*, overleden. Zijn Eerw. vertrok naar laatstgenoemde Gemeente uit ons midden in den jare 1805, na zijn eerste dienstwerk hier van het jaar 1793 aanvaard te hebben. Velen in ons midden, die in hunnen jongeren leeftijd

zijn godsdienstig onderwijs, zijn herderlijk opzig of zijnen vriendschappelijken omgang genoten hebben, zullen zijner met achting en liefde blijven gedenken; en het Evangelie, door zijn Eerw. met getrouwheid verkondigd, zij voor zijne bedroefde betrekkingen eene bron van troost en hope.

NEERBOSCH. Zie hier boven onder *Nijmegen*.

SLIJK EWIJK EN OOSTERHOUT. Zie hier boven onder *Nijmegen*.

ZUTPHEN.

LAREN, BIJ ZUTPHEN. Den 11den Nov. ll. werd deze Gemeente zeer bedroefd, door het overlijden van haren waardigen Herder en Leeraar, den Wel Eerw. Heer JOHAN GERHARD CAREL KALCKHOFF, in den ouderdom van 73 jaren en 3 maanden. Na eene kortstondige ongesteldheid, maakte een zenuwberoerte een einde aan zijn tijdelijk leven. Dat verlies heeft alle hare leden diep getroffen, omdat de waardige Overledene, die ruim 46 jaren in de dienst zijnes Heeren werkzaam was, in haar midden daarvan 39 jaren en 6 maanden door leer en voorbeeld regt nuttig is geweest, omdat hij bezield met echten christenzin, begaafd met een helder verstand en verlicht oordeel, allen alles zocht te zijn.

De Consulent dezer Gemeente, Ds. A. VAN GELDER, Pred. te *Almen*, sprak met gevoel van hoogachting over zijn overleden Ambtsbroeder voor eene groote schare, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7*a*. *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben*. Hij herinnerde ons, wat onze ontslapen Leeraar voor ons geweest was, en welke verpligtingen dus op ons rusten: hij spoorde ons aan tot dankbaarheid aan God, door wiens zorge hij zoo vele jaren lang tot zulk een' gezegenden ouderdom, onder ons, zoo ernstig

en

en getrouw gearbeid heeft aan onze verlichting, verbetering en volmaking, en wekte ons tevens hartelijk op, om die lessen en vermaningen op te volgen, welke wij overeenkomstig het woord des Heeren, zoowel in het openbaar, als in het afzonderlijke, van onzen, in zijnen Heer gestorven Leeraar, hadden mogen ontvangen, ten einde 's mans handel en wandel, tot ons wezenlijk heil, door een gezegend aandenken in onze harten mogten blijven leven.

Onze Gemeente is alzoo vakant, wordende intusschen (daar er reeds zeer vele Kandidaten, door brieven aan den Kerkeraad, om eene predikbeurt hebben verzocht) namens den Kerkeraad, door den Consulent bij deze berigt, dat het nog niet bepaald is, of men bij de beroeping tot een Predikant of Kandidaat zal overgaan.

WINTERSWIJK, den 26 Nov. 1843. Heden werd aan deze Gemeente het, een paar dagen te voren bij den Kerkeraad ingekomen,. berigt medegedeeld, dat op den 21 dezer maand te *Doetinchem* in eenen bijna 75 jarigen ouderdom, was overleden de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. DE BRUIN, welke alhier van den jare 1805—1839 het Evangelie verkondigde, en sinds dien tijd eene eervolle rust genoot. Onze Gemeente, bij welke de Overledene alzoo gedurende 34 jaren met ijver en getrouwheid werkzaam was in de dienst des Heeren, ontving deze tijding met aandoening; en werd door alle drie hare Leeraren, in de onderscheidene godsdienstoefeningen op dezen dag, bij dit afsterven bepaald; terwijl de oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIJN, voormalig ambtgenoot van den Overledene hier ter plaatse, eene meer opzettelijke Lijkrede hield, naar aanleiding van 2 *Sam.* XII: 23*b*. *Ik*

zal wel tot hem gaan, maar hij zal tot mij niet wederkomen.

DREMPT. Zie Oct. 1843.

ZUTPHEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

TIEL.

KERK-AVEZAATH, 19 Nov. 1843. Heden vierde onze Herder en Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. CORELL, in de namiddag predikatie, plegtig gedachtenis van zijn vijf en twintig jarig Evangeliewerk onder ons, sprekende naar aanleiding van 1 *Thess.* III:9. *Want wat dankzegging kunnen wij Gode tot vergelding wedergeven voor u, van wege al de blijdschap, waarmede wij ons om uwen wil verblijden voor onzen God.* Zijn Eerw. wees ons hierbij op zoo vele zegeningen, zoo in- als uitwendige, welke Leeraar en Gemeente, gedurende den tijd zijner inwoning onder ons, waren te beurt gevallen, als zoo vele redenen tot blijdschap in God en op den ruimen zegen, welken hij in zijne Evangeliebediening had mogen ondervinden, als de hoogste stof tot dankbaarheid jegens God, en droeg ten slotte in een vurig gebed Herder en kudde, in hunne teederste en gewigtigste aangelegenheden aan de hoede des Allerhoogsten op. Groot was de schare van toehoorders, welke, zoo van hier als elders, in ons bedehuis was zamengevloeid, terwijl tevens vele der Ring- en Klassis-Broeders, door hunne tegenwoordigheid, den vriend hunne deelneming betoonden in het voorregt, hem op dezen dag geschonken.

De herinnering aan dezen plegtigen dag, waarop de band tusschen Leeraar en Gemeente, zoo mogelijk, nog vaster werd gestrengeld, zal ons steeds dierbaar zijn, en vurig smeeken wij den Vader der lichten, dat Hij onzen Leeraar bij voortduring sterke, om zijn gewigtig werk tot Zijne eer en

tot

tot eenen ruimen zegen voor ons te blijven voortzetten. Daartoe schenke hem God nog lang het leven en de krachten!

Aan Ds. J. NIEMEIJER, bevestigd Predikant te *Tricht*, is Acte van Lidmaatschap der Klassis van *Tiel* uitgereikt.

AALST. Zie Oct. 1843.

TIEL vakant. Zie Nov, 1843.

HARDERWIJK.

PUTTEN, 5 Nov. Heden berigtte onze Leeraar ons, dat door hem eene roeping naar de Gemeente *Staphorst* ontvangen en in beraad genomen was; acht dagen later mogten wij vernemen, dat hij besloten had bij ons te blijven.

HIERDEN, 19 Nov. 1843. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. P. VERFF, ons tot onze blijdschap bekend, dat hij voor de beroeping naar *Aalst*, in den *Bommelerwaard*, door hem voor acht dagen ontvangen, bedankt had. Den daaropvolgenden Zondag, 26 November, verbond zijn Eerw. zich weder meer opzettelijk aan ons, met *Phil.* I:25. *En dit vertrouw en weet ik, dat ik zal blijven en met u allen zal verblijven tot uwe bevordering en blijdschap des geloofs.*

NUNSPEET vakant. Zie Sept. 1843.

ZUID-HOLLAND.

’s GRAVENHAGE.

SCHEVENINGEN, 12 Nov. 1843. Heden werd onder ons bevestigd, onze, van *Veenendaal*, beroepen Leeraar, Ds. H. GANN DUN. Onze oudste Leeraar, Ds. J. A. MEULEMANS, bevestigde des voormiddags zijnen Ambtgenoot, naar aanleiding van *Phil.* II:29, terwijl des namiddags de Be-

ves-

vestigde zijn dienstwerk aanvaardde met 1 *Thess.* V:25.

Aan zijn Eerw. is Acte van Lidmaatschap der Klassis van *'s Gravenhage* toegezonden.

Ter HEIDE, den 29 Oct. 1843. De dag van heden was voor de Gemeente te dezer plaatse een dag van feestviering. Immers zij mogt het voorregt smaken; een harer vorige geachte Leeraren, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. BOLDERMAN. thans rustend Leeraar, in haar midden te zien optreden, en getuige te zijn, dat deze, die juist den 25 October, voor 45 jaren zijn eerste dienstwerk onder haar aanvaardde, thans van deze zijne 42 jarige Evangeliedienst, in vijf onderscheiden Gemeenten, in vier gewesten van *Nederland*, godsdienstig gedachtenis vierde. Nadat *Ps.* LVI:5, 6 was voorgezongen, nam de Leeraar zijne voorafspraak uit 1 *Tim* I:12; na het dankgebed werd *Gez.* XXXVIII:1 opgeheven, en *Ps.* LXXIII:23, 24 verklaard en toegepast; voor dat het levensberigt werd medegedeeld werd *Ps.* XXXIV:1, 2 gezongen, en met *Gez.* CLXV:4, na het gebed, de godsdienstoefening besloten. Alles werd met deelnemende belangstelling gehoord. Mogt ook dit dienstwerk des waardigen Mans de gewenschte vruchten dragen, gelijk zijn zesjarig verkeer in deze Gemeente, voor Diaconie en Kerk, ja voor geheel deze plaats, in menigerlei opzigt gezegend was. Lang nog, dit wenschen en bidden wij, worde zijn Wel Eerw's. dierbaar leven gespaard, en geniete hij gezondheid en kracht, om naar den wensch van zijn hart, zoo als nu sedert drie jaren zijner rust, ter hulp van zijne Ambtsbroeders, in den omtrek van zijne woonplaats, met ijver en trouw in de bediening des woords en der bondzegelen werkzaam te zijn. En als eenmaal de avond

des

des levens op aarde voor hem daar is, dan moge hem geschonken worden het loon eens getrouwen dienstknechts, — en, ingegaan in de vreugde zijns Heeren, make deze onze Gemeente, met die van *Bieselinge*, *Erichem*, *Hoornaar* en *Bezoijen*, zijn roem en zijne kroon uit!

ROTTERDAM.

CAPELLE OP D'IJSSEL vak. Zie Maart 1843.

LEIDEN.

OUDE EN NIEUWE WETERING, den 5 Nov. 1843. Heden had in deze Gemeente de plegtige inwijding plaats van het vernieuwd en vergroot kerkgebouw, even als van de merkwaardige verbetering aan het orgel. Jaren lang was aan beide de grootste behoefte gevoeld, doch alle pogingen om onderstand en hulpe, bleven vruchteloos, en onvermogen belette, om zoodanig werk uit eigene middelen daar te stellen. Eindelijk echter mogten onze vurige wenschen verhooring vinden, en is het onvermoeid streven met 's Hemels zegen bekroond. Een eenvoudig, maar doelmatig en statig Heiligdom, is in ons midden opgerigt, waar binnen een fraai en welluidend orgel, oog en oor bekoort. Wel mogten wij dus de woorden uit het Evangelie van *Joh.* X:22*a*: *En het was het feest der vernieuwing des tempels*, naar derzelver letterlijken zin, bij deze gelegenheid, toepasselijk overnemen. Onze Leeraar, Ds. E. A. BRUNNER, gebruikte dan ook deze geschiedkundige aanteekening, ter bepaling van onze godsdienstige aandacht, en toonde, na eene korte, maar genoegzame herinnering aan het feest, waarvan de tekst spreekt, dat *de vernieuwing van ons tempelgebouw, eene gebeurtenis voor ons was, wel waardig feestelijk te worden gevierd.* Na aanwijzing hiervan, in regtstreeksche betrekking tot deze Gemeen-

meente, maakte de Leeraar ons nogtans indachtig, dat de tekst als eigenlijk doelende op de reiniging van den Israëlitischen tempel van afgodische plegtigheden en gebruiken, ons tevens herinnerde het werk der Hervorming, waarvan wij, in de afgeloopene week, den jaardag hadden beleefd, en dat ook deze gebeurtenis bovenal in heilig en feestelijk aandenken behoorde te worden bewaard en gevierd. In die overtuiging zijn wij niet alleen bevestigd, maar tegelijk opgewekt geworden tot vurigen dank en aanbidding aan God, den Vader in CHRISTUS, die deze onschatbare voorregten ons heeft verleend, en aangespoord tot openlijke erkentenis van iedere ondersteuning, door staat en kerk, en bijzondere personen ons geschonken. Aanzienlijk toch zijn de bijdragen door goedgunstige beschikking van onzen geëerbiedigden Koning, en andere hooge ligchamen van staat, ten onzen behoeve afgezonderd, zoodat wij van het rijk *f* 3000, van de Provincie *f* 1000, en van de Hoog Eerw. Synode *f* 2000, te zamen *f* 6000 mogten verkrijgen; met schuldigen dank, vermelden wij daarbij de som van *f* 500, door Z. M. Koning WILLEM I, Graaf van *Nassau*, ons toegezonden, en gewagen met eere, van de hooge belangstelling ons bewezen, door den Hoog Ed. Geb. Heer, Jonkheer DE NEY VAN ALKEMADE, Heer van het Ambacht, waartoe onze Gemeente behoort, even als van de vrijwillige giften van meerder en minder gegoeden, en die de niet geringe som van *f* 1150 beloopen. Onder die milde gevers, telden wij zelf verscheidene Leden der Remonstrantsch-Gereformeerde Gemeente alhier, waarvoor ook gereedelijk de verdiende dank is gegeven geworden. Niet minder werd hulde gedaan aan den Eerw. Kerkeraad dierzelfde Rem.

Ge-

Geref. Gemeente, voor de heusche wijze, waarop gedurende den kerkbouw van ons Bedehuis, ons het vrij gebruik van haar Kerkgebouw en orgel is afgestaan, terwijl verder aan een ieder, die met de volvoering of het toezigt der opbouwing belast was geweest, de verschuldigde lof werd toegekend. Bijzonder verdient hier onze aanbeveling, de Heer J. BEKKES, Orgelmaker te *Delft*, daar gemelde Heer, in het herstellen en verbeteren van ons zoo zeer in verval zijnde orgel, zijne kunde onbetwistbaar heeft doen blijken, en in alle zijne gedragingen, den grootsten ijver en eene eerlijke en regtschapene handelwijze heeft aan den dag gelegd. Algemeen is dan ook de goedkeuring door zijn Ed. weggedragen, en groot de eer door hem verworven.

De plegtigheid is verhoogd door de tegenwoordigheid van den Wel Geb. Heer, Jonkheer DE MEY VAN ALKEMADE, onzen Ambachtsheer, die tot bijwoning dezer inwijding, met enkele Leden zijner geëerde betrekkingen, van *Rotterdam*, tot ons was overgekomen. Evenzeer verheugden wij ons over het bijzijn van eenige H. H. Predikanten, en eene schaar van feestvierende, ook van elders bijeengekomen, terwijl de feesttijd werd besloten, met een orgelconcert, dat des avonds in den smaakvol met lampen verlichten Tempel, ten voordeele der armen werd gegeven, en voortreffelijk is uitgevoerd geworden. Verscheidene Heeren kunstgenooten hadden zich hiertoe geheel belangeloos aangeboden, en hebben ook de grootste aanspraak gemaakt op onze dankerkentenis. De Heer der Gemeente verhoore de beden bij deze gelegenheid ontboezemd, en geve ons de weldadigheid zijner woning, in ruime mate te ondervinden!

BODEGRAVEN vakant. Zie April 1843.

LEI-

LEIDEN. Zie Oct. 1843.

DORDRECHT.

ARKEL. Zie Nov. 1843.

GOUDA.

HEUKELOM, den 2 Dec. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het overlijden van Ds. J. P. JONGENEEL, heeft de Kerkeraad, na verkregen handopening, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. D. BIJDENDIJK, Pred. te *Asperen*, op vertoonde Akte van Collatie van de Hoog Wel Geb. Heeren en Vrouwen VAN HEUKELOM, beroepen den Wel Eërw. zeer Gel. Heer G. W. VAN DUYL, Pred. te *Nieuwland*, die na beraad, deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatiën, heeft aangenomen.

NIEUWLAND, 3 Dec. 1843. Onze Leeraar, Ds. G. W. VAN DUYL, ten gevolge eener Collatie van de Hoog Ed. Hoog Geb. Heeren en Vrouwen VAN HEUKELOM, van hier naar *Heukelom* beroepen zijnde, heeft deze beroeping, na beraad, aangenomen. Zijn Eerw. maakte ons heden dit zijn besluit bekend.

GOUDA, 14 Dec. 1843. In den loop van dit jaar, zijn door het Klassikaal Bestuur, Akten van Lidmaatschap der Klassis afgegeven, aan de Heeren ADRIANUS VAN HERWAARDEN en HENDRIK JACOBUS DEN BOER, bevestigde Predikanten te *Waarder* en te *Ouderkerk aan den IJssel*.

BRIELLE.

KORENDIJK vakant. Zie Nov. 1843.

NOORD-HOLLAND.

HAARLEM.

CASTRICUM, 19 Nov. 1843. Heden deelde onze Leeraar, Ds. C. D. CANNE, ons mede, dat bij hem was ontvangen, extract uit het Testament van wijlen Mejufvrouw FRANCINA HABERT, Wed.

den

den Heer DIRK WIJNANDS, voor eenige dagen te *Haarlem* overleden, waaruit bleek, dat, door Mejufvrouw P. HABERT voornoemd, was gelegateerd aan de Gereformeerde Gemeente te *Castricum*, ten gebruike bij het Avondmaal, *drie Zilveren Schotels*, *twee Zilveren Bekers* en *een Zilveren Kan*, vrij van belasting.

Met algemeene belangstelling en dankbare vreugde, werd deze kennisgeving vernomen, en volkomen vereenigde zich de Gemeente in de hulde, door onzen Leeraar, haar toegebragt, die vroeger, meer dan 20 jaren, in ons midden had gewoond, en ofschoon reeds sedert 10 jaren ons verlaten hebbende, nu nog, bij haren dood, ons zulk een treffend en aangenaam bewijs had nagelaten, harer voortdurende belangstelling in den bloei onzer Gemeente.

Moge haar voorbeeld vele navolgers vinden!

ZAANDAM (OOSTZIJDE) vakant. Zie Mei 1843.

ZAANDAM (WESTZIJDE) vakant. Zie Nov. 1843.

ALKMAAR.

AKERSLOOT, 3 Dec. 1843. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. B. SCHREUDER, van *Calantsoog*, tot ons overgekomen, in de Heilige Bediening onder ons bevestigd, door zijn Eerw. voormaligen Ringbroeder en Vriend, den Wel Eerw. Heer T. G. SCHOMAKER, Pred. te *Noordzijpe*, bij vriendelijken afstand van onzen Consulent, den Wel Eerw. Heer R. J. KONING, Pred. te *Limmen*, die door ongesteldheid was verhinderd, om zelf dit werk te verrigten, en in wiens plaats de Wel Eerw. Heer J. W. ABRESCH, Pred. te *Heilo*, als tweede Consulent bij de plegtigheid tegenwoordig was. De Bevestiger hield eene Leerrede over 2 *Cor.* IV : 1. De Bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk onder ons, met *Jac.* I : 21*b*.

BEDIJKTE SCHERMER, den 13 Nov. 1843.

Heden werden wij verblijd, door de tijding van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. VAN DER VEN, Pred. te *Odijk*, ontvangen, dat zijn Eerw. de beroeping naar deze Gemeente, onder afwachting van de vereischte approbatiën, had aangenomen.

CALANTSOOG, den 26 Nov. Na vooraf, op den 23 dezer, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. G. SCHOMAKER, Pred. te *Noordzijpe*, in de tegenwoordigheid van den Consulent, losgemaakt te zijn, heeft onze hartelijk geliefde Leeraar A. BOMBAAR SCHREUDER, op heden van de Gemeente een zegenend afscheid genomen, naar aanleiding van *Rom.* XV : 33. *De God des vredes zij met u allen.*

SCHOORL, den 3 Dec. Onze beroepen Leeraar W. JELGERSMA, Th. Doct. en Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, werd heden in de H. Dienst, onder ons plegtig ingezegend door zijnen Vader, G. JELGERSMA, Pred. te *Wormerveer*, bij afstand van den Consulent. Zijn Wel Eerw. had tot tekst genomen, *Hebr.* XIII : 7. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: MOHR, BERKHOUT, VERSTEEG en KOSTER, Predd. te *Warmenhuizen*, *St. Pancras*, *Edam* en *Knollendam*. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Phil.* III : 20*a*. *Want onze wandel* (ons burgerregt) *is in den Hemel.*

KOLHORN staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

HOORN.

HOORN, den 29 Nov. 1843. Aan Ds. A. J. BORSER, bevestigd Pred. te *Schellinkhout*, is Akte van Lidmaatschap der Klassis uitgereikt.

HOOGKARSPEL. Zie Nov. 1843.

EDAM.

EDAM.

ILPENDAM, den 5 Nov. 1843. Onze Leeraar, J. G. TOUSSAINT, mogt heden openlijk gedachtenis vieren van zijne, op l. l. Woensdag, den 1 dezer, volbragte 25 jarige Evangeliedienst, in de Gemeenten van *Middelie* en *Akswijk*, *Westwoud* en *Binnenwijzend* en alhier. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid, naar 1 *Tim.* I: 15. *Dit is een getrouw — zalig te maken.*

WARDER, 3 Dec. Heden nam onze waardige en geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. CLANT, beroepen naar de Hervormde Gemeente van *Hoogkarspel*, een zegenend afscheid van ons, naar aanleiding van 1 *Joh.* II: 18a. *Het is de laatste ure.*

Zijn Wel Eerw. was op den 28 Nov. j. l., behoorlijk losgemaakt van de Klassis en de Gemeente, door den Scriba van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. BIBEN, Pred. te *Edam*, tot dit werk gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer A. DE KOO, Pred. te *Middelie.*

NIEUWENDAM. Zie Nov. 1843.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

ZOUTELANDE, 26 Nov. 1843. Heden hadden wij het genoegen, de vakature, door het vertrek van Ds. A. J. MOLENAAR, naar de Gemeente van *Beest*, weder vervuld te zien. Onze beroepen Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. C. MONTIJN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerk-

bestuur van *Utrecht*, werd heden onder ons bevestigd, door zijnen Behuwdvader, den Wel Eerw. Heer F. W. RAPPARD, Emer. Pred. van *Beusichem*, bij afstand van den Consulent, Ds. H. OSTI, Pred. te *Bekerke* en *Crommenhoeke*, met eene Leerrede over *Phil.* II:29*b*. *Houdt dezulken in waarde.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren J. F. W. KÖNIGSFELDT, J. BINNEWEG, J. GRIMS en S. F. KRUIT, Predd. te *Melis-* en *Mariënkerke*, *Westkapelle*, *Serooskerke* en *Aagtekerke.*

De Bevestigde ving des namiddags zijn dienstwerk aan, met eene Leerrede over 1 *Thess.* V : 25. *Broeders*, *bidt voor ons.*

RITTHEM, den 26 Nov. 1843. Heden maakte onze Leeraar, P. STEENMEIJER, ons het afsterven bekend, van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. G. C. KALCKHOFF, die van het jaar 1800 tot 1804, alhier het Evangelie der zaligheid verkondigd heeft. Onze Leeraar spoorde ons daarbij aan, om, door het opvolgen van de lessen van het Evangelie, te beantwoorden aan het doel van ons verblijf op aarde.

ZIERIKZEE.

THOLEN. Zie Nov. 1843.

GOES.

NISSE, den 14 Sept. 1843. Op dezen dag werd onze Heerlijkheid en Gemeente in den diepsten rouw gedompeld, door het zoo spoedig en onverwacht overlijden van onzen algemeen beminden Ambachtsheer, den Hoog Welgeb. Heer J. H. VERSCHOOR, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, Commissaris van dit District en Burgemeester der stad *Goes*; enz. enz.

Onze Predikant, D. A. BUIJT, die eene lange reeks

reeks van jaren met den Overledenen als vriend had omgegaan, gaf op den 17den daaraanvolgende van dit treurig sterfgeval der Gemeente kennis, naar aanleiding van *Jac.* IV: 13, 14, allen aanmanende, om de gedachten aan den dood gestadig bij ons levendig te houden, en zoo den tijd onzes levens te besteden, dat wij de naderende eeuwigheid met blijdschap tegemoet kunnen gaan, daar wij niet weten in wat uur wij zullen worden opgeroepen, gelijk wij daarvan zoo een sprekend voorbeeld in ons midden hadden, in het zoo plotseling overlijden van onzen zoo zeer geachten Ambachtsheer en vriend.

Veel, ja zeer veel, zou hier tot lof van den Ontslapenen kunnen gezegd worden en van het groot verlies, dat er in het algemeen geleden wordt, door zijn overlijden; doch Zijn Hoog Welgeb. zich altoos warsch hebbende betoond van alle openbare loftuitingen, zoo melden wij alleen, dat deze Heerlijkheid door dit zoo aandoenlijk sterfgeval, een zeer zware slag is toegebragt, daar men altijd in Zijn Hoog Welgeb. een vriend, raadsman en weldoener aantrof.

Zijn stoffelijk overschot ruste onder ons in vrede, en zijne nagedachtenis zal bij ons in zegening blijven!

God zij en blijve met de diepbedroefde Weduwe in hare klimmende jaren, Haar Edel Geb. met haar dierbaar kroost vertroostende, door den troost, welken het Evangelie ons zoo ruimschoots aanbiedt. Hij beware dit aanzienelijk geslacht verder tegen smartelijke verliezen, en make hetzelve en ons allen bereid voor het uur onzer ontbinding.

OUDELANDE, den 15 Oct. 1843. Heden deelde onze Leeraar ons mede, het overlijden van den Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. BLAAUBEEN.

Van het jaar 1794 tot 1796 heeft zijn Wel Eerw. in deze Gemeente het Evangelie verkondigd. Wel konden niet velen zich dien tijd meer herinneren, maar daar de Overledene in het naburige *Goes* zijne bediening geëindigd, en de eervolle rust, hem de laatste jaren vergund, genoten heeft, was zijn Wel Eerw. bij meest allen bekend, en genoot ook hier die welverdiende achting, die zijn werk en wandel hem elders zoo ruim hadden doen verwerven. Het aandenken, dat hij daardoor achterlaat, zij voor zijne betrekkingen vertroostend en ons ten zegen!

COLIJNSPLAAT, den 5 Nov. Onze Leeraar, Ds. J. J. SNOUCK HURGRONJE, Th. Dr., maakte ons heden bekend, dat hij in de afgeloopen week eene beroeping had ontvangen naar *Tholen*, welke door hem was in beraad genomen.

COLIJNSPLAAT, den 26 Nov. Heden berigtte onze Leeraar ons, dat hij zich verpligt had gevonden, de op hem uitgebragte beroeping naar *Tholen* aan te nemen.

Daar de Kerkeraad stellig besloten heeft eenen Predikant te beroepen, diene zulks tot narigt van Heeren Kandidaten, terwijl diegenen hunner, die zich ter verkrijging eener predikbeurt reeds hebben aangemeld, verzocht worden dit als een antwoord op hun schrijven aan te merken.

KRUININGEN, den 11den Dec. De Wel Eerw. zeer Gel. Heer C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA, Pred. te *Borselen*, voor de beroeping naar deze Gemeente, den 23sten Augustus l.l. op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de Kerkenraad besloten, door het beroepen van eenen Kandidaat tot de H. Dienst in de hier bestaande vakature te voorzien, en heeft in deszelfs vergadering, den 8sten December, onder voorzitting

van

van den Consulent, J. F. VAN BINSBERGEN, Pred. te *Schore*, en onder medestemming van den Hoog Welgeb. Heer W. PRINS, Ambachtsheer dezer plaats, de volgende nominatie geformeerd:

Twaalftal, de H.H.:

C. H. VAN DAM, H. J. JANSSEN, P. MEERBURG SNARENBERG, H. S. J. VAN RIJSOORT, A. H. MOUW, A. C. STUCKI, Z. H. POPPE, G. J. C. HARMSEN, P. T. VAN DEN BERG, A. DE NOOIJ, A. D. HUSSON en B. W. SCHOLTEN, Kandidaten tot de H. Dienst bij de Provinciale Kerkbesturen van *Utrecht*, *Overijssel*, *Zuid-Holland*, *Noord-Holland*, *Overijssel*, *Utrecht*, *Noord-Braband*, *Zuid-Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Utrecht* en *Gelderland*.

Zestal:

P. MEERBURG SNARENBERG, A. DE NOOIJ, A. C. STUCKI, P. T. VAN DEN BERG, H. S. J. VAN RIJSOORT en A. D. HUSSON.

Drietal:

A. DE NOOIJ, P. MEERBURG SNARENBERG en H. S. J. VAN RIJSOORT.

Waaruit met eenparige stemmen tot Herder en Leeraar dezer Gemeente is beroepen, de Wel Eerw. Heer P. MEERBURG SNARENBERG; die ons op heden berigtte, deze beroeping, onder inwachting der kerkelijke en koninklijke approbatiën, volvaardig te hebben aangenomen.

IJZENDIJKE.

HULST, den 9den Nov. Als een bijzonder en zeldzaam bewijs van verdraagzaamheid in onze dagen, kan van hier berigt worden, dat wijlen Mevrouw de Wed. VAN DER HAGHEN, geb. ROMBOUT, behoorende tot de Roomsch-Katholijke Kerk, bij hare uiterste wilsbeschikking aan de Hervormde Armen dezer stad eene gelijke som van *f* 100, als

aan die van hare eigene gezindheid, gelegateerd heeft. Mitsgaders dat zij ter beschikking van beide Armen, voor den tijd van 30 jaren, gesteld heeft, ieder voor de helft, de huur van het huis, door haar, in haar Edeles leven, bewoond, onder bepaling, dat na verloop van die 30 jaren, het gezegde huis aan hare wettige erfgenamen of hunne representanten, zal overgaan; verder dat gezegd legaat vrij en zuiver zal worden uitbetaald.

De vereischte authorisatie tot de aanvaarding daarvan is reeds verzocht en verkregen. Het Armbestuur verblijdt zich over dit bewijs van onpartijdige weldadigheid, waarvan in deze stad meerder voorbeelden *van onze zijde* gegeven zijn en nog worden.

UTRECHT.

UTRECHT.

LOPIK, 3 Dec. Onze Leeraar, E. RUITENSCHILD, berigtte ons heden, dat een onzer vorige Leeraren, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer FERDINAND COENRAAD EVERAARS, rustend Pred. te *Meeuwen*, op den 28sten November aldaar is ontslapen. Zijn Eerw. was van het jaar 1803—1819 met den meesten ijver, naauwgezetheid en gemoedelijken ernst in zijne bediening onder ons werkzaam, zoodat zij, die den waardigen man gekend hebben, steeds dankbaar gedenken, dat hij hun op den weg des levens tot eenen voorganger is geweest.

God geve, dat wij de opwekkingen ter harte nemen, die heden door onzen Leeraar werden gedaan, dan zullen wij de nagedachtenis van den Ont-

Ontslapenen steeds blijven vereeren, en alleen ons heil zoeken bij JEZUS CHRISTUS onzen Heer, die de opstanding en het leven is.

AMERSFOORT.

VUURSCHE, 27 Nov. 1843. In de eerste dagen dezer maand hadden wij het genoegen, de gewigtige reparatiën, die aan ons kerkgebouw en pastorie ondernomen waren, gelukkig ten einde te zien brengen. Wij gevoelen ons gedrongen, met dankbaarheid melding te maken van de liefderijke hulp, die van verschillende zijde betoond, ons heeft in staat gesteld dat werk te volbrengen. Bij de *f* 1200, die ons door onzen Koning, de Gedeputeerde Staten van *Utrecht* en de Synode werden toegevoegd, mogten wij ook van Z. M. den Graaf van *Nassau* *f* 200 ontvangen. Uit den schoot onzer Gemeente, gelijk ook uit de giften van eenige aanzienlijken, die hoewel niet tot haar behoorende, haar vele bewijzen van liefde plegen te geven, werden ons nog *f* 400 verstrekt.

Het goede werk, door hunne hand aan ons volbragt, vergelde Gods genade aan de vriendelijken Gevers en leere onze Gemeenteleden met dankbaarheid de openbare eeredienst op prijs stellen, welker instandhouding onder ons zoo uitnemend bevorderd werd.

EEMNES BINNENDIJK, 26 Nov. 1843. Heden hadden wij het voorregt, onzen nieuw beroepen Leeraar, B. TER HAAR ROMENY, onder ons te zien bevestigen. De plegtigheid werd volbragt door des beroepenen Vader, den Wel Eerw. Heer H. J. ROMENY, Pred. te *Zwolle*, met eene Leerrede over 1 *Tim.* III: 1. De handoplegging geschiedde mede door den Consulent W. MOLL, Pred. te *Vuursche*, en door de Wel Eerw. Heeren: BRUINS, ANSPACH, BARGER, M. B. ROMENY, TER

HAAR, Th. Dr., Predikanten te *'s Graveland*, *Deventer*, *Nigtevecht*, *Montfoort* en *Amsterdam*. Des namiddags hield de Bevestigde zijne intrede, met eene Leerrede over *Rom*. XV: 29.

Van wege het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort* is zijn Eerw. tot Lid der Klassis verklaard.

EEMNES BUITENDIJK. Zie Nov. 1843.

WIJK.

ODIJK, den 12den Nov. 1843. Onze geliefde Leeraar, Ds. J. VAN DER VEN, deelde ons het berigt mede, dat hij de beroeping naar de *Bedijkte Schermer*, van welker ontvangst hij ons vroeger had kennis gegeven, na rijp beraad, onder inwachting der kerkelijke en koninklijke goedkeuringen, heeft aangenomen.

VEENENDAAL. Zie Nov. 1843.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

DRAGTEN, 12 Nov. 1843. De dag van heden was voor de ingezetenen dezer aanzienlijke plaats, (welke thans ruim 4250 zielen telt, waaronder 3836 Hervormden en 408 Doopsgezinden) een dag van christelijke vreugde. In eene opzettelijk daartoe bepaalde avond-godsdienstoefening herdacht namelijk onze Leeraar, Ds. D. HOLWERDA, met de Gemeente, het 100 jarig bestaan van het ruime en fraaije kerkgebouw der Hervormden alhier, gesticht ten jare 1743.

Vroeger bezat de gecombineerde Gemeente van *Zuid-* en *Noorddragten* twee Kerken, doch deze werden te klein bij den buitengewonen aanwas der Gemeente, vooral sedert het leggen der Vaart in

1641

1641 en 1642, en het afgraven der Veenen. Ook werden zij door ouderdom eindelijk onbruikbaar. Men begreep daarom teregt, in de plaats van beide één groot en doelmatig kerkgebouw aan de Vaart, in het midden der buurt, te moeten stichten. Het plan daartoe ontworpen en goedgekeurd zijnde, werd de bouw, ook van eene geheel nieuwe pastorie; meestal uit vrijwillige bijdragen, begonnen. Den eersten steen der Kerk leide, op den 21sten April 1743, de toenmalige Grietman van *Smallingerland*, HECTOR LIVIUS VAN HAERSMA; en het bouwwerk ging zóó voorspoedig voort, dat de Kerk reeds den 10den November van hetzelfde jaar kon ingewijd worden. Zij heeft alzoo nu reeds 100 jaren gestaan, en is al dien tijd zóó door de Goddelijke Voorzienigheid bewaard, dat geenerlei ramp haar heeft beschadigd. Terwijl deze bewaring, met innigen dank aan God, werd herdacht, sprak onze Leeraar tevens van de hooge waarde der openbare gemeenschappelijke godsdienstoefeningen, en wendde vervolgens de tegenwoordige feestviering aan, om de Gemeente het kerkgebouw te doen beschouwen als een geschenk van God, — een bewijs van onzer voorvaderen vromen ijver, — eene kweekplaats tot beoefening van de reinste deugd, en — een' grond van hoop voor eene christelijke nakomelingschap.

Zijn Eerw. nam aanleiding tot zijne jubelrede, om het eigenaardige van het feest, uit denzelfden tekst, waarmede vóór 100 jaren het kerkgebouw, door den toenmaligen Predikant JEZAIAS HIKLENIUS, was ingewijd, namelijk 1 *Kon.* VIII : 30. *Hoor dan naar de smeeking uwes knechts en uwes volks Israël, die in deze plaats zullen bidden, en Gij, hoor in de plaats uwer woning, in den Hemel, ja hoor en vergeef!* — Ook droeg tot verhooging der

der godsdienstige feestvreugde bij het uitmuntende, 60 leden tellende, zanggezelschap alhier, tot Directeur hebbende den kundigen Heer M. DE BOER, Lid der Doopsgezinde Gemeente en Rijks-Ontvanger te dezer plaatse; terwijl het gezang der Gemeente indrukwekkend begeleid werd, door het schoone orgelmuzijk van den Heer J. M. DE BOER, Broeder des bovengenoemden en Rijks-Ontvanger te *Makkum*. — Het geheel heeft mogen strekken tot stichting van een gedenkteeken, ter eere van het voorgeslacht, tot meerdere hoogachting van onze dierbare godsdienst, en tot bevestiging van den band des geloofs en der liefde. — Verbazend groot was dan ook de deelneming in deze feestviering, waartoe velen uit de Doopsgezinde Gemeente zich mede vereenigden, en eene ontelbare schare, ook van elders gekomen, waaronder verscheidene naburige Predikanten, benevens die der Doopsgezinden alhier. — Onvergetelijk blijft ons deze dag, en onze hoogste wensch en bede is, dat de Allerhoogste onzen lof en dank, uit het 100 jarig kerkgebouw Hem toegebragt, met genadig welgevallen moge hebben ontvangen, en het opgezonden gebed, om heil voor CHRISTUS Kerk op aarde, en ook onder ons, liefderijk verhoore!

GARIJP, 12 Nov. 1843. Heden hadden wij het genoegen, om van onzen Leeraar, Ds. R. A. BENTHEM SIJPKENS, te vernemen, dat hij voor de op hem uitgebragte beroeping naar de Gemeente van *Hantum*, c. a., bedankt had. Met eene Leerrede over den gekruisten CHRISTUS, als hoofdinhoud van alle ware Evangelieprediking, naar 1 *Cor.* I: 23, 24, verbond zijn Eerw. zich op nieuw aan onze Gemeente.

LEEUWARDEN, 4 Dec. 1843. Heden overleed alhier, na eene hevige ongesteldheid van

slechts

slechts weinige dagen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. T. DIJKSTRA, in den ouderdom van 53 jaren. Hij was ruim 23 jaren een ijverig en getrouw dienaar van het heerlijk Evangelie, eerst in de Gemeente van *Oudwoude*, c. a., en naderhand in die van *Arum*; tot dat eene gezigtsverzwakking hem noodzaakte, zijne bediening neder te leggen. Den 1sten Januarij 1839 goedgunstiglijk door Z. M. Emeritus verklaard, leefde hij vervolgens onder ons, geacht door allen, die den waardigen man van nabij kenden. Diep wordt zijn gemis gevoeld, vooral door zijne echtgenoote, die met vier kinderen overblijft, van welke het jongste juist op 's vaders sterfdag deszelfs eerste levensjaar bereikte. God trooste haar met de zalige vertroosting des Evangelies, en schrage haar in de verdere vervulling harer moeijelijke taak!

STIENS, 5 Dec. 1843. Heden werd alhier, na voorafgegane stemming van Hervormde Floreenpligtigen, kerkelijk beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer L. S. P. MEYBOOM, Pred. te *Hornhuizen*, c. a., Klassis *Middelstum*, Provincie *Groningen*.

BRITSUM staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

LEKKUM. Zie Nov. 1843.

HARLINGEN.

ARUM, den 10 Dec. 1843. Heden maakte onze Leeraar, Ds. D. CANNEGIETER, J. J. ZOON, ons het overlijden bekend van onzen vorigen Predikant, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer JACOB TIEDES DIJKSTRA, die van den 7 Oct. 1827, tot op het einde van 1839, alhier het Evangelie heeft verkondigd. Naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7: *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben*, enz., werden wij her-
in-

innerd aan de redenen die wij hadden, om den Overledene in zegenend aandenken te houden, werden wij opgewekt, om het woord dat hij ons gepredikt had, getrouw te bewaren, opdat wij eens zijne kroone en blijdschap mogten wezen in den hemel, waarheen hij, gelijk wij hopen, ons is voorgegaan, en vermaand om God te danken voor den zegen des Evangelies, dien wij door den Overledene hadden mogen genieten, en waarin de Heer niet ophoudt ons te laten deelen.

SNEEK.

HINDELOOPEN, den 29 Oct. 1843. Heden morgen, bij den aanvang der godsdienstoefening, hoorden wij van onzen Leeraar H. A. FERF, dat op gisteren bij den Kerkeraad het berigt was ontvangen, van het spoedig overlijden van den Wel Eerw. Heere PH. SPECHT GRIJP, Pred. te *Tiel*. Zijn Eerw. was onze Leeraar, van Dec. 1808 tot Oct. 1811, en bij velen onzer, ook door herhaalde bezoeken, in vervolg van tijd, hoog geacht. Geen wonder, dat dit berigt met zigtbare deelneming werd vernomen, en het woord van onzen Voorganger, naar aanleiding van den voorzang, uit *Gez.* CLXXXIII : 1, veel ingang vond. Wij bidden God, dat Hij de nagelatene Weduwe en talrijke Kinderen, trooste en sterke in dezen toestand, en het goede zaad, dat de Overledene bij ons en elders strooide, verder heerlijk doe ontkiemen en vruchtbaar make; terwijl 's mans nagedachtenis bij de Gemeente van *Hindeloopen*, gewis in zegenend aandenken zal blijven.

OOSTERWIERUM. Op den 2 Nov. 1843, werd volgens stemming der Floreenpligtigen, ten overstaan van de Wel Eerw. Heeren R. L. KIJLSTRA en W. W. BOEKHOUDT, als Consulenten, tot Predikant dezer Gemeente benoemd en daarop door

door den Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer G. HOLWERDA, Kandidaat tot de H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, en Hulpprediker te *Eernewoude*, die deze beroeping den 8 Nov., onder inwachting der kerkelijke en koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

IJLST vakant. Zie Mei 1843.

BALK vakant. Zie Sept. 1843.

DOKKUM.

TWIJZEL EN KOTEN, den 5 Nov. Met de jaarlijksche herdenking aan den zegen der Kerkhervorming, mogt onze Leeraar, Ds. H. F. T. FOCKENS, heden de plegtige gedachtenisviering vereenigen, van zijne, in deze maand onder ons volbragte vijf en twintig jarige Evangeliedienst. Eerst betaalde hij, bij het terugzien op zijne afgelegde kerkelijke loopbaan, de hulde van zijn hart, aan den Albestuurder, die hem na 2 jaren en 9 maanden, gedurende welke hij, zoo te *Goïngarijp* en *Broek*, in dit, als daarna te *Hellum*, in het Groningsche gewest, als Herder en Leeraar werkzaam was, op den leeftijd van 23 jaren herwaarts gebragt had, waar de weemoed over zijne spoedige scheiding van die onvergetelijke tweede standplaats, verzacht werd door de onwaardeerbare genoegens en zegeningen, die hij in deze fraaije landstreek, onder eene talrijke en meestal welgezinde bevolking, van het begin af, tot op dezen dag, steeds gesmaakt had. Daarop werd door den Redenaar, ten behoeve ook van de aanzienlijke schare, van elders tot dit jubelfeest zamengevloeid, volgens *Ps.* XL:6: *Gij, o Heere, mijn God! hebt uwe wonderen — dan dat ik ze zoude kunnen vertellen*, een tafereel opgehangen van de weldadige beschikkingen Gods, die dit 25tal

ja-

jaren ons te aanschouwen geeft, met betrekking zoowel tot *het Christendom op aarde* in het gemeen, als onze *Nederlandsche Hervormde Kerk* in het bijzonder; terwijl hij eindelijk, in het kort, dat zelfde gunstrijk bestel des Allerhoogsten, ten opzigte van *hem en ons*, gedurende dit tijdperk, verheerlijkte.

Door hunne hartelijke deelneming verhoogden elf naburige Ambtsbroeders, de dankbare vreugde van onzen Leeraar. Bijzonder treffend was ook voor de aanwezige vergadering, de kerkelijke toespraak, die de Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*, de hoogbejaarde Ridder J. P. B. RIEDEL, na omtrent 55 jarige ambtsbediening, voor onzen beweldadigden Voorganger uitboezemen. Eindelijk had deze, onder meer andere, nog het genoegen, het Edel Achtb. Hoofd en de Leden van het Plaatselijk Bestuur, door hunne tegenwoordigheid, deze feestviering meerdere plegtigheid te zien bijzetten — en, onder de gelukwenschen en zegenbeden, waarmede hij vervolgens in zijne woning begroet werd, ook het verlangen te hooren uitdrukken, dat zijne gedachtenisrede, uit hoofde van het algemeen belang des behandelden onderwerps, voor de tijden, die wij beleven, in het licht mogt verschijnen. Daar hieraan reeds voldaan is, willen wij bij dit verslag niets verder voegen, dan de bede tot den Heer der Gemeente, dat al wie het gesprokene zal lezen, en wij inzonderheid met onzen Leeraar, deszelfs talrijk gezin en achtenswaardige betrekkingen, door de herinneringen van dezen dag, voortdurend mogen worden opgewekt, om geene van Gods weldaden te vergeten!

BIRDAARD, den 3 Dec. - Ds. G. LANDWEER, van hier beroepen naar *Paesens*, is den 27 Nov.

van

van zijne betrekking op deze Gemeente, ten overstaan van den Consulent, Ds. J. A. VIËTOR, Pred. te *Wanswerd*, ontslagen door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, Ds. P. A. C. HUGENHOLTZ, en heeft heden zijne afscheidsredede gedaan, over *Jez.* XVII: 16. *Ik hebbe toch*, enz. Aldus is thans

BIRDAARD EN JANUM vakant. En wordt op uitdrukkelijk verzoek van den Kerkeraad gemeld, dat aan eenige Kandidaten gaarne de gelegenheid zal gegeven worden, om hier eene predikbeurt te vervullen.

PAESENS, den 10 Dec. Ds. G. LANDWEER, is heden alhier bevestigd, door Ds. BECKING, Pred. te *Goinga*. De tekst der Bevestigings-leerrede is geweest, *Phil.* II: 29. De tekst der Intreê-rede van Ds. LANDWEER, was 1 *Cor.* I: 21.

OUDWOUDE, den 10 Dec. 1843. Heden maakte onze Leeraar, T. SWAAGMAN, ons het onverwacht afsterven bekend, van onzen voormaligen Leeraar, J. T. DIJKSTRA, Bedienaar des Goddelijken Woords in deze Gemeente, van het jaar 1816—1822. Onze Leeraar bepaalde ons te dier gelegenheid, naar aanleiding van *Gen.* XXVII: 2*b*, bij Gods opvoedende liefde, ook daarin blijkbaar, dat Hij ons hier een leven schonk, hetwelk wij elk oogenblik verliezen kunnen, opdat wij alzoo zouden leeren zoeken, en omzien naar dat leven des geestes, hetwelk in JEZUS CHRISTUS is, en blijft tot in eeuwigheid.

KOLLUM staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

DAMWOUDE, DRIESUM EN WOUTERSWOUDE vakant. Zie Nov. 1843.

HANTUM EN HANTUMHUIZEN vakant. Zie Nov. 1843. Men hoopt den 19 Dec. hier weder eene beroeping te doen.

HEERENVEEN.

OUDELEMMER, den 3 Dec. 1843. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. W. E. EBBINGE, van hier beroepen naar *Lippenhuizen*, c. a., op den 27 der vorige maand, in eene Vergadering des Kerkeraads, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. Heer H. TEN BRINK, HZ., Pred. te *Peperga*, c. a., in tegenwoordigheid van den Consulent onzer Gemeente, den Wel Eerw. Heer H. J. KUYPER, Pred. te *Scherpenzeel*, c. a., van zijne betrekking op onze Gemeente was losgemaakt, heeft zijn Eerw. op heden afscheid van ons genomen, naar aanleiding van 1 *Joh*. II: 28*a*. *En nu, kinderkens! blijft in Hem*. Dus is

OUDELEMMER, c. a. vakant; doch reeds is uit het getal Kandidaten, welke alhier hunne predikgaven hebben laten hooren, een viertal uitgekozen, welke verzocht zijn, om andermaal ter prediking naar deze Gemeente over te komen. Dat viertal bestaat (alphabetisch gesteld) uit de Heeren: J. EEMTEN, A. R. HOLWERDA, A. A. VAN RIESEN SCHOLTENS en U. W. THODEN VAN VELZEN.

SINT-JANSGA, c. a. vakant. Zie Junij 1842.

AKKRUM, c. a., vakant. Zie April 1843.

LIPPENHUIZEN, c. a. Zie Oct. 1843.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

STAPHORST. Zie Nov. 1843.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1843.

KAM-

KAMPEN.

IJSSELMUIDEN, den 3 Dec. 1843. Maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. RIETVELD CREYGHTON, ons den 12 Nov. j. l., bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping als tweede Predikant, naar de Gemeente te *Veenendaal* had ontvangen, heden verblijdde zijn Eerw. ons met het berigt, dat hij, na ernstig beraad, voor dezelve had bedankt; terwijl zijn Eerw. zich op nieuw aan deze Gemeente verbond, sprekende naar aanleiding van 1 *Cor.* XV : 1 en 2. *Voorts, Broeders! ik make u bekent het Evangelium*, enz.

GENEMUIDEN. Zie Oct. 1843.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GROOTEGAST EN DOEZUM vakant. Zie Oct. 1843.

WINSCHOTEN.

WILDERVANK, den 15 Oct. 1843. Bij vriendelijken afstand van onzen Consulent, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. S. SWAAGMAN, Pred. te *Stadskanaal*, werd heden onze, van *Grootegast* en *Doezum*, herwaarts beroepene Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. HUISINGA, in zijne dienst bevestigd, door zijnen Vader, Ds. E. J. HUISINGA, Pred. te *Eexta*, welke bij deze gelegenheid predikte, over *Hand.* VIII:5 en 6, en naar aanleiding dezer woorden, het voorbeeld van FILIPPUS en de inwoners van *Samaria*, als navolgingwaardig voorstelde voor Leeraar en Gemeente. Des namiddags deed de Bevestigde zijne intrede onder ons, met *Joh.* XIV : 1*b*: *Gijlieden gelooft in God, gelooft ook in mij;* en sprak over het vertrouwen

tusschen Leeraar en Gemeente, als de band van onderlinge liefde.

Alles liep naar wensch en genoegen af, en een zeer talrijke schare was getuige en deelgenoot van deze godsdienstige plegtigheid.

ONSTWEDDE, den 10 Dec. Op heden hadden wij alhier het genoegen, onzen beroepenen Herder en Leeraar, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer H. ESKELHOFF GRAVEMEIJER, van *Rijzum* in *Oost-Vriesland*, tot ons overgekomen, in zijn dienstwerk bevestigd te zien, door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. SPECKMAN, Pred. te *Vlagtwedde*. en Consulent onzer Gemeente, en des namiddags mogten wij onzen Leeraar zijn dienstwerk onder ons zien aanvaarden. De Bevestiger had tot tekst. *Marc.* XVI:15*b*. *Predikt het Evangelie allen creaturen.* De Bevestigde predikte over 1 *Kor.* I:24. *Niet dat wij heerschappij voeren over uw geloof, maar wij zijn medewerkers uwer blijdschap: want gij staat door het geloof.*

BELLINGWOLDE, jongste Leeraarsplaats vakant. Zie Dec. 1837.

WAGENBORGEN vakant. Zie Mei 1843.

APPINGADAM.

LEERMENS vakant. Zie Nov. 1843.

MIDDELSTUM.

MIDDELSTUM EN TOORNWERT vakant. Zie Maart 1843.

BEDUM vakant. Zie Jan. 1842.

NOORD-BRABAND.

BREDA.

NIEUW VOSMEER EN HALSTEREN, den

26

26 Nov. 1843. Met dankbare vreugde, vierde onze Leeraar E. J. HOMAN, heden gedachtenis van zijne 25-jarige Evangeliebediening, in welke zijn Eerw. eerst te *Stand daar Buiten*, daarna onder ons is werkzaam geweest. Zijn Eerw. sprak tot de Gemeente, naar aanleiding van 1 *Sam.* VII: 12. *Tot hiertoe heeft de Heere ons geholpen*, en wijdde zijne overdenkingen aan Gods liefderijke en getrouwe hulp, hem, gedurende dat tijdvak, in alle opzigten bewezen. God spare zijn Eerw. nog lange in het leven, ondersteune hem verder in het werk zijner Heilige Bediening, en zegene zijnen arbeid rijkelijk ten nutte onzer Gemeente!

FIJNAART EN HEININGEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1843.

HEUSDEN.

VEEN vakant. Zie Julij 1843.

BABYLONIENBROEK vakant. Zie Aug. 1843.

UIJTWIJK. Zie Nov. 1843.

MEEUWEN EN HAAGOORT. Zie Nov. 1843.

LOON OP ZAND vakant. Zie Nov. 1843.

EINDHOVEN.

SOMEREN, den 4 Dec. 1843. Heden werd door den Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. BOOT, Pred. te *Asten*, eene nominatie geformeerd, waarop geplaatst werden, de Kandidaten tot de H. Dienst: VAN RIJSOORT, VAN DER VLIET, VAN DER LINDEN, BEGEMANN, PITLO en NICOLAI, welke in de opgegevene volgorde alhier hadden gepredikt; waar uit onmiddelijk werd beroepen: de Wel Eerw. Heer A. PITLO, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping, in afwachting der vereischte approbatiën, heeft aangenomen.

DRENTHE.

ASSEN.

GASSELTE vakant. Zie Nov. 1843.
GIETERVEEN vakant. Zie Nov. 1843.

MEPPEL.

NIJEVEEN, den 3 Dec. Op heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. J. E. WILMERS, S. S. Min. Kandidaat, openlijk in ons midden bevestigd. De Bevestiger, de Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer J. J. SWIERS, V. D. M. te *Havelte*, stelde voor, naar *Joh.* XVII : 18: *Gelijkerwijs gij mij gezonden hebt in de wereld, alzoo heb ik hen ook gezonden in de wereld:* hoe de Evangeliedienaar door CHRISTUS tot de Gemeente wordt gezonden, gelijk CHRISTUS door den Vader in de wereld is gezonden. De Bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk met, naar *Rom.* I : 16: *Want ik schame mij het Evangelie van Christus niet, want het is eene kracht Gods tot zaligheid, eenen iegelijk die gelooft, eerst den Joden en ook den Griek*, het Evangelie voor te stellen als eene kracht Gods tot zaligheid, voor een iegelijk die gelooft. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Consulent, door de Wel Eerw. Heeren ILCKEN en BRUNA, Predd. te *Kolderveen* en te *Hasselt*.

HOOGEVEEN vakant. Zie Sept. 1843.

EVANGELISCH-LUTHERSCHE KERK.

DOETINCHEM. Zie Nov. 1843.

HER-

HERSTELDE EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 25 Nov. 1843. Onze rustende Leeraar, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. A. BENDINGER, ontsliep op den 21 dezer, in den ouderdom van ruim 63 jaren. Volijverig verkondigdé hij het Evangelie der zaligheid, eerst in de Gemeente te *Harlingen*, vervolgens in die van *Hoorn*, en ten laatsten, van 1822 tot 1841, in deze Gemeente, wanneer hij, wegens ligchamelijke ongesteldheid, het Emeritaat verzocht, hetwelk hem de Kerkeraad op eene vereerende wijze verleende. Zijn stoffelijk overschot werd op heden plegtig ten grave vergezeld en gedragen. Alvorens hetzelve in de plaats der ruste was nedergelaten, sprak onze jongste Leeraar tot de naastbestaanden en vrienden van den Verstorvene, alsmede tot de vele aanwezenden in het Tempelgebouw, nog een woord van stichting en bemoediging. Zacht sluimere het in den schoot der aarde, tot den grooten dag der verrijzenis, en de God der liefde, die genadiglijk beloofd heeft, om een Man der weduwen en een Vader der weezen te zijn, vertrooste de bedroefde Weduwe en hare Kinderen, met de hope van een blijd wederzien, in de gewesten der onsterfelijkheid!

MEDEMBLIK. De avond van Zondag 10 Dec. 1843, was bestemd ter plegtige viering, der op den 6den bevorens, bij deze Gemeente, vervulde 25 jarige ambtsbediening van haren Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. G. CLANT. De bekendheid hiervan had niet slechts bij de Gemeente, maar ook bij de Leden van andere Kerkgenootschappen, eene zoo groote belangstelling opgewekt, dat het

Kerkgebouw te klein was, om allen te bevatten, die daarvan openlijk wilden doen blijken.

Na eene treffende inleiding, gevolgd op het voorgezang en een kort gebed, sprak de feestvierende Leeraar, naar aanleiding van 2 *Cor.* IV: 1. *Daarom, dewijl wij zoodanig een ambt hebben, naar dat ons barmhartigheid geschied is, zoo worden wij niet moede*, over des Evangeliedienaars regtmatige waardering van zijn ambt, als een onmisbaar steunsel van zijnen behoorlijken ijver en voortgaande trouw.

Aan het einde zijner belangrijke rede, rigtte zijn Wel Eerw. eene hartelijke toespraak, niet alleen tot den Kerkeraad en de Leden zijner Gemeente, maar ook tot de aawezigen uit andere Protestantsche Kerkgenootschappen; en in het bijzonder tot zijne Medebroeders in de H. Bediening uit deze stad of den omtrek, wier tegenwoordigheid ter dezer ure, met algemeen genoegen werd opgemerkt als een vernieuwd bewijs van den Evangelischen broederzin, die ook hier bij de onderscheidene Protestantsche Leeraars steeds onderhouden wordt.

Toen alles besloten was met hartelijke dankzeggingen, en gebeden aan den Allerhoogste en den Heer der Gemeente, en met eenen beurtzang, en den gewonen zegen, reikte de Wel Eerw. Heer A. SCHILT, Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Twisk*, den geachten Spreker, na het verlaten van den kansel, de hand toe, wenschte als Praetor van en namens den Ring van *Medemblik*, hem op eene regt hartelijke wijze, geluk met deze heugelijke feestviering, en bemoedigde hem tot onbezwekene trouw in de dienst des Heeren, met welmeenende en broederlijke woorden, die, zoowel als de geheele plegtigheid, eenen-

die

diepen indruk maakten op allen, die daarvan getuigen waren.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

BOSKOOP, den 14 Dec. 1843. Ter vervulling der alhier bestaande vacature, heeft de Kerkeraad, na voorafgaande nominatie en reductie, tot gewoon Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, den Wel Eerw. zeer Gel. Heer ABR. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, ABR. FIL., *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. et Theol. Doct.*, thans Proponent bij de Remonstrantsche Broederschap, die dit beroep, onder inwachting der vereischte en verzochte goedkeuringen, heeft aangenomen.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 19 Nov. Nadat de Leeraarsbediening onzer Gemeente, die door het overlijden van den Hoog Eerw. Heer T. SLOT vacant was geworden, na afloop van het *annus gratiae* door den Heer H. VIETOR was vervuld geworden, daar deze op zoodanige voorwaarden als substituut hier aangesteld was, is thans ook de vacature van wijlen den Hoog Eerw. Heer L. L. WIJCHGRAM bezet geworden. Onze nieuw beroepen Leeraar, de Heer D. W.

VEENHUIS, werd heden onder ons bevestigd. De Hoog Eerw. Heer H. MACKAY, hield, als oudste in bediening, de Bevestigingsrede over 2 *Tim.* IV: 5*b*: *Doe het werk van eenen Evangelist*, en verrigtte daarna de plegtige inzegening: terwijl Ds. VEENHUIS de burgerlijke confirmatie uit de handen van den Welgeb. Heer Burgemeester STUUR ontving. Des namiddags begon de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Ephes.* II: 19—21.

Alhier blijft nu nog eene Leeraarsbediening vakant.

LOGUMER VOORWERK, den 3 Dec. Onze Leeraar, de Heer D. W. VEENHUIS, nadat hij de beroeping naar *Emden* aangenomen en ons daarvan destijds kennis gegeven had, nam heden van ons afscheid, predikende over *Hand.* XX: 32*a*. *Broeders! ik beveel u Gode*.

Reeds is men hier bezig, om spoedig de vacature vervuld te krijgen. De Stemgeregtigde Interessanten hebben eene nominatie gemaakt, bestaande uit de Heeren:

PANNENBORG VIËTOR, Hulpprediker te *Wijmeer*, KLAASSEN en HESSE, gezamenlijk Kandidaten bij den Coetus.

RIJSUM, den 3 Dec. Heden nam onze Leeraar, de Heer H. E. GRAVEMEIJER, beroepen te *Onstwedde*, in Groningerland, afscheid van ons, met eene Leerrede over *Deut.* XXX: 19.

JEMGUM, den 1 Dec. Ter vervulling der tweede Leeraarsbediening alhier, is eene nominatie gemaakt, bestaande uit de Heeren Kandidaten:

KLAASSEN, BRUGMANN en HESSE.

WEENER. Zie Nov. 1843.

CANUM. Zie Nov. 1843.

KREITS

KREITS SYNODE DUISBURG.

HUNXE. Zie Aug. 1842.
DUISBURG. (Groote Evang. Gemeente). Zie Aug. 1842.
GARTROP. Zie Oct. 1842.
DUISBURG. Zie Oct. 1842.

KREITS SYNODE WEZEL.

SCHERMBEEK. Eene predikantsplaats vakant. Zie April 1842.
WEZEL. Zie Oct. 1842.
DIERSFORT vakant. Zie Maart 1843.

BELGIE.

GENT vakant. Zie Nov. 1843.

NEDERLANDSCHE BIJBELGENOOTSCHAPPEN.

ALPHEN EN PAROCHIE AARLANDERVEEN, den 6 Nov. Heden avond is in eene buitengewone godsdienstoefening, in de Kerk der Hervormden te *Alphen*, verslag gedaan van den staat en de werkzaamheden des Nederlandschen Bijbelgenootschaps in het algemeen, en van de in het hoofd dezes genoemde Afdeeling in het bijzonder.

der. Gunstig mogt dit verslag genoemd worden, ook wat deze Afdeeling betreft, die in getal van Leden niet verachtert, en voortgaat met de uitdeeling niet alleen van Bijbels en Nieuwe Testamenten, maar ook van Evangelische Gezangboeken en kleine schriften van het Traktaatgenootschap. Ook het onderwijs, van wege de Afdeeling aan kinderen van minvermogende ouders gegeven, is op nieuw voortgezet en zulks eenigzins ruimer geschiedenden, als zijnde door eenige meervermogenden onder de Leden bijdragen in geld tot dat einde aan den Thesaurier geworden: voor welke belangstelling in de vorming der behoeftige jeugd hun door het bestuur der Afdeeling openlijk wordt dank gezegd.

Door den Voorzitter der Afdeeling, den Wel Eerw. Heer R. W. VAN ROSSUM, Pred. te *Alphen*, is de godsdienstige rede gehouden, hebbende ten onderwerp: *De zegepraal des Bijbels over het bijgeloof*, naar aanleiding van *Hand.* XIX:20. *Alzoo wies het woord des Heeren met magt en nam de overhand.*

HEERENVEEN, den 30 Nov. 1843. Heden avond werd alhier, in de Kerk der Hervormden, het openbaar verslag gedaan van den staat en de verrigtingen des Bijbelgenootschaps in het afgeloopen jaar. Zulks geschiedde door den Wel Eerw. Heer T. PYTTERSEN, Pred. te *Nijehaske*, c. a., die daarbij eene opwekkende rede hield, naar aanleiding van *Jes.* II:9*b*. *Want de aarde zal vol kennis des Heeren zijn, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken.*

COR-

CORRESPONDENTIE.

Den Heere J. CL. wordt berigt, dat zijne dichtregelen *bij het sterfbed van mijnen Vriend*, men weet niet hoe, weggeraakt zijn, en er dus, ter plaatsing, een nieuw afschrift van verzocht wordt.

De *Feestzang op Jezus geboorte*, is te laat ingezonden, om in deze maand geplaatst te worden. Wij verzoeken denzelven tot een volgend jaar te mogen bewaren.

De Dervis en de Sultan zal geplaatst worden.

In *mijne Kinderjaren* vinden wij, bij enkele stroeve regels, ook weinig degelijks voor het publiek.

Uit mijne aanteekeningen zullen wij het een en ander overnemen.

Des menschen beproeving en *des Zoons terugkomst*, schijnen veel, en bevatten in de daad niets wezenlijks. Eene allegorische voorstelling moet niet tegen de waarschijnlijkheid strijden.

Het stukje van B., over de *Bijën*, zullen wij plaatsen.

BERIGTEN.

Bij de Ondergeteekenden is met hartelijke dankzegging door ieder hunner ontvangen *f* 74,75 van N. N. te *Almelo*.

Rotterdam,
15 Nov. 1843.

H. BLOM,
Thesaurier van de Afdeeling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, te Rotterdam.

J. VOORHOEVE, H. CZ.,
Algemeenen Thesaurier van het Nederlansch Zendelinggenootschap.

Aan

Aan de belanghebbenden wordt bij dezen, door middel der *Boekzaal*, berigt, dat Ds. W. L. VAN OOSTERZEE, Pred. te *Goes*, is benoemd: 1°. tot Quaestor der Klassikale Weduwenbeurs te *Goes*, in plaats van wijlen Ds. C. COLMSCHATE, in leven Predikant en Emeritus Predikant te *Goes*; en 2°. tot Correspondent voor de *Boekzaal*, voor zooveel betreft het ressort der Klassis van *Goes*, en dit in plaats van wijlen Ds. G. BLAAUBEEN, in leven Predikant en Emeritus Predikant te *Goes*.

Goes, 6 Dec. 1843.

Namens het Klassikaal Bestuur van *Goes*,
J. AB UTRECHT DRESSELHUIS,
Praeses.

ERRATA.

In de *Boekzaal* voor October 1843, *staat* op pag. 535: SCHULTRE, *moet zijn:* SCHULTZE.

Op pag. 565, *Vriesche* Kandidaten, staat dezelfde Kandidaat aangeduid aldus: J. B. SCHALTZE, HZ., *moet zijn:* J. B. SCHÜLTZE, HZ.

De naam is dus: J. B. SCHÜLTZE, HZ.

Boekzaal Nov. bladz. 689 *staat:* 30 Oct. l.l., *lees:* 10 Oct. l.l.

LETTER-NIEUWS.

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt, mede bij Schalekamp, van de Grampel en Bakker te *Amsterdam* en alom te bekomen:

Prof. L. G. PAREAU, *Herinnering van de Apostolische Leer, omtrent de ware Christelijke eenigheid.* Eene

Eene Leerrede over *Eph.* IV : 3—7. Uitgesproken te *Groningen*, den 20 Mei 1842. *f* 0.30.

Prof. L. G. Pareau, *Jezus Christus en die gekruisigd*, onze kracht om te volharden in de waarheid en in de liefde, die uit God zijn. Tweetal Leerredenen, uitgesproken te *Groningen*, den 26 Februarij en 19 Maart 1843. *f* 0.50.

Prof. P. Hofstede de Groot, *Wat moeten wij, Godgeleerden in de Nederlandsche Hervormde Kerk, nu doen?* Eene Toespraak aan de Theologische Studenten, bij het openen zijner Akademische Lessen, den 7 September 1842 gehouden. *f* 0.30.

Prof. Muurling, *Leerrede over het blijven in de leer van Christus*, naar 2 *Joh.* vs. 8—11. Uitgesproken bij het sluiten der Akademische Godsdienstoefeningen aan de Hoogeschool te *Groningen*, den 26 Junij 1842. *f* 0.30.

——— ——— *Christus in den Mensch en in de Menschheid, het wezen van het innerlijke Christendom.* Een woord ter bevordering van den waren vrede, ook in de Nederlandsche Hervormde Kerk. (*Afgedrukt uit het Tijdschrift Waarheid in Liefde*, Jaarg. 1843, II Stuk.) *f* 0.50.

——— ——— *Zestal Leerredenen* ter aanprijzing van het *inwendige Christendom.* *f* 1.50.

Toespraak aan de Leden der Nederlandsche Hervormde Kerk, van wege het Godgeleerd gezelschap, onder de zinspreuk: *Gods woord is de waarheid*, van welk gezelschap het Tijdschrift *Waarheid in Liefde* uitgaat. *f* 0.80.

Ds. H. A. Amshoff en Prof. W. Muurling, *Bijdragen tot bevordering van het Christelijke leven*, Jaarg. 1843. N°. 1 en 2. Ieder N°. *f* 0.40.

——— ——— *Een woord van Herinnering*, ter gelegenheid van de tegenwoordige verdeeldheden in de Hervormde Kerk. Eene Leerrede over *Luk.* IX : 55*b*. Voorafgegaan door eenen Brief aan zijnen zes en zeventigjarigen Vader, Evangeliedienaar te *Emmen*. *f* 0.30.

Ds. A. Rutgers van der Loeff, *Adres aan de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk*, ter zake van een Adres aan dezelfde Synode over de Formulieren, de Akademische opleiding der Predikanten, het Onderwijs en het Kerkbestuur. *f* 0.30.

Ant-

Antwoord aan den Heer P. J. Elout, op Z. B. G. Brief aan A. Rutgers van der Loeff, over het Adres van dezen aan de Algemeene Synode. *f* 0,50.

Plegtige Verklaring, afgelegd door een aantal Leden der Hervormde Gemeente te *Groningen*, ter beantwoording van het geschrift, getiteld: *Aan de Hervormde Gemeente in Nederland.* *f* 0.40.

W. L. de Sturler, *Proeve eener Beschrijving van het gebied van Palembang*, met platen. *f* 2 50.

R. G. Rijkens, *Praktische Handleiding van kunstmatige Ligchaamsoefeningen*, ten dienste van huisgezinnen en inrigtingen van onderwijs en opvoeding; met eenige vrijmoedige gedachten over de hedendaagsche opvoeding, en oefeningen ter voorkoming en wegneming van verschillende ligchaamsgebreken. Met 310 figuren. *f* 3.00.

F. L. Staats, *Herinneringen aan het Kasteel van Antwerpen in* 1832. *f* 1.50.

Dr. H. M. Duparc, *De Spiersamentrekking* en derzelver genezing toegepast op de verkrommingen der voeten, met platen. *f* 1,80.

Drs. A. Duflos en A. G. Hirsch, *Het Arsenik*, deszelfs herkenning en vermoedelijk voorkomen in bewerktuigde ligchamen. Leiddraad voor *Artsen*, *Natuurkundigen*, *Apothekers* en *Regtsgeleerden*. Met in den tekst gedrukte afbeeldingen. Naar het Hoogduitsch door P. van Geuns en Stort. *f* 1.00.

Dr. G. O. Piper, *Kunst om het menschelijke leven te verlengen*, of Gezondheidsleer; ten dienste van Ouders, Onderwijzers en Scholen. *f* 0.50.

Dr. H. G. C. Jäger, *Vriendelijke Raad aan zorgdragende Moeders, Bakers en Minnen*; omtrent de eerste opvoeding van kleine kinderen; vooral ter voorkoming van klierziekten en verkromming der beenderen. *f* 0.25.

W. Braak, *Eerste Achttiental Schrijfvoorbeelden*. *f* 0.75.

Bij denzelve zijn nog eenige Exemplaren voorhanden van:

J. Clarisse, *Tafereelen uit de Lijdensgeschiedenis van Jesus Christus*, 2 deelen. *f* 4.20.

G. H. van Senden, *Leerredenen over de geschiedenis van Jezus lijden en sterven*, 2 deelen. *f* 6.80.

J.

J. L. Ewald, *Karakterschetsen* van sommige Personen, voorkomende in *de Lijdensgeschiedenis van Jezus*, tweede en verbeterde druk. *f* 1.25.

H. Wester, *Bijbelgeschiedenissen voor de Jeugd*, inhoudende de geheele Bijbelgeschiedenis des O. en N. Testaments, in twee deelen, met platen, in karton. *f* 3.00.

Dito, zonder platen. *f* 1.75.

GROOTE PRIJSVERMINDERING.

Bij de grootste belangstelling, die de *Kerkelijke Zaken* in onze dagen wekken, kan het velen niet dan welkom zijn, dat de *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk*, van Ypey en Dermout, 4 deelen, 8 stukken, voor *f* 12.50, in plaats van *f* 35.45, thans te verkrijgen is.

Men vindt in dit werk niet alleen de Geschiedenis der Hervormde Kerk, maar die van het geheele Protestantismus in ons vaderland, van het begin af, tot op onze dagen. De aanteekeningen bij elk deel bevatten een schat van wetenswaardige bijzonderheden, die men elders te vergeefs zou zoeken.

Van een gansch anderen aard is de *Geschiedkundige Beschouwing der Monniken-orden en Kloosters*, 2 deelen, naar het Hoogduitsch bewerkt, door J. C. A. Sander, in leven Evang Luth. Predikant te *Haarlem*, maar in een tijd, dat men in het zuiden van ons vaderland weder Kloosters ziet oprigten, en Geestelijke Zusters naar onze Koloniën trekken, om er de jeugd te onderwijzen, wordt het, meer dan ooit, zaak, dat elk wete, wat Geestelijken orden en Kloosters zijn, en wat men er van te wachten heeft, en om dit te bevorderen, wordt de primitieve prijs van het bovengemelde belangrijke en zeer onderhoudend geschreven werk, tot weder opzeggens toe, van *f* 7.95 op *f* 3.00 verminderd.

De beide voornoemde Werken, zijn te *Haarlem* bij de Erven F. Bohn, en verder bij alle solide Boekverkoopers verkrijgbaar.

Bij

Bij W. Willems, Boekhandelaar te *Amsterdam*, wordt heden uitgegeven:

Christelijke Morgen-Overdenkingen voor elken dag des Jaars, door Bedienaars van het Evangelie in de meest aanzienlijke Gemeenten onzes Vaderlands, 4 deelen. *f* 4.80.

De Bijbelsche waarheden, tot grondslagen dezer overdenkingen gelegd, zijn naar tijdsgelegenheid doelmatig aangewend, gemoedelijk en vertroostend toegepast, zoodat hetzelve kan gerekend worden eene behoefte te zijn voor elk Christelijk huisgezin.

De Geestelijke Wapenrusting, bevattende eenen pligt en eene belofte voor elken dag van het jaar, met een morgen- en avondgebed voor elken dag der week. Naar het Engelsch. *f* 0.30.

Nieuwjaarswensch aan de lieve Jeugd. Kinderreden door J. van der Roest. *f* 0.15.

Dit laatste bij getallen van 12 stuks. *f* 1.50.

VOOR LEESGEZELSCHAPPEN.

W. van Boekeren, heeft uitgegeven en alom verzonden:

I. *Het leven van Benvenuto Cellini*, Florentijnschen Goudsmit en Beeldhouwer, door hem zelven beschreven, uit het Italiaansch vertaald, en met eenige aanteekeningen voorzien door P. van Limburg Brouwer, 2 deelen met portret en vignetten. *f* 7.20.

II. *Schetsen en Tafereelen uit China*, door J. F. Davis, 2 deelen, met vignet en kaart. *f* 5.00.

III. *Geschiedenis van den opstand in de Cevennen, onder Lodewijk* XIV, naar de bronnen medegedeeld, door J. C. K. Hoffmann, uit het Hoogduitsch, door P. Boeles en H. K. Roessingh, Predd. te *Noorddijk* en *Haren*. *f* 2 00.

IV. *Stuurman Flink*, of de Schipbreuk van de Vrede, een Verhaal voor de Jeugd, naar het Engelsch van Kapt. Marryat, 2 deelen, met platen. *f* 3.60.

Bij W. van Boekeren is uitgegeven en alom verzonden:

Bedenkingen tegen de pogingen door de Algemeene Christelijke Synode der Hervormde Kerk bij Z. M. den Koning aangewend, om de Studenten in de Godgeleerdheid aan onze Hoogescholen te ontslaan van alle verpligte studie in de Mathesis. Door J. W. Lambrijns, Hoogleeraar te *Groningen*, à ƒ 0.50.

Bij S. Alter, Boekhandelaar te *Utrecht*, wordt heden uitgegeven:

I. *Iets van Claudius, bij het einde en de verwisseling des Jaars*, gr. 8vo. ƒ 0.15.

II. *De herstelling der eerste Christelijke Gemeente*, als een middel tot vereeniging der verschillende Christelijke partijen, uit het Hoogduitsch vertaald, gr. 8vo. ƒ 1.00.

Door den Boekhandelaar C. Bieleveld, te *Utrecht*, is uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld:

JOHANNA L,

een berigt van haar leven, uittreksels uit haar dagboek en sommige harer brieven, bijeengebragt door *hare Vriendin*. Met eenen brief aan dezelve van J. F. van Hoogstraten, Predikant te *Utrecht*.

Bij den Boekhandelaar A. van den Meer, te *Gorinchem*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Walter Scott, *Aymé Verd*, of de opstand der Hugenooten, in de 16e eeuw, 2 deelen. ƒ 8.35.

Hoewel men vermoedt, dat deze Roman niet door den beroemden Walter Scott geschreven is, behoeft men dezelve niet onvoldaan uit de handen te leggen, en zal men moeten toestemmen, dat de groote onbekende, evenzeer als hij betere Romans dan deze geschre-

schreven heeft, ook andere het licht heeft doen zien, die niet hooger, ja minder te schatten zijn dan *Aymé Verd.*

Almanak tot Gezellig onderhoud, voor 1844, 6e jaargang. *f* 0 35.

Verguld op snee, in koker. *f* 0.60.

Erina, *Nederlandsch Magazijn voor Vrouwen*, voorzien met een keurig Mengelwerk, platen, Borduurpatronen, Modeplaten, enz., bevattende 48 vellen druks, in groot 4to. Prijs per jaargang *f* 5.00.

Het Christendom, ofschoon vijandig tegengewerkt echter door den Geest des Heeren, op eene beslissende en allezints behartigenswaardige wijze verdedigd en gestaafd, *Leerrede*, naar *Hand.* II: 14—18. *f* 0.25. II. D. A. Dermaar, Gereformeerd Leeraar te *Ede*, *Beproefde Godsvrucht van eenige Heilige vrouwen der Oude en Nieuwe Testaments.* *f* 0.75. III. *Noodzakelijke Aanwijzing* van het groot onderscheid tusschen de Adressen van den Heere D. van Hogendorp, c. s., en dat der in 1841 tot de Synode zich gewend hebbende Gereformeerde Ledematen, met een nawoord, opzigtelijk den tegenstand van den Heer Mr. I. da Costa, tegen onze Formulieren van eenheid. *f* 1.00.

Te *Utrecht*, bij J. G. van Terveen en Zoon, is van de pers gekomen en alom verzonden:

H. E. Vinke, Hoogleeraar te *Utrecht*, *Antwoord aan de Redactie van het Tijdschrift Waarheid in Liefde*, op de beoordeeling van zijne uitgegevene Leerredenen in gezegd Tijdschrift voorkomende. *f* 1.25.

Bij bovengemelde zijn nog eenige Exemplaren te bekomen van:

H. E. Vinke, Hoogleeraar, *Twaalftal Leerredenen.* *f* 2.60.

De Boekhandelaar A. van Hoogstraten, Jr., heeft uitgegeven en verzonden:

Belangrijke Bijbelsche Tafereelen voor de Jeugd, in één deel compleet, 8°. post form. Prijs *f* 0.90. Hetzelfde werk met 54 gelithographeerde platen en gebonden in een nette cartonne band. *f* 2.60.

Door S. E. van Nooten, te *Schoonhoven*, is uitgegeven en verzonden:

I. *Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen*, voor 1844; veertiende jaargang, met platen, à 60 Cents.
II. *Almanak voor Kinderen*, *in Miniatuur*, voor 1844.

1844; tweede jaargang, met drie keurige staalplaatjes; opgedragen aan Prins ALBERT der *Nederlanden*; à 50 Cents, en verguld op snede, in koker à 90 Cts.

III. *Almanak voor Dienstboden*, voor 1844; vijfde jaargang, met eene plaat, à 40 Cents.

Bij den Boekhandelaar Nijhoff, te *Arnhem*, komt heden van de pers:

De Professor en zijne Gunstelingen. Naar het Zweedsch van E. FLYGARE-CARLÉN. In twee deelen compleet. Prijs *f* 4.50.

Deze Schrijfster, tot hiertoe onder ons nog niet bekend, vereenigt in hare schrijfwijs al de voortreffelijke eigenschappen, welke de werken van hare beroemde Landgenoote FREDERIKA BREMER onderscheiden. De familiegeschiedenis, die het onderwerp van haren *Professor* uitmaakt, en de huisselijke tafereelen, die daarin zoo regt aanschouwelijk, zoo gemoedelijk, voorgesteld worden, zullen niet nalaten op den Lezer eenen diepen en blijvenden indruk te maken en hem tot herhaalde lezing uit te lokken.

De Boekhandelaar S. J. Prins, Heerengracht, bij de Leliegracht, te *Amsterdam*, heeft uitgegeven:

Theodoor en Lucile, of de Zegepraal der waarheid, een Godsdienstig Verhaal uit onzen tijd, naar het Fransch van A. MONOD, door I. PRINS, Predikant alhier. *f* 1.60.

Dit geschrift, welks strekking en vorm even nuttig als aangenaam is, wordt der opmerkzaamheid van elken Godsdienstvriend aanbevolen.

Deselfde Uitgever is door aankoop, eigenaar geworden van:

FÉNÉLON, Godsdienstige beschouwingen, tweede druk. *f* 1.40.

Mevr. MARCET, *Jan Hopkens*, gewigtige Waarheden in den vorm van Vertelsels, met voorrede en bijvoegsels van Prof. H. W. TYDEMAN., *f* 1.80.

En debiteert met voortdurend goed gevolg:

I. Prins, *Christelijk Jaarboekje*, tweede druk. ƒ 2.50.

——— *Leerredenen* over den mensch. ƒ 1.60.

A. van Hallen, *Brieven* over de gewigtigste waarheden der openbaring. ƒ 1.20.

W. A. van Hengel, *Achttal Leerredenen*. ƒ 1.90.

H. Rietveld, in leven Predikant te *Amsterdam*, *Troostrijke herinneringen voor bedroefden*. ƒ 0.30.

C. W. Spieker, *Geschiedenis der Christelijke Kerk*. ƒ 1.50.

J. Wijs, Jr., *Verklaring van Rom.* IX—XI. ƒ 2.00.

——— *Nagelatene Leerredenen* ƒ 3.40.

B. van Willes, *Opheldering der gezegden des Heeren*; betrekkelijk zijn lijden en sterven. ƒ 2.20.

J. J. Prins, *Handleiding*, ten gebruike bij het Eenvoudig Onderwijs in de Christelijke Leer. ƒ 0.90. Van hetwelk dezer dagen de tweede druk de pers verlaat. Ten gebruike bij het op den titel genoemde Vraagboekje, en als Leesboek over de Godsdienst, blijkt hetzelve dus uitnemende geschiktheid te hebben.

Ter lectuur in de lijdensweken, wordt voorts aanbevolen:

C. Rensing, *Verhandeling* over eenige merkwaardigheden uit het lijden en sterven van onzen Heer Jezus Christus. Tweede druk. ƒ 1.80.

Bij G. T. N. Suringar, te *Leeuwarden*, ziet het licht:

Eene Prachtuitgave van het Tafereel van de Overwintering der Hollanders op Nova Zembla, door H. Tollens, Cz., versierd met acht en dertig keurig uitgevoerde houtsneê-platen en vignetten, gegraveerd door Henrij Brown, naar teekeningen van J. H. J. van der Bergh.

De naam des geliefden Volkdichters, de algemeen erkende verdiensten van het Gedicht zelve, hetwelk door de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen met haren Eereprijs is bekroond geworden, en de bekende talenten van de Heeren van der Bergh en Brown, wier arbeid in dezen met de beste producten in dit kunstvak mag wedijveren, doen den

den uitgever vertrouwen, dat deze geïllustreerde uitgave, waaraan geene zorgen of kosten gespaard zijn, en waarvan de prijs in evenredigheid daarvan zoo billijk gesteld is, bij het beschaafd en kunstlievend publiek met welgevallen zal worden ontvangen.

Bij de aankondiging van deze uitgave, in het onlangs uitgekomen nommer van de Kunstkronijk, zegt de geëerde Berigtgever:

»Beter keuze voor illustratie kon zeker niet gedaan »worden dan die van dit *Tafereel*, hetwelk, na in »1819 met goud te zijn bekroond, spoedig de veel »zeldzamer kroon verwierf van in geheel *Nederland*, »door oud en jong, gelezen en herlezen, ja zelfs ge»heel of ten deele van buiten geleerd te worden, en »hetwelk, bovendien, door de handeling zelve, en »door den tijd, waarin en de plaats waar die hande»ling voorviel, een zoo ruim veld opende voor de »verbeelding en het gevoel der Meesters, aan welke »de uitvoering werd opgedragen. De Heer J. H. J. »VAN DEN BERGH, wiens ijver in dezen zijn vruchtbaar »genie op zijde streefde, leverde, voor de schilder»achtige of gedachtenrijkste momenten van het tafe»reel, een groot aantal uitmuntende teekeningen, en »met gelijken ijver werden zij in hout gegraveerd, »door of onder de dadelijke leiding van den Heer »HENRIJ BROWN, wiens bekwaamheid in houtgravure »door weinigen zal worden geëvenaard, en door nie»mand overtroffen. . . . .
» . . . .

»Wij treden over het formaat, het papier, den »druk en de platen van deze pracht-editie niet in bij»zonderheden. In het algemeen kunnen wij zeggen te »geloven, dat zij geene wedergade heeft, en, in dit »genre, de fraaiste is, die de Vaderlandsche drukpers »ooit te voorschijn bragt." enz.

(*Kunstkronijk* IV jaarg. bl. 34 en 35.)

De prijs is: in netten cartonnen band ƒ 3.90, extra band, verguld op sneê ƒ 5,50.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

MEN-

INHOUD.

MENGELWERK.

RE-

REGISTER

DER

VOORNAAMSTE ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste maanden des jaars* 1843.

Be-

Gods-

KRAAN,

T.

U.

V.

W.

Z.

REGISTER

DER

VOORNAAMSTE ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste maanden des jaars* 1843.

A.

B.

C.

D.

E.

REGISTER.

F.

G.

H.

J.

K.

L.

M.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Z.

RE-

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste maanden des jaars* 1843.

BRUI-

G.

G.

H.

I.

In-

M.

N.

Wee-

SLOT-

Veen,

W.

Y.